

-3-

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ

ΔΡΑΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΑ

ΠΟΛΛΑΧΩΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΘΕΙΣΑ ΚΑΙ
ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΘΕΙΣΑ

ΜΕΤΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΩΝ, ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ,
ΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΠ.

3/19

ΤΟΜΟΣ Α'

ΠΕΡΙΕΧΩΝ

ΜΑΡΙΑΝ ΔΟΞΑΠΑΤΡΗ, ΜΕΡΟΠΗΝ

ΚΑΙ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗΝ

ΔΙΔΑΧΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΚΛΕΙΟΥ

Αριθ.

222

Κατηγορ.

Αρχαία Γραμμάτια

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΩΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.

1903

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Αριθ. _____

4,28

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Π.Ε.Κ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Αριθ. _____

5/963

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ

ΔΡΑΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΑ

ΠΟΛΛΑΧΩΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΘΕΙΣΑ ΚΑΙ
ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΘΕΙΣΑ

ΜΕΤΑ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΩΝ, ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ,
ΚΡΙΣΕΩΝ ΚΛΠ.

ΤΟΜΟΣ Α'

ΠΕΡΙΕΧΩΝ

ΜΑΡΙΑΝ ΔΟΞΑΠΑΤΡΗ, ΜΕΡΟΠΗΝ
ΚΑΙ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΩΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΩΝ ΤΟΥ «ΚΡΑΤΟΥΣ»

1903

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Αριθ. 964

4492

3/19

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
*Αριθ.

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν κάτωθι ὑπογραφήν μου,
θέλει θεωρηθῆ ὡς προϊόν τυποκλοπίας καὶ προκαλέσῃ τὴν
ἐκ τοῦ νόμου καταδίωξιν. Ἡ δ' ἀπὸ σκηνῆς ὁποῦδήποτε
παράστασις ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς δραματικούς θιάσους
ἀνευ ἐγγράφου περὶ τούτου ἀδείας μου.

Μαρία Δοξαπατρή
Διευθύντρια

ΜΑΡΙΑ ΔΟΞΑΠΑΤΡΗ

ΔΡΑΜΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

ΔΙΔΑΧΘΕΝ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΚΗΝΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΤΗ 10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1865

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΕΞΑΝΤΛΗΘΕΙΣΗΣ πρὸ ἐτῶν πολλῶν τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν ἡμετέρων δραμάτων, καὶ ὑπὸ πολλῶν φίλων τῆς δραματικῆς ποιήσεως προτρεπόμενοι εἰς τε τῶν ἥδη ἐξηντλημένων τὴν ἐκ νέου, καὶ εἰς τῶν ἀνεκδότων τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐκδοσιν, ἀνεγνωρίζομεν μὲν τὸ ἀπαραίτητον τῆς τοιαύτης μετὰ δευτέρας φροντίδας ἀνατυπώσεως τῶν ἡμετέρων ἔργων, ἀλλ' ὑπὸ ποικίλων βιωτικῶν περιστάσεων ἀπασχολημένοι, καὶ ὑπ' ἀναγκῶν μυρίων πιεζόμενοι, ἠδυνατοῦμεν νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου.

Καὶ ἀληθῶς οἱ μὲν ἄνω τε καὶ κάτω, μικροὶ καὶ μεγάλοι ἄρχοντες ἡμῶν, προθυμότατοι πάντοτε εἰς τὸ νὰ περιέπωσιν, ὅπως ποτὲ δὰ καὶ περιέπουσι, τὰ ὑλικά συμφέροντα τοῦ ἔθνους, ἐφάνησαν ἐξ ἐναντίας ἀείποτε τυφλοὶ καὶ κωφοὶ καὶ ἀναίσθητοι ἀκριβῶς πρὸς τὸν κλάδον ἐκείνον τῆς ἐθνικῆς φιλολογίας, ὅστις ἐν τοῖς εὐνοηομένους ἔθνεσι σήμερον οὐ μόνον τιμῶν καὶ προστασίας παντοίας, ἀνωθεν τε καὶ κάτωθεν, ἀπολαύει, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγίστων ὑλικῶν ὠφελημάτων. Ἀπὸ τριακονταετίας καὶ μετὰ χρεὶς καὶ πρῶν ἐτροφοδοτοῦμεν μετὰ καὶ ἄλλων, κατὰ τὸ ἐπιβάλλον ἡμῖν μέρος, δωρεάν τὸ ἐλληνικὸν θέατρον, οὔτινος οἱ θίασοι, πτωχοὶ καὶ φερέοικοι σκηνῖται, καὶ δὴ καὶ σκηνοποιοὶ κατὰ τὸν «ἀπόστολον τῶν ἐθνῶν» Παῦλον, ὄρη σκιάοντα καὶ θάλασσαν ἠχήμεσαν διελαύνοντες, περιήγαγον ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς, τὴν πτωχὴν καὶ ἀπροστάτευτον ἐλληνικὴν σκηνήν, ἥτοι τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν καὶ τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Γνωρίζει δὲ τὸ Πανελλήνιον, ἂν καὶ ἡμεῖς ἀξίως τοῦ ἐλληνικοῦ ὀνόματος, ἢ μὴ, ἠγωνίσθημεν μέχρι σήμερον τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα. Ποία δ' ἡ ἀμοιβὴ ἡμῶν; Ἐν τῷ καὶ ἐν Τουρκίᾳ σήμερον ὑπάρχει νόμος, ἀναγνωρίζων καὶ προστατεύων τὴν πνευματικὴν ἰδιοκτησίαν, ἐν Ἑλλάδι τῷ «προτύπῳ βασιλείᾳ» τῆς Ἀνατολῆς ὑπῆρξεν ἀδύνατον, καὶ εἰσαχθεὶς τοιοῦτος νόμος, νὰ ψηφισθῆ καὶ εἰς τρίτην ἀνάγνωσιν! Ὡς ἂν εἴ ἦτο δὴ νατὸν καὶ οἱ δραματοποιοὶ νὰ ζῶσιν, ὡς οἱ τέττιγες, ἐκ τοῦ

ἀέρος, καὶ μάλιστα οἱ μὴ ἔχοντες δημοσίαν τινὰ θέσιν, τοῦτον δὲ μόνον τὸν πόρον. Καὶ ἂν μὲν ἦτο τοῦτο μόνον, ὑπομονή· ἀλλ' οὐχὶ ἀλλοῦ που, ἀλλ' ἐν μέσαις Ἀθήναις, ἐκινδυνεύσαμεν ἐσχάτως, ἐβδομηκοντούτεις σχεδόν, νὰ ῥιφθῶμεν εἰς τὰς φυλακάς, ὡς ὀφειλέται χρέους ὑπερόγκου ἐκ θεατρικῆς δῆθεν παρασπονδῆσεως πρὸς ἐκείνους, ὧν χάριν ἐπὶ δύο ἦδη ἔτη ὑπέστημεν καὶ ὑφιστάμεθα ἔτι καὶ νῦν, βαρυτάτας δαπάνας, ὑποβαλοῦσας ἡμᾶς εἰς τελείαν οἰκονομικὴν, ὄχι ἐξάντλησιν, ἀλλὰ καταστροφὴν. Ἐδοξάσαμεν δ' ἐκ μέσης ψυχῆς τὸν πολυεὐσπλαχνον καὶ παντεπόπτην θεόν, ὅστις κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ θεατρικοῦ συμβολαίου, μᾶς ἐφώτισε νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸ ὑποβληθὲν ἡμῖν σχέδιον, καὶ ἀκροτελεύτιον ὄρον, ὅστις ἐσῶσεν ἡμᾶς ἐκ τῆς, ἐν ἣ μάλιστα διάγομεν ἡλικία, θανασίμου ταύτης ἀτιμώσεως.

Ἀποδυσθέντες δὲ νῦν πρὸς τὸ δαπανηρότατον ἀλλ' ἀπαραίτητον ἔργον τῆς νέας ἐκδόσεως τῶν ἡμετέρων δραμάτων, καὶ ἕνεκα τῶν προδηλωθέντων λόγων, καὶ ὅπως διασώσωμεν αὐτὰ ἀπὸ τῆς ἀσυνειδήτου ὑπὸ τῶν τυποκλόπων διαστροφῆς καὶ παραμορφώσεως αὐτῶν, ὧν παράδειγμα ἐλασινὸν καὶ τρισάθλιον πρόκεινται αἱ ἐν Τουρκίᾳ κλεψίτυποι ἐκδόσεις τῆς Μερόπου, ἐπικαλούμεθα τὴν συνδρομὴν καὶ ὑποστήριξιν πάντων τῶν φίλων τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς ὁμογενῶν· διότι, καίτοι ἠλαττώσαμεν τὰς τιμὰς τῆς ἐκδόσεως ταύτης εἰς τὸ ἥμισυ, αἱ τυπογραφικαὶ σήμερον δαπάναι εἶνε τόσον μεγάλαι, ὥστε ἄνευ τῆς συνδρομῆς καὶ ὑποστηρίξεως ταύτης, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐκπορισθῶσιν ἄλλοθεν τὰ εἰς εὐδωσὶν τοιαύτης ἐπιχειρήσεως ἀπαραίτητα χρήματα.

Ἡ νέα ἐκδοσις θέλει χωρήσῃ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν, ὅπως καὶ ἐν τῷ παρόντι τόμῳ· ἐὰν δ' ἐν τούτῳ παρέβημεν τὴν τάξιν ταύτην ἐπὶ τῶν Κ υ ψ ε λ ι δ ῶ ν, τοῦτο ἐγένετο κατ' ἀνάγκην δι' οὓς λόγους ἐδηλώσαμεν ἐν σελ. 130 τοῦ παρόντος τόμου. Καλὸν δ' ἐκρίναμεν ὅπως συμπεριλάβωμεν εἰς τὴν νέαν ταύτην ἐκδοσὶν καὶ τινὰ τῶν ὑφ' ἡμῶν ἢ ὑφ' ἑτέρων γραφέντα, σχετικὰ πρὸς τὰ ἡμέτερα ταῦτα δράματα, ἢ καὶ πρὸς τὴν ἐν γένει δραματικὴν ποίησιν. Διότι ἀπὸ μακροῦ ἦδη χρόνου, ἀλλ' ἰδίως ἐπὶ τῆς σημερινῆς βασιλείας, ἡ ξενολατρεία ἠγείρειν οὕτω θρασεῖαν τὴν κεφαλὴν, ὥστε, ἂψ' οὐ διέφθειρεν ὅ,τι αἰῶνες ὄλοι στυγερῶτάτης δουλοσύνης ἐσεβάσθησαν, τὰ πάτρια ἡμῶν ἦθη, καὶ τὴν πατριὸν μοῦσαν, ἀνεπέτασε καὶ αὐτὰς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν σκηνῆς τὰς πύλας ἀνέδην εἰς πᾶν ὅ,τι ὀθνεῖον καὶ ἄμου-

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙ ΕΘΝΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΙΔΙΩΣ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ

«Ἐν καινὸν ἐγγεῖρημα, κἂν τοιμηρὸν ἦ,
πολλὸν παλαιῶν ἔστι χορηγώτερον».

(ΑΝΤΙΦΑΝΗΣ)

Πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ ἀνα χεῖρας βιβλίου θέλουσιν ἀπορήσῃ βλέποντες ἐν ὄρχῃ ποιήματος καὶ προλεγόμενα· καὶ ἡ ἀπορία αὕτη εἶνε, εἴπερ τις καὶ ἄλλη, εὐλογος καὶ δικαία. Διότι τῶντι, τῆς Καλλιτεχνίας μάλιστα τὰ ἔργα, εἰς ἓν ὄλον ἐξ ἀνάγκης ἀπηρτισμένα, οὔτε προλόγων καὶ ἐπιλόγων, οὔτε σημειώσεων ἀνάγκη ἔχουσιν, αὐτὰ δ' ἐν ἑαυτοῖς φέρουσι τοὺς λόγους τῆς ἀρετῆς αὐτῶν ἢ κακίας. Καὶ ὅμως ὁ γράψας τὸ δρᾶμα τοῦτο ὑπήχθη νὰ προτάξῃ ἐνταῦθα τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις, εἰς τὴν κοινὴν ἐπόμενος συνήθειαν, ἥτις ἄλλως οὐδ' εἰς ποίημα ὅπως ἀνάρμοστος φαίνεται. Διότι, εἰ καὶ τὸ γράψαι ποίημα πολὺ διαφέρει τοῦ εἰπεῖν ἢ γράψαι περὶ ποιήματος, τὴν σήμερον ὅμως οὕτω κοινὴ καὶ πρόχειρος κατέστη ἡ τοῦ Καλοῦ ἐπιστήμη, ὥστε καὶ ὁ ποιῶν, ἐὰν μὴ πάντῃ ἄμοιρος ἢ μαθήσεως, ἐνδέχεται σήμερον ὁμοίον τι κατὰ τὴν ἐν τῷ ποιεῖν αὐτοσυνειδησίαν πάσχων πρὸς τὸν Σοφοκλέα, ὅστις διαστέλλων ἑαυτὸν πρὸς τὸν Αἰσχύλον ἔλεγεν *) «Εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖς, ἀλλ' οὐκ εἰδώς γε», ἐνδέχεται, λέγομεν, νὰ δοξάζῃ ὀρθά τινα περὶ τέχνης, καὶ συγχωρεῖται νὰ εἴπῃ περὶ αὐτῆς. Ἐὰν μάλιστα ὁ λόγος ἢ περὶ δράματος, καὶ τούτου νέαν τινα καὶ ἀσυνήθη περιδυσθέντος μορφήν, τότε οὐ μόνον συγχωρεῖται, ἀλλὰ καὶ ὀφείλει ἴσως ὁ ποιητὴς νὰ δώσῃ λόγον ὧν ἑκαινοτόμησε περὶ τὴν τέχνην. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ προτάσσομεν ἐνταῦθα αὐτοσχέδιους τινὰς παρατηρήσεις περὶ δράματος.

Οὔτε περὶ τῆς φύσεως δὲ τοῦ εἴδους τούτου τῆς ποιήσεως, οὔτε περὶ τῆς δυσχερείας αὐτοῦ, πραγμάτων πασιγνώστων, ἔσται ὁ λόγος· προτιθέμεθα δὲ μόνον νὰ εἴπωμεν πρῶτον μὲν ὁποῖου εἴδους δραματικῆς ποιήσεως ὀλοκληρωτικὸν μέρος ἔσται καθόλου τὸ ἐθνικὸν ἑλληνικὸν δρᾶμα, μετὰ δὲ τοῦτο ὁποῖος ἐννοοῦντες ὅτι πρέπει νὰ εἶνε ὁ ἰδιαιτερος αὐτοῦ

σον, καὶ κατέστησεν αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, εἰς λόγον οἰκονομικῆς ἀκοσμίας καὶ ἀκολασίας, ἄλλην «ἐλευθέραν Κέρκυραν» τοῦ παροιμιώδους ἱαμβείου. Πρὸς τοῦτο καὶ ἐν τῷ παρόντι τόμῳ περιελάβομεν ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς «Μαρίας Δοξαπατρῆ» τὰ εἰς αὐτὴν «Προλεγόμενα(*) περὶ ἐθνικοῦ Θεάτρου», καὶ ἄλλα τινὰ σχετικὰ, καὶ τοῦτο ὅπως γνωσθῆ, ἀπὸ ποίων μὲν ιδεῶν καὶ αἰσθημάτων ὀρῶμενοι ἐγγράψαμεν τὸ πρῶτον τοῦτο δρᾶμα, πῶς δὲ καὶ διὰ τί ἀκολούθως ἐξεκλίναμεν μᾶλλον ἀπ' αὐτοῦ κατὰ πολλοὺς λόγους. Ἴσως δ' ἐν τέλει, ἐὰν εὐδοθῆ τὸ ἔργον ἡμῶν, ἐπιτάξομεν καὶ συνοπτικὴν τινα ἀνάλυσιν καὶ ἐπιθεώρησιν τῶν νέων ἐκ δυσμῶν, καὶ μάλιστα ἐκ βορρᾶ, ἀσυστάτων συστημάτων δραματικῆς ποιήσεως, ὅσας φέροι ἀνὰ στόμα ἢ παρ' ἡμῖν ἀνεργάτιστος καὶ ἐκφυλὸς ξηνολατρεία, ἵνα ἀποδειχθῆ, ὅπως ἐν ἄλλοις, οὕτω καὶ ἐν τοῦτοις, τὸ τοῦ Πινδάρου :

Ἔστι δὲ φύλον ἐν ἀνθρώποισι ματαιότατον,
ὅστις ἀσχύλων ἐπιχώρια παπταίνει τὰ πόρσω,
μεταμῶνια θηρεῖον ἀγρότοις ἐλαίων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 27 Μαΐου 1903

Δ. Ν. Β.

(*) Ἀπὸ τοῦδε προλαμβάνομεν νὰ δηλώσωμεν, ὅτι ἐν τοῖς προλεγόμενοις τοῦτοις ὑπάρχουσι μὲν πολλὰ, καὶ σήμερον ἔτι ἀναντιρρόητοι ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ ὄχι ὀλίγα πεπλανημένα δοξασίαι, ἃς ὅμως ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἤδη διατρέφοντες, εἰχομεν ἀποπτύσῃ. Ἦτο ἀδύνατον εἰς νεαρὸν ἐν Μονάχῳ σπουδαστὴν, ἄπειρον ἔτι τοῦ ξένου κόσμου, οὐ μόνον ἤρχισεν νὰ γνωρίζῃ τὴν γαλήριον ἐπιφάνειαν, νὰ ἐμβαθύνῃ καὶ εἰς τὰς φυλετικὰς ἀντιζηλίας καὶ ἐμπαθείας, ὅσας ἐκρυπτεν ὁ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τεταραγμένος πολιτικὸς βυθός. Ὅπως σήμερον, καὶ τότε οἱ Γερμανοὶ ἦσαν ἀνίκανοι νὰ κρίνωσιν ἀπαθῶς περὶ τῶν ξένων φιλολογῶν, καὶ ἰδίως περὶ τῆς γαλλικῆς. Ἀφ' οὗ δ' οὐ μόνον ἡ Κορσία Στάελ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι Γάλλοι μετ' αὐτὴν ἐπλανήθησαν, καὶ μέχρι σήμερον ἔτι πλανῶνται, οὐδὲν θαῦμα, ἂν ἡμεῖς ἐν τοιαύτῃ ἀπειρῳ πάντων ἡλικίᾳ ἐπλανήθημεν. Ἄλλ' ἐν Βερολίνῳ ἤδη ἤρχισαν νὰ διανοίγονται οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν, καὶ βαθμηδὸν ἀπεκαλύφθη ἡμῖν ὀλοκληρὸς ἡ γερμανικὴ ἰδιοτελής πολιτικὴ πλεξιάνη. Ἦ τ' ἐκ νεκρῶν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀνάστασις καὶ ἀποθέωσις τοῦ Σαίξπηρ, καὶ ἡ κατὰ τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἰταλικῆς ποιήσεως ἐξεντελιστικὴ κρίσις τῶν Γερμανῶν τεχνογράφων, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ ἐξαιρέσις τῶν Ἰσπανῶν, ἔχει ἐν καὶ μόνον ἐλατήριον, τὴν πολιτικὴν. Φυσικώτατον δὲ καὶ ὅτι μετὰ τὰ Ρωμανικὰ ἔθνη, ἤρχητο, ὅπως καὶ ἤλθεν, ἡ σειρὰ τῆς Ρώμης καὶ τῆς Ἑλλάδος· ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὁ κατὰ τῆς κλασικότητος ἀμείλικτος φιλολογικὸς πόλεμος τῶν σημερινῶν Γερμανῶν. Προεῖπομεν ταῦτα, διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῶμεν νὰ μεταβάλωμεν ἢ κολοβώσωμεν τὰ προλεγόμενα ταῦτα, ἅτινα ἀνατυποῦνται ἀπαράλλακτα ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως.

*) Σοφοκλ. παρ' Ἀθην. Α', 22.

χαρακτήρ, συνετάξαμεν το παρὸν δοκίμιον. Ἄλλὰ πρὸ τούτου ἐπέρχεται εἰς τὸν νοῦν πολλῶν ἀναγνώστων τὸ ζήτημα, ἂν ἔχει ἤδη ἢ ἂν ἐλπίζε-ται, ὅτι θέλει ποτὲ ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλλάς δραματικὴν ἀξίαν λόγου φιλολο-γίαν. Πολλοὶ τινες ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν οἱ δοξάζοντες, ὅτι ὄχι δρᾶμα, ἀλλ' οὐδὲ ποιήσις ἐν γένει οὔτε ὑπάρχει οὔτε θέλει ποτὲ ὑπάρξῃ ἐν Ἑλ-λάδι. Ἐντεῦθεν δ' οὐ μόνον περιφρονουμένη διετέλεσε καὶ διατελεῖ παρά-τινων λεγομένων κριτικῶν ἢ νέα ἑλληνικὴ ποιήσις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις ποιητικοῦ Διαγωνισμοῦ ἠκούσθησαν καὶ ἀκούονται ψυχροὶ τινες λόγοι καὶ κρίσεις, καὶ ταῦτα παρ' ἀνθρώπων, ἐνίοτε ἤκιστα ἄρμο-δίῳ νὰ κρίνωσι περὶ ποιήσεως *). "Ὅτι τὰ τῆς ποιήσεως παρ' ἡμῖν, κατ' ἀπόλυτον σχέσιν καὶ ἀναφορὰν πρὸς τ' ἀριστουργήματα τῆς φιλολογίας τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, φαίνονται μικροῦ μέχρι τοῦδε λόγου ἀξία, φανερόν" ὅτι ὅμως πολλὰ πρεῖόντα τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως, ὅποια τὰ λυρικά τοῦ Χριστοπούλου, τὰ δημοτικά, ἐν διηγηματικῶν καὶ ἐν ἡ δύο δραματικῶν ποιήματα τοῦ Ἀ. Παγαβῆ, πολλὰ σατυρικά καὶ λυρικά τῶν ἀδελφῶν Σούτσων, καὶ ὁ Στράτις Καλοπίχειρος τοῦ Σ. Κου-μανοῦδη, κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ τὴν βραχυτάτην φιλο-λογικὴν ἡλικίαν τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος, εἶνε ἀξιοκαταφρόνητα καὶ ἀπόβλητα, μόνον ἀμαθῆς, ἢ εἰς ἄκρον προληπτικῶς κριτῆς δύναται νὰ εἴπῃ. Ἀλλὰ καὶ μηδαμινῆ ὄλως ἐν ὑποτεθῆ ἢ νέα ἑλληνικὴ ποιήσις, ἐπεταὶ ἄρα ἕκ τούτου ὅτι οὐδ' ἐν τῷ μέλλοντι εἶνε ἐλπίς νὰ γεννηθῇ ἢ Ἑλλὰς ποιητὰς ἀξιους τοῦ ὀνόματος, μόνη δὲ αὕτη μεταξὺ τῶν νεωτέ-ρων τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ Δαίμονος εἰς τὴν δεινο-τάτην τῶν στεριώσεων καὶ ἀκαλλεστάτην; Ἄπαγε! Ναὶ μὲν, ὑπάρχου-σιν ἀληθῶς καχύποπτά τινα συμπτώματα εἰς τὴν ἄνω καὶ κάτω φερομέ-νην σήμερον ἡμῶν ποιήσιν, νῦν μὲν εἰς μίμησιν ὀρμῶσαν καὶ ξενισμόν, νῦν δὲ μετὰ φιλοτιμίας εἰς ἐθνικὴν σπεύδουσαν αὐθυπαρξίαν· ἀλλὰ τὰ μὲν τῶν συμπτωμάτων τούτων ἀναφέρονται εἰς ἐπουσιώδεις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κακίας τῆς τέχνης, τὰ δὲ πλειστάκις παρεξήγησεν ἐπιπόλαιος κρι-τῆς, συγγέων τὸν χαρακτήρα τοῦ ὀθνείου πρὸς τὸ ἐξ ἀνάγκης κοινὸν καὶ ὅμοιον. "Ὡστε, ἔξάν, ἀφείς τις τὰ τυχαῖα πρὸς τὸν ὄλον ἡμῶν βίον ταῦτα, εἴτε παρεξηγούμενα, εἴτε καὶ πραγματικῶν κακιῶν διαγνωστικὰ συμ-πτώματα, ἐπίσκοπήσῃ ἐξ ἀνωτέρας τινὸς περιωπῆς τὰς περιστάσεις τῆς νέας Ἑλλάδος, καὶ μετὰ φιλοσοφικοῦ βλέμματος παρατηρήσῃ τὸν καθό-λου χαρακτήρα τῶν νέων Ἑλλήνων, οὐ μόνον κακῶν μάντις δὲν θέλει γίνῃ, ἀλλὰ καὶ περιστατικὰ τινα ἴσως ἀνακαλύψῃ, κατ' ἐξάρσεις εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν συγχυροῦντα σήμερον, ἐξ ὧν αἰσιώτατον προεικάζεται τὸ καλλιτεχνικὸν αὐτῆς μέλλον. Ἔθνος ζῶν ὑπὸ τὸν ὠραιότατον οὐρανόν,

*) Ἴδε τὴν λογοδοσίαν τοῦ πρώην πρυτάνεως Π. Ἀργυροπούλου.

οἰκοῦν χώραν εὐκρασεστάτην τὸ κλίμα καὶ ὑγιεινοτάτην, πατρικὴν ἔχον κλη-ρονομίαν τὴν ἐνδοξοτάτην τῶν ἱστοριῶν, καὶ τῶν φιλολογιῶν τὴν καλ-λίστην, ἔθνος μετὰ δικαίας ὑπερηφανείας συναισθανόμενον τὴν εὐγενε-στάτην αὐτοῦ καταγωγὴν, ἧς ἀψευδῆ δείγματα παρέσχε προχθὲς ἀκόμη, τὸν κάλλιστον ἀράμενον τῶν ἀγῶνων, ἔθνος οἰκοῦν αὐτὴν τῶν Μουσῶν καὶ τῆς ποιήσεως τὴν πατρίδα, εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ἐγχυμονῇ ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ ἕνα καὶ εἰς τὸ μέλλον μέγαν ποιητὴν. Ἐπὶ τῇ χρηστῇ ταύτῃ ἐλπίδι ἐτέθη καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις ποιητικὸς Διαγωνισμός, ἐξ οὗ, εἰ μὴ τι ἄλλο μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ἔμολογουμένως ἰκανὴ ὤθησις προσεγέ-νετο εἰς τὰ τῆς ποιήσεως· καὶ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται εἰς τὸν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ συστήσαντα τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα φιλόπατριν ἄνδρα. Ταῦτα μὲν καθόλου περὶ ποιήσεως. Τοῦ δ' ἐθνικοῦ δράματος τὴν ἀνά-στασιν ἐλπισταὶν καθιστᾷ καὶ ἡ εἰς ἀνεγερσιν ἐθνικοῦ ἐν Ἀθήναις θεάτρου μέριμνα τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Περὶ ἐθνικοῦ λοιπὸν ἑλληνικοῦ δρά-ματος ἔσται ἐνταῦθα ὁ λόγος.

"Ὅτι τὴν σήμερον πλέον ἢ ἀνάστασις τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, ἢ φαί-νονταί τινες ὄνειροπολοῦντες, εἶνε χίμαιρα, μόνον στενοκέφαλος σχολα-στικός ἐνδέχεται ν' ἀρνηθῇ. Ἄλλος τῶν παλαιῶν καὶ ἄλλος τῶν σημε-ρινῶν Ἑλλήνων ὁ βίος· ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν ἄλλως εἶχε παρ' ἐκείνοις ἢ τραγωδία, καὶ ἄλλοια ἔπεται νὰ εἶνε ἢ φύσις καὶ τὸ ὑποκείμενον τῆς τέχνης καθόλου σήμερον παρ' ἡμῖν, καὶ τοῦ δράματος ἰδίως. Ὁ γα-ρακτῆρ τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ἦτο μᾶλλον πλαστικός, ἐν ᾧ τὸ σημερινὸν τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν δρᾶμα συγγενεῦει μᾶλλον πρὸς τὴν Μουσικὴν καὶ Ζωγραφικὴν, ἦτοι τοὺς τὰ μάλιστα ῥωμαντικούς τούτους κλάδους τῆς Καλλιτεχνίας. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τραγωδίᾳ τὸ μάλιστα δρῶν πρόσωπον εἶνε ἢ Εἰμαρμένη, ἐν ᾧ τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου παθητικῶς μόνον δρῶσιν, ὃ ἔστι παριστῶνται περιπέτεια μᾶλλον ἢ χαρακτῆρες. Ἐν τῷ νέῳ δρά-ματι ἐξ ἐναντίας τῆς μὲν Εἰμαρμένης τὸ ἔργον μικρόν, πράττουσι δὲ μᾶλλον καὶ ἐνεργοῦσι τὰ πρόσωπα, παριστῶνται δηλονότι χαρακτῆρες μᾶλλον ἢ περιπέτεια· ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐκεῖ μὲν ἐπελόντο αἰνίγματα τῆς Εἰμαρμένης, ἐνταῦθα δὲ προβλήματα τῆς ψυχολογίας. Ἡ ἀρχαία τραγωδία, καὶ καθόλου εἰπεῖν ἢ ἀρχαία τέχνη, ἔμοια πρὸς θάλασσαν γα-ληνιώσαν, ἐν ἣ ἀντανακλᾷται ὁ αἴθριος καὶ ἀνέφελος οὐρανός τῆς φαν-τασίας τῶν Ἑλλήνων, εἶνε ἰδανικωτέρα καὶ θειοτέρα· τὸ δὲ νεώτερον (ῥωμαντικόν) δρᾶμα, καὶ καθόλου εἰπεῖν ἢ νεωτέρα τέχνη, ἔμοια πρὸς θάλασσαν κλυδωνιζομένην, ἀπεικονίζει μᾶλλον τὸ βίαιον τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, καὶ εἶνε πεζοτέρα καὶ ἀνθρωπινωτέρα. Πλὴν πολλῶν ἄλλων ὅ,τι μάλιστα συντελεῖ εἰς διορισμὸν καὶ χαρακτηρισμὸν τῆς τέχνης εἶνε ἢ θρησκεία. Αὕτη ἐξαλλάσσει ἀρδῆν τὸν ἠθικὸν ἰδίως καὶ τὸν καθόλου τῶν ἐθνῶν βίον, συνεξλλάσσει, ὡς εἰκός, καὶ τὴν τέχνην αὐτῶν, ἰδίως

δὲ μάλιστα τὴν ποίησιν. Ἡ ποίησις ἄρα τῆς νέας Ἑλλάδος, ἀπ' αἰώνων ἤδη διάφορον τῆς ἀρχαίας πρεσβευόσης θρησκείαν, φέρει, θέλει φέρη καὶ εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ φέρη χαρακτῆρα διάφορον μὲν τοῦ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, ὅμοιον δὲ καὶ κοινὸν πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς ποιήσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ἅτινα πάλιν ἐξ ἡμῶν παρέλαβον τὰ σπέρματα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τέχνης, ὡς θέλομεν ἴδῃ κατωτέρω, καὶ ἅτινα μεθ' ἡμῶν συναπαρτίζουσι τὴν μεγάλην καὶ κοινὴν ποίμνην τοῦ χριστιανισμοῦ. Καὶ τὸ ἐθνικὸν λοιπὸν δρᾶμα, ἐὰν δὲν πρόκειται νὰ εἶνε συνονθύλευμα ἄμουσον ῥητορικῶν περιόδων, ἀλλὰ μέλλει νὰ ἐπενεργήσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ζώντων ἡμῶν σήμερον Ἑλλήνων, ἔσται ἐξ ἀνάγκης ὁποῖον καὶ τὸ τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης, τουτέστι ῥωμαντικόν. Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ γενικὸς χαρακτῆρ τοῦ δράματος. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι, ἂν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως μέλλει νὰ εἶναι γνησίως καὶ ἀκραιφνῶς ἐλληνικόν, εἰς τὸν γενικὸν τοῦτον χαρακτῆρα πρέπει νὰ ὑπάγωνται καὶ ἕτεροι μερικοί. Ἐκάτερα τούτων θέλομεν ἐξετάσῃ ἐνταῦθα.

Ἐθνικὴν, κυρίως εἰπεῖν, δραματικὴν φιλολογοῖαν τρία μόνον ἔθνη τῆς Εὐρώπης ἔχουσι, οἱ Ἴσπανοί, Ἄγγλοι καὶ Γερμανοί. Τῶν Ἰταλῶν καὶ Γάλλων αἱ τραγωδίαί, εἶνε ἀνάξια νὰ καταταγῶσιν εἰς τὴν σειρὰν ταύτην, ἐπειδὴ οὐδεμίαν ἐσωτερικὴν συνάφειαν πρὸς τὸ ἔθνος ἔχουσι, εἶνε δὲ ξένων κλιμάτων ἐμβόλια, ἐγκεντρισθέντα μὲν ἀλλὰ μὴ βλαστήσαντα εἰς τὸ ἐθνικὸν τῆς ποιήσεως δένδρον. Ὁ μέγιστος τῶν τραγικῶν ποιητῶν τῆς Ἰταλίας Ἀλφιερός εἶναι ξηρὸς ἀπομιμητῆς τοῦ Γάλλου Κορνηλίου, καὶ αἱ τραγωδίαὶ αὐτοῦ εἶναι ὡς γεγονότα μᾶλλον ἢ ὡς ἔργα τέχνης ἄξια λόγου, ἐν οἷς θαυμάζει τις τὸν ἄνθρωπον μᾶλλον ἢ τὸν ποιητὴν. Οἱ δὲ κλασικοὶ τῶν Γάλλων, Κορνήλιος, Ρακίνας καὶ Βολταῖρος, βελήσαντες ἀτόπως καὶ παραλόγως νὰ μιμηθῶσι τοὺς Ἑλληνας ἢ τοὺς Ῥωμαίους, μιμητὰς τῶν Ἑλλήνων, ἀπέτυχον, ὡς εἰκός. Τὴν κλασικὴν τῶν Γάλλων τραγωδίαν ἀγχινοῦστατα παρέβαλον τινες πρὸς τὸ παιγνίδιον τοῦ ζατρικίου, εἰς οὐτινος τὸ ἀβάκιον σύρονται δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ τὰ ξύλα πρὸς τινὰ μαθηματικὸν σκοπὸν. Καὶ τῶντι' ἡ συμμετρία, ἥτε ἐσωτερικὴ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ τῆς Γαλλικῆς τραγωδίας, εἶνε τόσον μεγάλη, ὥστε καταντᾶ ἀνυπόφορος. Χαρακτῆρες ἀφηρημένοι, ἄσχετοι ὅλως πρὸς τὸν ἐθνικὸν βίον τῶν Γάλλων, καὶ πάλιν περιοδικὴ αἰσθημάτων καὶ καθηκόντων, μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας προωκονομημένη, ἰδοὺ ἡ οὐσία τῆς γαλλικῆς τραγωδίας. Τὸ γαλλικὸν δρᾶμα καταλλήλως δύναται τις νὰ παραβάλλῃ πρὸς τὸ θέαμα τῶν νευροσπάτων, ἐν ᾧ κινουῦνται μηχανικῶς τὰ νευρόσπαστα, ὧν ὀπίσω ἀνακαλύπτει ὁ θεατῆς τὰ σύμματα, καὶ τὴν ζητοῦσαν μὲν νὰ κρυβῆ, ἀλλ' ὁρατὴν πάντοτε χεῖρα τοῦ τεχνίτου. Ἐν αὐτῇ δρῶνται τινὰ μεγάλα ἀληθῶς καὶ θαυμάσια, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὰ τοιαῦτα, οὐχὶ καὶ πρὸς τὸν γάλλον θεατῆν, εἰς οὗ τὴν ψυχὴν οὐδὲν ἐναπολείπουσιν ἔχνος, ἀπα-

ρατήρητα παρελθόντα. Ὡστε οἱ Γάλλοι, οἱ ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν ὑπέρτατοι τοῦ συρμοῦ ἡγεμόνες, στεροῦνται ἐθνικὴν δραματικὴν φιλολογοῖαν, καὶ μόλις μίαν Ῥαγῆλ ἠδύνατο ν' ἀναστήσῃ ἀπὸ τοῦ τάφου τὸν Κορνήλιον καὶ τὸν Ρακίναν. Ἀλλὰ καὶ τῆς δαιμονίας ταύτης ἱερείας τῶν Μουσῶν γθὲς ἀκόμη ἐπενοθῶμεν τὸν πρόωρον θάνατον, καὶ ἡ κηδεῖα αὐτῆς δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς κηδεῖα τῆς γαλατίδος Μελπομένης.

Τὸ μόνον μεταξὺ τῶν λεγομένων Ῥωμανικῶν ἐθνῶν, ὅπερ κέκτηται γνησίαν ἐθνικὴν δραματικὴν φιλολογοῖαν, εἶνε οἱ Ἴσπανοί. Ἡ ποίησις τῶν Ἰσπανῶν εἶνε εἴπερ τις καὶ ἄλλη πιστὸν ἀπόμαγμα τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, καὶ οὐδὲν ἴσως ἐτέρου ἔθνους δρᾶμα φέρει οὕτω βαθεῖαν καὶ ἀνεξίτηλον, οὕτως ἀπαραγνώριστον τὴν σφραγίδα τοῦ ἱπποτικοῦ μεσαιῶνος. Ἡ ἱπποσύνη ὑπὸ τὴν καλλίστην, τὴν ῥωμαντικωτάτην αὐτῆς μορφήν, εἶνε βλάστημα τῆς ὥραίας ἐκείνης χώρας, ἥτις φθίνει μὲν καὶ μαραίνεται καὶ σήμερον, ἀλλ' ἥτις ἤκμαζεν ἄλλοτε καὶ ἤνθει εἰς δύναμιν καὶ δόξαν, καὶ ἦτις μόνη μετ' ὀλίγων ἄλλων οὐδέποτε θέλει παύσῃ κινουσα εἰς θαυμασμὸν καὶ συμπάθειαν πρὸς τὰς ἱστορικὰς αὐτῆς ἀναμνήσεις. Πρώτην φορὰν ἐπὶ τῆς ὥραίας ἐκείνης γερσονήσου, εἰς ἱερὸν συζευθεῖσαι σύμβολον ἡ πατρίς καὶ ἡ πίστις, ἐκίνησαν τοὺς Ἰσπανοὺς κατ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, καθ' ὧν πολλοὺς χρόνους ἔπειτα ἐκίνησε τοὺς πατέρας ἡμῶν τὸ αὐτὸ ἱερὸν σύμβολον, ἡ αὐτὴ ἀγία συνωρίς, πατρίς καὶ πίστις. Πατρίς καὶ πίστις, ἰδοὺ ἡ βᾶσις, ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἰσπανικοῦ βίου. Ἐκάστη γῆς σπιθαμῆ, ἣν ὁ Ἰσπανὸς Ἰδαλγὸς ἀπελύτρου ἐκ τῆς χειρὸς τῶν Σαρακηνῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ τοῦ βασιλείως, ἦτο σύναμα καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ κατ' ἀκρίβειαν. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁμοίως γῆς ἀνεπτύχθη πρώτην φορὰν καὶ ἡ ἰδέα τῆς πίστεως (fidelité, Treue) καὶ τῆς τιμῆς, τὰ κάλλιστα ταῦτα κοσμήματα καὶ γνωρίσματα τῆς ἰσπανικῆς ἱπποσύνης. Ἀπασαὶ δὲ αὐταὶ αἱ ἰδέαι ἦσαν αὐτὸ τοῦτο ἰδέαι, τουτέστιν ἠθικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἔννοιαι, εἰς ἰδανικὴν τετελειωμέναι ῥωμαντικότητα. Περὶ πίστεως προκειμένου, ὁ Ἰσπανὸς οὐδενὸς ἐφείδετο, ἐξ οὐδενὸς παρεκωλύετο ἐμποδίου, εἰς οὐδὲν ὑπήκουεν αἰσθημα ἄλλο, καὶ προκειμένου περὶ τιμῆς, οὐδὲν ἄλλο ἐγίνωσκε καθήκον. Πατρίς καὶ πίστις, ἔρωσ καὶ τιμῆ, ἰδοὺ τὰ ἐλατήρια τῶν πράξεων τοῦ Ἰσπανοῦ ἱππότου. Ὁλόκληρος αὐτοῦ ὁ βίος ἦτο ὑπεράνθρωπός τις αὐταπαρνησία καὶ ἄσμενος ὀλοκαύτωσις τῶν αἰσθήσεων εἰς τὰς ὑπὲρ αἰσθησιν ταύτας ἰδέας. Αἱ ἰδέαι δὲ αὐταὶ συναποτελοῦσι τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν βᾶσιν τῆς ἰσπανικῆς ποιήσεως καθόλου, καὶ τοῦ δράματος ἰδίως, ὅπερ ἐκπροσωπεῖ μάλιστα ὁ Πέτρος Κάλδερον δὲ λὰ Βάρκα, ὁ μέγιστος τῶν δραματικῶν ποιητῶν τῆς Ἰσπανίας. Καὶ τοιοῦτο μὲν ἐν συνόψει τὸ ἰσπανικὸν δρᾶμα. Φέρε νῦν ἴδωμεν τὸ τῶν Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν.

Αἱ γερμανικαὶ φυλαὶ, διαφόρου ὅλως παρὰ τὰ ῥωμανικὰ ἔθνη κατα-

γωγής, εισήγαγον εἰς τὴν Εὐρώπην νέα ἤθη καὶ ἔθιμα, νέον ἐν γένει βίον· ἐπόμενον ἄρα ἦτο νὰ εἰσαγάγῃσι νέον καὶ εἰς τὴν ποίησιν στοιχεῖον. Ἡ ποίησις αὕτη, οὐσιωδῶς διάφορος τῆς ἀρχαίας, ἔχει ἐξ ἐναντίας πολλὰς πρὸς τὴν νεωτέραν ὁμοιότητας, ἐφ' ᾧ καὶ ἐξενίκησε παρ' αὐτῇ ἀνέκαθεν ἢ αὐτῇ κοινῇ ἐπίκλησις «ῥωμαντική», κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, τὴν κλασικὴν. Ἀνάγεται δὲ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς οὐχὶ εἰς τὴν τῶν Ῥωμανικῶν ἐθνῶν, ἀλλ' εἰς τὴν προπατορικὴν τῶν Ἰνδῶν, πρὸς ἣν ἔχει πλείονας ὁμοιότητας ἢ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, ὡς λέγουσιν οἱ ἐξετάσαντες τὸ πρᾶγμα. Ἄν δὲ ὁμοιάζει καὶ πρὸς τὴν ἰσπανικὴν ποίησιν, καὶ διαφέρει ὅμως οὐσιωδῶς ἀπ' αὐτῆς. Ἐν τῇ ἰσπανικῇ ποιήσει καθόλου καὶ ἐν τῷ δράματι ἰδίως, ἡ ἐπικρατοῦσα ἀρχή, ἡ τὰ πάντα ἄγουσα δύναμις εἶνε ἡ θρησκεία, ἡ κατὰ δεύτερον λόγον τοιαύτη τις ἰδέα ἀφηρημένη, ὑπὲρ ἧς ὁ ἦρωας ἀπεξεδύετο πᾶσαν ἰδίαν βούλησιν, καὶ εἰς ἣν αὐταπαρνήτος προσέφερε θυσίαν τὸν ἑαυτοῦ βίον. Ἐν τῷ νέῳ δράματι δὲν βλέπομεν πλέον κινούμενα φάσματα, ἰδανικὰ ἄλλως καὶ θεία, ἀλλὰ πρόσωπα ζῶντα, καὶ ἀπ' ἐλευθέρως καὶ ἰδίας αὐτῶν βουλήσεως πράττοντα. Τῆς νέας τραγωδίας οἱ ἦρωες δὲν εἶνε πλέον ἰδέαι νεκραὶ, ἀλλὰ ζῶντες καὶ ἐνεργοὶ χαρακτήρες. Εἰς τὴν νέαν ταύτην φάσιν τῆς τέχνης ὑπάγεται μάλιστα τὸ ἀγγλικὸν δράμα, ὅπερ ἐκπροσωπεῖ δαιμόνιος ἀληθῶς ποιητῆς, ὁ ἀθάνατος Σαίξπηρ.

Ὁ Γαίθς ἔλεγεν ὅτι αὐτῇ καὶ μόνῃ ἡ ἀκρόασις σαιξπηρείου δράματος, οὐχὶ ὑφ' ὑποκριτοῦ ἐν ἤθει, ἀλλ' ἀπλῶς ὑφ' οὐτινοσδήποτε ἀναγινωσκόμενου, εἶνε μία τῶν μεγίστων καὶ καλλίστων ἀπολαύσεων τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τῶντι, τὸ Σαιξπήρειον δράμα εἶνε ὁ θρίαμβος τοῦ λόγου· ὅ,τι δύναται νὰ κατορθώσῃ ὁ λόγος καὶ μόνος, γυμνὸς πάτης ἔξωθεν ἐπιβοηθείας, κατωρθώθη εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν ἐν αὐτῷ. Τὰ δράματα τοῦ Σαιξπήρου εἶνε πρὸς ἀνάγνωσιν μᾶλλον ἢ ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλίαν κατάλληλα· ἐπειδὴ ὅ,τι μάλιστα ἐξέχει ἐν αὐτοῖς, εἶνε οὐχὶ ἐξωτερικῶν πράξεων, ἐντέχνως καὶ μετὰ σκηναϊκῆς οἰκονομίας συνηρμολογημένων παραστάσεως, ἀλλὰ διαθέσεων ἐσωτερικῶν καὶ χαρακτήρων ἐνδιαθέτων ἀνάπτυξις. Διὰ τοῦτο τὸ δραματικὸν παρὰ Σαιξπήρῳ ἔχει νὰ ζητήτῃ τις οὐχὶ ἐν τῷ δράμῳ ἀλλ' ἐν τῷ λέγειν, διότι κύριον παρ' αὐτῷ εἶναι οὐχὶ ἡ πρᾶξις, ἀλλὰ μάλιστα αἱ ἐσωτερικαὶ ταύτης αἰτίαι καὶ ἀφορμαί. Τῶν ἐνδιαθέτων λοιπὸν τούτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν τῆς ἐξωτερικῆς πράξεως ἡ ψυχολογικὴ ἔκθεσις ἀποτελεῖ τὴν καλλίστην ὄψιν τῶν σαιξπηρείων δραμάτων, καὶ παρέχει τὴν κλειδα τῆς καταστροφῆς τῆς καθόλου πράξεως. Διότι ἡ πρᾶξις ἐκ τῆς βουλήσεως εἴτε μόνης εἴτε κατὰ μέγα μέρος πηγάζουσα, ὡθεὶ εἰς τὸ ἐγκλημα ἢ ἀμάρτημα, εἰς ὃ ἐπέρχεται ἔπειτα καὶ ἡ τιμωρία. Ἀλλὰ κατὰ τῖνα τρόπον ἐκ τοῦ δράμῳ τῶν σαιξπηρείων δραμάτων προέρχεται τὸ ἀμάρτημα, καὶ πῶς ἐκ τούτου ἔπειτα ἡ τιμωρία; ἐν ἄλλαις λέξεσι πῶς

τεχνουργεῖται παρὰ Σαιξπήρῳ ἡ δραματικὴ οἰκονομία, καθόλου θεωρούμενη, ἦτοι ἡ καθόλου δέσις καὶ λύσις; Ὁ ἄνθρωπος οὐ μόνον, ὡς ἐν φυσικόν, ἔχει ἀνάγκας φυσικάς, ὡς ὑποκείμενος εἰς τοὺς γενικοὺς νόμους τῆς ἐν τῇ φύσει γενέσεως, αὐξήσεως καὶ φθορᾶς, ἀλλὰ καὶ ὡς ζῶον ἠθικὸν ἅμα καὶ κοινωνικόν, ὀφείλει νὰ ὑπακούσῃ εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, καὶ εἰς τοὺς ἐπι ἀνωτέρους νόμους τῆς ἠθικῆς. Ἐκαστος ἡμῶν ἐρχεται εἰς τὸν κόσμον τοῦτον φέρων ἰδιαιτέραν τιὰ καὶ ὀρισμένην ἠθικὴν ἐντολήν, ἣν ἐπέβαλεν αὐτῷ ἡ θεία πρόνοια, πρὸς ταύτην ῥυθμίσασα καὶ ποιήσασα τὸν χαρακτήρα καὶ τὰς ἠθικάς αὐτοῦ δυνάμεις, καὶ εἰς ἀρμόζουσαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θέσιν τάξασα αὐτὸν ἐν τῷ σύμπαντι ἠθικῷ κόσμῳ. Ἐκαστος λοιπὸν ἡμῶν καθήκον ἔχει νὰ ῥυθμίσῃ τὰς πράξεις καὶ τὸν βίον αὐτοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν ἰδιαιτέρας τινὸς ἐντολῆς, ὀρισμένου τινὸς σκοποῦ. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἐπιγνούς τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ ἀτομικὸν προορισμόν, πρὸς ὃν ὀφείλει νὰ τείνῃ, ἔχῃ καὶ τὴν βούλησιν συνάδουσαν πρὸς τὸ καθήκον τοῦτο, συναποτελεῖται ἐναρμόνιος καὶ πρὸς ἑαυτὸν συνᾶδων ἠθικὸς χαρακτήρ. Ἐὰν ὅμως, εἴτε μὴ ἐπιγνούς τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ ἀτομικὸν προορισμόν, σπεύδῃ πρὸς τι ἀόριστον καὶ καθόλου τέλος, ἄνευ ὀρισμένου καὶ ἰδιαιτέρου σκοποῦ, εἴτε καὶ ἐπιγνούς μὲν αὐτόν, ἀλλ' ἔχων τὴν βούλησιν ἐναντίαν, ἐπαναστῆ καὶ πράξῃ κατ' αὐτοῦ, προέρχεται τότε ἡ τραγικὴ ἐκείνη ἠθικὴ διαφωνία καὶ διαμάχη, καθ' ἣν ἡ βούλησις, ἀφαιμαρτοῦσα μὲν τοῦ καθήκοντος, καταστρέφεται φρούδη καὶ ματαία, ἐν ἐπιγνώσει δὲ πρὸς αὐτὸ ἀντιπράξασα, ἀφανίζεται κατὰ κράτος ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας ἐκείνης ἠθικῆς ἀρχῆς, ἐξ ἧς ἀπερρέει πᾶν εἰς τὰνθρώπινα χρέος καὶ καθήκον. Τοιαύτη ὑπάρχει ἡ ἐσωτάτη διάνοια τῶν ἀρίστων τοῦλάχιστον δραμάτων τοῦ Σαιξπήρου, καὶ μάλιστα τοῦ Ἀμβλέτου, εἰς ὃ ἐφαρμόζεται ἡ πρώτη τῶν περιπτώσεων, περὶ ὧν ἐλέγομεν ἀνωτέρω, καὶ οὐτινος ὁ ἦρωας εἶναι γνησιώτατος καὶ ἐξοχώτατος εἰς τὸ εἶδος αὐτοῦ χαρακτήρ. Ὁ κατὰ ταύτην τὴν ἔποψιν σκοπῶν τὸ σαιξπήρειον δράμα θέλει εὖρη αὐτὸ πολὺ πρὸς τὴν ἀρχαίαν τραγωδίαν συγγενὲς καὶ προσόμοιον· διότι καὶ ἐνταῦθα δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἡ ἀνωτάτη ἐκείνη ἠθικὴ ἀρχή, περὶ ἧς ἐλέγομεν ἀνωτέρω, παρουσιάζεται ὡς τύχη τις ἐπιφέρουσα τοῦ δράματος τὴν καταστροφὴν. Ἀλλ' ὑπάρχει ὅμως καὶ οὐσιώδης τις διαφορὰ, ἡ ἐξῆς, ὅτι ἐν μὲν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ τραγωδίᾳ ἡ εἰμαρμένη παρίστατο ἀοράτως ὡς ἀπηνήγῃς τις καὶ ἀμείλικτος θεότης, οὐχὶ κατὰ τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους, ἀλλὰ κατὰ τοὺς νόμους φεβερᾶς τινας καὶ ἀνωτέρας δικαιοσύνης κολάζουσα· ἐν δὲ τῷ σαιξπηρείῳ δράματι ἡ τύχη αὕτη φαίνεται μᾶλλον ἔργον αὐτοῦ τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἦρωος, ὅστις ὡς ὁ σθηρικὸς βόμβυξ, αὐτὸς περὶ ἑαυτὸν ὑφαίνει τῆς ἰδίας αὐτοῦ τύχης τὸν ἴστόν, εἰς ὃν αὐτὸς ἑαυτὸν ἐγκαταθάπτει. Ἐὰν δ' ἐντεῦθεν, ὅπως ἐκ τοῦ σθηρικοῦ βομβυκίου, προέλθῃ ἔπειτα χρυσαλλίς ὡραία, κούφη πτερυγίζουσα πρὸς τὸν οὐρανόν, ἣ

χρυσάλλης αὐτῆ δὲν εἶναι ὁ ἦρωας τοῦ δράματος, ὅστις, καθὼς ὁ βρόμβυξ, ἀπέθανεν ἤδη καὶ κατεστράφη, ἀλλ' ἡ ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστου, ἣτις καθαρθεῖσα ἀπὸ τῶν παθῶν διὰ τῆς τραγωδίας. αἴρεται κούφη καὶ ἄτσιλος πρὸς τὸ Θεῖον.

Ἐπὲρ τὰς λοιπὰς πάσας ἀξιοπαρατήρητος εἶναι ἡ ἱστορία τῆς γερμανικῆς δραματικῆς φιλολογίας, ἣς ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν, ἡ ἀρχὴ ἀναφέρεται εἰς τὰ „μυστήρια“ τοῦ Μεσαίωνα. Τὰ πλαιότερα τῶν σωζομένων δραμάτων τῶν Γερμανῶν ἦσαν ἢ κατὰ τὸν τύπον τῶν μυστηρίων ἐξειργασμένα δράματα, ἢ ἀπομιμήματα ἄθλια τῆς γαλλικῆς τραγωδίας· οὐδὲ ἤθελέ ποτε τις ἐλπίζειν ὅτι τὸ γερμανικὸν δράμα, ἐπὶ μακρὸν χρόνον μεταξὺ τῆς Σκύλλης καὶ τῆς Χαρυβδεως ταύτης κλυθωνίζομενον, ἐμελλεν ἐπὶ τέλους νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ὑπατον ἐκεῖνον βαθμὸν τῆς τελειότητος, εἰς ὃν ἔφθασεν ἐπὶ Σχίλλερ καὶ Γκαίτε, καὶ εἰς ὃν μάλιστα πάρχουσι νὰ φθάσωσιν οἱ σημερινοὶ Γερμανοί. Τῆς ἀπροσδοκῆτου ταύτης καὶ μεγάλης μεταρρυθμίσεως αὐτουργοὶ εἶνε ἄγγλος ποιητής, ὁ Σαίξπηρ, καὶ ὁ ποιητῆς ἅμα καὶ κριτικὸς γερμανὸς Λέσσιγκ. Οὗτος μετὰ καὶ ἄλλων κριτικῶν γερμανῶν, μέγα φερόντων ὄνομα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων, ὅποιοι οἱ Σχλέγκελ, κλπ., μετ' ἐπιστάσις σπουδάσαντες περὶ τὴν ἐξήγησιν καὶ δημοσίευσιν τοῦ Σαίξπηρου, ὅστις τέως οὐδεμίαν ἢ σμικροτάτην εἶχε φήμην, κατέστησαν πασιφανῆ τὴν νηπιώδη κατάστασιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν δραματικῆς φιλολογίας, καὶ τὴν ἀνάγκην ῥιζικῆς αὐτῆς μεταρρυθμίσεως. Ὁ Λέσσιγκ ἰδίως καταθείς τὰς ἀρχὰς ὑγιούς κριτικῆς τοῦ δράματος ἐν τῇ „Αμβουργεῖῳ Δραματογραφίᾳ“, ἠσχολήθη δέκα ὄλα ἔτη εἰς τὴν σύνταξιν δράματος τῆς „Αἰμιλίας Γαλόττη“, ὅπου ἐφήρμοσεν ἐπ' ἀκριβὲς τὰς ἀρχὰς τοῦ δράματος, ὡς ποιητῆς, ὅς εἶχεν ἀναπτύξῃ ὡς κριτικὸς ἐν τῇ „Αμβουργεῖῳ Δραματογραφίᾳ“. Καὶ τοὶ δὲ πολλοὶ τότε κατέκριναν ἀδίκως τὸ νέον δράμα, καὶ τὸ παράδοξον αὐτοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ὡς κριτικοὶ συνηθάνοντο καὶ τρανῶς ἐκήρυττον τὴν ἀνάγκην τῆς μεταρρυθμίσεως, καὶ ἐπρέσβευον τὰς αὐτὰς καὶ ὁ Λέσσιγκ περὶ δράματος ἀρχὰς, πολλοὶ δὲ πάλιν ἄλλοι, δοκιμάσαντες νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα τοῦ Λέσσιγκ, ἐντελῶς ἀπέτυχον, οὐχ ἦττον ὅμως διὰ τοῦ νέου τούτου δράματος τὰ θεμέλια τῆς ἐθνικῆς δραματικῆς ποιήσεως ἦσαν ἤδη στερεὰ καταθεσιμὰ, καὶ ἡ ἐπανάκαμψις εἰς τὴν προτέραν τῆς τέχνης ὁδὸν, ἦτο ἀδύνατος πλέον. Ἡ Αἰμιλία Γαλόττη εἶνε κατὰ πάντα τελειοτάτη ῥωμαντικὴ τραγωδία, ἀλλ' ἐλλείπουσιν ἀπ' αὐτῆς τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐμελλον νὰ συναποτελέσωσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ γνησίως ἐθνικοῦ γερμανικοῦ δράματος. Τὸ εἶδωλον τῆς τευτονίδος Μελπομένης ἦτο κολοσσαϊότερον ἢ ὥστε νὰ φέρῃ αὐτὸ ὁ Λέσσιγκ· ἐχρειάζοντο γίγαντες ὄμοιοι, καὶ ὁ γίγας οὗτος ἦτο ὁ νέος Γ κ α ἰ τ ε. Πρῶτος οὗτος, Τιτὰν Προμηθεύς, ὥρμησε ν' ἀρπάσῃ τὸ πῦρ τῆς ποιήσεως ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Διὸς Σαίξπηρου, καὶ

συνέταξε τὸν Goltz von Berlichingen, τὸ σαιξπηρικώτατον, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐθνικώτατον τῶν Γερμανῶν δράμα. Πρὸς τὸ σύνθημα τοῦ Γκαίτε ἔδραμον πολλοὶ ἄλλοι κατόπιν εἰς τῆς ποιήσεως τὴν παλαιστραν, ἀλλὰ τὰ δοκίμια αὐτῶν ἦσαν πτερυγισμοὶ στρουθῶν, εἰς μάτην πασχόντων νὰ φθάσωσι τὸν ὑψιπέτην τοῦ Διὸς ἕρην. Μόνος ὁ φυγὰς μαθητῆς τῆς ἐν Καρλσρούῃ δουικῆς σχολῆς τῶν Εὐελπίδων, ἐμελλε νὰ καταμετρήσῃ ἑαυτὸν πρὸς τὸν μέγαν ποιητὴν. Ὁ Γκαίτε καὶ ὁ Σχίλλερ, διαφόρου παρ' ἐκεῖνον ποιητικῆς φύσεως, ἀλλ' ἐξ ἴσου δαιμόνιοι καὶ μέγας, εἶνε οἱ γνησίως καὶ ἀκραιφνῶς ἐθνικοὶ ποιηταί, οἵτινες, Διόσκουροι φαιενοί, λάμπουσι καὶ θέλουσι λάμπῃ ἀθάνατοι εἰς τὸν ποιητικὸν οὐρανὸν τῆς Γερμανίας.

Τὸ γερμανικὸν δράμα συνάδει τὰ μέγιστα πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν καθόλου βίον τῶν Γερμανῶν, ἔθνους ἐν τοῖς μάλιστα φιλοσόφου καὶ κοσμοπολιτικοῦ. Ὅπως τοῦ ἔθνους, οὕτω καὶ τοῦ δράματος ὁ ἐπικρατῶν χαρακτῆρ εἶνε θεωρητικὸς καὶ φιλοσοφικός. Θέμα εἰς δραματούργησιν ζητεῖ καὶ εὐρίσκει ὁ Γερμανός, ἐὰν μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ φαντασίᾳ, οὐ μόνον ἐν τῇ πατρίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀδιαφόρως ἐν πάσῃ παντὸς ἔθνους ἱστορίᾳ, διότι πατρία αὐτοῦ ἱστορία εἶνε ἡ παγκόσμιος, διότι ἡ μάθησις καὶ ἡ φιλοσοφία κατέστησαν αὐτὸν κοσμοπολίτην, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ πάλλεται πρὸς τὴν τύχην καὶ τὰ συμφέροντα ὅλης ἐξ ἴσου τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸ γερμανικὸν δράμα, ἐν τῇ γνησίᾳ αὐτοῦ μορφῇ, ὑπερπερθεῖ τὴν σφαῖραν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς οἰκογενείας καὶ ἀνέρχεται εἰς ὑψηλοτέραν κατὰ τὸ δυνατόν περιωπῆν, εἴτε ὀλοκλήρου ἔθνους, εἴτε καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ὅλης τὴν τύχην διαδραματίζουσα. Ὑψηλὴ δὲ αὐτοῦ εἶνε οὐ μόνον ἀτομικῶν συμφερόντων καὶ καθηκόντων πάλῃ, ἀλλὰ μάλιστα διαμάχῃ καὶ πάλῃ γενικῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας. Ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει ἡ ἰδέα ἕνεκα τοῦ προσώπου, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον ἕνεκα τῆς ἀρχῆς, ἣν ἐκπροσωπεῖ, καὶ ἣς ὑπάρχει ψιλόν, οὕτως εἰπεῖν, σύμβολον· ὥστε εἰς σύγκρουσιν ἔρχονται οὐχὶ τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ μᾶλλον αἱ ἀρχαί, κατὰ ταύτην διακρίνεται τίς αὐτῶν ἡ ὑπερέχουσα, ἣτις ἐπὶ τέλους καὶ καθυπερισχύει. Ἐν ἄλλαις λέξεσι καὶ τοῦ δράματος, ὅπως καὶ τοῦ βίου τῶν Γερμανῶν σκοπός, οὕτως εἰπεῖν, φαίνεται ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας. Ὡστε τὸ ἐντεῦθεν προκύπτον διάφορον εἶνε οὐ μόνον αἰσθητικόν, ἀλλὰ καὶ πραγματικόν καὶ φιλοσοφικόν, διότι οὐσιῶδες ἐνταῦθα δὲν εἶνε τὸ τεχνικόν μόνον μέρος, ἡ μορφή, ἀλλὰ μάλιστα καὶ τὸ περιεχόμενον, καὶ ἡ οὐσία τῆς μορφῆς, ὡς σχέσιν καὶ ἀναφορὰν ἄμεσον ἔχουσα πρὸς τὰ σπουδαιοτάτα τοῦ θεωρητικοῦ βίου ζητήματα. Καὶ ἐν τῇ γερμανικῇ τραγωδίᾳ τίθεται πρόβλημά τι εἰς ἐπίπυτον, ἀλλ' οὐχὶ τῆς Εἰμαρμένης, ὡς παρὰ τοῖς παλαιοῖς, οὐδὲ τῆς ψυχολογίας, ὡς παρὰ Σαίξπηρω, ἀλλ' ἀνώτερόν τι καὶ γενικώτερον. Ναὶ μὲν, καὶ τῆς Εἰμαρμένης καὶ ψυχολογικὰ μά-

λιστα προβλήματα εἰς αὐτὴν παρεμβάλλονται, ἀλλὰ δὲν σκοπεῖ τις τούτων τὴν ἐπίλυσιν, ἀλλὰ δι' αὐτῆς μᾶλλον σπεύδει πρὸς τινὰ σκοπὸν ὑψηλότερον, τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας. Ὑπὲρ πάσας δὲ τὰς λοιπὰς γερμανικὰς τραγωδίας τοιοῦτον τὰ μάλιστα χαρακτῆρ μ φέρει ὁ „Φάουστ“ τοῦ Γκαίτε, τὸ ἐξαισιώτατον τοῦτο προϊόν τῆς γερμανικῆς ποιήσεως. Ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ ἄδης, τῶν Χερουβείμ τὸ μειδιάμα καὶ τῶν Δαιμόνων ὁ σαρδώνιος γέλωσ, τῆς Ἀμαρυλλίδος ἡ ἀφέλεια καὶ τοῦ Ἐωσφόρου ἡ εἰρωνία, ἡ ἄπειρος Θεότης καὶ ὁ πεπερασμένος ἄνθρωπος, ἰδοὺ τὸ θέμα τοῦ τραγικωτάτου δράματος τούτου, τὸ περιλαμβάνον ὀλόκληρον τὴν ἱστορίαν καὶ ὀλόκληρον ἴσως τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν εἰς οὐδένα οὐδεμιᾶς δραματικῆς φιλολογίας ὑπαγόμενον τύπον, εἶνε κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν οὐσίαν τὸ ἐμβριθέστατον καὶ ὑψηλότατον δράμα, ὅπερ ἐγράφη ποτὲ περὶ τῆς τύχης τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς.

Τοιοῦτον ἐν βραχυτάτῃ συντομίᾳ τὸ ῥωμαντικὸν δράμα καθόλου τε καὶ ἐπὶ μέρους. Οὐτε τοῦ παρόντος τόπου καὶ χρόνου εἶνε, οὔτε αἱ ἄσθενεῖς ἡμῶν δυνάμεις ἐπιτρέπουσι νὰ ἔμβωμεν εἰς λεπτομερῆ ἀνάπτυξιν τοῦ ἀντικειμένου, ὄντος σπουδαιότητος. Ἐδοκιμάσαμεν μόνον ἐν σκιαγραφῆσιν τοὺς γενικωτάτους χαρακτῆρας τῆς νέας Δραματουργίας, τὸ μὲν ἐκ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, τὸ δὲ ἐξ ἰδίας ἀναγνώσεως καὶ μελέτης τῶν ἀρίστων δραματικῶν τῶν νεωτέρων χρόνων ὀδηγούμενοι. Πολλὰ ἴσως οὐσιώδη στοιχεῖα διέφυγον τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ χαρακτηριστικῇ, εἰς ἄλλα δὲ πάλιν ἀπεδώκαμεν πλείονα τοῦ δέοντος σημασίαν· ἀλλ' ἐν τοῖς καθόλου ὁμοῦς ἐλπίζομεν ὅτι δὲν θέλομεν εὐρεθῆ ἔσφαλμένοι. Ἐν τοῖς ἐξῆς θέλομεν ἴδῃ ὅποιον νομίζομεν ὅτι πρέπει καὶ μέλλει νὰ εἶνε παρ' ἡμῖν τὸ ἐθνικὸν δράμα, τὸ συναποτελέσον ὀλοκληρωτικὸν καὶ ἐν τοῖς καθόλου ὁμογενὲς μέρος τῆς ῥωμ. τικῆς, ὡς ἐν ἀρχῇ τῶν προλεγομένων τούτων ἀπεδείξαμεν, δραματικῆς φιλολογίας.

Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος θέλει ζητήσῃ ὁ Ἕλλην δραματικὸς εἶτε ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ, εἶτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

„Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,
Scriptor.“ (Horat. Epist. ad Pis. 119—120).

Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ ποιητὴς δὲν ἔχει νὰ ὑποβάλλῃ ἑαυτὸν εἰς κανόνας ἄλλους εἰμὴ τοὺς καθόλου τῆς τέχνης, καὶ ἐκείνους ἐξ ὧν ἔσται τὸ ἔργον αὐτοῦ γνησίως καὶ ἀκραιφνῶς ἐλληνικόν· μᾶλλον δὲ εἰπεῖν, εἰς οὐδένα κανόνα ἔχει νὰ ὑποβάλλῃ ἑαυτὸν, ἀλλὰ θέλει προβῆ ἄμεσως εἰς τὴν ἐλευθέραν ἔκθεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐν αὐτῷ δραματικῆς ἰδέας, ἣτις καθόλου τε καὶ ἐπὶ μέρους θέλει ἔχῃ καὶ τῆς δραματικῆς τέχνης τὰ προσόντα, καὶ τοῦ ἐλληνισμοῦ τοὺς γνησίους χαρακτῆρας, ἐὰν ὁ ποιητὴς μέλλει νὰ εἶνε ἀληθῶς ποιητὴς καὶ ἀληθῶς Ἕλλην.

Καὶ ποιητὴς μὲν ἀληθῶς ἔσται ὁ οὐ μόνον παρὰ τῆς φύσεως δεδωρημένος τὸ χάρισμα τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐνότων καλλιέργησας αὐτὸ κατὰ τὸ δυνατόν *). Οὐδὲ δεχόμεθ' αὖ ποσὸν τὴν δόξαν πολλῶν τινῶν παρ' ἡμῖν, ὅτι οὐ μόνον ἀληθῶς ποιητὴς εἶνε ὁ ἐκ γενετῆς ἔχων ποιητικὴν εὐφυΐαν, ἀδιάφορον ἄλλως ἀν' ἀνεπτύξεν, ἢ ὅχι τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ὅτι ἡ μάθησις καὶ ἡ παιδεία εἶνε προσόν καὶ διὰ καὶ γνώρισμα ἀποθετικόν τοῦ ποιητοῦ. Οὐ μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων ἡ ἱστορία τῆς ποιήσεως διδάσκει ἡμᾶς τὸ ἐκ διαμέτρου ἐναντίον, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ καλοῦ πειθεῖ ἡμᾶς ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι σήμερον μάλιστα, εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε, διὰ λόγους ἐν αὐτῷ τῷ ἠθικῷ βίῳ τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος κειμένους, εἶνε τῶν ἀδυνάτων νὰ εἶνε τις ἀληθῶς ποιητὴς, ἄνευ μαθήσεως καὶ παιδείας. **). Ἐὰν δὲ ἡ ἀλήθεια αὕτη ἀρμόζει καὶ εἰς τὰ κατώτατα τῆς λυρικῆς εἴδη, κατὰ μείζονα λόγον ἀρμόζει πάντως εἰς τὸ δράμα, ὡς τὸ ἀνώτατον τῆς ποιήσεως καὶ ἐν γένει τῆς Καλλιτεχνίας εἶδος.

Καὶ οὕτω μὲν ἀληθῶς ποιητὴς, ἀληθῶς δὲ Ἕλλην ἔσται ὁ δραματουργός, ἐὰν αἰσθάνεται τὴν καρδίαν αὐτοῦ σφοδρῶς παλλομένην πρὸς ὅ,τι πάλλεται ἡ καρδία συμπάντων τῶν Ἑλλήνων, ἐὰν τρέφῃ τὰς αὐτὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς αὐτοὺς πόθους, οὓς τρέφει καὶ σύμπασα ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐὰν ἡ περιφέρεια τοῦ καθ' αὐτὸν ἠθικοῦ βίου συμπίπτῃ ἀκριβῶς καὶ καθ' ὅλα τὰ σημεῖα πρὸς τὴν περιφέρειαν τοῦ βίου τοῦ ἐλληνικοῦ γένους, συνόλως εἰπεῖν, ἐὰν ἡ συνείδησις αὐτοῦ εἶνε σύναμα καὶ συνείδησις τοῦ ἔθνους.

Κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὁ δραματουργός ἔχει νὰ ὑπερικήσῃ πολλὰς καὶ διαφόρους δυσκολίας, τὰς μὲν ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἱστορικοῦ δράματος, τὰς δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Ἑλλήνων χαρακτῆρος προερχόμενας. Τούτων ἐκάτερα θέλομεν ἐξετάσῃ ἐνταῦθα.

Ὁ σημερινὸς Ἕλλην, καθόλου εἰπεῖν, δὲν εἶνε κοσμοπολίτης, ὅπως ὁ Γερμανός. Ἐξ ἐναντίας ἐμμένει καὶ ἀγαπᾷ νὰ ἐμμένῃ ἀδιάτρεπτος καὶ ἰσχυρογνώμων ἐν τῷ ἐθνισμῷ αὐτοῦ, ὃν ν' ἀπεκδύσωσιν αὐτὸν οὔτε ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ θρησκεία, οὔτε βιωτικὰ ἄλλως συμφέροντα ἰσχύουσιν. Εἰς τοῦτο δὲ συντελοῦσι πολλὰ καὶ μεγάλα αἷτια, ἐκ τῶν περιστάσεων καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους προερχόμενα, οἷον ἡ εὐγενὴς αὐτοῦ καταγωγή, ἡ συναίσθησις τῆς μεγάλῃς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ σημασίας τῆς τῶν πατέ-

(*) „... Ego nec studium sine divina vena,
Nec rude, quid possit, video ingenium; alterius sic
Altera poscit opem res, et conjurat amice.“

(Horat. Art. Poet. 409—411).

(**) Ἴδε Hegel's Werke Τόμ. 10, μέρ. Α'. σελ. 351 καὶ ἐξ.

ρων αὐτοῦ ἱστορίας, ἡ ἐπὶ τούτοις μεγαλοφροσύνη καὶ ὑπερηφάνεια, καὶ ἡ ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἡπείρῳ αὐτοῦ ἀπομόνωσις, ἔνθεν μὲν πρὸς τὴν Δύσιν πολιτικῶς συνδεδεμένου, ἀλλὰ κινδυνεύοντος ἢ τοῦλάχιστον φοβουμένου μὴ συγγωνευθῆ εἰς αὐτὴν θρησκευτικῶς, ἔνθεν δὲ θρησκευτικῶς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν συνηνωμένου, ἀλλὰ κινδυνεύοντος ἢ καὶ φοβουμένου μὴ ἀπορροφηθῆ ὑπ' αὐτῆς πολιτικῶς. Ἄν δὲ τὸ ἔθνος κλίνει σήμερον μᾶλλον πρὸς τὴν Δύσιν διὰ λόγους πολιτικούς, ὅπως πρὸ τοῦ 1821 ἔκλινε μᾶλλον πρὸς τὴν Ῥωσσίαν διὰ λόγους θρησκευτικούς, ἢ ἀπομόνως καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς κίνδυνος καὶ φόβος οὐδαμῶς διὰ τοῦτο παραμειοῦται. Πρόσθετες εἰς ταῦτα καὶ τὴν ἀριθμητικὴν σμικρότητα τοῦ ἔθνους, ἥτις ὑπάρχει ἔτι μεγαλύτερα διὰ τὸν βίαιον πολιτικὸν διαμελισμὸν αὐτοῦ. Τὸ δὲ ἐν τούτοις χαρακτηριστικώτατον εἶνε, ὅτι ἀντὶ διὰ τὰς αἰτίας ταύτας νὰ ἐκλυθῆ εἰς ἀπελπισίαν, ἰσχύεται μάλιστα ἐξ αὐτῶν καὶ κραταιοῦται· παρὰ τοῖς Ἑλλησιν σήμερον τοῦ ἔθνισμοῦ ἡ ἰδέα· διότι τοῦ ἔθνους μάλιστα ἡμῶν ἡ δύναμις, ὅπως πρὸ τοῦ 1821, οὕτω καὶ σήμερον, ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. Οἱ λόγοι ἡμῶν οὗτοι δὲν εἶνε ἐθνικαὶ κομπορρημοσύνη καὶ περιαιτολογία, ἀλλὰ ἀλήθεια ἀναντίρρητοι ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἱστορίας μαρτυρούμενα. Ἡ Ἑλλάς κέκληται ἄνωθεν νὰ μεγαλοουργῆ θαυμασιὰ τινα καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον πάντοτε.

Ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ σμικροτάτη καὶ ἀσθενὴς ἀριθμητικῶς, ἀλλὰ μεγάλη τὴν διάνοιαν καὶ τὸ φρόνημα, ἐξέχεε τὸ αἷμα αὐτῆς ἐν Μαραθῶνι, Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Εὐρώπης, ἐδώρησεν εἰς αὐτὴν καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὸν κόσμον ὅλον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν γραμμάτων καὶ τῆς φιλοσοφίας, καὶ δι' αὐτῶν προπαρεσκεύασε τὸν χριστιανισμόν. Μικρὰ καὶ ἀσθενὴς ἔπειτα ἀριθμητικῶς, ὠδήγησεν, μεγάλη ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ αὐτῆς καὶ ὑπεράνθρωπος, ἐπὶ σφαγὴν καὶ θάνατον τὰ ἴδια αὐτῆς τέκνα, τὰ στίφη τῶν ἁγίων μαρτύρων, πρὸς σωτηρίαν καὶ κραταίωσιν τῆς πανταχόθεν καταδιωκομένης καὶ νὰ ἐκλείψῃ κινδυνευούσης ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, ἣν ἐστήριξε καὶ ἐστερέωσεν ἠθικῶς διὰ τῶν σοφῶν συγγραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν τέκνων πάλιν αὐτῆς, τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων. Ἡ αὐτὴ Ἑλλάς, διασώσασα τὸν ἔθνισμὸν αὐτῆς ἐν τῇ τυραννίᾳ, παρέστη ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ σμικροτάτη καὶ ἀσθενὴς ἀριθμητικῶς, ἀλλὰ μεγάλη τὸ φρόνημα καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν, ὠδηγοῦσα τὰ τέκνα αὐτῆς πρὸς τὸν θάνατον ὑπὲρ ἐλευθερίας, καὶ δι' αὐτῆς πρὸς πραγμάτων μεγάλου τινὸς ἔργου, ἱεροῦ τινος, ἐν ταῖς βουλαῖς τῆς θείας προνοίας κεκρυμμένου σκοποῦ. Τὸν μέγαν τοῦτον προορισμὸν συναισθανομένη, μικρὰ καὶ ἀσθενὴς αὐτὴ ἀπέναντι ἰσχυρῶν ἔθνων, συκοφαντούμενη, περιφρονοῦμένη καὶ ἐπαπειλουμένη ὑπ' αὐτῶν, ἐγκαρτερεῖ εὐσταθῆς, ἔμμοнос καὶ ἀδιάτρεπτος ἐν τῷ ἔθνισμῷ αὐτῆς, καλῶς γινώσκουσα ὅτι δάκτυλος Κυρίου ὠδηγεῖ αὐτήν.

Ἡ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ ταύτῃ καὶ τῇ σμικρότητι δύναμις καὶ ἰσχύς, ἡ συναίσθησις τῆς ἱερότητας τῆς μεγάλης τοῦ ἔθνους ἀποστολῆς, ἡ ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ ὑπομονὴ καὶ ἐγκαρτέρησις, ἡ μετὰ θάρρους καὶ εὐελπίαι εἰς τὰς βουλάς τῆς θείας προνοίας ἐπανάπαυσις, τὸ πῦρ τοῦτο τὸ φλέγον ἀλλὰ λαμπρῶν ἔτι μᾶλλον τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων, πῦρ προσδοκίας καὶ μέλλοντος, πῦρ ἐλπίδων καὶ πόθων, ἰδοὺ ὁ χαρακτήρ τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος, ἰδοὺ ὁ χαρακτήρ τοῦ νέου ἐλληνικοῦ δράματος.

Πρὸς τὸν Ἑλληνα λοιπὸν δὲν εἶναι ἀδιάφορος ἡ ὕλη τοῦ δράματος, οὐδ' εἶνε εὐκόλον νὰ ἐπενεργήσῃ ὁ δραματικὸς ἰσχυρῶς εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἐὰν παραλάβῃ τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ ἐκ ξένων ἡθῶν, ἐκ ξένου βίου, ξένης ἐν γένει ἱστορίας. Τοῦτο λέγοντες δὲν ἐννοοῦμεν, ὅτι ὁ Ἕλληνας εἶνε ἀνίκανος νὰ ἐννοήσῃ τὸ καλὸν εἰς ποίημα, οὐτινος ἡ ὕλη παρελήφθη ἐξ ἱστορίας ξένης, ὅχι· ἀλλ' ἐννοοῦμεν μόνον ὅτι, δι' οὐδ' ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν λόγους, ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνισμοῦ εἶνε σήμερον παρ' ἡμῖν οὕτως ἰσχυρὰ καὶ ἀποκλειστικὴ, καὶ ἡ πρὸς ἡμᾶς διαφορὰ δράματος καλοῦ ὑπόθεσιν ἔχοντος ξένης καὶ δράματος ἐτέρου ἐπίσης καλοῦ, ἀλλ' ὑπόθεσιν ἔχοντος ἐκ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας, οὕτω μεγάλη, ὥστε ἀπὸ τοῦδε δυνατὰ τις νὰ εἴπῃ μετὰ βεβαιότητος ὅτι τὸ δράμα παρ' ἡμῖν, καὶ μάλιστα τὸ ἱστορικόν, ἔσται κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ ἐθνικόν.

Καὶ αὗται μὲν αἰ ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων χαρακτήρος δυσχέρεια· ἐν αὐτῇ δὲ τῇ φύσει τοῦ ἱστορικοῦ δράματος κείμεναι δυσκολαὶ εἶνε τὸ ὅτι ὁ ποιητὴς ἀναγκάζεται νὰ διαπλάσῃ εἰς εἶδος ποιητικὸν πράξεις καὶ χαρακτήρας, ἥκιστα τοιοῦτους ὄντας ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἣν δὲν δύναται νὰ παρομοιωσῇ κατὰ τὰ κύρια καὶ οὐσιώδη αὐτῆς μέρη. Ἄν δὲ τοῦτο ἀληθεύει περὶ ποσῆδῆποτε ἱστορίας, ἀληθεύει μάλιστα καὶ περὶ τῆς ἡμετέρας λεγόμενον. Τὴν ὑπόθεσιν ὁ Ἕλληνας δραματοποιεῖ δὲν δύναται νὰ παραλάβῃ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἱστορίας· ἐπειδὴ ὑπόθεσις ἀρχαία, ἐκ τοῦ ἀρχαίου, ὡς εἰκός, βίου πηγάζουσα, δὲν πρέπει καὶ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ διαδραματισθῇ, εἰμὴ κατὰ τὸν ἀρχαῖον πάλιν, ὃ ἔστι κλασικὸν τῆς τραγωδίας τύπον, ὅπερ καὶ ἀδύνατον ἅμα καὶ ἀλυσίτελές. Ἀπόδειξις ἔστω ἡ ἐντελής ἐπὶ τε τῆς σκηνῆς καὶ παρὰ τοῖς ἀναγνώσταις ἀποτυχία τῶν τοιοῦτων δοκιμῶν, ὅσα μέχρι τοῦδε ἐγένοντο ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Οὐδὲ πρέπει νὰ παραπίσῃ τινὰ τὸ ὅτι ὁ Σαίξπηρ μεθ' ἱκανῆς ἐπιτυχίας ἐπραγματεύθη δραματικῶς ὑποθέσεις ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας· μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἱστορίας. Ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν δὲν ἔχει νὰ προσδράμῃ τις εἰμὴ εἰς τὴν βυζαντινὴν, ἢ τὴν νέαν ἱστορίαν τὴν τῆς ἐλληνικῆς ἐθνεγεσίας. Ἄλλ' ὅποιαί τινες αἰ δύο αὗται ἱστορίαι; Ἡ νέα αὐτῆς τῆς ἐπανάστασεως ἱστορία, οὐ μόνον διὰ τὸ πρόσφατον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἥκιστα δραματικόν αὐτῆς καθ' ἑαυτήν, εἶνε ἀνεπιτηδεῖα πρὸς δραματούργησιν. Ὁ λυρικός,

κατά τινα δὲ λόγον καὶ ὁ ἐπικός ποιητὴς ἔχει νὰ ἀρυσθῇ ἐξ αὐτῆς ἄφθονον ὕλην, ἥτις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐπική οὔσα καὶ λυρική, εἰς χεῖρας εὐφυοῦς ποιητοῦ εὐκολώτατα διαπλάττεται εἰς ἄσμα καὶ ῥαψωδίαν· ἀλλ' ὁ δραματικός δύσκολον εἶνε νὰ ὑποβάλλῃ τὴν ὕλην ταύτην εἰς μορφήν δράματος. Περὶ τούτου πείθεται εὐκόλως πᾶς τις, ἐὰν παραβάλλῃ τὴν ἡμετέραν ταύτην πρὸς τὴν ἱστορίαν ἐτέρων εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τὴν ἀγγλικήν, ἥτις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶνε σειρὰ δραματικωτάτων γεγονότων, ἐξ ὧν δὲν ἔλειπεν εἰμὴ ἡ πνοὴ οὕτως εἰπεῖν τοῦ μεγάλου τῆς Ἀλβίωνος ποιητοῦ, ὅπως διαμορφωθῶσιν ἐν ἀκαρεῖ εἰς τέλεια ποιητικὰ δράματα. Διὰ τοῦτο αἱ ὀκτὼ ἱστορικαὶ τραγωδίαι τοῦ Σαίξπηρου ἀποτελοῦσιν ὅλον συνεχές, ἐξ ὧν ἂν ἀφαίρεσης τὴν ποιητικὴν μορφήν, ἔχει ἀλληλουχουμένην σειρὰν τῆς ἀγγλικῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Ἀκτῆμονος μέχρις Ἐρρίκου τοῦ Η΄. Ὁ Ἕλληνας ποιητὴς λοιπὸν δὲν ἔχει νὰ προσδράμῃ εἰ μὴ εἰς τὴν ἀμέσως πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τὴν ἐπέκεινα ταύτης βυζαντινὴν ἱστορίαν, ἥτις καὶ περ πτωχῇ ἐν γένει καὶ αὐτῇ δραματικότητος, ὡς ἡ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως δὲ ὅμως παρέχει εἰς τὸν προσεχτικὸν ἀναγνώστην στοιχεῖα τινα πρὸς δραματούργησιν.

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα λέγομεν, ὅτι προσόντα τοῦ Ἑλλήνου δραματικοῦ τοῦ ἐκ τῆς φαντασίας αὐτοῦ ἀραιομένου τὴν ὕλην, ἐθεωρήσαμεν δύο, τὸ ἀληθῶς ποιητὴν καὶ ἀληθῶς Ἕλληνα εἶναι. Εἶδομεν ἔπειτα, ὅτι ὁ δραματικός ὁ ἐκ τῆς ἱστορίας δημιουργῶν, καὶ ἀμφοτέρωτα ταῦτα δὲ προσόντα πρέπει νὰ ἔχῃ, καὶ πολλὰς ἄλλας δυσκολίας νὰ ὑπερικῆσθῃ ἀναγκάζεται. Ἐν ἄλλαις λέξεσι στοιχεῖα μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀναγκαῖα εἰς μὲν τοῦ πρώτου τὴν ποίησιν εἶνε τὸ λυρικὸν καὶ δραματικόν, εἰς τοῦτον δὲ ἀμφοτέρωτα ταῦτα καὶ τὸ ἐπικόν. Εἶδομεν ὅτι αἱ ἐκ τούτου προσερχόμεναι δυσχέρειαι εἶνε πολλαὶ καὶ μεγάλα μὲν καθόλου νοούμεναι, διὰ τὸ δύσκολον τῆς συμμίξεως τοῦ λυρικοῦ πρὸς τὸ ἐπικόν στοιχεῖον, ὅπερ ὑπάρχει κοινὴ εἰς πᾶν ἱστορικὸν δράμα δυσκολία, πλείονες δὲ καὶ μείζονες πρὸς τὸν Ἕλληνα δραματούργον, παρ' ὃ τὰ δύο ταῦτα ποιητικὰ στοιχεῖα δυσκόλως συμφύρονται εἰς ἑναρμόνιον δραματικὸν ὅλον· καὶ ὅτι αἰτία τούτου εἶνε πρῶτον ἡ καθ' ὕλην καὶ εἶδος μονομέρεια τοῦ ἐξ ὑποκειμένου λυρικοῦ, καὶ δεύτερον ἡ καθ' ὕλην πτωχεῖα τοῦ ἐξ ἀντικειμένου ἐπικοῦ στοιχείου. Ἐνταῦθα θέλομεν ἐξετάσῃ, ὅποιόν τι κατὰ τὸ ποῖον τὸ ἐξ ἀντικειμένου ἐπικόν τοῦτο στοιχεῖον, ἦτοι ὁποῖός τις ὁ χαρακτήρ τῆς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας.

Ἡ ἱστορία τῶν βυζαντινῶν, ὅπως διεσώθη ἡμῖν, ἔχει τὴν καὶ εἰς πλείστας ἄλλας κοινὴν ταύτην κακίαν, ὅτι εἶνε βιογραφικὴ τις μᾶλλον χρονολογία τῶν ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου δυναστειῶν, ἢ ἐπιστημονικὴ καὶ ἐσωτερικῶς ἀλληλουχῆς ἀφήγησις τῶν πράξεων καὶ τοῦ βίου τοῦ ἔθνους, ὅπως σήμερον ἐννοοῦμεν τὴν ἱστορίαν. Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ γνωρίσῃ τὸ πνεῦμα

καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν χρόνων ἐκείνων, πρέπει νὰ προσδράμῃ καὶ εἰς ἄλλοια, μάλιστα δὲ θεολογικὰ συγγράμματα, καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν ποίησιν, ἥτις καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, ἐκφράζει τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους. Ἀμφοτέρωτα ταῦτα ἐρχόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα.

Ἀπολύτως βέβαια καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας κρινόμενοι οἱ Βυζαντινοί, ἦσαν πολλῶ ἐκείνων κατώτεροι, ἐπειδὴ, ὅπως τοῦ ἀτόμου οὕτω καὶ τῶν ἐθνῶν ἡ τύχη εἶνε ἀκμάσαντα ἅπαξ νὰ παρακμάζωσιν ἔπειτα. Ὅτι ὅμως πρὸς τοὺς συγχρόνους παραβαλλόμενοι κατὰ τὰς τέχνας, τὴν μάθησιν καὶ τὸν πολιτισμὸν, ἦσαν ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἀνώτεροι, οὐδεὶς ἀπροκαταλήπτως μελετήσας τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων ἔχει ν' ἀρνηθῇ. Καὶ ἀνδρείαν δὲ καὶ γενναϊότητα μέχρις ἡρώισμοῦ οὐχ ἅπαξ μόνον ἢ δις ἀπαντᾷ τις ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐκείνῃ, καὶ διπλωματικὴν εὐφυΐαν οὐχὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν ἀξιοκατάκριτον, ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν ἐξαιρετικὴν καὶ δύσκολον θέσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ἔχοντος ν' ἀντιπαρατάσσεται πρὸς τοσοῦτους κύκλῳ ἐστρατοπεδευμένους ἐχθρούς, Γερμανούς, Ῥωμανούς, Γενοσησίους, Βενετούς, Πέρσας, Ἀραβας, Τούρκους, κλπ. Ἐξ ἐναντίας ἀπορίας καὶ θαυμασμοῦ ἄξιον εἶνε πᾶς ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, νῦν μὲν περὶ τῶν ὄλων πρὸς τοὺς ἔξωθεν τούτους ἐχθρούς, νῦν δὲ καὶ πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ ἔθνους μαρasmus ἔχουσα ν' ἀντιπάλαιη, κατωρθώθῃ νὰ παραταθῇ μέχρι τοῦ 1453. Ἡ παράτασις δὲ αὕτη εἶνε οὐχὶ τῆς τύχης καὶ τῶν περιστάσεων ἔργον, ὡς τοῦτο συμβαίνει σήμερον περὶ τὸ ὀθωμανικὸν βυζαντινὸν κράτος, ἀλλὰ, ἂν εἴμεθα δίκαιοι, τῆς γενναϊότητος, τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς πολιτικῆς συνέσεως πολλῶν βυζαντινῶν ἡγεμόνων. Ἀλλὰ στρεβλώσεις, καθείρξεις, δολοφονίαι, τυφλώσεις, φαρμακεῖαι, καὶ τὰ τοιαῦτα ἦσαν ὁ ἐπιούσιος οὕτως εἰπεῖν ἄρτος τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας διὰ μακροῦ χρόνου. Τοῦτο δυστυχῶς εἶνε ἀληθές, ἀλλὰ μήπως αἱ δυναστεῖαι καὶ αἱ σύγχρονοι καὶ αἱ μεταγενέστεραι, ἦσαν ἐλεύθεραι τῶν τοιούτων; Ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πᾶς εἶνε δυνατὸν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ καίωνται εἰς τὸ πῦρ τῆς γέννησις οἱ κακόμοιροι, οἱ δ' ἐν πορφύρᾳ καὶ διαδήματι συνάδελφοι τῆς Δύσεως νὰ ἐμφορῶνται τῆς αἰδίου μακαριότητος ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραάμ.

Ὁ δὲ κλῆρος, μεγάλην σημασίαν ἔχων τότε ἐν τῇ καθόλου πολιτείᾳ, συνεκροτεῖτο ἐκ τῶν ἐπὶ μαθήσει καὶ σοφίᾳ προσχόντων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους, ὧν κατηγοροῦσι μὲν οἱ δυτικοὶ τὸ περὶ τὰς θεολογικὰς συζητήσεις περίεργον καὶ φιλόνεικον, ἀλλὰ δὲν ἐνθυμοῦνται, ὅτι πᾶν ὅ,τι σήμερον συγκροτεῖ τὴν θεωρητικὴν ὕλην τῆς ἰδίας αὐτῶν δογματικῆς, εἶνε προῖον αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἐν Βυζαντίῳ περὶ τὴν θεολογίαν φιλοσοφούντων Ἑλλήνων, οὓς περιγελῶσι κ' ἐκμυκτηρίζουσι, καὶ ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ Βυζαντινοὶ κατέθεσαν πρῶτοι τὰ θεμέλια εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς χριστιαν-

νικῆς τέχνης. Καί ἡ θεολογία δὲ αὕτη καὶ ἡ τέχνη δὲν ἦσαν ἐξωθεν προσειλημμένοι, ἀλλὰ φυσικὴ καὶ ἀβίαστος ἀνάπτυξις αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ φιλοσοφικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ τῶν Ἑλλήνων πνεύματος, ὅπερ ἐν χρόνοις εὐτυχεστέροις παραγαγὼν ἅπασι ὅ,τι ἄριστον καὶ κάλλιστον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ τέχνῃ, ἀντὶ τὴν ἐκπέση εἰς παντελῆ μαρasmus καὶ στείρωσιν, κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν ἔθνων, διέσωσε μέγχι χθές καὶ πρώην τὴν δημιουργὸν αὐτοῦ δύναμιν, εἰς ἣττον μὲν τῶν ἀρχαίων ἔξοχα καὶ λαμπρά, ἀλλ' ἐπίσης γνήσια καὶ ἐπίσης ἀπαραγνώριστον τὴν σφραγίδα τοῦ ἑλληνισμοῦ φέροντα φιλοσοφικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ προϊόντα ἐκφαινόμενα. "Ὡστε, ὅπως τὸ σημερινὸν ἑλληνικὸν ἔθνος ἔλκει τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τοῦ Δευκαλίωνος, οὕτως ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις καὶ ὁ Φεραῖος Ῥήγας εἶνε οἱ κατ' εὐθεῖαν φυσικοὶ διάδοχοι τοῦ Πλάτωνος καὶ Ὁμήρου. Ταῦτα θέλουσι φανῆ ἴσως εἰς τινὰς παραδοξολογίας, καὶ ὅμως εἶνε ἀλήθειαι, ἐξ αὐτῆς ἀμέσως τῆς ἱστορίας καὶ τῶν πραγμάτων ποριζόμεναι, αἵτινες θέλουσι μίαν ἡμέραν καταφανῆ, ὅταν διασκεδασθεῖσιν τῶν ἐπικρατουσῶν σήμερον προλήψεων, ἐξακριβωθῇ τὸ ἀληθινὸν πνεῦμα, καὶ ἐκτιμηθῇ θεόντως ἡ σημασία τῆς βυζαντινῆς καὶ τῆς μετὰ ταύτην ἑλληνικῆς ἱστορίας. "Ἀπασαί αἱ μακρὰί ἐκεῖναι καὶ πολυθρύλητοι συζητήσεις περὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, περὶ τῆς πρὸς τὸν πατέρα σχέσεως τοῦ υἱοῦ, περὶ τῆς πρὸ αἰῶνων υπάρξεως τοῦ Λόγου, κτλ. ἦσαν σπουδαῖα τῆς θεολογίας ἅμα καὶ τῆς φιλοσοφίας προβλήματα, ἅτινα δυνατὸν μὲν σήμερον ὁπαδὸς ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, νὰ θεωρήτῃ ἄτημα καὶ ἐπουσιώδη, ἀλλ' ἅτινα ἦσαν ὅμως οὐ μόνον γνήσια, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖα προϊόντα αὐτῆς τῆς πορείας τῆς φιλοσοφίας, προβαλλόμενα εἰς ἐπίλουςιν ὑπὸ τῶν χριστιανῶν μὲν, ἀλλὰ νεοπυθαγορικῶν καὶ νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων τῶν χρόνων ἐκείνων. Αἱ θεωρίαι δὲ αὗται τῆς νεοπυθαγορικῆς καὶ νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας, περιβαλλόμεναι τὴν μορφήν δόγματος θρησκευτικοῦ, ἐνεχύθησαν. οὕτως εἰπεῖν, εἰς ὄλου τοῦ ἔθνους τὰς ἀρτηρίας, καὶ ἐξήλλαζεν διὰ τῆς φιλοσοφικῆς ταύτης θρησκευτικῆς ἀποχρώσεως ὀλόκληρον τὸν βίον τοῦ ἔθνους. Ἐντεῦθεν πηγάζει ὁ κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικὸς, καὶ μετὰ μυστικότητος φιλοσοφικὸς χαρακτήρ τῆς ποιήσεως τῶν χρόνων ἐκείνων, ἧτις δι' αὐτὸ τοῦτο εἶνε γνήσια ἑλληνικὴ, ὅτι πιστῶς ἐκφράζει τὴν τότε ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἔθνους. Καὶ ὀλίγων μὲν μέχρι τοῦδε εἰλικυσε τὴν προσοχὴν ἢ ποιήσεις αὕτη, ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν ἔπετα, ὅτι καὶ καθ' ἑαυτὴν εἶνε ἀναξία λόγου. Λυδία λίθος τῆς ποιήσεως δὲν εἶνε τοῦ τυχόντος ἀναγνώστου ἢ κρίσις. Ἐὰν δὲ τοῦτο ἀληθεύει περὶ συγχρόνου πολλοῦ, ἔτι μάλλον ἀληθεύει λεγόμενον περὶ ποιήσεως διαφόρου ἐποχῆς καὶ διαφόρου βίου. Ὅπως τὴν ἀρχαίαν, οὕτω καὶ τὴν βυζαντινὴν ἑλληνικὴν ποιήσιν οὔτε νὰ ἐννοήτῃ οὔτε νὰ κρίνῃ ὁ τυχὼν ἀναγνώστης

δύναται. Ἀνάγκη πρὸς τοῦτο εἰδικῶν γνώσεων, εἰδικῆς μαθήσεως, εἰδικῆς μελέτης καὶ ἐρεύνης, πρὸ πάντων δὲ μάλιστα ἀνάγκη τῆς ἰδιαιτέρας ἐκείνης εὐκαμψίας, δι' ἧς ὁ νοῦς κατορθοῦται νὰ προσδέχεται, δίκην χαμαιλέοντος καὶ πολυπόδας, ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν χροιάν, ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν μορφήν τοῦ χαρακτῆρος τῆς ποιήσεως ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς τοῦ δεῖνος καὶ δεῖνος ἔθνους. Μόνον ὅταν ὁ ἀναγνώστης ἀπεκδυθεὶς τὸν ἄνθρωπον τοῦ 10^{ου} αἰῶνος, καὶ λησμονήσας, οὕτως εἰπεῖν, τὸν ἑαυτοῦ βίον, μεταβῇ διὰ τῆς φαντασίας αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον τῶν Ἑλλήνων αυτοκρατόρων, καὶ συναφουρθεὶς μετὰ τοῦ πλήθους εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ ἀκούσῃ ἀπὸ τῆς ὄρας Πύλης τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον ὁμιλοῦντα, μόνον τότε θέλει ἐννοήσῃ καὶ κρίνῃ ὀρθῶς τὴν ποιήσιν, περὶ ἧς ὁ λόγος. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ἐν τῇ ἀπεράντῳ ταύτῃ καὶ ποικίλῃ φιλολογίᾳ τῆς βυζαντινῆς ποιήσεως, ὑπάρχουσι πολλὰ τὰ κακόζηλα καὶ οὐδεμιᾶς προσοχῆς ἐπάξια, ἅτινα μάλιστα γνωστότερα διὰ τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν πολυχρηστία, ἀπέστρεψαν ἐνωρὶς τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν. Ἄλλ' ὅμως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα, καὶ τούτων ὁ ἀριθμὸς ὑπάρχει πολλῶ μείζων, ὧν ἡ ἀξία μεγάλη καὶ ἀδιαφιλονεικητος. Ἐν τῇ ἐσπερίᾳ Εὐρώπῃ οὐ μόνον τιμῶνται καὶ θαυμάζονται θρησκευτικὰ ἐκκλησιαστικὰ ποιήματα, ὅποῖον τὸ ἐξῆς :

„Castae parentis viscera
Caelestis intrat gratia ;
Ventreum puellae bajulat,
Secreta quae non noverat“ *).

ἀλλὰ καὶ ἀξιουσι νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν τῆς κλασικῆς ἐν τοῖς Ἐκπαιδευτηρίοις ποιήσεως καὶ ἡμεῖς ἔχοντες πλοῦτον γνησιωτάτης καὶ ἀξιολογωτάτης θρησκευτικῆς ποιήσεως, οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης κἄν αὐτὸν προσοχῆς ἀξίον κρίνομεν.

Ὁ ἐπικρατῶν λοιπὸν χαρακτήρ τῆς βυζαντινῆς ποιήσεως εἶνε θρησκευτικὸς, διὰ τοῦτο καὶ ὁμοιάζει αὕτη πρὸς τὴν ἰσπανικὴν, περὶ ἧς ἐλέγομεν πρότερον. Ἀλλὰ καὶ διαφέρει ὅμως οὐσιμαδέστατα ἀπ' αὐτῆς. Ὅπως ἐν Ἰσπανίᾳ, οὕτω καὶ ἐν Βυζαντίῳ, ἡ τὰ πάντα σχεδὸν ἄγουσα καὶ φέρουσα δύναμις ἦτο ἡ θρησκεία· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν διὰ τὸ νεαρὸν καὶ ἠκιστα φιλόσοφον τοῦ ἔθνους, ἡ δύναμις αὕτη ἦτο διαχυτικὴ καὶ εἰς ἐξωτερικὰ παρορμῶσα πράξεις· ἐν Βυζαντίῳ δὲ διὰ τὸ ἀρχαῖον καὶ τὰ μάλιστα φιλόσοφον τοῦ ἔθνους, ἡ δύναμις αὕτη παρίστατο μάλλον ὡς ἀρχή τις καὶ ἰδέα θεολογικὴ, φιλοσοφικῆς ἐξηγήσεως χρήζουσα, καὶ διὰ τοῦτο

*) Ἐν τῇ νεωτάτῃ συλλογῇ τοῦ Κυρίου Clément. Ἰδε περὶ τούτου Journal des Débats, 22 Decembre, 1857.

παρώρμα οὐχί εἰς ἐξωτερικὰς πράξεις, ἀλλ' εἰς ἐσωτερικὰς θεωρίας καὶ μελέτας. Ἐντεῦθεν καὶ χαρακτηριστικὸν καὶ ἐξέχον εἶδος τῆς μὲν ἰσπανικῆς ποιήσεως εἶνε τὸ δράμα, τῆς δὲ βυζαντινῆς ὁ θρησκευτικὸς ὕμνος, ἦτοι τὸ λυρικὸν εἶδος.

Τοιαύτη ἡ ἱστορία καὶ ἡ ποίησις τῶν βυζαντινῶν μέχρι τοῦ δεκάτου μάλιστα μ. Χ. αἰῶνος. Ἐκτοτε καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ πρὸς τὴν Δύσιν συνεπιμίσξια τῶν Ἑλλήνων ἐπενήργησεν οὐ μικρὸν καὶ εἰς τὴν ποίησιν, ποῦ μὲν προσλαβοῦσαν χρωματισμὸν τινα τῆς κατὰ τὴν Δύσιν ῥωμαντικῆς ποιήσεως, κατὰ τὴν στενοτέραν σημασίαν τῆς λέξεως νοουμένης, ποῦ δὲ καὶ ἐξ ὑπαρχῆς ῥωμαντικῆν καταστῆσαν. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατερχομένην, ἀνάγονται, ὡς νομίζομεν, τὰ πλεῖστα τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει „παραμυθίων“, ἅτινα πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς πολῦτιμον πηγὴν πρὸς γνῶσιν τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καταστάσεως καὶ ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος. Τῆς περιόδου ταύτης ὁμοίως εἶνε πολλὰ ποιήματα ἀνεκδοτά τε καὶ ἐκδεδομένα, ὧν χαρακτηριστικώτατον ἅμα καὶ τελειότατον εἶνε τὸ ἐπικὸν ποίημα τοῦ Κρητῶς Βιτσέντζου Κορνάρου, ὁ εἰς ἅπαντας γνωστός „Ἐρωτόκριτος“. Ἡ τῶν Τούρκων ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπήνεγκε μεταβολὴν μεγάλην εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ποίησιν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἕλληνες ἀποβαλόντες τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται πικρὸς τοὺς καρποὺς τῆς ἀπωλείας τοῦ ἀγαθοῦ τούτου, ὅπερ εἶχον μὲν πρότερον, ἀλλὰ πολλὰ ὀλίγον ἐξέτιμων. Ἐκτοτε ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἡ ἱστορία τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἡ μόνη ποίησις αὐτῆς τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Προφητᾶνακτος: „Ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσταμεν καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών“. Ἐκτοτε πλέον οἱ Ἕλληνες „ἐπὶ ταῖς ἰτέαις ἐκρέμασαν τὰ ὄργανα αὐτῶν“, διότι δὲν ὑπῆρχε, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ποίησις παρ' ἀνθρώποις, οἵτινες „τὸν ἄρτον αὐτῶν μετὰ δακρύων ἔρωγον, καὶ τὸ πόμα αὐτῶν μετὰ κλαυμοῦ ἐκίρνων“. Ὁ ποιητικὸς λειμὼν τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἄβατος πλέον καὶ χέρσος, αἱ πηγαὶ τῆς Κασταλίας ξηραὶ, καὶ φυγάδες αἱ θυγατέρες τῆς Μνημοσύνης. Ἄνδρες ἐλεύθεροι ἔμελλον νὰ θύσωσιν εἰς τὰς Μούσας, καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες ἦσαν οἱ „Κλέφται“. Ἄμα ἐνωτισθεῖσαι τὸ ἄσμα αὐτῶν, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Μοῦσαι, ἄγουσαι καὶ δεκάτην αὐτῶν ἀδελφὴν, τὴν Ἐλευθερίαν. Τὸ δούλον ἔθνος ἤλεκτρισθὲν ὑπὸ τῆς χαρᾶς, προσέδραμεν εἰς ὑποδοχὴν τῶν Ἑλικωνιάδων, εἶδεν ἔκθαμβον τὴν ὠραιάν ἀδελφὴν, καὶ ἀνεγνώρισε τὴν θεὰν τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τοῦ Μαραθῶνος. Ἐνθουν ἔδραμε πρὸς τὰς ἰτέας, ὅθεν ἐξέκρέμασε τὰ ὄργανα αὐτοῦ, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐτόνισεν ὕμνον πρὸς τὴν Μοῦ-

σαν Θεάν, ὕμνον ὕψιστον καὶ θεῖον. Ὁ ὕμνος οὗτος ἦτο ἡ κλαγγὴ τῶν ὄπλων τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος.

Ὁ καθόλου λοιπὸν χαρακτήρ τοῦ βίου, ἄρα καὶ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, μέχρι τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας ἦτο τὰ μάλιστα θρησκευτικὸς. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀνέπνεεν, ἔζη καὶ ἠλπίζεν ἐν τῇ θρησκείᾳ. Ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οἱ πόλοι τοῦ ἄζονος ἀντεστράφησαν. Ὁ πρὶν ὄρατὸς ἀρκτικὸς πόλος τῆς θρησκείας ἐτέθη εἰς τὸ σημεῖον τοῦ ἀνταρктиκοῦ, οὗτος δὲ κατέλαβε τὸ ὄρατὸν εἰς τὸ γεωγραφικὸν πλάτος τῆς Ἑλλάδος σημεῖον τοῦ ἀρκτικοῦ. Ὁ ἄκρατος ἔρωσ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἢ ἐπὶ τῇ ἀνακτῆσει ταύτης παραφορὰ, καὶ θερμὸς τις πρὸς ἀπληστον ἀπόλαυσιν αὐτῆς πόθος, ὁ ἐπὶ τοῖς μεγαλουργήμασι τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ὑπερφίαλος ἐνθουσιασμός, δὸς δ' εἶπεῖν καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ αἰοδίου Κοραῆ, ἐν οἷς — ἐὰν παραβλέψωμεν τὴν ἄλλως εὐεργετικὴν καὶ προοδευτικὴν εἰς τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐπίδρασιν — νομίζει πολλάκις τις ὅτι ἀκούεται ἀσθενῆς τις καὶ ὑπόκωφος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πάντῃ ἀδιάκριτος ἀπήχησις τῶν ἀκολάστων κραυγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Γάλλων, ἢ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰ ἔσχατα ἄκρα ἐκτραγχίλις πολλῶν, τὸ σύνθημα καὶ φυσικὸν ἀποτέλεσμα πάσης νεοτρόπου διδασκαλίας, ἀναφανισμένης ἐν καιροῖς καὶ περιστάσεσιν, ὁποῖαι αἱ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπενήργησαν ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τὴν θρησκευτικὴν συνειδησιν τοῦ ἔθνους καὶ παράδειγμα οἰκτρότατον ἅμα καὶ διδακτικώτατον εἶνε ὁ δυστυχῆς Καίρης. Τὸ ἔθνος πρῶτον τότε μετὰ μακρὰν αἰῶνον δουλείαν ἀπολαῖον τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀνεπερωμένον ἐπ' ἐλπίσι καὶ πόθοις, μόλις κατέθεσε τὰ ὄπλα καὶ ἐλησμόνησε τὴν γλυκεῖαν, τὴν παρήγορον φωνὴν τῆς θρησκείας, ἣτις κατὰ τὰς δυστυχεῖς ἡμέρας τῆς δουλοσύνης διετέλεσεν ἀχώριστος αὐτοῦ ὁδηγὸς καὶ σώτεια. Ἡ ἐλευθερία εἶχεν ἀπορρόφησθαι οὕτως εἶπεῖν ὅλας τὰς δυνάμεις, ὅλην τὴν λατρείαν τοῦ ἔθνους, καὶ αἱ καρδίαι τῶν Ἑλλήνων δὲν ἠσθάνοντο τοὺς προτέρους πρὸς τὴν θρησκείαν παλμούς. Ἐκτοτε καὶ μέχρι τῆς σήμερον οἱ ἱεροὶ ἄμβωνες σιωπῶσιν, οἱ ναοὶ τοῦ Κυρίου εἶνε ἔρημοι, καὶ βακενδύται περιφέρονται οἱ ἱερεῖς τοῦ Ὑψίστου. Ταῦτα λέγοντες δὲν ἐννοοῦμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὡς ἡμίονοι πῶλοι, ἀχαρίστως ἀπελάχτισαν τὴν θρησκείαν αὐτοῦς μητέρα, καὶ ἀπεσκήρτησαν ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς ἐκκλησίας, ἄπαγε· ἀλλ' ὁ ὑπὲρ τῆς πίστεως ζῆλος καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἢ προτέρα θερμότης ἀπεψυχράνθησαν μεγάλως, καὶ ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος ἀπεβρόφησεν οὕτω παρ' ἡμῖν τὴν ἰδέαν τῆς πίστεως, ὥστε μέγας τις καὶ ἐνδοξὸς ποιητῆς, ἀποδημῶν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1832 ἐξέφερε τὴν γνώμην ταύτην, ἣτις κατὰ τὸ ἕτερον αὐτῆς μέρος σχεδὸν καὶ μέχρι σήμερον ἀληθεύει. „je vois avec regret que l'esprit religieux est éteint en Grèce; . . . des hommes les plus intelligens, et les plus courageux, des hommes, des individualités les

plus brillantes, mais pas de lien commun — des Grecs et point de nation“). *) Καὶ τῶντι, ἡ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μέρημα καὶ φροντίς θεωρεῖται καὶ μέχρι τῆς σήμερον ὡς τι ὁδοῦ πάρεργον παρ' ἡμῖν, ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή καὶ διδασκαλία εἶνε λέξεις ξέναι καὶ ἀνήκουστοι ἐν Ἑλλάδι, καὶ οἱ Ἕλληνες λατρεύομεν — ἐὰν λατρεύομεν — τὸν Ὑψιστον, οὐχὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, οὐχὶ κατ' ἐπίγνωσιν, ἀλλὰ κατ' ἔθος καὶ ὁσίας δίκην. Καὶ εἶνε ἀδύνατον νὰ ἔγῃ ἄλλως τὸ πρᾶγμα, ἀφ' οὗ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀμβωνος καὶ ἀπὸ τῆς διδασκαλικῆς ἑδρας ἐξέλιπεν ἡ ἱερά μάθησις, ἀφ' οὗ ἐσθέσθη καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐν τοῖς σχολείοις, καὶ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ὁ τὰ πάντα πρὶν ἄγων καὶ φέρων, ὁ τὰ πάντα πρότερον ζωογονῶν θρησκευτικὸς ζῆλος. Καὶ ὅμως ἡ πίστις αὕτη ἡ ἱερά ἔπρεπε νὰ εἶνε τὸ κάλλιστον γνῶρισμα καὶ κόσμημα τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος· ὅπως δὲ ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ πατρις, οὕτω καὶ ἡ θρησκεία ἔπρεπε νὰ ζωπυρῇ τὰς καρδίας τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, διότι ἡ πίστις αὕτη ἡ ἱερά, ἡ θρησκεία αὕτη τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀγία, εἶνε ἡ πρωτότοκος θυγάτηρ τῆς Ἑλλάδος, τὸ κάλλιστον θρέμμα καὶ γαλοῦγμα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας.

Ἐκ τούτων βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὅτι, ὅπως πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ὁ χαρακτήρ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ ἱστορίας ἦτο μᾶλλον θρησκευτικός, οὕτω μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ὁ χαρακτήρ τῆς ἱστορίας ἄρα καὶ τῆς ποιήσεως τῆς Ἑλλάδος, εἶνε μᾶλλον πατριωτικὸς καὶ πολιτικός. Καὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι συναισθανόμεθα σήμερον ἢ καὶ ἠρξίσταμεν νὰ συναίσθανώμεθα τὰ κακὰ ἐπακόλουθα τῆς ἐλλείψεως ταύτης καὶ μονομερείας, καὶ ἀξιεπαινοὶ εἶνε αἱ πρὸς διόρθωσίν τινα τοῦ κακοῦ προσπάθειαι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Εὐχόμεθα μόνον τὰ θεσπισθέντα νὰ μεταβληθῶσιν εἰς ἔργα τελεσφόρα, μὴδὲ μείνωσιν ἄκαρπα καὶ ξηρὰ χαρτῖα, ὡς δυστυχῶς συμβαίνει τοῦτο πάντοτε παρ' ἡμῖν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸν ἱερόν πρέπει τὰ στραφῶσι τοῦ λοιποῦ καὶ αἱ ὁσαυδήποτε καὶ οἰαιδήποτε δυνάμεις τῆς νέας ποιήσεως. Τοῦτο λέγοντες δὲν ἐννοῦμεν ὅτι ἡ ποιήσις πρέπει, ἢ εἶνε δυνατόν νὰ ὑποταθῇ εἰς τὸν ζυγὸν τῆς θρησκείας ἢ τῆς ἠθικῆς, ἅπασι· ἢ ποιήσις ἔζησε, ζῆ καὶ θέλει ζῆ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ· ἢ ἐλευθερία εἶνε τὸ περιέχον, ὁ ἀτμοσφαιρικός ἀήρ τῆς ποιήσεως, οὗ ἄνευ ἀσφυκτεῖ καὶ ἀποθνήσκει. Λέγομεν δ' ἐνταῦθα περὶ σκοποῦ καθ' ὅσον μόνον εἶνε δυνατόν νὰ συναφθῇ ἡ ἔννοια αὕτη πρὸς τὴν τῆς ποιήσεως. Ἀλλὰ θρησκευτικὴ ποιήσις ἀξία τοῦ ὀνόματος τούτου, δὲν εἶνε καρπὸς ψευδευλαθείας καὶ ὑποκρίσεως, ἀλλὰ θυμίαμα εὐσμοῦν καρδίας, ἣν φλέγει ἄσβεστον τὸ πῦρ τῆς πίστεως, ἀλλ' ἔργον ζήλου ἱεροῦ, ἐνθουσιασμοῦ ἀγίου· πρὸς τοιαύτην δὲ ποιήσιν κατάλλητον εἶνε τὸ λυρικὸν εἶδος. Ἀλλὰ

*) Voyage en Orient, par A. de Lamartine, tom. 1, p. 134.

ἡ λυρικὴ ποιήσις τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος εἶνε καὶ θέλει εἶνε ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη χρόνον ἤκιστα θρησκευτικὴ, ὡς ἀποβρέουσα ἀπὸ τοῦ παρόντος ἤκιστα ὄντος τοιοῦτου. Ὁ δ' ἐποποῖος πάλιν δύναται μὲν ν' ἀπεικονίσῃ τὸ θρησκευτικὸν παρελθόν, ἀλλ' ὁ πῖναξ αὐτοῦ — ἔστω ὁσηδὴποτε ἢ ἐπ' αὐτόν, διὰ τὴν ἐξαλλαγὴν τοῦ σημερινοῦ ἔπους, φωτιστικὴ ἀνταύγεια τοῦ παρόντος — θέλει εἶνε αὐτὸ τοῦτο πῖναξ ψυχρὸς, ἦτοι ποιήσις ἄφρωνος καὶ σιωπῶσα πρὸς τὸ παρόν, ἐν ᾧ τῆς ποιήσεως ἔργον καὶ σκοπὸς πρὸ παντὸς ἄλλου εἶνε νὰ εὕρῃ τὴν λέξιν τοῦ παρόντος. Μόνον ἐν τῷ δράματι, διὰ τὴν φύσιν καὶ σύστασιν αὐτοῦ, μεταληπτικὴν οὖσαν τοῦ τε ἐπικοῦ καὶ τοῦ λυρικοῦ στοιχείου, εἶνε δυνατόν νὰ κατορθωθῇ ἀβίαστος καὶ ἐναρμόνιος σύναψις τῶν διεστώτων τούτων ἄκρων. Ἡ προτέγγισις λοιπὸν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, ἰδοὺ τὸ ἔργον καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ δραματικοῦ ποιητοῦ. Πατρις καὶ Πίστις, Θρησκεία καὶ Ἐλευθερία, ἰδοὺ οἱ δύο πόλοι τοῦ ἄξονος, περὶ ὃν θέλει στρέφεται τὸ νέον ἑλληνικὸν δράμα. Ὅστις σήμερον κατορθώσῃ νὰ ἐμφυσῆσθαι τὴν πνοὴν τοῦ παρόντος εἰς τὸ θρησκευτικὸν παρελθόν, ὅστις κατορθώσῃ ἀναθάψαι ἀπὸ τοῦ τάφου καὶ ζωογονήσας τὸν πελώριον νεκρὸν τῆς βυζαντινῆς αυτοκρατορίας, νὰ παρουσιάσῃ ζῶτα καὶ κινουμένας ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὰς σοβαρὰς σκιάς τῶν παρελθόντων χρόνων, ὅστις κατορθώσῃ νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας τὴν κινῦραν τοῦ Δαυὶδ καὶ τὴν κιθάραν τοῦ Κλέφτου, καὶ συνενώσῃ εἰς ὁμογενὲς καὶ ἐναρμόνιον ὄλον τὸν θρησκευτικὸν ὕμνον τῆς Κασσιανῆς καὶ τὸ ἄσμα τὸ θούριον τοῦ Φεραίου, οὗτος ἐκέρδητε τὴν δάφνην τῆς ποιήσεως, οὗτος ἐξήγησε τὸ παρελθόν καὶ προσεφῆτευσε τὸ μέλλον, καὶ περὶ τούτου δύναται τις νὰ εἴπῃ τοὺς στίχους τούτους τοῦ Σχιλλέρου

„Hm gaben die Götter das reine Gemüth,

Wo die Welt sich, die ewige, spiegelt;

Er hat alles gesch'n, was auf Erden geschieht,

Und was uns die Zukunft versiegelt“.

Ἐκ τοιούτων τινῶν περὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως ἐννοῶν ὁρμώμενοι ἐγράψαμεν προπερὺσι μὲν τὴν „Εἰκασίαν“, περὺσι δὲ τὴν „Μαριάν Δοξαπατρῆ“, ἣν μόλις σήμερον, τέσσαρας ἡδὴ μῆνας μετὰ τὴν προκήρυξιν αὐτῆς ἐκδίδομεν, ἕνεκα βαρυτάτης τριμήνου ἀσθενείας, ἐξ ἧς μόλις πρὸ ὀλίγου ἀνελάθωμεν. Ὁ ἀναγνώστης, ὅστις εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ παρακολουθήσῃ ὅσας ἐν τοῖς προλεγομένοις τούτοις ἐξεθέσαμεν θεωρίας, θέλει ζητήσῃ, ὡς εἰκός, νὰ εὕρῃ αὐτάς καὶ κατὰ πράξιν εἰς τὸ ἀνὰ χεῖρας δοκίμιον ἐφηρμοσμένας· ἀλλὰ προλαμβάνομεν ἀπὸ τοῦδε νὰ εἴπωμεν, ὅτι πολλὰ ἑλλίπες θέλει εὕρῃ τὸ ἔργον ἡμῶν τοῦτο, ὅστις θελήσῃ νὰ ζητήσῃ εἰς αὐτὸ ὅλους τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰ προσόντα, ὅσα ἐθεωρήσαμεν ὡς ἀναγκαῖα εἰς τὸ νέον ἐθνικὸν δράμα. Περὶ τούτου ζητοῦμεν τὴν ἄδειαν νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινα ἐν συνόψει.

Εἰς ἐκπόνησιν ἱστορικῆς ἀξίας λόγου τραγωδίας ἀνάγκη χρόνου μακροῦ, μελέτης ἐκτενοῦς, γνώσεων πολλῶν, καὶ χειρὸς τὰ μάλιστα γεγυμνασμένης· ταῦτα δὲ πάντα ἐλλείπουσιν ἀπὸ τῆς „Μαρίας Δοξαπατρῆ“, προϊόντος μηνὸς περίπου, μελέτης τῆς ἱστορίας, εἰμὴ πάντῃ μικρᾶς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν ἐξαρκούς, διὰ τὸν ἀντιπερισπασμὸν ἀλλοίων περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν σπουδῶν, γνώσεων ἐλαχίστων καὶ χειρὸς τὰ μάλιστα πρωτοπέρου. Καὶ περὶ τούτων μὲν πάντων ὁ ἀναγνώστης θέλει βέβαια ἀδιαφορήσῃ, ὀρθῶς ποιῶν· ἀλλὰ δὲν εἶνε δίκαιον νὰ μὴ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ δύο ταῦτα περιστατικά· πρῶτον ὅτι ἡ πράξις, περὶ ἣν στρέφεται τὸ δράμα τοῦτο, εἶνε αὐτῆ καθ' ἑαυτὴν μικρὰ καὶ μικροῦ ἀξία, καὶ δεύτερον ὅτι τοιαύτης πράξεως ἐφόδιον φέροντες ἀνερρίψαμεν ριψοκινδύνως ἑαυτοὺς εἰς τολμηροτάτην περὶ τὴν δραματικὴν τέχνην καινοτομίαν.

Εἰς τὰ ἄριστα τῶν ἱστορικῶν δραμάτων ὑπόκειται πάντοτε ὡς βάσις πράξις τις ἐπίσημος καὶ σπουδαία, περὶ ἣν συνέρχονται τὰ πρόσωπα, ὧν οἱ χαρακτῆρες οὐ μόνον δεδομένοι· ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ καὶ πολλαίς δραματικώτατοι αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ὄντες, οὐδενὸς ἄλλ' ἢ ποιητικῆς τινος ἐπιχρώσεως προτδόνται.

Ἔστωσαν εἰς παράδειγμα αἱ ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ τραγωδαί, αἱ ἱστορικαὶ τραγωδαί τοῦ Γκαίτε καὶ Σχίλλερ, μάλιστα δὲ τὰ ἱστορικὰ δράματα τοῦ Σαίξπηρ, περὶ ὧν καὶ ἀνωτέρω (σελ. κ') εἶπομεν ἐν παρόδῳ. Εἰς τὸ ἡμέτερον δράμα βάσις ὑπέκειτο οὐχὶ πράξις τοιαύτη, μεγάλη καὶ σπουδαία, ὅπερ ὑπάρχει τὸ οὐσιωδέστατον εἰς πᾶν δράμα, ἀλλ' ἀπλοῦν τι ἐρωτικὸν ἐπεισόδιον τοῦ ἰγ' αἰῶνος, κατὰ τὸ „Χρονικὸν τῶν ἐν τῷ Μορέᾳ πολέμων τῶν Φράγκων“. Τὰ πάντα λοιπόν, καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς χαρακτῆρας ἤμεθα ἠναγκασμένοι νὰ πλάσωμεν κατὰ τὸ πιθανὸν καὶ εἰκὸς ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν γρόνων ἐκείνων. Ἰδοὺ διὰ τί ὀνομάζομεν τὸ δράμα τοῦτο ἱστορικόν. Ἄλλ' ἀπλοὶ χαρακτῆρες, οὐχὶ εἰς μεγάλην τιναὶ πράξιν συγκεντρούμενοι, ἀλλὰ περὶ κοινόν τι ἐρωτικὸν ἐπεισόδιον, καὶ τοῦτο ἀπλοῦν, ἄνευ περιπετειῶν καὶ σκηναῶν τεχνευμάτων, συνεργόμενοι, ἀρκοῦσι νὰ συναποτελέσωσιν ὅλον τι δραματικὸν καὶ ἐνδιαφέρον· Πολλὸ ἀμφιβάλλομεν. Καὶ ὅμως τὸ ποίημα τοῦτο κατέταξεν ἡ ἐπὶ τοῦ ἐν Ἀθῆναις ποιητικῷ διαγωνισμοῦ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς κλίμακος τῆς ἀξίας τῶν ποιημάτων. Ἰδοὺ ὁ λόγος, δι' ὃν προελάβομεν νὰ εἴπωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην, τὸν ἔχοντα τυχόν ὑπ' ὄψιν τὸ περιστατικὸν τοῦτο, ὅτι εἰς τὸ ἀνὰ χεῖρας δράμα δὲν ἔχει νὰ ζητήσῃ τις πολλὰ καὶ μεγάλα πράγματα, διότι δὲν ὑπῆρχον. Ἄν περὶ ἀπλοῦν ἐρωτικὸν μῦθον καταρθώθῃ νὰ γραφῇ ποίημα, ἔστω καὶ ὑποφερτόν, ἰδοὺ ἡ μόνη ἀξία, ἐν μέρει δὲ καὶ ἡ ἀξίωσις ἴσως τοῦ ἀγωνίσματος τούτου,

Τὸ δεύτερον εἶνε ὅ,τι καὶ παρ' ἄλλων ἀλλαχοῦ ἐρρήθη, ὅτι τὸ παρὸν

δράμα εἶνε μίμησις τοῦ Σαίξπηρ. Τοιαύτη τις πρόθεσις μιμήσεως τοῦ μεγίστου τῶν δραματικῶν ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὑπῆρξε τῶν ἐν ἡμῖν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπιτυχίας ἐλπίς· ὥστε ἀσμένως ἀνέγνωμεν ὅτι ἡ μίμησις αὕτη εἶνε κατὰ μέγα μέρος ἐπιτυχής. Ἐννοεῖται δὲ οἴκοθεν ὅτι μίμησιν λέγοντες ἐννοοῦμεν οὐχὶ τὸ δουλικῶς προσκεῖσθαι εἰς τὸ γράμμα καὶ τὴν ἐννοίαν ἐτέρου τινός, ἀλλὰ τὴν ἐλευθέραν τάσιν καὶ προσπάθειαν τοῦ ποιητοῦ νὰ τελειοποιήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν τὰ ἐλεύθερα τοῦ νοός καὶ τῆς φαντασίας αὐτοῦ προϊόντα κατὰ τὰ ὑποδείγματα τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀριστοτέχου. Ἐμιμήθημεν δηλονότι οὐχὶ ὅπως π. χ. ἐμιμήθη ὁ Σχίλλερ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐν „τοῖς Λησταῖς“ αὐτοῦ Καρόλου Μορρ καὶ Φράντς Μορρ, ἐκείνου μὲν ἐκ τοῦ Ἀββαδόνα, τούτου δὲ ἐκ Ῥιχάρδου τοῦ Γ'. τοῦ Σαίξπηρου, ἐπειδὴ τοῦτο εἶνε σχεδὸν λογοκλοπία, ἀλλ' ὅπως π. χ. (ἐὰν βέβαια, προκειμένου περὶ τῶν μικρῶν, συγχωρεῖται νὰ παραβάλῃ τις τὰ μεγάλα) ὁ Γκαίτε ἐκ τοῦ Σαίξπηρ τὸν Götz von Berlichingen, ὅπως δηλαδὴ ἅπαντες οἱ δραματικοί, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα αὐτὸς ὁ Σαίξπηρ, *) ἐμιμήθησαν τοὺς πρὸ ἑαυτῶν. Ἐπασχίσσαμεν νὰ μιμηθῶμεν ὅχι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ δράμα τοῦ Σαίξπηρ, ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν σκηναίαν, ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἰδέαν, ἀλλὰ — τὸν Σαίξπηρ. Ἐμιμήθημεν, ἐὰν δὲ ἐμιμήθημεν, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν διάνοιαν, οὐχὶ τὰ πράγματα καὶ τὰς λέξεις τοῦ μεγάλου δραματοῦργου· καὶ τὴν μίμησιν ἐννοοῦμεν ὅπως ἐννοεῖ αὐτὴν ὁ Ὅρατιος, ἐν οἷς ὁμολόγει ὅτι ἐμιμήθη τὸν Ἀρχίλοχον. Ἄφ' οὗ δὲ ἄλλοι, οὐχὶ ἡμεῖς, βεβαιούσιν, ὅτι ἡ ἡμετέρα μίμησις κατὰ μέγα μέρος εἶνε ἐπιτυχής, μετ' ἴσου κατὰ τὸν λόγον τοῦτον δικαιώματος δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅ,τι ἔλεγε περὶ ἑαυτοῦ ὁ Ῥωμαῖος ἐκεῖνος 2).

»Libera per vacuum posui yestigia princeps,

Non aliena meo pressi pede

. Parios ego primus iambos

Ostendi Latio, numeros animosque secutus

Archilochi, non res et agentia verba Lycamben».

Οὕτως ἐννοουμένην τὴν μίμησιν ἀσμένως ἀσπαζόμενοι ὁμολογοῦμεν κατὰ πάσης δὴποτε ἄλλης ἐνιστάμεθα καὶ διαμαρτυρούμεθα ἰσχυρῶς 3).

1) Ἐκτενῆ περὶ τούτου ἴδε εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ περιωνύμου Ἀμερικανοῦ κριτικοῦ R. W. Emerson. „Representative men, seven lectures, etc. London, 1855“. ἐν τῷ περὶ Σαίξπηρου μέρει.

2) Horat. Epist. 1, 19, 21—25.

3) Ἡ „Κρίσις τοῦ ποιητικοῦ ἀγώνος τοῦ 1857, τρία τινὰ εἰδεώρησεν ἐν τοῖς κατὰ τὴν μίμησιν ταύτην σφαιρὰ καὶ μὴ ἐπιτυχῆ. α'.) „Ἡ πρώτη, λέγει (σελ. 26) σκηρὴ τῆς πρώτης πράξεως (ἢ μᾶλλον ὀρθότερον τοῦ πρώτου μέρους *),

*) Ὁ κ. Εὐσηγιῆς νομίζει ἀνικατασθητέαν τὴν λέξιν: πράξις, διὰ τῆς „μῆ-

Ἄλλὰ τίς ὁ λόγος, δι' ὃν ἐμιμήθημεν τὸν Σαίξπηρ, καὶ οὐχ' ἕτερόν τινα; Ἡ ἀπόκρισις εἶνε ἀπλή· διότι ἡ νεανική φιλοτιμία ἐξώτρυνεν ἡμᾶς πρὸς ὅ,τι μέγιστον ἐν τῇ τέχνῃ, καὶ διότι κατὰ τὴν κρίσιν ἡμῶν ὁ Σαίξ-

ῆπυς ἄλλως θεωρουμένη, εἶνε τηλαυγὲς πρόσωπον τοῦ ὄλου ἔργου, τόσην πολλήν ἀνάπτυξιν λαμβάνει, κ.τ.λ. Ἄν ἐμβαίνομεν εἰς συζητήσεις μακρὰς περὶ τῆς ἄλλως μεγάλης σκοπιμότητος τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος σκηρῆς, καί, εἰ μὴ ἐξωτερικῶς, ἀλλ' ἐνδομύχως βέλαια σπειροτάτης συναφείας ταύτης πρὸς τὸ ὄλον δράμα· τοῦτο θέλει παρατηρήσῃ ἐκ πρώτης ὄψεως πᾶς ἔλλην ἀναγνώστης. Παρατηροῦμεν μόνον ἀπλῶς, ὅτι ὁ Κ. Εἰσηγητής, ἐκὼν ἢ ἄκων ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτὸν, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐν τῇ γενικῇ χαρακτηρισίῳ τοῦ Σαίξπηρου, εἶχεν εἶπη ὅτι „ὁ Σ. συγκροτεῖ σκηρὰς διαλογικὰς ἐπὶ μόνῳ σχεδὸν τῷ σκοπῷ ἠθογραφίας τῶν προσώπων καὶ τῶν ἐποχῶν“. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Σ. συγκροτεῖ οὐχὶ ἀπαξ μίαν, ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ πολλὰς πολλὰς σκηρὰς τοιαύτας. Ὡστε ἡ οὐδαμῶς σφαλόμεθα, ἡ οὐνοφαλόμεθα μετὰ τοῦ Σ., καὶ τὸ σφαλερὸν ἄρα τοῦτο ὑπάρχει οὐχὶ ἐν τοῖς κατὰ τὴν μίμησιν, ἀλλ' ἐν σχέσει καὶ ἀναφορᾷ πρὸς τὰς κλασικὰς τραγωδίας τοῦ ζατρικίου. β') Καὶ τὸ δεύτερον ὅτι „ἐν ταῖς σκηραῖς ἐνθα τὰ ταπεινότερα πρόσωπα κωμικῶς πράττουσι καὶ λέγουσι, πολλὰ πλεῖστα εἶνε τὰ περιττά, κ.τ.λ.“ ἀληθεύει ἐν παραβολῇ καὶ ἀναφορᾷ πρὸς τὸν π λ α σ τ ι κ ὸ ν χαρακτήρα τῆς ἀρχαίας τέχνης, οὐχὶ καὶ πρὸς τὸν τῆς νεωτέρας, ὅστις εἶνε τὰ μάλιστα ζ ο γ ρ α φ ι κ ὸ ς. Ὅπως δὲ πῖναξ τῆς νέας

ροσ“. Ἄλλ' αὕτη εἶνε ἴαν γενικὴ, καὶ ἄνευ λόγου ἰσχυροῦ ἤθελε καταλάβῃ τὸν τόπον τῆς „πράξις“, διότι, ἐννοεῖται, ὡς λόγος ἰσχυρὸς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ διὸ ὁ Μάρκος Ἀντωνίνος μετεχειρίσθη τὴν λέξιν ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης. Ὡς τεχνικὸς ὄρος εἶνε ἀκόμη ἀκατάλληλος διότι ὁ Ἀριστοτέλης καθιέρωσεν ἐπ' ἄλλῃ, ὄλως διαφόρῳ τεχνολογικῇ σημασίᾳ ἐν τῇ Ποιητικῇ αὐτοῦ τὴν λέξιν ταύτην „μέρος“. Ἐπεὶ τῆς λέξεως, „πράξις“, ἤρκει καὶ μόνῃ ἡ συνήθεια,

Quam penes arbitrium est et jus et norma loquendi.

Καὶ ὁμοῦς ἐπάροχον καὶ ἄλλοι παρὰ ταύτην λόγοι. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὡς γνωστόν, δὲν διήρουν τὸ δράμα εἰς πράξεις ἢ διαίρεσις αὕτη ἐγένετο πρῶτον εἰς τὰ δράματα τῆς νεωτέρας κωμωδίας. Ἐπλάσθη δὲ ἡ λέξις „πράξις“ κατὰ τὴν αὐτόσημον ὁμομακίαν, „actus“ οὐχὶ ἄνευ λόγου. Τὸ ὄημα πρᾶσσω καὶ τὸ ὄηματικὸν πράξις μετεχειρίζοντο οἱ γραμματικοὶ καὶ σχολιασταὶ ἐν τῇ σημασίᾳ, ἀναγνώσκω, ἐξηγῶ, διδάσκω, ὅπως καὶ ἡ καθομιλουμένη ἑλληνικὴ τὸ, κάμνω. Παραδείγματα τῆς σημασίας ταύτης ἴδε εἰς τὸ Λεξικὸν τοῦ Ἐρ. Στεφάνου ἐν τῇ λέξει πρᾶσσω καὶ πράξις. Ὅτι τὸ: διδάσκω δράμα, ἐσημαίνει παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὅ,τι λέγομεν σήμερον: παριστᾶνω δράμα, εἶνε πασίγνωστον ὥστε καὶ ἡ λέξις, πράξις εἶνε συγγενὴς πρὸς τὴν λέξιν: διδασκαλία, καὶ διὰ τοῦτο κατάλληλος νὰ σημαίνῃ τὸ διδαχθῆν, τὸ πραχθῆν, τὸ παρασταθῆν καθόλου. Ὅτι δὲ καὶ τὸ ἐπὶ μέρους διδαχθῆν εἶνε κατάλληλος νὰ σημαίνῃ ἡ λέξις δηλὸν ἐκ τούτου, ὅτι „τὰ διὰφορα μέλη, ὅπως λέγει ὁ Ἐργελοσ, τοῦ δράματος εἶνε καὶ αὐτὰ πράξεις, ὅπως καὶ τὸ ὄλον εἶνε πράξις, εἰς ἃ διὰ τοῦτο τὰ μάλιστα ἀφορᾶται ἡ ὄνομασία: πράξις, für welche deshalb die Bezeichnung von „Acten“ durchaus angemessen ist., Hegel's Aesthetik, Τόμ. 3, σελ. 194.

πηρ εἶνε καὶ θέλει εἶνε ἴσως διὰ παντὸς ὁ μέγιστος δραματικὸς τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης. Ὁ Σαίξπηρ δὲν εἶνε, ὁ ποιητῆς τῆς Ἀγγλίας οὐδὲ τῶν χρόνων τῆς Ἐλισάβετ μόνον. Μόνος οὗτος μετὰ τὸν Ὅμηρον ἔσται

τέχνης ζωγραφικὸς φαίνεται μὲν ἐν παραθέσει πρὸς ἀρχαῖον γλυπτικὸν σκύπελμα πολλὰ τινα ἐνέχον τὰ περιττά, δὲν εἶνε ὁμοῦς καὶ καθ' ἑαυτὸν τοιοῦτος, οὔτω καὶ ἡ νεωτέρα ποίησις φαίνεται μὲν ἐν παραθέσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν περιττολόγος, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶνε τοιαύτη. Καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν σφαλόμεθα οὐχὶ ἐν τοῖς κατὰ τὴν μίμησιν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Σαίξπηρου. Καὶ στατιστικῶς δὲ ἠδυνάμεθα νὰ καταδείξωμεν τὸ πρᾶγμα, ἐὰν εἴχομεν τόπον, καιρὸν, χρήματα καὶ ὄρεξιν. γ') „Παρατηρήθη δὲ ὑπὸ πολλῶν τε καὶ νεωτέρων κωμικῶν, λέγει ἡ Κόϊσις (σελ. 27), ὅτι ἐν τῇ μίμησιν συχνὰ τὸ κατὰ τὸ φαινόμενον ἰδιάζον τινὸς ὄν μμειῖται τις, ἐπανεξάνων, ἀτόπως πράττει ὅ,τι ἔλεγε περὶ τῶν μμητῶν του ὁ Ὅρατιος ἐν ἐγὼ κατὰ τὴν ὄχρησιν (!!! γράφει: ὄχρησιν), ἠθελόν τινες πῆ τὸ ἀναίμιον κίμωνον ἵνα ὄχρησάσῃ καὶ αὐτοί. Τοιοῦτό τι συμβαίνει ἐκεῖ, ἐνθα ὁ ἡμέτερος ποιητῆς θελήσας νὰ μμηθῇ τὴν ἀμίμητον ἐρωτικὴν συνδιάλεξιν τῶν Ῥωμαίων καὶ τῆς Ἰουλίης τοῦ Σαίξπηρου, περιέπεσεν εἰς ἄκραν ὑπερβολὴν καὶ ἀπειθανότητος πολλὰς καὶ γνωστότητας. Διακόπτει ἐκεῖ ἡ Μαρία ἐπιτάκτις τὸν πρὸς τὸν Καμπανίτην λόγον τῆς, ἵνα ἀποκριθῇ εἰς τὴν κρᾶζουσαν ἐκ μέρους τῆς μητρὸς τροφὸν τῆς, ἐν ᾧ ὁ Σαίξπηρος φησὶ αὐτῇ τὸ μέτρον, τοῖς μόνον ποιῶν διακόπτουσαν τὸν λόγον τῆς τὴν Ἰουλίαν κ.τ.λ. Ἰδοὺ τὸ μέγα corpus delicti τῆς μιμήσεως, οὐχὶ πλῆστον ὅπως ὠρομολογήσαμεν, ἀλλ' ὅπως ἀπεκρούσαμεν αὐτήν, ἐροῦσης. Ἐχει τροφὸν ἡ παρὰ Σαίξπηρῳ Ἰουλίᾳ· ἀλλὰ μὴν ἔχει τροφὸν καὶ ἡ ἡμέτερα Μαρία (καὶ ἐπεθύμουν νὰ ἐξεύρω ἂν εἶνε δυνατόν νὰ ὑπόξῃ ἡρωὶς δράματος ἐρωμένη, μὴ ἔχουσα τροφὸν, ἢ τοιοῦτό τι ἕτερον πρόσωπον), διακόπτει τὸν πρὸς τὸν Ῥωμαῖον διάλογόν τῆς ἡ Ἰουλίᾳ· ἀλλὰ μὴν διακόπτει τὸν πρὸς τὸν Καμπανίτην διάλογόν τῆς καὶ ἡ Μαρία· ἄρα τοῦτο μίμησις ἐκείνου. Ῥάβδος ἐν γωνίᾳ, ἄρα βρέχει! Εἰς τὸ ἐξῆς λοιπὸν οὐδεὶς δύναται νὰ μεταχειρισθῇ διακοπήν, ἢ ἕτερόν τινα τοιοῦτον τρόπον ἢ σχῆμα λόγου, παρεκβολήν, παρῆνεσιν, ἀποστροφὴν, ἐπιφώνησιν κ.τ.λ., χωρὶς νὰ καθηγορηθῇ ὅτι ἐμιμήθη ἕτερόν τινα μεταχειρισθέντα τοιοῦτό τι σχῆμα λόγου! Ἐρχεται ἔπειτα καὶ τὸ στατιστικὸν μέρος τῆς ἐξελέξεως τῆς μιμήσεως, ὅτι ἡ μὲν Ἰουλίᾳ διακόπτει τοῖς, ἡ δὲ Μαρία ἐπιτάκτις τὸν διάλογον αὐτῆς. Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ καὶ ὁ Σαίξπηρ εἶχε τὸν λόγον του ποιῶν τοῖς διακόπτουσαν τὴν Ἰουλίαν, καὶ ἐγὼ, ὅστις δὲν εἶχα μμρωθῇ τὰ ὄνυχιά μου διὰ νὰ γνωρίζω, ὅτι καὶ ὁ Σαίξπηρ μετεχειρίσθη ὁμοίαν διακοπήν, καὶ νὰ ἴδω τὸ ποσὸν αὐτῆς, εἶχον τοὺς λόγους μου ποιῶν ἐπιτάκτις τὴν διακοπήν. Παρὰ Σαίξπηρῳ ἡ μὲν τροφὸς ἡ καλοῦσα ἐνδοθεν τὴν Ἰουλίαν, ἦτις ἀπὸ τοῦ ἐξώστου συνομιλεῖ πρὸς τὸν ἐν τῷ κήρῳ Ῥωμαῖον, οὐδαμῶς ἐγνωρίζε τὴν συνέντευξιν ταύτην, ἡ δὲ Ἰουλίᾳ φοβουμένη μὴ βραδύνουσα εἶτι πλεόν νὰ εἰσέλθῃ πρὸς τὴν καλοῦσαν τροφὸν, φωραθῇ ὑπ' αὐτῆς προσελθούσης εἰς τὸν ἐξώστην, ἐσόμενον ἦτο νὰ διακόψῃ τὸν λόγον αὐτῆς δις ἢ τοῖς καὶ νὰ εἰσέλθῃ· ἀλλ' ἐν τῷ ἐμῷ ὁμοῦς δράματι ὄλως ἄλλως ἔχουσι τὰ πρᾶγματα. Ἡ μὲν τροφὸς γνωρίζει, ὡς αὕτη προπαρασκευάσασα τὴν ἐρωτικὴν συνέντευξιν τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Καμπανίτου, ἀλλὰ διὰ λόγους σπουδαιοτάτους, ὅπως ἐν τῷ δράματι δηλουμένους, καλεῖ τὴν Μαρίαν ἐπιμύχως καὶ ἐπανελημμένως· ἡ δὲ

καθ' ἡμᾶς ὁ ποιητὴς ἀπάντων τῶν αἰῶνων. "Ὅ,τι ἦτο πρὸς τὸν Δάντην (ὅπως τοῦλάχιστον οὗτος αὐτὸς ἐνόμιζεν) ὁ Οὐεργίλιος, ὁ διδάσκαλος ἅμα καὶ ὁδηγὸς αὐτοῦ, (Dante, L'Inferno, Canto I).

« . . . quella fonte

Che spande di parlar si largo fiume, »

ἡ ἀένναος πηγὴ, ἐξ ἧς ἠρύετο τῆς ποιήσεως αὐτοῦ τὰ νάματα, εἶνε καὶ ὁ Σαιξπηρ πρὸς πάντα νεώτερον δραματικόν, ὡς κατορθώσας ὅ,τι ἦτο ἀνθρωπίνως δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ ἐν τῇ τέχνῃ. Περὶ τὴν δραματικὴν δηλονότι ποιήσιν τοῦ Σαιξπήρου συνέβη ὅ,τι καὶ περὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν ἐπὶ Σωκράτους. "Ὅπως τότε ἡ φιλοσοφία τὰς πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου κατὰ πλάτος πρότερον διασκεδαζόμενας αὐτῆς δυνάμεις, συνεκέντρωσεν εἰς τὴν κατὰ βάθος ἐξέτασιν τοῦ μικροκόσμου, εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀνθρώπου, οὕτω καὶ ἡ δραματικὴ ποίησις, κατὰ πλάτος πρότερον ἐκτεινομένη, καὶ τὰ γεγονότα καὶ φαινόμενα τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρωπίνου μακροκόσμου ὡς τι ἐξ ἀντικειμένου μᾶλλον δια-

Μαρία πάλιν μὴ γινώσκουσα τοὺς λόγους τούτους τῆς τροφοῦ, καὶ ὀριζομένη διὰ τὰς ἀκαίρους διακοπὰς αὐτῆς, ἐπόμενον ἦτο καὶ νὰ βραδύνῃ ἐπὶ πολὺ καὶ ν' ἀντιδιακόψῃ πολλάκις μετ' ὀργῆς αὐτὴν διακόπτονσαν. Τὰ πάντα λοιπὸν ἔχουσι καλῶς, ὅπως παρὰ Σαιξπήρω οὕτω καὶ παρ' ἡμοῖ, καὶ ἐκ βάνους καρδίας δοξάζω καὶ εὐλογῶ τὸν Ἀπόλλωνα ἢ τὸν Διάβολον, ὅστις μ' ἐφώτισε καὶ ἐπαύθη ἐπιτάξις τὴν διακοπὴν. "Ἄν κατὰ τύχην ἐποίησιν τρεῖς αὐτὴν, τί ἤθελεν εἶπῃ ὁ Κ. Εἰσηγητὴς ; "Ὅχι ἀλέον δι' ἐμὴν ἡμῶν, ἀλλ' ὅτι φῶς φανερὰ ἔκλεψε τὴν σκηνὴν τοῦ Σαιξπήρου ! "Ἴδου τὸ νέον εἶδος τοῦτο τῆς κριτικῆς, καὶ κριτικῆς μάλιστα εὐτραπέλου καὶ σατυρικῆς, ἐμπαικτικῆς λεγούσης, δι' ἐπράξα, ὅ,τι ἔλεγε περὶ τῶν μιμητῶν αὐτοῦ ὁ Ὁράτιος, „ἐν γὰρ κατὰ τύχην ὠχρίαζον, ἤθελόν τινας πῆν τὸ ἄναιμον κύμινον ἵνα ὠχρίασῶσι καὶ αὐτοί“. Πρὸς τοὺς ἐμπαικτοὺς τούτους δὲν ἔχω ν' ἀντιτάξω ἄλλο τι, εἰμὴ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐνταῦθα συντραπέζων μοι ὁμογενῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ ὁδοπορευέοντος ἕξοδόχου μου, ἐὰν με εἶδόν ποτε πίνοντα μίαν κἄν σταγόνα ποιοῦ ἄλλον παρὰ τὸν ἀθῶνον καὶ τὰ μάλιστα ἐρυθροαντικὸν ζύθον τοῦ Μοράου. "Ἄλλοι εἶνε ἐκεῖνοι οἵτινες, καὶ χωρὶς νὰ πίνωσιν ἄναιμον κύμινον, τὴν ὠχρίαν καὶ τὸν ἰκτερον ἐκ φύσεως ἔχοντες, βλέπουσι ὠχρὰ καὶ τὰ μὴ ὠχρὰ ἀντικείμενα, καὶ εὐρισκοῦσι μίμησιν ὅπου οὐδαμοῦ ὑπάρχει. "Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο μόνον τὸ κακόν ὁ Κ. Εἰσηγητὴς λέγει, ὅτι ἐν γένει, „ἠφελήσαμεν νὰ μιμηθῶμεν τὴν ἀίμμητον ἐρωτικὴν συνδιὰλεξιν τοῦ Ῥωμαίου καὶ τῆς Ἰουλιᾶς“. "Ἐνταῦθα δὲν ἔχομεν νὰ πράξωμεν ἄλλο τι εἰμὴ νὰ παρακαλέσωμεν θεομῶς τὸν ἀναγνώστην νὰ παραδῶσιν τὴν ἡμετέραν καὶ τὴν σαιξπήρειον σκηνὴν (ἦν διὰ τὸ μῆκος δὲν δυνάμεθα νὰ παραδῶσωμεν ἐνταῦθα), καὶ ἂν εὖρη ὅτι ὑπάρχει ὄχι μίμησις, ὄχι ἴχνος μιμήσεως, ὄχι στίχος, ὄχι πρότασις, ὄχι ἔννοια, ἀλλὰ φράσις κἄν, ἀλλὰ λέξις, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ εἰπωμεν, κωνὴ εἰς τὰς δύο σκηνάς, ὡς κηρύξῃ ἡμᾶς καταπτύστους· εἶδὲ μὴ . . .

"Ἡ λεγομένη κριτικὴ τιμῶν ἐν Ἑλλάδι δὲν εἶνε, πρὸς Θεοῦ, ἀντικρὺς παραλογισμὸς ; !!!

δραματιζοῦσα, συνεκέντρωσεν ἐπὶ Σαιξπήρου ὅλην αὐτῆς τὴν προσοχὴν εἰς τὸ ὑποκείμενον, κατῆλθεν εἰς τὰ βάθη τοῦ μικροκόσμου, καὶ διεδραμάτισε τὰ γεγονότα καὶ τὰ φαινόμενα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. "Ἐκτοτε δὲ καὶ μέχρι τῆς σήμερον πᾶσα γνήσια δραματικὴ ποίησις σαιξπηρίζει, καὶ τοῦτο κατ' ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ αἰῶνος τούτου, οὕτινος ἡ ποίησις ἔμελλε νὰ καταστῇ τοιαύτη, καὶ ἐὰν μὴ προὔπηρχε Σαιξπήρος, καὶ ἤθελε φθάσῃ ἐνωρὶς ἢ ὄψις εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ὅπου ἤδη εἶχε προφθάσῃ ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος ποιητὴς, πολὺ προσατάτω τοῦ χρόνου βηματίσας ὡς γίγας. "Ἴδου ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Σαιξπηρ, ὅπως νομίζομεν, ἄγνωστος σχεδὸν πρότερον ἤρξατο ἐπίσημος καὶ ἄσπαστος γινόμενος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μάλιστα τῆς καθ' ἡμᾶς ἑκατονταετηρίδος.

"Ἀλλὰ πλὴν τῆς σαιξπηρείου τὴν σήμερον ὑπάρχει καὶ γκαίθειος καὶ σχιλλέρειος δραματικὴ ποίησις. Διὰ τί ὁ "Ἑλληὴν νὰ μὴ τραπῇ εἰς μίμησιν τοῦ Γκαίθε καὶ τοῦ Σχιλλερ μᾶλλον ἢ τοῦ Σαιξπήρου ; "Ὅτι ἀμφότεροι οὗτοι οἱ ποιηταὶ σαιξπηρίζουσι καὶ ἤθελον σαιξπηρίζῃ καὶ ἄνευ τοῦ Σαιξπήρου, κατ' ἀνάγκην αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ἧς ἦσαν γνήσια τέχνα, φανερόν ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι ὁμοῦ ἐν τῷ σαιξπηρισμῷ αὐτῶν γερμανίζουσι, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ποίησις αὐτῶν εἶνε ἀτυμβίβαστος πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, δῆλον ἐξ ὧν περὶ τοῦ γερμανικοῦ δράματος ἄνωτέρω (σελ. 1ε') εἶπομεν, καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς. Σύνθηδες ἐπακολούθημα πάσης ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ τέχνῃ, ὡς πολλάκις καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ, ριζικῆς μεταβολῆς εἶνε ἢ εἰς τὰ ἔσχατα ἄκρα προεξέως τῶν ἐν τῇ μεταβολῇ ταύτῃ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικῶν στοιχείων. Τούτου δὲ ὁ λόγος ζητητέος οὐχὶ εἰς τὴν μεταβολὴν αὐτὴν καθ' αὐτὴν οὐδ' ἐμμέσως εἰς τὰ αἰτίαι ταύτης, ἀλλ' ἀμέσως μᾶλλον εἰς τὰ αἰτιατὰ τῶν αἰτίων τούτων. "Ὅ ἐστίν, ὅπως ἡ μεταβολὴ εἶνε ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τῆς καταστάσεως τοῦ καθόλου βίου, οὕτω καὶ αἱ δευτερεύουσαι τῆς ριζικῆς ταύτης μεταβολῆς μεταρρυθμίσεις θεωρηταί ὡς ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τῆς καθόλου πάλιν καταστάσεως τοῦ βίου, πρότερον μὲν ἐκείνως νῦν δὲ οὕτως ἔχοντος. Τὸ ἐν τῇ ποιήσει τοῦ Σαιξπήρου κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικόν στοιχεῖον προεξέωσθη παρὰ τῶν δύο τῆς Γερμανίας δραματουργῶν εἰς τὰ ἔσχατα ἄκρα, καὶ πολλὰ αὐτῶν τραγωδαί εἶνε καθαρὰ ψυχολογικὰ δράματα, γυμνά σχεδὸν πάσης ἐξωτερικῆς πράξεως. Αἰτία δὲ τοῦ φαινομένου τούτου δὲν εἶνε, κυρίως εἰπεῖν, ὁ Σαιξπηρ, ἀλλ' αὐτὸς ὁ χαρακτῆρ τῆς διανοητικῆς ἐνεργείας τοῦ αἰῶνος. "Ἀποδείξεις τούτου εἶνε ἡ ἀναλογος καὶ συγγενῆς πρὸς τὸ τοιοῦτον δράμα λυρική ποίησις τοῦ Βύρωνος, Λαμαρτίνου, Σχιλλέρου, καὶ οὕτινοςδήποτε ἄλλου, ἧς αἴτιος δὲν εἶνε βέβαια ὁ Σαιξπηρ. Τοιαύτη ποίησις εἰς τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα, διανοητικῶς πολὺ ὀπίσω τῆς ἐπιπέρας Εὐρώπης οὖσαν, καὶ ἐν γένει, ὅπως ἀνωτέρω εἶ-

δομεν ἔχουσιν, καὶ ὡς λυρική προσφερομένη εἶνε ἀκατάληπτος, πολλῶν μᾶλλον ὡς δραματική· καὶ εἶνε τῶν ἀδυνάτων οὐ μόνον ἀπὸ τῆς σκηῆς νὰ διδασθῶσιν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀναγνωσθῶσιν ἀπλῶς ὑπὸ τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων δράματα, ὅποια ἡ Ἰριγένεια, ὁ Τάσσος, καὶ εἴτι ἄλλο τοιοῦτο τοῦ Γκαίτε. Τοῦ Σχιλλέρου μόνον τραγωδίαί τινές ἴσως εἶνε ἀναγνωσταὶ καὶ διδασκαί παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τούτων πάλιν ἡ ἰδανικότης εἶνε οὕτω μεγάλῃ καὶ ὑπεράνθρωπος, ὥστε καταντᾶ ἀπίθανος καὶ ψυχρά. Δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι ἡ ποίησις πρέπει νὰ προσεργύξῃ χαμαιζήλος εἰς τὴν γῆν· ἀλλ' αἰρομένη πρὸς τὸν οὐρανόν, δὲν πρέπει καὶ νὰ κρύπτεται εἰς τὰ αἴθρια ὕψη οὕτως, ὥστε νὰ καταντᾶ ἀόρατος. Ἡ ποίησις εἶνε ὁ Θεσβίτης Ἥλιος, ὁ προσδεχόμενος ἐξ οὐρανοῦ τὴν τροφήν· ἀλλ' ἀνερχόμενος ἐπὶ πυρίνου ἄρματος εἰς τὸν οὐρανόν, πρέπει ν' ἀφίγη εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς μένοντας ἡμᾶς Ἐλισσαίε τὴν μηλωτὴν αὐτοῦ, ὅπως βλέποντες αὐτὴν ἐνθυμώμεθα ὅτι ὑπὸ τὸ στήθος τοῦ οὐρανοβέβητος πάλτεται καρδία ἀνθρώπινος ὡς καὶ ἡ ἡμετέρα. Ὅτι λοιπὸν ἡ γερμανικὴ δραματικὴ ποίησις ἀνάρμοστος πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἶνε ἀλήθεια ψηλαφητή. Ὅτι μάλιστα χαρακτηρίζει τὴν ἐν τῷ διανοητικῷ, δὲς δ' εἰπεῖν καὶ πολιτικῷ βίῃ ἐνέργειαν τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων εἶνε ἡ κατὰ πλάτος μᾶλλον ἐπέκτασις ἢ ἡ κατὰ βῆθος συγκέντρωσις. Ὁ Γερμανὸς σήμερον ἀσμένως προσφέρει ἐκ προκαταβολῆς ὀλόκληρον αὐτοῦ τὸν βίον εἰς τὴν καλλιέργειαν σμικροτάτου τινὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν γραμμάτων μεριδίου, οὕτινος ἢ πρὸς τὸ ὅλον τῆς ἐπιστήμης σχέσις καὶ σκοπιμότης εἶνε μικρὰ καὶ ἄσημος, πολλάκις δὲ καὶ οὐδαμινή. Τοιαύτης θυσίας παντελῶς ἀνεπίδεκτος εἶνε ὁ Ἕλληνας, οὕτινος τὴν διανοητικὴν ἐνέργειαν παρακολουθεῖ ἀχώριστος πάντοτε σύντροφος, ἡ πρακτικότης. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει ἀπεράλλακτον καὶ ἐν τῇ ποίησι· καὶ ὅπως ὁ μὲν Γκαίτε ἔγραψεν, οἱ δὲ Γερμανοὶ ἀναγινώσκουσι τὸν Φάουστ, τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ποίησει γενικότητος, οὕτως ὁ αὐτὸς Γκαίτε ἠδύνατο κάλλιστα νὰ γράψῃ καὶ οἱ Γερμανοὶ κάλλιστα ν' ἀναγινώσκουσι ποίημα περὶ καππάρως. Τοιαύτη καθ' ὑπερβολὴν γενικότης καὶ μερικότης εἶνε ἀσύμφυτος πρὸς τὸν χαρακτήρα ἡμῶν, εἴτινες κλίνομεν μᾶλλον πρὸς τὴν „auream mediocritatem“ τοῦ Ὀρατίου, πρὸς εὐμελῶς τινα καὶ εὐρύθμως συγκεκραμένον μέτον ὄρον. Ὅπως ἐν τῷ πολιτεύεσθαι πλησιάζομεν μᾶλλον πρὸς τοὺς Ἄγγλους, ὅπως καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν γραμμάτων, ἀποσκοραχίσαντες τὴν ὡς ὡς μὴ ὄφειλε τὰ πάντα κατακλύσασαν ἐν Ἑλλάδι γερμανικὴν σχολαστικότητα, ἔπρεπε ν' ἀγγλιζόμεν μᾶλλον, οὕτω καὶ ἐν τῇ ποίησει, καὶ ἰδίως τῷ δράματι, πρέπει καὶ μέλλομεν νὰ σαιξπηρίζωμεν· διότι μόνον τοῦ Σαιξπήρου τὸ δράμα ἀρμόζει εἰς τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν χαρακτήρα καὶ τὴν διανοητικὴν κατάστασιν τῆς λογιωτέρας μερίδος τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος· τοιοῦτο δὲ ἄλλως ἔμελλεν, ὡς προείπομεν, νὰ πλασθῇ τὸ δράμα παρ' ἡμῖν καὶ ἄνευ τοῦ Σαιξπήρου.

Πλὴν τῆς γερμανικῆς ὑπάρχει καὶ ἄλλη οὐχὶ ἄσημος οὐδ' ἀκατονόμητος δραματικὴ φιλολογία, ὡς γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ Σαιξπήρου θεωρουμένη, ἡ φέρουσα τὴν σημαίαν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ γάλλου Βίκτωρος Οὐγίου. Ἀλλὰ καὶ τὸ δράμα τοῦτο ἤπιστα πίντων ἀρμόζει εἰς ἡμᾶς. Τὰ δράματα τοῦ Βίκτωρος Οὐγίου καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ εἰσιν οὕτως ἐνδεᾶ καὶ γυμνὰ ποιήσεως (δραματικῆς δηλονότι, διότι τὸ ἐν τοῖς δράμασι τούτοις λυρικὸν στοιχεῖον, ὑπερέχει καὶ ἐξογκοῦται μέχρις ἐξαφανίσεως τοῦ δραματικοῦ), ὥστε εἰνεδύσκολον ν' ἀρέσωσιν εἰς φίλον τῆς ποιήσεως ἀναγνώστην. Καὶ ἐν τούτοις, ὅπως καὶ πρότερον ἐν τῇ κλασικῇ τραγωδίᾳ, ἐὰν ὑπάρχει τι τὸ ἔχον ἄξίαν, εἶνε ἡ πλήρης περιπετειῶν δέσις καὶ λύσις τοῦ μύθου, διαγραφὴ χαρακτήρων ῥωμαντικῶν, εἰς τὸν τύπον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς ἰσπανικῆς ἱπποσύνης ἀναγομένων, καὶ πάλιν αἰσθημάτων καὶ καθηκόντων τῶντι περιέργος καὶ περιτεγνος, ἀλλὰ γυμνὴ ὅλως ἐνδιαφέροντος, διότι τὰ αἰσθήματα καὶ καθήκοντα ταῦτα δὲν ἔχουσιν, ὅπως παρὰ Σαιξπήρῳ, ἀπόλυτον πρὸς πανταδήποτε ἀναγνώστην καὶ θεατὴν ἄξίαν. Καὶ ταῦτα, καθ' ὅσον ὁ λόγος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐσωτέραν διάνοιαν τῶν δραμάτων τούτων· διότι ἐννοεῖται ὅτι ἐν τῇ μορφῇ καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ οὐδὲν τὸ κοινὸν πρὸς τὸ σαιξπηρεῖον δράμα. Τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ αἰρεσιάρχης συνειδῶς ὡμολόγει ὅτι ἡ μίμησις τοῦ Σαιξπήρου ἦτο ἀνώτερον τῶν δυνάμεων αὐτοῦ ἔργον, καὶ τὰς περὶ τούτου ἐλπίδας αὐτοῦ εἰς τὸ μέλλον ἀνατιθεῖς ἔλεγεν ὅτι, ὅπως μετὰ τὸν Μέγαν Κάρολον ἡ αὐτοκρατορία ἐθεωρεῖτο ὡς τι ἄντικρυς χιμαιρικόν, καὶ ὅμως ἐπραγματώθη, οὕτω καὶ μετὰ τὸν Σαιξπήρον φαίνεται μὲν ὡς τι χιμαιρικόν ἀλλὰ δὲν εἶνε ὅλως ἀδύνατον καὶ νὰ πραγματοποιῆ ἡ ἀνάλαμψις καὶ δευτέρου Σαιξπήρου. Ὁμολογητέον ὅτι ἐν τοῖς νέοις δράμασι βλέπει τις ἐλευθερώτερον κινουμένην τὴν τέχνην· ἀλλ' ἡ μακροχρόνιος δεσποτεία τῆς κλασικῆς τραγωδίας εἶχε θέσῃ φραγμούς, οὓς οὐδ' αὐτὴ τοῦ Οὐγίου ἡ μεγαλοφυΐα ἠδυνήθη νὰ ὑπερβάλῃ, καὶ αὐστηρότερόν τις κρίνων τὴν πολυθρόλητον ταύτην μεταρρύθμισιν, δὲν θέλει εὐρῆ ἴσως εἰς αὐτὴν ἄλλο τι εἰμὴ τὴν ἄσημον μὲν καθ' ἑαυτὴν ἀλλὰ πρὸς τὸ δύσκαμπτον καὶ τυπικὸν πνεῦμα τῆς γαλλικῆς γλώσσης, τολμηροτάτην περὶ αὐτὴν καινοτομίαν. Καὶ τῶντι, ἀπορίας ἄξιον εἶνε, πῶς ἡ εὐαίσθητος καὶ λεπτὴ ἀκοή τῶν Παρισίων Γάλλων ἠδυνήθη ποτὲ νὰ καθιερώσῃ στίχους, ὅποιοι π. γ. οἱ ἐξῆς :

„D'une botte poussée || en tierce, qui d'abord
Entre les côtes par || le poumon, jusqu' au foie
Qui fait le sang, ainsi || que vous devez savoir
C'est monsieur? Dites-moi . . . — Mais c'est singulier comme
Il me regarde . . . Allons, mais c'est lui, c'est mon homme. καὶ
Un bon duel! c'est charmant! Mais où nous mettre? Sous
Ce réverbère. Allons, messieurs. êtes-vous fous?“

και μυρίους τοιούτους άλλους. Βεβαίως ήθελεν έκριζώση τὰς τρίγας τῆς κεφαλῆς και διαβρήξη υπό σχελιασμοῦ, τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ὁ Boileau, ἐὰν ἐπέξη και ἤκου τοιούτους στίχους ! Και αὕτη λοιπόν ἡ δραματικὴ φιλολογία μένει ἄσχετος πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Ταῦτα ἔστωσαν εἰρημένα περί τε τοῦ δράματος καθόλου και περί τοῦ ἀνά χειρας, ἐξ ὑποποῦτου ὅλων και αὐτοσχεδίας. Γινώσκωμεν ἄριστα τὰς περί τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ λέγειν κακίας, και ἐνθυμούμεθα πάντοτε τὸ τοῦ Πλουτάρχου *) : „Οἱ δ' αὐτοσχεδίοι τῶν λόγων πολλῆς εὐχερίας και ῥαδιουργίας εἰσὶ πλήρεις, οὐθ' ὅθεν ἄρκτέον οὐθ' ὅποι παυστέον ἐστὶν εἰδῶτων. Χωρὶς δὲ τῶν ἄλλων πλημμελημάτων, οἱ ἂν ἐκ τοῦ παραχρημα λέγωσιν εἰς ἀμετρίαν δεινὴν ἐμπίπτουσι και πολυλογίαν“. Ἐλλά και οὕτως ἔχοντα προστιμησάμεν ὅμως νὰ προτάξωμεν ἐν μέρει προλόγου τὰ εἰρημένα, τὸ μὲν ὅπως εὐληπτοτέραν καταστήσωμεν εἰς τινὰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἀνά χειρας δραματικοῦ δοκιμίου, τὸ δὲ και διότι ἐλπίζομεν ὅτι οὐχὶ πάντῃ ἀλυσιτελής ἐσται ὁ λόγος εἰς τὸν κύριον σκοπὸν τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος ποιήματος, τὴν εἰς σύνθεσιν καλλιῶνων ποιητικῶν ἔργων παρόρησιν τῆς περί τὴν ποίησιν ἐχούσης ὁμήλικος νεολαίας.

Ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οὐχὶ μικρὸν συτελοῦσαν εὐγνωμότως θέλωμεν ὑποδεχθῆ πᾶσαν δικαίαν και πεφωτισμένην τῶν εἰδημόνων περί τοῦ δοκιμίου τούτου κρίσιν. Ἐλλ' ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ζητοῦμεν τὴν ἄδειαν νὰ θέσωμεν ὄρους τινὰς, παρακαλοῦντες τὸν ἀναγνώστην νὰ μὴ παρεξηγήσῃ ἀλλὰ θεωρήσῃ αὐτοὺς ὡς ἔκφρασιν τῆς διακαοῦς ἡμῶν ἐπιθυμίας νὰ πλασθῇ τέλος πάντων, εἰ δυνατόν, και ἐν Ἑλλάδι κριτικὴ ὑγιής ἄμα και ὑγιεινὴ. Ἐπειδὴ δηλονότι κατὰ τὸ τοῦ Φλιασσίου Τιμῶνος

„πολλοὶ βόσκοντ' ἐν Ἑλλάδι πολυφύλῳ
Βιβλιακοὶ Χαραγεῖται ἀπειρίῃα θηριώοντες
Μουσῶων ἐν τιάδῳ,“

και πολλοὶ τινες ἀδαεῖς ὅλων τῶν κατὰ τὴν ποίησιν τρέπονται εὐκόλως εἰς κρίσεις κ' ἐπικρίσεις ποιημάτων, οὐδὲ περί τὰς ἀρχὰς καὶ τῆς κριτικῆς ἐσπουδαχότες, προλαμβάνομεν ἀπὸ τοῦδε και λέγομεν ὅτι θέλωμεν μείνη θεόκωφοι πρὸς τὰς φωνασκίας τῶν τοιούτων διὰ τὸν λίαν ἀπλοῦν λόγον ὅτι, ἐὰν ἐπεχειροῦμεν ν' ἀντικρούωμεν και μεταδιδάσκωμεν αὐτοὺς, ἔπρεπε νὰ κατατρίψωμεν ὀλόκληρον ἡμῶν τὸν χρόνον ἐκτιθέντες πράγματα, εἰς αὐτοὺς μὲν ἱερογλυφικά και ἀκατάληπτα, εἰς δὲ τοὺς εἰδήμονας περιττὰ και τετριμμένα. Και εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ Μπουζέλοι οὗτοι τῶν γραμμάτων και τῆς φιλολογίας παρασύρουσι πρὸς ἑαυτοὺς, ὡς εἰκός, τὸ ἀπλοῦστερον ἄρα και μεγαλύτερον μέρος τοῦ δημοσίου, πρὸς ὃ νῦν μὲν ἀσεβῶς και ἀνοσίως ψευδολογοῦσι και σοφιστεύονται, νῦν δὲ δι' ἀμάθειαν φλυαροῦσιν, ἂφ' οὐ κατὰ τὸν ἀπὸ σκηνηῆς φιλόσοφον

*) Περί ποιδ. ἀγωγ. ΙΧ.

„οἱ ἐν σοφοῖς

φαῦλοι, παρ' ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν,“

Ἐλλ' ἡμεῖς,

„ἀκοίμοι εἰς ὄχλον δοῦναν λόγον,
εἰς ἡλικας δὲ κολίγους σοφώτεροι,“

δὲν θέλωμεν ἔχη βέβαια τὴν ἀνοησίαν ν' ἀναλάβωμεν τὸν ὑπερηράκλειον ἄθλον νὰ γράψωμεν περί τέχνης και ἐπιστήμης πρὸς τὸ πλήθος. Ἐξ ἐναντίας, ἐπειδὴ

„neque ego, ut miretur turba, laboro,
contentus paucis lectoribus,“

ὀλιγαρχοῦντες ἀποβλέπομεν εἰς τὴν κρίσιν τῶν σοφώτερων, ἔστωσαν οὗτοι παρ' ἡμῖν ὁσοιδήποτε. Τούτων τὴν κρίσιν εὐγνωμότως θέλωμεν ἀποδεχθῆ και ὡς τιμὴν ἡμῶν θεωρήσῃ, ἔστω οἰαδὴποτε, εἴτε ψεκτικὴ εἴτε ἐπιδοκιμαστικὴ. Ὡς σοφώτεροι δὲ τῶν πραγμάτων τούτων κριτὰς θεωροῦμεν οὐχὶ τοὺς ἀναγνόντας τυχόν τὸν Αἰσχύλον π. χ. και Σοφοκλέα, τὸν γράψαντα ἐν ἰαμβείαις και χορικοῖς, και ἐκδοθέντα ἐν τῇ δεῖνι και δεῖνι πόλει και διορθωθέντα οὕτως ἢ ἄλλως ὑπὸ τοῦ δεῖνος και δεῖνος ἐκδότου, ἀλλὰ τὸν Αἰσχύλον και τὸν Σοφοκλέα τὸν ποιητὴν. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ' ὁ κριτικός ὁ ἀνεγνωκὼς και ἐγνωκὼς τὸν Αἰσχύλον και τὸν Σοφοκλέα, ἀνάγκη πρὸς τούτους νὰ ἐνθυμηθῆ ἅπαξ τοῦλάχιστον ἐν τῇ κρίσει αὐτοῦ, ὅτι πατεῖ μὲν ἴσως τὴν αὐτὴν και ὁ Σοφοκλῆς και Εὐριπίδης γῆν, ἀλλ' ἀναπνεῖ ἀέρα ἄλλον, τὸν χριστιανικόν. Πρέπει οὐ μόνον τοὺς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν χριστιανοὺς ποιητὰς νὰ ἔχη ἀνεγνωσμένους, ἀλλὰ και νὰ ἐνεθάθυεν εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν, διότι ἡ κριτικὴ τότε μόνον εἶνε ἀξία τοῦ ὀνόματος, ὅταν βάσις εἰς αὐτὴν ὑπόκειται ἀμφότερον, και ἡ εἰδησις τῆς ἱστορίας τῆς ποιήσεως, και ἡ γνώσις τῆς περί ταύτην θεωρίας· ἐπειδὴ ἐκεῖνη μὲν μόνη ἄνευ ταύτης μένει ἀκατάληπτος, αὕτη δὲ ἄνευ ἐκείνης ἄκαρπος και ἀλυσιτελής. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς προελέχθη, ἡ Μαρία Δοξαπατρῆ εἶνε δρᾶμα ἱστορικόν, πρέπει νὰ μὴ λησμονήσῃ ὁ κριτικός, ὅτι διαγράφοντες τοῦτον κ' ἐκεῖνον τὸν χαρακτήρα, εἴχομεν ὑπ' ὄψιν ὅπου, ὅσον και ὅπως ἦτο δυνατόν τὴν ἱστορίαν. Δὲν ἔχει λοιπόν τὸ δικαίωμα νὰ ψέξῃ τὸ δρᾶμα, διότι π. χ. ὁ χαρακτήρ τοῦ Δοξαπατρῆ, τοῦ Φιλανθρωπινοῦ, ἢ ἄλλου τινὸς προσώπου ἐπλάσθη τοιοῦτός τις και οὐχὶ ἄλλοῖος, ἐν ὅσῳ ὁ χαρακτήρ οὗτος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἔχει καλῶς και ἑναρμονίως πρὸς τὸ ὄλον. Ἐὰν π. χ. ὁ Δοξαπατρῆς παριστᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν ὡς ὁ Λέων Σγουρός, ἐν μέρει δὲ ὡς Νέστωρ ἢ Κωλοκοτρώνης μᾶλλον ἢ ὡς Ῥαγλάν ἢ Πελισσὲ τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος, ἐὰν λαλεῖ πολλὰ ἢ ὀλίγα, ὑπερήφανα ἢ ταπεινά, σοβαρεῦεται ἢ ἐστειεῦεται, ἐὰν ἀρέσκει ἢ ἀπαρέσκει, τοῦτο δὲν εἶνε λόγος νὰ ψέξῃ τις τὸ δρᾶμα (ὅπως και ἐψέχθη), ἀλλὰ ἢ νὰ ἐξετάτῃ τὰς πηγὰς και τὴν

ιστορίαν τῶν χρόνων, εἰς οὓς ἀναφέρεται τὸ πρόσωπον, καὶ ἂν εὖρη πα-
ραμορφώσεις ἢ ἀντιφάσεις νὰ κατοδείξη αὐτάς, ἢ, εἴτε μὴ ἔχων καιρὸν,
εἴτε καὶ βαρυνόμενος νὰ φυλλολογῇ χάριν ἡμῶν τοὺς βυζαντινοὺς, νὰ σιω-
πήσῃ. Ἄλλως εἶνε δυσάρεστον καὶ ἀπελπιστικὸν μὲν τὴν ἀλήθειαν, ἡμεῖς
μὲν νὰ μοχθῶμεν ζητοῦντες τῆδε κακείσε τῆς πατρίου ἱστορίας τὰ συν-
τρίμματα οὕτως εἰπεῖν τοῦ χαρακτήρος τῶν ἐν αὐτῇ προσώπων, καὶ ἐξ
αὐτῶν ἐκλέγοντες καὶ συναρμολογοῦντες τὰ ὁμογενῆ, νὰ συμπληρῶμεν
τὴν φυσιογνωμίαν τούτου καὶ ἐκείνου τοῦ ἥρωος, ὁ δὲ κριτικὸς ἐξηπλω-
μένος εἰς τὸ ἀνάκλιτρον αὐτοῦ νὰ ψέγη τοὺς μετὰ κόπου καὶ μόχθου
συναρμολογηθέντας τούτους χαρακτήρας, οὐχὶ διότι εὐρίσκει αὐτοὺς νό-
θους ἢ ἑτερογενεῖς, ἀλλὰ διότι δὲν ἐπλάσθησαν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῶ,
ὅπως δηλαδὴ αὐτὸς ἐφαντάζετο.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ παρ' ἡμῖν κριτικῇ συμβαίνουσι πολλά τινα τὰ πρω-
τοφανῆ καὶ μοναδικὰ (ὅπως ἔχομεν πρόσφατον τὸ παράδειγμα), μὴ φανῆ
εἰς τινα παράδοξον, ἐὰν παρακαλοῦμεν ἐνταῦθα τὸν θελήσοντα τυχὸν νὰ
κρίνῃ ἢ ἐπικρίνῃ τὸ ἔργον τοῦτο, πρῶτον νὰ ἐννοήσῃ καλῶς τὴν οἰκο-
νομίαν καὶ τὴν ἄλλην αὐτοῦ σύστασιν, καὶ ἔπειτα νὰ τραπῇ εἰς τὸ ἔργον
τῆς ἐπικρίσεως. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις ὁ κριτικὸς παρ' ἡμῖν πρέπει νὰ εἶνε
δικαίος καὶ εὐμενής, οὐχὶ ἄδικος καὶ φιλόσογος. Ἡ Κυρία Στάελ ἔλεγεν
ὅτι καὶ ὁ ἐλάχιστος γραμματοδιδάσκαλος δύναται νὰ εὖρη κηλίδας εἰς
ἕκαστον δρᾶμα τοῦ Σαίξπηρου· ἂν δὲ τοῦτο ἀληθεύει περὶ τοῦ μεγίστου
τῶν δραματικῶν, ἐπόμενον εἶνε ν' ἀληθεύῃ τὰ μάλιστα λεγόμενον περὶ
ἡμῶν, τῶν νηπιῶν ἔτι εἰς τὰ τῆς τέχνης· οὐδ' εἶνε δικαίον, κρίνων τις
τὰ ἡμέτερα, δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι εἶνε μικρά, νὰ μεταχειρίζεται κανόνα
κριτικῆς κατ' ἀντίστροφον λόγον αὐστηρότερον*). Τὴν ἐπιεικειαν δὲ ταύ-

*) Ἴδου πῶς ἐννοεῖ τὰ προσόντα τοῦ κριτικοῦ ὁ μέγιστος τῶν Γάλλων φιλο-
σόφων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, καὶ ταῦτα οὐχὶ περὶ δοκιμίων, ἀλλὰ περὶ τῶν
ἀριστοτεργημάτων τῆς γαλλικῆς ποιήσεως προκειμένων : „ Outre l'imagina-
tion et la raison, l'homme de goût doit posséder l'amour éclairé
mais ardent de la beauté ; il faut qu'il se complaise à la rencon-
trer, qu'il la cherche, qu'il l'appelle. Comprendre et démontrer
qu'une chose n'est point belle, plaisir médiocre, tâche ingrate ;
mais discerner une belle chose, s'en pénétrer, la mettre en évi-
dence et faire partager à d'autres son sentiment, jouissance exquise,
tâche généreuse. L'admiration est à la fois pour celui, qui l'é-
prouve un bonheur et un honneur. C'est un bonheur de sentir
profondément ce qui est beau ; c'est un honneur de savoir le recon-
naître. L'admiration est le signe d'une raison élevée servie par
un noble cœur. Elle est au-dessus de la petite critique, sceptique

τὴν ἀξιῶμεν οὐχὶ εἰς τὰ γενομένας τοῦ ποιήματος τούτου ἐπικρίσεις
ἀποβλέποντες, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἐν αὐταῖς οὔτε κανὼν ὑπάρχει τις
ὠρισμένος οὔτε μέτρον, ὥστε καὶ νὰ γένῃ λόγος περὶ ἐπιεικίας ἢ αὐστη-
ρότητος, ἐγράφη δ' ἐν αὐταῖς ὅ,τι ἔτυχε, καὶ κατεδείχθησαν ὡς σφάλ-
ματα αὐτὰ ἐκεῖνα, ἅτινα κατὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν θεωρίαν τῆς
ποιήσεως εἶνε ἄρεταί καὶ προτερήματα παντὸς δράματος. Ἀφορῶμεν δὲ
μόνον, τὴν ἐπιεικειαν ἀξιῶντες, εἰς τὸν εἰδήμονα τῶν πραγμάτων τού-
των κριτὴν, ὅστις πρὸς τὸ συμφέρον τῆς τέχνης θελήσῃ τυχὸν νὰ ἐπι-
κρίνῃ τὸ δραματικὸν τοῦτο δοκίμιον, οὐτινος πρὸ παντὸς ἑτέρου ἡμεῖς
συνορῶμεν τὰς παντοδαπὰς ἐλλείψεις, ὡς συνειδότες ἄριστα, ὅτι ἐγράψα-
μεν οὐχὶ ὅ,τι ἦτο ἀκατόρθωτον εἰς ἡμᾶς ; κτῆμα ἐς ἀεὶ ; ἀλλ' ὅ,τι ἐκ
τῶν ἐνότων ἠδυνάμεθα, „ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα“.

*Ἐγράφομεν ἐν Μονάχῳ, μηνὸς Ἰανουαρίου ἱσταμένου τοῦ αἰωνή σωτηρίου
ἔτους.

Δ. Ν. Β.

Υ. Γ. Ἐνταῦθα εἶχομεν καταπαύση τὸν περὶ ἑλληνικοῦ δράματος λό-
γον, μακρότερον ἴσως τοῦ δέοντος ἀποθάντα, ὅτε εἶδομεν καὶ τὸν ἐσχά-
τως δημοσιευθέντα πρυτανικὸν λόγον τοῦ Κυρίου Ἀσωπίου, ἐν ᾧ ὁ σε-
θᾶσιμος τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς παρ' ἡμῖν φιλολογίας πρύτανις ποιεῖ-
ται μακρὸν περὶ τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ 1857 λόγον, οὐτινος πε-
ρίληψιν εἶχομεν ἀναγνώσῃ καὶ ἐν τῇ ἐξ Ἀθηνῶν ἀνταποκρίσει τῆς „ Ἡμέ-
ρας“ *). Ἐν τούτοις (σελ. 22—26) ὁ Κ. Ἀσώπιος ἀπαντῶν εἰς ὅσα περὶ
τοῦ ἐναντίου ἐγράφησαν, λέγει ὅτι οὔτε παράδοξον οὔτε ἄδικον, ὅπως εἰς
πολλοὺς ἐφάνη, ἔπραξεν ἢ ἐξαταστικῇ ἐπιτροπῇ οὐδὲν τῶν εἰς τὸν ἀγῶνα
δοθέντων ποιημάτων βραβεύσασα· καὶ μετὰ τοῦτο ἐπισυνάπτει τὰς ἐξῆς
τρεῖς παρατηρήσεις : α'.) Ὅτι παρόμοιόν τι γινόμενον κατὰ τὸ τελευ-
ταῖον ἔτος ἐν Γαλλίᾳ οὔτε τῶν ἀποτυχόντων τὴν μομφὴν προσεκάλεσιν,

et impuissante ; mais elle est l'âme de la grande critique, de la
critique féconde ; elle est pour ainsi dire la partie divine du goût.“
(Du vrai, du beau, et du bien, par M. V. Cousin, 6me éd, p. 154).

*) Πρὸ πάντων δ' ἐν ἐκτάσει ἐλάλησε (ὁ Κ. Ἀσώπιος) περὶ τοῦ ποιητικοῦ δια-
γωνισμοῦ, καὶ πρὸς τοὺς ἐπικριτὰς τῶν κριτῶν ἀπηθύνη δικαιότητας τινὰς
παρανέσεις, καὶ τοσοῦτ' ἄλλοι δικαίως, ὅσα ὁ ξηλὸς τῶν ἔξω ὁμογενῶν, . . .
ἀναγκάζει ἀφ' ἐνὸς τοὺς καθηγητὰς εἰς τὸ ν' ἀναλίσκωσι τὸν καιρὸν περὶ τὴν
κρίσιν τῶν διαγωνισμάτων ἐκείνων καὶ τὴν ἀνάγνωσιν μυριάδων στίχων . . . καὶ
τὴν σύνταξιν μακρῶν ἐκθέσεων, ἀντὶ δὲ πάσης ἀμοιβῆς ἐκτίθησαν αὐτοὺς εἰς τὰς
λοιδωρίας καὶ τοὺς προσηλακισμούς τῶν μὴ στεφανουμένων . . .

Ἡμέρα, Ἀρ. 111. 18)30 Ὀκτωβρίου, 1857.

οὔτε παράδοξον ἐν γένει ἐφάνη· „ἡμεῖς δέ, καὶ ὀλιγοστοὶ ὄντες καὶ μόλις περὶ τὰ τοιαῦτα κινούμενοι, ἀξιοῦμεν ἐκ παντὸς τρόπου καὶ ἐν παντὶ δοκιμῶ τὴν βράβευσιν.“ β΄.) Ὅτι, „διάκρισις ἀρχαίων ἢ νεωτέρων οὐδεμίαν εἶχε ῥοπήν εἰς τὴν κρίσιν. Οἱ συγχροτοῦντες τὸν περυσινὸν ἐξεταστικὸν σύλλογον, οὔτε τυφλοὶ θαυμάσται τῶν κλασικῶν, οὔτε τυφλότεροι καταπρονῆται τῶν ῥωμαντικῶν εἶνε ἂπ' ἐναντίου τιμῶσι καὶ θαυμάζουσι τὸ καλὸν ὅπου εὐρίσκεται, ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ τέχνῃ. Καὶ τὸν ἄνθρωπον ὃς ἔχει ἄνω τὴν κεφαλὴν καὶ κάτω τοὺς πόδας, καὶ τὸ δένδρον τὰ ἐναντία τούτων ἔχον ὀνομάζουσι καλὰ καὶ ὠραῖα, ὅταν ἔχωσι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ καλοῦ καὶ ὠραίου. Θαυμάζουσι καὶ τὰ σοφά κεία καὶ τὰ σακεσπῆρεια. ὅταν μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν δὲν παραβλάπτωσι καὶ τὸ λεπτὸν καὶ εὐγενικὸν αἶσθημα τῆς αἰδοῦς. Ποίημα ὅμως, ἔστω κλασικὸν ἢ ῥωμαντικὸν, ἀθεμίτους ἔρωτας, ἀδελφογαμίας καὶ τὰ τοιαῦτα περιέχον, εἴτε τῷ παραδείγματι τοῦ Εὐριπίδου, εἴτε τοῦ Οὐίγου, τοῦ Δυμᾶ, ἢ καὶ τοῦ ὑπὲρ πάντα ἄλλον δραματικὸν κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ἀγγλων (ἐνταῦθα ὑποσυνάπτεται ὑποσημείωσις περὶ Σαίξπηρου ἐκ τῆς Edinburg Review) Σακεσπῆρου, δικαιολογούμενον, τοιοῦτον ποίημα δυνατὸν νὰ ἀναγινώσκη ὁ βουλόμενος κατ' ἰδίαν, νὰ ἀσπάζεται, εἶδὲ προαιρεῖται καὶ νὰ δώτῃ πρὸς ἐληθινὴν οἰκοδομὴν εἰς τὰς χεῖρας τῶν τέκνων του, ἀλλὰ κριταὶ ὑπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς συγκλήτου, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς κυβερνήσεως, ἐκλεγόμενοι, ἐλπίζω ὅτι οὐδέποτε θέλουσιν ἀποφασίσαι διὰ τῆς δημοσίας αὐτῶν ἐγκρίσεως, νὰ συστήσωσι ὡς τίμιον καὶ ψυχοσωτήριον ἀνάγνωσμα. Ἄλλα δηλητήρια, εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν νέων ἐγγεβόμενα εἶνε ἱκανά.“ γ΄.) Παρηγορεῖ καὶ προτρέπει εἰς μετριόπθειαν καὶ μετριοφροσύνην τοὺς ἀποτυχόντας ποιητάς, „διότι ἄλλως ἢ αὐτὼ ποιοῦντες δυσκόλως εὐρήσουσι κριτάς, ἀναδεχομένους νὰ κοπιᾶσωσι καὶ νὰ δαπανήσωσι καιρὸν οὐκ ὀλίγον, ἀναγινώσκοντες στίχους πλείονας τῶν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας οὐχὶ ὅμως καὶ κρείττονας, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἀντὶ πάσης ἀμοιβῆς θέλουσιν ἀκούσει τὰ ἐξ ἀμάξης, οὐδὲ μισθοδοτοῦνται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἵνα ὑβρίζωνται. Ἐὰν δὲ ὁ ποιητικὸς ἀγὼν διὰ τοῦτα παυθῆ, ἂς μέμφωνται αὐτοὶ ἑαυτοὺς ὡς παρακαίρως κλείσαντας τὸ στάδιον.“

Ἐπιπλέον τὰ πλείεστα μέρη τῶν περιχοπῶν τούτων τοῦ πρυτανικοῦ λόγου ὑπαινίττονται ἡμᾶς οὐδὲ χρεῖα καὶν εἶνε νὰ παρατηρήσωμεν. Πρῶτον μὲν ἡμεῖς μόνον, ὁμολογήσαντες ἑαυτοὺς ὡς συνθέτην τῆς Μαρίας Δοξαπατρῆ ἐγράψαμεν ἐννογράφως κατὰ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς· δεύτερον δὲ ὅτι ὁ λόγος περὶ τῶν μὴ στεφανωθέντων καὶ ἀποτυχόντων ποιητῶν, καὶ ἕτερός τις παρ' ἡμᾶς ὁμοίαν ἀξίωσιν τυχὸν ἔχων ἐνυπογράφως οὐδεὶς ἔγραψε· ἂν δὲ ὑπάρχη τις περὶ τούτου ἀμβολία, αἴρεται ἐκ τῆς γ' παρατηρήσεως ἐν ἣ προφανέστατα ὁ λόγος εἶνε περὶ

δραματικοῦ ποιήματος, καὶ τοιοῦτον ἦτο ἐν καὶ μόνον τὸ ἡμέτερον.

Ὅτε ἀρρομένου τοῦ περυσينوῦ θέρους, μεταπεμφόμενοι ἐξ Ἀθηνῶν ἀνέγνωμεν τὴν Ἐκθεσιν τοῦ ποιητικοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1857 μετὰ πολλῆς ὡς εἰκὸς τῆς περιεργίας, περιμένοντες νὰ ἴδωμεν ὅποια τις ἦτο καὶ τοῦ ἡμετέρου δοκιμίου ἢ κρίσεως, ἐξεπλάγημεν ἰδόντες ἐν τῷ μέρει τούτῳ τῆς ἐκθέσεως πλῆθος ἐσφαλμένων περὶ δράματος καὶ ποιήσεως ἐν γένει θεωριῶν, καὶ ψόγους οὐκ ὀλίγους, τοὺς μὲν ἐκ τῶν ἐσφαλμένων τούτων θεωριῶν προερχομένους, τοὺς δὲ καὶ ἐκ παραμορφώσεως τῶν κατὰ τὸ ἡμέτερον δρᾶμα. Ὁ διάβολος μᾶς ἐφώτισε τότε νὰ γράψωμεν διατριβὴν ἀναιρετικὴν τοῦ μέρους τούτου τῆς κρίσεως. Ἡ Ἀθηνᾶ πρὸς ἣν ἐστάλη ἡ διατριβὴ αὕτη, τὸ μὲν πλείστον καὶ κύριον αὐτῆς μέρος παρέλειψε διὰ τὸν λόγον, ὅτι τὸ κοινὸν εἰς ὃ ἐξεκαλεῖτο ἡ κρίσις, μὴ ἔχον ὑπὸ ὄψιν ὡς ἀδημοσίετον ἔτι τὸ ποίημα ἡμῶν, δὲν ἠδύνατο νὰ κρίνη περὶ τῆς ὀρθότητος ἢ μὴ τῶν λόγων ἡμῶν, ἐδημοσίευσεν δὲ μόνον ἐν τῷ (. . . Δεκεμβρίου, 1857) αὐτῆς φύλλῳ, ὅσα ἐν τέλει τῆς διατριβῆς ἐκείνης εἶχονμεν γράψῃ περὶ γλώσσης, διότι, ἔλεγεν, ἐν αὐτοῖς ὑπῆρχον ἰδέαι καὶ κρίσεις καὶ ἄνευ τοῦ ποιήματος ὀρθαί. Ὅσοι (πλὴν τῶν ἀμαθῶν καὶ ἀγραμμάτων) ἀνέγνωσαν τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν ἐκείνας ἔκριναν, ἂν δίκαια καὶ ὀρθὰ ἐγράφομεν ἢ οὐ. Τὴν διατριβὴν δ' ἐκείνην νὰ γράψωμεν δὲν ἐδιστασαμεν, πρῶτον διότι ἐν συνειδήσει καὶ ἀκραδάντως ἤμεθα πεποισμένοι περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ἡμετέρων λόγων, καὶ δεύτερον διότι ἂπ' εὐ ἢ τῶν παρ' ἡμῖν γραμμάτων πολιτεία ὁσημέραι εὐκαίρως τε καὶ ἀκαίρως, παρὰ μικρῶν καὶ μεγάλων ἐκηρύττετο καὶ κηρύττεται ἐλευθέρως καὶ δημοκρατικῶς, οὔτε καθοσιώτως ἐγκλήματος ἔνοχοι, οὔτε ἀγχόνης ἄξιοι ἐγίνετο δημοσίᾳ γράφοντες, ἀδιάφορον ἂν ὁ λόγος κατ' ἀνάγκην αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως ἐγίνετο παρ' ἀσήμερον καὶ ἀφανοῦς ἀνθρώπου πρὸς ἐνδοξοῦς καὶ ἐπισήμους ἄνδρας, παρὰ μικροῦ πρὸς μεγάλους, παρὰ μαθητοῦ ἄρα εὐεργετημένου πρὸς διδασκάλους ἄρα εὐεργέτας. Ὡς ἀδιάφορον δὲ τοῦτο ἔθεωροῦμεν διότι ἐστοχαζόμεθα, ὅτι ὁ ἀνυπόκριτος σεβασμὸς καὶ ἡ ἀληθὴς εὐγνωμοσύνη πρέπει νὰ κρύπτεται εἰς τὰ ἐνδόμυχα τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου, οὐδ' εἶνε χρεῖα ν' ἀναμιγνύεται καὶ ἐκφάνεται μεθ' ὑποκρίσεως καὶ ἐπιδεικτικῶς εἰς τὴν περὶ τῆς ἀληθείας συζήτησιν, πρὸς ἣν οὐδὲν ἔχει τὸ κοινόν. Καὶ ὅμως δειλαίως καὶ ἐλευθέρως ἐπλανώμεθα! Ἡ διασαλπίζουσα παρ' ἡμῖν ἐλευθερία τοῦ λόγου ἀρμόζει εἰς τοὺς μεγάλους καὶ ἐπισήμους μόνον, εἰς τοὺς μικροὺς εἶνε καὶ ὀνομάζεται αὐθάδεια, καὶ ὡς αὐθάδεια πρέπει νὰ τιμωρῆται. Ἐντεῦθεν καὶ ἐν ἐφημερίσιν καὶ ἐν λιβέλλοις ἐγράψαναι αἱ αἰσχισταὶ ὑβρεῖς καθ' ἡμῶν, πρὸς ἃς ἐκλίναμεν μετὰ καρτερίας τὴν κεφαλὴν, καὶ οὔτε ἀλλαγῶν οὔτε ἐν τοῖς προλεγομένοις τούτοις οὐδε λέξιν, ὡς παρετήρησεν ὁ ἀναγνώστης, ἐγράψαμεν ὑπὲρ τῶν δικαίων ἡμῶν, πρῶτον διότι εἶμεθα

ὅ,τι ἤκιστα πιστεύουσι τινες, ἐγθροί τῶν ἐρίδων καὶ τῶν σκανδάλων, καὶ ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ κατήντησε σκάνδαλον, καὶ ἐπ' ἀληθείας ἀπὸ καρδίας μετανοοῦμεν ὅτι παρέσχομεν ἀκουσίως ἀφορμὴν νὰ γραφῶσιν ὡς μὴ ὄφειλε σφοδραὶ τινες καὶ κατ' ἀξιοσεβίαςτων ὑποκειμένων παρατηρήσεις, δεύτερον διότι, ἀφ' οὗ κατωρθώσαμεν νὰ συνηθίσωμεν τὸ οὖς ἡμῶν πρὸς τὴν γερμανικὴν μουσικὴν τοῦ Beethoven καὶ Mozart, ἐλπίζομεν τῇ βοήθειᾳ τοῦ Παντοδυναμοῦ νὰ συνηθισθῶμεν ἐπὶ τέλους καὶ πρὸς τὸν μιζομοσχομαχιστὴ ῥυθμὸν τῆς ἐλληνικῆς ἐκείνης μουσικῆς, ἣν ἐννοῶν ὁ Φιλήμων—ὁ παλαιὸς ποιητῆς—ἔλεγεν :

„*Hdion ouden oudē μουσικώτερον
ἔστι ἢ δύνασθαι λοιδορούμενον φέρειν.*“

Καὶ ἡ μακρὰ δὲ ἡμῶν νότος ἀπήμβλυνεν εἴ τι ἐν ἡμῖν αἰχμηρὸν καὶ θυμοειδές, ἐγαλάρωσε τῆς πατρικῆς ἡμῶν στοργῆς τὴν προτέραν ἔνστασιν, καὶ τὴν σήμερον ὁμολογοῦμεν ὅτι εὐδιαθετώτεροι εἴμεθα νὰ θεραπεύσωμεν τὴν ἡμετέραν κεφαλὴν τριχορροοῦσαν ἐκ τοῦ τύφου καὶ ὀσμῆραι λυχνίας φανότερον διαλάμπουσαν, ἢ νὰ ἐκπλύνωμεν τὸ κηλιδωθὲν πρόσωπον, καὶ κτενίσαντες ἀναδείξωμεν καλλίκομον τὴν καφαλήν τῆς Μαρίας Δοξαπατρῆς. Περὶ τῶν πραγμάτων τούτων τὴν αὐτὴν σιωπὴν τηροῦμεν καὶ ἐνταῦθα. Καὶ περὶ ὧσιν δὲ ὁ Κύριος Ἀσωπίος ἔγραψεν ἐν τῷ πρυτανικῷ αὐτοῦ λόγῳ ἠθέλομεν τηρήσῃ παντελῆ σιωπὴν, διότι δὲν εἴμεθα, πολλοῦ γε δεῖ, οὕτω μυιέγγικτοι, ὥστε νὰ μὴ ἀνεχθῶμεν καὶ δύο τρεῖς ἐπιπλήξεις παρὰ τοῦ γέροντος καὶ σεβαστοῦ διδασκάλου, ἔστωσαν καὶ ἄδικοι ὄλως καὶ βαρεῖται· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁμοῦ ἐπισήμως καὶ ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει κατηγορήθημεν, ὅτι γράφομεν ἀνόσια καὶ κακοῆθη ποιήματα, ζητοῦμεν τὴν ἄδειαν παρὰ τε τοῦ ἀναγνώστου καὶ παρὰ τοῦ Κ. Ἀσωπίου ν' ἀπολογηθῶμεν τρεῖς λέξεις. Καὶ εἰς μὲν τὴν περὶ τοῦ πράγματος τούτου ἀπολογίαν, θέλομεν κατέλθῃ ἔπειτα, νῦν δὲ ἀποκρινόμεθα εἰς ἄλλα τινὰ δευτερεύοντα τῶν περικοπῶν.

α) Εἰς τὸ ὅτι οἱ γράψαντες κατὰ τῆς Ἐκθέσεως, ἐχώρισαν δῆθεν τῶν ἄλλων ἐξεταστῶν τὸν Εἰσηγητὴν, ἀποκρινόμεθα ὅτι ἐγνωρίζομεν δὲ κάλλιστα ὅτι ἡ κρίσις τῶν ποιημάτων, αὐτὸ τοῦτο τὸ τῆς παροιμίας, „ἐν πέντε κριτῶν γούνασιν ἐκειτο“, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Εἰσηγητῆς ἦτο τὸ στόμα τῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ λόγος ἐγένετο πρὸς τὸν ἐκ στόματος καὶ τῶν λοιπῶν λαλοῦντα εἰς ἀποφυγὴν τῆς πολυανθρωπίας. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι πρὸς πάντα ἐξεταστὴν, ὅστις ἐνόστας ἤθελεν εἶπῃ ὅτι καὶ αὐτὸς ἠγεῖτο ὡς συνυπογεγραφῶς εἰς τὰ τῆς Ἐκθέσεως, ἢ ἀπόκρισις ἤθελεν εἶνε ἀπλουστάτη καὶ σύντομος :

„*Mutato nomine, de te
Fabula nar ratur*“

β.) Εἰς τὴν α'. παρατήρησιν τοῦ Κ. Ἀσωπίου ἀπαντῶμεν, ὅτι ἀπα-

τᾶται νομίζων ὅτι αἱ περὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ ποιητικῶν διαγωνισμῶν Ἐκθέσεις τῆς ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς μένουσιν ἀνεξέλεγκτοι, καὶ ὡς „αὐτὸς ἔφα“ θεωρούμεναι, δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν κρίσιν καὶ ἐπίκρισιν τοῦ κοινοῦ. Τί ἐγένετο εἰς τὸ περυσινὸν ποιητικὸν διαγώνισμα τῆς Γαλλίας, ἢ τί σήμερον ἐν γένει περὶ τὸ δημοσίᾳ γράφειν γίνεται ἐν Γαλλίᾳ, οὐτ' ἐξετάζομεν, οὔτε κερδαίνομεν ἐὰν ἐξετάσωμεν, οὐδ' αὐτὸς ὁ Κ. Ἀσωπίος ὑποθέτομεν ὅτι γνωρίζει καλῶς, ἀφ' οὗ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔρχονται πάντα τοῦ γαλλικοῦ τύπου τὰ περιοδικὰ φύλλα. Ἀλλ' ὅτι πρότερον καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀπανταχοῦ, αἱ μὲν ἀποφάσεις τοιούτων κριτηρίων εἶνε πάντοτε σεβασταί, ἀλλ' αἱ ἐκθέσεις ἅμα φυγοῦσαι τὸ ἔρκος τῶν ὀδόντων τοῦ Εἰσηγητοῦ, πολλῶ μᾶλλον ἀφ' οὗ καὶ διὰ τοῦ τύπου δημοσιευθῶσιν, ὑπόκεινται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δημοσίου, τοῦτο διὰ παραδειγμάτων πολυπληθῶν δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν. Ἐπειδὴ δὲ περὶ Γαλλίας ἰδίως ὁ λόγος, λέγομεν ὅτι ὅσα ἐκεῖ κατὰ τοιούτων ἐκθέσεων ἐγράφησαν οὐ μόνον εἰς μέγα πλῆθος συμποσῶνται, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρον συναποτελοῦσι σύστημα φιλολογίας, ἣτις ἔχει καὶ τὰ διάφορα αὐτῆς εἶδη, διαιρουμένη εἰς ἐφημερίδια ἄρθρα, ἐπιστολιμαίαις διατριβάς, σατύρας, διαλόγους, κ.τ.λ. Εἰς δὲ τὴν ἐν σελ. 23 παρατήρησιν : ὅτι ἡμεῖς καὶ ὀλιγοστοὶ ὄντες καὶ μόλις περὶ τὰ τοιαῦτα κινούμενοι, ἀξιοῦμεν ἐκ παντός τρόπου καὶ ἐν παντὶ δοκιμίᾳ τὴν βράβευσιν ἀποκρινόμεθα ὅτι τὸ καθ' ἡμᾶς οὐδέποτε οὔτε εἴχομεν οὔτε ἐξέφρασαμεν τοιαύτας παραδόξους καὶ παραλόγους ἀξιώσεις. Ἐπεχειρήσαμεν μόνον νὰ συζητήσωμεν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς θεωρίας, καθ' ἃς ἐγένετο ἡ κρίσις τοῦ ἡμετέρου δράματος. Τοῦτο δ' ἐπράξαμεν οὐχὶ διότι τὸ δραματικὸν ἡμῶν ποίημα δὲν ἐβραβεύθη, οὐχὶ διότι ἐστερηθήμεν τὸ χιλιόδραχμον γέρας, ὅπως νομίζει ὁ Κ. Ἀσωπίος, οὐχὶ διότι ἐστερηθήμεν τὴν δάφνην, ὅπως ἔγραψεν ὁ ἐξ Ἀθηνῶν ἀνταποκριτῆς τῆς Ἡμέρας, ἄπαγε !

„ . . . Valeat res ludicra, si me

Palma negata macrum, donata reducit opimum“.

ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν δικαίων τῆς δραματικῆς ποιήσεως, περὶ ἧς ἀλλόκοτοί τινες καὶ παράδοξοι θεωρίαι ἐγράφησαν ἐν τῇ Ἐκθέσει. Καὶ ἂν δὲ τὸ ποίημα ἡμῶν ἐβραβεύετο, καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει ἐγράφοντο αἱ αὐταὶ θεωρίαι, πάλιν ἠθέλομεν γράψῃ κατ' αὐτῶν. Περὶ τῆς ἀποφάσεως τῶν Κριτῶν οὐδεὶς λόγος, εἰ ἐναντίας βητῶς ὁμολογήσαμεν σεβασμὸν πρὸς αὐτήν, οὐδ' εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ καὶ σκιά κἂν ἀμφιβολίας περὶ τῆς εὐσυνειδησίας, δικαιοσύνης καὶ ὀρθότητος τῆς ἀποφάσεως ταύτης. Διότι, ἀφ' οὗ πᾶς τις, οὐχὶ πάντῃ ἄμοιρος παιδείας, εἶνε ἀρμόδιος νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν τοῦ κακοῦ ποιήματος, ἀφ' οὗ πάντες ἐξ Ἰσοῦ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, ὡς ἐξ Ἰσοῦ ἐλευθερίου ἀγωγῆς καὶ παιδείας μετεσχηκότες, ἦσαν ἀρμόδιοι εἰς τὴν κρίσιν καὶ δίκρισιν τῆς καλῆς καὶ κακῆς

ποιήσεως, καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδεικνύεται πόσον ὀρθῆ ὑπῆρξεν ἀείποτε αὐτῶν ἡ κρίσις, ἔπεται ὅτι καὶ οἱ καθηγηται τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς οἱ τὰ μάλιστα πεπαιδευμένοι τῶν Ἑλλήνων, εἶνε καὶ τὰ μάλιστα ἀρμόδιοι νὰ κρίνωσι καὶ διακρίνωσι τὸ καλὸν καὶ ἄσχημον ποίημα. Ἄλλὰ τόσον μόνον ἄλλος ὁ λόγος, ὅταν πρόκηται περὶ τῆς θεωρίας τοῦ καλοῦ ἐν γένει καὶ τῆς ποιήσεως ἰδίως, καὶ τῶν εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην ὑποκειμένων ἀρχῶν. Ὅπως περὶ τούτων οἱ παλαιοὶ Ἀθηναῖοι οὐδὲ γρὺ ἠπίσταντο, ὅπως καὶ ὁ πρῶτος κατὰ τοῦτο τῶν Ἀθηναίων Πλάτων, ὁ ἐξ ἐπαγγέλματος εἰς τοιαύτας θεωρίας τραπείς, ἐπλανᾶτο καὶ ἐσφάλλετο ἐν τοῖς μάλιστα, οὕτω καὶ οἱ σημερινοὶ ἐξετάσται τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ ἐνδεχόμενον ὀρθάς, ἐνδεχόμενον καὶ ἐσφαλμένας περὶ ποιήσεως νὰ ἔχωσι θεωρίας, ἅς διὰ τοῦτο ἅμα δημοσιευθείσας ἕκαστος δύναται νὰ ἐξελέγξῃ. Καὶ πολὺ μὲν ἐνδεχόμενον καὶ ὁ ἕκαστος οὗτος νὰ σφάλῃται ἐτι χεῖρον ἐν ταῖς περὶ τῶν πραγμάτων τούτων θεωρίαις, ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ κατὰ τε τὴν οὐσίαν καὶ τὴν προαίρεσιν οὔτε ἀμαρτωλὸν οὔτε ἀνόσιον εἶνε. Οὐδὲ ἀλυσιτελής ἐν τοῖς καθόλου ὑπάρχει ἡ τοιαύτη συζήτησις· διότι, ἂν οὐ ἡ ποίησις, καίπερ τῆς ποιότητος τοῦ κρανίου τοῦ ποιῶντος προῖον μᾶλλον ἢ ἄλλο τι, ὑπάγεται ὅμως εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς κρίσεως καὶ ἐξελέγξεως, καὶ πως καὶ ὠφελεῖται ἐξ αὐτῆς, κατὰ μείζονα λόγον ἢ περὶ τὴν ποίησιν θεωρία, ὡς τι καθαρῶς διδασκτὸν καὶ μαθητὸν, ὑπάγεται εἰς τοιαύτην ἀρμοδιότητα, καὶ ἐὰν ἡ ποίησις ἐν, ἡ κριτικὴ βεβαίως ἕκατόν νὰ κερδήσῃ ἐνδέχεται ἐκ τοιαύτης τινὸς συζήτησεως. Ὡστε, ἂν οὐ ἡ κρίσις καὶ ἐξελέγξις τῶν κατὰ τὴν ποίησιν εἰς οὐδένα ἐφάνῃ παράδοξον, ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ὀλιγώτερον παράδοξον ἔπρεπε νὰ φανῇ εἰς τὸν Κύριον Ἀσώπιον τῆς τοιαύτης κρίσεως καὶ ἐξελέγξεως ἢ ἐπικρίσεως καὶ ἐπεξελέγξις.

Ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τῆς φορᾶς τοῦ λόγου κατηνέχθημεν εἰς τὸ θέμα τοῦτο, ἅς μᾶς συγχορηθῇ νὰ κάμωμεν ἐνταῦθα τὴν ἐξῆς ἐρώτησιν. Ἡ ἐν Ἑλλάδι κριτικὴ, ἥς ἀπὸ τινων ἡδὴ ἐτῶν πρῶτιστος ἀντιπρόσωπος εἶνε ὁ Κ. Ἀσώπιος, οὕτω πολεμῶς καὶ δυσμενῶς φερομένη πρὸς τὴν μικρὰν ἔτι, καὶ — τίς ἀρνεῖται τοῦτο ; — ἐν σπαργάνοις ποιήσιν ἡμῶν, καὶ τοιαύτην δυσμενῆ καὶ ὑπεροπτικὴν γλῶσσαν λαλοῦσα πάντοτε περὶ ταύτης, δὲν παραγνωρίζει προφανέστατα ἑαυτὴν καὶ τὰ ἑαυτῆς ; Ὅπως ἡ γραμματικὴ γεννᾶται πάντοτε μετὰ τὴν τελείαν διαμόρφωσιν τῶν γλωσσῶν, καὶ μάλιστα κατ' αὐτὴν τῆς παρακμῆς αὐτῶν τὴν περίοδον, οὕτω καὶ ἡ κριτικὴ ἀναφύεται καὶ ἔχει κύρος μετὰ τὴν τελείαν διαμόρφωσιν τῆς ποιήσεως, καὶ μάλιστα κατ' αὐτὴν τῆς τὴν περίοδον παρακμῆς αὐτῆς. Καὶ τοῦτο εἰκότως καὶ ἀναγκαίως· διότι ὅπως ἐπενέγκῃ τις κρίσιν ὀρθὴν καὶ ἀσφαλῆ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν ἔθνους τινός, ἀνάγκη νὰ συναπετελέσθῃ ἡδὴ αὕτη, ὅ ἐστι νὰ περὶκμασται, ὅπως ὁ κριτὴς ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὸ

σύστημα, τὸ ὅλον, τουτέστι τὴν ἀρχὴν, τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος. Ὅτι συνέβη περὶ τὴν ποίησιν ἀπάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἐθνῶν, ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων, τοῦτο δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι κατ' ἐξαιρέσιν δὲν θέλει συμβῆ περὶ τὴν κριτικὴν καὶ ποίησιν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Ἐὰν οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δὲν εἶνε βαρβάρων παντοδαπῶν πανσπερμηδὸν ἐξαμβλώματα, ἐὰν ἅπαξ ἅπαντες μέχρις ἐνός δὲν εἶνε Σλαῦοι καὶ Ἀλθανοί, ὅπως μεγάλην ὄρεξιν ἔχει νὰ προσαποδείξῃ ὁ φίλτατος ἡμῖν Δρ. Ph. Fallmerayer ἐν τῇ νεωτάτῃ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀλθανικοῦ στοιχείου πραγματεία*), ἂν οὐ ἐθνάρια ἀκατανόμαστα ἐν τῇ πολιτικῇ γεωγραφίᾳ τῆς Εὐρώπης ἔχουσι σήμερον τὴν ἰδίαν αὐτῶν μικρὰν ἢ μεγάλην ποίησιν, ἐλπίζεται, ὅτι τοῦ πανοικτιόμονος Θεοῦ βοηθοῦντος, καὶ ἡ Ἑλλάς θέλει ἀποκτήσῃ τὴν ἰδίαν μικρὰν ἢ μεγάλην ποίησιν, ἥς ἀρχὴ καὶ καὶ βάσις εἶνε ἡ σημερινή. Ἡ ἐν Ἑλλάδι κριτικὴ, ἥτις ἀξιοματικῶς μόνον πρὸς τὴν ἀρχαίαν κλασικὴν ποίησιν δύναται νὰ ἔχῃ κύρος, δὲν παραγνωρίζει ἑαυτὴν καὶ τὰ ἑαυτῆς, ἐκ τῶν προτέρων καταδικάζουσα τὴν ἀμόρφωτον ἔτι, ἄρα καὶ ἄγνωστον καὶ πάσης κρίσεως ἐκτός ταύτην ποίησιν ; Βεβαίως καὶ ἐν τῇ σημερινῇ ἑλληνικῇ ποίησει

„Est Deus in ea, agitante calescitur illo“,

βεβαίως καὶ αὕτη ἔχει ἰδιὸν τινα χαρακτῆρα, ἄξιαν τινὰ μικρὰν ἢ μεγάλην. Τίς σήμερον δύναται ἀσφαλῶς νὰ κρίνῃ τὰ ἄγνωστα ταῦτα πράγματα ; Ἡ σημερινὴ πρὸς τὴν μέλλουσαν νὰ διαπλασθῇ καὶ τελειωθῇ νεοελληνικὴν ποίησιν ἔχει ὅπως τὸ α πρὸς τὸ β μέχρι τοῦ ω, ὅπως τὸ βρέφος πρὸς τὸν νεανίαν, τὸν ἄνδρα καὶ τὸν πρεσβύτην. Ἡ ἐν Ἑλλάδι κριτικὴ, ἀντὶ μετ' εὐμενείας καὶ προσηνῶς, οἷα μήτηρ φιλόστοργος, νὰ βυκαλίσῃ καὶ περιθάλψῃ τὸ ἐν σπαργάνοις ἔτι καὶ μόλις ψελλίζον τοῦτο βρέφος, πρὸς τὴν παλαιὰν ποίησιν καὶ φιλολίαν, πρὸς ἣν, ὡς τι τετελεσμένον καὶ παρεληλυθός, ἄρα καὶ κρίσεως δεκτικόν, δύναται νὰ ἔχῃ κύρος, ἀδυνατοῦσα νὰ πράξῃ τὰ ἑαυτῆς, δὲν παραγνωρίζει ἑαυτὴν καὶ τὰ ἑαυτῆς, κατὰ τῆς νέας, πρὸς ἣν, ὡς τι ἐν τῷ γίνεσθαι ἔτι ὄν, ἄρα καὶ ἄγνωστον καὶ πάσης κρίσεως ἀνεπίδεκτον, οὐδὲν δύναται νὰ ἔχῃ κύρος, ὅλην αὐτῆς τὴν φαρέτραν ἐκκενοῦσα, καὶ ἐκ παντός τρόπου, ἀπὸ τῆς ἑδρας καὶ διὰ τοῦ τύπου, διὰ διδασκαλίας καὶ διὰ συγγραφῶν, πικρῶς καὶ δυσμενῶς καταπολεμοῦσα, ἐμπαίζουσα καὶ ἐκμυκτηρίζουσα αὐτήν, διότι γράφει στίχους „πλείονας τῶν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, οὐχὶ ὅμως καὶ κρείττονας“ ; ! ! !

γ'. Εἰς ἀπάντησιν τῆς γ'. παρατηρήσεως τοῦ πρυτανικοῦ λόγου ἔστω

*) *Ueber Das albanesische Element in Griechenland*. I. Aphthl. Ueber Ursprung und Alterthum der Albanesen, von Dr. J. Ph. Fallmerayer. München, 1857.

σαν ὅσα ἐν ἀρχῇ τῶν ὑστερογράφων τούτων προλεγομένων εἶπομεν. "Οἱ οἱ κριταὶ δαπανῶσι γρόνον οὐκ ὀλίγον, ὅτι ἀναδέχονται κόπον οὐ μικρόν, τίς ἀρνεῖται; Ἄλλ' ἐκ τούτου, ὅτι δωρεὰν ἐξετάζουσι καὶ κρίνουσι τὰ τῆς ποιήσεως, ἔπεται ὅτι ἡ ἔκθεσις τῆς ἐργασίας αὐτῶν πρέπει νὰ εἶνε, μὴ μου ἄπτου", καὶ ὅστις τάναντία δοξάζων γράψῃ κατ' αὐτῆς, ἀμαρτάνει εἰς τὸ ἁμούσιον; Ἄν οἱ Κ. Κ. κριταὶ ἐννοῶσι ν' ἀνταμιβῶνται οἱ κόποι αὐτῶν, ἀμοιβὴ οὔτε εἶνε οὔτε δύναται νὰ εἶνε ἡ σιωπὴ τοῦ τύπου. Τὴν ἀμοιβὴν ἂς ζητήσωσιν ὅθεν δεῖ, παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἢ τοῦ ἀγωνοθέτου.

δ'. Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὴν δευτέραν καὶ νελευταίαν παρατήρησιν. „Οἱ συγκροτοῦντες τὸν περυσινὸν ἐξεταστικὸν σύλλογον, οὗτινος τῇ προεδρείᾳ ὡς πρύτανις ἐτιμώμην, λέγει ὁ Κ. Ἀσώπιος, οὔτε τυφλοὶ θαυμασταὶ τῶν κλασικῶν, οὔτε τυφλότεροι καταπρονηταὶ τῶν ῥωμαντικῶν εἶνε· ἀπ' ἐναντίου τιμῶσι καὶ θαυμάζουσι τὸ καλὸν ὅπου εὐρίσκειται καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ τέχνῃ. Καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὃς ἔχει ἄνω τὴν κεφαλὴν καὶ κάτω τοὺς πόδας, καὶ τὸ δένδρον τὰ ἐναντία τούτων ἔχον ὀνομάζουσι καλὰ καὶ ὠραῖα, ὅταν ἔχωσι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ καλοῦ καὶ ὠραίου“. Ἀγαθὴ τῇ τύχῃ, ἂν ὁ λόγος ἦτο περὶ „τυφλοῦ θαυμασμοῦ“ ἄλλ' ὁ Κ. Ἀσώπιος οὐ μόνον ἀξιοῖ ὅτι ὁ θαυμασμός τῶν Κριτῶν εἶνε λελογισμένος, ἀλλὰ καὶ διαῤῥηγνύων τὰ ἱμάτια αὐτοῦ διότι ἐτόλμησάν τινες νὰ γράψωσι κατὰ τῆς ἐκθέσεως „χωρίζαντες δῆθεν τῶν ἄλλων ἐξεταστῶν τὸν Εἰσηγητὴν“, ὃ ἐστὶ μὴ συλλογισθέντες ἀρχούτως, ὅτι τὸ ἔγγραφο τοῦτο ἔφερε καὶ τὴν ὑπογραφήν αὐτοῦ, φαίνεται δοξάζων ὅτι αἱ περὶ τοῦ καλοῦ, πρὸς δὲ ὁ θαυμασμός, ἐξηγήσεις αὐτοῦ εἶνε χρησιμοὶ Πυθίας. Περὶ τούτου τολμῶμεν λίαν ν' ἀμφιβάλλωμεν· διότι, ἂν ἅπαντες εἰ ἄνθρωποι θαυμάζουσι καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἴσου καὶ τὸ δένδρον, πολλὰ ὀλίγοι ἐξήγησαν καὶ τὰ αἴτια τοῦ θαυμασμοῦ τούτου, καὶ ἀνεκάλυψαν ὑπὸ τὴν διάφορον μορφήν τοὺς κοινούς τοῦ καλοῦ χαρακτῆρας· κεφαλὴ δὲ Πλάτωνος ἐχρειάσθη ὅπως εὐρεθῇ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε φυτὸν οὐράνιον. — „Θαυμάζουσι καὶ τὰ Σοφοκλεια καὶ τὰ Σακεσπέρεια, λέγει παρακατιῶν ὁ κ. Ἀσώπιος, ὅταν μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν δὲν παραβλάπτουσι καὶ τὸ λεπτὸν καὶ εὐγενικὸν αἶσθημα τῆς αἰδοῦς. Ποίημα ὅμως κ.τ.λ. (ἴδε ἄνωτέρω σελ. μ'. τὴν συνέχειαν τῆς περικοπῆς ταύτης.)“ Ἐνταῦθα, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, τὸ ζήτημα καταντᾷ σπουδαιότατον. Ἡ ποίησις ἡμῶν κατηγορεῖται ὡς ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ ἥθη, ὡς ἐπικίνδυνος εἰς τὴν πολιτείαν. Οἱ τοιαῦτα ποιήματα γράφοντες ποιηταὶ πρέπει, ὅχι πλέον στεφανωθέντες, ὅπως ἤθελεν ὁ καλόκαρδος Πλάτων, ἀλλὰ στιγματισθέντες νὰ ἐξωσθῶσι τῆς πολιτείας. Ἀνάγκη νὰ λικμισθῇ ἡ ἀρτισύστατος ἡμῶν κοινωνία, τὰ ἄχυρα νὰ διαλεχθῶσιν ἀπὸ τοῦ σίτου, τὰ πονηρὰ αἰγίδια ἀπὸ τῶν ἀκίκων προβάτων. Ἐν δὲ τῷ

πανικῷ ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς κοινωνίας αὐτοῦ φόβῳ ὁ Κ. Ἀσώπιος ἐκτραχηλίζεται εἰς τὰ ἔσχατα ἄχυρα, καὶ ὅπως καταδικάσῃ τὸ ἡμέτερον δραματικὸν δοκίμιον, οὐδαμῶς ἀποκνεῖ νὰ συγκαταδικάσῃ καὶ τὸ ἄθος τῆς δραματικῆς ποιήσεως, τοὺς μεγίστους δραματούργους τῆς παλαιᾶς καὶ νέας φιλολογίας, τὸν Σοφοκλέα καὶ Εὐριπίδην, τὸν Οὐγὸν καὶ Δυμᾶν*), καὶ — τίνα πρὸς Θεοῦ; — τὸν Σακεσπέρην, ὃν ὁ Γκαῖτε ἐξήρσεν ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ πανδαμάτορος Χρόνου**). Ἄλλ' ἄρᾳ γε οἱ ἐξαιρέτοι οὗτοι καὶ ἄνθρωποι καὶ ποιηταὶ ἦσαν καὶ εἶνε μέχρι τῆς σήμερον λυμεῶνες τῆς κοινωνίας, ἢ ἢ παρ' ἡμῶν κριτικὴ παραλογίζεται; Δυσὶν ἕατερον. Ἡ στραβὰ εἶνε τὰ ἄρμενά μας, ἢ μὰ τὸν Θεὸν στραβὰ ἀρμενίζομεν. Τοῦτο θέλομεν ἐξετάσῃ ἐνταῦθα.

Ὁ καὶ ἄνωτέρω μνημονευθεὶς Γκαῖτε ἔλεγεν ὅτι „ὁ θέλων νὰ ὀμιλήσῃ περὶ ἑνὸς καὶ μόνου ἀντικειμένου τῆς καλλιτεχνίας, ἀνάγκη σχεδὸν νὰ κάμῃ λόγον περὶ τῆς ὅλης τέχνης“. Τὴν ἀνάγκην ταύτην συναισθανόμεθα καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα, οὐδὲ γνωρίζομεν, πῶς εἶνε δυνατόν ν' ἀποδείξωμεν τὸ στρεβλὸν καὶ παράλογον τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος θεωριῶν πρὸς ἄνδρας σοφοὺς μὲν ἄλλως καὶ πολυμαθεῖς βέβαια, ἀλλ' ἐν τῇ περὶ τὸ καλὸν καὶ τὴν τέχνην θεωρίᾳ τὰ μάλιστα σφαλλομένους, χωρὶς ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοῦ ἄλφα τῆς τοῦ καλοῦ ἐπιστήμης, χωρὶς νὰ γράψωμεν ὀλόκληρον σύστημα αἰσθητικῆς. Τίς ἢ κοινὴ πηγὴ, ἐξ ἧς τὸ ἀληθές τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, ὅποια τις ἢ σχέσις τοῦ καλοῦ πρὸς τὸ ἀληθές καὶ ἀγαθόν, πῶς ἔχουσι τὰ τρία ταῦτα ἐν τῇ ὁμοιότητι καὶ διαφορᾷ αὐτῶν,

*) Ἄν ἐχρεωκόπηος πρὸ πολλοῦ χρηματικῶς ὁ πατὴρ Δουμᾶς, ἂν καὶ ὡς μυθιστοριογράφος ἐκινδύνευσεν προχθὲς νὰ χρεωκοπήσῃ, ἐναχθεὶς εἰς δίκην ὑπὸ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ χειρός, τοῦ Maquet, χάρις ὅμως εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν συμπαθείας τῆς ἐλληνικῆς κριτικῆς, ἐκέρδησεν ἑκατομμυρία ὡς δραματικός. Ὁνειρεῖται ποτε ὁ συγγραφεὺς τοῦ Μόντε Χρόστου, ὅτι ἐμελλε νὰ ἐξυπνήσῃ μίαν ἡμέραν ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης οντιροφίας, συνάδελφος τοῦ Σαῖξπήρου καὶ τοῦ Σοφοκλέους; !!!

**) Goethe's Werke, Τόμ. 2, σελ. 262. ἔκδ. Gotta.

Saturnus als Kunstrichter.
Saturnus eigne Kinder frisst,
Hat irgend kein Gewissen;
Ohne Senf und Salz und wie ihr wisst
Verschlingt er euch den Bissen.
Shakspearens solt'es auch ergeh'n
Nach hergebrachter Weise: —
Den hebt mir auf, sagt Polyphem,
Dass ich zuletzt ihn speise.

μη'

και πως εξισουται η διαφορα αυτη, αναγκη να γραψη τις ολόκληρον σύστημα καλλιλογίας όπως εξηγήτη. Ένταυθα λημμοκτικώτερον ταυτα πάντα προϋποτιθέντες επιτάσσομεν αξιωματικώς τὰ εξής : οτι το ἀληθές δυνατον να εἶνε σύναμα και καλόν και αγαθόν, το αγαθόν ἀληθές σύναμα και καλόν· μόνον δε το καλόν, εἰν τῶντι και γνησίως εἶνε καλόν, εἶνε κατ' ἀπόλυτον ἀνάγκην πάντοτε και ἀληθές ἅμα και ἀγαθόν. Ο λόγος δε τούτου εἶνε ὁ εξής, οτι το μὲν ἀληθές, ὅπως πραγματωθῆ, ἀνάγκη ἐξελθόν τῆς καθαρᾶς ἰδεωδους αὐτοῦ σφαιρας να ἐνσωματωθῆ οὕτως εἰπεῖν δια τοῦ λόγου, το δε καλόν ὑποδυθῆ τῆν μορφήν τοῦ φαινομένου, και το αγαθόν ἐκφανθῆ ὡς πράξις. Ἀλλ' ἐν μιᾷ και μόνῃ τῶν τριῶν τούτων μεταμορφώσεων τῶν τριῶν ἰδεῶν, ὅ εἶστιν ἐν τῷ φαινομένῳ, συνυπάρχουσιν ἀναγκαίως και ὁ λόγος ἅμα και ἡ πράξις, τούτέστι το ἐνώματον ἀληθές και ἀγαθόν. Ὡστε, εἰν ὑπάρχει τι ἐν τῷ πραγματικῷ κόσμῳ, ὅπερ να ἐκπροσωπῆ τῆν ἰδέαν ὡς ὅλον, ὡς ἐτεοιδεαν, ὅ εἶστιν ὡς ἐνιαίαν τριάδα τοῦ αγαθοῦ, τοῦ καλοῦ και τοῦ ἀληθοῦς, το τί τοῦτο εἶνε το καλόν. Ἴδου πόθεν ἡ παρ' ἄσας και πάσαι και νῦν μεγάλη σημασία τῆς ποιήσεως· ἰδου ὁ λόγος, δι' ὃν ἡ φιλοσοφία ἐκέρυξεν ἀείποτε τῆν ποιῆσιν ἀδελφῆν ὁμότιμον ἐαυτῆς τε και τῆς Θρησκείας, δια τί πολλοί φιλόσοφοι, ὡς ὁ Σγελλίγγιος και ἄλλοι, το καλόν ἐθεώρησαν ὡς ἀνώτερον και τοῦ ἀληθοῦς ἅμα και αγαθοῦ, ἄρα και τῆν ποιῆσιν οὐχί πλέον ἀδελφῆν ὁμότιμον, ἀλλὰ δεσποιναν ὑπερέτεραν τῆς τε θεωρητικῆς και πρακτικῆς φιλοσοφίας, και τῆς θρησκείας. Ἴδου διατί τοιμῶμεν να εἴπωμεν οτι ὁΚ. Ἀσώπιος ἀγνοεῖ τῆν φύσιν και τὸν προορισμόν τῆς ποιήσεως, θεωρήσας αὐτὴν ὡς παιδαγωγόν σκοπὸν ἔχουσαν τῆν „ἀληθινὴν οἰκοδομὴν τῶν τέκνων“, ὅπως γράφει ἐν τῷ πρυτανικῷ λόγῳ, ὡς εἶ ἦτο δυνατόν τῆν σήμερον, ὄχι δραματικόν, ἀλλὰ λυρικόν ἀπλῶς ποίημα να ἐννοήσῃ τεχνία ὧν τῆν οἰκοδομὴν και τῆν ἄλλην προθεμελιώσιν δὲν ἔχουσι συντελεσμένην ἡ μόνῃ και ἀρμοδία παιδαγωγός, ὅ εἶστιν ἡ Κατήχησις τοῦ Πλάτωνος, ἡ Γραμματικὴ τοῦ Γενναδίου, ἡ Ἀριθμητικὴ τοῦ Βάφα και το Συνακτικὸν αὐτοῦ τοῦ Κ. Ἀσώπιου! — Και ταῦτα μὲν συνεπτυγμένως και θεωρητικώτερον, διότι ἀπλουστέραν γλῶσσαν να μεταχειρισθῶμεν δὲν δυνάμεθα. Πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν θεωριῶν τούτων παρεπέμπομεν εἰς ἅπαντας τοὺς νεωτέρους φιλοσόφους, ὅσοι συνέγραψαν περὶ τοῦ Καλοῦ, και ἰδίως εἰς ὅσα ἔγραψεν ὁ Ἐγγελοσ ἐν τῇ εἰς τῆν Αἰσθητικὴν αὐτοῦ Εἰσαγωγῇ, οὐχί οτι ἐν τῇ καθόλου θεωρίᾳ, ὅ εἶστιν ἐν τῇ παραγωγῇ, ὀρισμῷ και ἀναλύσει τοῦ καλοῦ ἀκολουθοῦμεν το σύστημα τοῦ φιλοσόφου ἐκεῖνου, ἀλλὰ διότι τὰ περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐκτίθενται παρ' αὐτῷ ἀναλυτικώτερον και πρακτικώτερον, και δια τοῦτο εὐληπτότερον ἴσως εἶς τινας τῶν παρ' ἡμῖν. Τὸ καλόν λοιπὸν κατ' ἀνάγκην ἀπόλυτον εἶνε και ἀληθές ἅμα και ἀγαθόν. Ἀλλὰ διατί τρία ἤδη κατὰ σειράν ἔτη κατη-

γορούμεθα ἐπανειλημμένως και ἐντόνως οτι γράφομεν βλάσφημα, κακοήθη και ἐπικίνδυνα εἰς τῆν ἀρτισύστατον ἡμῶν πολιτείαν ποιήματα *) ; Διότι οἱ κριταὶ σφάλονται τὰ μάλιστα ἐν ταῖς περὶ τοῦ καλοῦ και αγαθοῦ ἐννοιαις αὐτῶν. Ἀγνοοσι δηλαδὴ ἡ λησμονοῦσιν οταν γράφωσι τῆν ἔκθεσιν, οτι omnis negatio est terminatio, οτι οὐχί ἐν τῇ ἰδεώδει τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν σφαῖρα, ἀλλ' ἐν τῷ κόσμῳ τῷ πραγματικῷ, ὃν το καλόν ἐκπροσωπεῖ, το αγαθόν και και το ἀληθές εἶνε ἀδύνατον και ἀκατάληπτον ἄνευ τοῦ ψευδοῦς και κακοῦ, ὅπως το φῶς εἶνε ἀδύνατον και ἀκατάληπτον ἄνευ τοῦ σκοτοῦ. ἡ ἡμέρα ἄνευ τῆς νυκτός. Τὸ καλόν, ὅπως εἶδομεν, κατ' ἀνάγκην ἀπόλυτον περιέχει ἐν ἐαυτῷ και το ἀληθές και το αγαθόν, ἀλλ' οὐχί μόνον ὡς θετικῶς, ἀλλὰ και ὡς ἀρνητικῶς ἀληθές και ἀγαθόν, ἦτοι ὡς ψευδές και κακόν. Και ἡ ποιήσις λοιπὸν περιλαμβάνει εἰς ἐαυτὴν, ὅπως το θετικῶς, οὕτω και το ἀρνητικῶς ἀληθές και ἀγαθόν, ὅπερ συμβαίνει πλειστάκις μὲν εἰς τῆν λυρικὴν και ἐπικὴν, ἀναγκαίως δε και πάντοτε εἰς τῆν δραματικὴν ποιῆσιν. Τὸ ἀρνητικῶς ἀληθές, ἦτοι το ψευδές, ἰδου ἡ ἀρχὴ τοῦ κωμικοῦ, και το ὑποκείμενον τῆς κωμωδίας· τὸ ἀρνητικῶς ἀγαθόν, ἦτοι το κακόν, ἰδου ἡ ἀρχὴ τοῦ τραγικοῦ και το ὑποκείμενον τῆς τραγωδίας. Ὅπως ἄνευ τοῦ ψευδοῦς κωμωδία, οὕτω και ἄνευ τοῦ κακοῦ τραγωδία εἶνε τῶν ἀδυνάτων να ὑπάρξῃ· διότι, εἰν θελήσῃ τις ἀντὶ τοῦ κακοῦ να εἰσενέγκῃ το θετικῶς ἀγαθόν, ἡ τραγωδία ἐξαλλάσσεται παρευθὺς εἰς ἐτεροῖον ὅλως και ἄλλότριον εἶδος, τῆν λεγομένην comédie larmoyante. Οἰδίποδες λοιπὸν και Αἴγισθοι, Κλυταίμνηστραι και Φαῖδραι, Φαῦστοι και Οὐάλλενστεῖνοι, Ῥιχάρδοι Γ' και Μακθέβαι, ἰδου οἱ γνήσιοι, οἱ αἰώνιοι ἥρωες τῆς τε ἀρχαίας τραγωδίας και τοῦ νεωτέρου δράματος. Πάθη, κακία, ἀμαρτήματα, ἐγκλήματα, κακουργήματα, ἰδου τὸ οὐ οὐκ ἄνευ, τὸ ἀπαραίτητον, τὸ ἀναγκαῖον, τὸ αἰώνιον θέμα τῆς τραγωδίας. Δράμα λοιπὸν τραγικόν, ἐλεύθερον τῶν κακῶν τούτων, ὅπως φαντάζεται αὐτὸ ὁ κ. Ἀσώπιος, ἴσως ἔχουσιν οἱ κάτοικοι ἐτέρου τινὸς κόσμου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου οὔτε ἐγράφη οὔτε γραφήσεται ποτε. Ὡστε, εἰν δια τὰ κακὰ ταῦτα ἡ τραγωδία εἶνε εἶδος ποιήσεως κακώθης και ἐπικίνδυνον, και οἱ τραγωδοποιοὶ ἐξωλέσασται τῶν ἡθῶν και τῆς κοινωνίας λυμεῶνες, τότε ὁμολογοῦμεν οτι και ἡμεῖς οἱ ταπεινότατοι τῆς Ἐρινός Μελπομένης θεράποντες, ποτὲ τοῦ λοιποῦ δὲν πρέπει να ἐπιθέσωμεν τοὺς βεβήλους ἡμῶν πόδας ἐπὶ τὸ παρθένον ἔδαφος τῆς αἰδήμονος Ἑλλάδος, μηδὲ να μολύνωμεν διὰ τῆς πνοῆς ἡμῶν τῆν ἀμίαντον ἀτμόσφαιραν, ἐν ἣ κινοῦνται και ἀναπνεοῦσι τὰ ἄμωμα Χερουβεῖμ τῆς Κεχροπίας. Τότε και ἡ τηλύγετος ἡμῶν θυγάτηρ, ἡ Μαρία

*) Ἴδε τῆν Ἐκθεσιν τοῦ 1855 ἐν τῇ περὶ τοῦ ἡμετέρου ἀνεκδότου ποιήματος „Πλάνητος“, τῆν τοῦ 1856 περὶ τῆς „Εἰκασίας“, και τοῦ 1857 περὶ τῆς „Μαρίας Δοξαπατοῦ“ κρίσις αὐτῆς.

„παρέβη τὸ πρέπον εἰς ἦθος παρθένου σεμνῆς καὶ δειλῆς“, ὅπως λέγει ὁ Κ. Ἀσώπιος διὰ τοῦ στόματος τοῦ Κ. Κουμανούδη ἐν τῇ ἐκθέσει (σελ. 27), καὶ τότε μόνον ἠδύνατο νὰ πολιτογραφηθῆ ἐν Ἑλλάδι, ὅταν ἦτο ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία, ἐξ ἧς καὶ τὸ φερώνυμον τάγμα τῶν σεμνοβίων καὶ περιβοητῶν καλογραγιῶν, ἢ ἡ Μαρία τοῦ Θωμᾶ, ἢ ἡ ὁσία Μαρία ἡ Αἰγυπτία, ἢ τοῦλάχιστον ὅταν ἔκτιζε μοναστήριον, ὡς ἡ Εἰκασία, καὶ μοναχὴ ὁσία ἐτελευτα ἐν αὐτῷ τὰς ἀνοσίους αὐτῆς ἡμέρας. Τότε καὶ ἐν τῇ Ἐκθέσει ἄριστα λέγει ὁ Κ. Ἀσώπιος (σελ. 7), ὅτι „οἱ κριταὶ ἄλλας ἀρχὰς ἀσπάζονται, καὶ εἶνε τῆς γνώμης, ὅτι δὲν πρέπει παρ' ἡμῶν οἱ ποιηταὶ νὰ ἐνασμενίζωνται εἰς τοιαύτας ὑποθέσεις, καὶ νὰ ἐθίζωσιν οὕτω τοὺς ἀναγνώστας τῶν εἰς τὴν ἡπίαν παραδοχῆν τῶν ἀνοσιουργημάτων πρὸς βλάβην τῆς ἀρτισυστάτου ἡμῶν πολιτικῆς κοινωνίας, καὶ ἂν ἡ ποίησις δὲν ἐπαγγέλλεται πάντοτε τὴν ἠθοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου, εἰ καὶ ὄφειλε, δὲν πρέπει ὅμως νὰ κάμνη αὐτὸν καὶ χεῖρονα τοῦ ὅ,τι εἶνε σννήθως. Γίνεται δὲ πάντως χεῖρων ὅταν αἱ σπάνια παρεκτροπαὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἦθους προσάγονται αὐτῷ διὰ τῆς ποιήσεως ὡς συνήθεις“. Παράδοξον ὅμως ὅτι αἱ θαυμάσιαι αὐταὶ ἀρχαὶ οὐ μόνον ἀντιφάσκουσιν, ἐνδεχομένως μὲν πρὸς ὅλα τὰ εἶδη τῆς ποιήσεως, ἀναγκαίως δὲ καὶ πάντοτε πρὸς τὴν τραγωδίαν, ἀλλὰ καὶ ἀντιμάχονται πρὸς ἀπάντων τῶν νεωτέρων φιλοσόφων τὰς ἀρχὰς. Τὸ δὲ παραδοξότερον εἶνε ὅτι ἀντιμάχονται καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς, ἃς ὁ Ἀριστοτέλης ἔθηκεν ἐν τῇ Ποιητικῇ αὐτοῦ, καθ' ἣν ἦθε λέει τις νομίσῃ ὅτι κρίνουσιν οἱ Ἐξιστασταί. Περὶ τῆς ποιήσεως ἐν γένει ἰδοῦ τί λέγει ὁ Χαιρωνεὺς φιλόσοφος: „Ἄλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον οἰέσθω (ὁ νέος) μιμητὴν εἶναι τὴν ποίησιν ἡθῶν καὶ βίων, καὶ ἀνθρώπων οὐ τελείων οὐδὲ καθαρῶν οὐδ' ἀνεπιλήπτων παντάπασιν, ἀλλὰ μεμιγμένων πάθεσι καὶ δόξαισι ψευδέσι καὶ ἀγνοίαις“ (*), Περὶ δὲ τῆς τραγωδίας ἰδοῦ τί λέγει ὁ μέγας φιλόσοφος, περὶ οὗ ὁ Σχίλλερὸς ἔλεγεν (**), ὅτι εἶνε ἀληθῆς Ῥαδάμανθυς τῆς τέχνης, ἐν τῇ Ποιητικῇ αὐτοῦ, ἣν ὁ μὲν Γκαίτε ἐθεώρει ὡς τὸ ὑψίστον τῆς διανοίας προῖόν (**), ὁ δὲ Δέσισχ ἀνεκλήρυτεν ἐπ' ἴσῃ πρὸς τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου ἀσφαλτον καὶ ἀναμάρτητον †). „Ἐπειδὴ οὖν δεῖ τὴν σύνθεσιν εἶναι τῆς καλλίστης τραγωδίας μὴ ἀπλὴν ἀλλὰ πεπλεγμένην, καὶ ταύτην φοβερῶν καὶ ἐλεεινῶν εἶνε μιμητικὴν... πρῶτον μὲν δηλονότι ὅτι οὔτε τοὺς ἐπεικειῖς ἄνδρας δεῖ μεταβάλλοντας φαίνεσθαι ἐξ εὐτυχίας εἰς

*) Πλουτάρχ. Πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημ. ἀνοίειν, ἡ'.

**) Briefwechsel zwischen Schiller und Göthe, III, S. 95.

***) Αὐτόθι σελ. 90.

†) Hamburgg : Dramaturgie, III, S. 350.

δυστυχίαν· οὐ γὰρ φοβερὸν οὐδὲ ἐλεεινὸν τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ μιαρὸν ἐστίν· οὔτε τοὺς μοχθηροὺς ἐξ ἀτυχίας εἰς εὐτυχίαν, . . . οὐδ' αὖ τὸν σφόδρα πονηρὸν ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν μεταπίπτειν. . . . Ὁ μεταξὺ ἄρα τούτων λοιπός. Ἔστι δὲ τοιοῦτος, ὁ μῆτε ἀρετῇ διαφέρων καὶ δικαιοσύνη, μῆτε διὰ κακίαν καὶ μοχθηρίαν μεταβάλλων εἰς τὴν δυστυχίαν, ἀλλὰ δι' ἁμαρτίαν τινὰ τῶν ἐν μεγάλῃ δόξῃ ὄντων καὶ εὐτυχία· οἷον Οἰδίπους καὶ Θυέστης, καὶ οἱ ἐκ τῶν τοιούτων γενῶν ἐπιφανεῖς ἄνδρες. Ἀνάγκη ἄρα τὸν καλῶς ἔχοντα μῦθον . . . μεταβάλλειν οὐκ εἰς εὐτυχίαν ἐκ δυστυχίας, ἀλλὰ τούναντίον ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν. . . δι' ἁμαρτίαν μεγάλην. . . Σημεῖον δὲ καὶ τὸ γινόμενον· πρὸ τοῦ μὲν γὰρ οἱ ποιηταὶ τοὺς τυχόντας μύθους ἀπρηθίμου· νῦν δὲ περὶ ὀλίγας οἰκίας αἱ κάλλιστα τραγωδία συντίθενται, οἷον περὶ Ἀλκμαίωνα καὶ Οἰδίπου καὶ Μελέαγρον καὶ Θυέστην καὶ Τηλέφον, καὶ ὅσοις ἄλλοις συμβέβηκεν ἢ παθεῖν δεινὰ ἢ ποιῆσαι. Ἡ μὲν οὖν καλλίστη τραγωδία ἐκ ταύτης τῆς συστάσεως ἐστίν. (**). Πλὴν πολλῶν ἄλλων πραγμάτων διδακτικωτάτων, ἅτινα διαῤῥήδη ἀντιφάσκουσι πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ θεωρίας τοῦ Κ. Ἀσωπίου, ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξάγομεν τὰ δύο ταῦτα, ὡς ἀμέσως ἀπτόμενα τοῦ ἡμετέρου θέματος : α. ὅτι ὁ ἦρωσ τῆς τραγωδίας ἀνάγκη νὰ μεταπίπτῃ οὐχὶ ἐκ δυστυχίας εἰς εὐτυχίαν, ἀλλὰ τούναντίον ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν, καὶ β'. ὅτι ὁ εἰς δυστυχίαν μεταπίπτων οὗτος ἦρωσ δὲν πρέπει νὰ εἶνε ἐπεικεῖς, διότι τοῦτο, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, „οὔτε φοβερὸν ἐστίν οὔτε ἐλεεινόν, ἀλλὰ μιαρὸν“· οὔτε πάλιν σφόδρα πονηρός, διότι „τὸ μὲν φιλόνηρον ἔχει ἂν ἡ τοιαύτη σύστασις, ἀλλ' οὔτε ἔλεον οὔτε φόβον“, ἀλλὰ ὁ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων ὢν, ὃ ἐστίν ὁ οὔτε ἐναρετώτατος καὶ δικαιοτάτος, οὔτε πάλιν κάκιστος καὶ μοχθηρότατος, ἀλλ' ἐπεικεικίας μὲν τινος καὶ δικαιοσύνης οὐχὶ πάντη ἀμέτοχος, ἔνοχος δὲ „ἁμαρτίας τινὸς μεγάλης“. Ἐντεῦθεν βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἀριδιήλως τὴν πλάνην τῶν περὶ τὸν Κ. Ἀσώπιον, οἵτινες οὐ μόνον πρὸς τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη ἀντιμάχονται, θέλοντες τὸν ἦρωσ τῆς τραγωδίας καὶ ἐν γένει τοῦ τραγικοῦ ποιήματος ἠθικῶς τέλειον ἄνθρωπον, ἥτοι ἐκείνην τὴν σύστασιν τῆς ποιήσεως ἀσπαζόμενοι, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης ῥητῶς ἀπέβριψεν ἀποκαλέσας αὐτὴν „μιαρὰν“ (**), ὃ ἐστὶ βδελυγμὸν καὶ ἀποστροφὴν ἐμποιοῦσαν εἰς πάντα ἠθικὸν καὶ πεπαιδευμένον ἀναγνώστην. Περισσότερον ν' ἀναπτύξωμεν τὸν λόγον δὲν δυνάμεθα, διότι οὔτε τόπον ἔχομεν περισσόν οὔτε χρήματα.

*) Ἀριστοτ. Ποιητικ. κεφ. ἡ.

**) Ἀριστοτ. ἐξήγησε τὴν λέξιν ταύτην ὁ Knebel „die das sittliche Gefühl abstösst,“ ἐν τῇ μεταφράσει τῶν ἀπάντων τοῦ Ἀριστοτέλους, τόμ. 4, μέρ. Β' σελ. 325.

Ἄλλ' ἐνστάς τις ἐνταῦθα ἤθελεν εἶπαι, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι ὁ ἥρωος τῆς τραγωδίας, ναί μὲν, μήτε ἠθικῶς τέλειος ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶνε, ἀλλὰ μήτε πάλιν σφόδρα πονηρός, καὶ τοῦτο ἀντιφάσκει πρὸς ὅ,τι ἄνωτέρω ἐλέγομεν, ὅτι τὸ ἀπλῶς εἰπεῖν κακὸν εἶνε τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τοῦ τραγικοῦ καὶ τῆς τραγωδίας. Ὅπως συμπληρώσωμεν τὴν θεωρίαν ἡμῶν ταύτην, χρεῖα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς. Λέγοντες ἀνωτέρω ὅτι τὸ ἀπλῶς εἰπεῖν ἀρνητικῶς ἀγαθόν, ἥτοι τὸ κακόν, εἶνε ἀναγκαῖον εἰς σύστασιν τῆς τραγωδίας, καὶ ἐν γένει τῆς τραγικῆς ποιήσεως, ἐννοοῦμεν τοῦτο καθ' ὅσον ὁ λόγος ἀναφέρεται εἰς τὸν λεγόμενον „ὄρισμόν“ τοῦ καλοῦ, ἐν σχέσει δηλονότι καὶ ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ἀληθές καὶ ἀγαθόν, ἥτοι τὰς τρεῖς συνυποστάσεις τοῦ ὄντος, εἴτε τῆς ἰδέας, θεωρουμένου. Ἀλλὰ τὸ καλὸν ὅμως, οὐχὶ ἐν σχέσει καὶ ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ἀληθές καὶ ἀγαθόν, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον, ὅπως ἢ τῶντι καὶ ἀληθῶς καλόν, ἀνάγκη νὰ περιέχῃ ἐν ἑαυτῷ τὰ ἀναγκαῖα εἰς σύστασιν αὐτοῦ στοιχεῖα. Τοιαῦτα δὲ εἶνε τὸ αἰσθητὸν εἴτε πραγματικόν, καὶ τὸ τέλειον εἴτε ἰδανικόν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ καλόν, οὕτω διχῆ συνεστῶς, δυνατόν νὰ νοηθῆ ὡς τριπλῆς μεταποιήσεως εἴτε ἀλλοιώσεως δεκτικόν, ὅ ἐστι νὰ ἐκφανθῆ ὡς καθαρῶς καλόν, ὡς κωμικόν, καὶ ὡς τραγικόν, ἐπεταί ὅτι τὸ τραγικόν, ὡς οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἀπλῆ τοῦ καλοῦ ἑτεροίωσις, ἀνάγκη νὰ περιέχῃ ἀμφοτέρω αὐτοῦ τὰ συστατικὰ στοιχεῖα, ἥτοι τὸ αἰσθητὸν εἴτε πραγματικόν, καὶ τὸ τέλειον εἴτε ἰδανικόν. Καὶ ταῦτα μὲν συνεπτυγμένως, ἀναλυτικώτερον δὲ δυνατόν νὰ ὀρισηθῆ ἢ ἐννοια τοῦ τραγικοῦ ὡς ἐξῆς: Τραγικόν εἶνε ἐκεῖνο τὸ καλὸν φαινόμενον, ὅπερ διεγείρει εἰς τὸν ἀναγνώστην ἢ θεατὴν τὴν ἰδέαν τῆς ἀπολύτου τελειότητος, πρὸς ἣν ἔνθεν μὲν συνάδει, ἔνθεν δὲ καὶ ἀντιφάσκει, τοῦτο μὲν τέλειον, τοῦτο δὲ καὶ ἀτελές ὄν. Καὶ διὰ μὲν τὴν ἐξ ἀντικειμένου ταύτην τελειότητα ἀναιρεῖται πᾶσα τυχὸν εἰς τὸ ὑποκείμενον κωμικὴ τῆς ἐξ ἀντικειμένου ἀτελείας ἐντύπωσις· διὰ δὲ τὴν ἐξ ἀντικειμένου ἀτελείαν τὸ ὑποκείμενον μὴ ἔχον νὰ ἐπαναπαυθῆ οὔτε τυχὸν εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ, οὔτε εἰς τὴν ἐξ ἀντικειμένου πεπερασμένην ταύτην τοῦ τραγικοῦ τελειότητα, ὑπερπηδᾷ τὰ ὅρια ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ ἀντικειμένου, καὶ ἀνυφοῦται εἰς τὴν ἀρχὴν πάσης σχετικῆς καὶ πεπερασμένης τελειότητος, τὸ ἀπείρωσ καὶ ἀπολύτως τέλειον, τὸν Θεόν. Κατ' ἐννοίαν λοιπὸν συνάδει θαυμασιῶς ὁ θεωρητικώτερος οὗτος τοῦ τραγικοῦ πρὸς τὸν ἀριστοτελικὸν ὄρισμόν τῆς τραγωδίας. Οὐδ' εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ἐκταθῶμεν περισσώτερον εἰς τὸ θέμα τοῦτο, διότι ἡλίω φανότερον ἀπεδείχθη τὸ σαθρὸν καὶ ἐσφαλμένον τῶν περὶ τῆς ποιήσεως ἐννοιῶν τοῦ Κ. Ἀσωπίου, καὶ ἡ ἀλήθεια ὅτι εἰς μὲν τὰ λοιπὰ τῆς ποιήσεως εἶδη πλειστάκις, ἀναγκαίως δὲ καὶ πάντοτε εἰς τὴν τραγωδίαν ἀπαραίτητον θέμα ὑπάρχει τὸ κακόν. Ὡστε ἢ πρέπει νὰ καταδικάσῃ τις τὴν ποίησιν ἐξ ἀρχῆς, ὅπως ἔπραξεν ὁ Πλάτων, ἢ νὰ παραδεχθῆ αὐτὴν οὕτως ἔχουσαν, ὅπως

εἶπομεν. — Ἄλλ' οὕτως ἔχουσα κατ' ἀπόλυτον μὲν ἀνάγκην ἡ τραγωδία, ἐνδεχομένως δὲ καὶ ἡ καθόλου ποίησις, δὲν εἶνε ἐπικίνδυνος εἰς τὰ ἥθη καὶ εἰς τὴν πολιτείαν;

Οἱ τοιοῦτὸν τι δοξάζοντες δῆλον ὅτι ὡς ἐπικίνδυνον θεωροῦσι τὴν ποίησιν διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ὅτι αὕτη, εἴτε τὸ ἄγνωστον πρότερον κακὸν γνωστὸν καθιστῶσα εἰς τὸν ἄπειρον τοῦτου ἀναγνώστην, προτρέπει αὐτὸν εἰς τὴν πράξιν αὐτοῦ, εἴτε τὸ γνωστὸν μὲν πρῖν, ἀλλὰ βδελυκτὸν κακὸν ὡς καλὸν καὶ ὠραῖον παριστῶσα, παραπέθει τὸν ἀναγνώστην καὶ παρορμαῖ αὐτὸν εἰς τὴν παραδοχὴν καὶ πράξιν αὐτοῦ. Τοῦτο πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα.

Ὁ Πλάτων ἢ ὁ Ἡρόδοτος — δὲν ἐνθυμούμεθα καλῶς ὁπότερος — ἔλεγεν ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν εἰσιν ἐκ μιᾶς κορυφῆς ἡμμένα. Τῶντι ἢ γνῶσις τοῦ ἀγαθοῦ εἶνε ἀδύνατος ἄνευ τῆς γνῶσεως τοῦ κακοῦ. Ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης εἴμαρται νὰ εἶνε συνεχῆς βρῶσις τοῦ ἀπγορευμένου καρποῦ τοῦ ξύλου τῆς γνῶσεως οὐ μόνον τοῦ ἀγαθοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ πονηροῦ. Τὸ δὲ λυπηρὸν (ἐὰν τῶντι ὑποθεθῆ τὸ πρᾶγμα λυπηρὸν), εἶνε ὅτι ὁ ἄνθρωπος, καθ' ὅσον, ἀπεκδυόμενος τὴν βαρβαρότητα καὶ τὴν ἀγροικίαν, συνέρχεται εἰς κοινωνίαν μετὰ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ, χτίζει πόλεις, καὶ μεταλαμβάνει ἐν γένει ἡθῶν καὶ βίου ἡμερωτέρου, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ γνῶσις τοῦ κακοῦ ἐπαυξάνει. Ὡστε μέτρον καὶ ὅρος ἀσφαλῆς τῆς μικρᾶς ἢ μεγάλης γνῶσεως τοῦ κακοῦ, ὑπάρχει ἀείποτε ἡ μικρὰ ἢ μεγάλη πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ. Ταῦτα εἶνε ἀλήθειαι, ἃς καὶ ὁ ἐπ' ἐλάχιστον περὶ τὰ πράγματα ταῦτα φιλοσοφήσας, δὲν δύναται νὰ μὴ συνομολογήσῃ. Δυστὶν λοιπὸν θάτερον ἢ πρέπει τις ταχθεὶς ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν περὶ τὸν Ἰωάννην Ἰάκωβον Ρουσσώ, ἀπορρίψας τὸν πολιτισμόν, καὶ ὅλα τὰ νομιζόμενα αὐτοῦ ἀγαθὰ, τὴν φιλολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ποίησιν καὶ πᾶσαν ἀπλῶς εἰπεῖν παιδείαν καὶ μάθησιν, ν' ἀσπασθῆ τὸν ἄγριον βίον, ἢ νὰ παραδεχθῆ τὸν πολιτισμόν οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀγαθὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν φαινομένην κακὴν αὐτοῦ ὄψιν, διότι, ὡς προείπομεν, ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν μίαν ἔχουσι κοινὴν κορυφὴν τὸν πολιτισμόν, ὅ ἐστι τὴν βρῶσιν τοῦ ξύλου τῆς γνῶσεως τοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ. Ἐν ὅσῳ ὅμως καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἀσπάζεται τις τὸν πολιτισμόν — καὶ πολιτισμὸν λέγοντες ἐννοοῦμεν πᾶσαν κατὰ τὸ δυνατόν τελείαν καὶ ὀρθὴν παιδείαν καὶ μάθησιν — ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ δεχθῆ καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ κακοῦ, διότι εἶνε ἀδύνατον τὸ ἐναντίον. Ἡ πρέπει σήμερον ὁ γονεὺς, ἐγκλείσας εἰς ἀνήλιον καὶ ἀθέατον οἰκίαν τὸ τέκνον, καὶ ἀποκόψας ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους σχέσιν, ν' ἀναθρέψῃ αὐτὸ ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ καὶ ἀμαθείᾳ, δεσποτικῶς ἐπιτάττων αὐτῷ μόνον τί τὸ πρακτέον, οὐχὶ καὶ τί τὸ μὴ πρακτέον, καὶ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων καταστρέψῃ ἐν αὐτῷ πᾶσαν τῆς

ιδίας βουλήσεως και ελευθερίας ἐνέργειαν, και τότε εἶνε βέβαιος ὅτι τὸ τέκνον αὐτοῦ εἶνε μάχαιρα ἄχρηστος και ἀβλαβής, οὔτε πρὸς χρῆσιν βιωφελῆ, ἀλλ' οὔτε και πρὸς αἱματοχυσίαν ἐπιτηδεῖα· ἢ, ἂν ἀποφασίσῃ νὰ ἐκπαιδεύσῃ αὐτό, ἢ μέθοδος ὑπάρχει μία, μόνη, ἀμετάτρεπτος και αἰωνία, ἢ γνῶσις τοῦ κακοῦ. Διότι τί εἶνε δυνατὸν νὰ διδασχῆ ὁ ἄνθρωπος ἄνευ τοῦ κινδύνου τῆς γνώσεως τοῦ κακοῦ; Τὴν ἱστορίαν; Ἄλλ' αὕτη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους εἶνε διήγησις ἐνενηκοντα ἐννέα κακῶν και πονηρῶν συμβαμάτων και ἐνὸς ἀγαθοῦ. Τὴν φιλολογοίαν; Ἄλλ' αὕτη και καθόλου μὲν, μάλιστα δὲ ἡ ἡμετέρα ἐλληνική, εἶνε μυρμηκία κακῶν και αἰσχροτήτων παντοδαπῶν, και ἂν ἀληθεύῃ ὅτι τῆς γνώσεως τῶν ἐν αὐτῇ κακῶν ἀποτέλεσμα εἶνε και ἡ πράξις τῶν κακῶν τούτων, τότε οὐχὶ μέρος μόνον αὐτῆς, ἀλλ' ὀλόκληρος, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐξαιρέσεως, ἡ ἐλληνική φιλολογία πρέπει ὅσον τάχιστα νὰ ριφθῆ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ και τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· τότε δὲ και ὁ Αἰμίλιος Γιραρδῖνος θαυμάσια ἐπραξε καταδικάσας πρὸ ἐτῶν ὀλόκληρον τὴν ἐλληνικήν φιλολογοίαν, και ἀποκαλέσας αὐτὴν αἰσχιστον σχολεῖον διαφθορᾶς. Τότε και ὁ Κ. Ἀσώπιος θαυμάσια και ἐφάμιλλα πρὸς τὸν ἀκριτόμυθον γαλάτην ἐκεῖνον ἐπραξε, ρίψας εἰς τὸ πῦρ και Σοφοκλέα και Εὐριπίδην και Σακεσπῆρον. Τί ἄλλο μένει νὰ διδασχῆ ὁ παῖς ὁ ἀπειρόκακος; τὴν φυσιογραφίαν ἢ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν; Ἄλλ' εἶνε ἄρα γε ὅλως ἀκίνδυνον και τῆς μαθήσεως ταύτης τὸ εἶδος; Τί μένει πλέον; ἡ θεωρητικὴ φιλοσοφία; Ἄλλ' αὕτη μάλιστα προϋποτίθησι τὴν γνῶσιν τοῦ κακοῦ καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ πλάτος και βάθος. Και ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία δὲ ἄνευ τῆς κατ' ἕκτασιν γνώσεως τοῦ κακοῦ εἶνε και ἀκατάληπτος και περιττή. Ἄλλὰ τίς ἡ χρεία τῶν πολλῶν και μακρῶν λόγων; Και εἰς τὴν Κατήχησιν, και εἰς τὴν Ἱερὰν ἱστορίαν, και εἰς τὸ Εὐαγγέλιον μόνον ἂν περιορισθῆ τις, διαφεύγει τὸν κίνδυνον τῆς γνώσεως τοῦ κακοῦ; Ὅτι, ὅπως ἡ ἠθικὴ, οὕτω και ἡ κατήχησις προϋποτίθησι τὴν γνῶσιν τοῦ κακοῦ, περὶ τοῦτου οὐδεμία ἀμφιβολία. Ἐν δὲ τῇ Ἱερᾷ ἱστορίᾳ τὸ πρῶτον μάθημα εἶνε ἡ ἀδελφοκτονία τοῦ Κάϊν, τὸ δευτερον ἡ ἱστορία τοῦ αἱμομίκτου Λώτ, τὸ τρίτον ἡ ἱστορία τῶν Σοδόμων και Γομόρρων, τὸ τέταρτον ἡ ἱστορία τοῦ παγκάλου Ἰωσήφ και τῆς γυναικὸς τοῦ Πεπερρῆ, και οὕτω καθεξῆς ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ χεῖρον. Ἐν τῷ Ἱερῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς ἀποφεύγει σχεδὸν πᾶσαν πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς συναναστροφὴν και μᾶλλον συνδιατρίβει μετὰ πορνῶν και ἁμαρτωλῶν, διότι, ὅπως ἔλεγεν, „οὐκ ἔλθε καλέσαι δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν“, κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν συναντᾶται παρὰ τὸ φέρει τοῦ Ἰακώβ μετὰ τῆς „οὐδένα μὲν ἄνδρα ἀλλὰ πέντε σχούσης“ Σαμαρείτιδος, συνομιλεῖ πρὸς αὐτὴν ἀσμένως, και αἰ πρὸς Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν σχέσεις αὐτοῦ εἶνε συχνοτάται. Ἐὰν δὲ στατιστικῶς τις ἀριθμῆσῃ τὰς λέξεις τοῦ ἱεροῦ εὐαγ-

γγελίου, αἰ μὲν 10 ἀγαθῶν, αἰ δὲ 90 κακῶν σημαντικαί θέλουσιν εὐρεθῆ. Ἐὰν δὲ ἀποβάλωμεν (ὃ μὴ γένοιτο) και τὸ Εὐαγγέλιον, και περιορισθῶμεν εἰς μόνας τὰς δέκα ἐντολάς, ἃς ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Μωϋσοῦν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, εἰμεθα πάλιν ἐν σκέπη τῆς γνώσεως τοῦ κακοῦ; Ἄπαγε. Ἐκ τῶν δέκα τούτων ἐντολῶν αἰ δύο μόνον προτρεπτικαί εἰς τὸ ἀγαθόν, αἰ δὲ λοιπαὶ ὀκτώ (οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὔτε τὴν δούλην αὐτοῦ, οὔτε τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, κτλ. κτλ.) ἀποτρεπτικαί ἀπὸ τοῦ κακοῦ, ὅπερ εἴτε προϋποτίθεται γνωστὸν εἰς τὸν παῖδα, εἴτε, μὴ γνωστὸν, ἀνάγκη ἱερὰ και ἐπείγουσα νὰ γνωσθῆ, ὅπως μετὰ τῆς γνώσεως τοῦ κακοῦ γείνηται σῖναμα γνωστῆ και ἡ ἐντολή. Πᾶσα λοιπὸν ὀρθὴ παιδεία και μάθησις εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατος και ἀκατόρθωτος ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ κακοῦ, και εἰς τὰ ἱερώτατα και ἀγιώτατα τῶν μαθημάτων ἂν περιορισθῆ τις. Ὡστε ἡ πρέπει ν' ἀπορρίψῃ τις ἐξ ἀρχῆς πᾶσαν παιδείαν και μάθησιν, ἢ παραδεχθῆς ἅπαξ ταῦτα πάντα, ὃ ἐστὶ τὸν πολιτισμὸν, συμπαράδεχεται κατ' ἀπόλυτον ἀνάγκην και τὴν γνῶσιν τοῦ κακοῦ, καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐνδεχομένην ἕκτασιν, ὡς ἀναγκαῖον και ἀπαραίτητον τῆς μαθήσεως ταύτης και τῆς παιδείας ὅρον.

Ὅτι δὲ ἡ γνῶσις τοῦ κακοῦ, οὕτως ἀναγκαῖα και ἀπαραίτητος οὔσα, δὲν συνεπάγεται αὕτη και μόνη τὴν πράξιν τοῦ κακοῦ, οὐδὲ χρεῖα κἄν εἶνε νὰ συζητήσῃ τις· διότι, ἂν τοῦτο ἠλήθευεν, ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι γινώσκοντες τὸν φόνον, τὴν κλοπὴν, τὴν αἱμομιξίαν, και τὰ λοιπὰ παντοδαπά κακά, ἤθελον εἶνε φονεῖς, λησταί, αἱμομίκται και κακοῦργοι, ὅπερ δὲν συμβαίνει.

Ἐὰν λοιπὸν ἐν γένει ἡ δι' οἰουδήποτε μέσου γνῶσις τοῦ κακοῦ δὲν συνεπάγεται αὕτη και μόνη τὴν πράξιν, εἴτε τὴν παρόρμησιν εἰς πράξιν αὐτοῦ, ἔπεται ὅτι και ἡ ποίησις ὡς κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀπλῶς γνωστικὸν τοῦ κακοῦ μέσον, εἶνε ἄθῶα παντὸς κακοῦ ἀποτελέσματος. Ἄλλ' ἐνταῦθα ἤθελον εἶπῃ τις, ὅτι περὶ τὴν ποίησιν συμβαίνει τοῦτο τὸ ἰδιαιτερον και ἐξαιρετον, ὅτι τὸ κακὸν ἐν αὐτῇ παριστᾶται ἐπικεκοσμημένον και ὠραῖον, ὃ ἐστὶν ὡς ἀγαθόν. Τοῦτο εἶνε λίαν ἐσφαλμένη δοξασία. Τῆς ποιήσεως ἔργον και ἀρετὴ εἶνε νὰ παριστᾶ τὰ πράγματα οὐχί, ὅπως νομίζουσι τινες, κατὰ τὴν φαινομένην και ἐπουσιώδη αὐτῶν ὄψιν, ἀλλ' ὅπως ἔχουσι ἀναγκαίως και οὐσιαστικῶς ἐν τῷ ἠθικῷ και φυσικῷ κόσμῳ· ἡ δὲ σοφιστικὴ δύναμις τοῦ ποιῆν τὸν ἥττονα λόγον τοῦ κακοῦ κρείττονα, ἀδίκως ἀποδίδεται εἰς τὴν ποίησιν. Ναί, ἡ ποίησις παριστᾶ τὰ πράγματα καλλίονα ἢ ὅπως ἔχουσι πραγματικῶς, ἀλλὰ τοῦτο λέγων τις πρέπει νὰ ἐνοῆ οὐχὶ ἄλλο τι, εἰ μὴ ὅτι τὰ μὲν ἀγαθὰ παριστᾶ ὡς κρείττονα, τὰ δὲ κακά ὡς χεῖρονα. Ὡστε, ἐὰν ὁ ἀναγνώστης εὐγενῆ αἰσθήματα πεποιτισμένος ἐκ φύσεως, ἐκαλλιέργησεν αὐτὰ διὰ τῆς παιδείας και τῆς μα-

θήσεως, τὸ μὲν ἀγαθόν, ὡς κρεῖττον ἀπεικονισθέν, θέλει ἐμποιήτῃ εἰς αὐτὸν καὶ τὴν πρὸς τὴν πράξιν τυχόν τοῦ ἀγαθοῦ ῥοπήν μείζονα καὶ ἐντονωτέραν, τὸ δὲ κακόν, ὡς χεῖρον παρασταθέν, μείζονα ὡς εἰκὸς παρέξει καὶ τὴν εἰς τὸν ἀναγνώστην ἀποστροφὴν αὐτοῦ, οὐδ' ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι τὸ κακὸν δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι χεῖρον ὅ ἐστι ποιητικῶς παριστάται, θέλει ἐμποιήσῃ οὐχὶ ἀποστροφὴν, ἀλλὰ κλίσει πρὸς τὸ κακὸν μείζονα καὶ σφοδροτέραν *). Ἐὰν τοιοῦτον κακὸν ἀποτέλεσμα προέλθῃ, αἰτία τούτου δὲν εἶνε ἡ ποίησις, ἀπαγε, ἀλλ' ἡ κακὴ φύσις καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς δεύσης ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως τοῦ ἀναγνώστου. Περιττὸν δὲ νὰ εἰπώμεν, ὅτι ποίησιν λέγοντες ἐννοοῦμεν ὄχι τὴν ἀπόβλητον καὶ ψευδομένην τὸ ὄνομα, ἀλλὰ τὴν ἐν πᾶσι καὶ πάντως ἀξίαν αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον γίνεται ὅτι, ὅπως τῶν ἐπιλοίπων μέσων τῆς παιδείσεως καὶ ἀνατροφῆς, οὕτω καὶ τῆς ποιήσεως, — ἐὰν δηλονότι θελήσῃ τις ἐκὼν ἄκουσαν νὰ θεωρῇ αὐτὴν ὡς παιδεύσεως καὶ ἀγωγῆς μέσον —, ἀναγκαῖος καὶ ἀπαραίτητος ὅρος εἶνε ἡ γνῶσις τοῦ κακοῦ, καὶ ὅτι ἐκ τῆς γνώσεως ταύτης μόνης δὲν συνεπάγεται καὶ ἡ πράξις εἴτε παρόρμησις πρὸς πράξιν τοῦ κακοῦ. Μένει τὸ λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα οὐχὶ ἀρνητικῶς, ὡς μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ θετικῶς, ὅ ἐστι ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι ἡ ποίησις οὐ μόνον ἐπιβλαβὴς δὲν εἶνε, ἐὰν ὑποκείμενον ἔχει τὸ κακόν, ἀλλ' ὅτι ἐξ ἑναντίας δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι ὑποκείμενον ἔχει τὸ κακόν, συντελεῖ εἰς τὴν ἠθικὴν βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Πρὶν τούτου ὅμως ἀνάγκη νὰ ἐξηγηθῇ, ὅποια τις ἡ ἐννοια τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἠθικῶς ἐναρέτου ἀνθρώπου. Ἐναρέτος, ἀπλῶς εἰπεῖν, δίκαιος καὶ χρηστοτήτης δυνατὸν νὰ εἶνε καὶ πᾶς τις ἀπαιδευτος καὶ ἀμαθὴς ἄνθρωπος, εἴτε διότι ἄγνοεῖ, εἴτε διότι ἀδυνατεῖ νὰ πράξῃ τὸ κακόν, εἴτε καὶ διότι φοβεῖται τὴν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν τοῦ κακοῦ ποινὴν, πρᾶττων τὸ ἀγαθόν — ἀλλ' ὁ τοιοῦτος δὲν εἶνε, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, καὶ ἠθικῶς, εἴτε ἠθικῶς ἐναρέτος ἄνθρωπος. „Virtus est vitium fugere“.

Ἀναγκαῖος καὶ ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς ὅρος εἶνε ἡ κατὰ πάντα λόγον γνῶσις καὶ δύναμις τῆς πράξεως τοῦ κακοῦ, καὶ ἡ ἐν τῇ γνῶσει καὶ δυνάμει ταύτῃ ἀποφυγὴ μὲν τούτου, πράξις δὲ τοῦ ἀγαθοῦ. Μόνον ὁ καθαρὰν ἐπίγνωσιν ἔχων τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ ὀρίμως περὶ τούτων σκεφθεὶς, αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν θεῖς νόμους καὶ καθήκοντα ἠθικά, καὶ ἀπὸ βουλήσεως κατὰ πάντα λόγον ἐλευθέρως πρᾶττων

*) „H γὰρ τοιαύτη παρασκευὴ τοῦ νέου καὶ διάνοια, τοῖς μὲν εὖ λεγομένοις καὶ ἡρατομένοις ἐπαρομένοις καὶ συνεθνοσιωμένοις, τὰ δὲ φαῖλα μὴ προσιεμένοι καὶ δυσχεραίνοντες, ἀβλαβὴ παρέξει τὴν ἀκρόασιν (τῆς ποιήσεως, μιμήσεως αἴσης ἡθῶν καὶ βίων καὶ ἀνθρώπων οὐ τελείων οὐδὲ καθαρῶν οὐδ' ἀνεπιλήπτων παντάπασιν).“ Πλουτάρχ. πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκοῦεν, κεφ. η'.

τὸ ἀγαθόν, μόνον οὗτος δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἠθικῶς ἐναρέτος. Ἡ ἐπὶ τοιοῦτων ἀρχῶν ἐρειδομένη ἠθικὴ συνάδει καὶ πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ὄντος ἠθικοῦ καὶ λογικοῦ θεωρουμένου, καὶ πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἣτις τὸν ἄνθρωπον ἐκῆρυξεν αὐτεξούσιον. Ποίαν ἀξίαν ἠθικὴν εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχῃ πράξις ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἀπ' ἐλευθέρως βουλήσεως πράξεως τοῦ ἀγαθοῦ; Ἄνευ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως πᾶσα πράξις, ὅσον ἂν ὑποτεθῇ μεγάλη ἐξωτερικῶς καὶ γενναία, εἶνε ἐσωτερικῶς μικρὰ καὶ οὐδαμινή· καὶ τὰ λαμπρὰ ἀνδραγαθήματα τῶν παλαιῶν καὶ σημερινῶν Ἑλλήνων, ἧθελον συναναφυρθῆ πρὸς τὰ τρισμῦρια παρομοίων κατορθωμάτων παραδείγματα τῆς ἱστορίας, ἐὰν καὶ οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ νέοι Ἕλληνες, οὐχὶ ἀπὸ κατὰ πάντα λόγον ἐλευθέρως βουλήσεως, ἀλλ' ἐκ τυφλῆς εἰς τὸ νεῦμα κυριάρχου ὑποταγῆς, ἐξέχεον τὸ αἷμα αὐτῶν ἐν Μαραθῶνι καὶ Πλαταιαῖς, ἐν Ἀμπλανῇ καὶ Δραγατσανίῳ. Τὴν σήμερον κατ' ἀπόλυτον ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀνατρέφονται ἀμφοτέρω τὰ γένη, οὐχὶ ἐν τοῖς καταστάμασι τῶν μεδρεσέδων καὶ ἐν τοῖς χαρεμίσι τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἐλευθερίως, ὅ ἐστι συμφῶνως πρὸς τὴν φύσιν, τὴν ἀξίαν καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τοῖς ἐκπαιδευτήρισι τῆς χριστιανικῆς καὶ πεπολιτισμένης Εὐρώπης, ὁ ἄνθρωπος ἐν ἐκτάσει, κατὰ πλάτος καὶ βάθος μεμαθηκῶς τὸ κακόν, διάγει οὕτως εἰπεῖν ἀμφιβίου ζῶην, νῦν μὲν εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ἠθικῶν χρεῶν, ἅτινα αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν ἐπέβαλεν, ἀπ' ἐλευθέρως βουλήσεως ὁρμῶν, νῦν δὲ ὑπὸ τῆς θυμικώτερον ἐχούσης θελήσεως, ὅ ἐστι τῶν φυσικῶν ὁρμῶν, ὀρέξεων, παθῶν κτλ. παρασυρόμενος. Ἡ ἑτερορροπία δὲ αὕτη εἶνε τῶν ὧν οὐκ ἄνευ εἰς τὴν συμφῶνως πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου ἠθικὴν αὐτοῦ τελείωσιν. Ἐὰν κατορθοῦτο ἐν τῷ οὕτως ἑτεραλκῶς καὶ ἑτερορρόπως ἔχοντι ἀνθρώπῳ, εἴτε τὸ θυμικόν εἴτε τὸ ἠθικόν αὐτοῦ μέρος ν' ἀπονεκρωθῇ, ὁ ἄνθρωπος, παύσας πλέον νὰ εἶνε ἄνθρωπος, ἧθελε μεταβληθῇ εἴτε εἰς κτήνος εἴτε εἰς ἄγγελον· καὶ αἱ πράξεις αὐτοῦ ἧθελον μὲν εἶνε εἴτε κτηνώδεις, εἴτε ὑπεράνθρωποι καὶ ἀγγελικαί, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔχῃ ἠθικὴν ἀξίαν, ἣτις ὅλως ἐξήρηται ἐκ τῆς ἑτερορροπίας ταύτης πάλης καὶ διαμάχης τοῦ θυμικοῦ καὶ ἠθικοῦ τῆς ψυχῆς. Πάσης λοιπὸν καλῶς ἐννοουμένης ἠθικῆς διδασκαλίας καὶ μαθήσεως σκοπὸς εἶνε καὶ πρέπει νὰ εἶνε, οὐχὶ ἡ ἐντελής ἀπονέκρωσις, ὅπερ ἄλλως καὶ ἀδύνατον, ἀλλὰ ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν καταδάμασις τοῦ θυμικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, ἧτοι τῶν φυσικῶν ὁρμῶν, ὀρέξεων, ἐπιθυμιῶν καὶ παθῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄλλα καὶ εἰς οὕτως ὀρισθεῖσαν τὴν ἠθικὴν διάπλασιν καὶ βελτίωσιν συντελεῖ ἄρα γε καὶ κατὰ μικρὸν ἡ ποίησις; Ἐνδεχομένως μὲν, ἀποκρινόμεθα, πᾶσα ποίησις, ἀναγκαίως δὲ ἡ μὴ ψευδομένη τὸ ὄνομα τραγωδία. Τοῦτο θέλει φανῆ εἶς τινὰς καὶ δὴ καὶ τοὺς περὶ τὸν Κ. Ἀσώπιον,

παράδοξον και ξενήκουστον, ὅτι ἡ τραγωδία, ὅ ἐστι τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ποιήσεως, οὐτινος ὡς ἀπαραίτητον και ἀναγκαῖον ὄρον ἐθεωρήσαμεν τὸ κακόν, δύναται νὰ ἔγῃ οὕτως ἀντίθετον ἀποτέλεσμα, τὸ ἀγαθόν. Πῶς εἶνε δυνατόν τὸ κακόν, οὐ μόνον κακόν ἀπατέλεσμα νὰ μὴ ἔγῃ, ἀλλὰ και τὸ ἐκ διαμέτρου ἐναντίον, τὸ ἀγαθόν; Πρὸς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀποκρινόμεθα διὰ τῆς ἐξῆς ἀντερωτήσεως: Πῶς πολλὰ φάρμακα, ὡς ἡ ἄψινθος, πικρὰ και ἀηδῆ καθ' ἑαυτὰ ὄντα, μετριάζουσι και γλυκαίνουσι τοῦ αἵματος τὴν ὀξύτητα; Πῶς ἡ χιών σώζει ἐκ τοῦ θανάτου τὸν πεπηγότα; πῶς μέθοδος ἱατρική, ἡ ὁμοιοπαθητική, οὐχὶ δι' ἀντιδότων ἀλλὰ πασσάλου οὕτως εἰπεῖν τὸν πάσσαλον νὰ ἐκκρούῃ ἀρχὴν ἔχουσα, κατακτητικώτερον ὁσημέραι ἐπινέμεται τῆς ἐπιστήμης τὸ κράτος; πῶς ἐν γένει ἔν τε τῶ ἠθικῶ και φυσικῶ κόσμῳ ἀρχὴ και βάσις τοῦ ἀγαθοῦ ὑπόκειται ἀείποτε τὸ κακόν; Οἱ παλαιοὶ Σπαρτιᾶται ἐπίτηδες μεθύσκοντες ἐπεδείκνυν τοὺς δούλους εἰς τοὺς ἑαυτῶν παῖδας, και ὁμως οἱ Σπαρτιᾶται οὐ μόνον κατὰ τὴν δίαιταν, ἀλλὰ και ἐν τῶ λέγειν ἀκόμη και ἐν τῶ πράττειν, ἦσαν οἱ νηφαλιώτατοι τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Τάσσοσ γράφων στίχους και εἰς τὸν χάρτην μεταφέρων τὰς φλόγας τοῦ πρὸς τὴν Ἐλεονώραν δυστυχοῦσ αὐτοῦ ἔρωτος, ἀνεκουφίζεν ἑαυτὸν οὐ μικρὸν ἀπὸ τῆς βίας και τῆς ὀρμῆς τοῦ πάθους. Ὁ Γκαῖτε τὰ ἐπικινδυνότερα τῆς καρδίας αὐτοῦ νοσήματα ἐθεράπευσε διὰ τοῦ μέλανος, και πολλὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐχρησίμευσαν ὡς ἱατρικαὶ συνταγαὶ εἰς τὰ ἠθικὰ αὐτοῦ πάθη· τοῦτο δὲ συνέβη και συμβαίνει και εἰς πολλοὺς ἄλλους ποιητάς, μικροὺς και μεγάλους. Ἄπαντα ταῦτα τὰ παραδείγματα, τῆς αὐτῆς φύσεως ὄντα, τὴν αὐτὴν και ἐξήγησιν ἔχουσιν· ὅτι ἡ ἐξ ἀντικειμένου γνώσις ἢ παράστασις τοῦ ψυχικοῦ πάθους, οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔχει εἰμὴ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀπὸ τοῦ πάθους τούτου και τῶν ὁμοίων ἀπαλλαγὴν τῆς ψυχῆς τοῦ ὑποκειμένου. Πᾶς τις και μικρὸν προσχὼν τὸν νοῦν εἰς τὰ φαινόμενα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, παρετήρησεν ὅτι ὅ,τι μάλιστα ἀποτελεῖ τὸ ἀκαταμάχητον και τὸ βίαιον τοῦ πάθους εἶνε ἡ ὀλοκλήρου τῆς ψυχῆς κατακυριευτικὴ αὐτοῦ δύναμις. Κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς βίας τοῦ πάθους, τὸ θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς ἐπινέμεται οὕτως ἠθικὰς και λογικὰς δυνάμεις, ὥστε ὁ ἄνθρωπος, ὀλοκλήρου τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ συγκεντρωθείσης εἰς τὴν καρδίαν και τὸ ὑπογάστριον, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν γλῶσσαν παλαιῶν τινων φιλοσόφων, συγγέει οὐδὲ δύναται πλέον νὰ διακρίνῃ τὸ γενικὸν ἀπὸ τοῦ μερικοῦ, ἑαυτὸν ὡς ὄλον ἀπὸ τοῦ πάθους ὡς μέρος. Πῶς εἶνε δυνατόν νὰ σώσῃ τις τὸν οὕτως ἔχοντα ἄνθρωπον; Διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς ἠθικῆς; Ἄλλ' αὕτη ἀπευθυνόμενη εἰς τὸ λογικόν, οὐδεμίαν ἔχει ἐπ' αὐτὸ δύναμιν, ὡς ἀπεσοτισμένον ἤδη και ληθαργοῦν. Πρὸς τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου ἀνάγκη ὁμοιοπαθητικῆς ἱατρικῆς μεθόδου, και ὅπως ἐκκρουσθῇ ὁ πάσσαλος ἀνάγκη ἐτέρου πασσάλου. Τῶνόντι μόνον ἡ ποίησις, οὐχὶ τὴν ἄμεισον και εὐθεΐαν,

ἀλλὰ τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων και τοῦ θυμοειδοῦσ πρὸς τὸ λογικόν ὁδὸν τέμνουσα, ἔχει τὴν σωτήριον εἰς τὰ τοιαῦτα κακὰ δύναμιν. Μόνον ὅταν ἐξ ἀντικειμένου παρασταθῇ ζῶσα εἰκὼν τοῦ ὑποκειμένου, ἡ ψυχὴ λυομένη ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ πάθους, ἀναλαμβάνει ὡς και πρότερον τὰς ἠθικὰς και λογικὰς αὐτῆς δυνάμεις, καταβάλλει τὴν ὀρμὴν τῶν ἀλόγων ὀρέξεων και ἐπιθυμιῶν, και ἐπανέρχεται οὕτως ἡ εὐμελῆς ἐκεῖνη τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἀρμονία, ἐξ ἧς, ὡς προείπομεν, συναποτελεῖται ὁ ἠθικός χαρακτήρ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅπως εἰκονικῶς ὑποσημάνωμεν, πρὸς τῶ ἀνωτάτω τῆς τραγωδίας σκοπῶ, ὅστις εἶνε ἡ εἰς τὸ ὑπέρτατον ὄν ματαρσίωσις τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, και τὴν εἰς τὴν ἠθικὴν διάπλασιν και βελτίωσιν συντελεστικὴν ταύτην δύναμιν τῆς τραγικῆς ποιήσεως, μετεχειρίσθημεν ἀνωτέρω (σελ. ιγ'), περὶ τῆς ποιήσεως τοῦ Σαιξπήρου λαλοῦντες, τὴν μεταφορὰν τοῦ βόμβυκος, ἐπεὶδὴ δὲν ἐσκοποῦμεν τότε νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ θέματος τούτου. Ἐπειδὴ ὁμως και εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ῥύμης ὑπήχθημεν, ἐπιτάσσομεν ἐνταῦθα διὰ βραγέων και τὰ ἐξῆς. Ἡ ἐν τῇ τραγωδίᾳ ἠθοποιὸς αὕτη δύναμις δὲν εἶνε ἀνακάλυψις τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας πρὸ διαχιλίων ἐτῶν παρετήρησε τὸ ψυχολογικόν τοῦτο φαινόμενον ὁ μέγας τῆς διανοίας κατακτητῆρ Ἀριστοτέλης, ἐν οἷς ὀρίζει τὴν τραγωδίαν ἐν τῇ ποιητικῇ αὐτοῦ. „Ἐστὶν οὖν τραγωδία μίμησις πράξεως σπουδαίας και τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἐκάστῳ τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις· δρώντων και οὐ δι' ἀπαγγελίας, δι' ἐλέου και φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν.“ *) Ἀλλὰ και περὶ τὸ τῆς ἀριστοτελικῆς ταύτης καθάρσεως ἄλλος πάλιν σκόπελος, ἐφ' ὃν προσαῆρῶσονται τὰ κριτικὰ ἀκάρια τῆς ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἐν και μόνον βλέμμα ἀρκεῖ νὰ ρίψῃ τις εἰς τὸ ἦ'. κεφάλαιον τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐνθα πολὺς και μακρὸς γίνεται λόγος περὶ τῆς εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκροατοῦ καθαρτικῆς δυνάμεως τῆς μουσικῆς, και θέλει ἀμέσως ἐννοήσῃ, ὅτι και ἐν τῶ χωρίῳ τούτῳ τῆς Ποιητικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους ὁ λόγος εἶνε περὶ καθάρσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀναγνώστου ἢ ἀκροατοῦ τῆς τραγωδίας, κατὰ μεταφορὰν ἐκ τῶν θρησκευτικῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καθαρμῶν και ἄγνισμῶν τῆς λέξεως παρελημμένης. Ἐπειτα, και ταῦτα πάντα ἀν παραβλέψῃ τις, ὅτι περὶ καθάρσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀκροατοῦ ὁ λόγος, δῆλον και ἐξ αὐτῆς μόνης τῆς ἐννοίας, και ἐξ αὐτῶν μόνον τῶν λέξεων τοῦ ἀριστοτελικοῦ ὀρισμοῦ: „ἔστιν οὖν τραγωδία. . . δι' ἐλέου και φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν.“ Δῆλον ὅτι ἐν ἐκείνῳ γίνεται ἡ κάθαρσις, ὅστις φόβον και ἔλεον αἰσθάνε-

*) Ἀριστ. Ποιητ. κεφ. ζ'.

ται. Ἄλλὰ τίς ὁ ταῦτα αἰσθανόμενος; Τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος; Οὐδαμῶς. Ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῆς ἀρχαίας μάλιστα τραγωδίας κείται τὰ πρόσωπα καὶ οἱ ἥρωες τοῦ δράματος ἤκιστα νὰ φοβῶνται ὡς τὰ μάλιστα ἀπρόοπτον τὸ ἐκ τῆς εἰμαρμένης ἀπροσδοκῆτως ἐνσκηπτον κακόν. Ἔλεον δὲ πάλιν τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος ἐμποιοῦσιν εἰς τοὺς ἀκροατάς, ἀλλ' αὐτοὶ νὰ αἰσθάνωνται εἶνε ἀδύνατον, διότι ἔλεον αἰσθάνεται τις ἐπὶ τοῖς δυστυχήμασιν ἐτέρου τινός, οἱ δὲ ἥρωες τῆς τραγωδίας αὐτοὶ πάσχουσι καὶ δυστυχοῦσιν, οὐδ' ἔχουσι νὰ ἐλεῶσιν ἄλλον τινά. Ἐὰν δὲ πάλιν τυχόν ὑπάρχη τις ἀμφιβολία περὶ τοῦ πράγματος οὐχὶ δι' ἄλλον λόγον εἰμῆ διότι ὑπῆρξάν ποτε καὶ δύο παρεξηγήσεις τοῦ ἀριστοτελικοῦ τούτου χωρίου*), αἴρεται ἐκ τῶν ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι τοῦ αὐτοῦ φιλοσόφου λόγων τούτων. „Δεῖ γὰρ καὶ ἄνευ τοῦ ὄραῖν οὕτω συνεστάναι τὸν μῦθον, ὥστε τὸν ἀ κ ο ὄ ν τ α τὰ πράγματα γινόμενα καὶ φ ρ ῖ τ τ ε ι ν καὶ ἐ λ ε ῖ τ ῖ ν ἐκ τῶν συμβαινόντων ἄπερ ἂν πάθοι τις ἀκούων τὸν τοῦ Οἰδίποδος μῦθον“ (**). Καὶ ὁμοῦ πῶς νομίζει ὁ ἀναγνώστης ὅτι οἱ περὶ τὸν Κ. Ἀσώπιον ἐκλαμβάνουσι τὸ περὶ καθάρσεως τοῦτο τοῦ Ἀριστοτέλους; Ἐννοοῦσι καθαρσὶν τῶν παθῶν οὐχὶ τοῦ ἀναγνώστου εἴτε ἀκροατοῦ, ἀλλὰ τῶν παθῶν τοῦ ἥρωος τοῦ δράματος εἴτε καθόλου ποιήματος!!! Ἀρκούμεθα εἰς τὰ ἐξῆς δύο χωρία. Ἐν τῇ Ἐκθέσει τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ 1857 (σελ. 7): „Ἴσως δ' εἶχον κατὰ νοῦν καὶ τοῦτο, ὅτι ἐδικαιοῦντο νὰ ἐξεργασθῶσιν ὑποθέσεις τοιαύτας, ἂν μόνον ἐπέφερον (οἱ ποιηταὶ) ἐν τῷ τέλει τὴν λεγομένην ποιητικὴν καθαρσιν, ἀλλά, φεῖ! (!!!) ὁ ῥύπος τόσον πολὺς, ὥστε οὐδεμία καθαρσις αὐτὸν καθαίρει“. Ἐν δὲ τῇ ἐκθέσει τοῦ 1856, σελ. 32. „Αἰ ἄρεται τοῦ ποιήματος εἰσι πολλαί. Ἐπειδὴ καὶ ὑπόθεσις ἐπιτυχῆς, καὶ στιχοιργία ἀξιόλογος, καὶ γλῶσσα καθαρὰ, καὶ εὔρεσις πλουσία, καὶ λύσις τοῦ μύθου, ἐνθα ἡ τῶν παθῶν καθαρσις, καὶ τὸ δυσκολώτερον παντὸς δραματικοῦ ποιήματος μέρος, τεχνικωτάτη καὶ μετὰ πολλῆς φιλοκαλίας κατορθουμένη“.

*) Ὁ Herder (Werke für Literatur und Kunst, Τόμ. 17, σελ. 211-223) ἐξέφρασε πρῶτος διαταμῶς τινος περὶ τὴν κοινὴν ἐξήγησιν τοῦ χωρίου τούτου· ὁ δὲ Goethe (Werke, Τόμ. 46, Nachlese zu Aristoteles' Poetik σελ. 16-21) καὶ μετέφρασε τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς: Die Tragödie ist eine Nachahmung einer bedeutenden und abgeschlossenen Handlung, die nach einem Nachlauf von Mitleid und Furcht mit Ausgleichung solcher Leidenschaften ihr Geschäft abschliesst. Τοιαύτην αὐθαίρετον καὶ ἄγνωσαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης μαυροῦσαν ἐξήγησιν οὔτε παραδέχονται βέβαια οἱ περὶ τὸν Κ. Ἀσώπιον, οὔτε εἶχον ὅλως, ὡς ὑποθέτομεν, ὑπ' ὄψιν ἐγνώσκον δὲ μόνον ἐξ ἀκοῆς τὸ περὶ ποιητικῆς καθάρσεως τοῦ Ἀριστοτέλους.

**) Ἀριστοτ. Ποιητ. κερ. ιδ'.

Ἴδου ὅποιαί τινες αἰ εἰς αὐτάς τὰς θεμελιωδιστατάς τῆς περὶ τὴν ποίησιν θεωρίας ἀρχὰς ἀναφερόμεναι ἔννοιαι τῶν περὶ τὸν Κ. Ἀσώπιον, καὶ τούτων ἀντάξιαί εἰσι καὶ αἱ λοιπαὶ δευτερεύουσαι θεωρίαι, αἵτινες πρακτικώτερον ὑποδηλοῦνται ἐν τῇ κρίσει τοῦ ἡμετέρου δράματος, ἧτις ἐπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὑπάρχει ἐσφαλμένη. Νὰ παρατείνωμεν τὸν ἀναιρετικὸν τοῦτον ἀγῶνα εἰς τὰ καθέκαστα πᾶς τις ἔννοεῖ ὅτι εἶνε ἀδύνατον ἐνταῦθα. Ἀρκεῖ ὅτι ἐξηλέγξαμεν αὐτάς τὰς βάσεις τῆς κριτικῆς τῶν περὶ τὸν Κ. Ἀσώπιον, ὅστις ἐλπίζομεν ὅτι πρὸς τῇ ἀληθείᾳ, ἣν ἐξέφρασεν ἐν τῇ ἐκθέσει (σελ. 25), ὅτι „τὸ εἶδος τὸ δραματικὸν εἶνε τὸ δυσχερέστατον πάντων“, θέλει παραδεχθῆ καὶ τὴν ἐτέραν ταύτην ὅτι: καὶ ἡ κρίσις δραματικοῦ ποιήματος δὲν εἶνε τὸ λεγόμενον „Γλαύκου τέχνη“.

Προτιμότερα ἦτο εἰς ἡμᾶς παντελῆς περὶ τῶν πραγμάτων τούτων σιωπῆ, διότι γνωρίζομεν κάλλιστα ὅτι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ταῦτα γράψαντες καὶ εἰς τοὺς καθ' ὧν ὁ λόγος καὶ εἰς ἐτέρους πολλοὺς θέλομεν ἀπαρέση. Γνωρίζομεν κάλλιστα πόσον εὐκόλως συγχέονται τὰ ἀντίθετα ἄκρα τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας, πόσον σύνθετος εἶνε ἡ παρῆρσις νὰ παραγνωρισθῆ ὡς αὐθάδεια, καὶ τῆς ἀληθείας ὁ ἔρωσ νὰ ὀνομασθῆ θρασύτης. Γνωρίζομεν κάλλιστα ὅτι ὀλίγιστοι μὲν, ἴσως καὶ οὐδεὶς, θέλουσιν ἐπενέγκῃ ἀπροκατάληπτον κρίσιν, αὐτὴν καὶ μόνην τὴν οὐσίαν τῶν γεγραμμένων σταθμησαντες, οἱ δὲ πλείστοι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς θέλουσιν ἀποβλέψῃ εἰς οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἔνθεν μὲν εἰς τὸ ἄσχημον καὶ ἄνευ ἀξιώματος ὄνομα, ἢ καὶ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας τοῦ γράψαντος, ἔνθεν δὲ εἰς τὸ ἐπίσημον καὶ ἀξιοματικὸν ὄνομα ἢ καὶ τὸ σεμνὸν τῆς ἡλικίας τῶν πρὸς οὓς τὰ γραφόμενα. Ὡστε ἀπὸ τοῦδε εἴμεθα βέβαιαι ὅτι παρ' ὀλίγων, ἴσως καὶ παρ' οὐδενός, θέλομεν τύχη λευκῆς τῆς ψήφου. Ἀλλὰ πάλιν οὐ μόνον ἡ καθ' ἡμῶν κατηγορία ἦτο βαρεῖα καὶ φοβερά, ἀλλὰ καὶ, ἂν αἱ θεωρίαι, ἐφ' ὧν αὕτη ἐστηρίζετο, συστατικὸν ἐπίσημον τὸ ὄνομα τοιούτων ἀνδρῶν φέρουσαι, καθιστῶντο, ὡς εἰκός, κοιναὶ καὶ παραδεκταί, τὰ σπέρματα τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως κατ' αὐτὴν αὐτῶν τὴν ἀνάπτυξιν ἐξηνεμοῦντο καὶ ἠφανίζοντο, καὶ κατεστρέφετο ὅ,τι πολῦτιμον καὶ τιμαλφές ἔχει ἡ ποίησις, ἡ ἐλευθερία. Ἴδου διατί πρὸς οὕτω προφανῆ τὸν κίνδυνον τῆς κοινῆς κατακρίσεως δὲν ἐπτοήθημεν, ἀλλ' ἐγράψαμεν μετὰ θάρρους καὶ παρῆρσις ὅ,τι ἡ συνείδησις ἡμῶν ὑπηγόρευσε. Ἴσως ἐν τῇ νεανικωτέρᾳ φορᾷ τοῦ καλάμου ἐξερβύη που φράσις τις οὐχὶ λίαν εὐάρμοστος, λέξις τις σφοδρότερα. Παρακαλοῦμεν θερμῶς τὸν ἀναγνώστην νὰ μὴ στηρίξῃ ἐπὶ μόνῃς ταύτης τῆς φράσεως ἢ λέξεως ὅλην αὐτοῦ τὴν κρίσιν. Ἐν τῇ φύσει καὶ τῇ ἡθικῇ, οὕτως εἰπεῖν, ἡμῶν ἰδιοσυγκρασίᾳ ἔγκειται ἴσως μετὰ σφοδρότητός τινος ἐμπαθοῦς καὶ ν' ἀσπαζώμεθα καὶ νὰ ἐκφράζωμεν τὴν ἀλήθειαν. Ἦν περὶ τὴν ἀλήθειαν σφοδρότητα ταύτην καὶ ἐμπάθειαν μὴ πρὸς Θεοῦ παρεξη-

γήση τις ὡς ἔλλειψιν σεβασμοῦ εἶτε πρὸς τοὺς λοιποὺς εἶτε πρὸς τὸν σεβασμίον γέροντα Κ. Ἀσώπιον, τὸν εὐεργετήσαντα τὴν Ἑλλάδα διὰ μακροχρονίου διδασκαλίας καὶ διὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ συντακτικῶν. Ὡς καὶ ἀρχόμενοι τοῦ λόγου εἶπομεν, δὲν συνάδει πρὸς τὸν χαρακτηῖρα ἡμῶν νὰ διασαλπίζωμεν ἐπιδεικτικῶς τοὺς πρὸς τοὺς καθηγητὰς καὶ εὐεργέτας ἡμῶν εὐγνωμόνα σεβασμόν ὡς δι' ἔργων δέ, οὐχὶ λόγων κενῶν, ἀπόδειξιν τοῦ σεβασμοῦ τούτου καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης, ἃς συγχωρηθῆναι ἡμῶν ἀναφέρωμεν ἢ να γ κ α σ μ έ ν ω ς ἐνταῦθα ὅτι ἀδίκως ἔλλοτε κατηγορηθέντα τὸν Κ. Ἀσώπιον, ὑπερησπίσαμεν γενναίως καὶ ζητηρῶς, ὅπως αὐταῖς λέξεσιν οἱ καθ' ἡμῶν λιβελλογραφήσαντες ὁμολογοῦσιν.

Ἄλλ' ὁ κίνδυνος ἦτο περὶ τῶν τιμαλφεστάτων δικαίων, περὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας τῆς ποιήσεως, ἣν ἐξ ἐσφαλμένων ἀρχῶν καὶ θεωριῶν οὐχὶ περιώριζον — τοῦτο ἤθελεν εἶνε δυστύχημα ὑποφερτὸν — ἀλλ' ἄρδην κατέστρεφον οἱ περὶ τὸν Κ. Ἀσώπιον. Ἦτο δυνατὸν νὰ σιωπήσῃ τις πλέον; Ὅπως ἡ πολιτεία καὶ ἡ γλῶσσα, οὕτω καὶ ἡ ποίησις ἄνευ ἐλευθερίας νὰ προκόψῃ καὶ μεγαλυνθῆναι εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατον. Ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς γλώσσης γράψαντες ἄλλοτε, ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς ποιήσεως γράφομεν σήμερον· διότι ἀκραδάντως πεπίσμεθα ὅτι μόνον ἐν τῇ διπλῇ ταύτῃ ἐλευθερίᾳ τῆς γλώσσης καὶ τῆς ποιήσεως εἶνε ἐλπίς νὰ πραγματοποιῆ ὁ μέγας καὶ κοινὸς ἀπάντων ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων σκοπός, ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία τῆς δούλης Ἑλλάδος, καὶ ἡ εἰς τὴν Ἀνατολήν ἐκ νέου ἐξάπλωσις τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

A. N. B.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Τὸ παρὸν δράμα ἐποιήθη καὶ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Μονάχῳ κατὰ τὸ 1858 μετὰ μακρῶν προλεγομένων «περὶ ἐθνικοῦ ἑλληνικοῦ δράματος». Ὁ συγγραφεὺς γράφων τότε δράμα καὶ περὶ δράματος ἐν χώρῳ, ὅπου καὶ ἡ κυβέρνησις καὶ ὁ τύπος καὶ τὸ δημόσιον συναισθάνονται εἰς βάθος τὰ τοιαῦτα τῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης ζητήματα καὶ συμφέροντα, μετέφερε κατὰ πλάνην τινὰ, συνήθη εἰς τὴν νεαρὰν καὶ ἄπειρον ἡλικίαν, τοὺς ὄρους τούτους τοῦ βίου τῶν πεφωτισμένων ἐθνῶν καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν πατριᾶν, καὶ ἐφαντάζετο, ὅτι καὶ τὸ δράμα του καὶ οἱ δοκιμασίαν καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἢ ἐν πλήρει τῶν λοιπῶν ἀποτυχίᾳ, κινήσῃ τοῦλάχιστον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ τύπου. Ἀλλὰ δὲν παρῆλθε πολὺς καιρὸς καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐννόησε τὴν πλάνην του, ἂν ὄχι καθ' ὀλοκλήριαν, κατὰ μέγα μέρος ὅμως. Ἡ μὲν ἑλληνικὴ κυβέρνησις τότε, ὅπως νῦν καὶ πάντοτε, εἶχεν ἀσχολίας πολὺ σπουδαιότερας, ἢ ὥστε νὰ σκεθῆναι καὶ ἐπὶ ἐν δευτεροβλεπλον περὶ θεάτρου καὶ παρομοίων λήρων, ἢ δ' ἑλληνικὴ δημοσιογραφία οὐδὲ λέξιν κἂν εἶπε περὶ τοῦ βιβλίου. Μόνον δ' ἐν Γερμανίᾳ τὸ ἔργον ἐκίνησε τὴν προσοχὴν τοῦ τύπου, καὶ τότε μὲν ἐξεδόθη μακρὰ κρίσις ἐν τῷ περιοδικῷ Magazin für die Literatur des Auslandes (ἀρ. 51, 1858.), κατόπιν δ' ἐν διαφόροις περιοδικοῖς καὶ ἐφημερίσιν, ὡς καὶ ἐν τῷ περὶ Ἑλλάδος ἄρθρῳ, τῷ καταχωρισθέντι ἐν τῇ Ἀλλοίᾳ Ἑγκυκλοπαιδείᾳ (τόμ. 81, σελ. 26 καὶ ἐφεξῆς), ὅπου ὁ σοφὸς συντάκτης τοῦ ἄρθρου τούτου, ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ πανεπιστημίου Κ. Μούλλαχ, ἐξαίρει δι' εὐνοικωτάτης κρίσεως τὸ δράμα*). Καὶ πρὸς μὲν τοὺς

*) τοῦτο μὲν ἀποκαλῶν «ἔξοχον ἔργον ἐν τῇ δραματικῇ ποιήσει», παραθέτων δὲ τὰ ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ «προλεγόμενα» μετ' ἄλλων περικοπιῶν ἐκ τοῦ Οἰκονόμου, καὶ ἄλλων ἰωνῶν ἐπιφανῶν λογίων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, ὡς ὑπόδειγμα τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς πεζογραφίας, ἣτις δύναται νὰ θεωρηθῆναι ὡς εἰκὼν τοῦ ὅλου βίου τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, καθ' ὅσον ἡ πεζογραφία αὕτη τείνει μὲν πρὸς τὸν ἐπὶ Πλάτωνος καὶ Ξενοφῶντος ἀττικισμόν, ἀλλὰ χωρὶς διὰ τοῦτο καὶ νὰ θυσιάσῃ τι τῶν ὅσα ἐν τῷ μακροτάτῳ βίῳ ἔχουσι συντελέσει εἰς πλουτισμόν αὐτῆς».

εὐμενεῖς μου τούτους ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κριτὰς ἐκφράζω ἐνταῦθα τὴν ἐκ βάρους καρδίας εὐγνωμοσύνην μου. Ὁ δὲ ἀπαθὴς μου ἀναγνώστης θέλει ἐννοήσῃ ἐκ πάντων τούτων τὸν λόγον, δι' ὃν ἀφήρεσα ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως ταύτης τὰ μακρὰ ἐν τῇ πρώτῃ περὶ ἐθνικοῦ θεάτρου προλεγόμενα. Εἶνε περιττὸν νὰ δαπανᾷ τις χάρτην καὶ μέλαν περὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα οὐδεμίαν οὔτε εἶχον οὔτε ἔχουσι σημασίαν παρ' ἡμῖν.

Ἀλλὰ τότε πῶς, θέλει ἴσως ἐρωτήσῃ ὁ ἀναγνώστης, τὸ δράμα τοῦτο ἐδιδάχθη ἀπὸ τῆς σκηνῆς, ὅπως μινύει ἢ ἐπιγραφῆ του; Τὰ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην καὶ μετ' αὐτὴν γεγονότα, συνεχόμενα στενῶς πρὸς τὸν διορισμὸν καὶ τὰς ἐργασίας τῆς ἐπιτροπῆς τῆς διορισθείσης μονίμως διὰ βασιλικῆς διατάγματος ἐν ἔτει 1865 ὑπὸ τοῦ Κυρίου Α. Κουμουνδούρου, ἐπιδείξαντος ζῆλον καὶ προθυμίαν ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς, ἀπροσδόκητον ὅλως δι' ἐλληνικὴν κυβέρνησιν, γεγονότα ὄχι ἄνευ ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς φίλους τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου καὶ τῆς δραματικῆς ποιήσεως, συναποτελοῦσιν ὀλόκληρον ἱστορίαν διδακτικωτάτην, τὴν ὁποίαν παραλείπω ἐπὶ τοῦ παρόντος. Περιορίζομαι δὲ μόνον νὰ εἶπω τὰ ἐξῆς. Τὸ δράμα τοῦτο ἐδιδάχθη κατὰ πρόωτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῇ 10 Δεκεμβρίου 1865, καὶ ἢ ἐπιτυχία του ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν. Ἐντεῦθεν δὲ τὸ μὲν πρὸς τὴν ἐθνικὴν σκηνὴν ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ, καὶ αὐτῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων, ἀνεζωπυρήθη μεγάλως, τῶν δὲ φίλων τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου αἱ ἐλπίδες ἀνεπτερώθησαν καθ' ὑπερβολὴν. Ἐντὸς δύο μηνῶν τὸ δράμα τοῦτο ἐπανελήθη δεκαεξάκις ἐπὶ σκηνῆς, ἐφ' ἧς σπανίως ἄλλοτε εἶχεν ἐπαναληθῆναι τρις ἢ τετράκις δράμα ἐντὸς ὀλοκληροῦ ἔτους, μὴδ' αὐτῶν τῶν ἀρίστων τοῦ Σχίλλερ, Σαίξπηρ, Ἀλφιέρη, Ρακίνα, κλπ. ἐξαιρουμένων. Τί ἐσήμαινε τὸ φαινόμενον τοῦτο; Μήπως ἄρα γε τὰ διδασκόμενα ἐξόχων ποιητῶν ἀριστουργήματα δὲν εἶχον τὰς ἀπαιτούμενας ποιητικὰς ἀρετάς; Ἀπαγε τῆς βλασφημίας! Μήπως οἱ ὑποκριταὶ δὲν εἶχον τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα; Οὐδαμῶς, διότι καὶ εἰς αὐτοὺς οὔτε ζῆλος οὔτε ἰκανότης ἔλειπεν. Ὅ,τι κυρίως ἔλειπεν, ἦτο δράμα καὶ ὡς ἐκ τῆς ὕλης καὶ ὡς ἐκ τῆς ιδέας αὐτοῦ ἐθνικόν. Τὴν ἔλλειψιν δὲ ταύτην ἀνεπλήρωσεν ἐν μέρει ἡ Μαρία Δοξαπατρῆ, καὶ ἐν τούτῳ κεῖται τὸ μυστήριον τῆς αἰφνιδίας καὶ ἀπροσδοκίτου αὐτῆς ἐπιτυχίας. Ἀλλ' αὐτὴ αὐτὴ ἢ ἐπιτυχία ἔθεσε παρευθὺς εἰς κίνησιν καὶ ἔξαψιν ἐναντίον τοῦ συγγραφέως καὶ τὰ ἀγενέστερα πάθη. Ὁ ἐλληνικὸς τύπος τέλος πάντων ἐξύπνησεν ἄλλ' ἐξύπνησε διὰ νὰ ὑβρίσῃ καὶ προση-

λακίσῃ καὶ δράμα καὶ δραματοποιόν. Ἡ λύσσα τῶν ὕβρεων διήρκεσε μακρὸν χρόνον, ἀλλ' εἰς μάτην. Τὰ πάθη τότε ἀελοπισθέντα ἐζήτησαν καὶ εὔρον ἄστυλον εἰς τοὺς πατρικοὺς κόλπους τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, δι' ἧς κατορθώθη ὅ,τι ματαιῶς εἶχεν ἐπιδιωχθῆναι διὰ τοῦ τύπου. Εἰς τὸν συγγραφέα ἐπεδόθη ἔγγραφον ἐπίσημον τοῦ νέου ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου οὗτος ἠναγκάσθη ν' ἀπομακρυνθῆναι διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς σκηνῆς. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο φυλάττω ὡς τιμαλφέστατόν μου κειμήλιον. Θέλω δημοριεῦσθαι αὐτὸ ἐν καιρῷ εὐθέτῳ, ὅταν καὶ ἐὰν παρέλθῃ ποτὲ ὁ ἄνεμος τῶν παθῶν καὶ διαλυθῆν ἢ ἐξ αὐτῶν ἀχλὺς ἢ ἀποτυφλώσασα μικροὺς καὶ μεγάλους πρὸς πᾶσαν ἐθνικὴν ιδέαν, διὰ νὰ ἴδῃ ὁ κόσμος μὲ τί εἶδους παράσημα ἢ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἐβράβευεν ἐν ἔτει 1866 τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς ὁπωσδήποτε ἀγρυπνήσαντας καὶ μοχθήσαντας.

Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ οἱ ὑποκριταὶ ἔδειξαν καὶ ζῆλον καὶ νομοσύνην ἐξαιρετον, ὑποβληθέντες εἰς πολλὰς προγυμνάσεις, ὅπως πράξωσιν ὅ,τι δυνατόν εἰς κατάρτιδιν ὀρθῆς καὶ ὡς ἦικιστα ἀτελοῦς σκηνικῆς ἐρμηνείας. Καὶ ἅπαντες μὲν ἐν γένει εὐδοκίμησαν τὸ καθ' ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἰδίως ὀφείλω νὰ εὐχαριστήσω τὴν πρωταγωνίστριαν Κυρίαν Π. Βονασέραν, καὶ τὸν ἀμφιδεξιώτατον πάντων Κ. Π. Σούτσαν, τὸν διερμηνεύσαντα λαμπρῶς τὸ πρόσωπον τοῦ Δοξαπατρῆ. Χάρις ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν μεθ' ἰκανῆς ἐπιτυχίας διερμηνεύσαντα τὸ πρόσωπον τῆς Βασιλικῆς Κυρίας Ἐλένης Χέλμν. Ἀλλὰ τί νὰ εἶπα τις περὶ τοῦ Κ. Ε. Χέλμν, τοῦ ὑποκριθέντος τὸ πρόσωπον τοῦ Πυλῶρου καὶ τοῦ Δαιμονογιάννη; Ἡ ὑπόκρισις του ὑπῆρξε πλήρης ἀληθείας καὶ φυσικότητος, καὶ ἢ μίμησις του θαυμασία. Ἀλλὰ πρὸ πάντων χάριτας ὀφείλω καὶ ὁμολογῶ πρὸς τὸ εὐγενὲς καὶ πεφωτισμένον κοινὸν τῆς πρωτεύουσας, πρὸς τὴν μεσαίαν ἐκείνην τάξιν, ἥτις ἀπυλλαγμένη ἐξ ἴσου καὶ ἀπὸ τῆς ἀπαιδευσίας τοῦ ὄχλου καὶ ἀπὸ τοῦ πιθηκικοῦ ξενισμοῦ τῶν ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς διεφθαρμένων τῆς ἀνωτέρας λεγομένης τάξεως, συναποτελεῖ καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὸν ὑγιᾶ καὶ ἀδιάφθορον πυρῆνα τοῦ ἐλληνισμοῦ, τὸ καθ' αὐτὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, ὅπερ ὡς ἄλλη κιβωτὸς τοῦ Νῶε θέλει ἐπιπλεῦσθαι εἰς τὸν ἐθνικὸν τοῦτον καὶ πολιτικὸν κατακλυσμὸν, σώζουσα ἐν ἑαυτῇ ὡς πολύτιμα κειμήλια πᾶσαν ἐθνικὴν ιδέαν. Ἡ εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς κόπους μου ζωνρὰ τοῦ κοινοῦ τοῦτου ἐπιδοκιμασία ὑπῆρξεν ἢ μόνη μου ἀλλὰ πολύτιμος ἀμοιβή

καὶ παρηγορία, ἀνωτέρα καὶ τῶν ὕβρεων τοῦ τύπου, καὶ τῶν παντοίων ἄνωθεν καὶ κάτωθεν διωγμῶν.

Ἐδιδάχθη δὲ τὸ δράμα ὄχι ὅπως ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Μονάχῳ, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἄλλα μὲν μέρη αὐτοῦ ἀπεκόπησαν, ἄλλα δὲ διεσκευάσθησαν καὶ μετερρύθμισθησαν. Ἡ παροῦσα ἐκδοσις ἐξετυπώθη πιστῶς καὶ ἀπαρραλλάκτως ἐκ τῆς διασκευῆς ταύτης, μ' ἐλαφροτάτας μόνον ἐνιαχοῦ μεταβολάς.

Εἶθε οἱ περιστοιχίζοντες τὴν πατρίδα φόβοι καὶ κίνδυνοι ν' ἀποσοβηθῶσιν, εἶθε νὰ σωθῇ ἡ Ἑλλάς, σωζομένης τῆς ἠρωϊκῆς καὶ μεγαλομάρτυρος νήσου, καὶ τότε τὰ πάντα θέλουσι διορθωθῆ. Τότε δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς καὶ ἐθνικὸν θέατρον θέλει πάντως ἐπὶ τέλους καταρτισθῆ, καὶ οἱ δραματικοὶ ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ νέοι Αἰσχύλοι καὶ Σοφοκλεῖς, θέλουσιν εὖρη προεξωμαλισμένον καὶ ἀνθόστρωτον τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο, ὅπερ δι' ἡμᾶς τοὺς παλαιότερους Θεόπιδας, ἀκάνθας μόνον ἐπέπρωτο νὰ βλαστάνη.

Ἐγγραφοὶ ἐν Ἀθήναις τῆ 25 Ἰουνίου 1868.

Δ. Ν. Β.

ΛΟΓΟΥ συμπεπόντος περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν δραμάτων μου ὁ ἐλλόγιμος φίλος μου κύριος Α. Μ., μοι εἶπεν ὅτι ὑπάρχει παρ' αὐτῷ ποιημάτιόν μου, ὅπερ παῖς ἐτι ὢν ἐστάλη ὅπως παραλαβὼν κομίσῃ εἰς τὸν τότε ἑλληνικὸν δραματικὸν θίασον, εἰς δὲ τὸ εἶχα ὑποσχεθῆ. Εἰς μάτην κατεπόνησα τὸ μνημονικὸν μου, ὅπως ἀναμνησθῶ τι περὶ τοῦ ποιηματιοῦ, ὅπερ καί μετ' ὄλιγον ἀποσταλέν μοι ὑπὸ τοῦ φίλου, μόλις προσκάλεισεν ἐν ἔμοι ἀναμνήσεις τινὰς ἀνωδράς, μέχρως οὐ συναντήσας παρ' ἐτέρῳ φίλῳ τῷ κ. Γ. Σ. τὸν κ. Α., ἐρευνητῆν τῆς τοῦ θεάτρον ἱστορίας, ἔμαθον παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὸ ποιημάτιόν μου ἐκεῖνο ἐδημοσιεύθη ἐν ἐφημερίδι τινὶ τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀνερευνήσας δ' ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ φίλου ἱστοριοδίφου, ἀνεύρον εὐθὺς τὸ ζητούμενον.

Ἐν ἔτει 1862, προκειμένου, κατὰ τὸ σῆνηδες, νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας ἰταλικὸς μελοδραματικὸς θίασος, ἀνεκαινίσθη τὸ παλαιὸν ἐν Ἀθήναις θεάτρον, τοῦ Μπούκουρα κοινῶς ἐπικαλούμενον. Τούτου δ' ἕνεκα, ὡς φαίνεται, παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ δραματικοῦ θίασου νὰ γράψω νὰ εορτάσιμον κατὰ τὴν ἑραξίν τῶν ἑλληνικῶν παραστάσεων ἐν τῷ ἀνακαινισθέντι θεάτρῳ. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ παράκλησιν τοῦ μακαρίτου Α. Ρ. Ραγκαβῆ ἀνέλαβον ἐν τῇ ἐπιφυλλίδι ἧς ἐξέδιδεν ἐφημερίδος νὰ γράψω τὴν θεατρικὴν ἐπιθεώρησιν, ἤρχισα ταύτην ἀνωμόως ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Δραματικαὶ Πομπόλυγες» (ἀπὸ ἀρ. 6, 15 Σεπτεμβρίου—ἀρ. 10, 15 Ὀκτωβρίου 1862). Καὶ ἡ μὲν θεατρικὴ Ἐπιθεώρησις ὡς καὶ ἡ ἐκδοσις τῆς ἐφημερίδος, διεκόπη, ὡς εἰκός, διὰ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος ἐπελθοῦσον πολιτικὴν μεταβολήν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὡς πρώτη ἑλληνικὴ παράστασις ἀναγράφεται ὁ «Ἐρῶνης» τοῦ Βίκτωρος Οὐγῶ (κατὰ μετάφρασιν, ὡς τομίζω, τοῦ μακαρίτου Γεωργίου Παράσχου), τὸ αἰτηθὲν ποιημάτιον ἐγράφη μὲν καὶ ἐστάλη πρὸς τὸν θίασον, κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ κ. Α. Μ., ἀλλὰ δὲν ἀπηγγέλη, ἀγνοῶ διὰ τί, ὑποθέτω δὲ ὡς ἀπαγορευθὲν ὑπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ θεάτρον ἐπιτροπῆς, διότι τὸ θέατρον καὶ τότε, ὡς καὶ μετέπειτα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπὶ Γεωργίου, ἐπετρεῖτο ὑπὸ ἐπιτροπῆς διοριζομένης ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐδημοσιεύθη ὁμως ἐν τῇ Ἐπιφυλλίδι τῆς «Εὐνομίας».

Ἄλλὰ πρὸς τί, θὰ ἐρωτήσῃ τις ἴσως, ἐκθάνας ἀναδημοσιεύω ταῦτα τὰ „παλαιῶν οὐρανοῦ χαλάσματα“ κατὰ τὴν παρομώδη τοῦ λαοῦ φράσιν; Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἀποκρίνομαι, διότι τὰ ἐν τῷ ποιηματίῳ τούτῳ εἶνε πιστὴ εἰκὼν τῆς τότε κοινῆς ἐν Ἀθήναις περὶ θεάτρον γνώμης, οὐδὲν οὐδαμοῦ ὀθνεῖον ἀνεχομένης, παντὶ δὲ σθένει αὐτὸ ἀποπτύουσης, οὐ μόνον ἐν τῷ θεάτρῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τῷ τε δημοτίῳ καὶ τῷ κατ' ἰδίαν βίῳ. Καὶ ὁμως ὁ «οὐρανός» ἐκεῖνος δὲν μᾶς ἤρθεκεν ὡς «παλαιός», καὶ τὸν «ἐχαλάσαμεν». Οὕτω δὲ μετὰ τεσσαρακονταετῆ νύκτα συνταγματικοῦ ἔπανωτισμοῦ, ἐξηγέρθημεν ἀφ' ἑνὸς ἐν μέσῳ χαλασμάτων καὶ ἐρείπιων, Ἐπιμενίδαί ἄγνωστοι ἐν μέσῳ ἀγνώστων, ξένοι ἐν μέσῳ ξένων, ἔκφυλοι ἐν μέσῳ ἐκφύλων, οὐδὲν ἔχοντες κοινὸν πρὸς ἀλλήλους, οὔτε τὴν γνώμην, οὔτε τὸ ἦθος, οὔτε συμφέρον, ἢ πόθον, ἢ ἐλπίδα, οὐδὲ τὴν γλῶσσαν κἂν αὐτήν, τὸ μόνον ἐθνικὸν ἀγαθόν, ὅπερ τέως εἶχε μείνῃ ἡμῖν ἀλώβητον, πτωχοὶ καὶ συντετριμμένοι, ἀπέλπιδες καὶ ἀπεγνωσμένοι, πεινῶντες καὶ λιμώτιοντες, ἀναμείνοντες δὲ νὰ μᾶς θρέψῃ μὲ μάννα ὁ οὐρανός, δὲν ἡμεῖς αὐτοὶ ἀπρηνήθημεν, καὶ ἰδίας ἡμῶν αὐτῶν χερσὶν ἐχαλάσαμεν. Τόσον βαθύ εἶνε τὸ χάσμα, ὅπερ ὠρύχθη μετὰ τοῦ παλαιῶν οὐρανοῦ καὶ τῆς σημερινῆς γενεᾶς!

Ἐν Ἀθήναις, 12 Ἰουνίου 1903.

Δ. Ν. Β.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ποιηθεὶς μὲν ὑπὸ ^{***}, μὴ ἀπαγγελοθεὶς δὲ κατὰ τὴν ἑναρξίν
τῶν ἑλληνικῶν παραστάσεων ἐν τῷ ἀνακαινισθέντι θεά-
τρῳ τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1862.

Εἰς τὴν λαμπρὰν καὶ πάλιν ταύτην αἴθουσαν,
τῆς Μελομένης ὅπου τὰ ὑψηλὰ
νὰ ἐρμηνεύσῃ ἔπν θ' ἀποπειραθῆ
πρὸς Σᾶς ἢ γλῶσσα ἢ ἀδίδακτος ἡμῶν,
οἱ συνελθόντες πάντες Ὑμεῖς χαίρετε,
κριταὶ καὶ φίλοι καὶ προστάται εὐμενεῖς!
Φιλάρεσκος, ἰδέτε, ἢ Ζωγραφικὴ
τὰ δελεαστικά της ἀπεκάλυψε
ἐμπρὸς Σας κάλλι, καὶ με χρώματ' ἀνθηρὰ
φαιδρύνασα τὰ πέριξ καὶ καλλύναςα,
τὴν ὄρασίν Σας θέλγει. Ποία μαγικὴ
τῆς Κίρκης ῥάβδος εἰς λαμπρὸν μετέβαλε
ναὸν τὸ αἰθαλόεν πρῶν μέλαθρον;
Ἥ τόση τίνος χάριν προπαρασκευή;
Τίς ἢ Θεότης, ἦν τὸ ἀνακαινισθὲν
προσμένει μ' ἀνοικτὰς τὰς πύλας τέμενος;
Ὡ Μοῦσα τῆς Ἑλλάδος, φεῦ! δὲν εἶσαι σύ!
Δὲν ἔχεις σύ ναὸν εἰς τὴν πατρίδα σου,
Θεᾶ τοῦ Σοφοκλέους! Ἰταλὶς Σειρήν,
εἰς τὸν Ἀδρίαν ῥίψασα τὴν σάλπιγγα
ἦν μετὰ κόπου φέροι τὴν Τυρρηνικὴν,
τὸ οὖς τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀρίονος
μὲ τὰ θηλυπρεπῆ νὰ θέλξῃ ἔρχεται
μελίσματα τοῦ Βέρδν. Ἰταλὶς Σειρήν,
ὄθνεϊους φθόγγους ν' ἀπαγγεῖλῃ ἔρχεται
ἐνταῦθα, ὅπου ἔπρεπε ν' ἀκούεται
ἢ γλῶσσα τῶν θεῶν! Νὰ δρέψῃ ἔρχεται
τοῦ Παργασοῦ τὴν δάφνην Μοῦσα ξενικὴ,
καὶ ν' ἀποκτήσῃ πλοῦτη, δόξας καὶ τιμὰς,
ἐκεῖ ὅπου ἐπαῖτις καὶ λιμώττουσα
ἢ ποίησις τοῦ Ἔθνους εἰς τὰς ἀγνιάς
πλανᾶται!

Ἄλλ' ἐγὼ τίς, οὐ ἐκ στόματος
μεμψιμοιρία τόση; Οὗτος τίς ἐγώ,
ἀντὶ προλόγου ὅστις πανηγυρικοῦ
μὲ τεθλιμμένον πρόσωπον ἐτόλμησα
ἐδῶ νὰ ἔλθω, κ' εἰς τὸν εορτάσιμον
κρατῆρα τῆς κοινῆς χαρᾶς τὸ δάκρυον
τοῦ παραπόνου ν' ἀναμίξω τὸ πικρὸν;
Ἵποκριτῆς καὶ μῆμος αὐτοδίδακτος,
ἠθοποιῶν Ἑλλήνων ἀπροστάτετος
ἀπροστατεῦτων σύντεχνος, ἐκ τῆς ἐμῆς
λιτότητος νὰ θύσω ἐπὶ τοῦ βωμοῦ
τοῦ ἀλλοτρίου τούτου εἰς τὴν πάτριον
ἀφῆθην Μοῦσαν, κ' εἶδετε; μεμψιμοιρῶ
εὐθύς ἀγνωμονῶν! Τοῦ μελοδράματος
ὀπότεν τὰ μεγάλα Διονύσια
σχολάζωσι, τῆς τέχνης τῆς ἀδόξου μου
τὸν πίθον νὰ κυλίω κ' ἐγὼ δύναμαι
εἰς μίαν ἄκραν, καί, ἀχάριστος,
παραπονοῦμαι! Τίς ἐγὼ καὶ πόθεν ὦν;
Τεχνίτης, τέκνον ἄσοφον τοῦ ταπεινοῦ
λαοῦ! — Ἄλλ' ὄχι! ταπεινὸς καὶ ἄσοφος
δὲν ἐγεννήθην, ὄχι! Μεγαλῶνυμος
μητρὸς μεγαλωνύμου εἰμ' ἐγὼ υἱός!
Ναί, τῆς Ἑλλάδος εἶμαι ὁ θυμώσοφος
λαός, καὶ ἡ καρδία μου, μάντις σοφῆ,
τῆς ἠθικῆς παιδεύσεώς μου τ' ὄνειδος
αἰσθάνεται ὀλόκληρον. Αἰσθάνεται,
ὡς ἔλαφος διψῶσα ὅτι φέρεται
πρὸς τοῦ Καλοῦ τοῦ Ἀγαθοῦ καὶ Ἀληθοῦς
τὴν Τρίκροννον τὴν θεῖαν ἐκ τῆς καθαρᾶς
καὶ ζωογόνου ὅτι ἐθνικῆς πηγῆς
ζητεῖ νὰ πῖν· ἀλλ' ἢ χεῖρ ἢ σιδηρὰ
τοῦ Ξενισμοῦ τὸν σύρει καὶ Πιθηκισμοῦ
πρὸς τὸν δυσώδη βόρβορον τῶν ξενικῶν
ἠθῶν καὶ θεαμάτων. Ἐπὶ τῆς σκηνῆς
τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας ἠρωας
ζητεῖ νὰ ἴδῃ· ἀλλ' εἰς μάτην. Ἄντ' αὐτῶν
νὰ πλημμυρῶσι βλέπει τὸν ὀκρίδαντα
Λομβάρδους, Κίμβρους, Γότθους, Οὔννους Ἰθῆρας,
Βανδάλους, Κέλτας, τοὺς βαρβάρους ἅπαντας

ὄσους ποτὲ ἀνέδωκεν Ἐρκύνιος
 Δρυμός, ἢ στέππη τῆς Σκυθίας, ἢ ἡ γῆ,
 ἢν ἡ ὀμίχλη καὶ ὁ ζόφος καὶ ἡ νύξ
 τῆς Ἑσπερίας κρύπτει! Ποῖον ὄνειδος!
 Ἡμεῖς αὐτοὶ ἀθήκαμεν τοῦ Ξενισμοῦ
 τὴν χεῖρα ν' ἀποξέσῃ ἐκ τῆς πατρικῆς
 ἡμῶν μεμβράνης ἅπαντα μέχρις ἐνός
 τῆς ἐθνικῆς εὐκλείας τὰ ὀνόματα,
 κ' ἐπὶ τοῦ ἐξεσμένου λευκοῦ πίνακος
 νὰ γράψῃ βαρβαρόφωνα! Ναί, ἴδετε!
 Τίς εἶν' ἐδῶ; Ὁ Μότσαρτ Τεύτων. Τίς ἐκεῖ;
 Ὁ Ἰταλὸς Ῥοσσίνης! Μὴ τὸ στόμα σας
 ἄρὰν προφέρῃ καθ' ἡμῶν, ὦ ἱεραὶ
 σκιαὶ τῶν προπατόρων, ὅσοι παρ' αὐτοῦ
 τοῦ Μουσηγέτου ἔσχετε Ἀπόλλωνος
 τὴν λύραν καὶ τὸ πλῆκτρον τὸ χρυσότευκτον,
 ἂν θείας μὲν τιμᾶς κ' οἱ Ὑπερβόρειοι
 αὐτοὶ Σᾶς ἀπονέμουσιν, οἱ Ἕλληνας
 ἡμεῖς ἐδῶ δὲ Σᾶς ἐλθισμονήσαμεν!
 Ποῦ ὁ πυργώσας φράσιν καὶ διάνοιαν
 ἄχρη νεφῶν, ὁ γίγας τῆς σκηνῆς πατῆρ,
 ὁ γλύψας μίαν τοῦ Καυκάσου κορυφὴν
 εἰς ἦρωα Τιτάνα; Ποῦ ἡ γεραρὰ
 μορφή Σου ἀπεκρύφθη, μεγαλόφωνε
 Αἰσχύλε, ποῦ; Ἐκεῖ ἐπάνω. ὦ! μὴ σὺ
 ἐρυθριάσῃς, Μαραθωνομάχε, μὴ,
 ἂν ἀντικρὺ σου τὴν εἰκόνα ἔστησαν
 ἐνός Γολδόνη!

Τὰς ὀρμὰς τῶν εὐγενῶν
 ψυχῶν Σας ἡ σοφὴ αἰσθάνεται
 καρδιά μου. Τὸ μέγα, τὸ ἡρωϊκόν,
 τὸ ὑψηλὸν ζητεῖτε. Τὸ χυδαῖον καὶ
 τὴν τύρβην τὴν πεζὴν τοῦ βίου φεύγοντες,
 ἀπνυθικότες σπεύδετε πρὸς τὴν σκηνὴν,
 τὸν ἐφιάλτην τῆς πραγματικότητος
 τὸν πνιγηρὸν ζητοῦντες ν' ἀποβάλετε
 τοῦ στήθους, καὶ τὴν αὔραν κόσμου κρεῖττονος
 ἐδῶ τὴν ζωογόνον ν' ἀναπαύσετε.
 Ἀθήκατε τὴν γῆν, ὅπου κολάζεται
 ἡ ἀρετὴ, καὶ ἡ κακί' ἀμείβεται,

ἢ πλάνη ὅπου καὶ τὸ ψεῦδος τυραννεῖ,
 τὸ αἰσχος βασιλεύει, καὶ εἰς στεναγμοὺς
 καὶ δάκρυα πικρὰ πᾶν κάλλος τίκεται.
 Ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος ἔνδακρυ
 τὴν ὄψιν ἀπεστρέψατε ἀπέλπιδες,
 κ' ἐνταῦθα κατεφύγετε, ἀπαύγασμα
 τοῦ θείου κάλλους καὶ τῆς θείας ἀνωθεν
 δικαισύνης μίαν ἐκδεχόμενοι
 ἄκτινα φαινήν. Θαρσεῖτε· χαίρετε!
 Ὁ κόσμος ὅ,τι Σᾶς ἠρνήθη, ἡ σκηνὴ
 Σᾶς ἀποδίδει. Ἄν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν
 τῆς Τύχης, ἥτις ἄστατος, πολύμορφος,
 τὸν κόσμον διοικεῖ, δὲν κατωρθώσατε
 τὸν δάκτυλον νὰ ἴδῃτε τῆς τοῦ Θεοῦ
 σοφῆς προνοίας· ἂν τὸν κόσμον κυβερνᾷ
 ὁ Δαίμων τῆς κακίας, τῆς αἰσχρότητος
 καὶ τῆς ἀπάτης, τοῦτον τὸν ἐπὶ σκηνῆς
 ἢ Καλλονὴν διέπει, ἢ Ἀλήθεια
 κ' ἢ Ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ ἢ πατρικὴ.

Ἄλλ' εἰς τὸ ὕψος τοῦτο μόνον ἤρθσαν
 ἐκεῖνοι, ὄσους μύστας σου ἐξέλεξας,
 τῆς Μνημοσύνης κόρη σὺ καὶ τοῦ Διός.
 Τὸ ἅγιόν Σου πνεῦμα θέλει ἄρᾳ γε
 ἐπιφοιτήσῃ κ' εἰς ἡμᾶς ποτε, Θεά;
 ὦ! ἐξ ἡμῶν τίς θέλει ἐκ τῆς κορυφῆς
 τοῦ Ἄγγελου ἀφαιρέσῃ τὸ διάδημα
 τῶν Σοφοκλέων καὶ Αἰσχύλων; Ἀφετε,
 νὰ προφοιδάσω ἄφετέ με, εἰς φωνὴν
 ἐνδόμυχον ὑπέικων. Δότε προσοχὴν
 εἰς τῆς ἐσπέρας ταύτης τὴν παράστασιν.
 Μετὰ μικρὸν τὸν βασιλέα Κάρολον
 θὰ ἴδετε, πρὶν λάβῃ τὸ διάδημα
 τῆς αὐτοκρατορίας, γόνυ κλίνοντα
 σεπτῶς πρὸ τοῦ μνημείου τοῦ μεγάλου του
 προγόνου, κ' ἐξ αὐτοῦ ζητοῦντα ἔμπνευσιν.
 Ὅμοίως καὶ τῆς σκηνικῆς ποιήσεως
 τὸ στέμμα δὲν θὰ λάβῃ νέος Ἕλληνας, πρὶν
 ἐλθῶν τὸ γόνυ κλίνει μετὰ σεβασμοῦ
 ἐκεῖ, πρὸ τῶν μνημείων τῶν μεγάλων του
 προγόνων, κ' ἐξ αὐτῶν ζητήσῃ ἔμπνευσιν.

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ, Δάκων ἐκ τοῦ γένους τῶν Βουτσαράδων.

ΣΟΦΙΑ, σύζυγος αὐτοῦ.

ΜΑΡΙΑ, θυγάτηρ αὐτοῦ.

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ, κατακτητὴς καὶ ἀσθέντης τοῦ
Μορέως.

ΓΟΔΕΦΡΕΙΔΟΣ ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ, πρωτοστάτης καὶ σύμ-
βουλος τοῦ Καμπανίτου.

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ, οἰκέτης Δοξαπατρῆ.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ, τροφὸς τῆς Μαρίας καὶ σύζυγος τοῦ Δαιμονογιάννη.

ΕΡΑΡΔΟΣ }
ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ } ἐπιτάται τῆς συνοδίας τοῦ Καμπανίτου
ΡΟΒΕΡΤΟΣ } καὶ τοῦ Βιλλαρδουίνου.

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ τοῦ Δοξαπατρῆ.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ τυφλός.

ΘΥΓΑΤΗΡ αὐτοῦ.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ, εὐγενὴς Ῥωμαῖος, φυγὰς ἐκ
Κωνσταντινουπόλεως.

ΠΥΛΩΡΟΣ τοῦ Ἀρακλόβου.

ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΙ ἐκ Καμπανίας.

ΙΠΠΟΤΑΙ διάφοροι, χωρικοὶ κ.λ.π.

ΜΑΡΙΑ ΔΟΞΑΠΑΤΡΗ

Ἡ ὄκνην ὑπόκειται κατὰ τὴν Ἀρκαδίαν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ
φρουρίου τῶν Σκόρτων Ἀρακλόβου, κατ' ἀρχὰς τῆς ἑκατον-
ταετηρίδος μ. Χ.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ, Λάκων ἐκ τοῦ γένους τῶν Βουτσαράδων.

ΣΟΦΙΑ, σύζυγος αὐτοῦ.

ΜΑΡΙΑ, θυγάτηρ αὐτοῦ.

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ, κατακτητὴς καὶ ἀνθέντης τοῦ Μορέως.

ΓΟΔΕΦΡΕΙΔΟΣ ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ, πρωτοστάτῳ καὶ σύμβουλος τοῦ Καμπανίτου.

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ, οἰκέτης Δοξαπατρῆ.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ, τροφὸς τῆς Μαρίας καὶ σύζυγος τοῦ Δαιμονογιάννη.

ΕΡΑΡΔΟΣ ἱππότης τῆς οὐνοδίας

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ τοῦ Καμπανίτου καὶ

ΡΟΒΕΡΤΟΣ τοῦ Βιλλαρδουίνου.

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ τοῦ Δοξαπατρῆ.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ τυφλός.

ΘΥΓΑΤΗΡ αὐτοῦ.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ, εὐγενὴς Ῥωμαῖος, φηγὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

ΠΥΛΩΡΟΣ τοῦ Ἀρακλόβου.

ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΙ ἐκ Καμπανίας.

ΙΠΠΟΤΑΙ διάφοροι, χωρικοὶ κ.λ.π.

Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται κατὰ τὴν Ἀρκαδίαν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ φρουρίου τῶν Σκόρτων Ἀρακλόβου, κατ' ἀρχὰς τῆς γ' ἑκατονταετηρίδος μ. Χ.

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α'

(Στρατόπεδον τοῦ Καμπανίτου)

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ, ΕΡΑΡΔΟΣ, ΡΟΒΕΡΤΟΣ

καὶ ἄλλοι ἱππῶται, κατὰ διαφόρους ὁμίλους διεσκορπισμένοι εἰς τὴν σκηνήν.

ΕΡΑΡΔΟΣ *ὄσων καὶ κρατῶν τῆς χειρὸς τὸν*

Γαλιέρον.

Εἰς τὴν Γαλλίαν αἰσχος καὶ τὰ τέκνα τῆς!

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Ἐράρδε, εἶμαι Γάλλος.

ΕΡΑΡΔΟΣ

Τότε, φίλε μου,
αἰκόμν μεγαλύτερον τὸ αἰσχος!

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Τί,

Ἐράρδε, λέγεις; Ἐχασες τὰς φρένας σου;

ΕΡΑΡΔΟΣ

Ἴππότη μου, τὰς ἔχω εἰς τὸν τόπον τῶν.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Πλὴν τότε;

ΕΡΑΡΔΟΣ

Τότε λέγω καὶ διατρανῶ,
εἰς τὴν Γαλλίαν αἰσχος καὶ τὰ τέκνα τῆς!

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Ἀλλά, Ἐράρδε, τέλος πάντων ἄφες με.

ΕΡΑΡΔΟΣ

Δὲν σὲ ἀφίνω, σατανᾶ, ἐκτὸς ἐάν
νὰ ἴδω μὲ ἀφήσης τὸ κειμήλιον.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Πλὴν τίποτε δὲν εἶνε.

ΕΡΑΡΔΟΣ

Τότε ἄφες με.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Σχισματικοῦ ἀγίου εἶνε λείψανα,
ὅπου ἀγιορείτης τις καλόγηρος
μ' ἐπώλησεν ὡς ὄπλον ἀπροσμάχτηον
κατὰ τῶν διαβόλων καὶ τοῦ πυρετοῦ.

ΕΡΑΡΔΟΣ

Τότε λοιπὸν σὲ ἔχω ὑποχείριον.
Ἦ μὲ ἀφίνεις νὰ τὰ ἴδω, ἢ εὐθύς
θὰ σὲ καταμηνύσω ὡς σχισματικὸν
εἰς Ῥώμην, γράφων πρὸς τὸν Ἰννοκέντιον,
τὸν Πάππαν καὶ πατέρα μας.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Ἐράρδε, μὴ.

(Ἐὐράρδος ἐκβάλλει τέλος διὰ τῆς βίας ἐκ τοῦ κόλπου ἢ ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ
Γαλιέρον περιάπτον, ὅπερ ἐκπύξας, ἀνακαλύπτει τρίχας κόμης γυναικείας.
Ὁ Γαλιέρος προσπαθεῖ νὰ τὸ ἀρπάξῃ ὀπίσω, ἀλλ' ἐμποδίζουσαν αὐτὸν οἱ λοι-
ποὶ ἱππῶται).

ΕΡΑΡΔΟΣ

Εἰς τὴν Γαλλίαν αἰσχος καὶ τὰ τέκνα της!
Ἰδέτ' ἐδῶ πλεξίδας γυναικὸς ξανθᾶς,

Ἀγιορείτου ὄντως λείψαν' ἄγια,
κατὰ δαιμόνων ὄπλον καὶ τοῦ πυρετοῦ!
Οὐαὶ εἰς τὰς ὠραίας τῆς πατρίδος μας,
οὐαὶ εἰς τὰς Γαλλίδας! Ὁ κατακτητῆς
ἱππότης, τοῦ Μορέως τὴν κατάκτησιν
καὶ τῆς Γραικίας ὅλης ὁ ὁμόσας, νῦν
πρὸς κατακτήσεις ἄλλας ἔστρεψε τὸν νοῦν·
ἦ, ἵνα εἶπω κάλλιον, ἀντὶ αὐτὸς
νὰ ζεύξῃ τὴν Γραικίαν ὑπὸ τὸν ζυγὸν
τῶν Φράγκων, τοῦναντίον ἢ Γραικί' αὐτὸν
ὑπέταξε, καὶ εἰς τὸν γυναικεῖόν της
ζυγὸν ὁ Γαλιέρος τὸν ἱπποτικὸν
ὑπέκυψεν αὐχένα του δουλοπρεπῶς
καὶ τὰ δεσμά της σύρει δέσμιος! Χὰ, χά!
κ' ἢ θήκη μεταξίνη καὶ περικόμψος,
κ' αἱ τρίχες μοσχοδόλοι! Ζῶν τοῦ Ἄθωνος
ὁ ἅγιος — ποῦ τὴν εὐχὴν του νὰ ἴχωμεν —
τὴν κόμην τὴν ξανθὴν του μὲ μυρωδικὰ
ἀπὸ τὰς Πάτρας ἐκλεκτὰ τὴν ἤλειψε.
Τῆς θήκης ὅμως πόσον ἡ ῥαφὴ λεπτή!
Στοιχηματίζω, ὅτι χεῖρ Βυζαντινὴ
ἐδῶ ἔνε χωρὶς ἄλλο. Μοραίτισσα
δὲν ἔμπορεῖ νὰ ῥάψῃ τόσον τεχνικὰ
καὶ μὲ φιλοκαλίαν τόσων Γαλιέρε, αἱ ; —
Ἀλλὰ τί βλέπω; Κύριε ἐλέησον!
Αἱ τρίχες, κύριοί μου, εἶνε μουσκεύμα!
Τί εὐλαβὴς ἱππότης! Μὲ θρησκευτικῆς
δάκρυα κατανύξεως ἀσπάζεται
ὁ Γαλιέρος τοῦ ἀγιορείτου του
τὰ λείψανα ἀγίου.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Ἄ, Ἐράρδε, μὴ,
μὴ περαιτέρω.

ΕΡΑΡΔΟΣ

Περαιτέρω τίποτε

δὲν ἔχω εἰμὴ ὅτι μὲ θρησκευτικῆς
δάκρυα κατανύξεως ἀσπάζεταιται
ὁ Γαλτιέρος τ' ἁγία του λείψανα.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Μὴ περαιτέρω, σὲ παρακαλῶ θερμῶς,
'Εράρδε !

ΕΡΑΡΔΟΣ

Τὸ γουδι, τὸ γουδοχέρι, σύ.
Μὴ περαιτέρω ! Ἄλλο τί περαιότερον,
εἰ μὴ ὁ Γαλτιέρος εἰς ἐρωτικά
πῶς ἐνεπλήχθη δίκτυ'.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

'Απερίσκεπτα

λαλεῖς, ἵππота !

ΕΡΑΡΔΟΣ

Μὲ περισκεψὲν πολλὴν

λαλῶ, τεκνίον. Σατανᾶ, τί λείψανα,
τί κολοκύθια λέγεις μὲ τὴν ῥίγανη ;
Νὰ μᾶς πωλήσης θέλεις ὡς παιδάρια ;
'Ιππόται, πρὸς Θεοῦ, ἡ ὑγρασί' αὐτὴ
θερμὰ δὲν εἶνε δάκρυα ; Τοῦ Ἄθωνος
οἱ μοναχοὶ τοιαῦτα ῥάπτουν παίγνια ;
Εἰς ἀσκητοῦ φαλάκραν πότ' ἐφύτρωσε
ξανθὴ στιλπνὴ ὠραία κόμη, ὡς αὐτή ;
Αἶ, τέκνον ! ὁμολόγησον, ὅτι ξανθὴ
'Ρωμαία τὴν καρδίαν σου ἐπλήγωσε.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

'Εράρδ', 'Εράρδε ! Πλὴν τρώντι, ἂν ξανθὴ
'Ρωμαία τὴν καρδίαν μου ἐπλήγωσεν,

τυχὸν ἂν ἀληθεύης ; τότε ;

ΕΡΑΡΔΟΣ

Τότε τί ;

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Ἄν ἀληθεύης, ἂν τὸν νοῦν, τὸ σῶμά μου,
τὴν χεῖρα, ἂν τὸ ξίφος μου προσήνεγκα
λατρείας φόρον ἱερὸν πρὸ τῶν ποδῶν
ξανθῆς Ῥωμαίας ; τότε ;

ΕΡΑΡΔΟΣ

Τότε, τέκνον μου,

ἀντὶ μιᾶς φιάλης καμπανίτου τρεῖς
θὰ πῶ τὸ ἐσπέρας εἰς ὑγείαν τῆς.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

'Εράρδε, ὦ 'Εράρδε φίλτατέ μου, μὴ,
μὴ πραιτέρω, μὴ, μὰ τὴν τιμὴν μου ! ἦ . . .

ΕΡΑΡΔΟΣ

Τὰ πράσα θενὰ κόψης καὶ τὰ λάχανα.
Παραφορὰ ὠραία ! ἐνθουσιασμοῦ
ὠραία, μὰ τὴν πίστιν μου, διαπασῶν !
Μὰ τὴν τιμὴν του ! Ἡ τιμὴ σου, τέκνον, τί
νὰ κάμνη ἔχει μ' ἀνοσιῖους ἔρωτας ;
'Οπου ὁ ὄρκος τοῦ ἵπποτου κ' ἡ τιμὴ.
Ναί, πᾶς ἵπποτης, ὅστις εἰς τὰς φλέβας του
τῶν εὐγενῶν προγόνων του αἰσθάνεται
κυκλοφοροῦν τὸ αἷμα, ὅστις ἀκραιφνὲς
διαφυλάττει τῆς τιμῆς τὸ αἶσθημα,
αὐτὸς ποτὲ δὲν πρέπει νὰ καταδεχθῆ
νὰ μεταγγίσ' εἰς φαύλων καὶ σχισματικῶν
Γραικίδων σκεύη τὸ γενναῖον αἷμά του.
'Ἴδου ὁ ὄρκος τοῦ ἵπποτου κ' ἡ τιμὴ.
Δὲν εἶνε, Γαλτιέρε, ἀληθές ;

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Καὶ τίς

τὸ ἐναντίον λέγει;

ΕΡΑΡΔΟΣ

Τοῦ ἁγίου σου
ἢ μοσχοβόλος κόμη, ἢ ὄρθα κοπτὰ
τὸ δῶρον τὸ γλυκὺ τῆς ἐρωμένης σου.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Κατὰ τῆς ἐρωμένης μου μὴ σαρκασμούς,
ἂν ἔχω ἐρωμένην.

ΕΡΑΡΔΟΣ

Ἢ τιμὴ ἡμῶν,

ἵπποτα, ἐρωμένη.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Τὴν τιμὴν ἐμοῦ
ὑβρίζ' ὑβρίζων τις τὴν ἐρωμένην μου,
ἐὰν ποτ' ἔχω, καὶ τὴν ἐρωμένην μου
ὑβρίζει ὁ ὑβρίζων τοὺς πλοκάμους τῆς.

ΕΡΑΡΔΟΣ

Σειρὰ τρώντι θαυμασία λογικῆς! (*ἐκβαλὼν τῆς περικεφα-
λαίας του ὄρμαθὸν πλοκάμων ποιμιλοχρῶν*)

Ἰδοῦ, ἀρίθμει, εἴκοσι, τριάκοντα!

Μὲ τὴν ἵπποτικὴν μου δὲν ἠγόρασα
τιμὴν τὰς κόμας ταύτας, γόνυ ταπεινὸν
πρὸ τῶν ποδῶν Ῥωμαίας κάμπτων κωμικῶς,
καὶ παρῶδῶν τὰ ἦθη μου τὰ πάτρια.
Τὰς κόμας ταύτας ἄκουσον πῶς ἔλαβον.
Τὰς δέκα ταύτας ἔκ τινος καλογραιῶν
μοναστηρίου, ὅτε εἰσπλάσαμεν
τροπαιοφόρ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Κ' οἱ ἄλλοι μὲν εἰς τοῦ ναοῦ τὴν σύλῃσιν
ἐτράπησαν ἀπλήστως φιλοχρήματοι,
ἐγὼ καὶ ὁ Ροβέρτος δὲ ὁ σύντροφος,
ὄν εἰς τὴν ἄκραν μειδιῶντα βλέπετε,
ἐχθροὶ τῆς ὕλης, πρὸς τὰς νύμφας τοῦ Χριστοῦ
ἐστράφημεν. Μὲ πόσα τότε δάκρυα,
Ῥοβέρτε, ἐνθυμῆσαι, κατεδῶραντισαν
αἱ μοναχαὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας μας.
Σπουδαίως καὶ θερμῶς νὰ τὰς ἀφήσωμεν
μᾶς παρεκάλουν ν' ἀποθάνουν μοναχαὶ
ἀμόλυντοι. Ἀλλὰ ἡ γενναιότης του (*δεικνύων τὸν Ροβέρτον*)
κ' ἐγὼ σκεφθέντες, ὅτι ἐκ τῶν ἵπποτῶν
οὔδεις πανῶλη ἢ χολέραν ἔπασχε,
τοὺς λόγους τῶν οὐδόλως εἰσπικούμεν.
Τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς—Ροβέρτε σύ,
τί ξηροκαταπίνεις, τρισκατάρτε;—
τὴν νύκτα τότε ὅλην διπνύσαμεν
ἐκεῖ εἰς ἀγρυπνίαν καὶ μετάνοιαν,
καὶ τὸ πρῶτ' ἐκ τῆς μονῆς ἐξήλθομεν,
τὴν ἀμαρτίαν πέντε ἕξ καλογραιῶν
εἰς τὸν λαιμὸν μας φέροντες καὶ εἴκοσι
πλεξίδας εἰς τὴν περικεφαλαίαν μας
οὐχὶ πρὸς μνήμην ἔρωτος πλατωνικοῦ,
ἀλλὰ ὡς προσκεφάλαιον.

ΡΟΒΕΡΤΟΣ

Θαυμάσια!

τὰς δ' ἄλλας πότε, πῶς καὶ πόθεν ἔλαβες;

ΕΡΑΡΔΟΣ

Ἰππότε νὰ σᾶς εἶπω. Ἄν καθ' ἕκαστα
ν' ἀφηγηθῶ θελήσω ὅσα τρόπαια
ἐστήσαμεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν

ἔγὼ καὶ ὁ Ῥοβέρτος τὰς προπέρουσι
 τρισευτυχεῖς ἡμέρας τῆς ἀλώσεως,
 τρεῖς ἐβδομάδες μόλις μ' εἶνε ἀρκεταί.
 Ναῶν συλήσεις, οἰκιῶν διαρπαγαί,
 φθοραὶ παρθένων, βίαι εἰς τὰς ἀγνιάς
 ἐκ κόμης συρομένων, οἴκων ἐμπρησμοί,
 σφαγαὶ καὶ φόνοι καὶ αἱμάτων πλύμμουρα,
 τοῦ κωμικοῦ ἐκείνου δράματος ἰδοὺ
 τὸ τέλος, ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ὑπόθεσις.
 Ἐκ τούτων συμπεραίνεις πῶθεν, ποῦ καὶ πῶς
 τὰς ἐπιλοίπους ταύτας κόμας ἔλαβον.
 Πολλῶν τὴν κόμην ἐξαφνα ἐκούρευα
 εἰς καλογραΐας προχειρίζων ὡς ἀββάς,
 τινῶν δὲ δυσπειθῶν, ἐν ᾧ τὰς ἔσυρον
 χαμαί, βαθείας, φαίνεται μὴ ἔχουσα,
 ἡ κόμη ρίζας ἔμενεν εἰς χεῖράς μου,
 καὶ ἄλλας μ' ἄλλον τρόπον. Τί τὰ θέλετε ;
 Τῶν ἡμερῶν ἐκείνων αἱ νυχθημερὸν
 διασκεδάσεις εἶνε ἀπερίγραπτοι.
 Ὡ εὐτυχεῖς ἡμέραι ! χρόνοι ποθητοί !
 Καὶ ὅταν, φίλοι σύντροφοι, τοὺς ὀφθαλμοὺς
 ἀπὸ τοῦ παρελθόντος εἰς τὸ ἄθλιον
 στρέψω παρὸν καὶ τὴν παρούσάν μου ζωὴν,
 ἄχ ! ὅταν ἴδω ποῖόν μοι ἐπέπρωτο
 νὰ φέρω βίον μετὰ τοὺς εὐδαίμονας
 ἐκείνους χρόνους, μετὰ τὸν παράδεισον
 εἰς ποῖον Ἄδην ἐκρημνίσθην ζωντανός,
 καὶ ὅτ' ἱππότης, στείλας εἰς τὰ τάρταρα
 ἐχθρῶν ἑκατοντάδας, ἔμελλ' ἔπειτα
 νὰ τρέχ' εἰς τὸν Μορέαν — ἐπειδὴ ἔγὼ
 ὀρθὰ κοπτὰ τὰ λέγω· εἴσθε σύντροφοι —
 νὰ τρέχ' εἰς τὸν Μορέαν ἀπ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ
 καὶ νὰ πολιορκῆ τὰ ψωροφρούρια·
 ἄ ! τότε τότε ἡ ὀργή μου ὄρια

δὲν ἔχει, καὶ μοῦ ἔρχεται, ἀπαρνηθεῖς
 τὸν τίτλον, τοὺς βαθμοὺς μου καὶ τὸ ὄνομα,
 νὰ δράμ' ὅπου τὸ χροῖος καὶ ὁ ὄρκος μου
 μὲ προσκαλοῦν, εἰς τῆς Ἀνατολῆς τὴν γῆν.

ΡΟΒΕΡΤΟΣ

Ἀψίκορος πολὺ καὶ ἀνυπόμονος,
 Ἐράρδε, εἶσαι.

ΕΡΑΡΔΟΣ

Πλὴν, ἱππῶται, πρὸς Θεοῦ,
 εἰπέτε μοι ἂν τοῦτο ὑποφέρεται,
 τόσον καιρὸν ἐδῶ νὰ παραμένωμεν
 ἐμπρὸς τοῦ βράχου τούτου, ὅστις ἀγνοῶ
 πῶς ἐβαπτίσθη φρούριον, προσβάλλοντες
 τοὺς λίθους καὶ τοὺς ἔνδον τρεῖς ἢ τέσσαρας
 ψωροφρούμαίους.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

Ἐν ᾧ φάσιν βέβαια
 τὸ πρᾶγμα ὄλως ἄλλην θὰ ἐλάμβανεν,
 ἂν ἀντὶ φρουρίου μοναστήριον
 ἐδῶ ὑπῆρχεν, ἂν ἀντὶ πολεμιστῶν
 ὑπῆρχον καλογραΐαι, ἠγοιμένισσα
 ἀντὶ τοῦ Βουτσαρά, καὶ εἰς τὴν ἔφοδον
 ἀντὶ ἡμῶν ἀπάντων προπλειφοντο
 οἱ ἦρωες οἱ δύο οὗτοι, ὁ καλὸς
 Ῥοβέρτος διπλαδὴ κ' ἡ γενναιότης του.

ΡΟΒΕΡΤΟΣ

Ναί, Γαλτιέρε, εὐγέ σου, ἐξώφλησες
 τὰ δανεικά σου.

ΕΡΑΡΔΟΣ

Μήπως δυσκολώτερον
 νομίζετε τὸ πρᾶγμα ; Ὡ ! ἄς εἶχετε

τὴν εὐτυχίαν ἀρχηγὸν νὰ μ' ἔχετε,
 κ' εἰς μίαν ὥραν σκόνιν θὰ ἐβλέπετε
 τὸ δῆθεν τοῦτο φρούριον καὶ τούτους τοὺς
 ψοφοδεεῖς Μανιάτας αἰχμαλώτους μας.
 Ἄλλὰ ἡ τύχη, βλέπεις, δὲν σᾶς ἀγαπᾷ.
 —"Α, ἄ!—Ἴπποτα, ἄς παραμερίσωμεν.
 Ὁ ἀρχηγός μας ἐρχεται καὶ μετ' αὐτοῦ
 ὁ πρωτοστάτωρ.—Γαλιτιέρε, τέκνον μου, *(ἀποδιδοὺς αὐτῷ
 τὸ περίπτωτον)*
 μνησικάκος δὲν εἶσαι.

ΓΑΛΤΙΕΡΟΣ

"Οχι δὰ καὶ σύ!

"Ἢ μίπως κατὰ πρόωτον τώρα καὶ ἐδῶ
 τὸν πρόωτον ἀθυρόστομον τῶν ἵπποτῶν
 θ' ἀκούσω ἢ θὰ μάθω, τὸν Ἑράρδον μου; *(Ἀποχωροῦσιν
 εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς σκηνῆς ἐνηγκαλισμένοι)*

ΣΚΗΝΗ Β'

ΓΟΔΕΦΡΕΙΔΟΣ, ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ, ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Λοιπόν, ὦ Γοδεφρεΐδε, προδιέταξας
 τῆς αὐρινῆς ἐφόδου τὴν παρασκευήν;

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Αὐθέντα, ὅπως ἠδυνήθην κάλλιον.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ἄλλὰ εἶπέ μοι, πῶς ἐδέχθη ὁ στρατός
 ἀσμένως ἢ γογγύζων τὴν διαταγὴν;

Τοιαύτης ἀποπείρας ἢ ἀπόβασιν
 γνωρίζεις ὅτι ἐκ τῆς διαθέσεως
 ἐξήρηται κυρίως τοῦ στρατεύματος.
 Τί ἐπραξαν, τί εἶπαν, πῶς σὲ ἤκουσαν;

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Αὐθέντα, ὅλος ὁ στρατός μετὰ χαρᾶς
 τὸ ἄκουσμα μεγάλης ἀπεδέχθησαν.
 Ἄργοι κ' ἐκεῖνοι τόσας ἐβαρύνθησαν
 προσμένοντες ἡμέρας, ὅθεν κ' ἐκ χαρᾶς
 ἐσκίρτησαν σχεδὸν ἅμα ἀκούσαντες
 τῆς ποθητῆς ἐφόδου ὅτι ἐφθασεν
 ἡ ὥρα τέλος. Πᾶσαι εἶνε ἔτοιμα
 αἱ μηχαναί, καὶ πρὶν ἢ ροδοδάκτυλος
 Ἦος τοῦ Ταυγέτου τὴν ἀκρόρειαν
 χρυσώσῃ, εἰς τὸ τεῖχος ἐκατέρωθεν
 ἐκ τῶν στενῶν τοῦ λόγγου θὰ ὀρμήσωμεν,
 καὶ τότε πλέον—γεννηθῆτω τοῦ Θεοῦ
 τὸ θέλημα.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ὁ δὲ ἐχθρός ἐφρόντισας
 εἰς παντελεῖ νὰ μένη τούτων ἄγνοιαν;

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Καὶ πλέον τούτου.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Τί;

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Ἐνα κατάσκοπον,
 ἐκ τῶν ἐχθρῶν σταλέντα, συνελάβομεν.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Τί ἔγεινε;

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Προσμένει τὰς διαταγὰς
τῆς Ὑψηλότητός σας.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Σὺ ἀνάκρινε
αὐτόν, Βιλλαρδουῖνε. Καὶ ὁ ἄλλος ὁ
κατάσκοπος, ὁ νέος ὅπου ἔλεγες ;

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Καὶ οὗτος ἀναμένει, Ὑψηλότατε,
τὰς προσταγὰς σας.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Κάτι μ' ἔλεγες, θαρρόω,
περὶ αὐτοῦ. Ν' ἀκούσω θέλω τί φρονεῖς
προτοῦ τὸν ἀνακρίνω.

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Ὑψηλότατε,
τίς εἶνε, πόθεν ἔρχεται πεισματωδῶς
ἠρνύθη νὰ μᾶς εἴπη. Πλὴν εἰκάζει τις
ἐκ τῆς στολῆς, τοῦ ἤθους καὶ τῶν τρόπων του
ἐξ οἴκου ὅτι εὐγενοῦς κατάγεται.
Μὲ τὴν λοιπὴν ἀγέλην οὗτος τῶν Γρακῶν
ποσῶς δὲν ὁμοιάζει. Μόλις εἴκοσι
καὶ τρεῖς ἀνοίξεις εἶδεν ἴσως, καὶ βαθὺ
τὸ νέον μέτωπόν του διφυλάκωσε
τῆς θλίψεως τὸ ἄροτρον. Ἡ ὄψις του
τοσαύτην ἀποπνέει περιπάθειαν,
τοσοῦτον εἶν' ὥραϊ' οἱ χαρακτῆρές του,
τὸ μέτωπόν του, ὅπερ ἀδιόρατον
ἐνίοτε σκιάζει νέφος θλίψεως,
ἐμπνέει τόσον σέβας εἰς τὸν θεατὴν,
ἀπλῶς δ' εἰπεῖν τὸ ἦθος τόσον εὐγενῆ

τοῦ νέου τούτου ἔχ' ὑπερηφάνειαν,
ὥστε καὶ ἄκων ἂν ἐμπρός του εὐρεθῆς,
τὴν κεφαλὴν νὰ νεύσης ἀναγκάζεσαι
χαμαὶ μὲ σέβας. Ὡστ' ἐγὼ ἀδύνατος
κατάσκοπος νὰ εἶνε λέγω οὗτος, ἢ
τῆς φύσεως οἱ νόμοι ἀνετράπησαν.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Μ' ἐκπλήττεις, Γοδεφρεΐδε, μὲ τοὺς λόγους σου,
καὶ μέχρι τρίτου οὐρανοῦ ὡς ποιητῆς
τὴν φιλίην ἐρωμένην, τὸν ἐξύψωσας.

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Ὡς ποιητῆς ; Ὡ ! ἄφες τούτους τοὺς κακοὺς
ἀντιγραφεῖς, τοὺς φθείροντας τὰ πρότυπα
τῶν ποιημάτων τ' οὐρανοῦ ποιητοῦ.
Σ' ἐκπλήττουσιν οἱ λόγοι μου ; Ἐρώτησον
τὸ πρᾶγμα μᾶλλον πόσον μὲ ἐξέπληξε.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Βιλλαρδουῖνε, μάτην ἀγωνίζομαι
εἰς τὴν μαγείαν ν' ἀντιστῶ τῶν λόγων σου.
Τῆς εὐφραδοῦς σου γλώσσης ὁ ὀρμητικὸς
ἀείποτε μὲ παρασύρει χεῖμαρδος,
ὡς φύλλον δένδρου. Εἶμαι ἀνυπόμονος
τὸν νέον σου νὰ ἴδω.

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Ὑψηλότατε,
εὐθύς ὁ ὀρισμὸς σας.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ὄνομάζεται
δέ ;

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Ἄγγελος, νομίζω, Φιλανθρωπινός.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Λοιπὸν ἄς ἔλθῃ.

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

ἽΟρισμὸς σας. (ἐξέρχεται)

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ (μόνος)

Τέλειος

ἰππότης οὗτος ὁ Βιλλαρδουϊνός μου
θα ἦτο, ἐὰν μόνον δὲν ἐσπούδαζε
λατινικά, διὰ νὰ γείνη ποιητής.
Ἵππότης, ναί, καὶ ποιητής, τὸ ἐννοῶ·
ἀλλὰ ἰππότης καὶ λατινιστής! αὐτὸ
ὁ ἰδικός μου νοῦς δὲν τὸ χωρεῖ ποτέ.
Εἰς τὸν ἽΟρατίον του πρόσθετος τώρα σὺ
καὶ τῶν Γραικῶν τὸν τρουβαδοῦρον ώΟμηρον,
καὶ πές μου τότε: γίνεται ἡ κεφαλὴ
τοῦ Γοδεφρείδου τοῦ πτωχοῦ σαλάτα, ναί,
ἢ ὄχι; ώΟπου ὁ Βιλλαρδουϊνός μου
ἴδῃ Γραικὸν πανοῦργον, ἀλλὰ ὅπως οὖν
ὠραῖον κ' ὑπερήφανον, φαντάζεται
ὅτι ἐμπρός του βλέπει ὀλοσώματον
τὸν Ἀχιλλέα ἢ τὸν Ἀγαμέμνονα,
ἢ ἕτερον ἰππότην ἐκ τῆς Τρωϊκῆς
σταυροφορίας τῶν Γραικῶν τῶν παλαιῶν.
Νὰ ἴδω ὅπως ὅποτε περιέργος
τὸν νέον τοῦτον εἶμαι Φιλανθρωπινὸν
τοῦ Γοδεφρείδου.

ΣΚΗΝΗ Δ'

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ καὶ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Τ' ὄνομά σου;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

ἽΑγγελος.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Καὶ τὸ ἐπώνυμόν σου;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Φιλανθρωπινός.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Εἶσαι Γραικός;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Εἶμ' ἽΕλλν.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Πῶς, ὦ ἽΕλλν μου,

κατάσκοπος νὰ γείνης ἀπεφάσισας,
καὶ μὲ ἡμᾶς τοὺς Φράγκους τόσον τολμηρὸν
παιγνίδιον νὰ παίξῃς, ὅπου κέρδος μὲν
ἐλάχιστον θὰ εἶχες, τὴν ἀπώλειαν
μεγίστην ὅμως, ἐὰν ἀπετύγχανες;
Τί ἐπαθες, εἶπέ μοι, κ' ἐκ τῆς πατρικῆς
οἰκίας ἐδραπέτευσας, μειράκιον;
Τὸ μάθημά σου μὴ δὲν ἤξευρες καλά,
καὶ ὁ διδάσκαλός σου εἰς τὸν φάλαγγα
σὲ ἔβαλε; μὴ ὁ πατήρ σου σ' ἔδειρεν;
ἢ τοῦ μικροῦ σου ἀδελφοῦ τ' ἀθύρματα
μὴ ἦρπασες, κ' ἡ μήτηρ σ' ἐτιμώρησεν;
ἐν δὲ τῇ παιδικῇ σου ἀφελείᾳ σὺ,
διψῶν βαρεῖαν κατ' αὐτῆς ἐκόικισιν,
πολέμους αἴφνης ὠνειρεύθης κ' αἵματα,
καὶ ῥίψας κατὰ γῆς τὸ καλαμάριον,
ὠρέχθης ξίφος νὲ φορέσης μαχίτου;
ἽΑλλὰ τί βλέπω; Μόλις ἦδῃ ἔμαθες

τοῦ νέου σου τὸ ἄλφα ἐπαγγέλλματος,
καὶ παρωδεῖς εὐσχίμως τὸν πολεμιστὴν,
ἀρειμανίως πλάττεσαι τὸ πρόσωπον,
συνάγεις τὰς ὀφρῦς σου, καὶ τὸ μέτωπον
ἐπαίρων ἀγερώχως, μόλις ἀξιοῖς
νὰ μὲ ἀκούσης. Σύνελθε, παιδάριον,
κατάβα ἐκ τοῦ ὕψους, ὅπου σὲ πλανᾷ
ἡ φαντασία. Κύψον τὴν ὑψαύχεναν
τετυφωμένην κεφαλὴν σου κατὰ γῆς.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Ἡ κεφαλὴ ἐνὸς Ῥωμαίου εὐγενοῦς
ἐνώπιον τοῦ ξένου τῆς πατρίδος του
κατακτητοῦ δὲν κύπτει, πίπτει μόνον.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ἄν
δὲν θέλῃς τὴν ζωὴν σου εἰς τὴν φρόσιν σου
νὰ θυσιάσῃς, κύψον τὴν ὑψαύχεναν,
σ' ἐπαναλέγω, κεφαλὴν σου κατὰ γῆς·
ταπεινώσον τὸ βλέμμα σου τὸ αὐθαδές·
τὸ ἀνευμένον ἦθος σου περιστείλον.
Ἐμπρὸς ἐμοῦ, τοῦ ἠγεμόνος, ἴστασαι,
ὦ εὐγενῆ Ῥωμαῖε!

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Ἦρὼν σταθῶ ἐμπρὸς
τοῦ Γουλιέλμου Καμπανίτου, ἔμπροσθεν
τοῦ πορθητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως
ἐστάθην, τοῦ Δανδόλου.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ὅστις ὡς τυφλός
δὲν εἶχεν ὀφθαλμοὺς νὰ ἴδῃ βέβαια
ἐνὸς Ῥωμαίου εὐγενοῦς τὴν ἔπαρσιν.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Ἐάν δὲν εἶχεν ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος

ὁ δοῦξ τῆς Βενετίας, πολυόμματον
καὶ φεγγοβόλον εἶχε τὴν διάνοιαν,
οἷ ἦς ἀπταιστώως εὔρε καὶ ἐβάδισε
τὴν κατ' εὐθειαν εἰς τὸν θρόνον ἄγουσαν
τοῦ Κωνσταντίνου, κύριε. Πρὸ πάντων δὲ
τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνους εἶχε τῆς ψυχῆς,
οἷ ὦν τὴν θέσιν κ' ἑαυτοῦ ὡς νικητοῦ
ἐννοεῖ καὶ τὴν θέσιν ἐνὸς αὐλικοῦ
ἀξιωματικοῦ τοῦ ἠττημένου καὶ
ἐκπτώτου βασιλέως.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Τί ἀξίωμα

ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀλεξίου εἶχες;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Γραμματεὺς

ὑπὸ τὸν μέγαν Λογοθέτην.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Τόσον νέος; Πλὴν

τί θέλων εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἤρχεσσο;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Εἰς τῶν Σκορτῶν τὸ φρούριον ἐσκόπευον
νὰ ἔμβω.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Θέλων βέβαια συμμαχητῆς

τοῦ συντοπίτου σου νὰ γείνης Βουτσαρά.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Ναί.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Εὐγε. Μοὶ ἀρέσκει ἡ εἰλικρινὴς
αὐτὴ ὁμολογία. Ἐννοεῖται δὲ
ὅτι καὶ κάτι ἄλλο εἰς τὸν φρούραρχον
θα ἔφερεις ἐκτὸς τοῦ ξίφους τούτου σου.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Ἐκτός τοῦ ξίφους οὐδὲν ἄλλο ἔφερον.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Πολλὴ διστάζω νὰ δεχθῶ τοὺς λόγους σου.
Δὲν σὲ πιστεύω.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Εἶπον τὴν ἀλήθειαν,
ὡς ὄφειλον. Τὰ ἄλλα εἶνε ἔργον σας.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ἐχθρὸς τῶν Φράγκων φανερὸς κηρύττεσαι
λοιπόν, καὶ νὰ τὸ εἶπης δὲν συστέλλεσαι
ἀναφανδόν ;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Ἐν ὅσῳ τῆς πατρίδος μου
καὶ μία σπιθαμὴ μένει ἀδούλωτος,
καθῆκόν μου νομίζω ἱερώτατον
νὰ προμαχήσω κατὰ τὰς δυνάμεις μου
μέχρις ἐσχάτων.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Νέε, εἶσ' ἐλεύθερος
ὑπὲρ τοῦ Ἀρακλόβου τὰς δυνάμεις σου
ν' ἀφιερῶσης. Ἄγ' ἐκεῖ ἐλεύθερος,
καὶ πάντα ἔσο βέβαιος εἰς τὴν πρὸς σὲ
ἐνὸς ἵπποτου ἔξοχον ὑπόληπιν. *(Τὸν δεξιούται. Πρὸς τὸν Βιλ-*
λαρδουίνον, πρὸ ὀλίγου εἰσελθόντα)
Εἰπέ ἵππῶται τρεῖς νὰ συνοδεύσωσι
μέχρι τινὸς τὸν νέον εἰς τὸ φρούριον.
Ἰγίαινε.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Εὐγνώμων αἰωνίως σοι. *(Ἐξέρχεται)*.

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ καὶ ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Καρδιογνώστης εἶσαι, Γοδεφρεϊδέ μου.
Οὐδὲ ἰῶτα ἀναιρῶ τῆς γνώμης σου.
Καθὼς ὁ εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἀφρικῆς
παρεκτραπείς ἵππότης, μετὰ πλάνην του
μακρὰν καὶ κακουχίαν, αἴφνης ὄασιν
ἀνακαλύψας χλοεράν, ἐκ τῆς χαρᾶς
σκιρτᾷ, ὁμοίως χαίρων καὶ ἐγὼ σκιρτῶ
εἰς τῆς ξηρᾶς τὴν ἔρημον Ἀνατολῆς
τῶν αἰσθημάτων τῆς τιμῆς τὴν ὄασιν
ἀνακαλύψας ταύτην. Εὐγενῆς ψυχὴ,
ἰγίαινε, σπανία ἀλλ' ἐπέραστος
ἐξαίρεσις τῆς φαύλης τῶν Γραικῶν φυλῆς.
— Ἀνέκρινας τὸν ἄλλον ;

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Τὸν ἀνέκρινα.
Εἶν' ὑπηρέτης τοῦ Δοξαπατροῦ αὐτός,
καὶ τὸν στρατὸν μας ἤλθεν ὡς κατάσκοπος
νὰ ἐξετάσῃ. Πλὴν τὸ σπουδαιότατον
τῆς ἀνακρίσεώς του ἐξαγόμενον,
εἶν' ὅτι ὁ θεράπων οὗτος κάλλιστα
τὸ σπῆλαιον γνωρίζει, ὅπου πρὸ πολλοῦ
τὴν οἰκογένειάν του ὁ Δοξαπατροῦς
κριμμένην ἔχει.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Τοῦτο, Γοδεφρεϊδέ μου,
σπουδαιότατον εἶνε ἀνακάλυψις.
Τὸ πρᾶγμ' ἄς μένη μυστικὸν πρὸς τὸ παρὸν
καὶ μεταξὺ μας μόνον. Ἄς ἐτοιμασθοῦν
ἑπτὰ ἵππῶται νὰ μὲ συνοδεύσωσι

πρὸς τῆς οἰκογενείας τοῦ Δοξαπατρῆ
τὸ σπῆλαιον, εἰς ὃ νῦν ὁ κατάσκοπος
θὰ μ' ὀδηγήσῃ. Μέχοι νεωτέρας μου
διαταγῆς ἐν τούτοις ἀναβάλλεται
ἢ κατὰ τοῦ φρουρίου ἔφοδος τῶν ἵπποτῶν.

(Καταπεταννύεται ἡ αὐλαία).

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΣΚΗΝΗ Α΄

(Περίχωρα τοῦ φρουρίου τῶν Σκορτῶν)

Τυφλὸς ΡΑΨΩΙΔΟΣ καὶ ἡ ὀδηγὸς αὐτοῦ ΘΥΓΑΤΗΡ

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ποῦ τῶρ', ἀγαπητὴ μου κόρη, εἴμεθα ;
Νομίζω, ὅτι ἤδη πλησιάζομεν
εἰς τοῦ φρουρίου τὸν δασύσκιον ὄρυμόν.
Τὰς πολιὰς μου τρίχας καὶ τὸ πρόσωπον
προσπνέει αὔρα δάσους ὄροσερὰ ἐδῶ.
Ποῦ εἴμεθα, ὦ κόρη ;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Πλησιάζομεν

εἰς τῶν Σκορτῶν, ὦ πάτερ μου, τὸ φρούριον,
κ' ἐκεῖθεν μόλις ὥραν νῦν ἀπέχομεν. (*κίνας καὶ ἀσπαζό-
μενος τὴν γῆν*),

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Μὲ δάκρυα, ὦ Ἀρκαδία προσφιλῆς,
σὲ χαιρετῶ, καὶ μὲ τὰ χεῖλην τρέμοντα
τῆς ποθητῆς σου γῆς τὸ χῶμ' ἀσπάζομαι.
᾿Ω φάραγγες, κοιλάδες, λόφοι τῶν Σκορτῶν,
ὦ τείχη ὑψηλὰ καὶ ὑπερήφανα
τοῦ Ἀρακλόβου, ἴδετέ με, ἴδετε
τὸν ἄρχοντα τὸν μέγαν καὶ πανίσχυρον
ποτὲ τῆς Ἀρκαδίας Φιλανθρωπινόν !
Ἄφ' οὗ τὰ στίφη πάλαι τὰ Νορμανδικά,
ἴσα εἰς τοῦ Μορέως ἀπεβίβασε
τὰς παραλίους πόλεις ὁ ἀρχιλήστης

Ῥογῆρος, ὅστις ἐκαλεῖτο βασιλεὺς
 τῆς Σικελίας, ἰσχυρῶς ἀπέκρουσα,
 τυχοδιῶκται νέοι ἐκ τῆς Δύσεως
 ἐπιδοραμόντες μ' ἤρπασαν αἰχμάλωτον
 μετὰ τῶν δύο τέκνων μου κ' ἐπόλησαν
 εἰς τοὺς βαρβάρους τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ὁ μὲν
 υἱός μου, τοῦ δεσπότη του διαφυγὼν
 τὰς χεῖρας, ἤλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν,
 κ' ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ
 ὑπὸ τὸν μέγαν Λογοθέτην γραμματεῖς
 ἐτάχθη. Ἐγὼ δὲ καὶ ἡ θυγάτηρ μου
 πέντε καὶ δέκα ἔτη νῦν πλανώμενοι
 τῆδε κακεῖσε, τέλος ἐπιστρέφομεν
 εἰς τοὺς ἀγαπητούς σου κόλπους σήμερον,
 ἐπαῖται, ῥακενδύται, ἀλλὰ χαίροντες,
 ἀλλὰ τὴν γῆν σου βρέχοντες μὲ δάκρυα
 θερμά, φιλάττη, γλυκυτάτη μου πατρίς!
 ὦ! κύψον, θυγάτέρ μου, καὶ ἀσπάσθητι
 τὴν γενεθλίαν γῆν σου. Εἶνε, κόρη μου,
 ἡ Ἀρκαδία, ἡ παμπόθητος πατρίς,
 ἡ χώρα περὶ ἧς πολλὰκις σ' ἔλεγον. (*Ἡ κόρη ἀσπάζεται τὴν*
γῆν ἑνδακονς).

Ἐδῶ τῆς νεαρᾶς σου ἡλικίας πρὶν
 τὰ ἔτη ἀθορύβως πάλαι ἔρρεον,
 καθὼς τὰ ρεῖθρα τοῦ Παμίσου τ' ἀργυρᾶ.
 Τί ὦρα εἶνε, κόρη μου;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Ὁ ἥλιος
 ἐγγίζει ὅσον οὐπὼ εἰς τὴν δύσιν του,
 κ' εἰς τὰς ἐπάλλξεις τοῦ φρουρίου τῶν Σκορτῶν
 ἀκόμη μόνον λάμπει.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Βλέπεις, κόρη μου,
 τριγύρω πόσοι λόγγοι, λόφοι καὶ βουνοί.

καὶ διὰ τούτων ῥέοντα κρυστάλλινα
 τὰ διανγῆ τῶν ῥυακίων νάματα.
 Ἀκούεις τῶν πτηνῶν τὰ κελαδῆματα,
 καὶ τῶν ῥυακῶν τὸ γλυκὺ κελάρυσμα;
 Ἐδῶ, εἰς τοῦτον πάλαι τὸν ἐπίγειον
 παράδεισον διπῆγον βίον εὐτυχή.
 ὦ εὐτυχίας χρόνοι! Ἐξ' ἡ μήτηρ σου
 ἀκόμη τότε καὶ ὁ ἀδελφός σου. Σὺ,
 τριέτης μόλις, ἔτρεχες περιχαρῆς
 εἰς τὸν ὠραῖόν τοῦ λειμῶνος τάπητα,
 τὴν κούφην ψυχαρίδα, ἐνθεν ἄλλοσε
 μεθιπταμένην, κυνηγοῦσα. Πλὴν ἰδοῦ,
 ἐξαίφνης εἰς τὸν χάλικα προσκόπτουσα
 κατέπιπτες κ' ἐθρόνεις ἀπαρήγορος.
 Μὲ ποῖα τότε ἔτρεχε καγχάσματα
 ὁ δυστυχῆς σου ἀδελφός καὶ ἐκ τῆς γῆς
 σὲ ἤγειρε. Καὶ μόλις σὺ ἀνίστασο,
 καὶ τὸ ἄθῳον ἤρχετο μειδίαμα
 εὐθέως εἰς τὰ χεῖλη σου, καὶ ἤρχιζες
 τῆς ψυχαρίδος πάλιν τὸ κυνήγιον.
 Καὶ σήμερον, ὡς πάλαι, αἱ αὐταὶ εἰσι
 κοιλάδες, λόφοι, καὶ δορυμῶνες καὶ βουνοί·
 γλαυκά, ὡς πάλαι, ῥέουν τὰ κρυστάλλινα
 καὶ διανγῆ τῶν ῥυακίων νάματα·
 ὡς πρὶν, καὶ νῦν ὠραία ἡ ἀείποτε
 ὠραία εἶνε φύσις· ἀλλ', ἀλλοίμιονον!
 ὠραία ὄχι πλέον, ὄχι δι' ἐμέ!
 Εἰς σκότος ὁ πατήρ σου ὁ τρισάθλιος
 αἰώνιον πλανᾶται· τάφου πλάξ ψυχρᾶ
 καλύπτει τὴν μητέρα σου, καὶ φραγκικῆς
 τὸ στόμα σπάθης βέβαια τοῦ δυστυχοῦς
 τὸν βίον ἀδελφοῦ σου ἔκοψε, καὶ γῆ
 ἐγκλείει. Ξένη ἀκλαυστα τὰ κόκκαλα.
 Υἱέ μου, Ἄγγελέ μου!

ΘΥΓΑΤΗΡ

Παῦσον, πάτερ μου,
τὰ δάκρυα. Τίς οἶδεν ἂν ὁ Ἄγγελος
ἀκόμη κάπου ζῆ καὶ δὲν ἀπέθανεν ;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ἄκομη κάπου ζῆ καὶ δὲν ἀπέθανεν !
ὦ δέσποινά μου πολνεύσπλαγχνε, ἐὰν
ὁ Ἄγγελός μου ἔζη ὁ παμπόθητος,
ἐὰν τὴν εὐτυχίαν εἶχον καὶ χαρὰν
νὰ σφίγξω τὸν νῖδν εἰς τὰς ἀγκάλας μου
αὐτάς ! Ἄλλ' ὄχι. Ὁ υἱός μου Ἄγγελος
ἀπέθανε, δὲν ζῆ !

ΘΥΓΑΤΗΡ

Τίς σ' ἐβεβαίωσε,
καὶ λέγεις μετὰ τόσης θετικότητος
ὅτι δὲν ζῆ ; Μὴ ἤλθε ποτε ἄνθρωπος
νὰ σ' εἶπῃ, ὅτι νέος τις ὀνόματι
Ἄγγελος Φιλανθρωπινός ἀπέθανε
τὴν δεῖνα ὥραν καὶ ἡμέραν ἀκριβῶς
καὶ εἰς τὸ δεῖνα μέρος ; ὅτι ἤκουσε
τοῦλάχιστον τοιοῦτόν τι, ἐὰν αὐτὸς
ὁ ἴδιος δὲν εἶδεν ; Ὅχι !

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ἄχ, ὦ κόρη μου,
πῶς θέλεις ν' ἀπατᾷς τὴν φαντασίαν σου
μ' ἀπατηλὰς ἐλπίδας ! Τὴν Ἀνατολὴν
καὶ τὴν Ἑλλάδα ὅλην δὲν διήλθομεν
εἰς μάτην πάντας ἐξετάζοντες παντοῦ
περὶ τοῦ ἀδελφοῦ σου ; Τίς καὶ ὀπωσοῦν
ἐπίσημον κατέχων τι ἀξίωμα
ἐν Κωνσταντινουπόλει, δὲν κατέπεσε
νεκρὸς ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν κατακτητῶν
Λατίνων εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως

ἐντὸς ἢ ἔξω καὶ εἰς τὰ περὶχωρα ;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Ἄλλὰ πολλοὶ φυγόντες καὶ ἐσώθησαν.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Καὶ μετ' ἐνιαυτοῦς τινὰς εὐρέθησαν.
Δύο καὶ τρία ἤδη ἔτη, Θεανῶ,
τὸν ἀδελφόν σου μάτην ἀλπτεύομεν
ἀναζητοῦντες. — Τέκνον μου γλυκύτατον,
υἱέ μου ! Εἰς τὸν τάφον λοιπὸν πέπρωται
νὰ καταβῶ, Θεέ μου, δίχως τὴν φωνὴν
ν' ἀκούσω πλέον τοῦ υἱοῦ μου, μίαν κἄν
ἀπὸ τοῦ στόματός του λέξιν ; ὦ ! σκληρὰν,
Θεέ, τὴν τιμορίαν μοὶ ἐφύλαττες !
Καὶ γέρον, τυφλὸς γέρον, βίον πλάνητα
νὰ διανύω ὀρφανός, ὀλόρφανος,
χωρὶς νὰ ἔχω στήριγμα τοῦ γήρωσ μου,
χωρὶς . . . (διακόπεται ὑπὸ τῶν λυγμῶν).

ΘΥΓΑΤΗΡ

Πῶς εἶσαι, πάτερ μου, ὀλόρφανος ;
Κανὲν δὲν ἔχεις στήριγμα τοῦ γήρωσ σου ;
Λοιπὸν δὲν εἶμαι τέκνον σου, πάτερ, ἐγὼ ;
Δὲν εἶμ' ἐγὼ θυγάτηρ σου, ὦ πάτερ μου ;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Συγχώρησόν μοι, τέκνον, τὴν ὑπερβολὴν
τῆς θλίψεως. Δὲν ἔμεινα ὀλόρφανος.
Μοὶ μένει — ὦ Θεέ μου, σὲ εὐχαριστῶ ! —
παρήγορός μου ἡ γλυκεῖά της φωνή.
Μοὶ μένεις σὺ παρήγορος, ὦ τέκνον μου,
ὦ μόνη θησαυρέ μου, μόνη μου χαρὰ,
ὁ μόνος σὺ τὴν εὐθραυστόν μου ὑπαρξιν
συνέχων ἔτι πρὸς τὴν γῆν αὐτὴν δεσμός,
σύ, μόνη μου ἐλπίς, γλυκεῖα θυγάτηρ ! (Ἐναγκαλίζεται
κλαίον τὴν κόρην· ἀλλ' ἔντρομος εὐθὺς ἀποσπᾶται)

Τίς ἔρχεται, ὦ κόρη ;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Πάτερ μου, κανεῖς

δὲν εἶνε.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Δὲν ἀκούεις βᾶδισμά τινος

προσερχομένου ;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Ὅχι.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ἄκροάσθητι.

ΘΥΓΑΤΗΡ

Ἄκούω τώρα.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ (*ἐμφοβος*).

Σπεύσωμεν, ὦ θύγατερ.

Εἶνε ἵπποται Φράγκοι. Σκέπασον καλῶς
τὸ πρόσωπόν σου, κρύψον τὰς πλεξίδας σου.

Ἄκούεις ; πλησιάζουν. Δράμε, φύγωμεν.

Ἄλλοίμονον ! Μᾶς ἔφθασαν οἱ φοβεροὶ
ἵπποται. Τοὺς ἀκούεις ; Στρέψε καὶ ἰδέ,
εἷς εἶναι, δύο, τρεῖς, ἦ . . .

ΘΥΓΑΤΗΡ

Πάτερ, μὴ φοβοῦ.

Κανεῖς δὲν εἶνε Φράγκος, μόνον ἕλληνας εἷς.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, παντοδύναμε !

Καὶ μόνος εἶνε ;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Μόνος. Δέκα βήματα

ἀπέχει μόλις ἦδη.

ΣΚΗΝΗ Β'

ΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΛΑΒΟΥΣΗΣ ΣΚΗΝΗΣ καὶ

ΑΓΓ. ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

"Ανθρωποι καλοί,

καλὴν ἐσπέραν.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Τέκνον, καλῶς ὄρισες.

Πρὸς ποῦ πηγαίνεις, ἐὰν θέλῃ ὁ Θεός ;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Πρὸς τῶν Σκορτῶν τὸ φρούριον πορεύομαι.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ὡς φίλος πάντως. Εἶσαι Ἕλληνας ;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Μάλιστα.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ (*πρὸς ἑαυτὸν*).

Γλυκεῖα πλάνη ! Εἶνε ἀπαράλλακτος
ὁ τόνος τῆς φωνῆς του. Δυστυχία μου !

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Πλὴν τί δακρύεις, πάτερ ;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Δυστυχία μου !

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Πλὴν διατί, ὦ πάτερ ;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Νέε, πρὸς Θεοῦ,

μὴ λέγε, πάτερ, μί. Τὸ ὄνομα αὐτὸ
ὡς δίστομος ρομφαία τὴν καρδίαν μου
διαπερᾶ. Δὲν ἔχω τὸ εὐτύχημα
πατῆρ νὰ εἶμαι. Ὁ υἱὸς ὁ μόνος μου . . .

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΗΝΟΣ

Συμπάσχω, γέρον, εἰς τὴν θλίψιν σου, ἀλλὰ
 πρὸ τῆς νυκτὸς νὰ φθάσω εἰς τὸ φρούριον
 ἐπείγομαι. Συγγνώμη, ἂν τοῦ ἄλγους σου
 παρήγορος δὲν μένω. Τίς ποτε θνητὸς
 δὲν ἔκλαυσε πατέρα, ἀδελφόν, υἱόν ;
 Ὁραία κόρη, σὲ παρακαλῶ θερμῶς,
 δὲν μ' ὀδηγεῖς, ἢ μᾶλλον δὲν μοι λέγεις τίς
 εἰς τῶν Σκορτῶν ἢ ἄγουσα τὸ φρούριον ;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Αὐθέντα, . . .

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Κατ' εὐθείαν ἀκολουθήσον,
 αὐθέντα μου, τὸν δρόμον.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΗΝΟΣ *(δοῦς τι εἰς τὴν κόρην).*Ἵγυαίνετε. *(ἀπέργεται).*

ΘΥΓΑΤΗΡ

Νὰ σὲ φυλάττη ὁ Θεός, αὐθέντα μου,
 νὰ ζήσουν οἱ γονεῖς σου.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ἄν ἀπέθαναν,
 νὰ συγχωρέση τὰς ψυχὰς των ὁ Θεός,
 καὶ νὰ τὰς ἀναπαύσῃ εἰς τόπον χλοερὸν
 τοῦ παραδείσου. — Ποῖος ἄρα γε αὐτὸς
 νὰ εἶνε λέγεις ;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Ἐένος, πάτερ, φαίνεται
 καὶ πλούσιος. Μοὶ ἔδωκ' ἐν ὑπέρπυρον.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ἄλήθεια ; τί λέγεις ;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Ἐν ὑπέρπυρον.

Ἄν δὲν πιστεύης, ψαῦσον. *(τῷ ἐγγειοῖζει τὸ νόμισμα).*

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ναί, ἀλήθεια,
 ὑπέρπυρον. ὦ ! ἑκατονταπλάσιον
 νὰ σοὶ τὸ ἀποδώσῃ, ξένε, ὁ Θεός.

ΘΥΓΑΤΗΡ

Ἄλλὰ τῶν σταυροφόρων πῶς διέφυγε
 τὰς χεῖρας ; Τοῦτο εἶνε τὸ παράδοξον.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Παντοῦ καὶ πάντα τὸν καλὸν τὸν ἄνθρωπον
 διαφυλάττει καὶ σκεπάζει ὁ Θεός.
 Ἄλλὰ ἠργήσαμεν, ὦ κόρη· σπεύσωμεν,
 θὰ νυκτωθῶμεν ἔξω μόνοι. Ἄγωμεν.

(ΜΕΤΑΣΚΕΥΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ)

*(Τὰ ἔνδον σπηλαίου παρὰ τὸ ὄρος Χέλμου, ἐκ τινος παρὰ τὴν
 ὄροφὴν διηνερωγμένου βράχου φωτιζομένου, καὶ εἰς εὐπρεπὲς
 οἰκῆμα διακεκοσμημένου).*

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΒΑΣΙΛΙΚΗ καὶ ΜΑΡΙΑ κεντοῦσα.

ΜΑΡΙΑ

Ἐχεις δίκαιον, Βασιλική, ἔχεις δίκαιον. Μὴ γὰρ κ' ἐγὼ
 δὲν τὸ βλέπω ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ἐγὼ δὲν μπορῶ καθόλου νὰ καταλάβω αὐτὰ τὰ πράγ-
 ματα.

ΜΑΡΙΑ

Ἄκουσε λοιπὸν νὰ σὲ τὰ διηγηθῶ ὅλα ἐξ ἀρχῆς *(ἀποθέτει
 μακρὰν ἑσθῆς τὸ κέντημα)*. Ἐπεριπάτουν μόνη εἰς τοὺς πρόπο-
 δας τοῦ Χέλμου. Ἐξαφνα βλέπω καλπάζοντας ἐμπρὸς μου
 τρεῖς ἵππους. Καθὼς τοὺς εἶδα, τρέχω ἀπὸ τὸν φόβον μου

νά κρυβῶ ἀλλ' ἦτο πλέον πολὺ ἀργά — «Ποῦ τρέχεις, εὐμορφὴ Ῥωμαία ;» λέγει ὁ εἰς ἀπὸ αὐτοῦς, καὶ ἐγὼ αἰσθάνομαι τότε κοιμένα ἀπὸ τὸν τρόπον τὰ ἦπατά μου, καὶ ἐπακουμβῶ εἰς τὸν κορμὸν ἐνὸς δένδρου, μόλις δυναμένη νὰ στηριχθῶ εἰς τοὺς πόδας μου. Εὐθύς ξεπεξεύει ἐκεῖνος, καὶ παραδώσας τὸν ἵππον εἰς τοὺς προπορευθέντας δύο ἱππότητας, ἔρχεται πλησίον μου, καὶ μὲ τρόπον ἥπιον καὶ γλυκὴν — «Ποῖα εἶσαι, μ' ἐρωτᾷ, εὐμορφὴ Ῥωμαία ;» — «Εἶμαι πτωχὴ κόρη ἀπὸ τὸ ἐγγὺς χωρίον», τῷ ἀπεκρίθην μὲ τρέμουσαν φωνὴν ἐγώ. — «Εὐμορφὴ κόρη, μοὶ λέγει τότε ἐκεῖνος, βλέπεις μακρὰν ἐκεῖ κάτω εἰς τὴν πεδιάδα τὰς σκηνὰς ἐκεῖνας καὶ τὰ πλήθη ἐκεῖνα τῶν πολεμιστῶν ; βλέπεις τὴν ἀπέραντον αὐτὴν χώραν καὶ τὰ βουνὰ ἐκεῖνα τὰ ὑψηλά ; Ὅλα ἐκεῖνα τὰ στίφη τῶν πολεμιστῶν ὑποτάσσονται εἰς τὸ νεῦμα ἐνὸς καὶ μόνου ἀνθρώπου. Ὅλη αὐτὴ ἡ γῆ τοῦ Μορέως, ὅσων βλέπεις καὶ ὅσων δὲν βλέπεις, ὑπόκειται εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐνὸς καὶ μόνου ἀνθρώπου. Ἀλλὰ τῆς γῆς ὅλης αὐτῆς δύνασαι σὺ κυρία νὰ γείνης, τὰ στίφη ἐκεῖνα τῶν πολεμιστῶν ἔτοιμα εἶνε νὰ πέσωσι πρὸ τῶν ποδῶν σου, καὶ νὰ σὲ ἀνακηρύξωσι κυρίαν ἑαυτῶν καὶ δεσποιναν, ἐὰν ἐν καὶ μόνον πρᾶγμα νὰ διαθέσης βουλῆθης, ἐὰν θελήσης νὰ προσφέρῃς τὴν καρδίαν σου εἰς τὸν ἀνθρώπον, ὅστις ἐξουσιάζει τὴν γῆν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τὸν ἱππότην, ὅστις γυνυπετῆς πρὸ τῶν ποδῶν σου, εὐμορφὴ κόρη, περιμένει νὰ μάθῃ τὴν τύχην του ἀπὸ τὰ ὄρατά σου χεῖλη».

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Μορέ, ποῦ τὸν εὐρήκαμε τὸν κύρ γαμπρό! Ἄκουε ἐκεῖ ἀδιακρισία καὶ αἰθάδεια ὁ παληάνθρωπος! Ὡς τόσο γραφτὸ μοῦ ἦταν νὰ μάθω τώρα ἔς τὰ γηράματα, πῶς κάνουν οἱ Φράγκοι τὴν ἀγάπην. Οὔτε προξενεῖα οὔτε προξενήτρια! Εἶδα τὴ λεγόμενν ; μ' ἄρесе ; Δὲν ἔχει πολλὰ κύρι' ἐλέησον. Τῆς κάνω μὴ μετάνοια κολοβή, σὰν νὰ ἦταν αὐτὴ ἡ πεθερὰ — ἀκούε ἐκεῖ ; — μὲ ὅλη τὴν ἀξετσιπωσιά.

Δαχτυλίδι εὐθύς, καὶ ὀλοῖσα ἔς τὸν παπᾶ. Νὰ προκοπή, νὰ μάλαγμα ! Κ' ὕστερα πῶς νὰ μὴ χαλάσῃ ὁ κόσμος, παιδάκι μου ; Ἄς εἶνε. Ὑστερα λοιπόν, Μαρία ;

ΜΑΡΙΑ

Πῶς ἦμην τὴν στιγμὴν ἐκείνην, Βασιλική, εἶνε ἀδύνατον νὰ σοὶ τὸ περιγράψω. Δὲν ἤξεύρω ποῖα τότε ταραχὴ ἐκυρίευσεν τὸν νοῦν μου καὶ τὰς δυνάμεις ὅλας, καὶ ἔμενα ἄφωνος χωρὶς μίαν νὰ ἠμπορέσω νὰ εἶπω λέξιν. Τέλος πάντων ἐγερθεῖς — «Τὸ βλέπω, μοὶ λέγει ὁ ἱππότης, διαστάσεις ν' ἀποκριθῆς. Αὔριον εἰς τὸν ἴδιον ἐδῶ τόπον περιμένω τὴν ἀπόφασίν σου. Ἐὰν καὶ τὴν ἐλαχίστην ἦδη ἠσθάνθης συμπάθειαν πρὸς τὸν ταπεινότατον λατρευτὴν τῶν χαρίτων σου, μὴ λείψῃς νὰ ἔλθῃς τὴν ἰδίαν αὐτὴν ὥραν εἰς τὸν ἴδιον ἐδῶ τόπον».

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Παναγία μου, Παναγία μου ! Μὲ ζάχαρι καὶ μὲ μέλι ἔλεγε ὁ Σατανῆς τὰ λόγια του ! Ὑστερα λοιπόν ;

ΜΑΡΙΑ (*ἔμβάζουσα ἀποκρίνεται μηχανικῶς*)

Ὑστερα — (*μετὰ μικρὰν παύσιν συνέρχεται ἐκ τῶν ἔμβασμῶν τῆς ὕστερα . . . ναί, ὕστερα λοιπόν ἀνεχώρησε. (Μένει πάλιν βεβηθισμένη εἰς σλλογισμούς).*)

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (*ἀνατενίζουσα πρὸς τὴν Μαρίαν μετ' ἐπιτάσεως*)

Χριστὸς καὶ Παναγία ! (*Σταυροκοπιουμένη*) Τί ἔχεις, Μαρία ; τί συλλογίζεσαι, παιδί μου ; Ἄφες τον νὰ πάγῃ ἔς τ' ἀνάθεμα ὁ παληόφραγκος ! (*Ἐξαίφνης ἀκούεται ἡ φωνὴ τῆς ἔξωθεν ἐρχομένης Σοφίας*).

ΣΟΦΙΑ

Βασιλική, Βασιλική !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ἀνάμεσα λοιπόν ἔς αὐτὰ τὰ δύο βουνὰ ἦταν ἡ βρύσι ποῦ ἔτρεχε τ' ἀθάνατο νερό. Τὸ βασιλόπουλο κάνει νὰ τρέξῃ ἐκεῖ μέσα μὲ τ' ἄλογο νὰ πάρῃ ἀπὸ τὴ βρύσι τ' ἀθάνατο νερό. Μὰ ἔλα ποῦ τὰ βουνὰ ἀνοίγουν καὶ κλείουν ὀλονένα.

ΣΟΦΙΑ (*προελθοῦσα εἰς τὴν σκηνήν*)

Βασιλική! (*ἡ Βασιλικὴ ἐξαφρισθεῖσα δῆθεν ἐγείρεται εὐθὺς ὀρθία*) Τί κάμνεις αὐτοῦ καὶ δὲν ἀκούεις;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Νά, κάθουμαι καὶ λέγω τῆς κοκκίνα Μαριγῶς ἓνα παραμῦθι, γὰρ νὰ τὴν ξενουστάξω.

ΣΟΦΙΑ

Ἄκόμη δὲν ἐφάνη ὁ Γιάννης, Βασιλική;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ἄχ! κυρά μου, ἀκόμη δὲν ἐφάνηκε, καὶ δὲν ἤξεύρω τί νὰ κάμω ἢ κακομοῖρα ἀπὸ τὴν ἀνησυχία μου. Κλαίω νύχτα καὶ μέρα ἀπὸ τοὺς φόβους μου. (*Ἀκούεται κρότος παρὰ τὴν εἴσοδον*). Ἄ! κάλπποιος ἦλθε. (*Τρέχει εἰς τὴν θύραν καὶ βλέπει τὸν Δαιμονογιάννην, ὃν ἐναγκαλίζεται*). Ὁ Γιάννης, κυρά μου, ὁ Γιάννης μου, ἦλθεν ὁ Γιάννης μου. Δόξα σοι, Θεέ μου! — Πλὴν.. (*εἰσέρχεται μετὰ τριῶν ἵπποτων ὁ Καμπανίτης εἰς τὴν σκηνήν, οὗς ἰδοῦσα ἡ*)

ΜΑΡΙΑ (*φωνεῖ ἔντρομος*)

Ἄ! μῆτερ, μῆτέρ μου! (*καὶ δραμοῦσα κρούεται εἰς τὸν κόλπον τῆς μητρὸς, ἧς ἐγείρεται τότε ἔντρομος*).

ΣΚΗΝΗ Δ'

ΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΛΑΒΟΥΣΗΣ ΣΚΗΝΗΣ, ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ καὶ ΤΡΕΙΣ ΙΠΠΟΤΑΙ

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Κυρά μου, ἡσυχάσετε. Δὲν εἶνε κανένας κίνδυνος. Εἶνε ὁ αὐθέντης τοῦ Μορέως Γουλιέλμος ὁ Καμπανίτης, ὅπου ἦλθεν ἐδῶ νὰ σᾶς ἰδῇ, χωρὶς νὰ ἔχη κανένα κακὸν σκοπὸν.

(*Ἡ Μαρία ἕλπεται ὀλιγοδραμῆς εἰς τὴν ἐν τῇ γωνίᾳ κείμενον ἀνάκλιτρον*).

ΣΟΦΙΑ

Προδοσία, φρικώδης προδοσία! (*Πρὸς τὸν Δαιμονογιάννην*) ὦ, εἶνε ἔργον σου τὸ ἀνίκουστον κακούργημα, ἄθλια! (*Ἡ Βασιλικὴ τρέχει εἰς βοήθειαν τῆς Μαρίας*).

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ (*πίπτων πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Σοφίας*)

Κυρία, ὦ Κυρία μου, ἄκουσέ με, καὶ μὴ με καταδικάσης πρὶν μ' ἀκούσης.

ΣΟΦΙΑ

Δὲν θέλω νὰ φαίнес' ἐμπρὸς μου. Δὲν θέλω ν' ἀκούσω τίποτε. (*Πρὸς τὴν Βασιλικήν*). Δὲν θέλω νὰ φαίνεσθ' ἐμπρὸς μου. Μακρὰν ἀπ' ἐδῶ, μακρὰν ἀπὸ τὸ ἄσυλόν μου, ἔχιδναί ἰοβόλοι! (*Ὁ Δαιμονογιάννης καὶ ἡ Βασιλικὴ ἀποχωροῦσιν ἔντρομοι*).

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Συγγνώμη, ἄν, κυρία, εἰς τὸν εὐλογον θυμὸν σας παρεμβαίνω μετὰ σεβασμοῦ. Ἄλλὰ ἡ δεσποσύνη ἡ θυγάτηρ σας ἀκόμη δὲν συνῆλθεν ἐκ τοῦ τρόμου τῆς νομίζω. Τὴν ὀργὴν σας μετριάσατε, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν προσοχὴν σας στρέψατε, μὴ κίνδυνός τις —

ΣΟΦΙΑ

Δὲν ὑπάρχει, κύριε, τῆς ὑμετέρας παρουσίας κίνδυνος, πιστεύσατέ μοι, ἄλλος μεγαλύτερος. (*Ἐρχεται πρὸς τὴν Μαρίαν ἢν ἀρπάζει ἐκ τῆς χειρὸς*).

Ἐπάνω, κόρη τοῦ ἀνδρείου Βουτσαρᾶ Δοξαπατρῆ, ἐπάνω! (*Ἐνδύει τὸν ἐπειδύτην ἐαυτὴν καὶ τὴν Μαρίαν*).

Ἐψηλότατε, εἰς τῆς αἰχμαλωσίας τὴν ἀπαγωγὴν, μᾶς βλέπετε ἐτοίμους. Διατάξατε.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Κυρί', ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς ταραχῆς συνέλθετε. Δὲν ἦλθον, σᾶς ὀρκίζομαι, πρὸς σᾶς δὲν ἦλθον βίαια προμελετῶν, καὶ ἄτιμον θὰ ἦτο βίαν πρὸς ὑμᾶς τῶν ἵπποτων ὁ πρῶτος νὰ κατέπραττεν. Ὡς φίλος μόνον ἦλθόν τινας σκέψεις μου

νά σᾶς ἀνακοινώσω. Σᾶς παρακαλῶ
 ἡσύχως ἀταράχως νά μ' ἀκούσετε.
 Ἄλλὰ ἡ δεσποσύνη — ὦ, κυρία μου,
 ἡ δεσποσύνη πάσχει, πάσχει σοβαρῶς.
 Καλέσατε, ἢ νά καλέσω ἄφετε
 πλησίον της νά ἔλθῃ τὴν θεράπαιναν.
 Αὐτὴ τί πταίει; Βία καὶ τὸν ἄνδρα της
 ἠνάγκασε μεγάλην τὸ μυστήριον
 νά μοὶ προδώσῃ τοῦτο τοῦ ἀσύλου σας.
 Ἐπ' αὐτοφόρῳ συλλληφθεὶς κατάσκοπος
 εἰς τὴν ἀγχόνην ἔμελλε νά ἀπαχθῆ.
 Τί θέλετε νά ἐπραττε, τὸν θάνατον
 ὁ τάλας βλέπων αἴφνης ἀναπόφευκτον;
 Λοιπὸν νά τὴν καλέσω ἐπιτρέπετε;
 ὦ, εἰς τῆς δεσποσύνης τὴν πολύτιμον
 ζῶν σᾶς ἐξορκίζω.

ΣΟΦΙΑ

Υψηλότατε,

ἡ τόση καλλοσύνη σας κ' εὐγένεια — (*Ὁ Καμπανίτης κλίνει
 τὴν κεφαλὴν, καὶ προχωρῆσας ὀλίγον εἰς τὰ ἐνδοτέρωα τῆς σπητῆς, νεύει πρὸς τὴν
 Βασιλικήν, ἣτις ἔρχεται καὶ παραμένει πλησίον τῆς Μαρίας*).

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Κυρία, ὁ σκοπὸς τῆς παρουσίας μου,
 ἥτις εὐλόγως σᾶς ἐτάραξεν, ἰδοῦ.

— Ἄλλὰ ἡ δεσποσύνη — Συγχωρήσατε — (*Ἔρχεται ἀνή-
 σχος πρὸς τὸ ἀνάκλιτρον τῆς Μαρίας*).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Δὲν ἔχει τίποτε, ἀφέντη. Ὁ ἐξαφνικὸς ἐρχομὸς τῆς αὐ-
 θεντείας σας καὶ τῶν ἵπποτῶν σας τὴν ἐτρόμαξαν ὀλίγον-
 πλὴν τώρα εἶνε καλά. (*Ὁ Καμπανίτης πρὸς τοὺς ἵπποτάς, εἶτα δὲ πρὸς
 τὴν Σοφίαν*).

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ἐξέλλθετε. — Κυρία, ὁ σκοπὸς ἰδοῦ
 τῆς αἰφνιδίας μου καὶ ἴσως ἀπρεποῦς

ὀλίγον παρουσίας. Θὰ ἐμάθετε
 βεβαίως, ὅτι ὄλ' ἡ Πελοπόννησος
 σχεδὸν καθυπετάχθη ἤδη εἰς ἐμέ.
 Ἐλπίδων ποία ἔτι χίμαιρα πλανᾷ
 τὸν σύζυγόν σας; ποία τρέφει σχέδια;
 Μήπως ἐλπίζει, ὅτι μέλλει τὴν κοινὴν
 νά διαφύγῃ τύχην, καὶ εἰς τῶν Σκορτῶν
 ἀπόρθητος νά μείνῃ τὸ προπύργιον;
 Μεγάλως ἀπατάται. Ἐπορθήθη, αἱ!
 τὸ Ἄργος ἐπορθήθη καὶ ἡ Κόρινθος
 πολὺ ὀχυρωτέρα· ὀχυρωτέρα
 καὶ ἄλλα ἤδη φρούρια ἠλώθησαν,
 καὶ νῦν εἰς τὰς ἐπάλλξεις τῶν ἱπποτικῶν
 σημαία κυματίζει. Τί λοιπὸν μοχθεῖ;
 Ἄν μελετᾷ ἀνδρείας σπαρτιατικῆς
 νά δώσῃ εἰς τὸν κόσμον νέα δείγματα,
 μεγάλως ἀπατάται. Ἀνεπιστρεπτεῖ
 παρῆλθον οἱ πρὶν χρόνοι, ὅτε ἄφρακτος
 ἡ Σπάρτη τῶν ἀνδρῶν της ὡς προπύργιον
 προέβαλλε τὰ στήθη· καὶ τὴν σήμερον
 ὁ Λεωνίδου νά φορέσῃ πρόσωπον
 καὶ παρωδίαν ν' ἀναλάβῃ ἠρωος
 ἐπιχειρῶν, ἐμπίπτ' εἰς ἀναχρονισμόν
 παιδαριώδη, καὶ γελοῖος φαίνεται.
 Μικρὸν ἄς στρέψῃ περίξ του τοὺς ὀφθαλμούς,
 μικρὸν ἄς ἴδῃ περίξ. Ὑπὸ τὴν σκιάν
 τοῦ δόρατος τῶν σταυροφόρων πτήσουσα
 συστέλλεται καὶ τρέμει ἡ Ἀνατολή;
 ὡς τρέμει τὸ στρουθίον ὑπὸ τὴν σκιάν
 τοῦ τὸν αἰθέρα σχίζοντος ἱέρακος.
 Ἐφ' ἱκανὸν νῦν χρόνον ὑποκρίνεται
 τὸ πρόσωπον τοῦ ἠρωος ὁ Βουτσαρᾶς.
 Καιρὸς τὸ προσωπεῖον πλέον κατὰ γῆς
 νά ῥίψῃ, τὴν γελοίαν παρωδίαν του

καιρὸς νὰ παραιτήσῃ, κ' ἐμβριθέστερον
 τὴν θέσιν νὰ σταθμίσῃ τῆς πατρίδος του.
 Ἄν τοῦ Λεωνιδείου πλὴν ἡρωϊσμοῦ
 τὴν κωμωδίαν σκέπτεται πεισματωδῶς
 νὰ παρατείνῃ ἐπὶ πλέον, τραγικῆ
 εἰς τὴν τιμὴν μου θ' ἀποβῆ ἢ λύσις της.
 Τὴν κωμωδίαν τῶν τριακοσίων του
 Σπαρτιατῶν μὲ ποίαν πέμπτην προᾶξιν μου
 θὰ ἐνθυμῆται πέρουσι κατέστρεψα.
 Κυρία, ἤδη εἰς τὴν ἐξουσίαν μου
 ἐξ ὀλοκλήρου εἴσθε, ὅπως βλέπετε.
 Σκοπὸν δὲν ἔχω βίας οὐδ' ἐλάχιστον.
 Διὰ τῆς κατοχῆς σας εἰς παράδοσιν
 νὰ ἀναγκάσω θέλω τὸν Δοξαπατρῆν,
 πρὸς ὄφελός μου καὶ πρὸς ὄφελος αὐτοῦ·
 διότι μόνον νέαν ῥύσιν αἵματος
 τὸ πείσμα του τὸ τόσον πάλιν ἐμελλε
 νὰ ἐπιφέρῃ. Ὅλα τὰ περίχωρα
 φρουροὶ ἰππότες θὰ κατέχουν τοῦ λοιποῦ.
 Ἐάν, κυρία, ὅμως ἀπαθέστερον
 τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων ὑμεῖς κρίνετε,
 τοῦ πείσματός του νὰ προλάβετε ὑμεῖς
 τὰ φρικαλέα δύνασθ' ἐπικόλουθα.
 Ἴδου τί σᾶς προτείνω. Εἰς τὸν ἄνδρα σας
 νὰ γράψετε ἐντεῦθεν τὰ γενόμενα,
 προτρέπουσα αὐτὸν εἰς τὴν παράδοσιν,
 διότι ἄνευ ταύτης κινδυνεύετε.

ΣΟΦΙΑ

Πολὺ λυποῦμαι, ὅτι διπλωματικὴν
 τόσον σπουδαίαν ἐντολὴν εἰς πρόσωπον
 ἐσχάτης ἀμαθείας ἐμπιστεύεσθε
 καὶ ὅλως ἀκατάλληλον. Εἶμαι γυνή,
 αὐθέντα, καὶ γυνὴ τοῦ Βουτσαρά. Τ' ἀπλοῦν
 θαυμάζω τοῦτο πράγμα πῶς δὲν εἶδετε.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Ὁ κίνδυνος, κυρία, λυεῖ τοὺς δεσμοὺς
 τῆς συγγενείας καὶ τοῦ φύλου.

ΣΟΦΙΑ

Μάλιστα,
 ἢ τοὺς συσφίγγει ἔτι μᾶλλον, κατὰ τοὺς
 ἄνθρώπους.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Τοὺς ἄνθρώπους πάντας οἱ αὐτοὶ
 μᾶς κυβερνῶσι νόμοι, καὶ ὑπέρτατος
 τῶν νόμων πάντων εἶνε ἡ Ἀνάγκη. Τίς
 θνητὸς νὰ θραύσῃ τὸν ζυγὸν της δύναται ;
 Εἰς τῆς ἀνάγκης τὸν ζυγὸν καὶ σεῖς
 κύψατε τὸν αὐχένα.

ΣΟΦΙΑ

Τῆς ἀνάγκης τὸν
 ζυγὸν συντριβ' ἢ ἐλευθέρα μου ψυχῆ.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Τῆς εὐγενοῦς Ῥωμαίας τὸ φιλόσοφον
 ἀπόφθεγμα ἰππότης ἀμαθῆς ἐγὼ
 θαυμάζω μόνον. Εὐγλωττότερον αὐτὰ
 τὰ πράγματα λαλοῦσιν ὅμως. Γράψατε,
 σᾶς ἐπαναλαμβάνω, πρὸς τὸν ἄνδρα σας.

ΣΟΦΙΑ

Εἰς τὴν διάνοιάν σας ἐμβαθύνω. Τοῦ
 δειλοῦ μου ὑπηρετοῦ τὸ παράδειγμα
 τὸ θάρρος σας μεγάλως ἀνεξόριπισε.
 Διὰ τῆς προδοσίας του τὸ σπύλαιον
 κατέχετε· διὰ τῆς προδοσίας μου
 τὸ φρούριον ἐλπίζετε. Ἴδου πρὸς τί
 χορδὴν τινα δειλίας ἀνιχνεύετε
 ἐντός μου. Μάτην. Λείπει ἡ χορδὴ αὐτή.
 Καὶ ἂν δ' ὑπῆρχε, πάλιν δὲν ἐφθάνετε

εἰς τὰς ἐπάλλξεις τοῦ φρουρίου δι' αὐτῆς.
 Εἶν' ὑψηλόν, εἶν' ὑψηλότερον πολὺν
 ἀφ' ὅσον σεῖς φαντάζεσθε, τ' Ἀράκλοβον.

• ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Πολὺν λυποῦμαι διὰ τὴν ἀνένδοτον
 ἐπιμονὴν σας. Πρέπει νὰ ἐνδώσετε
 ἐν τούτοις, εἰ δὲ μή, δὲν σᾶς ὑπόσχομαι
 ἀσφάλειαν, καὶ τότε . . .

ΣΟΦΙΑ

Ὑψηλότατε,
 λαλεῖτε πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Βουτσαρά.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Καὶ τί σημαίνει τοῦτο ;

ΣΟΦΙΑ

Ὅτι ἀπειλαὶ
 γυναῖκα δὲν πτοοῦσιν, ἥτις, κύριε,
 ἐθύλασε τὸ γάλα Σπαρτιάτιδος.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Λοιπὸν ἀρνεῖσθε ;

ΣΟΡΙΑ

Ἀπολύτως.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Τὸ αὐτὸ

τῶντι γάλα ἐθηλάσατε καὶ σεῖς
 καὶ ὁ ἀνὴρ σας. Εἶσθε ὑπὸ κράτησιν,
 κυρία Σπαρτιάτις.

ΣΟΦΙΑ

Τὸ προέβλεπον.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Οὐ μόνον γάλα ἐθηλάσατε τ' αὐτό,
 κυρία, βλέπω, ὁ Δοξαπατρῆς καὶ σεῖς,
 ἀλλὰ καὶ γλῶσσαν τὴν αὐτὴν εἰς τὸ αὐτό

ἀμφότεροι σχολεῖον ἐδιδάχθητε.

ΣΟΦΙΑ

Εἶν' ἀληθές, αὐθέντα, τὴν Λακωνικὴν
 κ' εὐγνώμων θὰ σᾶς ἤμην διὰ βίου μου,
 ἐὰν μᾶς ἐμμεῖσθε κατὰ τοῦτο.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Ἄ !

Κυρία μου, ἀμέσως. Ὑγιαίνετε.
 Μὴ λησμονεῖτε, ὅτι ὑπὸ κράτησιν,
 Κυρία, εἶσθε αὐστηράν.

ΣΟΦΙΑ

Οὐδέποτε. (*Ὁ Καμπιανίτης ἀποχωρεῖ
 ὡς ἐξελευσόμενος. Κατ' ἰδίαν*).

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ

Ἐγὼ αὐτὸς μὲ τὰς ἰδίας χεῖρας μου
 ἀφρόνως τῶν ἐλπίδων μου κατέστρεψα
 τὸ χρύσινον, τὸ στίλβον οἰκοδόμημα !
 Καὶ τώρα ; τί νὰ πράξω, τί νὰ εἶπω ; ὦ,
 ποῖα πικρὰ μετάνοια μὲ τυραννεῖ !
 Ἐλθέ, ὦ Τόλμη ! Τόλμη σὺ βοήθησον. (*Ἐπιστρέφει πρὸς τὴν
 Σοφίαν*).

Κυρί', ἂν εἶπον ἢ ἂν ἐπραξ' ἄτοπα,
 ζητῶ συγγνώμην.

ΣΟΦΙΑ

Κύριέ μου, τίποτε.

ΚΑΜΠΙΑΝΙΤΗΣ (*ἔλθων πρὸς τὴν Μαρίαν*).

Τὸν ἥσυχόν σας βίον διετάραξα
 βαρβάρως, δεσποσύνη· εἰς τὴν μουσικὴν
 τῶν ἡμερῶν σας τῶν ἀθῶων δύσηχον
 τὸ ὄργανον τοῦ Τρόμου παρενέβαλον.
 Ἡ σιδηρὰ ἀνάγκη τοῦ πολέμου, φεῦ !
 βαρεῖα θλίβει πᾶσαν εὐγενοῦς ὀργὴν

καρδίας. Πλὴν συγγνώμην ταπεινῶς ζητῶ. (*Γονυκλιῆς πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Μαρίας*).

Τὸ γόνυ κάμπτων κατὰ γῆς ἐν σεβασμῶ,
συγγνώμην σᾶς ζητῶ.

ΣΟΦΙΑ

Πλὴν, Ὑψηλότατε,
δὲν εἶνε λόγος. Τίποτε, ὦ —

ΜΑΡΙΑ

Τίποτε,
αὐθέντα.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Δεσποσύνη, σᾶς εὐγνωμονῶ.

Τὰ ταπεινά μου δέξασθε σεβάσματα. (*Ἐδαφιαίως προσκυνήσας ἐξέρχεται*).

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

ΣΟΦΙΑ καὶ ΜΑΡΙΑ

ΣΟΦΙΑ

Μαρία μου, πῶς εἶσαι ;

ΜΑΡΙΑ

Ἄλλὰ τίποτε
δὲν ἔχω, μῆτερ.

ΣΟΦΙΑ

Ἄθλιον κοράσιον !

δὲν ἔχεις, λέγεις, τίποτε, κ' ἡ ὄψις σου
χλωμή, ὡς χρῶμα θείου, ὑπερβάλλουσαν
ἀνυσυχίαν τῆς ψυχῆς σου μαρτυρεῖ.

ΜΑΡΙΑ

Ἄλλά, ἀγαπητή μου μῆτερ, τίποτε
δὲν ἔχω, πιστευσόν μοι.

ΣΟΦΙΑ

Ὁ ἀπαίσιος

ἀστήρ σου, ὦ εἰς δυστυχίας συλλληφθὲν
κοράσιον, εἰς ἀποφράδας γεννηθὲν
ἡμέρας, γάλα συμφορῶν καὶ θλίψεων
θηλάσαν καὶ μὲ δάκρυα ἀνατραφέν,
εἰς βίον συμφορῶν σὲ κατεδίκασεν.
Ἄλλ' ἂν ἐπὶ ζωῆς σου δὲν ἐγνώρισας
τὸν κόσμον, τὴν χαράν, τὰς ἀπολαύσεις του·
πρὶν ἔτι ἐξανθήσῃ, ἂν αἱ ἄκανθαι
τὴν νέαν καλικά σου νὰ συμπνίξωσιν
ἐπαπειλοῦσιν, ἄνθος μου ταλαίπωρον·
ἂν ἀντὶ δρόσου ζωογόνου αὐχμηρὰ
τῶν διαπύρων στεναγμῶν μου ἡ πνοὴ
τὰ φύλλα σου προῶρος ἀπεμάρανε,
μὴ λόγον εἶπης, μὴ κατὰ διάνοιαν
ἀδημονήσῃς, κόρη, κατὰ τοῦ πατρός.
Ναί, ὅτε ἐρειπίων χοῦς τὴν κόνιν του
θά κρούπτῃ, τὸ πρὸς σὲ αὐτὸ ἀδίκημα
ἐνθυμηθεῖσα, κόρη, μὴ τὴν μνήμην του
μὴ βλασφημῆσῃς. Ἐπεσε μαχόμενος
ὑπὲρ πατρίδος· ἔπεσε τὴν φεύγουσαν
ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος προσπαθῶν
ν' ἀνακαλέσῃ. Ναί, ὁπότε ἀπελπίς
τὸ πνεῦμα παραδώσῃ καὶ ἡ μήτηρ σου,
μὴ λόγον εἶπης κατ' αὐτῆς, μὴ κατ' αὐτοῦ.
Σ' ἠγάπα, σὲ ἠγάπων, σ' ἠγαπῶμεν. Ναί,
σὲ ἠγαπῶμεν, ὦ γλυκὴ μου ὄνομα,
ὦ παμφιλτάτη κόρη, ὦ Μαρία μου ! (*Ῥίπτεται μετὰ λυγμῶν
εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Μαρίας*).

ΜΑΡΙΑ

Ὁ μῆτέρ μου φιλάτη, μῆτερ μῆτέρ μου ! (*Μένουσι ἀμ-
φότεροι εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων κλαίονσαι. Μετὰ μικρόν*).

ΣΟΦΙΑ

Ἀνάγκην, ἔχεις, κόρη, ἀναπαύσεως·
καιρὸς νὰ ἡσυχάσῃς· ἡ ἀλλοίωσις

τῆς ὀψέως σου μὲ τρομάζει. Ἄγωμεν. (*Ἐξέρχονται*).

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'

ΒΑΣΙΛΙΚΗ μόνη.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ἄχ! τὸ κεφαλάκι, τὸ κεφαλάκι μου! Θὰ σπάσῃ τὸ κεφαλάκι μου! (*ῥίπνεται ὀλιγοδρανῆς ἐπὶ τινὰ ἔδραν*). Θ' ἀνοίξουν τὰ μυλιγγία μου, Παναγία μου, θὰ πεταχτῆ ἔξω τὸ μυαλό μου! Τί τὸν ἤθελα ἐγὼ τέτοιον ἄνδρα; τί ἤθελα νὰ πάρω ἐγὼ τέτοιον βουρλισμένο; Ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ τό'ῤρης, πεθερά μου! — Ἄχ! τὸ κεφαλάκι μου! Θ' ἀρρώστίσω ἢ κακομοίρα, ἀρρώστησα, θ' ἀρρώστίσω. Ἀφανίσθηκα, ἐχάθηκα, θ' ἀποθάνω νὰ μείνουν τὰ παιδιά μου ἔς τοὺς πέντε δρόμους. Θεέ μου, τὸ κεφαλάκι μου! (*Ἐγείρεται καὶ ὑγράνασα μὲ ὄξος τμημα λινοῦ ὑφάσματος, τὸ θέτει εἰς τὸ μέτωπόν της. Ἐμβάνασα δὲ εἰς τὸ ὄξος καὶ τοὺς δακτύλους, ἐμβάλλει αὐτοὺς εἰς τοὺς ῥόθωνας*). Ἄ! μ' ἐλάφρωσε τὸ γλυκάδι λιγάκι. Ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ τό'ῤρης, πεθερά μου! ποῦ ἔγινες αἰτία καὶ ἀφανίσθηκε μὴ νέα ξεχωριστὴ σὰν κ' ἐμένα ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Τί τὸν ἤθελα ἐγὼ, αἱ! τί τὸν ἤθελα ἐγὼ αὐτὸν τὸν βουρλισμένο; Δὲν τὸν ἔβλεπες, δυστυχησμένη Βασιλική, πῶς αὐτὸς δὲν ἦταν ἄξιος γιὰ σένα; στραβὴ ἦσουν καὶ δὲν τὸν ἔβλεπες τὸν δαιμονισμένο; Ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ τό'ῤρης πεθερά μου, ποῦ ἔγινες αἰτία κ' ἐκόλασθηκα μαζί σου σήμερα, ποῦ ἔχω νὰ σοῦ κάμω τὰ κόλλυθα αὔριο. Μ' ἐκόλασες, μὲ κατακόλασες, ἀθεόφοβη. Ἡ ἁμαρτία ἔς τὸ λαιμό σου, ἔς τὸ λαιμάκι σου, πεθερά μου. — Ἄχ! τὸ κεφαλάκι τὸ κεφαλάκι μου!

ΣΚΗΝΗ Ζ'

ΜΑΡΙΑ καὶ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ἐν σπουδῇ.

ΜΑΡΙΑ

Βασιλική, Βασιλική.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Χριστὸς καὶ Παναγία! τί ἔχεις, κυρά μου;

ΜΑΡΙΑ

Ἄκουσε, Βασιλική, ἔχω πολὺ μεγάλην ἀνάγκην ἀπὸ σέ. Ἡ ζωὴ μου κρέμαται ἀπὸ τὰς χειρὸς σου. Ἄκουσε ὀρκί σου με, ὅτι θὰ μὲ κάμῃς ὅ,τι σὲ ζητήσω.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Χριστὸς καὶ Παναγία! τί ἔχεις, κυρά μου; τί τρέχει, Μαρία μου;

ΜΑΡΙΑ

Ὀρκίσου με, ὅτι θὰ μὲ κάμῃς ὅ,τι σὲ ζητήσω.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Καὶ χρειάζεσαι ὄρκον, κυρά μου, ἀπὸ τὴν πιστὴ σου δούλη; Πρόσταξε, τί ἀγαπᾷς;

ΜΑΡΙΑ

Εἶδες αὐτὸν τὸν ἱππότην τὸν Καμπανίτην;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Τί; ἐγύρισε πάλιν ὀπίσω;

ΜΑΡΙΑ

Ὅχι. Αὐτὸν τὸν ἱππότην πρέπει νὰ τὸν ἶδω αὔριον. Πήγαινε, τρέξε, κάμε ὅ,τι ἠμπορέσης· πρέπει, Βασιλική, χωρὶς ἄλλο νὰ τὸν ἶδω αὔριον, ἢ... κ' ἐγὼ δὲν ἠξεύρω τί θὰ γείνω.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Πλὴν τί θέλεις σύ, κυρά μου, τὸν Καμπανίτην; τί ἔχεις νὰ κάμῃς σὺ μὲ τὸν ἐχθρὸν τοῦ πατρός σου; (*Ἡ Μαρία στρέψασα κίβλω τοὺς ὀφθαλμοὺς, λαμβάνει ἐκ τῆς χειρὸς τὴν Βασιλικὴν, καὶ μὲ φωνὴν σιγανὴν καὶ μωστηριώδη*).

ΜΑΡΙΑ

Ὅ,τι θὰ σὲ εἶπω, Βασιλική, πρέπει νὰ μείνῃ κρυμμένον εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας σου. Ὅ,τι θὰ σὲ εἶπω, Βασιλική, εἰς κανένα — μὲ καταλαυβάνεις; — εἰς κανένα δὲν

πρέπει νὰ τὸ εἶπης. Ὅ,τι τὴν ἄρᾳ σὲ εἶπω, ἐχάθηκα, Βασιλική, ἂν ψυχὴν γεννητὴ ἄλλην παρὰ σὲ τὸ μάθη. Ὁ Καμπανίτης αὐτός, ὁ ἐχθρὸς τοῦ πατρὸς μου αὐτός, εἶνε ὁ ἱππότης τοῦ δάσους, εἶνε ὁ νέος τῆς καρδίας μου, εἶνε, Βασιλική, ὁ . . . ἀγαπητὸς μου (*κρύψασα εἰς τὰς χεῖρας τὸ πρόσωπον, ὀπίσκειται εἰς τὸ ἀνάκλιτρον*).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Χριστέ μου καὶ Παναγία μου ! τί ἄκουσα, τί ἐξεστόμισες, Μαρία; Δυστυχία σου, κόρη μου, δυστυχία σου ! (*Περιπατεῖ τεταραγμένη καὶ ἀνήσυχος*). Ἄχ ! τὸ κεφαλάκι, τὸ κεφαλάκι μου, Παναγία μου ! Ἄπὸ τὸ Θεὸ νὰ τὸ ὕρης, πεθερά μου ! Ἡ ἁμαρτία εἶ τὸ λαιμό σου, εἶ τὸ λαιμάκι σου, πεθερά μου. Κακοπεθερά, στρίγλα πεθερά μου, ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ τὸ ὕρης.

(Καταπεταννύεται ἡ αὐλαία).

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α΄

(Τὸ ἐκτὸς τοῦ σπηλαίου δάσος. — Νύξ διάστερος καὶ σεληνοφώτιστος)

ΜΑΡΙΑ *μόνη*.

Ἦ νύξ ὠραία ! ὦρα γοντευτική !
 Ἄνεφελος μαρμαίρει καὶ διάστερος
 ὁ οὐρανὸς ἐπάνω ὁ σαπφείρινος·
 ἢ γῆ σιγῶσα πέριξ μυστηριωδῶς,
 τὸν νήδυμον ὑπνώττουσ' ἀναπαύεται,
 καὶ ἡ σελήνη μὲ τὸ ὄμμα ἀγρυπνον
 προσέχει μὴ ταράξῃ τις τὸν ὕπνον της.
 Ἦ ἀργυρᾷ Σελήνη, σὲ ἠγάπησα.
 Ἄδιαφόρως πρὶν πρὸς σὲ ἠτένιζον,
 τὸ φέγγος τὸ γλυκύ σου, τὸ τοσάκις με
 καθοδηγῆσαν πλανηθεῖσαν οἴκαδε,
 ἀδιαφόρως ἢ ἀγνώμων ἐδλεπον.
 Ἄφότου ὅμως νέους εἰς τὸ στῆθός μου
 παλμούς ἠσθάνθην, νέον εἰς τὰς φλέβας μου
 ἀφότου αἶμ' ἀνήθη καὶ μὲ πυρπολεῖ,
 ἀφότου πόθοι καὶ ἐλπίδες ἀγνωστοὶ
 κυμαίνουσι τὸ στῆθός μου τὸ νεαρόν,
 πρὸς τῶν ἐλπίδων τούτων κ' ἐπιθυμιῶν
 τὸν ἀγνωστον πλανήτην ἢ καρδία μου
 τὰς πτέρυγας της τὰς δειλὰς τανύουσα
 καὶ μάτην πλανωμένη εἰς τὸ ἄπειρον,
 εἰς σέ, σελήν', εἰς σὲ ἐπαναπαύεται.
 Τὸ φῶς σου φέγγ' εἰς τὴν αἰθρίαν της ὁδόν,
 τὸ ὄμμα τὸ νοῆμόν σου ἐγνώρισε

τῶν πόθων μου κ' ἐλπίδων τὸ μυστήριον,
 τὸ οὔς σου ἠκροάσθη τῆς καρδίας μου
 τοὺς μυστικούς παλμούς, καὶ μοὶ ἐξήγησεν
 αὐτοὺς ἢ γλῶσσα ἢ μυστηριώδης σου.
 Μυστηριώδης, ἥσυχος καὶ ἄψοφος,
 ὡς μί' ἀκτὺς τοῦ ἠρεμαίου σου φωτός,
 ἐξαίφνης εἰς τὸ οὔς μου παρωλίσθησεν
 ὁ λόγος σου ἐκεῖνος: «Κίρη, ἀγαπᾶς»,
 καὶ ἔκτοτ' ἐδιδάχθην ὅτι ἀγαπῶ,
 καὶ ἔκτοτε, σελήνη, σὲ ἠγάπησα.
 Καὶ καθ' ἐσπέραν ἔκτοτε τοῦ στήθους μου
 νὰ σ' ἐκμυστηρευθῶ τοὺς πόνους ἔρχομαι
 ὡς εἰς πιστὴν μου φίλην κ' ἐπιστήθιον.
 Ναί, καὶ ἀπόψε πόνους ἔχω μυστικούς
 νὰ σοὶ ἐκθέσω. Ἄκουσον· ἀόριστος
 διαβιβρώσκει θλίψης τὴν καρδίαν μου,
 τὸ στήθος μου πιέζει ἀνεξήγητον
 ὀδύνης ἄχθος· τῆς ζωῆς τῆς νέας μου
 ταράττει τὰς ἡμέρας τρόμος ἄγνωστος,
 κ' εἰς τῆς φιάλης μου τὸ νέκταρ ἕψηθον
 κακεντρεχῶς μὴ γνύει χεῖρ ἀόρατος.
 Κακὰ ταράττουν ὄνειρα τὸν ὕπνον μου.
 Εἰς τὰς χρυσίνας πτέρυγας τοῦ ἀγγελος
 χρυσοῦς με φέρων ἵπταται πρὸς οὐρανόν·
 παλλόμενον τὸ στήθος μου παλλόμενον
 τὸ στήθος του ἐγγίζει τ' ἀλαβάστρινον·
 πετᾶ, καὶ μεταξὺ που μὲ μειδίαμα
 οὐράνιον τὴν ὄψιν μου ἀσπάζεται,
 ὦ, ἀσπασμὸν φλογώδη, ἀσπασμὸν πυρός.
 Πετᾶ, καὶ — εἰς τὴν πύλνν ἀίφνης φθάνομεν
 τοῦ παραδείσου. Ἦνεώχθ' ἡ πύλνν· νά,
 τὴν λάμψιν βλέπω καὶ τὴν δόξαν καὶ τὸ φῶς
 τοῦ παραδείσου, τοὺς ἀγγέλους τοὺς χρυσοῦς.
 Ἄλλὰ τὰ πάντα ἀίφνης ἀφανίζονται

ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ εἰς σκοτεινὸν
 κρημνίζου' αἴφνης χάος, μόνη, ἔντρομος.
 Ἐγείρομαι κατόπιν, καὶ τὸ πρόσωπον
 εἰς τὸ προσκέφαλόν μου κρύπτουσα, καθὼς
 μικρά, νηπία κόρη κλαίω. Ἄρά γε
 τί, φίλη μου, σημαίνει τοῦτο; — Ποῖος πλὴν
 ἠκούσθη πέραν κρότος; — Ἄ! λανθάνομαι,
 ὁ ῥυαξ κελαρύζει. — Δὲν λανθάνομαι,
 δὲν κελαρύζει ῥυαξ· εἶνε ἄνθρωπος.
 — Ἄ! εἶνε ἡ τροφός μου.

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

ΜΑΡΙΑ καὶ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (*σπεύδουσα*)

Ἔρχετ', ἔρχεται.

ΜΑΡΙΑ

Ἐκεῖνος;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ναί, ἐκεῖνος· ἔρχετ', ἔφθασε.

ΜΑΡΙΑ

Βασιλική, τὸν εἶδες, τὸν διέκρινες
 καλὰ; Ἐκεῖνος εἶνε;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Τί θὰ πῆ αὐτό;

ἐκεῖνος εἶν'.

ΜΑΡΙΑ

Ἐκεῖνος εἶν', ἐκεῖνος! ὦ!

σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, σὲ εὐχαριστῶ.
 Τὴν τόσνν εὐτυχίαν μου ἀδύνατον
 νὰ ὑπομείνω. Ἔρχεται, νά! — Πήγαινε

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΜΑΡΙΑ καὶ ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Μαρία μου, σὺ εἶσαι ;

ΜΑΡΙΑ

Γουλιέλμε μου,

σὲ βλέπω, ὦ — (ἐναγκαλιζονται).

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Μαρία, ἡργοπόρησα

πολὺ ἀπόψε, καὶ πολὺ σὲ ἔκαμα
 νὰ περιμένῃς· ἀλλὰ τόσ' ἢ πρὸς ἐμὲ
 σοῦ ἀγαθότης, ὥστε τὴν συγγνώμην σου
 θὰ ἔχω.

ΜΑΡΙΑ

Γουλιέλμε, μ' εἶνε εὐτυχεῖς

κ' αἱ ὄραι, ἄς διάγω προσδοκῶσά σε.
 Ἡ προσδοκία εἶνε μὲν ἀνιαρά,
 ἀλλ' ἔχει τι ἐν ἑαυτῇ κ' εὐχάριστον,
 καὶ δὲν γνωρίζω ποῖα τόσον ἡδονὴ
 τὴν βάσανόν της μετριάζει τὴν πικράν.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ὁ βίος τοῦ πολέμου ὁ πολὺφροντις,
 Μαρία μου, τοιοῦτος εἶνε. Ἄγρυπνος,
 πολλάκις νῆστις, πάντοτε φοβούμενος
 μὴ ὁ ἐχθρὸς ἐπέλθῃ ἀπροσδόκητος,
 ὁ στρατηγὸς βασάνους τῆς κολάσεως
 ἀφάτους ἔχει, καὶ εἰς γέενναν πυρὸς
 καὶ ζῶν ἀκόμη καίεται, ἐὰν τυχὸν
 τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν τὸν ἀφιέρωσεν
 εἰς τὴν λατρείαν οὐρανοῦ πλάσματος,
 ἀγγέλου ἐπιγείου, ὡς ἐγὼ εἰς σέ,
 ὠραία μου Μαρία.

ΜΑΡΙΑ

Γουλιέλμε μου !

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ἐξεύρεις διατί ἀπόψε ἤρρησα ;
 Μαρία, κινδυνεύω. Τὸ στρατόπεδον
 σχεδὸν εἰς στάσιν ὅλον νῦν εὐρίσκεται
 καὶ ἅπαντες γογγύζουν ἐναντίον μου.
 Ἀλλὰ οἱ τόσοι γογγυσμοὶ τῶν ἵπποτῶν
 δὲν μὲ πειράζουν τόσον, ὅσον αἱ ἀνδρὸς
 παρατηρήσεις, ὃν μεγάλως σέβομαι,
 τοῦ πρωτοστάτορός μου. Οὗτος ἔκθαμβος
 δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τί παθὼν
 τοσάκις ἀναβάλλω νῦν τὴν ἔφοδον.
 Ἀφίνω πλέον τόσους ἄλλους, οἵτινες
 καὶ προδοσίαν ταύτην τὴν διαγωγὴν,
 ἀκούεις ; προδοσίαν ἀπεκάλεσαν.
 Ἀδύνατον, Μαρία, ἢ κατάστασις
 αὐτῆ τοῦ στρατοπέδου νὰ παραταθῇ.
 Ἐὰν ἀκόμη αὔριον τὴν ἔφοδον
 ἀποκωλύσω, εἶμαι ὑπερβέβαιος,
 τῆς στάσεως τὸ τέρας μέχρις οὐρανοῦ
 τὴν κεφαλὴν του θὰ ὑψώσῃ. Ἄκουσον·
 ἀπὸ τοῦ Ἀρακλόβου δὲν ἐλάβετε
 εἰδήσεις ;

ΜΑΡΙΑ

Ὅχι.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ὅχι ; ἀλλ' ἀδύνατον
 τὰ πράγματα νὰ μείνουν οὕτω τοῦ λοιποῦ.
 Ν' ἀποκωλύσω αὔριον τὴν ἔφοδον
 τῶν ἀδυνάτων εἶνε.

ΜΑΡΙΑ

Τὸν πατέρα μου !

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Καὶ ἄλλοτε σ' ὄρκισθην, καὶ σ' ὀρκίζομαι
καὶ πάλιν, ὅτι τίποτε ὁ Βουτσαράς
δὲν θέλει πάθῃ. Πλὴν τὸ τόσον πείσμά του ;
πρὸς τί τὸ τόσον πείσμά του, Μαρία μου ;

ΜΑΡΙΑ

Περίμεινον ἀκόμῃ ἕως αὐριον,
καὶ ἔχω τρόπον νὰ τὸν μεταπείσω.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Πῶς ;

ΜΑΡΙΑ

Τὸν τρόπον μὴ ἐρώτα. Μόνῃ ἄφες με
τὸν τρόπον νὰ ἐξεύρω. Λοιπὸν αὐριον
ἀκόμῃ θὰ προσημείνης ;

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ναί, τοῦλάχιστον

πολὺ θὰ προσπαθήσω.

ΜΑΡΙΑ

Μὴ προσπάθειαν,
προσπάθειαν δὲν θέλω, βεβαιότητα
ζητῶ· θὰ περιμείνης ;

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Πλὴν, Μαρία μου . . .

ΜΑΡΙΑ

Θὰ περιμείνης ;

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Περιμένω.

ΜΑΡΙΑ

Κάλλιστα.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ (έτοιμαζόμενος ν' ἀναχωρήσῃ).

Λοιπὸν, ὦ ἄγγελέ μου . . .

ΜΑΡΙΑ

Γουλιέλμε, τί ;
νὰ φύγῃς θέλεις ; τόσον γρήγορα, σκληρῶς
ἰππότη, μὲ ἀφίνεις ;

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

ὦ Μαρία μου,

ἂν ἤξευρες μὲ πόσα στρατηγήματα
νὰ διαφύγω προσπαθῶ τὰ βλέμματα
τοσοῦτων σταυροφόρων κατασκόπων μου,
ὅτι ἐκάστην ἀπουσίας μου στιγμὴν
μὲ σχόλια ποικίλα σχολιάζουν, ὅτι
φοβοῦμαι νὰ ἐξέλθω τῆς σκηνῆς,
τὰ σχόλια μὴ ταῦτα κατὰ πρόσωπον
λεγόμενα ἀκούσω, ἢ ἀναφανδὸν
γογγύζοντας ἰππότης, δὲν θὰ μ' ἔλεγε
σκληρὸν ἰππότην, ὄχι. Τίς ; ἐγὼ σκληρὸς,
ἐγὼ σκληρὸς ; ὦ ! μὲ ἀπεχαιρέτισε
τὸ ἦθος τὸ σκληρὸν, τὸ ἀρειμάνιον,
τὸ ἦθος μου τὸ πρὶν ἐκ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν
φωτοβολοῦντας εἶδον, κόρη, τοῦτους σου
τοὺς δύο μαγικοὺς ἀστέρας. Ἐκτοτε,
ὦ ! ἐκτοτε παιδίον ἔγειν' ἀπαλόν,
κ' ἐνώπιόν σου εἶμαι βρέφος νήπιον,
τί λέγω βρέφος ; ἄγαλμα νευρόσπαστον,
κινούμενον καὶ πρᾶττον, ὅπως μί' ἀκτὴς
τοῦ μαγικοῦ σου διατάξῃ βλέμματος.
Ἐξέλιπεν ὁ πρόην Γουλιέλμος νῦν·
φεῦ ! μετεβλήθ' ἢ πλὴν σκληρὰ καρδιά του,
καρδιά παγετώδης, ἀδαμάντινος.
Ἐθουληματίσθ' εἰς κόνιν ὁ ἀδάμας τῆς,
κ' εἰς τὰς θερμὰς ἀκτῖνας τῶν βλεμμάτων σου
ὁ πάγος τῆς ἐτάκῃ εἰς ὠκεανὸν
θερμὸν λατρείας, κ' αἰωνίου ἔρωτος.

ΜΑΡΙΑ

Ὁραῖε Γουλιέλμε, Γουλιέλμε μου
 ὠραῖε, Γουλιέλμε μου ἀγαπῆτέ! (*ὁπίσται εἰς τὰς ἀγκάλας του*).
 Μικρὸν ἀκόμη μεῖνον, Γουλιέλμε μου.
 Δὲν μὲ λυπεῖσαι; Ἴδε μου τοὺς ὀφθαλμούς,
 ἐμαύρισαν νὰ σὲ προσμένω. Ἄκουσον·
 ὅ,τι ἂν εἴπῃς, εἶσαι πάντοτε ἀνὴρ,
 καὶ ὑπομένεις ὡς ἀνὴρ τὸν χωρισμὸν.
 Ἐγὼ πλὴν, οἴμοι! εἶμαι ἀσθενὴς γυνή.
 ὦ! μία μὲν ἀπουσίας σου στιγμὴ
 μοὶ φαίνεται ἡμέρα, μία ὥρα τῆς
 μοὶ φαίνεται ἔτος, καὶ ὀλόκληρος αἰὼν
 ἡμέρα μία μὲν ἀπουσίας σου.
 Ὀλόκληρον αἰὼνα ὑπομένεις σὺ
 νὰ μένης κλαίων καὶ θρηνῶν κατάμονος;
 Μικρὸν ἀκόμη μεῖνον, Γουλιέλμε μου.
 Ἴδέ, πόσον ὠραία, πόσον μαγικὴ
 ἢ νῦξ ἀπόψε εἶνε. Ὑπεράνω μας
 αἱ κορυφαὶ τοῦ Χέλμου μεγαλοπρεπεῖς,
 οὐρανομήκεις ἴστανται. Πλησιφαῆς
 γλυκὴ φῶς ἢ σελήνη χέει πανταχοῦ.
 Ἴδὲ μακρὰν εἰς τ' ἄκρον τοῦ ὀρίζοντος
 τὴν γραφικὴν τοῦ Ταῦγέτου ἀποψιν,
 κ' ἐντεῦθεν τῶν Στροφάδων εἰς τὴν θάλασσαν
 μαρμαῖρον τῆς σελήνης τὸ ὠραῖον φῶς.
 ὦ! μεῖνον ἔτι, μεῖνον. Ἄν ἐγνώριζες
 εἰς ποῖον ἄδην ζῶσαν, ποίαν κόλασιν
 φυγῶν θὰ μὲ ἀφήσῃς, ἂν ἐγνώριζες
 μακρὰν ὅποτε εἶσαι, πόσα δάκρυα
 μοὶ προσξενεῖς καὶ πόσους πόσους στεναγμούς,
 ὁ κόσμος ὅτι ὅλος μαῦρος γίνεται,
 καθὼς μ' ἀφήσῃς. ὦ! εἰ ἐγνώριζες
 ποίαν σκληρὰν, φρικώδη, ζοφερὰν ζωὴν
 μακρὰν σου ὑποφέρω, δὲν θὰ ἔφευγες·

ναί, τὸ γνωρίζω· ὄχι, δὲν θὰ ἔφευγες.
 Ἄλλὰ γυνὴ δὲν εἶσαι, δὲν ὑπέφερες,
 δὲν ὑποφέρεις, δι' αὐτὸ δὲν μ' ἐννοεῖς·
 καὶ δι' αὐτὸ τοσοῦτον ἀδιάφορος
 στιγμὴν ἰδὼν με μὸλις φεύγεις. Φεύγεις· ὦ!
 ἢ λέξεις αὐτὴ μὲν, ἢ ἰδέ' αὐτὴ
 καὶ μὲν ἄδης, ἄδης μ' εἶνε ζοφερός. (*Μένει τεθλιμμένη*).

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

ὦ! αὐστηρὰ μὲ κατακρίνεις, φίλη μου,
 ἀδίκως, ὦ! ἀδίκως. Μὲν σὺ θρηνεῖς,
 καὶ μὲν σὺ στενάξεις, συλλογίζεσαι;
 Κ' ἐγὼ μακρὰν σου, ἄγγελέ μου, τίκομαι,
 καὶ ζῶν εἰς φλόγας καίομαι κολάσεως·
 κ' ἐμοῦ κ' ἐμοῦ τὸ στήθος ἐξατμίζεται
 εἰς στεναγμούς πυρίνους, φίλη, φλογερούς·
 καὶ εἰς ἐμὲ ὁ κόσμος ὅλος φαίνεται
 μακρὰν σου ἐρημία ζοφερά, φρικτή·
 ἀλλὰ ἀνάγκη, φίλη μου, ἀνιάρᾳ
 καὶ σιδηρᾳ μὲ θλίβει. ὦ! ἂν ἤξευρες
 τῆς συνεντεύξεώς μας ταύτην τὴν στιγμὴν
 μὲ πόσας, φεῦ! θυσίας ἐξηγόρασα . . .
 Καί, φίλη μου, τὰ πάντα ἐθυσίαζον,
 ἂν διὰ τῶν τοιούτων θυσιῶν μου σὲ
 ἀπέκτων. Πλὴν, γνωρίζεις, μὲν ἢ ἄλωσις
 τοῦ Ἀρακλόβου, κ' ἢ κατάκτησις τῆς γῆς
 τῶν Σκόρτων μ' ἐγγυᾶται τὴν κατάκτησιν
 καὶ τῆς χειρός σου. Ἄλλως ἀκατόρθωτον
 τὸ ὄνειρον αὐτὸ τῆς εὐτυχίας μας.
 Ἄν θυσιάσω, φίλη, τὰς πλησίον σου
 τρισευτυχεῖς στιγμὰς μου, τὸ χρυσοῦν αὐτὸ
 μὲ παρασύρει ὄνειρον τῶν πόθων μας·
 ὡς ἄλλη πυρὸς στύλη τοῦτο μ' ὀδηγεῖ
 εἰς ὅλας μου τὰς πράξεις· τοῦτο τὸ χρυσοῦν

τῆς εὐτυχίας ὄνειρον τὴν ζοφεράν
ζωὴν μου διαφέγγει· καὶ θλιβόμενον
μακράν σου τοῦτο, τοῦτο μὲ παρηγορεῖ.
Ἄλλ' ὁ καιρὸς ἐπείγει.

ΜΑΡΙΑ

ᾠ! ἀλλοίμονον!

ἀπελπισία!

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (*μακρόθεν*).

Αἶ, Μαρία, κόρη μου.

Μαρία, αἶ! ποῦ εἶς;

ΜΑΡΙΑ

Ἐδῶ, Βασιλική.

Τί θέλεις; τίς μὲ θέλει;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ἡ μητέρα σου.

ΜΑΡΙΑ

Εἰς τὴν στιγμὴν προφθάνω. — ᾠνειρον λοιπὸν
καὶ ἡ ἐσπέρα αὐτὴ ἦτο, ὄνειρον!

Λοιπὸν ἀρχίζ' ἡ βάσανός μου πάλιν — ὦ!

θὰ ἔλθ' ἡ νύξ καὶ πάλιν ἡ ἀπέραντος,

κ' ἐγὼ ἀνησυχούσα, μόνη, αὐπνος,

τὴν θλίψιν τῆς καρδίας μου, τὴν ἔρημον,

τὴν ἀηδῆ ζωὴν μου, ὦ! τὴν ἐπαχθῆ

θὰ σύρω ὑπαρξίν μου, καὶ θ' ἀκολουθῶ

τὸ ἄρμα τῆς νυκτὸς τὸ βραδυκίνητον!

Θὰ μένω πάλιν ἀγρυπνος, στενάζουσα,

καὶ τὴν στρωμνὴν τὴν μισητὴν μου βρέχουσα

μὲ δάκρυα, ὡς ἀσθενὴς θὰ στρέφωμαι

ὀλόκληρον τὴν νύκτα τὴν ἀπέραντον,

καὶ μάτην, μάτην θὰ προσμένω τὴν αὐγὴν

νὰ ἴδω τὴν ὀραίαν! — Ἐφθασα εὐθύς.

— ᾠ Γουλιέλμ!

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

ᾠ Μαρία!

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (*προεληθοῦσα εἰς τὴν σκηνήν*).

Δὲν ἀκοῦς,

παιδί μου; σὲ φωνάζει ἡ μητέρα σου.

ΜΑΡΙΑ

Βασιλική, ἀμέσως.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Πήγαινε, ἐπειδὴ

φοβοῦμαι μήπως ἔλθῃ μόνη της.

ΜΑΡΙΑ

Εὐθύς.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Φοβοῦμαι, σ' εἶπα, μήπως ἔλθῃ μόνη της,
καὶ τότε . . . μὲ ἀκούεις;

ΜΑΡΙΑ

Μίαν λέξι, καὶ —

Ἀγαπητέ μου Γουλιέλμ, βλέπεις πῶς —

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ (*ἐν σπουδῇ*).

Μαρία μου, ὑγίανε.

ΜΑΡΙΑ

Ὑγίανε,

ἀγάπη μου, ψυχὴ μου. (*Ἀντασπάζονται καὶ περιπτύσσονται ὁ
Γουλιέλμος ἀπέροχεται ἡ Μαρία τὸν ἀνακαλεῖ*).

Μίαν λέξιν μου

ἀκούη, Γουλιέλμ. (*ὁ Καμπανίτης ἐπιστρέφει*).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ (*πρὸς τὴν Μαρίαν*)

Ἀπερίσκεπτε!

ΜΑΡΙΑ

ᾠ! τὸ ἐσπέρας μὴ βραδύνης αὐριον,
ναί, μὴ βραδύνης, σ' ἱκετεύω.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

ᾠχι.

ΜΑΡΙΑ

Φεῦ !

Λοιπὸν θὰ φύγῃς ; φεύγεις ; ὦ ! ὑγίαινε.
Μαζί σου φεύγει πᾶσα, οἴμοι ! τέρψις μου,
μαζί σου φεύγει, φεῦ ! ἢ εὐτυχία μου !
Υγίαινε.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Μαρία μου, ὑγίαινε. [*Ὁ Καμπανίτης ἀπέρχεται*].

ΜΑΡΙΑ

Βασιλική μου, ἔφυγε ! Τί γίνομαι ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Πήγαινε γρήγορα μέσα. Σὲ περιμένει τόσῃν ὥρᾳ ἢ μη-
τέρα σου, παιδί μου, καὶ φοβοῦμαι πολὺ μῦπως ἐβγήκε
μόνη της νὰ σὲ ζητῇ. Πήγαινε γρήγορα, τρέξε. (*Πρὸς τὸ οὐδὲ
αὐτῆς*). Εἶνε τόση ὥρα τώρα ποῦ ἦλθε ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ φρού-
ριο, σταλμένος ἀπὸ τὸν πατέρα σου γιὰ νὰ δῇ τί γίνεσθε.

ΜΑΡΙΑ

Ἄλθθεια ; (*Σπεύδει πρὸς τὸ σπήλαιον*).

ΣΚΗΝΗ Δ΄.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ καὶ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ (*ἔξισθεν τῶν δένδρων*)

Ψτ ! ψτ ! αἱ ! Βασιλική ! ψτ !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Χριστὸς καὶ Παναγία ! τίς εἶνε ;

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ἐννοια σου ! καὶ δὲν εἶνε κανένας λύκος νὰ σὲ φάγῃ.
Ἐγὼ εἶμαι.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ἄ ! καὶ πῶς ἐτρόμαξα ἢ κακομοῖρα ! Ἡ ἀφεντεία σου
εἶσαι, ὑψηλότατε ; Ἄχ ! καὶ πῶς ἐτρόμαξα ἢ κακομοῖρα !

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Νά ! λάβε αὐτὸ, Βασιλική, διὰ τὴν πιστοσύνην σου.
(*Τῇ δίδει ἐν βαλάντιον*).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Μπά ! Θεὸς φυλάξῃ ! Ἐγώ, Ὑψηλότατε, νὰ πάρω χρή-
ματα ! Μπά ! Θεὸς φυλάξῃ !

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ἐλα δά ! Μὴ κάμνης τώρα τὴν ἀκατάδεκτη ! (*ὀπίσκει τὸ
βαλάντιον καὶ ἀναχωρεῖ. Ἡ Βασιλικὴ κύρασα λαμβάνει τὸ βαλάντιον καὶ χωρὶς
νὰ προχωρήσῃ μὴδὲ βῆμα*)

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ἀφέντη μου, πάρε τὰ χρήματά σου ὀπίσω. Ἐγὼ νὰ
πάρω χρήματα ; Θεὸς φυλάξῃ ! Νά ! πάρε τα ὀπίσω,
ἐγὼ δὲν τὰ θέλω. Ἄν δὲν τὰ πάρῃς, θὰ τὰ ῥίξω κατὰ γῆς.
(*Κατ' ἰδίαν, ἀφ' οὗ ὁ Καμπανίτης ἠφανίσθη*). Μὴδὲ γυρίζει κἄν νὰ μὲ
κοιτάξῃ. Αἱ, τώρα, ἔς τὸ Θεό σου, εἶπέ με, τί φταίω ἐγώ ;
Τὰ χρήματα, λέγει ὁ λόγος, εἶνε τοῦ πειρασμοῦ, τοῦ ἔξ'
ἀπὸ ὄω. Πολὺ καλά, συμφωνῶ καὶ ἐγὼ μαζί σου. Ἀλλὰ
τώρα ἐδῶ, ἔλα πέρς μου, ἐγὼ ἢ κακομοῖρα τί φταίω ; Αὐτὸς
μοῦ λέγει νὰ μοῦ δώσῃ χρήματα· ἐγὼ τὸν ἀπσκορῖνομαι
καθαρὰ καθαρὰ πῶς δὲν θέλω, ἐτελείωσε. Αὐτὸς μοῦ τὰ
ρίχνει κατὰ γῆς. Αἱ ! τί νὰ κάνω ; Νὰ τ' ἀφήσω κατὰ γῆς
εἶνε ἁμαρτία. Δὲν εἶνε νὰ πῆς πρᾶγμα νὰ τ' ἀφήσω κατὰ
γῆς γιὰ σπόρο, νὰ φυτρώσῃ καὶ νὰ πληθύνῃ σὰν τὴ φα-
κί. Κοίταξε ὅμως σὺ πῶς πάλιν ἐγὼ κάνω τὸ χρέος μου.
Τὰ παίρνω ἀπὸ κατὰ γῆς, καὶ τοῦ λέγω πάλιν καθαρά.
Ὑψηλότατε, χρήματα ἐγὼ δὲν θέλω· πάρε τὰ χρήματά σου
ὀπίσω. Αὐτὸς οὔτε τὰ χρήματα παίρνει, οὔτε γυρίζει νὰ μὲ
κοιτάξῃ, ὅπου ἐβράχνιασα νὰ φωνάζω «πάρε τα ὀπίσω,
πάρε τα». Πέρς μου λοιπὸν τώρα ἔς τὸ Θεό σου, τί φταίω
ἐγὼ ; (*Κάθεται κατὰ γῆς καὶ ἀριθμεῖ τὰ χρήματα*). Ἐνα, δύο, τρία,
τέσσαρα, ἕξ, ὀχτώ, δέκα ὑπέρπυρα ! (*κρῖπτει τὸ βαλάντιον εἰς τὸ
θινάκιόν της*). Ὡς τόσο πολὺ κολὸς ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶνε
αὐτὸς ὁ Καμπανίτης.

(ΜΕΤΑΣΚΕΥΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ)

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

(Τὰ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου.)

ΣΟΦΙΑ, ΜΑΡΙΑ καὶ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

ΣΟΦΙΑ

Τὸν γέροντα δὲν ἐνθυμεῖσαι τὸν καλόν,
ὅστις σ' ἠγάπα τόσον ;

ΜΑΡΙΑ

Ποῖον, μῆτέρ μου ;

ΣΟΦΙΑ

Πῶς λησιμονεῖς εὐκόλως ! Φιλανθρωπινὸς
τὸ ὄνομά του ἦτο, ὁ καλύτερος
καὶ πρῶτος ἦτο φίλος τῆς οἰκίας μας.
Δὲν ἐνθυμεῖσαι ; Εἶχε δύο ζωνρὰ
καὶ εὐμορφα παιδία,

ΜΑΡΙΑ

Ἐλνσιμόνησα.

ΣΟΦΙΑ

μὲ τὰ ὅποια ἔτρεχες καὶ ἔπαιζες.

ΜΑΡΙΑ

Τὴν Θεανὼ μὴ λέγεις ;

ΣΟΦΙΑ

Ναί, τὴν Θεανώ.

ΜΑΡΙΑ

Ἦ φίλη Θεανώ μου ! Καὶ ὁ Ἄγγελος
ὁ ἀδελφός της, ὁ καλός μου Ἄγγελος ;
Τὸν ἐνθυμεῖσαι, μῆτέρ μου, τὸν Ἄγγελον ;

ΣΟΦΙΑ

Πῶς δὲν τὸν ἐνθυμοῦμαι ;

ΜΑΡΙΑ

Τί νὰ ἔγειναν,

ὦ μῆτέρ μου ; Πῶς μὲ ἠγάπων ! μάλιστα

ὁ Ἄγγελος ἐκεῖνος ! Πάντα ἤθελε
νὰ μὲ φιλῆ καὶ νὰ μ' ἐναγκαλιζέται.
Πρὸ τόσων, μῆτερ, δὲν τοὺς εἶδομεν ἐτῶν.
Τί ἔγειναν ;

ΣΟΦΙΑ

Εἰδήσεις τῶν ὁ κύριος
μας φέρει.

ΜΑΡΙΑ

Ναί ; ὦ, μῆτερ, ἐὰν εἶχομεν
τὴν τύχην ἅπαξ πάλιν νὰ τοὺς ἴδωμεν
τούλάχιστον !

ΣΟΦΙΑ

Καὶ μάλιστα τὸν Ἄγγελον,
ὅστις τοσοῦτον ἤθελε νὰ σὲ φιλῆ.

ΜΑΡΙΑ

Ναί, μῆτερ· πλὴν τί ἔμαθες ; τί γίνονται ;

ΣΟΦΙΑ

Εἰπέ μοι τί θὰ ἔκαμνες, Μαρία μου,
ἐὰν τὴν Θεανώ σου αἰφνης ἔβλεπες ;

ΜΑΡΙΑ

Ποίαν χαρὰν θὰ μ' ἐπροξένει, μῆτέρ μου !
Ἦ, θὰ τὴν κατεφίλου —

ΣΟΦΙΑ

Καὶ τὸν Ἄγγελον ;

ΜΑΡΙΑ

Θὰ τὸν ἠγκαλιζόμην —

ΣΟΦΙΑ

Καὶ τὰ δανεικὰ
φιλύματά του θὰ ἐξώφλεις βέβαια ;

ΜΑΡΙΑ

Τί ἐννοεῖς ;

ΣΟΦΙΑ

Θὰ τὸν ἐφίλεις.

ΜΑΡΙΑ

Μάλιστα.

ΣΟΦΙΑ

Ἰδοὺ ὁ Ἄγγελος, Μαρία. Δύνασαι
να ἐξοφλήσης.

ΜΑΡΙΑ (ἐκθαμβος).

Εἶνε, εἶνε δυνατόν ;

Ἵ Ὁ Ἄγγελος ;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Μαρία, ναί, ὁ Ἄγγελος,

ἐκεῖνος εἶμαι.

ΜΑΡΙΑ

Φίλε, καλῶς ἦλθετε.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Εὐχαριστῶ.

ΣΟΦΙΑ

Τί κρύος τρόπος, κόρη μου ;

Καὶ χρέν κ' ὑποσχέσεις ἐλπισμόνησε
ἐν ἀκαρεῖ ; Δὲν τὸν ἐναγκαλίζεσαι
τούλάχιστον ; Μὲ κρύα «καλῶς ἦλθετε»
κ' «εὐχαριστῶ» ἀλλήλους φίλοι παλαιοὶ
κ' ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἀνευρίσκουσι ;
Λοιπὸν, Μαρί', ἀκόμη ; λοιπὸν, Ἄγγελε ; (**Ἡ Μαρία καὶ*
ὁ Ἄγγελος δεξιῶνται ἀλλήλους).

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Λοιπὸν τοὺς χρόνους ἐνθυμεῖσθε τοὺς τερπνοὺς
τῆς παιδικῆς ἐκείνους ἡλικίας μας ;
Λοιπὸν ἀπὸ τῆς μνήμης σας ὀλοτελῶς
δὲν ἤμην ἐσβεσιμένος ; Σὰς εὐγνωμονῶ.

ΜΑΡΙΑ

Καὶ διατί, ὦ φίλε μου, τὴν ἄδικον
αὐτὴν σας ὑπόψιαν ; Εἶνε δυνατόν
τῆς ἡλικίας τῆς μικρᾶς τοὺς εὐτυχεῖς

να λησιμονήσω χρόνους, ὅτε ἀδελφοὶ
ἠγαπημένοι συνεπαίζομεν ὁμοῦ ;
Κ' ἡ Θεανῶ ; τί γίνεται, ὦ Ἄγγελε,
ἡ Θεανῶ ;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Μαρία, σὰς παρακαλῶ,
πικρᾶς με ἱστορίας ἀπαλλάξατε,
ἦν πρὸ ὀλίγου ἤκουσεν ἡ μήτηρ σας,
καὶ ἦν χωρὶς δακρύων εἶν' ἀδύνατον
να διεξέλθω.

ΣΟΦΙΑ

Κόρη μου, μετέπειτα
σοὶ διηγοῦμ' ἐγὼ τὰ πάντ'.

ΜΑΡΙΑ

Ἄλλοίμονον !

τί προμαντεύω !

ΣΟΦΙΑ

Τίποτε. Μετέπειτα
θα σ' εἶπω πάντα, καὶ τὰς παρὰ τοῦ πατρὸς
εἰδήσεις τοῦ φρουρίου.

ΜΑΡΙΑ

Ναί, ὦ Ἄγγελε ;

Ἐξ Ἀρακλόβου ἔρχεσθε ; Εἶνε καλὰ
ὁ φίλτατος πατήρ μου ;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Ἡ μήτηρ σας σὰς λέγει τὰ ἐπίλοιπα.
Ἐπείγει ἤδη ὁ καιρὸς. Κυρία — (*Ἐτοιμάζεται ν' ἀπέλθῃ*).

ΣΟΦΙΑ

Τί ;

ἀναχωρεῖτε, Ἄγγελε ;

ΜΑΡΙΑ

Πῶς, φίλε μου ;

Μετὰ τосαῦτα ἔτη τύχη ἀγαθῇ

σᾶς βλέπω πάλιν χαίρουσα ἀπὸ ψυχῆς·
πλὴν νὰ σᾶς ἐπανίδω μόλις νῦν στιγμὴν
ἐπρόφθασα, καὶ φεύγετε ;

ΣΟΦΙΑ

Ναί, κόρη μου,

εἶνε ἀνάγκη. Ἄκουσον. Ὁ δυστυχῆς
πατήρ σου ἀγνοῶν τοῦ ὑπηρετοῦ μας
τὴν προδοσίαν, ὅτι καὶ τὸ σπῆλαιον
κ' ἡμεῖς καὶ ὅλη περίξ ἢ περίχωρος
εἰς χεῖρας εἶνε τῶν ἐχθρῶν, ἀπέστειλε
πρὸς φύλαξιν ἡμῶν ἐδῶ τὸν Ἄγγελον
μὲ δέκα ὄπλοφόρους. Ἀλλὰ ἔξαφνα
εὐρόντες πάντα περίξ κατεχόμενα
ὑπὸ τῶν Φράγκων, εἰς τ' ἀπόκρυφα στενά
ἐκρύφθησαν, καὶ μόνος, βοηθούμενος
ὑπὸ τοῦ σκότους καὶ λαθῶν τοὺς φύλακας
ἱππότης ὁ γενναῖος οὗτος φίλος μας,
μέχρις ἡμῶν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σπῆλαιον
κατόρθωσε. Πλὴν τώρα εἰς τὸ φρούριον
νὰ ἐπιστρέψῃ πρέπει, τὰ γενόμενα
διὰ νὰ ἀναγγεῖλ' εἰς τὸν πατέρα σου —
ἀλλὰ καὶ τοῦτο μόνον, ἐάν, ὅπως πρὶν,
τὴν προσοχὴν νὰ διαφύγῃ δυνηθῇ
τῶν Φράγκων εἰς τὸ σκότος, μὲ τὴν δύναμιν,
Χριστέ μου, τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ
σταυροῦ σου ! (ποιῶσα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ).

ΜΑΡΙΑ

Λοιπὸν φεύγετε ;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Μαρία μου,

ὁ οὐρανός μοι μάρτυς, πῶς πλησίον σας
νὰ μένω ὀλοκλήρους ὥρας ἤθελον,
ἡμέρας ὀλοκλήρους, εὐτυχίαν μου

στιγμὴν νομίζων πᾶσαν ἢν διήνουν
ἐγγύς σας· ἀλλ' ὁ πόθος οὗτος, φίλη μου,
ἀνάγκη νὰ ἐνδώσ' εἰς τὰ συμφέροντα
δι' ἃ ἔξαπεστάλην. Ναί, Μαρία μου,
ὁ οὐρανός μοι μάρτυς, ὅτι τὴν στιγμὴν
τοῦ νὰ σᾶς ἐπανίδω ὄνειροπολῶν
πολλὰ μακρὰν σας ἔτη διετέλεσα.
Νυχθήμερον, ὑπνοῦντα ἢ ἐγροῖγορον
τὸ ὄνειρον μ' ἐπλάνα τοῦτο τὸ χρυσοῦν.
Σᾶς ἐπανεῖδον τέλος τύχη ἀγαθῇ.
Αἱ πρὸς Θεὸν εὐχαί μου εἰσηκούσθησαν,
τ' ὄνειρον ἐπληρώθη τῶν ἐλπίδων μου.
Μικρὸν σᾶς εἶχ' ἀφήσῃ πρὶν κοράσιον,
καὶ σᾶς εὐρίσκω νέαν νῦν προκόψασαν
εἰς κάλλος, δεσποσύνη, καὶ εἰς χάριτας.
Τοῦ κάλλους τούτου, τῶν χαρίτων τούτων σας
αἰώνιος δεσμώτης, καὶ αἰώνιος
ὁ πρὶν σας φίλος λάτρις θὰ παρέμενεν
ἐγγύς σας αἰώνιος, εὐτυχίαν του
νομίζων τοῦτο ὑπερτάτην. Ἀλλὰ φεῦ !
ἡ ὥρα κατεπεῖγει. Τὰ περίχωρα
φυλάττουν σταυροφόροι, καὶ λαθῶν αὐτοὺς
νὰ φύγω χρεῖα· ἄλλως εἶνε κίνδυνος
τὰ ἔσχατα νὰ πάθω. Ἴσως ἄλλοτε,
ὃ δεσποσύνη . . . Πλὴν παρῆλθεν ὁ καιρός.
Κυρία, δεσποσύνη, ὑγιαίνετε.

ΣΟΦΙΑ

Γενναῖον τέκνον, εὐχομαὶ ὁ Ὑψιστος
νὰ σὲ διαφυλάξῃ.

ΜΑΡΙΑ

Ὑγιαίνετε,

ὦ φίλε.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Δεσποσύνη, ὑγιαίνετε. (*Ἐξέρχονται ἡ Μαρία καὶ ἡ Σο-
φία ἐκ τῆς σκηνῆς*).

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ (μόνος)

Τὴν εἶδα ! Οὐδ' ἢ φαντασία μου ποτὲ
 ὠραίαν τόσον δὲν μοὶ τὴν ἀνέπλασε.
 Τὴν εἶδα ! Εἰς τῶν μελανῶν τῆς ὀφθαλμῶν
 τὸ πῦρ τὸ καῖον ἔμεινα φλεγόμενος,
 κ' εἰς τὰς θερμὰς ἀκτῖνας τῶν βλεμμάτων τῆς,
 ὡσάν εἰς κολυμβήθραν νέαν βαπτισθεὶς,
 ἀνεγεννήθην ὄλβιος, μακάριος !
 Τὴν ἤκουσα. Ὁ τόνος τῆς μελωδικῆς
 φωνῆς τῆς ἐνεδόνει τῆς καρδίας μου
 τὰς λεπτοτάτας ἴνας, ὡς στοᾶς κλειστῆς
 δονοῦσι τὸν ἀέρα ἰσχυρῶς χορδαὶ
 κιθάρας κρουομένης. ὦ ! τὴν ἤκουσα !
 Τῆς μουσικῆς τῆς λαλιᾶς ὁ κληθυμὸς,
 μὲ μαγικὴν ἀρπάζων μ' αἴφνης δύναμιν,
 εἰς ὑψηλὰς, αἰθρίας χώρας ἔσυρε,
 παλλόμενόν με, τρέμοντα ἡδυπαθῶς.
 Τὴν ἤκουσα, τὴν εἶδα· τῆς καρδίας μου
 ἢ θλίψις ἀνηρέθη· διελύθησαν
 τὰ νέφη τὰ τὸν βίον μου σκιάζοντα·
 καὶ εἰς σκοτίαν ὅπως ζοφερὰν νικτὸς
 ὁ εἰς τὰ σπλάγχχνα χάλικος κρυπτόμενος
 σπινθῆρ ἐξαίφνης ἐκκρουσθεὶς διέλυσε
 τὴν πρὶν σκοτίαν, οὕτω καὶ ὁ ἄγνωστος
 σπινθῆρ τῆς εὐτυχίας ὁ ἐνδομυχῶν
 ἐντὸς μου, ἐξεκρούσθη, κ' εἶδον εἶδον φῶς,
 φῶς στιγμιαῖον, οἴμοι ! φῶς παροδικόν !
 Ἄλλὰ καὶ τοῦτο μὲ ἀρκεῖ. Σὲ ἤκουσα,
 σὲ εἶδον, ὦ Μαρία, καὶ — ἀπέρχομαι
 χωρὶς ἐλπίδα νὰ σὲ ἴδω, καὶ χωρὶς
 ἐλπίδα πλέον τὴν γλυκεῖάν σου φωνὴν
 εἰς τὸ ἐξῆς ν' ἀκούσω. Ναί, ἀπέρχομαι

ὑπὸ τὰ τείχη νὰ ταφῶ καπνίζοντα
 τοῦ Ἀρακλόβου ἴσως. Τύχη ἀγαθῇ !
 Ἄφ' οὔ σὲ εἶδον ἀποθνήσκω εὐτυχίς !

(Καταπεταννύεται ἡ αὐλαία).

ΠΡΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α΄

(Πυλὼν τοῦ φρουρίου τῶν Σκορτῶν).

ΠΥΛΩΡΟΣ, ΡΑΨΩΙΔΟΣ καὶ ΘΥΓΑΤΗΡ αὐτοῦ.

ΘΥΓΑΤΗΡ

Ἐὰν οἱ ὀδηγοὶ δὲν μᾶς ἠπάτησαν,
ἐφθάσαμεν, ὦ πάτερ, εἰς τ' Ἀράκλοβον,
τὸ φρούριον τῶν Σκορτῶν, κ' ἦδη εἴμεθα
ὑπὸ τὰ τείχη κ' ἔμπροσθεν τῆς πύλης του.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ἄς κρούσωμεν τὴν πύλην λοιπόν, κόρη μου,
ἂν καὶ εἰς μάτην, εἶμαι ὑπερβέβαιος,
τὸν δρόμον τοῦτον τὸν μακρὸν ἠνύσαμεν.

ΘΥΓΑΤΗΡ

Ἐγὼ δ' ἐξ ἐναντίας ἔχω, πάτερ μου,
μεγάλας τὰς ἐλπίδας. Δὲν μᾶς ἔλεγεν
ὁ χωρικὸς ἐκεῖνος, ὅτι ἤκουσεν
ἀξιωματικούς τινες νὰ λέγωσι
τοῦ ἀδελφοῦ μου τ' ὄνομα;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Τί εὐπιστον

παιδίον εἶσαι! Ἄρα ζῆ ὁ Ἄγγελος,
καὶ ἦλθ' ἐδῶ, καὶ εἶνε εἰς τὸ φρούριον!
Πολὺ καλά, ἃς ἴδωμεν. Σὲ συνιστῶ
καὶ πάλιν ὅμως ὅ,τι σὲ ἐσύστησα
πολλάκις, θύγατέρ μου. Ὁ Δοξαπατροῦς,
ἂν καὶ ἀρχαῖος φίλος καὶ στενότατος,
δὲν θὰ μ' ἀναγνωρίσῃ. Πρόσεξε καλά,

μὴ τύχη πρὸς Θεοῦ καὶ μὲ προδῶσης σύ,
διότι τότε παρευθὺς ὁ γέρον σου
πατὴρ θὰ πέσῃ κατὰ γῆς νεκρὸς
ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν του.

ΘΥΓΑΤΗΡ

Πλὴν ἂν ἔξαφνα

τὸν Ἄγγελόν μας εὕρωμεν;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Καὶ ἐρωτᾷς;

Ἐὰν τὴν εὐτυχίαν ταύτην ὁ Θεὸς
μᾶς ἔστελλεν, ὦ! τότε λάβε σάλπιγγα,
κ' εἰς τοῦ Μορέως τ' ἄκρα διασάλπισον
τὸ ὄνομά μου καὶ τὴν εὐτυχίαν μου.

— Ποῦ εἶν' ἐν τούτοις ὁ πυλὼν; Ἄς κρούσωμεν. (Ὁδη-
γούμενος ὑπὸ τῆς θυγατρὸς κρούει τὴν πύλην τοῦ φρουρίου).

ΠΥΛΩΡΟΣ (ἔσωθεν τῆς πύλης).

Ποιὸς εἶνε;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ἐγώ.

ΠΥΛΩΡΟΣ

Σύ; Τὸ προκόψαμε! Ποιὸς σύ;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ἐγώ! Ἐνας τυφλὸς μὲ τὴν λύρα του.

ΠΥΛΩΡΟΣ

Αὐτὸ δὲ εἶνε τώρα! Κουτσοὶ στραβοὶ στὸν Ἅγιο Παν-
τελεήμονά! Μόλις ἐμπῆκε ὁ ἕνας, καὶ μᾶς ξεφύτρωσε ὁ
ἄλλος μὲ τὴν λύρα του! Ὁ Θεὸς νὰ σ' ἐλέησῃ, γέρο. Πή-
γαινε, πατέρα μου, στὸ καλὸ. Καθὼς εἴμεθα ἡμεῖς ἐδῶ
μέσα, ἴσα ἴσα ἡ λύρα σου μᾶς λείπει. Πήγαινε στὸ καλὸ
καὶ ἡ λύρα σου δὲν μᾶς χρειάζεται.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Νὰ συγχορευθοῦν οἱ γονεῖς σου καὶ τὰ ἀποθαμμένα σου,
καλέ μου ἄνθρωπε, τί πράγμα εἶν' ἐδῶ;

ΠΥΛΩΡΟΣ

Νὰ συχωρευθοῦν οἱ γονεῖς μου καὶ τὰ ἀποθαμένα μου,
καλέ μου γέροντα, δὲν εἶνε τίποτα.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

"Ὁχι δά ! πῶς δὲν εἶνε τίποτα ;

ΠΥΛΩΡΟΣ

Νά τα τώρα ! Ἐγὼ μὲ δυὸ μάτια καὶ δὲν βλέπω τίποτα,
καὶ σὺ στραβός, καὶ βλέπεις ! Τί εἶνε λοιπόν ; πές μου το
νὰ τὸ μάθω κ' ἐγώ.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Δὲν εἶν ἐδῶ, καλέ μου ἄνθρωπε, τὸ κάστρο τῶν Σκόρτων
τὸ Ἀράκλοβο, ὅπου εἶνε κλεισμένος ὁ Δοξαπατρῆς ὁ Βου-
τσαρῆς ;

ΠΥΛΩΡΟΣ

Γι' αὐτὸ μ' ἐρωτοῦσες ;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Βέβαια.

ΠΥΛΩΡΟΣ

"Ἄμ δὲν ἀνοίγεις τὰ στραβά σου νὰ τὸ δῆς ! Ἐδῶ ἔνε βέ-
βαια ! Καὶ γιὰτὶ λοιπὸν κάθουμ' ἐγὼ δῶ καὶ φυλάγω τὴν
πόρτα καὶ δὲν σ' ἀνοίγω ;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

"Ἀνοίξε, καλὲ ἄνθρωπε, διότι εἶνε ἀνάγκη μεγάλη νὰ
ἐμβῶ εἰς τ' Ἀράκλοβο.

ΠΥΛΩΡΟΣ

"Ἐχω διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ νὰ μὴν ἀνοίξω κανενός.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

"Ἀνοίξε νὰ ἰδῶ τοῦλάχιστον τοῦ λόγου σου, καὶ νὰ σ'
ἐρωτήσω κάτι τι.

ΠΥΛΩΡΟΣ (*ἀνοίξας τὴν πύλιν καὶ ἐξελθὼν*).

"ὦ ! καλῶς ὄρισάτε, ἀφεντικά, καλῶς ὄρισάτε ! Αἶ,
κρῖμα, ἁμαρτία ! Γιατί, ἀφεντικό, δὲν ἐπῆρες μαζί καὶ τὴν
ἀρχόντισσα σύζυγό σου, τ' ἀρχοντόπουλα, τὸ σκυλλάκι,
τὸ γατάκι σας, μόνον ἦλθες μ' ἓνα μονάχα ξηρὸ ξηρὸ σύν-

τροφῶ ; Ἐμαρτία, μὰ τὴν ἀλήθεια ! Ἐπρεπε νὰ ἔλθετε
ὅλοι μαζί, νὰ πάρετε ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους σας,
ὅλους τοὺς γνώριμους σας τοὺς Κραβαρίταις, καὶ νὰ ἔλ-
θετε.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

"Ἀκουσέ μου, καλὲ ἄνθρωπε !

ΠΥΛΩΡΟΣ

"Ἐμαρτία, μὰ τὴν ἀλήθεια ! Ἐχασες πολὺ ! ἀφεντικό,
τί τὰ θέλεις ; ἔχασες πολὺ ! Ἐπρεπε νὰ πάρῃς μαζί σου
ὅλους τοὺς Κραβαρίταις, νὰ σηκώσῃς ὅλα τὰ Κράβαρα στὸ
πόδι καὶ νὰ ἔλθῃς.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

"Ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια εἶνε περιττά. Ἄφες μας, σὲ παρα-
καλῶ, τὴν πύλιν ἐλευθέραν νὰ ἐμβῶμεν.

ΠΥΛΩΡΟΣ

"Ὁχι τὴν πύλιν τοῦ Ἀρακλόβου, τοῦ Παραδείσου τὴν
πύλιν ἤμουν πρόθυμος ν' ἀνοίξω εἰς τὸν σπανὸν αὐτὸν
σύντροφόν σου, ἂν ἤμποροῦσα. Ἀλλὰ — διαταγὴ, βλέ-
πεις, τοῦ ἀρχηγοῦ . . . Ὁ Θεὸς νὰ σ' ἐλεήσει, πῆγαινε στὸ
καλὸ, γέρο πατέρα μου.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

"Ἄφες μας σὲ παρακαλῶ, διότι ἔχομεν νὰ ὀμιλήσωμεν
τοῦ ἀρχηγοῦ.

ΠΥΛΩΡΟΣ

Δὲν ἔχει τώρα καιρὸν. Πῆγαινε καὶ ἔλα ἄλλν φορὰ.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Πλὴν εἶνε μεγάλη ἀνάγκη.

ΠΥΛΩΡΟΣ

Δὲν γίνεται, καὶ μὴ χάνῃς τοῦ κάκου τὰ λόγια σου.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Πλὴν διὰ τί, ἄνθρωπε, τόσον αὐστηρότητα ;

ΠΥΛΩΡΟΣ

Διὰ τί τόσον αὐστηρότητα ; Νόστιμν ἐρώτησις ! Διὰ τί

τόσπιν αὐστηρότητα ; Διότι δὲν ἔχω ὄρεξι, γέρο μου, νὰ χάσω ἐγὼ τὴν δαγκαματιά μου αὔριο, γιὰ νὰ τὴν χάψης τοῦ λόγου σου ὁ Κραβαρίτης.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Πλὴν, ἄνθρωπε —

ΠΥΛΩΡΟΣ

Πλὴν ἄνθρωπε, πλὴν ἄνθρωπε ! Τὰ σκυλλιά μονάχα κ' αἱ γάταις μᾶς ἔμειναν, καὶ αὐτὰ πᾶν νὰ μᾶς λείψουν. Αἶ, χονδρὸ κεφάλι, καταλαβαίνεις Ῥωμαῖκα, ἢ νὰ φέρωμε Χιώταις ; Πήγαινε, σὲ λέγω, στὸ καλό. Δὲν σὲ ἀφίνω νὰ ἔμπης μέσα, ἐτελείωσε.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Τότε λοιπόν, ἀφ' οὗ δὲν μᾶς ἀφίνεις νὰ ἔμβωμεν σύ, θὰ φωνάξω ἀπ' ἔξω δυνατά, ὡς που νὰ μὲ ἀκούσουν ἀπὸ τὰς ἐπάλλξεις.

ΠΥΛΩΡΟΣ

Γιὰ κάμε μόνον πῶς δοκιμάξεις, καὶ νὰ δῆ μιὰ φορὰ ἡ ῥάχης σου τί λογιῆς βροχὴν καταβάζει ὁ οὐρανὸς ἐδῶ ἐπάνω 'ς τ' Ἀράκλοβο.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

"Ακουσέ με, σὲ παρακαλῶ, νὰ σ' ἐρωτήσω ἓνα πράγμα. Πλὴν νὰ μοῦ πῆς ὅλη τὴν ἀλήθεια.

ΠΥΛΩΡΟΣ

Λέγε.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Μήπως ἤλθεν ἐδῶ εἰς τὸ φρούριον ἓνας κάποιος ἀξιωματικὸς τῆς αὐλῆς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν —

ΠΥΛΩΡΟΣ

"Οχι, δὲν ἤλθε.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Πλὴν ἐγὼ δὲν σοῦ εἶπα τὸ ὄνομά του.

ΠΥΛΩΡΟΣ

Πές το λοιπόν.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Αὐτὸς ὁ ἀξιωματικὸς ὀνομάζεται Φιλανθρωπινός.

ΠΥΛΩΡΟΣ

Ποιὸς Φιλανθρωπινός ;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Ὁ "Αγγελὸς Φιλανθρωπινός.

ΠΥΛΩΡΟΣ

Καὶ τί τὸν θέλετε τὸν "Αγγελὸν Φιλανθρωπινόν ;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Εἶνε ἐδῶ, πάτερ μου ! ὦ Θεέ μου ! — Καλέ μου ἄνθρωπε, ὁ γέρον αὐτὸς εἶνε πατήρ μου, καὶ ὁ "Αγγελὸς Φιλανθρωπινός —

ΡΑΨΩΙΔΟΣ (*ἰδίᾳ πρὸς τὴν θυγατέρα*)

Ἄπερίσκεπτον κοράσιον, σιώπαινε.

ΘΥΓΑΤΗΡ

Καλέ μου ἄνθρωπε, καλέ μου αὐθέντα, εἶπέ μας τὴν ἀλήθεια, ἤλθεν ἐδῶ ὁ Φιλανθρωπινός ;

ΠΥΛΩΡΟΣ

Ὁ Φιλανθρωπινός ; Ποιὸς Φιλανθρωπινός ;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ὁ "Αγγελὸς Φιλανθρωπινός.

ΠΥΛΩΡΟΣ

Ὁ "Αγγελὸς Φιλανθρωπινός ;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ναί, καλέ μου ἄνθρωπε.

ΘΥΓΑΤΗΡ

Ναί, καλέ μου αὐθέντα, νὰ σὲ πολυχρονάη ὁ ἅγιος Θεός.

ΠΥΛΩΡΟΣ

"Ερχεσθε νὰ μὲ ξεφορτωθῆτε, λέγω ἔγω ; Δὲν γνωρίζω κανένα Φιλανθρωπινό.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ἀλήθεια ;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Δὲν μᾶς γελᾶς ;

ΠΥΛΩΡΟΣ

Νὰ σᾶς χαρῶ.

ΘΥΓΑΤΗΡ

Καὶ μᾶς μᾶς εἶπαν πῶς σὺν νὰ ἀκούσθηκε ἐδῶ 'ς τὸ
'Αράκλοβο ἓνα τέτοιο ὄνομα.

ΠΥΛΩΡΟΣ

Μπά ! σᾶς ἐγέλασαν !

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ποῦ εἶσαι, κόρη μου ; "Αγωμεν. Ἐπιστρέφωμεν.

ΘΥΓΑΤΗΡ

Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἔμβωμεν εἰς τὸ φρούριον ;

ΠΥΛΩΡΟΣ

"Οχι, μόνον ἀμέτε στὸ καλό.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Πολλὰ τὰ ἔτη σας.

ΠΥΛΩΡΟΣ

Στὸ καλό, γέρο πατέρα μου.

ΘΥΓΑΤΗΡ

"Αν μᾶς ἐγέλασες, καλέ μου αὐθέντα, τὸ κρῖμα στὸ
λαϊμό μου !

ΠΥΛΩΡΟΣ

Μπρὲ ἄμε ξεφορτώσου με, ποῦ θὰ μὲ πῆς τὸ κρῖμα στὸ
λαϊμό μου ! (ἘΡΑΦΩΔΟΣ καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἐξέρχονται τῆς σκηνῆς).

ΠΥΛΩΡΟΣ

Βέβαια, τὸν Φιλανθρωπινὸ ἠθελαν ἡ εὐγενία τους !
Ἄκουσαν τὴν ἀδυναμία ποῦ ἔχει ὁ Δοξαπατρῆς 'ς τὸν Φι-
λανθρωπινὸ, καὶ ἠθελαν νὰ μοῦ χωθοῦν μέσα οἱ Κραβαρί-
ταις, γὰ νὰ μᾶς ἀρπάξουν τὸ ψωμί ἀπὸ τὸ στόμα μας, καὶ
ἂν μᾶς ἔμεινε κανένα λεπτὸ, νὰ μᾶς τὸ σουφρώσουν κ' ἐκεῖ-
νό. Τίς ἤξεύρει ; Θὰ τὸν γνωρίζουν, φαίνεται, τὸν Φιλαν-

θρωπινὸ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν· γιὰτὶ οἱ Κραβαρί-
ταις αὐτοί, ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάγη, ὅλον τὸν κόσμον τὸν
φέρουν γύρω. Τί καλὰ ἔκαμα ποῦ τοὺς ἐγέλασα. "Α ! ἐγὼ
ἐλπισιόμνησα. Δὲν τοὺς ἐγέλασα. Τὸν Φιλανθρωπινὸ τὸν
ἔστειλεν ὁ Δοξαπατρῆς εἰς τὸ σπήλαιον, καὶ αὐτὸς ἀκόμα
δὲν ἐπέστρεψε. Ἄν τύχη τίποτα, πάλι ἀλήθεια εἶπα. Δὲν
εἶνε ὁ Φιλανθρωπινὸς μέσα στὸ Ἄράκλοβο. Τί θὰ πῆ νὰ
ἤξεύρη ὁ ἄνθρωπος νὰ βγαίνη πάντα ἀπανωλαδιά. (Εἰσέρχε-
ται εἰς τὸ φρούριον καὶ κλείει τὴν πύλην).

(ΜΕΤΑΣΚΕΥΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ)

ΣΚΗΝΗ Β'.

(Τὸ φρούριον τῶν Σκορτῶν. Εἰς τὰ τεῖχνη του σημαία ἑλληνικὴ).

ΔΟΞΑΠΑΤΡΑΣ (μόνος)

Κατηραμένη Τύχη ! — ἦ, τ' ἀνθρώπινα
ἂν δὲν διέπης, Τύχη σύ, Διάβολε
κατηραμένε, Δαῖμον τρισκατάρατε !
Διὰ τὰς ἀμαρτίας τῶν γονέων μας
ἂν ἐξουσία σοὶ δοθῆ παρὰ Θεοῦ
ἔν ἔθνος νὰ κρημνίσῃς εἰς τὸ ζεφερόν
τῆς ἀπωλείας βάραθρον, τετέλεσται !
Καμμία πλέον ἀνθρωπίνη δύναμις
νὰ τὸ ἀναχατίσ' εἰς τὸν ὀλ'σθηρόν
κρημνὸν τῆς ἀπωλείας του δὲν δύναται.
Ἠλώθη τὸ Βυζάντιον καὶ ἱπποτῶν
σημαία εἰς τὰ τεῖχνη του κυμαίνεται·
ἠλώθησαν τῆς Θοράκης τὰ προπύργια·
τῶν Μακεδόνων ἔπεσεν ἡ ὄχυρὰ
Θεσσαλονίκη· ἔπεσαν τὰ φρούρια
τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Ἀνατολῆς,
καὶ τοῦ Αἰγαίου. Παρεδόθη τὸ λαμπρὸν

τῆς Ἀργολίδος καίχημα, τὸ Ναύπλιον·
 Κορώνη, Ἀνδραβίδα παρεδόθησαν,
 κ' ἡ Καλαμάτα ἐξ ἐφόδου ἔπεσεν.
 Ἐκυριεύθ' ἡ πόλις ἦδη τῶν Πατρῶν,
 τὰ φρούρια τοῦ Ἄργους καὶ τοῦ Ποντικοῦ.
 Τῆς ὑψηλῆς Κορίνθου, οἴμοι! ἔπεσαν
 τὰ τεῖχη τὰ λαμπρά, τὰ ὑπερήφανα·
 καὶ μόνον ἄρα σύ, πτωχόν μου φρούριον,
 ὀρθὸν θὰ μένης! Μόνος σύ, Δοξαπατρῆ,
 τὴν χώραν θ' ἀντιτάξης τῶν Σκορτῶν πρὸς τὰς
 σιδηροφράκτους φάλαγγας τῆς Δύσεως!
 Θεέ μου! σύ με φώτισον εἰς τὴν δεινὴν
 καὶ δύσκολόν μου θέσιν. Τί ν' ἀποκριθῶ
 εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τώρα τοῦ ἐχθροῦ;
 Νὰ ἀρνῶμαι; Καὶ τίς τὰ καταδύοντα
 τοῦ Ἀρακλόβου τεῖχη θὰ στηρίξῃ; τίς
 εἰς τῶν τειχῶν τὰ ῥήγματα παρεμβληθεὶς
 κατὰ τῆς λόγχης θὰ προτείνῃ τῶν ἐχθρῶν
 τὸ στιπθός του; Τίς τούτων τῶν ἀνάνδρων μου
 στρατιωτῶν εἶν' ἔτοιμος εἰς θάνατον
 καὶ πῦρ ν' ἀκολουθήσῃ τὸν Δοξαπατρῆν;
 Ἀλλὰ καὶ πῶς νὰ μείνω εἰς τὸ φρούριον,
 ἐν ᾧ τῆς ἐπιούσης τὰ ἀκάθαρτα
 ὀλοτελῶς μᾶς λείπουν ἦδη τροφίμα;
 Πλὴν τότε τί νὰ πράξω; νὰ παραδοθῶ;
 Οὐαί! καὶ μόνον ἂν τὸ διαλογισθῶ,
 ὁ βίος μοὶ παρίστατ' ἐπονείδιστος,
 φρικώδης τιμωρία! Νὰ παραδοθῶ;
 Χανοῦσα εἶθε κάλλιον διὰ παντὸς
 νὰ κρύψ' ἡ γῆ τὸ πρόσωπόν μου πρότερον,
 πρὶν τὸ ἐκθέσω εἰς τοὺς ἐμπτυσμοὺς αἰσχροῦ
 τοῦ κόσμου ὀλοκλήρον; Νὰ παραδοθῶ!
 Καὶ τὴν ἀναισχυντίαν ἔχεις, Βουτσαρᾶ,
 τὴν λέξιν νὰ προφέρῃς τὴν αἰσχρὰν αὐτήν;

Τὸ καθαρὸν τῶν Βουτσαράδων ὄνομα
 ἀνάνδρος καὶ ἀτίμως θ' ἀτιμίας; Τίς;
 ὁ ἔσχατος τοῦ γένους μου βλαστὸς ἐγὼ
 τὸ ὄνομά μου ν' ἀτιμιάσω τὸ λαμπρόν;
 Οὐδέποτε! σκαὶ σεῖς τῶν προγόνων μου,
 οὐδέποτε, σᾶς λέγω· ἠσυχάσατε.
 Αἱ! τὸ πολύτιμόν σας κληρονόμημα,
 τὸ αἷμά σας ἀκόμη εἰς τὰς φλέβας μου
 δὲν διεφθάρη, ὄχι· ἠσυχάσατε.
 Αἰσθάνομαι ἐντός μου, ναί, αἰσθάνομαι
 ἀνδρείαν ἱκανὴν καὶ γενναϊότητα,
 ὡς Βουτσαρᾶς νὰ πέσω. Νὰ παραδοθῶ;
 Φαντάσου τότε τὴν ζώην σου, ἄθλιε!
 Οἱ λίθοι μόνον τότε δὲν θὰ ἔχωσι
 διὰ τὸ ὄνειδος σου σκῶμμα, κ' ἐμπτυσμὸν
 διὰ τὸ πρόσωπόν σου. Μαύρη κόλασις
 ὁ ἀτιμός σου τότε βίος καὶ αἰσχρός!
 — Ἄλλ' ἡ Σοφία τότε; ἀλλ' ἡ κόρη μου;
 — Πῶς παρελογιζόμην! Μαύρη κόλασις
 δὲν εἶνε ἡ ζωὴ σου, ὄχι ἄθλιε!
 Ἴδέ, τοὺς ὀφθαλμοὺς σου στρέψον τοὺς θολοὺς
 πρὸς τοῦ χλοῶντος Χέλμου τὴν ὑπώρειαν.
 Τὴν γῆν ἰδὲ γελῶσαν, ἴδε τὴν φαιδρὰν
 σκιριτῶσαν πέραν φύσιν, καὶ τοὺς διανθεῖς
 τῆς ἀντικρῦ κοιλάδος ἴδε τάπητας.
 Ἐκεῖ, ἐκεῖ, εἰς τὸν παράδεισον αὐτὸν
 ἀγγέλων δύο πάλλονται, ἀχάριστε,
 καρδίαι διὰ σέ. Ἐκεῖ νυχθήμερον
 οἱ ὀφθαλμοὶ των τίκονται εἰς δάκρυα.
 Ἐκεῖ ἡ εὐτυχία ἡ ἀληθινή,
 ἦν παρ' ὀλίγον πρὸ μικροῦ κατέστρεφες,
 σὲ μειδιῶσα, ἄφρον, ἀναμένει, σέ.
 Τετέλεσται. Εἰς κόρακας ἐβρέτωσαν
 τῆς κεφαλῆς μου οἱ καπνοὶ κ' αἱ χίμαιραι!

Τετέλεσται· τὰς κλεῖδας τοῦ φρουρίου μου
σοὶ παραδίδω, Καμπανιτὰ μου, ἰδοῦ! *(Δαμβάνει ἐκ τῆς ζω-
νης τὰς κλεῖδας, καὶ ὀρέγων τὴν χεῖρα τὰς ἀφίνει νὰ πέσωσι κατὰ γῆς).*

Ἄλλοῖμονον! τί ἐπραξα; Παρέδωκα
τὰς κλεῖδας, παρεδόθην; Ἄναπνέω, ἅ! *(Ἀναλαμβάνει αὐτάς).*
Δὲν παρεδόθην, ὄχι! — Τίς; ἐγὼ τὰς κλεῖς
νὰ παραδώσω τ' Ἀρακλόβου; Πώποτε!
Ὅπισ' ὀπίσω, κάθαυμα τῆς Δύσεως!
Ἐγὼ νὰ δώσω κλεῖς; Ποτέ. Οἱ Λάκωνες
δὲν παραδίδουν κλεῖδας· τὰς κρεμοῦν ἐδῶ, *(ἔξαστῆ αὐτὰς
ἀπὸ τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους)*

κ' εἰς τὸν ἐχθρόν των λέγουν «ἐλθὼν λάβε τας!»
— Καὶ ὅμως πῶς νὰ πράξω; — Φιλανθρωπινέ,
ποῦ εἶσαι; Φεῦ! ἀκόμη δὲν ὑπέστρεψας.
Τῶν λόγων σου, τῶν συμβουλῶν, τῆς γλώσσης σου,
τῆς γλώσσης τῆς χρυσῆς σου νῦν εἶπερ ποτέ
καὶ ἄλλοτε τὴν χρεῖαν συναισθάνομαι.
Ποῦ εἶσαι, Λάκων γνήσιέ μου; ὦ, ἐλθέ,
ἐλθέ νὰ μὲ στηρίξεις νῦν κλονούμενον,
νὰ μ' ὀδηγήσης ἐκτραπέντα τῆς ὁδοῦ·
ἐλθέ νὰ μὲ διδάξης τὸ καθῆκόν μου.
Τελείωσον τὸ ἔργον, ὅπερ ἤρχισας.
Σὺ τὰς κυμαινομένας τῆς καρδίας μου
ἐξήγησας ὀρμάς, σὺ τὰς ἀτάκτους τῆς
ἐρρύθμισας ὀρέξεις, κ' εἰς τὰς κλίσεις τῆς
τὰς ἀορίστους ὄνομα ἀπέδωκας.
Ναί, σὺ μ' ἐδίδαξας τὸ τί ἐστὶ πατρίς,
καὶ παρὰ σοῦ τὸ πρῶτον ἔμαθον μ' ὀρθὰς
τὰς πολιὰς μου καὶ μὲ κρύαν ῥίγνσιν
τοῦ σώματός μου, καὶ μὲ τῆς καρδίας μου
παλμοὺς ν' ἀκούω τῆς Ἐλλάδος τ' ὄνομα.
Ἐλλάς πατρίς μου! σύγγνωθι, ἂν βέβηλα
συλλογισθεῖς τὸ ἱερόν σου ὄνομα
ἐπικαλοῦμαι· σύγγνωθι, ἂν πρὸς μικρόν

ἀνάξιά σου, ἄνανδρα ἐφρόνησα·
διστάζων, μὲ δειλίας ὄμμ' ἂν πρὸς στιγμὴν
τὰ χρέη τὰ πρὸς σέ μου εἶδον, σύγγνωθι,
ναί, σύγγνωθί μοι. — Τώρα εἶμαι ἔτοιμος
νὰ ἀποθάνω· τώρα — εἶμαι Βουτσαρᾶς.
Σᾶς προκαλῶ, δυνάμεις, ὅσας ἔθρεψαν
τῆς Δύσεως τὰ ἔλη, καὶ ἐξήμεσεν
ὁ κόλπος τοῦ Ἄδρια, ἔλθετ', ἔλθετε.
Ἰππῶται μαυροφόροι, ῥυπαρὰ πτηνά,
ὦ κόρακες δυσώδεις, ὅσοι ἄπληστοι
εἰς τῆς θνησκούσης αὐτοκρατορίας μας
ἐρρίφθητε τὸ πτώμα, ἔλθετ' ἔλθετε·
εἰς εὐθυμον θανάτου σᾶς καλῶ χορόν. *(Σημαίνει· εἰσερχεται
ἀξιώματικός τις).*

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ καὶ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ ἐχθροῦ εἰπὲ
ἐκ τοῦ φρουρίου νὰ ἐξέλθῃ παρευθύς.
Τοὺς ὄρους τοῦ αὐθέντου του δὲν δέχομαι.
Δὲν παραδίδ' εἰς Φράγκους ὁ Δοξαπατροῦς
ὁ Σπαρτιάτης τῶν Σκορτῶν τὸ φρούριον.

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ

Εὐθύς ὁ ὀρισμός σας. — Γενναϊότατε,
ὁ πυλωρὸς εἰς νέον τινα ἄγνωστον,
παρακαλοῦντα νὰ εἰσέλθῃ πρὸς ὑμᾶς,
ἐπέτρεψε τὴν εἴσοδον, κ' εἰσῆλθε νῦν.
Σπουδαίως, λέγει, φέρ' εἰδήσεις πρὸς ὑμᾶς.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Καὶ εἶνε, λέγεις, ἄγνωστος;

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ

Ναί, ἄγνωστος.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Εἰπέ νὰ ἔλθῃ μέσα. *(ὁ ἀξιωματικὸς ἀπέχεται).*

Νέος ἄγνωστος !

Τίς ἄρα γέ νὰ εἶνε ; Μὴ ὑπέστρεψεν

ὁ Ἄγγελος ; Ἄλλ' ὄχι· εἶπεν « ἄγνωστος »

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ καὶ ΜΑΡΙΑ μετνημφισμένη εἰς ἄνδρα.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Τίς εἶνε ὁ ὠραῖος — ὦ Μαρία μου !

Θεὸ μου εἶνε δυνατὸν ;

ΜΑΡΙΑ

ὦ πάτερ μου ! *(Ἐναγκαλίζεται αὐτόν.)*

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

ὦ κόρη μου, τί τόλμη ! Κ' ἡ αἰτία τίς ;

Τί ἀφροσύνη ! Τὸ λοιπὸν ἀπώλεσεν

ἡ μήτηρ σου τὰς φρένας της ;

ΜΑΡΙΑ

Ἡ μήτηρ μου

δὲν τὸ γνωρίζει· μόνη καὶ ἀπ' ἐμαυτῆς

νὰ σ' ἴδω ἦλθον, ἐπειδὴ ἐνόμισα

τὰς περιστάσεις ἐπείγουσας.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Τότε πλὴν

φρικτὴν ἀνοησίαν, κόρη, ἔπραξας.

Νὰ σ' ἐπιπλήξω θέλω· θέλω αὐστηρὰ

νὰ σ' ἐπιπλήξω, ἄσκεπτον παιδίον, πλὴν

τὰ δάκρυά μου μ' ἐμποδίζουν. *(τὴν ἐναγκαλίζεται καὶ ἀπα-*

ίζεται).

Εἰπέ,

τί ἀπευκταῖον, κόρη μου, συνέβ', εἰπέ,
δὲν μὲ φοβίζεις· ὅλην τὴν ἀλήθειαν
γυμνὴν εἰπέ μοι. Καὶ ἐν πρώτοις ἔφθασεν
ὁ Ἄγγελος, εἰπέ μοι, Φιλανθρωπινός,
ὄν μ' ὀπλοφόρους δέκα εἰς τὸ σπύλαιον
πρὸς ἐξασφαλισίν σας χθὲς ἐξέπεμψα ;

ΜΑΡΙΑ

Ναί, ἔφθασεν, ὦ πάτερ μου. Πλὴν καὶ αὐτὸς
κ' οἱ ὀπλοφόροι πάντες συνελήφθησαν
ὑπὸ τοῦ Καμπανίτου.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Καὶ τί ἤθελεν

ἐκεῖ ὁ Καμπανίτης ;

ΜΑΡΙΑ

ὦ ! ἀλλοίμονον,

ὦ πάτερ μου ! Τὰ πάντα, καὶ τὸ σπύλαιον
καὶ τὰ στενά τὰ πέριξ, ἦδη πρὸ πολλοῦ
κατέχουσιν ἱππῶται.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Καὶ ἡ μήτηρ σου ;

— ὦ ! τὴν φρικτῶδη βλέπω ὀλοφάνερα
ἀλήθειαν, Θεὸ μου ! — Καὶ ἡ μήτηρ σου, —
εἰπέ μοι τα ἀφόβως ὄλα, κόρη μου —
αἰχμάλωτος ἐσύρθ' εἰς τὸ στρατόπεδον
τῶν ἱπποτῶν ὑπὸ τοῦ Καμπανίτου, αἱ ;

ΜΑΡΙΑ

Εἰς τῆς μητρὸς μου τὴν ζωὴν σ' ὀρκίζομαι,
ὦ πάτερ, ὄχι. Ἀσφαλῆς ἡ μήτηρ μου
ἐν τῷ σπυλαίῳ μένει, καὶ οὐδεὶς ποτε
οὐδὲ τῆς κεφαλῆς της τρίχα ἤγγισεν.
Ἐξ ἐναντίας ἅπαντες κατ' ἐντολὴν
τοῦ Καμπανίτου φέρονται μετὰ πολλῆς

καὶ ἄκρας εὐλαβείας πρὸς αὐτήν. "Ω ! ἄν,
ὦ πάτερ μου, τὸν νέον τοῦτον ἔβλεπες
κ' ἐγνώριζες ἐγγύθεν ! Εἶν' ἀδύνατον
ποτὲ νὰ φαντασθῇ τις τὴν εὐγένειαν,
τὴν χάριν, τὴν ωραίαν συμπεριφορὰν,
τοὺς λόγους καὶ τοὺς τρόπους, τὰ αἰσθήματα,
μὲ ἓνα λόγον τὴν καρδίαν τὴν χρυσοῦν
αὐτοῦ τοῦ Καμπανίτου.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

"Ο,τι ἤκουσα

τῆς ἀκοῆς μου εἶν' ἀπάτη βέβαια,
Μαρία. Σὲ παρήκουσα, ὦ κόρη μου.
Εἶπέ μοι πάλιν τίνος ;

ΜΑΡΙΑ

Τοῦ αὐθέντου τοῦ

Μορέως.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

"Ἐως τώρα δὲν ἐγνώριζα
αὐθέντην τοῦ Μορέως. Δόξα σοι, Θεέ,
ὅτ' ἤξιώθην τώρα εἰς τὸ γῆρας μου
νὰ ἔλθῃ ὄχι ἄλλος, ἀλλ' ἡ κόρη μου
νὰ μὲ διδάξῃ, ὅτι ὁ Μορέας, ὦ !
ἀπέκτισεν αὐθέντην ! Δόξα σοι, Θεέ !

ΜΑΡΙΑ

Μὲ κάμνεις, πάτερ μου, νὰ τρέμω.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

"Οχι δά !

ἀφόβως δίδαξόν με ὅσα ἀγνοῶ.

Τίς εἶνε ὁ αὐθέντης τοῦ Μορέως ; τίς ;

ΜΑΡΙΑ

Ὁ Γουλιέλμος Καμπανίτης.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ἄληθῶς ;

Τῶν ἀτειχίστων τοῦ Μορέως πόλεων,
κοιῶν καὶ πολιχνίων ὁ ἀναίμακτος
κατακτητής ;

ΜΑΡΙΑ

Ἄναίμακτος κατακτητής ;

Πλὴν δι' αὐτὸ δὲν εἶνε ἀξιόμειπτος,
νομίζω, πάτερ, χριστιανικὴν ἔαν
καρδίαν ἔχων, φεῖδεται τοῦ αἵματος
χριστιανῶν ἀνθρώπων ὁ Χριστιανός.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Χριστιανῶν ἀνθρώπων ὁ Χριστιανός ; !

Ἰδοὺ καὶ ἄλλο ἐτι σπουδαιότερον
μανθάνω. Ἐχεις δίκαιον, Μαρία μου.

Ἡμεῖς εἴμεθα ξύλα ἀπελέκτητα
οἱ γέροντες, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας σεῖς,
ὁ νέος κόσμος, τόσα νέα πράγματα
μανθάνει ὅσημέραι. Ὁ κρονόληρος
ἐγὼ ἐθάρρουν, ὅτι οἱ λησταὶ αὐτοὶ
ἰππῶται ἦσαν ἄπιστοι, αἰρετικοί,
τοῦ ἀντιχρίστου Πάπα δοῦλοι, τοῦ
ἀναθεματισμένου καὶ ἀφορισμένου. Σὺ
γνωρίζεις, ὅτι εἶνε ἀγιώτατοι
χριστιανοί. Ἄς ἔχη δόξαν ὁ Θεός !

ΜΑΡΙΑ

Ἐὰν δὲν ἦσαν, πάτερ μου, χριστιανοί,
πῶς τόσοι βασιλεῖς μας εὐσεβέστατοι
τὰς θυγατέρας τῶν συνεζεύχθησαν
δουκῶν καὶ βασιλέων ἐκ τῆς Δύσεως ;
Ἡ σύζυγος τοῦ Δούκα καὶ βασίλισσα
δὲν ἦτο κόρη τοῦ δουκὸς τῶν Νορμανδῶν,
Ῥοβέρτου τοῦ Γυισκάρδου ; Ἡ βασίλισσα
ἡ Μαργαρίτα, σύζυγος τοῦ Ἰσαάκ,
δὲν ἦτο κόρη βασιλέως δυτικοῦ

τῆς Ούγγαρίας ; Ἡ βασίλισσα Ἀγνή,
τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἡ σύζυγος,
Γαλλίς δὲν εἶνε, κόρη τοῦ ὀηγὸς αὐτοῦ
τῶν Φράγκων Λουδοβίκου ;

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ἀμφιβάλλω, ἄν

μὲ τόσῃν εὐκολίαν καὶ ἀκρίθειαν
ν' ἀποστηθίσῃς δύνασαι τὸ σύμβολον
τῆς πίστεως, μὲ ὅσῃν ἀπεστήθισας
τὸν βδελυρὸν κατάλογον τῶν βδελυρῶν
ἀνοσιουργημάτων, μ' ὅσα οἱ πιστοὶ
καὶ εὐσεβεῖς σου βασιλεῖς ἐμόλυναν
τὸν θρόνον τὸν Καισάρων κ' ἐβεβύλωσαν.
Πλὴν δι' αὐτὸ κ' ἡ θεία εἴτηκεν ὀργὴν
αὐτοὺς τοὺς ἀνοσίους, κ' ἐξ αἰτίας τῶν
τὸ ἔθνος τῶν Ῥωμαίων τὸ πολυπαθές.
Τῆς βασιλείας ἐκπτώτοι οἱ Κομνηνοὶ
τῆδε κάκεισε δίκην τυχοδιωκτῶν
πλανῶνται διὰ τοῦτο, κ' εἰς τὸν θρόνον νῦν
τοῦ Κωνσταντίνου κάθηται ἀγέρωχος
εἰς κόμης τῆς Φλανδρίας, εἰς αἰρετικός,
ὁ Βαλδουῖνος. Οἱ δ' ἐπίλοιποι ἡμεῖς
Ῥωμαῖοι, καὶ σὺ βλέπεις τὸ τί πάσχομεν.
Σκωλκικῶντα ἄρτον καὶ ἀκάθαρτα
τρώγομεν ζῶα, ἵνα προστατεύσωμεν
τὴν χώραν τῆς πατρίδος μας πρὸς τοὺς ληστὰς
τῆς Δύσεως, καί, ὅπερ τὸ δεινότερον,
τὴν πίστιν τῶν πατέρων μας τὴν ἱερὰν
ὑβριζομένην ὑπερασπιζώμεθα
ὄχι κατὰ τῶν Φράγκων, ἀλλὰ κατ' αὐτῶν
τῶν τέκνων τῶν ἰδίων μας !

ΜΑΡΙΑ

ὦ πάτερ μου,

τὴν πίστιν τὴν ἀγίαν μου δὲν ὑβρίσῃς
ἐγὼ τῆς βλασφημίας ταύτης ἄπαγε !
Σὲ εἶπα μόνον, ὅτι καὶ οἱ δυτικοὶ
χριστιανοὶ 'νε, διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ
Ῥωμαῖοι δυτικὰς γυναῖκας ἔλαβον
καὶ τοῦναντίον.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ἄ ! ἄν δὲν λανθάνωμαι,

τὴν ἐννοιαν τῶν λόγων σου ἐμάντευσα,
ἀγαπητὴ μου κόρη. Εἶσαι πρὸ πολλοῦ
εἰς ὄραν γάμου.

ΜΑΡΙΑ

Πάτερ, σὲ παρακαλῶ —

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Τὴν προσεχῆ Δευτέραν, σήμερον ὀκτώ,
εἰκοσιτρεῖς τοῦ τρέχοντος, ἀνήμερα
τ' ἀγίου Γεωργίου, τοὺς δεκαοκτὼ
χρόνους σωστὰ τοὺς κλείεις πλέον, καὶ πατεῖς
εἰς τοὺς δεκαεννέα σου. Διέρχεσαι
τῆς ἡλικίας νῦν τὴν πλέον κρίσιμον
στιγμὴν, καὶ ἡ καρδία σου ἡ τρυφερὰ,
ὡς ῥόδον τῆς ἀνοίξεως, τὰ φύλλα της
ὀργᾶ ν' ἀνοίξῃ πρὸς τὴν πρώτην φαινήν
καὶ θάλπουσαν ἀκτῖνα τοῦ ἑαρινοῦ
ἡλίου. Τοῦτο εἶνε φυσικόν. Ἀλλὰ
εἰς τὸν καιρὸν μας, ἐπειδὴ ὁ ἥλιος
ἀνέτελλεν ἐντεῦθεν, ἐξ ἀνατολῶν,
τὰ νέα ῥόδα τότε πρὸς ἀνατολὰς
ἐστρέφοντο κ' ἐζήτουν ἐξ ἀνατολῶν
τὸ φῶς. Πλὴν τώρα ὅλα ταῦτα ἐσκωρίασαν,
τὸ βλέπω μετεβλήθ' ἡ φύσις σύμπασα,
καὶ πιθανὸν αἱ νέα σείς ν' ἀνεκαλύψατε,
ὅτι ἐκεῖθεν ἀνατέλλει, ἐκ δυσμῶν,
ὁ ἥλιος. Ἄν, χάριν παραδείγματος,

ὁ ἐσκωριασμένος εἰς τὴν θέσιν σου
 ἤμην ἐγώ, τὸ βλέμμα μου θὰ ἔστρεψα
 πρὸς νέον καὶ ὠραῖον καὶ εὐπαίδευτον,
 κ' ἐξ οἴκου τοῦ Μορέως καταγόμενον
 ἀρχαίου κ' ἐπισήμου, καὶ ἐν τῇ αὐλῇ
 τοῦ Βυζαντίου ὡς ἀξιοματικὸν
 διὰ πολλῶν ἐτῶν εὐδοκιμήσαντα,
 πρὸ πάντων δὲ ὁμογενῆ χριστιανόν,
 ὁποῖος εἶνε, ὡς ἐν παραδείγματι,
 ὁ Ἄγγελος ὁ Φιλανθρωπινός. Ἀλλὰ
 ὁ Ἄγγελος δὲν εἶνε σιδηρόφρακτος
 ἱππότης νὰ σ' ἀρέσῃ. Ἴσως ἔπνευσεν
 ἐσχάτως ζωογόνος αὔρα ἐκ δυσμῶν
 ἐντὸς τῆς κεφαλῆς σου, ἐξαέρισε
 τῶν παλαιῶν σου τὸν εὐρῶτα ἰδεῶν,
 κ' ἐστράφη ὄχι πρὸς ἀνατολὰς ἀλλὰ
 πρὸς δύσιν ἢ καρδία σου, ἐκείθεν φῶς
 ἐκδεχομένη. Ἴσως δὲ καὶ ἤνοιξε
 τὰ φύλλα τῆς τὸ βλέμμα ἤδη κανενὸς
 ἱππότητος, τοῦ ὁποίου εἶν' ἀδύνατον
 ποτὲ νὰ φαντασθῇ τις τὴν εὐγένειαν,
 τὴν χάριν, τὴν ὠραίαν συμπεριφορὰν,
 τοὺς λόγους καὶ τοὺς τρόπους, τὰ αἰσθήματα,
 μὲ ἓνα λόγον τὴν καρδίαν τὴν χρυσοῦν !

ΜΑΡΙΑ

ὦ πάτερ μου !

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

ὦ κόρη μου ! βλέπεις αὐτό ; (*Ἐξα-*

γαγὼν ἐκ τῆς ζώνης τοῦ ἐγχειρίδιου.)

Ἀκόμη μέχρι σήμερον τὸ καθαρὸν
 τῶν Βουτσαράδων αἷμα δὲν ἐμόλυνεν
 ἀλλόφυλος καὶ ἄπιστος. Ἄν ἑκατὸν
 υἱοὺς καὶ θυγατέρας εἶχον, κ' ἤρχετο
 νὰ μὲ ζητήσῃ Φράγκος ἐν τῶν τέκνων μου

τῶν ἑκατὸν εἰς γάμον, προῖκα φέρων μοι
 τῆς οἰκουμένης ὅλης τὸ βασίλειον,
 θὰ τὸ ἤρνούμην· ἢ, ἂν παρὰ γνώμην μου
 τὸ τέκνον μου ἐδέχετο, μὲ τοῦτό μου
 ἐγὼ τὸ ἐγχειρίδιον θὰ ἔχυνα
 τὸ μολυνθέν του αἷμα. Ἡ μονογενὴς
 θυγάτηρ σὺ τοῦ μόνου εἶσαι Βουτσαρᾶ.

Στάθμηνσον τοῦτο εἰς τὰς φρένας σου καλῶς. (*Εἰσέρχεται
 ἀξιοματικός τις.*)

ΛΕΙΩΜΑΤΙΚΟΣ

Οἱ Φράγκοι πλησιάζουν εἰς τὰ τεῖχην μας
 πανστρατιᾶ πεζοί τε καὶ ἱππεῖς.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Καλῶς

νὰ ἔλθουν. Εἰς τὰς θέσεις των οἱ φύλακες.
 Τοῦ Καλοκύρη ἢ φρουρὰ εἰπέ εὐθὺς
 τὸν προμαχῶνα τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ
 νὰ καταλάβῃ. Ἡ φρουρὰ τοῦ Δροσινοῦ
 τὸν Ἅγιον Νικόλαον· τὸν Προόδρομον
 ὁ Θεοδούλης. Εἰς τὰ ὄπλα ὁ στρατός. (*Εἰσέρχεται ὁ Ἄγγελος
 Φιλανθρωπινός.*)

Ὁ Ἄγγελός μου ; Καλῶς ἤλθετε, φίλτατε !

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Νὰ σ' ἀτενίσω, στρατηγέ μου, δὲν τολμῶ.
 Ἀντὶ τὴν ὥραν ταύτην εἰς τὸ σπύλαιον
 πλησίον τῶν φιλτάτων σου νὰ ἀγρυπνῶ
 φρουρὸς πιστὸς καὶ φύλαξ, εἰς τὸ φρούριον
 μὲ βλέπεις αἴφνης.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ἔσο, φίλε, ἦσυχος.

Ἐκὼν γνωρίζω ὅτι δὲν ὑπέστρεψας.
 Μ' εἶνε γνωστὰ τὰ πάντα, ὅτ' εἰς τῶν ἐχθρῶν
 τὰς χεῖρας εὔρες ἤδη τοὺς οἰκείους μου,
 τὸ σπύλαιον, καὶ ὅτι σὲ συνέλαβεν
 ὁ Καμπανίτης.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Δίχως ὁ ἀπάνθρωπος

νὰ μὲ φονεύσῃ μᾶλλον !

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Μὴ παραφορᾶς

ἀνωφελεῖς, υἱέ μου. Τὴν καρδίαν σου
γνωρίζω.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Καὶ ἐνταῦθα μ' ὑπεχρέωσε
συνωδευμένος μὲ ἱππότης ἀπρακτος
νὰ ἐπιστρέψω.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ὅπου κἄν τὸ ἦμισυ
τῆς ἐντολῆς, δι' ἣν σὲ ἐξάπεστεῖλα,
θ' ἀναδειχθῆς, ἐλπίζω.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Πῶς ;

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Φρουρῶν ἐδῶ,
ὡς κόρνιν ὀφθαλμοῦ σου, εἶμαι βέβαιος,
τοῦ θησαυροῦ, ὃν εἶχα εἰς τὸ σπύλαιον
κρυμμένον, τὸ ἐν ἦμισυ — αὐτὸν ἐδῶ
τὸν τολμηρὸν δραπέτην τοῦ σπηλαίου.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Θεέ μου ! Εἶνε δυνατόν ; Ἡ δεσποινὶς
ἐδῶ Μαρία ;

ΜΑΡΙΑ

Φίλε, καλῶς ἦλθετε.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Εἰς τὰς διαταγὰς σου, γενναιότατε,
ἀφοσιούμαι ὅλος. (Ὁ Δοξαπατοῦς ἐξέρχεται).

Ἐὰν δι' αὐτὸν

τοῦ θησαυροῦ τὸ ἦμισυ, ὦ ! δι' ἐμὲ
ὁ εἷς καὶ μόνος εἶνε ἀνεκτίμητος
ἐπὶ τοῦ κόσμου θησαυρὸς ἡ δεσποινὶς
Μαρία.

ΜΑΡΙΑ

Εἴσθε λίαν ἔτι πρόσφατος
ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ Βυζαντίου, κύριε.

ΣΚΗΝΗ Ε'

(Ἐκτός τοῦ σπηλαίου. Νύξ).

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ κατακεκλιμένος χαμαὶ καὶ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Καὶ δὲν μοῦ λές, στὸ Θεό σου, Γιάννη, τί ἔχεις ἀπόψε ;

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Τὰ φεγγαριάτικά μου.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ἡ γῆ εἶνε βρογμένη, ἀγάπη μου, κάνει ψύχρα. Θὰ
κρυώσης, θ' ἀρπάξης καμμιὰ πλευρίτιδα, καὶ θὰ ἔχω πά-
λιν τρεχάματα.

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Μοῦ κάνεις τὴ χάρι νὰ τὰ ἔχῃς τώρα τὰ τρεχάματα,
νὰ πᾶς νὰ καθίσης μέσα, καὶ νὰ λείψῃς ἀπὸ τὸ κε-
φάλι μου.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Θὰ κρυώσης, ἀγάπη μου.

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ἐλα ὀπίσω μου, Σατανᾶ !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Τὸ βλέπω τώρα, ἔπαυσε πλέον νὰ μὲ ἀγαπᾷς.

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Θὰ σπκωθῶ ἀπάνω, καὶ θὰ σὲ χειροτονήσω ἀρχόντισσα
Δοξαπατοῦ.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Δὲν εἶμαι πλέον ἢ ζωὴ σου, τὸ φῶς σου, ἢ πολυαγαπημένη καὶ πολυλατρευμένη σου Βασιλική.

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Μωρὴ στρίγλα, δὲν ἀκοῦς ἀπόψε ; Θὰ σικωθῶ ἀπάνω καὶ θὰ σὲ χειροτονήσω ἀρχόντισσα κυρὰ Σοφία· ὅπου θὰ πῆ θὰ πιάσω ἓνα ξύλο καὶ θὰ κάνω τὸ κεφάλι σου δοξαπατρὶ νὰ πίνουν μέσα αἱ ὄρνιθες νερό. (*Ἡ Βασιλικὴ ἀπέρχεται. Μόνος*). Τὴ παλιοστρίγλα ! πῶς μ' ἐφορτώθηκε δευτεριὰτικ' ἀπόψε, ἀλήθεια κι' ἀλήθεια. Πάρε, λέγει, γυναῖκα, νὰ δῆς ἀγαλλίασι καὶ προκοπῇ ! Δὲν λέγει· πάρε γυναῖκα, νὰ φορτωθῆς διάβολο ζωντανὸ στὴ ράχι σου ! "Ἐλα ὅμως πάλιν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὅταν εἶσαι νέος, ποῦ χορεύει ὁ διάβολος μέσα σου τὸν Καλαματιανό ! Τί νὰ κάνης ; Νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, τὸ καλύτερο προῖμμα ποῦ ἔχει νὰ κάνῃ ἓνας φτωχὸς σὰν κ' ἐμένα, εἶνε νὰ πά' νὰ γείνη εὐνοῦχος σὲ κανένα παλάτι. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀδερφέ, γλυτώνεις καὶ ἀπὸ τὸν ἓνα διάβολο, καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλο ποῦ θὰ φορτώθῃς ἔπειτα στὴ ράχι σου. (*Ἐπανερχεται ἡ Βασιλικὴ φέρονσα σκέπασμα, ὅπερ προσφέρει εἰς τὸν Δαιμονογιάννην*).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Πάρε κἂν αὐτὴ τὴν βελέντζα νὰ σκεπασθῆς. (*Ὁ Δαιμονογιάννης ἀρπάζει τὸ σκέπασμα καὶ ὀπίσκει αὐτὸ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Βασιλικῆς*). Καὶ δὲ μοῦ λές, Γιάννη, τί σκοποὺς ἔχεις ἀπόψε ; νὰ πλευριτώσης θέλεις χωρὶς ἄλλο ;

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Νὰ πλευριτώσω, λέγει ; Κεφάλι ποῦ τό 'χει ! νὰ πλευριτώσω ! "Ὅχι δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ πλευριτώσω· σκοπὸ ἔχω νὰ μείνω ἐδῶ ὅλη τὴ νύχτα κατάχαμα, ὡς ποῦ νὰ ψοφήσω — μὲ καταλαβαίνεις τώρα, κοκῶνα μου ; ὡς ποῦ νὰ ψοφήσω, νὰ σκάσω σὰν τὸ σκυλλί. Νὰ τί λογιῆς πλευριτώμα σκοπεύω νὰ κάνω.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Χριστὸς καὶ Παναγία ! Τί ἔπαθες ἀπόψε, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ ;

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Τί ἔπαθα ; Νόστιμη ἐρώτησις ! τί ἔπαθα ; "Ὅ,τι ἔπαθα, τὸ ἔπαθα ἀπὸ τὸ κεφάλι μου. Καὶ λοιπὸν τώρα θέλω ν' ἀνταμείψω, νὰ πληρώσω τὸ κεφάλι μου· θέλω ἀπόψε νὰ κάνω νὰ πάθῃ τὸ κεφάλι μου, ὅ,τι αὐτὸ μ' ἔκανε νὰ πάθω.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Καλέ τί ἔπαθες, Γιάννη μου ; Καλέ, σὺ παραλαλεῖς, ἄνθρωπε !

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

"Ἐννοια σου, μάτια μου, καὶ δὲν παραλαλῶ. Σὲ λέγω πῶς ἀπόψε θὰ πληρώσω — καὶ καταλαβαίνεις ; ἀρχοντικά, μὲ τὸ παραπάνω — τὸ κεφάλι μου. "Ὅπου θὰ πῆ, θὰ κάνω ἀπόψε τὸ κεφάλι μου νὰ πάθῃ ὅ,τι αὐτὸ τὸ κεφάλι μου — νὰ ! τὸ βλέπεις ; αὐτὸ τὸ κούφιο, τὸ ξερὸ κεφάλι μου (*τύπεται τὴν κεφαλὴν*) — μ' ἔκανε νὰ πάθω. (*Ἐγερθεὶς ἐν βίᾳ*). Καταλαβαίνεις, μωρὴ στρίγλα, τί θὰ ποῦν ὅλα αὐτά ; Θὰ ποῦν πῶς εἰς τὸ ἐξῆς ἡ ζωὴ μου κατάντησε ἀνυπόφορη. Εἶμαι ἓνας — προδότης ! — Λοιπὸν, ἐμπρός ! "Ἄνοιξε, περιστεροῦλά μου, ταῖς φτερούγαις σου καὶ πῆγαινε κατὰ διαβόλου. Ἐμπρός, ἄνοιξε, βαρκοῦλά μου, τ' ἄρμενά σου, καὶ τράβα πελάγου· τράβα πελάγου. σὲ λέγω, καὶ ἄφες μας τὸ λιμένα ἐλεύθερο νὰ βολτατζάρωμε μὲ τὴ σαπιοσακολέβα μας. Ἐμπρός, σὲ λέγω. Τράβα τὸ κάρφο σου μὲ ταῖς ἀκαθαρσίαις γλίγορα, τράβα κάμπου, καὶ ἄφες μας τὸν τόπο καὶ τὸν ἀέρα ἐλεύθερο νὰ βλέπωμε τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα. Αἱ, στρίγλα, ἀκοῦς ἢ ὄχι ;

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

ΟΙ ΠΡΟΛΑΒΟΝΤΕΣ καὶ ΣΟΦΙΑ

ΣΟΦΙΑ

Βασιλική, τί ἔγεινεν ἡ Μαρία ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Καὶ πῶς ; δὲν εἶνε μέσα ; Ἐγὼ ἐθαύροῦσα πῶς ἦταν μέσα. Φαίνεται πῶς πῆγε πάλιν εἰς τὸ δάσος καὶ περιπατεῖ μόνη κατὰ τὴ συνήθειά της.

ΣΟΦΙΑ

Ἵρίστ' ἐκεῖ πέρα. καὶ τὴν ἀφήνεις λοιπὸν σὺ νὰ γυρίζῃ μόνη της εἰς τὸ δάσος ; Πήγαινε γρήγορα καὶ φώναξέ την νὰ ἔλθῃ μέσα. (*Ἡ Βασιλικὴ ἀπέρχεται εἰς τὸ δάσος*). Τί ἔμαθες, Γιάννη, περὶ τοῦ Φιλανθρωπικοῦ ;

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Κυρία, καθὼς σὰς εἶχα προείπη, συνελήφθη ἀπὸ ἓνα σταυροφόρον, κατὰ τοῦ ὁποίου εἶχε ξεσπαθῶσῃ, καὶ θὰ διέφευγε βέβαια τὰς χεῖράς του, ἂν δὲν ἔφθαναν καὶ οἱ ἄλλοι φύλακες ἀπὸ τὰ πέριξ. Τὸν συνέλαβαν λοιπὸν καὶ τὸν παρέδωκαν εἰς τὸν Καμπανίτη. Ἀλλὰ πρὸ ὀλίγου ἔμαθα πῶς ὁ Καμπανίτης τοῦ ἐχάρισε τὴ ζωὴ, καὶ τὸν ἀπέλυσε ἐλεύθερον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ φρούριον.

ΣΟΦΙΑ

Δόξα σοι ὁ Θεός. (*Ἐξέρχεται*).

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ σπεύδουσα καὶ ἔντρομος.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ἽΩ δυστυχία μου ! δυστυχία μου ! Ἐχάθηκε ἡ Μαρία. Ἄκουσε νὰ σοῦ πῶ ἓνα μυστικό. Φοβοῦμαι μὴ πῶς ἔφυγε μὲ τὸν Καμπανίτη, ὅπου ἔρχεται κάθε βράδῃ καὶ συνομιλεῖ μαζί της εἰς τὸ δάσος.

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Τί θὰ πῆ αὐτό ; Ὁ Καμπανίτης μὲ τὴ Μαρία ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ἀλλοίμονον ! Σὺ ἀκόμη δὲν ἤξεύρεις ὅλη τὴ δυστυχία μας. Ἡ Μαρία ἀγαπᾷ τὸν Καμπανίτη.

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Οὐράνια δυνάμεις ! Ὑψιστε Κύριε ! Ἡ Μαρία — πῶς ; τί εἶπες ; — ἡ Μαρία ἀγαπᾷ τὸν Καμπανίτη ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ναί, ἡ Μαρία ἀγαπᾷ τὸν Καμπανίτη.

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ (*παράφορος*).

Λοιπὸν, Ἐωσφόρε, λοιπὸν, Ἰσκαριώτη, μὲ τὰ σωστά σου λοιπὸν ἐβάλληκες νὰ μ' ἐξολοθρεύσης. Εἶπέ μου, θὰ ἔλθῃ καὶ ἀπόψε ὁ Καμπανίτης ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Ἐὰν ὡς τώρα δὲν ἦλθε, θὰ ἔλθῃ.

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Δόξα σοι, Θεέ μου ! Ἀλάφρωσα ἀπὸ τὸ βάρος μου· ἀνασαινω τώρα ἐλεύθερα, ἐτελείωσαν τὰ βάσανά μου· πύγαινε Βασιλική, ἄφες με μονάχο· τώρα εἶμαι καλά.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Τί θὰ πῆ καλὰ εἶσαι ; Ἀγρίειλαν τὰ μάτια σου. Τί θὰ κάμῃς ;

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ἀπόψε ἐτελείωσε· θὰ σκοτώσω τὸν Ἰσκαριώτη αὐτόν, τὸν Καμπανίτη.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Δι' ὄνομα Θεοῦ, δι' ὄνομα Θεοῦ, μὴ τολμήσης. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἐσκοτώσες καὶ τὴ Μαρία. Σὺ λοιπὸν δὲν γνωρίζεις ἕως ποῦ φθάνει ἡ δυστυχία μας. Ἡ Μαρία τρελλαίνεται διὰ τὸν Καμπανίτη· τὸν ἀγαπᾷ ὡς τρελλή.

ΔΑΙΜΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ἄλλοίμονον, ἄλλοίμονον, κόρη μου Μαρία!

ΣΚΗΝΗ Η΄.

(Τὸ φρούριον τοῦ Ἀρακλόβου. Εἰς τὰ τεῖχην του σημαία φραγκική).

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ καὶ ΒΙΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

ΒΙΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Τὸν Γουλιέλμον Καμπανίτην σήμερον αὐθέντην τοῦ Μορέως πάντως δύναμαι νὰ χαιρετίσω. Ἐχεις εἰς τὰς χεῖράς σου τὸ φρούριον τῶν Σκόρτων τὸ Ἀράκλοβον, τὸ τέως νομιζόμενον ἀπόρητον, καὶ ἤδη εἰς τὰ τεῖχην του λατινικὴ σημαία κυματίζει. Ὁ Δοξαπατρῆς, αὐτὸς τῶν ἐγγωρίων ἀντιπάλων σου ὁ πλέον πείσμων καὶ ἀνδρείος, ἠττηθεὶς τῆς Ὑψηλότητός σου ἀνεγνώρισε τὸ κράτος ἐκὼν ἄκων, καὶ δὲν ἔμεινε ἐκ τοῦ Μορέως, εἴμῃ ἢ παράλιος Μονεμβασία πλέον πρὸς ἐκπόρθησιν. Ἄλλὰ καὶ ταύτην ὁ ἀποκλεισμός μινῶν ὀλίγων μόνον θέλει εἰς τὰς χεῖράς σου τὴν παραδῶσιν, ἔσο πάντα βέβαιος.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Βιλλαρδουῖνε, ἐκ ψυχῆς σ' εὐχαριστῶ. Ὡς μέχρι τοῦδε, οὕτω καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἰς τοῦ Ὑψίστου μόνον τὴν ἀντίληψιν ἐλπίζω.

ΒΙΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Πρὸ ὀλίγου, Ὑψηλότητε,

ἐκ Καμπανίας ἔφθασαν ἀπόστολοι, καὶ τὰς διαταγὰς σου περιμένουσι νὰ παρουσιασθῶσιν.

Ἄς εἰσέλθωσιν. (*Ἐξέρχεται ὁ Βιλλαρδουῖνος καὶ προσκαλεῖ τοὺς ἐκ Καμπανίας ἀπεσταλμένους, οἵτινες καὶ εἰσέρχονται*).

Συμπατριῶται φίλοι, καλῶς ἦλθετε.

Ἐκ τῆς πατρίδος τί εἰδήσεις φέρετε;

ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΙ

Μὲ θλίψιν μας μεγάλην, Ὑψηλότητε, καὶ μὲ καρδίας συντριβὴν σὰς φέρομεν τοῦ ἀδελφοῦ σας Κόμντος τὸν θάνατον

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

ὦ δύστυχία! Πότε, πῶς ἀπέθανεν ὁ δυστυχῆς μου ἀδελφός;

ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΙ

Τὰ γράμματα

αὐτὰ διαλαμβάνουν τὰ καθ' ἕκαστα. (*Τῷ ἐγγερεῖ τις αὐτῶν γράμματα, ἅτινα ὁ Καμπανίτης ἀποσφραγίζει*.)

Οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου, Ὑψηλότητε, καὶ ὅλη ἡ κοινότης σὰς προσφέρουσι τὰ ταπεινά των δι' ἡμῶν σεβάσματα. Καὶ ἡ Μεγαλειότης του, ὁ συγγενῆς τοῦ οἴκου σας, ὁ χριστιανικώτατος τῶν Γάλλων βασιλεὺς Φίλιππος Αὐγουστος τὴν θλίψιν τὴν βαθεῖαν τῆς βασιλικῆς καρδίας του ἐκφράζει δι' ἡμῶν πρὸς σὰς, καὶ τοὺς ἀδελφικούς του πέμπει ἀσπασμούς. Οἱ συγγενεῖς σας ἅπαντες, οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου ἅπαξ ἅπαντες, οἱ κάτοικοι μικροὶ μεγάλοι, κ' ἡ Μεγαλειότης του θερμῶς καὶ ἐπιμόνως σὰς παρακαλοῦν τὴν οἰκαδ' ἔλευσίν σας νὰ ταχύνητε, τῆς Καμπανίας ὅπως τὴν κυβέρνησιν

ὡς φυσικὸς σεῖς λάβητε διάδοχος.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Βιλλαρδουῖνε, κάλεσον τῶν ἵπποτῶν
τοὺς πρώτους κ' ἐπισήμους νὰ συνέλθωσι. (Ὁ Βιλλαρ-
δουῖνος ἐξέρχεται. Ὁ Καμπανίτης ἀναγινώσκει τὰ γράμματα περίλυπος, ἕως οὗ
συνέρχονται οἱ ἀξιωματικοί.)

ΣΚΗΝΗ Θ'

ΟΙ ΠΡΟΛΑΒΟΝΤΕΣ καὶ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Συστρατιῶται φίλοι καὶ συνάδελφοι,
ἐπικαλοῦμαι μάρτυρα τὸν Ἕψιστον
εἰς τὴν βαθεῖαν θλίψιν τῆς καρδίας μου
διὰ τὴν αἰφνιδίαν ἀποβίωσιν
τοῦ προσφιλοῦς μοι ἀδελφοῦ καὶ κόμης.
Καὶ δεύτερον μεγάλως, φίλοι, θλίβομαι
μὴ δυνηθεὶς εἰς πέρας τὴν κατάκτησιν
νὰ φέρω τοῦ Μορέως, ὅπως ἤλιζον.
Εἰς τὴν φωνὴν ἀνάγκη τῆς πατρίδος μου
νὰ ὑπακούσω οἴκαδε καλούσης με·
ἀνάγκη, φίλοι, νὰ σᾶς ἀποχωρισθῶ.
Ἄλλὰ πρὶν τούτου χρέος ἔχω ἱερόν,
συστρατιῶται, τὴν εὐγνωμοσύνην μου
νὰ σᾶς ἐκφράσω ἀπὸ βάθους τῆς ψυχῆς
διὰ τὴν ἔξοχόν σας γενναιότητα,
τὴν τόλμην, τὴν ἀνδρίαν, τὴν εὐπείθειαν,
διὰ τὰς ἀρετάς σας πάσας, αἵτινες
εἰς τοῦ ἵπποτου τ' ὄνομα σέβας, τιμὴν
καὶ δόξαν προσεποίησαν, δι' ὧν καί, ἂν
ἐπράχθη τι, διέπραξα. κ' ἐπράχθη τι
ἀναντιρρόπως. Εἰς ὑμᾶς ὑπόκειται
καὶ τῶν λοιπῶν, ἵπποται, ἢ κατόρθωσις,
ἐξ ὧν εἰς σᾶς μὲν πλοῦτος, δόξα, δύναμις,

αἰδίων δὲ κλέος εἰς τὴν φιλίην μας
Γαλλίαν, ἅπερ εὐχόμεαι ἀπὸ ψυχῆς.
Τὸν χάρτην τούτον λάβετε. Ἐντὸς αὐτοῦ
ὠρίσθη ἢ εἰς ἕκαστόν σας παρ' ἐμοῦ
δοθεῖσα μοῖρα τῆς κατακτηθείσης γῆς.
Βιλλαρδουῖνε, φίλε πρωτοστάτορ μου,
πρὸς σὲ τὸν λόγον στρέφω νῦν. Ἀχάριστος
θα ἦμην καὶ ἀγνώμων, εἰς τὰς πρὸς ἐμὲ
πολλὰς ὑπηρεσίας κ' ἐκδουλεύσεις σου
ἂν μὴ μυρίας ὁμολόγουν χάριτας.
Ναί, φίλε πρωτοστάτορ· τὸ βασιλικὸν
παρὰ τῷ Μομφερόρατῳ σου ἀξίωμα,
καὶ τὰς ἐκεῖ τιμὰς σου χάριν μου ἀφείς,
εἰς τὸν Μορέαν ἤλθες, τῶν κινδύνων μου
συμμέτοχος νὰ γείνης καὶ συμβοηθός.
Πανδύμως οὖν ἐνταῦθα διὰ βίου μου
εὐγνώμονα κηρύττω ἐμαυτὸν πρὸς σέ.
Τὴν Καλαμάταν καὶ τὴν Ἀρκαδίαν σοι
παραχωρῶ μετὰ τῶν περιχώρων τῆς.
Ἐκτὸς δὲ τούτου τοποτηρητὴν τῆς γῆς
ἀπάσης τοῦ Μορέως, ἦν κατέκτησα,
σὲ διορίζω, μέχρις οὗ ἐντὸς ἐνὸς
ἐνιαυτοῦ διάδοχόν μου συγγενῆ
πρὸς σὲ ἐκπέμψω. Μεθ' ἐν ἔτος ὅμως, ἂν
δὲν παρουσιασθῇ τις ἔμπροσθέν σου ὡς
διάδοχος ἐμοῦ, ἢ γενναιότης σου
αὐθέντης τοῦ Μορέως τότε γίνεσαι.
Ὁ χάρτης τῆς μερίδος σου ἰδοὺ αὐτός.
Ἰδοὺ σοι παραδίδω καὶ ἐνσφράγιστον
τῆς αὐθεντείας τοῦ Μορέως δίπλωμα.
Συστρατιῶται φίλοι μου, πρὸς τὸ παρὸν
ἀπέλθετε εἰς τὰς σκηνάς· μεθαύριον
σᾶς βλέπω πάλιν καὶ σᾶς ἀποχαιρετῶ.
Ἐνωμοτάρχαι δώδεκα καὶ δύο σας

σημαιοφόροι θά μὲ συνοδεύσωσιν
ἕως τῆς Ἀνδραβίδας τὸ παράλιον. (*Ἐξέρχονται ἅπαντες πληρὸν τοῦ Καμπανίτου*).

ΣΚΗΝΗ Ι΄

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ (μόνος).

Τὴν γῆν λοιπὸν ἀφίνω τῶν ὀνείρων μου,
ἀφίνω τὴν παλαιστράν τὴν αἵματηρὰν
τῶν φιλοδόξων μου σχεδίων καὶ σκοπῶν,
καὶ φεύγω ὅπου νέα, ἄλλα σχέδια
φιλοδοξίας καὶ σκοποὶ μὲ σύρουσι.
Τὸν πολικὸν ἀστέρα εἰς τὸ πέλαγος
τὸν ὀδηγὸν ἀφίνω, καὶ πρὸς τὴν ξηρὰν
τὸ πλοῖον στρέφω, ὅπου νῦν πλησιίστιον
τῆς φιλαρχίας τὸ ὠθεῖ ὁ ἄνεμος.
Μαρία, σὺ τὸ ἄστρον μου τὸ πολικόν,
τὸ φαεινόν, τὸ στίλβον ἄστρον ἦσο σὺ,
πρὸς οὗ τὸ φῶς ἐστράφη ἡ καρδία μου.
Ἄλλ' οἴμοι! σὺ τὰ ὕψη τ' οὐρανοῦ οἰκεῖς,
κ' ἐγὼ ἐνταῦθα ἔρπω, ὄν χαμαιγενές.
Θνητὸν γῆς τέκνον πρὸς τὴν οὐρανίαν σου
πατρίδ' ἀσκέπτως τὰς δανείας πτέρυγας
τοῦ Ἔρωτος ὁ δειλῆσιος ἐτάνυσα·
ἀλλὰ ματαί' ἀπόπειρα. Σὺ, ἄγγελος,
τὰ ὕψη, κόρη, κατοικεῖς τοῦ οὐρανοῦ,
κ' ἐμὲ μυριοὶ εἰς τὸν ἄδην δαίμονες
παθῶν ἀγρίων καὶ βιαίων σύρουσι.
Μαρία, φεύγω καὶ σ' ἀφίνω. Ὡς κισσοῦς
τὸ ῥαδινόν σου στέλεχος ἠθέλησας
νὰ προστηρίξης εἰς δρυὸς στερόας κορμῶν·
ἀλλὰ ἡ δρυς σου ἐξηλέγχθη κάλαμος
ὑπὸ σφοδρῶν ἀνέμων σαλευόμενος.
Ἄγάπην αἰωνίαν, ἔρωτα θερμὸν

σοὶ ὑπεσχέθην, κόρη, κ' εἰς τοὺς ὄρκους μου
πεισθεῖσα σὺ, τὴν νεαρὰν καρδίαν σου
προσῆνεγκας ἀθῶον ὀλοκαύτωμα
εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ἔρωτος ἢ ἄπειρος.
Οἱ λόγοι καὶ οἱ ὄρκοι μου εἰς ἄνυδρον
σπαρέντες μόλις γῆν ἐξηνεμώθησαν·
καὶ τώρα φεύγω — φεύγω δίχως λέξιν μου
νὰ σ' εἶπω, δίχως ἓνα, κόρη, ἀσπασμὸν
νὰ σοὶ προσφέρω, δίχως ἐν ὑγίαινε
νὰ σοὶ προσεῖπω. Φεύγω ὡς ὁ ἔνοχος,
ὁ μὴ τολμῶν νὰ ἴδῃ κατὰ πρόσωπον
τὸ θῦμά του, καὶ φέρων ἔνδον ἑαυτοῦ
τοῦ συνειδότος ἄγρυπνον τὸν ἐλεγχον.
Μαρία, μὲ ἠγάπησας. Ὅσον ποτὲ
λατρείαν, ἀφοσίωσιν καὶ ἔρωτα
παρθένου στήθος ἀπαλὸν ἐνέκλεισε,
μὲ τόσον σου λατρείαν, ἀφοσίωσιν,
μ' ἔρωτα τόσον τόσον μὲ ἠγάπησας.
Καὶ ὅμως φεύγω καὶ σ' ἀφίνω. Δάκρυα
πικρὰ θὰ χύσης πρὸς τὸ ἄκουσμά' αὐτό,
θὰ κλαύσης, θὰ θρηνήσης. Κλαῦσον, θρήνησον.
Ὅ,τι καλόν, ὅ,τι ὠραῖον εἰς τὴν γῆν αὐτήν,
πικρὰ νὰ κλαίῃ καὶ νὰ πάσχη πέρωται.

(Καταπεταννίεται ἡ αὐλαία).

ΠΡΑΞΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α΄.

(Οικία Δοξαπατροῦ).

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ, ΡΑΨΩΙΔΟΣ καὶ ΘΥΓΑΤΗΡ αὐτοῦ.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

"Ω ! ναί, καλέ μου γέρον, τὸ Ἀράκλοβον,
τὸ φρούριον τῶν Σκόρτων τὸ ἀγέρωχον,
ἐκυριεύθη, καὶ ὁ πρὶν ἀήττητος
Δοξαπατροῦς, ὡς βλέπεις, νῦν αἰχμάλωτος
ἐδῶ τοῦ Καμπανίτου μένει, ἄοπλος,
κατησχυμμένος, καὶ φεῦ ! πλήρης συμφορῶν
οἰκιακῶν ! "Ω ! ψάλε εἰς τὴν λύραν σου
τοῦ Βυζαντίου τὴν θρηνώδη ἄλωσιν,
καὶ τ' ἄλλεπάλληλά μου δυστυχήματα
μὲ θρήνους καὶ μὲ δάκρυα τραγῶδισον.
Οἱ ὀφθαλμοί σου οἱ κλειστοὶ συνείθισαν
τὴν θλιβομένην σου καρδίαν μὲ ῥοὴν
θερμῶν δακρύων νὰ ἀνακουφίζωσι,
καὶ τῆς νοήμονός σου λύρας αἱ χορδαί,
εἰς τόνους παλλομένους μεταφράζουσαι
τὴν θλίψιν τῆς καρδίας μας τὴν ἀφώνον,
εἰς τὰς πληγὰς τῆς βάλσαμον ἐγγέουσι.
Τραγῶδισον. Τὴν μαινομένην ἐν ἐμοὶ
τῆς δυστυχίας θύελλαν εἰς δάκρυα
πασχίζω νὰ ἐκβάλω, καὶ δὲν δύναμαι.
Τραγῶδισον. Να κλαύσω θέλω, εἰς πικρῶν
δακρύων ῥεῖθρα ν' ἀποσβέσω προσπαθῶ.

τὴν καίουσαν τὰ σπλάγχνα μου πυρκαϊάν,
νὰ κλαύσω, νὰ θρηνήσω, καὶ δὲν δύναμαι.
Τὸν νοῦν μου, ὦ ! κατέκλυσεν ἡ πλῆμμυρα
τῆς δυστυχίας, γέρον, καὶ τὰς φρένας μου
προῤῥίζους ν' ἀνασπάση εἶνε κίνδυνος
καὶ νὰ παραφρονήσω. ὦ Μαρία μου !
ὦ τοῦ πατρός σου μόνη μόνη θησαυρέ !
εἰς τὴν ἀνθοῦσαν ἄρα ἠλικίαν σου,
ὀπότ' ἐθάρρουν νύμφην καλλιστέφανον
νὰ σ' ἴδω εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔμελλες
νὰ καταστῆς παράφρων ! "Ω ! τὴν φοβεράν
αὐτὴν δοκιμασίαν εἶν' ἀδύνατον
νὰ ὑπομείνω, ὕψιστε. Θὰ συντριβῶ
ὑπὸ τὸ βάρος τοῦτο τὸ ὑπέρογκον !

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Μὴ ὄλως ἀπελπίζου καὶ πρὸς τὸν Θεὸν
ποσῶς μὴ μεμψιμοίρει, γενναιοῦτατε,
πικρὸς μὴ σ' εὔρη ἔπειτα μετὰμελος.
Ὁ πάσχων σὺ δὲν εἶσαι μόνος, κ' ἔπειτα
ἀνίματος δὲν εἶν' ἡ δυστυχία σου.
Ἐπάρχει σωτηρίας, Βουτσαρά, ἐλπὶς.
Τὰ πάθη τοῦ πατρός της τ' ἄλλεπάλληλα,
ἡ ταραχή, ὁ φόβος συνεσκοτίσαν
τὰς νεαράς της φρένας· πλὴν μετ' οὐ πολὺ,
ἐλπίζω, θὰ συνέλθῃ, γενναιοῦτατε.
Ἐὰν παρατηρήσῃς μετὰ προσοχῆς,
θὰ ἴδῃς ὅτι ἔρχονται στιγμαὶ τινες,
ὀπότε εἰς τὸν νοῦν της λογικοῦ ἀκτίς
ἐξαίφνης διαλάμπει, κ' εἰς τοὺς λόγους της,
ἀσυναρτήτους κατὰ τὸ φαινόμενον,
εὐρίσκει τις προσέχων τινὰ σύνδεσμον.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

"Ω γέρον, ἄφες, ἄφες τὰς ἀνωφελεῖς

παρηγορίας. Τὰ οἰκτρά παθήματα
τοῦ Βυζαντίου ψάλε. Ἡ διήγησις
τῶν ἀλλοτριῶν παθημάτων βάλσαμον
εἰς τὰς πληγὰς τοῦ πάσχοντος εἶν' ἥπιον.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ (ἴδει πρὸς λόραν).

Ἄνατολαι θρηνήσατε καὶ οὐσίς,
Ἄποκριψον τὸ φέγγος σου σελήνῃ,
Τὸ φῶς σου σβέσον, ἥλιε, κ' ἡ φύσις
Ὀλόκληρος σκυθρώπασον καὶ θρύνει.

Πενθήσατε τῆς γῆς τὰ ἔθνη ὅλης,
Ἑλλάς μου, σάκκον ἔνδυσαι καὶ θρύνει.
Ἡλώθη, φεῦ! τῶν πόλεων ἡ πόλις,
Καὶ ἄρχουσιν ἐντὸς αὐτῆς Λατίνοι.

ΘΥΓΑΤΗΡ *ὁμοίως.*

Τοῦ στερεώματος σβέσθητε λύχνοι·
Στέναξον, θρύνησον, πᾶσα κοιλάς·
Πένθημα φόρεσον μαῦρα, Ἑλλάς,
Οἴμοι! τῆς δόξης σου νῦν οὐδὲ ἴχνη.

Δάκρυα πύρινα χύσατε, κόραι,
Κλαύσατε, τέκνα, γονεῖς ὀρφανοί.
Λόφοι θρηνεῖτε, δρυμοὶ καὶ βουνοί,

Δοῦλαι κ' αἰχμάλωτοι στένετε χῶραι » . (Εἰσέρχεται ἡ
Μαρία συνοδευομένη ὑπὸ τῆς τροφῆς καὶ τῆς μητρὸς).

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΟΙ ΠΡΟΛΑΒΟΝΤΕΣ ΜΑΡΙΑ, ΣΟΦΙΑ καὶ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Κόρη μου, παῦσον· ἔρχεται ἡ δυστυχής.

ΜΑΡΙΑ *ψάλλονσα.*

Δάκρυα πύρινα χύσατε, κόραι,
Κλαύσατε, τέκνα, γονεῖς ὀρφανοί.

Λόφοι θρηνεῖτε, δρυμοὶ καὶ βουνοί,
Δοῦλαι κ' αἰχμάλωτοι στένετε χῶραι. (*Πρὸς τὴν θυ-
γάτρα τοῦ Ραφωδοῦ*).

Ἦ Θεανώ μου, τὴν φωνὴν σου ἤκουσα.
Ποῦ τόσας ὥρας, Θεανώ μου, ἔλειπες;
Σκληρὰ, μ' ἀφήκες μόνην, μόνην κ' ἔφυγες.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Θεέ μου! ἡ καρδία μου συντριβεται.

ΣΟΦΙΑ

Τῶν παιδικῶν της χρόνων ἡ φαιδρὰ εἰκὼν
τὰς φρένας της κατέχει. (*Πρὸς τὴν Μαρίαν*).

Κόρη μου καλή,
ἡ Θεανὼ δὲν εἶνε, εἶνε τοῦ καλοῦ
θυγάτηρ τούτου γέροντος, Μαρία μου.

ΜΑΡΙΑ

Λοιπὸν θὰ ἔλθης, Θεανώ μου;

ΘΥΓΑΤΗΡ (*ἰδίᾳ*).

Πάτερ μου,
δὲν ὑπομένω πλέον.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ (*ὁμοίως*).

κόρη, πρόσσεχε.

ΜΑΡΙΑ

Λοιπὸν θὰ ἔλθης, Θεανώ;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Ποῦ, φίλν μου;

ΜΑΡΙΑ

Δὲν σὲ τὸ εἶπα; ἔξω εἰς τὸν κῆπὸν μας.

ΣΟΦΙΑ

Τὸν κῆπον ἐνθυμεῖται, ὅπου ἔπαίξε
μικρὰ πρὸ χρόνων τόσων μὲ τὴν φίλν της.

ΜΑΡΙΑ

Λοιπὸν θὰ ἔλθης, Θεανώ μου;

ΘΥΓΑΤΗΡ

"Ερχομαι.

ΜΑΡΙΑ

"Ω! πόσην χαρὰν ἔχω! *(πηδᾷ καὶ τρέχει ἐπιστρέφει).*

"Ἐλνσιμόνισα·

τὸ εἶπες, Θεανώ μου, εἰς τὸν "Ἀγγελον;

ΘΥΓΑΤΗΡ

Δὲν ὑπομένω, πάτερ, πλέον· πάτερ μου,
δὲν ὑπομένω.— Δεσποσύνη, πρὸς Θεοῦ
σιώπησον· σπαράττεις τὴν καρδίαν μου.

ΜΑΡΙΑ

Νὰ μὴ τὸ εἴπης· εἶνε ἀδιάκριτος.

"Ἄν ἔλθῃ, Θεανώ μου — τὸ φαντάζεσαι
τί ἔχει νὰ μᾶς κάμῃ; ὦ! φαντάσθητι,
ἂν ἔλθῃ. Θὰ χαλάσῃ τοὺς στεφάνους μας·
θὰ ῥίψῃ κατὰ γῆς τὰς ἀνθοδέσμας μας,
καὶ θὰ πατήσῃ τ' ἄνθη μὲ τοὺς πόδας του,
θ' ἀρπάσῃ ἐκ τοῦ κόλπου μου καὶ κατὰ γῆς
τὰς ψυχαρίδας θὰ πατήσῃ. Θεανώ,
νὰ μὴ τὸ εἴπης· μὴ τὸ εἴπης, πρόσσεχε·
εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θέλομεν τὸν "Ἀγγελον.Λοιπὸν ἐμπρός. *(Λαμβάνει τὴν θυγατέρα τοῦ Ραφωδοῦ καὶ τρέχει.
Μεταξὺ δὲ τρέχουσα ἐπέχει, καὶ περιστρέφει ἑταστικούς τοὺς ὀφθαλμούς).*

"Α! μὴ μᾶς εἶδε; πρόσσεχε.

— Τὸ βλέπεις πόσον εἶσαι ἀσυλλόγιστη;

Χωρὶς κλωστήν ποῦ τρέχεις; Ζήτησε κλωστήν·
καὶ γρήγορα· ἀκούεις; *(Ἡ Θυγάτηρ ἐπιστρέφει ἢ Μαρία τὴν
ἐμποδίζει).*

Στάσου, Θεανώ,

νὰ εὔρω τὴν τροφὸν μου. Αἶ, Βασιλική!
Βασιλική, ποῦ εἶσαι; *(Ἔρχεται πρὸς τὸν Δοξαπατῆρ).*

"Α! Βασιλική,

ἐγὼ φωνάζω, καὶ σὺ κάμνεις τὴν κωφὴν!
Κλωστήν σὲ εἶπα. "Ω! δὲν ἀποκρίνεσαι;Κλωστήν, σὲ λέγω, θέλω. *(Συνέροχεται).*

"Ω! ἀλλοίμονον!

Τί; ὁ πατήρ μου εἶνε; "Ἀχ! ὦ πάτερ μου. *(Πάταται εἰς
τὰς ἀγκάλας του).*

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Μαρία μου, τί ἔχεις;

ΜΑΡΙΑ

Πάτερ, τίποτε.

— Κ' εἰς τῶν Σκορτῶν τὸ φρούριον κυμαίνεται
ἵπποτική σημαία;

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ναί, Μαρία μου.

ΜΑΡΙΑ

Λοιπὸν ὁ Καμπανίτης φεύγει, ἔφυγε;

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Δὲν ἔφυγεν ἀκόμη, φεύγει αὔριον.

ΜΑΡΙΑ

Λοιπὸν θὰ φύγῃ; λοιπὸν φεύγει αὔριον; *(Ὡς πρὸς ἑαυτήν)*
Λοιπὸν θὰ φύγῃς; Τότε φύγε, ὑπαγε. *(Ψάλλει).*

Μὲ ὠχρούς νεκρανθέμων στεφάνους

Κόραι στέφθητε τῆς Μυτιλήνης,

Καὶ ἀντὶ τοῦ κισσοῦ καὶ ἀντὶ τῆς μυρσίνης—

"Ἀλλὰ εἰς μάτην, δὲν μ' ἀρέσκει· ἔπρεπε *(ψάλλει).*

Μὲ ὠχρούς νεκρανθέμων στεφάνους

Κόραι στέφθητε τῆς Ἀρκαδίας,

Καὶ ἀντὶ τοῦ κισσοῦ καὶ ἀντὶ —

"Ἡ ὁμοιοκαταληξία; — "Ἄγγελε,
ἔλθῃ νὰ μ' εὔρῃς τὴν κατάληξιν αὐτήν,
ἐὰν, καθὼς καυχᾶσαι, εἶσαι στιχουργὸς
ἐξησκνημένος. — "Α! τί ἔγειν'; ἔφυγε
μετὰ τοῦ Καμπανίτου; Εὔγε, "Ἄγγελε!
"Ἀφ' οὔ ὁ Καμπανίτης πλέον ἔφυγε,

φύγε καὶ σύ. Ἀλήθεια; διὰ παντός
ὁ Καμπανίτης ἔφυγεν; Ἀλήθεια!
ὁ Γουλιέλμος ἔφυγε διὰ παντός,
ταλαιπῶρε Μαρία! ἀνεπιστρεπτεί!

Ἀπατεῶνες ἄνδρες! ἄνδρες ψεῦσται! — Ἄ! *(Καταπίπτει
ἐπὶ κλιντήρα λιπόθυμος. Ἀπαντες συντρέχουσιν εἰς βοήθειαν).*

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Δὲν ὑπομένω πλέον. ὦ! τὸ τέκνον μου,
τὸ τέκνον μου τὸ μόνον παρεφρόνησεν! *(Ἐκρήγνυται εἰς δά-
κρυα καὶ λυγμούς. Ἡ Μαρία συνέχεται).*

ΣΟΦΙΑ

Μαρία μου, πῶς εἶσαι;

ΜΑΡΙΑ

Μῆτέρ μου, καλά.

Ἀλλὰ στενοχωροῦμαι. Θέλω καθαρὸν
ἀέρα ν' ἀναπνεύσω ἔξω. Ἄγωμεν.
Μὲ θλίβει ἡ οἰκία, μὲ στενοχωρεῖ.
Ἐλθέ, Βασιλική μου, ἄς ὑπάγωμεν. *(Ἐξέρχονται).*

(ΜΕΤΑΣΚΕΥΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ)

ΣΚΗΝΗ Γ'.

(Ἄσος δασύσκιον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀλφειοῦ).

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ *(μόνος)*

Ἴδου ἡ ὄχθ' ἡ σκιερὰ τοῦ Ἀλφειοῦ,
ἡ φίλη κατοικία τῆς Ἀρτέμιδος.
Ἐδῶ ἡ νύμφη ἔπαιζεν Ἀρέθουσα,
ἦν, τὸν πρὸς ταύτην ἔρωτα τοῦ Ἀλφειοῦ
ἡ Ἀρτεμις μαθοῦσα, κατεδίωξεν
εἰς Σικελίαν. Πέραν τοῦ Ἀπόλλωνος
καὶ τῆς ὠραίας Δάφνης ἡ χαρίεσσα
σκηνὴ τῆς ἐρωμένης τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ὠραία χώρα! τὰ σκιώδη ἄλση σου,
οἱ διανθεῖς λειμῶνες καὶ κοιλάδες σου,
οἱ ποταμοὶ σου κ' αἱ σκιώδεις ὄχθαι τῶν,
αἰώνιον ἐρώτων ἐνδιαίτημα
ὑπάρχουσιν, ὑπῆρχον, θὰ ὑπάρχωσιν.
Ἀλλὰ καὶ σύ, ὠραία Ἀρκαδία μου,
καὶ σύ καὶ σύ εἰς τὸν ζυγὸν ὑπέκνησας
τῶν Φράγκων, κ' εἶσαι τῶρα δούλη, δούλη, φεῦ!
Παράδοξον! Οὐδ' ὅπου ὁ Δημιουργὸς
τὰ δῶρά του ἀφθόνως ἐδαψίλευσε,
κ' εὐνοίας ἐξαιρέτου κ' ἔρωτος θερμοῦ
ψηλαφητὰ τὰ δείγματα προέθηκε, —
παράδοξον! οὐδ' εἰς τὸν τόπον τὸν φαιδρὸν,
πρὸς ὃν ἡ Φύσις φιλαρέσκως μειδιᾷ
μειδίαμα εὐνοίας χαριέστατον,
οὐδ' εἰς αὐτὸν ἀσμένως μένεις, ὦ θεὰ
Ἐλευθερία, οὐδ' αὐτοῦ ἀρέσκεσαι;
Καταδεδικασμένοι λοιπὸν εἴμεθα
νὰ ἔρωμεν κατόπιν σου οἱ ἄθλιοι,
καὶ φεύγουσαν καὶ γῆν ἐκ γῆς ἀμείδουσιν
νὰ σὲ ἀκολουθῶμεν; Ἡ μὴ ἄρα γε
μετέωρον ὑπάρχεις μόνον φαινόν,
πρὸς οὗ τὴν λάμπην τὴν αἰθρίαν παιδικῶς
ὀρέγομεν τὰς χεῖράς μας; ἦ, Ἐρινύς,
τὸν Ἄδην ἔχεις κατοικίαν σταθεράν,
καί, Κίρκη λαοπλάνος, εἰς τὰ Τάρταρα
τὰ ἔθνη σύρεις; Εἰ δὲ μή, ποῦ κατοικεῖς;
Ποῦ κατοικεῖς; Συγγνώμη, ἀγλαόμορφε
Ἐλευθερία! κατοικεῖς εἰς τὰς ψυχὰς
καὶ τὰς καρδίας τῶν ἀνδρείων πάντοτε.
Εἰς τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰς τῶν Σπαρτιατῶν
κατόκεις τὰς καρδίας. Τὴν ἀκρόρειαν
τοῦ Ταῦγέτου ᾤκεις καὶ τοῦ Παρνασοῦ,
ὅπότε ἐκεῖθεν, δόρ' εἰς χεῖρας πάλλουσα,

κατέβαινες ἐν δόξῃ ἀπαστράπτουσα,
καὶ εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τὰς Πλαταιὰς
θεὰ ὠδήγεις φαεινὴ τοὺς Ἕλληνας.
Ἐκεῖ κατόκεις πάλαι. Τώρα ; Τώρα, φεῦ !
τὰ ἱερά σου ἔδη ἐβεβήλωσεν
ἡ χაύνη Ἀνανδρία· τῶν σημερινῶν
Ἑλλήνων αἱ καρδίαι διεφθάρησαν,
καὶ εἰς τῶν Θρασυβούλων καὶ Λεωνιδῶν
τὴν γῆν, θεά, δὲν ἔχεις πλέον λάτρεις σου !
Καὶ φεύγεις πλέον, φεύγεις ὅπου αἱ κλειναὶ
τῆς Μνημοσύνης θυγατέρες ἔφυγον.
Ἐλευθερία, ἕπαγε. Τὴν λαλιάν,
τὴν θεσπεσίαν λαλιάν σου γνώρισον
εἰς τοὺς βαρβάρους, ὦ θεά, τῆς Δύσεως,
τὴν παχυλὴν ὀμίχλην τῶν διάλυσον,
καὶ τὰς ἀκτῖνας τ' οὐρανοῦ σου φωτὸς
εἰς τὰς ἐσκοτισμένας ῥῖψον χώρας τῶν.
Ἀλλὰ μὴ λησιμονήσης τὴν πατρίδα σου·
μὲ δακρυβρέκτους ὀφθαλμοὺς καὶ συναφεῖς
τὰς χεῖρας σ' ἱκετεύω, μὴ διὰ παντὸς
μὴ τὴν Ἑλλάδα λησιμονήσης, ὦ θεά.
Τοῦ χρόνου ὅταν τελεσθῇ τὸ πλήρωμα,
ὅποταν τῶν κριμάτων τῆς συντελεσθῇ
καὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡ ἐξιλέωσις,
ζυγὸς ὅποτε ἀργαλέος καὶ βαρὺς
τὸν εὐγενῆ τῆς θὰ πιέξῃ τράχηλον,
εἰς τὴν πατριάν τότε γῆν ἐπίστρεψον,
εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων ἔμπνευσον
τὸ πνεῦμα τῆς ἀνδρίας τῆς πατρώας τῶν·
εἰς τῶν ὀρέων τὴν νεφῶδη κορυφὴν
ἀνάβα, καὶ τὴν θεσπεσίαν σου κραυγὴν
μὲ τὴν βροντὴν τοῦ κεραυνοῦ συμμίξασα,
περὶ σαυτὴν τοὺς Ἕλληνας συνάγαγε.
Τὸ δίστομόν σου ξίφος τότε κράδανον

γυμνὸν εἰς χεῖρας, κ' ἐπὶ τοὺς τυράννους τῆς,
Ἐλευθερία, τὴν Ἑλλάδ' ἀνάστησον.
Ναί, μὴ παρίδῃς, ἀγλαόμορφε θεά,
δουλεύουσάν εἰς τέλος τὴν πατρίδα σου. (Περιπατεῖ βρα-
δέως. Μετὰ μικρὸν ἀποβλέψας ἔξω).

Ὡ θεάμα φρικῶδες καὶ σπαρακτικόν !
Ἴδου ἡ ἐρωμένη μου ἡ δυστυχῆς,
παράφρων, ὦ θεέ ! παράφρων ! Κράτησον,
ἂν δύνασαι, τὴν θλίψιν τῆς καρδίας σου,
καὶ μὴ τακῆς εἰς δάκρυα ὀλόκληρος.
Ἴδου λοιπὸν ἡ μόνη σου, θνητέ, ἔλπις,
ἐφ' ἧς ὑπερηφάνως ὑπερήφανον
εὐδαιμονίας ἑκοδόμεις κτίριον,
εἰς κόνιν κατερῶρη καὶ ἐρείπια !
Ὡς ῥόδον τοῦ Μαΐου εὐχρουν ἔθαλλεν,
ἀλλ' ἡ σκληρὰ μου Μοῖρα καὶ κακεντρεχῆς
μὲ ὅμμ' ἀπειδε δυσμενεῖας πρὸς αὐτό,
καὶ τῆς παραφροσύνης αἰθνης ἡ πνοὴ
τὸ θάλλον κ' εὐχρουν ῥόδον ἀπεμάρανε.
Τῆς καλλονῆς τοιαύτ' ἡ τύχη πάντοτε.
Ἴδέ· ἡ πρὶν ὠραία τῆς Ἀνατολῆς,
ἡ κόρ' ἡ μόνη καὶ χαρὰ τοῦ Βουτσαρᾶ,
ὁ ἔσχατος τῆς γενεᾶς αὐτῆς βλαστός,
τὸ χάσμα τῆς μητρός, τὸ ἐγκαλλώπισμα
τῆς Ἀρκαδίας ὅλης, τὸ ἐγκάυχημα
τὸ μόνον τοῦ Μορέως, καὶ ἡ μόνη μου,
ἀλλοίμονον ! ἡ μόν' ἡ μόνη μου ἔλπις,
τὸ ὄνειρον τοῦ βίου μου τὸ φαεινόν,
τί εἶνε τώρα ; Μηχανὴ αὐτόματος,
φυτὸν καὶ ἄνθος, ἐνωρὶς ἐκμαρανθέν,
ἢ μᾶλλον ἄνθος τεχνητὸν χωρὶς ζῶν,
ὠραῖον κτίσμα, καλλιμάγαρος ναός,
ὃν ἡ θεότης ἡ οἰκοῦσα ἔρημον
ἀφείσα ἦδη ἀνεχώρησε, κ' εἰς ὃν

τοῦ λόγου αἱ ἀκτῖνες δὲν εἰσέρχονται.

ΣΚΗΝΗ Δ΄.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΣΟΦΙΑ καὶ ΘΥΓΑΤΗΡ τοῦ 'Ραψ.

ΜΑΡΙΑ *συνοδοιμένη ὑπὸ τῆς Θυγάτρως.*

Καὶ πῶς λοιπόν, ὦ Ἄγγελε, δὲν ἔφυγες
μετὰ τοῦ Καμπανίτου ; Φύγε, ὑπαγε.
Ἄφ' οὗ ἐκεῖνος ἔφυγε, φύγε καὶ σύ.
Τίς σ' ἐμποδίζει ; Εἶνε ὅλως περιττὸν
ἐδῶ νὰ μένης. Φεύγει, ἔφυγε λοιπόν ; *(ὡς πρὸς ἑαυτήν).*
Χωρὶς νὰ μ' εἶπη λέξι, χωρὶς βλέμμα του
ἐν μόνον ν' ἀποστρέψῃ πρὸς με, κ' ἐν ξηρὸν
ὕγαινε νὰ μ' εἶπῃ. *(γεγωνός)* Φύγε, ὑπαγε.
Ἰγίαινε, ὦ Ἄγγελε, ὑγίαινε.

ΘΥΓΑΤΗΡ.

Μαρία μου, δὲν εἶν' αὐτὸς ὁ Ἄγγελος ;

ΜΑΡΙΑ

Τί λέγεις σύ ; δὲν εἶν' αὐτὸς ὁ Ἄγγελος ;
Ἐὰν τυφλή, ὡς ὁ πατήρ, δὲν ἔγεινες,
ἢ Θεανὼ σὺ εἶσαι, καὶ ὁ Ἄγγελος
αὐτός.

ΘΥΓΑΤΗΡ

Τί λέγεις ;

ΑΓΓΕΛΟΣ

Δυστυχής !

ΜΑΡΙΑ

Ἰγίαινε·

μετὰ τοῦ Καμπανίτου πήγαινε καὶ σύ.

Ἰγίαινε, ὦ φίλε. *(Ἐξέρχεται ἡ Μαρία καὶ ἡ Θυγάτηρ).*

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ *(μόνος)*

Ἄσυνάρτητοι

οἱ λόγοι της· καὶ ὅμως δὲν ἤξεύρω πῶς

ἢ ἀσυναρτησί' αὐτὴ βαθύτερον
τοὺς λόγους της ὡς τόσα ἐγχειρίδια
εἰς τοὺς μυχοὺς ἐμπήγει τῆς καρδίας μου.
« Ἰγίαινε, ὦ φίλε ». Τοῦτο βέβαια
δὲν ἔχει σημασίαν τὸ « ὑγίαινε »
καὶ ὅμως δὲν ἤξεύρω πῶς ἐπάγωσε
τὸ αἷμα τῆς καρδίας μου τὸ ἄσπιμον
« ὑγιάινέ της » τοῦτο. « Φύγε, ὑπαγε
μετὰ τοῦ Καμπανίτου ». Κόρη δυστυχής !
ἐγὼ νὰ φύγω ; μυριάκις ἄπαγε !
Πλησίον σου θὰ μένω, φίλη, ἄγρυπνος,
κ' εἰς δάκρυα πλησίον σου θὰ τήκωμαι.

ΜΑΡΙΑ *(ἐπιστρέψασα)*

Δὲν ἔφυγες ἀκόμη ; Ἐλπισμόνησα
νὰ σὲ παρακαλέσω τὴν συνέχειαν
ἐνός σου ἄσματος νὰ μ' εἶπῃς.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Φίλη μου,
τί ἄσματος ;

ΜΑΡΙΑ

Πολλάκις τὸ ἐψάλλομεν
μαζί· εἶν' ἰδικοί σου στίχοι· τὴν ἀρχὴν
ἀκόμη μόνον ἐνθυμοῦμαι· εἶνε — Ναί :

Μὲ ὄχρους νεκρανθέμων στεφάνους
Κόραι στέφθητε τῆς Μυτιλήνης,
καὶ ἀντὶ τοῦ κισσοῦ καὶ ἀντὶ τῆς μυρσίνης —

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Ἄ ! τῆς Σαπφούς τὸ ᾄσμα λέγεις ;

ΜΑΡΙΑ

Τῆς Σαπφούς.

Ποιήτρια, νομίζω, ἦτο ἡ Σαπφώ.
Ἄ ! πόσον ἐπεθύμουν, Ἄγγελε, κ' ἐγὼ
ποιήτρια νὰ ἦμην, μίαν κἂν στιγμὴν,

ναί, μίαν στιγμὴν μόνην. Ψάλε, ψάλε μου
τὸ ἄσμα τοῦτο· εἶνε ὑπερβαῖμαστον·
ἐπὶ ζωῆς μου κάλλιον δὲν ἤκουσα.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Μαρία, ἄφες τ' ἄσματα τὰ θλιβερά.

ΜΑΡΙΑ

Ναί, ἐνθυμοῦμαι τώρα. Ἡ ποιήτρια
αὐτὴ ἠγάπα τὸν ὠραῖον Φάωνα.
Ἡ δυστυχής! Κ' ἐκεῖνος τὴν ἐμίσει! — Αἴ!
δὲν τὴν ἐμίσει, Ἄγγελε; Τοῦλάχιστον
δὲν τὴν ἠγάπα. Ὁ σκληρός! Ἀλλὰ ποτέ,
ποτέ, νομίζω, δὲν τῆς εἶπε «σ' ἀγαπῶ».
Ναί, τὴν Σαπφῶ ὁ Φάων δὲν ἠπάτησε
ποτέ. — Τὸ βλέπεις, σὺ Μαρία μου; — Ποτέ.
Κ' ἐκεῖνη — εἶχεν ἔρωτα! Ἡ δυστυχής!
Ἡρᾶτο, εἶχεν ἔρωτα. — ὦ λίθιναι,
χαλύβδιναι καρδίαι, ἐννοεῖτε σεῖς,
ὦ ἄνδρες, τί θὰ εἶπη ἔρωσ γυναικός;
— Λοιπὸν δυστυχεστέρα ἐστὶ τῆς Σαπφούς,
Μαρία, εἶσαι, ναί, δυστυχεστέρα της.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Ἐρᾶσαι, ὦ Μαρία; ἔχεις ἔρωτα;
Λοιπὸν καὶ σὺ, Μαρία, πάσχεις ὡς ἐγώ;
Ἄ! εἶνε εἶνε δυνατόν, ὦ φίλη μου;

ΜΑΡΙΑ

Τί λέγεις; πάσχεις; ἔχεις ἔρωτα καὶ σὺ;
Αὐτὸ δὰ εἶνε τὸ γελοῖον! Ἐρωτα
ὁ Ἄγγελος! ἐρᾶται! Χά, χά! (*καγχάζει*) Ἀναιδῶς,
ὦ Ἄγγελέ μου, ψεύδεσαι. Τὸ αἰσθημα
τοῦ ἔρωτος, τὸ ἄνθος τοῦτο τὸ ἄβρον
εἰς τὰς καρδίας δὲν βλαστάνει τῶν ἀνδρῶν
τὰς ἐφθαρμένας. Εἰς καρδίαν ἄσπιλον
παρθένου θέλει νὰ φυῆ νεάνιδος,

καὶ θέλει μὲ δακρύων δρόσον νὰ τραφῆ.
Εἶσαι ἀνὴρ, ὦ Ἄγγελε, δὲν ἀγαπᾷς.
Νὰ ἀγαπήσῃ ὁ ἀνὴρ ἀδύνατον.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Ἀδύνατον δὲν εἶνε· σὲ ὀρκίζομαι.
Ἄν εἰς τὸν κόσμον ὅλον εἶν' ἀδύνατον,
εἰς ἐμὲ ὄχι! Ἀγαπῶ, ναί, ἀγαπῶ.
Ὅμνύω εἰς τοῦ ἔρωτός μου τ' ὄνομα
Μαρία ἀγαπῶ. (*γονυπετεῖ*) Ναί, μὰ τὰ δάκρυα,
μὲ ὅσα ταύτην τὴν στιγμὴν τοὺς πόδας σου,
Μαρία, βρέχω, ἀγαπῶ — σὲ ἀγαπῶ.

ΜΑΡΙΑ

Τί εἶπες; πῶς; τί εἶπες, τί; μὲ ἀγαπᾷς; (*Μένει ἐπὶ μι-
κρὸν σίνουσι· προσβλέπει ἔπειτα ἀτενῶς τὸν Ἄγγελον· καὶ μετὰ μικρὸν σπογ-
γίσασα τὸ μέτωπόν της, ἐξακολουθεῖ.*)

— Ναί, σ' ἐννοῶ, τὸ βλέπω· ναί, μὲ ἀγαπᾷς·
τὸ βλέπω, μ' ἀγαπᾷς. Πλὴν δυστυχία μου!
πλὴν δυστυχία καὶ εἰς σέ, ὦ Ἄγγελε!
Ἐγέρθητι, ὦ φίλε· (*τὸν ἐγείρει*). Εἶμαι δυστυχής·
καὶ εἶσαι — εἶσαι δυστυχής. Σ' εὐχαριστῶ.
σ' εὐγνωμονῶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας μου.
Ἰγίαινε. ὦ! διατί τῶν λόγων σου
ἢ οὐρανία δρόσος ἐνωρίτερον
εἰς τῆς καρδίας μου τὸ πῦρ δὲν ἐπιπτε!
Ναί, ἴσως ἴσως ἐνωρίτερον ἐάν...
Ἄντὶ νὰ σβέσῃ τώρα τὴν πυρκαϊάν,
φεῦ! τὴν ἀναρῶπιζέει βριαύτερον.
Σ' εὐγνωμονῶ, ὦ φίλε μου. Ἰγίαινε.
Τὸ ἄσμα τῆς Σαπφούς νὰ μάθω ἤθελον,
κ' ἐπόθουν νὰ σ' ἀκούσω τοῦτο ψάλλοντα.
Ὦς ἢ Σαπφῶ θρηνοῦσα κ' ἐγὼ ἤθελον
νὰ σβέσω τὰς ἡμέρας μου τὰς δυστυχεῖς·
πλὴν τοῦ λοιποῦ νὰ σὲ ἀκούσω ψάλλοντα,
δὲν δύναμαι δὲν δύναμαι. Ἀόρατος

μακράν σου μ' ἔλκει δύναμις. Ὑγίανε,
 ὑγίανε, ὦ φίλε. (φεύγει).

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Δυστυχία μου!

Ποῦ μόνη τρέχει; Πρόσεχε, ὦ Ἄγγελε. (ἐξέρχεται).

(ΜΕΤΑΣΚΕΥΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ)

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

(Οἰκία Δοξαπατροῦ).

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ, ΣΟΦΙΑ, ΡΑΨΩΙΔΟΣ, ΘΥΓΑΤΗΡ

ΘΥΓΑΤΗΡ (ἰδίᾳ πρὸς τὸν Ῥαψωδόν).

Σὲ λέγω ὅτι εἶνε ἀπαράλλακτος·
 τὸν εἶδα κοὶ τὸν ἐνθυμήθην κάλλιστα.

ΡΑΨΩΙΔΟΣ (ὁμοίως).

Τῆς κεφαλῆς σου αἰωνίως χίμαιραι!
 Τὸν ἀδελφόν σου πανταχοῦ καὶ πάντοτε
 φαντάζεσαι πῶς βλέπεις. Ἄφες, κόρη μου,
 τὰς πλάνας τὰς συχνὰς τῆς φαντασίας σου·
 τὸ ὄνομά του πλέον μὴ μ' ἀνάφερε.

Ὅσάκις τὸ προφέρεις, μὲ φαρμακερὸν
 σμιλίον ἀνεξείεις τῆς καρδίας μου

τὰ μὴ ἐπουλωμένα ἔτι τραύματα. (Εἰσέρχεται ἡ Μαρία συνο-
 δευομένη ὑπὸ τῆς Βασιλικῆς. Φέρει στεφάνους νεκρανθέμων καὶ ἄλλα ἄνθη καὶ
 ψάλλει :)

ΜΑΡΙΑ

Μὲ ὠχροὺς νεκρανθέμων στεφάνους
 Κόραι στέφθητε τῆς Μυτιλήνης,
 Καὶ ἀντὶ τοῦ κισσοῦ καὶ ἀντὶ τῆς μυρσίνης
 Νεκρανθέμων ἐπάνω στεφάνους
 τῆς ἐσχάτης τῆς ῥίψατε κλίνης.

Τῆς Λευκάδος ποτὲ τὸ μοιραῖον
 Ἀκρωτήριο κὸρη λευχείμων
 Κατεσκόπει ἀπὸ τῶν ἐρήμων
 Καὶ δυσβάτων τῆς νήσου ὄρεων
 Μὲ δακρύβρεκτον ὄμμα ἢ τλήμων.

Εἰς τὴν κόμην τῆς στέφους ἐφόρει
 Ἡ νεᾶνις αὐτὴ νεκρανθέμων.
 Μὲ τὴν κόμην ὑπὸ τῶν ἀνέμων
 Δελυμένην ἀφήκε τὰ ὄρη,
 Καὶ μὲ βῆμα κατήρχετο τρέμον.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Μαρία, παῦσον παῦσον, ἂν μὲ ἀγαπᾷς·
 τὸ στῆθος μου σπαράττεις μὲ τοὺς λόγους σου.

ΜΑΡΙΑ

Δὲν ἐξέφραζε τ' ἄφωνον βλέμμα
 Τῆς παρθένου ἀκμάζοντα πόνον
 Τῆς καρδίας. Ἐν δάκρυ τῆς μόνον
 Φαινόν, καταπίπτον ἠρέμα,
 Ἦτο δεῖγμα κρυφῶν παραπόνων.

Εἰς τὴν χεῖρά τῆς λύραν ἐκράτει·
 Εἰς τὸ κύμα τὴν λύραν τῆς ῥίπτει·
 Πρὸς τὸ κύμα τὸ σῶμά τῆς κύπτει,
 Μὲ τὰς χεῖρας τὴν ὄψιν τῆς φράττει,
 «Κῦμα, δέξαι με», λέγει, καὶ πίπτει.

Ἡ ἀθλία εὐθύς κατεπόθη
 Εἰς τὰ κύματα. Φλοῖσθος προσκαίρως
 Εἰς ἠκούσθ' εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος,
 Κ' οἱ θερμοὶ τῆς ἐσβέσθησαν πόθοι,
 Καὶ μ' αὐτοὺς συνεσβέσθη ὁ ἔρωσ.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Μαρία, παῦσον πλέον παῦσον!

ΣΟΦΙΑ

Κόρη μου,
ὦ κόρη μου Μαρία, τὴν μητέρα σου
λυπήθητι, τοὺς στεναγμούς της ἄκουσον·
ιδὲ τὰ δάκρυά μου κ' εὐσπλαγχνίσθητι.

ΜΑΡΙΑ

Μὲ ὠχρούς νεκρανθέμων στεφάνους,
Κόραι στέφθητε τῆς Μυτιλήνης,
Καὶ ἀντὶ τοῦ κισσοῦ καὶ ἀντὶ τῆς μυρσίνης
Νεκρανθέμων ἐπάνω στεφάνους

Τῆς ἐσχάτης της ῥίψατε κλίνης. *(Θέτει στέφανον νε-
κρανθέμων ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς μητρός καὶ τοῦ πατρὸς. Πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ
Ραμφδοῦ).*

Ἰδοὺ τὰ ἴα ταῦτα εἰς τὸν Ἄγγελον,
ὦ Θεανώ, νὰ δώσης εἰς ἐνθύμησιν,
καὶ λευκορόδων στέφανον ἄγνόν εἰς σέ.
Λευκή, ἀθῶα, ὡς αὐτὸς ὁ στέφανος
τῶν λευκορόδων ν' ἀπομείνης, Θεανώ. *(Κύπτουσα πρὸς τὸ
ὄσ, καὶ ἰδίᾳ πρὸς αὐτήν).*

Εἰς τὸ ἀθῶον εἶθε σπῆθός σου ποτὲ
μηδὲ ἀκτίς τοῦ ψυχοφθόρου ἔρωτος
νὰ μὴ εἰσέλθῃ· ἢ, ἂν παρὰ πᾶσάν σου
εἰσφρήσῃ προσδοκίαν, ν' ἀπανθρακωθῇ
ὁ ἔρωσ σου εἰς στάκτην, Θεανώ μου. *(γεγονός).* Δὸς
τὸν ἀσπασμόν μου τοῦτον εἰς τὸν Ἄγγελον. *(ἀσπάζεται
τὴν Θεανώ).*

Μὴ λησμονήσης. *(Πρὸς ἐαυτήν).* Διατί τῶν λόγων σου
ἢ οὐρανία δρόσος ἐνωρίτερον
εἰς τῆς καρδίας μου τὸ πῦρ δὲν ἔπιπτε ;
Φεῦ ! ἴσως ἴσως ἐνωρίτερον ἔάν . . .
Ἄντὶ νὰ σδέσῃ τώρα τὴν πυρκαϊάν,
φεῦ ! τὴν ἀναρρῖπίζει βιαιότερον ! *(Ἀσπάζεται τὸν Λοξαπα-
τορὴν καὶ τὴν Σοφίαν, καὶ ἐξέρχεται μετὰ τῆς Βασιλῆως ψάλλουσα :)*

Μὲ ὠχρούς νεκρανθέμων στεφάνους
Κόραι στέφθητε τῆς Μυτιλήνης,

Καὶ ἀντὶ τοῦ κισσοῦ καὶ ἀντὶ τῆς μυρσίνης
Νεκρανθέμων ἐπάνω στεφάνους
Τῆς ἐσχάτης της ῥίψατε κλίνης.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

ᾠ ! νὰ παραφρονήσω εἶνε κίνδυνος
κ' ἐγώ, Σοφία. Ναί, εἶνε ἀδύνατον
νὰ μὴ παραφρονήσω τέλος καὶ ἐγώ.
Θεέ μου ! εἰς τὰ ὄτά μου εἶν' ἔναυλοι
οἱ λόγοι της ἀκόμη οἱ παράφρονες.
ᾠλοτελῶς δὲν ἦσαν πλὴν παράφρονες,
ὀλοτελῶς δὲν ἦσαν ἀσυνάρτητοι.
Ἐντὸς αὐτῆς τῆς ἀσυναρτησίας τῶν
καὶ τῆς παραφροσύνης ἦτο νόημα
φρικῶδες, φοβερόν καὶ ἀκατάληπτον.
Ἄπαίσια φοβοῦμαι. Παντοδύναμε,
σὺ ἴλεως γενοῦ μου. *(Εἰσέρχεται εἰς ἀξιωματικὸς).*

ΔΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ

Γενναϊότητα,
ὁ Καμπανίτης μὲ τὴν συνοδίαν του
παρακαλεῖ νὰ ἔλθ' εἰς τὴν οἰκίαν σας.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Τοὺς δέχομαι προθύμως. *(Ὁ ἀξιωματικὸς τοὺς προσκαλεῖ).*

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

ΟΙ ΠΡΟΛΑΒΟΝΤΕΣ,
ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ, ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ, ΙΠΠΟΤΑΙ διάφοροι.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ὑψηλότετε
καὶ οἱ λοιποὶ ἱππῶται, καλῶς ἦλθετε.
Βιλλαρδοῦινε φίλε, καλῶς ἦλθετε.
Τὴν καλλοσύνην ταύτην, σὰς παρακαλῶ,
καὶ τὴν τιμὴν αὐτήν ;

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Ὁ Ὑψηλότατος

Θὰ εἶπη τώρα πρὸς ὑμᾶς τὸ αἴτιον. (Ὁ Καμπανίτης προω-
ρῆσας εἰς τὰ ἐξώτατα τοῦ προσκηνίου κατὰ τὴν συνδιάλεξιν τοῦ Βιλλαρδουίνου
καὶ τοῦ Δοξαπατρῆ, κατ' ἰδίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ εἰσέρχεται μηχανικῶς
εἰς τὴν σκηνὴν σύννοος καὶ τεθλιμμένος ὁ Φιλανθρωπινός).

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Δὲν εἶν' ἐδῶ ἐκείνη. Σὲ εὐχαριστῶ
ἀπὸ ψυχῆς, Θεέ μου. (Πρὸς τὸν Δοξαπ.)

Γενναιότατε,

ἐμάθετε βεβαίως πῶς ἀπέθανεν
ὁ μακαρίτης ἀδελφός μου πρὸ μικροῦ
τῆς Καμπανίας κόμης, καὶ πῶς οἴκαδε
ἀνακλινθεὶς θ' ἀπέλω.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ὑψηλότατε,

τὴν εἶδον τὴν θλιβεράν ἠκούσαμεν
μὲ θλίψιν τῆς καρδίας μας, καὶ οἴκαδε
ὅτι ἀνακλινθέντες ἐπιστρέφετε.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Ἰδοὺ ὁ Γοδεφρεΐδος πρωτοστάτωρ μου
Βιλλαρδουίνος, ὃν εἰς τὴν εὐμένειαν
τῆς γενναιότητός σας συνιστῶ θερμῶς.
Τὸν Γοδεφρεΐδον τοποτηρητὴν τῆς γῆς
ἀπάσης τοῦ Μορέως, ἣν κατέκτησα,
διώρισα ἐνταῦθα, μέχρις οὗ ἐντὸς
ἐνιαυτοῦ διάδοχόν μου συγγενῆ
ἐδῶ ἐκπέμψω. Μεθ' ἐν ἔτος ὅμως ἂν
δὲν παρουσιασθῆ τις ἔμπροσθέν σας ὡς
διάδοχος ἐμοῦ, ἢ γενναιότης του
αὐθέντης τοῦ Μορέως τότε γίνεται.
Ἐλπίζω μὲ τὸν νέον, Γενναιότατε,
αὐθέντην τοῦ Μορέως ὅτι μέλλετε
να εὐχαριστηθῆτε. Σὰς ἐπεύχομαι

εἰρήνην, εὐτυχίαν καὶ ὁμόνοιαν.

Τὰ ταπεινά μου δέξασθε σεβάσματα,
Κυρία μου. Κυρία, σὰς παρακαλῶ,
εἰς τὴν ἀποῦσαν δυστυχῶς, τὴν εὐγενῆ
εἰπέτε δεσποσύνην σας τὰ παρ' ἐμοῦ
μέχρις ἐδάφους ταπεινὰ σεβάσματα.
Κυρία, γενναιότατε, καὶ οἱ λοιποὶ

τὰ ταπεινά τοῦ δούλου σας σεβάσματα. (Ακοῦνται ἔξωθεν
ὀλοφρυγόμενοι ὁ Δαιμονογιάννης καὶ ἡ Βασιλική. Ἄπαντες στρέφονται τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς πρὸς τὴν θύραν. Χωρικοὶ Ἀρκάδες φέρονσιν ἐπὶ φορεῖον νεκρὸν τὴν Μα-
ρίαν. Ἡ Σοφία τρέχει πρὸς τὸ θέαμα, βλέπει τὴν Μαρίαν, βάλλει κραναγγὴν γοε-
ρὰν, καὶ καταπίπτει λιπόθυμος. Ἄπαντες μένουσιν ἐκστατικοὶ καὶ περιλυποί).

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ἡ κόρη μου ; — Μαρία μου ! ὦ κόρη μου

Μαρία ! (δραμὸν ἐπιτεταί περὶ τὸν νεκρὸν τῆς Μαρίας μετὰ λυγμῶν. Οἱ
περὶ αὐτὸν ἀξιωματικοὶ ἐγείρονται ἐπειτα αὐτὸν ἐκείθεν. Ὁ Καμπανίτης τρέχει
πρὸς τὸν νεκρὸν, συνάπτει περ ἀγῆς καὶ ἀπελευτᾷ τὰς χεῖρας, καὶ προσελθὼν εἰς
τὰ ἐξώτατα τοῦ προσκηνίου κατ' ἰδίαν)

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Συμφορά μου ! Δυστυχία μου !

ΑΡΚΑΣ

Δοξαπατρῆ, αὐθέντα γενναιότατε,
τὴν δυστυχῆ σας θυγατέρα εἴρωμεν
νεκρὰν παρὰ τὸν Ἀλφειδὸν ἡμεῖς οἱ τρεῖς.
Ἐν ᾧ εἰς τοὺς ἀγρούς μας εἰργαζόμεθα,
μακρόθεν εἰς μας εἶδεν αἴφνης πρᾶγμα τι
λευκὸν ἐπὶ τῆς ἄμμου. Ὅλοι τρέχομεν
εὐθὺς ἐκεῖ, καὶ δυστυχῶς εὐρίσκομεν
πνιγεῖσαν ἤδη πρὸ πολλοῦ τὴν κόρην σας.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ (πρὸς τὴν Βασιλικήν).

Καὶ σύ, ἀχρεῖον σκεῦος, σύ, ὦ καθαύμα,
πῶς μόνην τὴν ἀφῆκες ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Γενναιότατε,

στιγμὴν μοι δότε μίαν ἀκροάσεως.

Ἡ μακαρίτις μ' εἶπε, καθὼς πάντοτε,
ὅτι στενοχωρεῖται, κ' εἰς περίπατον
πρὸς τὸν λειμῶνα τὸν συνήθ' ὑπήγαμεν.
Ἐν ᾧ περιεπάτει ἡσυχος, εὐθύς
μ' ἀφῆκεν αἴφνης κ' ἔδραμε. — « Μαρία μου,
Μαρία μου », κραυγάζω ἢ ταλαίπωρος.
Εἰς μάτην· δὲν μ' ἀκούει. Τρέχω ἢ πτωχή·
Εἰς μάτην· ἦτο ἦδη εἰς τοῦ ποταμοῦ
τὴν ὄχθιν. Τρέχω· ἔλεγε τὸ ἄσμα της
τὸ λυπηρὸν ἐκεῖνο. Τρέχω· βήματα
ἀπέχω μόλις δέκα· δυστυχία μου !
Εἰς τὸν βαθύρροον ποταμὸν ἢ δυστυχῆς
ἔξαίφνης ἐκρημνίσθη κατακέφαλα.
Τὴν ὄχθιν φθάνω· κύπτω εἰς τὸν ποταμὸν,
τὴν βλέπω πρὸς τὸ κῦμ' ἀντιπαλαίουσαν·
« Μαρία, κράζω, κόρη, κράζω, δυστυχῆς ! »
Ἐκεῖνη ἐμελῶδει ἔτι τ' ἄσμα της.
« Βοήθειαν, φωνάζω τότε, δράμετε ! »
Κανεὶς δὲν ἦλθε. « Γουλιέλμε, ἤθελες
νεκρὰν νὰ μ' ἴδης· ἴδε με λοιπὸν νεκρὰν ! »
Τὰς λέξεις μόνον ταύτας τέλος ἤκουσα,
καὶ δὲν τὴν εἶδα πλέον, δὲν τὴν ἤκουσα.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Τί ἔλεγε ; Θεέ μου !

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Γενναϊότατε,
καὶ οἱ λοιποί, ἀκούσατε. Ἡ δυστυχῆς
ἡγάπα τὸν αὐθέντην τοῦ Μορέως.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Θεέ ; Τὸν Καμπανίτην ; ἢ Μαρία μου ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ

Τὸν Γουλιέλμον Καμπανίτην, ἢ Μαρία, ναί.

Ἀκούσατε. Τῆς δυστυχοῦς νεάνιδος
ὁ ἔρωσ ἦτο πάθος βίαιον, σφοδρόν.
Ἠγάπα καὶ — ἡγάπα ὅσον δύναται
νὰ ἀγαπήσῃ κόρη εἰς τὴν γῆν αὐτήν.
Ὁ Καμπανίτης τὴν ἡγάπα—ἔλεγε
πῶς τὴν ἡγάπα.— Καθ' ἐσπέραν ἤρχετο
καὶ συνωμίλουν εἰς τὸ δάσος τοῦ βουνοῦ.
Ὁ Καμπανίτης ἀθετεῖ τοὺς ὄρκους του,
νὰ ἐπιστρέψῃ σπεύδ' εἰς τὴν πατρίδα του,
οὐδὲ τῷ μέλει ἂν εἰς στῆθος ἄδολον
καρδιοδόρου πάθους ἔχεν ἰόν.
Πρὸς τὸν αὐθέντην ἀποστέλλομαι ἐγώ.
« Αὐθέντα μου, τὸ γόνυ λέγω κάμπτουσα,
αὐθέντ', ἀθῶν οἴκτειρον νεάνιδα,
διὰ τὸν ἔρωτά σου κινδυνεύουσαν ».
Ποσῶς ὁ Καμπανίτης δὲν ταράττεται·
χωρὶς νὰ εἶπῃ λέξιν μὲ ἀπέπεμψεν.
Ἐντεῦθεν ἢ δεινὴ τῆς μακαρίτιδος
παραφροσύνη, καὶ ἐντεῦθεν ὁ φρικτὸς
καὶ τραγικὸς τῆς κόρης οὗτος θάνατος.

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ἦ λύσσα ! Εἶμαι ἄοπλος, αἰχμάλωτος
καὶ ἠττημένος ! Δότε μοι ἐν φάσγανον,
ἐν ὄπλον, σπάθην, ξίφος, λόγχην, σίδηρον !
Ἐν φάσγανον τίς ἔχει νὰ μὲ δώσῃ, τίς ;
Τὰ πάντα, τὴν ζωὴν μου εἰς ἀντάλλαγμα
ἐνὸς φασγάνου δίδω. Ἦ ἐκδίκησις,
ὦ δῖψα καὶ ὦ λύσσα ἐκδικήσεως
— ματαῖα ! — Εἶμαι τίγρις δίχως ὄνυχας,
δίχως ὀδόντας ! — Δότε μοι ἐν φάσγανον,
νὰ τὸ βυθίσω εἰς τὰ σπλάγχχνα τοῦ ληστοῦ,
ὅστις τὸν θησαυρόν μου, τὸ κειμήλιον
τὸ τιμαλφές μου ἔθραυσε, τοῦ τέρατος
τοῦ θηριώδους τούτου τῆς διαφθορᾶς,

τοῦ μιανοῦ κακούργου, εἰς τὸ βάραθρον
τῆς ἀπωλείας ὅστις κατεκρήμνισε
τὸ τέκνον μου τὸ μόνον, τὴν Μαρίαν μου ! *(Διακόπτεται
ὑπὸ τῶν λυγμῶν, καὶ ὀπίσθεται ἐκθύμως περὶ τὸν νεκρὸν τῆς Μαρίας.)*

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ *(διασχίσας τὸ πλῆθος καὶ
προελθὼν εἰς τὸ μέσον τῆς σκηνῆς)*

Κανεὶς λοιπὸν ἐκδικητῆς τοῦ θύματος
τοῦ δυστυχοῦς δὲν εἶνε ; δὲν εὐρίσκεται ; !
Φρικώδης συμφορὰ μου ! δυστυχία μου !

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ *(δοῦς πάντοτε θέλει νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τοῦ
Καμπανίτου, ἀλλ' ἐμποδίζεται ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν, ἀκούσας τὴν φωνὴν τοῦ Φιλαν-
θρωπικοῦ ὁρμῆ πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ ἐμποδίζεται ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν ἱπποτῶν.)*

Τὸ ξίφος σου, νιέ μου, δὸς τὸ ξίφος σου,
ἢ ἔμπηξον εἰς τὴν καρδίαν σὺ αὐτὸ
τοῦ Καμπανίτου !

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Δυστυχῆ Δοξαπατρῆ,

δὲν δύναμαι ! Ποία φρικώδης τύχη μου ! — *(Πρὸς τὸν
Καμπανίτην.)*

ᾠ τέρας, ὦ θηρίον ἀνθρωπόμορφον !

ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΙΝΟΣ

Ἐντὸς τοῦ ἔρκους τῶν ὀδόντων σου εὐθύς
τὴν γλῶσσάν σου περιστείλον, αὐθάδη, ἢ . . . *(οἱ ἱππῶται
περικυκλοῦσι τὸν Φιλανθρωπινόν.)*

ΚΑΜΠΑΝΙΤΗΣ

Βιλλαρδοῦνε, σίγα — *(Πρὸς τοὺς ἱππῶτας.)* Ἦσυχάσατε !

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Θηρίον, ἢ κακούργος εἰμαρμένη μου,
μοῦ ἔδεσε τὰς χεῖρας καὶ δὲν δύναμαι *(ἐκοπῆ τὸ ξίφος αὐτοῦ.)*
τὴν θηριώδη σου καρδίαν με αὐτὸ
τὸ ξίφος διελάσας, τὸ δυσωδές σου
νὰ χύσω αἷμα κατὰ γῆς. Ὁ μισητός,

ὁ βδελυκτὸς σὺ εἶσαι εὐεργέτης μου. *(ὀπίσθεται κατὰ γῆς τὸ ξί-
φος, ὅπερ ἀρπάζουσιν οἱ ἱππῶται.)*

ᾠ, εὐεργέτης ! Δις με ἠλευθέρωσας,
τὴν μισητὴν ζωὴν μου δις μ' ἐχάρισας, *(ἔρχεται πρὸς τὸν
νεκρὸν τῆς Μαρίας.)*

Ἄλλὰ τὴν μισητὴν μου, τὴν ἀφόρητον
ζωὴν μου ταύτην, ὀρφανὸς καὶ ἄπατρις,
εἰς χώραν δούλων, Φράγκων δουλοπάροικος,
νὰ ζήσω πλέον μὴ δυνάμενος, ἀφ' οὗ
ἔσβέσθης, ἄστρον φαινὸν τοῦ βίου μου,
ὦ φίλη γαμπυμένη, ὦ Μαρία μου !

Ἴδου πῶς καταστρέφω. Δέξαι με νεκρὸν. *[Ἐμπήγει παράφο-
ρος εἰς τὸ στήθος του ἐγχειρίδιον, ὅπερ ἔκρυπεν ἐκ τῆς ζώνης του, καὶ πῖπτει νε-
κρὸς παρὰ τοὺς πόδας τῆς Μαρίας. Οἱ ἱππῶται ἀναλαμβάνουσι τὸ ἐγχειρίδιον].*

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Παράφρον, στάσου. Στάσου, Φιλανθρωπινέ !

ᾠ Ἄγγελέ μου, ἐγκλημα !

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ὁ Ἄγγελος ;

Πῶς εἶπες τ' ὄνομά του ; Φιλανθρωπινός ;

ΘΥΓΑΤΗΡ *(ἐκραγεῖσα εἰς δάκρυα καὶ ὀλοφνερμούς.)*

Ἐκεῖνος εἶνε, πάτερ μου, ὁ Ἄγγελος !

ᾠ ἀδελφέ μου, ἀδελφέ μου Ἄγγελε !

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Υἱέ μου, ὦ νιέ μου μόνε Ἄγγελε !

Ὁ δυστυχῆς πατήρ σου εἶμαι, τέκνον μου !

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Τίς εἶσαι, γέρον, σὺ ; Πῶς ὀνομάζεσαι ;

ΡΑΨΩΙΔΟΣ

Ὁ Δῆμος εἶμαι Φιλανθρωπινός ἐγώ !

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Ὁ δυστυχῆς μου φίλος ; ᾠ τύχη φρικτή !

ΘΥΓΑΤΗΡ

Δὲν μὲ ἀκούεις, ἀδελφέ μου ;

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ (φυγομαχῶν).

Θεανώ,

ὦ γλυκυτάτη ἀδελφή μου ! Πάτερ μου !
συγχώρησόν με πάτερ. Ἀποθνήσκω, ἦ !

ΔΟΞΑΠΑΤΡΗΣ

Κατηραμένη, ἀποφράς ἡμέρ', ἀνάθεμα ! (Πρὸς τὸν Καμπανίτην).

Τὰ τρόπαιά σου, Καμπανίτα, θαύμασον.

Ἵμνύω εἰς τ' ἄθῳα ταῦτα θύματα

πρὸς τὴν φυλὴν τῶν Φράγκων μῖσος ἄσπονδον.

Αἰώνιον ὄμνύω μῖσος, βάρβαρε,

πρὸς τὴν φυλὴν σου. Ἀγῶμεν! ἐκδίκησις ! (Ἐξέροχεται).

(Καταπεταννύεται ἡ αὐλαία).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Αἱ φρικώδεις ἱεροουλῖαι καὶ βεβηλώσεις τῶν ἱερῶν ναῶν, αἱ παρθένων ἱερῶν φθοραὶ, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν Φράγκων κατακτητῶν ἀνοσιοσυργήματα, ὧν μυεῖα γίνε-
ται πολλοῦ τοῦ δράματος, καὶ ἰδίως ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ τῆς πρώτης Πράξεως,
εἶνε ἱστορικά καὶ ἀναμφισβήτητα γεγονότα, ἅπερ μετὰ φρίκης ἀναφέρουσι οἱ
ἀξιοπιστότατοι τῶν ἱστοριογράφων τῆς ἀξιοσηρῆτου ἐκείνης ἐποχῆς τῆς πατρῴου
ἡμῶν ἱστορίας. Παραλείπομεν πάσας τὰς ἄλλας καὶ παρατίθεμεν ἐνταῦθα μίαν ἐκ
τῶν πολλῶν μαρτυρίων Λατίνου χρονογράφου, ἧτις καὶ μόνη ἀρκεῖ νὰ δείξῃ ἕως
ποῦ ἐφθασεν ἡ κτηνωδία τῶν βαρβάρων ἐκείνων κατακτητῶν. «Nec religioni,
λέγει αὐτὸς ὁ πάπας Ρώμης Ἰννοκέντιος ὁ Γ' (Gesta etc. cap. 94, pag. 531).
ὃν παρατίθει οἱ Michaud ἐν τῇ «Bibliothèque des Croisades», nec reli-
gioni, nec aetati nec sexui perpeccerunt : sed fornicationes adulte-
ria et incestus in oculis omnium (!!!) exercentes, non solum mari-
tatas et viduas, sed matronas, virgines deoque dicatas ex-
posuerunt sparcitiis gartionum».

Σελ. 25, στίχ. 17 κέξ. (πρβλ. σελ. 54 στίχ. 14 — 24 τῆς α' ἐκδόσεως). Αἱ
φράσεις τοῦ Ραμφροῦ δὲν εἶνε ποιητικῆς ὀητορίας ὑπερβολαί, ἀλλ' αὐτολε-
ξεὶ σχεδὸν παρελήφθησαν ἐξ ἀτόπου τῆς ἀλώσεως ἱστοριστοῦ. Ἴδου τὸ σχετικὸν
χωρίον. «Περὶ ταῖς γυναῖξι τοίνυν ἡμῶν δεύσαντες, τὰς μὲν ὡς ἐν σκῆπῷ τῷ μέσω
ἡμῶν ἀπειλήφαμεν, ταῖς δὲ νεάνισιν ἐπισκήψαμεν ἐντρέψασθαι πηλὴ τὰ πρόσωπα
ἀντίρροπα τῶν πρώην κομώσεων, καὶ τὸν πῦρόν οὕτω κατασβέσαι τῶν πα-
ρειῶν, ἵνα μὴ ὡς ἐν νυκτὶ φρονκωρούμενον πῦρ προκαλῆται τοὺς ὀδεντάς, πρώτα
μὲν θεατάς, ἔπειτα δ' ἐραστάς, ἐκ δὲ τούτου καὶ βιαστάς, ἀνείδννον ὀρώνας τὸ
ῥῖον θέλημα, ἅμα καὶ χεῖρας ἰκέτιδας αἵροντες εἰς Θεόν, καὶ μετὰ συνοχῆς καρ-
δίας τὸ στήθος τύπτοντες, καὶ δακρῶνις τὰ ὄμματα τέγγοντες, εἰπως ἅπαντες καὶ
πάσαι τοὺς ὀμηστάς ἐκείνους θῆρας σχοίημεν ἀδιαλώβητοι παρελθεῖν.» (Νικητὰ
τοῦ Χωνιάτου Χρονικὴ διήγησις, κεφ. 3.)

Σελ. 96 κέξ. Ἡ πρὸς τοὺς ἱππῖτας ὁμιλία τοῦ Καμπανίτου εἶνε πιστὴ σχε-
δὸν παράφρασις τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως. Ἴδε τὸ σχετικὸν χωρίον εἰς τὴν ἐκ-
δοσιν τοῦ Buchon.

Σελ. 161—162 (πρβλ. σελ. 159 — 162 τῆς α' ἐκδόσεως). Καὶ τὰ ἐν τῇ θρη-
νοδίᾳ ταύτῃ τοῦ Ραμφροῦ καὶ τῆς θυγατρὸς δὲν πρέπει νὰ ὑποθεθῶσι πλά-
σματα τῆς φαντασίας. Ἴδὸν μεταξὺ ἄλλων τι λέγει οὐχὶ ἡμέτερος, ἀλλὰ δντικὸς
ἱστορικὸς ὁ Michaud ἐν τῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ τῶν Σταυροφοριῶν. «Les croisés,
qui avaient cessé le carnage, employaient partout le carnage et la
violence pour depouiller les vaincus ; Constantinople n'avait point
de lieu, qui ne fût exposé à leur recherche brutale. Malgré les dé-

fenses,, plusieurs fois renouvelées, de leurs chefs, et de leurs prêtres ils ne respectèrent ni la pudeur des femmes ni la sainteté des églises. Des soldats et des valets de l'armée dépouillèrent des cercueils des empereurs; le corps de Justinien, que des siècles avaient épargné, et qui s'offrait tout entier à leurs regards, ne put tenir leurs mains sacrilèges, et leur faire respecter la paix des tompeaux; on les voyait dans les temples porter leurs mains avides partout où éclatait la soie, où brillait un peu d'or. L'autel de la Vierge qui décorait l'église de Sainte-Sophie, et qu'on admirait comme un chef d'œuvre de l'art, fut mis en pièces, et le voile du sanctuaire déchiré en lambeaux. Les vainqueurs jouaient aux dés sur des tables de marbre qui représentaient les apôtres, et s'enivraient dans des coupes réservées pour le service divin. Des chevaux, des mulets amenés jusque dans le sanctuaire, succombaient sous le poids des dépouilles, et, percés des coups d'épée, souillaient de leur sang et de leurs ordures le parvis de Sainte-Sophie. Une fille prostituée, que Nicétas appelle la suivante des démons, la prêtresse des Furies, monta dans la chaire patriarcale, entonna un chanson impudique et dansa dans l'église, au milieu de la foule des soldats, comme pour insulter aux cérémonies de la religion etc.»

Σελ. 81. Ἡ μὲν Μαργαρίτα ἦτο θυγάτηρ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ σύζυγος τοῦ Ἰσαακίου, ἡ δὲ Ἀγνή, θυγάτηρ Λουδοβίκου τοῦ ἑβδόμου, βασιλέως τῆς Γαλλίας, καὶ σύζυγος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

Σελ. 189. «Αἰώνιον ὀμνῶ μῖσος, βάραβρε,
πρὸς τὴν φυλὴν σου. Ἔγωμεν ἐκδίκησις!»

Οἱ Σκορτινοὶ τινὲς ἐπανάστησαν κατὰ τῆς κυριαρχίας τῶν Φράγκων, τῷ 1263 μ. Χ. Ἴδου τί λέγει τὸ χρονικὸν (σελ. 129).

«Ὡς δὲ εἶνε τὰ ζυζικὰ καὶ ἡ τύχη τῶν ἀνθρώπων,
Ἄλλα σκοποῦσι νὰ γενοῦν καὶ ἄλλα τοὺς εὐρίσκουν·
Πολλὰ ἐμποδίζει ὁ κίνδυνος ποῦ ἔρχεται τοῦ ἀνθρώπου.

Οὐδὲν ἐπέρασε ποσὸς σῶος γὰρ ἕνας μῆνας,
Μανιὰτα τοῦ ἠφέρασι τοῦ προγκηπος Γουλιάμου, (*)
Οἱ Σκορτινοὶ ἐξῆρθέλευσαν καὶ πᾶν μὲ τοὺς Ρωμαίους,
Ἐβαλαν παρακαθισμοὺς ἔς τὸ κάστρον τοῦ Ἀρακλόβου».

(*) Οὐχὶ τοῦ Καμπανίου.

Μ Ε Ρ Ο Π Η

ΤΡΑΓΩΔΙΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

Λιδαρχοῦσα τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις ὀκνηῆς τοῦ Παλαιοῦ Θεάτρου τῇ 12 Μαρτίου 1866

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΕΝ ἔτει 1865 ὁ αἰοίδιμος Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος, θέλων νὰ συστηματοποιήσῃ πως τὰ τοῦ ἐλληνικοῦ θεάτρου, προεκάλεσε διὰ Βασιλικῶν Διατάγματος τὴν σύστασιν μονίμου ἐπιτροπῆς αὐτοῦ, πλὴν τοῦ κ. Μανσόλα, τμηματάρχου ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν, καὶ τοῦ κ. Α. Βλάχου ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, ἐξ ἑμοῦ καὶ τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ συναδέλφου κ. Κ. Κωστή, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Α. Ρ. Ραγκαβῆ. Δὲν περιορίσθη δὲ εἰς τοῦτο καὶ μόνον ὁ φιλόπατρις καὶ μεγαλόφρων ἀνὴρ, ἀλλὰ καὶ ὅπως στεγασθῇ, καὶ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν ὑπαρξίν τοῦ τέως φερεοίκου καὶ περομένου δραματικοῦ ἐλληνικοῦ θιάσου, ἐνοικίασεν ἐπὶ τούτῳ τὸ μόνον τότε ὑπάρχον Θέατρον Μπούκουρα ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου δι' ὅλην τὴν μέχρι τοῦ Πάσχα χειμερινὴν περίοδον τοῦ ἔτους ἐκείνου, καὶ παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ ἀρίστου καὶ νοσημονεστάτου ἠθοποιοῦ Σούτσα διευθυνόμενον θίασον, ἐπιδείξας ζῆλον καὶ προθυμίαν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου, ἄγνωστον τέως καὶ ἀπροσδόκητον δι' ἐλληνικὴν κυβέρησιν. Καὶ θίασος καὶ Ἐπιτροπὴ ἐπελήφθημεν τοῦ οἰκείου ἐκάτεροι ἔργου, μετ' ὅχι ὀλιγωτέρου τῆ ἀληθείᾳ ζήλου, ἐνεργοῦντες καὶ πράττοντες ὅ,τι δυνατόν ἡμῖν.

Δὲν ὑπάρχει ὅπως οὖν ἄξιον λόγου ἔργον ἐν τῇ παγκοσμίῳ δρα-

ματικῆ φιλολογίᾳ, ὅπερ νὰ μὴ ἐδιδάχθη ἀπὸ τῆς σκηρῆς κατὰ τὴν χειμεριωτὴν ἐκείνην περίοδον. Ὅλα σχεδὸν τὰ ἀριστοτελεῖματα τοῦ Ῥακίνα καὶ Κορηγλίου, τοῦ Σαίξπηρ καὶ Σχίλλερ, τοῦ Γκαίτε, τοῦ Οὔγκω κλπ. παρήλασαν ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ τοῦ θεατρικοῦ ὀγκύβαντος. Ἄλλ' ἡ ἐπιτυχία δυστυχῶς ὑπῆρξε τόσον μετρία, ὥστε μόλις αἱ εἰσπραξεῖς ἐπῆρκον εἰς τὴν ὕλικὴν συντήρησιν· ὁ δὲ διάσος ἠπεῖλει νὰ διαλυθῆ, καὶ πράγματι ἐσπέραν τινὰ προεκήρυσσε μὲν παράστασιν, ἀλλ' ἠρνεῖτο νὰ παραστήσῃ διὰ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν θεατῶν, ὥστε μόλις κατώρθωσα ἐγὼ ἐπεμβάς νὰ πειθαιαγκάσω αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός των. Περιττὸν δὲ νὰ ἐπαναλάβω πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου, ὅ,τι εἶπον ἤδη ἐν τῷ προλόγῳ τῆς β' ἐκδόσεως τῆς Μ. Δοξαπατρῆ, ὡς καὶ ὅσα ἀνάγονται εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ δράματος τούτου.

Ἐνταῦθα, μετὰ τὴν ἐν γ' ἐκδόσει ἐκτύπωσιν τοῦ δράματος ἐκείνου, ἔπρεπε νὰ ταχθῶσι δεύτεροι οἱ Κυψελίδαι, ὡς δευτερότοκοι ἀδελφοὶ τῆς πρωτοτόκου Μαρίας, ποιηθέντες καὶ τυπωθέντες, ὡς ἐκείνη, ἐν Γερμανίᾳ, κατὰ τὴν ἐκεῖ ὡς φοιτητοῦ μου διατριβήν. Ἄλλ' οἱ Κυψελίδαι δὲν παρεστάθησαν ἀπὸ τῆς σκηρῆς, διὸ κα ἐπροτίμησα ν' ἀναβάλω αὐτοὺς εἰς τὸν δεύτερον τόμον, ἀφ' οὗ εὐκαιρῆσας δυνηθῶ ἴσως νὰ διασκευάσω αὐτοὺς εἰς νέαν ἐκδοσιν. Ὅχι ὅτι δὲν ἐζητήθη καὶ τὸ δράμα τοῦτο πρὸς παράστασιν· ἐξ ἐναντίας, μετὰ τὴν ἀπροσδοκίτως λαμπρὰν ἐπιτυχίαν τῆς Μαρίας Δοξαπατρῆ, ἦν ἐξέλεξεν ὁ θιασάρχης Σούτσας διὰ τὴν εὐεργετικὴν του ἐσπέραν, προσῆλθε ζητῶν τοὺς Κυψελίδας ὑπὲρ τῆς ἰδικῆς του εὐεργετικῆς ὁ ἠθοποιὸς Σίσυφος. Ἄλλ' ἐγὼ, ὅστις ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἠρνούμην ἐπιμόνως εἰς τὸν Σούτσαν τὴν Μαρίαν, καὶ δὲν ἐνέδωκα εἰς τὴν αἴτησιν, εἰμὴ ἐκβιασθεῖς σχεδὸν ὑπὸ τῶν προτροπῶν πολλῶν συναδέλφων, καὶ ἰδίως ἐνός, πρὸς ὃν μὲ συνέδεεν ἰσάδελφος ἀγάπη καὶ φιλία, διότι ἔτρεμα τὴν ἀπὸ σκηρῆς παράστασιν, καὶ δὲν ἤθελα νὰ χάσῃ δωρεὰν τὸ δράμά μου τὴν ὀλίγην ὑπόληψιν, ἧς εἶχεν ἀξιωθῆ ἐν τῷ γερμανικῷ τύπῳ, ἐπόμενον ἦτο ν' ἀρνηθῶ τοὺς Κυψελίδας ἔτι μᾶλλον. Καὶ ναί μὲν, τὸ κοινὸν ἀπεδέχθη εὐμένεστατα τὸ πρῶτόν μου ἔργον· ἀλλὰ πρὸς παράστασιν τῶν Κυψελιδῶν ἀπητοῦντο χοροὶ καὶ σκηνογραφίαι, καὶ τόσα

ἄλλα, ἅτινα καὶ νῦν, μετὰ τεσσαρακονταετίαν σχεδόν, εἶνε πράγματα, πλὴν τοῦ δυσπορίστου, ἀν μὴ ὅλως ἀδύνατα, λίαν ὁμως δυσεκτέλεστα. Ἄλλὰ καὶ αἰσθημὰ τι φόβου δυσεξήγητον ἐπιχειμένης ἀποτυχίας, μὲ ἀπέτρεπεν ἀπὸ τοῦ ἐγχειρήματος. Τούτου ἕνεκα καὶ ἐπέμεινα ἀρνούμενος ἄχρι τέλους.

Ἄλλὰ τότε ὁ ἀφελὴς ἠθοποιὸς παρητήθη μὲν τῆς περὶ Κυψελιδῶν αἰτήσεώς του, ἀλλὰ μοι ἐπρότεινεν ὁμως ἀντ' αὐτῶν νὰ γράψω ἐν ἄλλο δράμα, διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν εὐεργετικὴν του. Ἐγέλασα μὲ τὴν πρότασίν του καὶ εἶχα δίκαιον, τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ὀλίγος μόνον χρόνος ὑπελείπετο μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐμελλε νὰ κλεισθῆ τὸ θέατρον, ληγουσῆς τῆς τοῦ ἐνοικίου προθεσμίας. Ἄλλ' ὁ ἀπαιτητῆς οὐδὲν τούτων ἠθέλε ν' ἀκούσῃ, ἐπέκειτο δὲ προσλιπαρῶν οὕτως ἐπιμόνως, ὑπερηθῶν διὰ τῆς ἐκ τῶν προσφάτων χορῶν τροπαίων τοῦ θιασάρχου ἐξημένης φαντασίας του πάντα τὰ ἀνυπερβλήτα προσκόμματα ὅσα τῷ προέβαλλον, καὶ διενκολύνων μὲ παιδαριώδεις παραλογισμοὺς πᾶσαν εὐλογον ἔνστασίν μου, ὥστε τελευτῶν, ὅπως ἀπαλλαγῶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐνέδωκα πρὸς τὸ θεαθῆναι συγκατανεύσας, καὶ ἀπῆλθον οἴκαδε. Ἄλλ' εἰς μίτην ἤλπισα νὰ εὗρω ἐκεῖ ἡσυχίαν. Ἡ φανατικὴ εἰς ἐμὲ πίστις τοῦ ἀπλοῦκου ἐκείνου ἀνθρώπου μὲ εἶχεν ὡς διὰ βασκανίας τινὸς ἢ γοητείας δεσμεύσῃ καὶ αἰχμαλωτίσῃ. Ἡμῖν ὡς ὁ στρουθός, ὅστις ἅμα ἀτενίσας ἅπαξ τὸ ἐπ' αὐτὸν προσηλωμένον βάσκανον ὄμμα τοῦ ὄφους, εἶνε ἀδύνατον νὰ εὗρῃ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἄλλην, εἰμὴ νὰ ῥιφθῆ εἰς τὸ χαῖνον στόμα τοῦ δράκοντος, ὅπου τὸν ἀναμένει ὁ θάνατος.

Ἐκάθισα παρὰ τὴν τράπεζαν, ἐφ' ἣν ἔθουρα συλλέξας τὰς ἐφημερίδας τῆς ἡμέρας, ὅπου μεταξὺ ἀριστῶν διηροχόμην καὶ τὰς ὕβρεις τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου, ὃν εἶχον συναγεῖρη κατ' ἐμοῦ οἱ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐλλοχῶντες ἄσπονδοὶ μου ἐχθροί, ἠκμαζε δ' ἀκριβῶς τότε ὁ ἄγριος ἐκείνος διωγμός, καὶ ἐπειδὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡμῖν ὑπόχρεως νὰ παρασκευάζω καὶ τὰ ἀκαδημαϊκά μου μαθήματα, δὲν μοι ἔμενεν, ὡς εἰκός, χρόνος ἄλλος πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν ἐφημερίδων εἰμὴ ὁ τοῦ γεύματος, ἕκαστός τις φαντάζεται ποῖον μαρτυρικὸν βίον διήγον. Ἡ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης ἀγανάκτη-

σις μὲ ἐπιγεν. Ἐξόφθα τὰς ἐφημερίδας εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἐξόφθη ἀπεγνωσμένος εἰς τὸ ἀνάκλιτρόν μου μὲ τὸ σιγάρον εἰς τὸ στόμα. Αἴφνης ἐντὸς τοῦ πρὸς τὸν ὄρορον ἀελισσομένον καπνοῦ τοῦ σιγάρου μου, μοι ἐφάνη, ὅτι μοι προσεμεῖδία μορφὴ τις ὡς ἀνθρωπίνη. Ἦτο ὁ ἠθοποιὸς Σίσυφος. Ἠγέρθη καὶ λαβὼν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης μου τὸν Ὑγῖνον, διήλθον αὐτὸν καὶ ἐσταμάτησα εἰς τὸν ἀριθμὸν 37. Ἐλαβον κατόπιν τὸν Welcker, τοῦ Saint-Marc Girardin τὸ Cours de littérature dramatique, ὧν τὰ σχετικὰ κεφάλαια διήλθον. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχα πέση ὀλόκληρος εἰς τὸ χάσμα τοῦ δρακοντός μου. Τὸ δραματικὸν ἴνδαλμα τὸ διαγραφὲν εἰς τοὺς δηλητηριώδεις καπνοὺς τοῦ σιγάρου μοι ἐχρησίμευσεν ὡς ὁμοιοπαθητικὸν ἀντίδοτον κατὰ τῶν διοικτῶν μου, καὶ μοῦ ἔσωσε τὴν ζωὴν.

Ὁ πρῶτος ὄρος τοῦ κνοφορομένου δράματος ἦτο ἡ συγκέντρωσις, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὁριμαντικὴν ἀποκέντρωσιν, ἧς ἕνεκα ὑπέστην τόσους φόβους κατὰ τὴν παράστασιν τῆς Μαρίας, καὶ ἡ ἄκρα λιτότης τοῦ σκηρικοῦ διακόσμου, ἕνεκα τῆς σκηρικοῦς ἄκρας πενιχρότητος τοῦ θεάτρου. Οὕτω δὲ συγκεντρωθέντος εἰς τὸ πρόσωπον τῆς πρωταγωνιστρίας ὅλου τοῦ διαφέροντος, ἦτο ἐλπίς, καὶ ἂν πάντα τὰ ἄλλα πρόσωπα ἀπετύγγανον, μόνῃ δ' ἐκείνῃ ἠδουκίμει, ὅπερ καὶ ἐπετεύχθη, νὰ σωθῇ τὸ δράμα.

Ἐννοεῖται ὅτι, τὸ μὲν πρόσωπον τῆς ἡρωίδος κατέστη τούτου ἕνεκα ἐργωδ-στατον, διὸ καὶ εἰς αὐτὴν κυρίως ἔστρεψα ὄλην μου τὴν προσοχὴν, τὸ δὲ δράμα ἀπέβη οὐσιωδῶς κλασικόν, ὅπερ καὶ ἐξῆψε τὸν ζῆλόν μου διὰ τὴν ἐν ἐμοὶ ἐπελθοῦσαν τῶν αἰσθητικῶν ἰδεῶν μεταβολήν. Ἀπασαί αἱ ἐφεξῆς νύκτες ἀφιερῶθησαν εἰς τὴν «Μερόπην».

Πρὶν παρέλθῃ ἑβδομάς, ἡ πρώτη πράξις ἦτο ἤδη ἐτοιμῆ, καὶ παρεδόθη εἰς ἀντιγραφὴν τῶν προσώπων· δι' ὀλοκλήρον δὲ τῆς ἐπομένης ἑβδομάδος τὴν μὲν ἡμέραν προεγύμναζον τοὺς ἠθοποιούς εἰς τὴν ἀπαγγελίαν καὶ ἠθοποιῶσαν, τὴν δὲ νύκτα προητοίμαζον τὴν δευτέραν πράξιν, ἧτις τὴν ἐπομένην ἑβδομάδα ἀντεγράφετο καὶ ἐπροπονεῖτο ἐπὶ τῆς σκηρῆς, ἐν ᾧ κατ' οἶκον παρεσκευάζετο τὸ κείμενον τῆς ἐπομένης πράξεως, καὶ οὕτω καθεξῆς μὲν καὶ τῆς

πέμπτης καὶ τελευταίας. Ὡστε τὸ δράμα τοῦτο ἐποιήθη καὶ παρεσκευάσθη πρὸς διδασκαλίαν ἐντὸς μηνός.

Ὁ ἔκτοτε καὶ μέχρι σήμερον πιστὸς φίλος ἐμοῦ καὶ τοῦ θεάτρου κ. Π. Κ., ἐνήμερος εἰς πάσας ταύτας τὰς λεπτομερείας, γελῶν κατ' ἀρχὰς διὰ τὴν ἀπονενομημένην ταύτην ἐπιχείρησιν, ἠπόρει μόνον ἅμα γελῶν· ἀλλ' ἀπὸ τῆς δευτέρας πράξεως ἤρχισε καὶ νὰ λοπῆται σοβαρῶς, προβλέπων ὡς ἀφευκτον τὴν ἀποτυχίαν μου. Πρὸς Θεοῦ, ἔλεγε, δὲν βλέπετε ὅτι ἐν τῇ δευτέρᾳ πράξει ὑπάρχει τόση δύναμις, ὥστε εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατον καὶ νὰ κρατήσῃ τις μόνον τὸ δράμα εἰς τὸ ὕψος τοῦτο, ὅχι καὶ νὰ ὑπερβῇ αὐτό, ὅπως ἄλλως ἀπαιτεῖ ἕξ ἀνάγκης αὐτὴ ἢ μέχρι τοῦδε οἰκονομία του;

Ἄλλὰ λησμονεῖς λοιπόν, φίλε μου, τῶν εἶπον ἐγὼ, ὅτι ἐπεχειρήσαμεν ἔργον Σισύφου; Ἀνακυλίωμεν νῦν εἰς ὕψος τὸν λίθον, ὅση ἡμῖν δύναμις· ἀλλ' ἂν αἴφνης πέσῃ οὗτος, ἄς πέσῃ, διὰ νὰ μᾶθῃ ὁ κ. Σίσυφος νὰ μὴ ἐπιμένῃ ἀπαιτῶν, καὶ ἐγὼ νὰ μὴ ἐπιχειρῶ ταχυπέιθῃς εἰς ἀπαιτοῦντας ἔργα ὑπὲρ δύναμιν καὶ Σισύφεια.

Τὸ παράτολμον ἔργον ἦτο ἔτοιμον ἤδη, καὶ ἦτο πλέον καιρὸς· διότι ἡ προθεσμία ὀσονούπω ἔληγε, καὶ μόλις θὰ ἐπρόφθανεν ὁ Σίσυφος νὰ σώσῃ τὴν εὐεργετικὴν του. Ἄλλὰ καὶ αὕτη ἐδόθη, καὶ δύο ἔτι ἄλλαι, πράγματι εὐεργετικαὶ διὰ τὸν θῖασον ὀλόκληρον.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς πρώτης μάλιστα ἐσπέρας ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν. Ἐὰν οἱ ἀπὸ τοῦ 1858 λιμώτιοιτες, ὡς μοι ἔλεγον, ἠθοποιοὶ, ἱκανοποιήθησαν πλουσίως ἐκ τῶν 16 συναπτῶν παραστάσεων τῆς Μαιρίκις Δοξίπατοῦ, καὶ ἀνεδείχθησαν ἐν τῇ παραστάσει ἀσυγκρίτως ἐαντιῶν ἀνώτεροι, ἐν τῇ παραστάσει τῆς Μερόπης ἦσαν ἀληθῶς ἀγνώριστοι, ἕνεκα τῆς ἐπιτευχθείσης τελειότητος. Εὐλόγως δὲ τοῦτο, διότι, ἐὰν ἐν τῇ προγυμνάσει τῆς Μαρίας μόλις ἔφερον τὸν ζυγὸν τῆς προγυμνάσεως ὡς βόες κύντιοιτες ὑπὸ τὸ βάρος καὶ βραδυποροῦντες, ἐν τοῖς γυμνασίοις τῆς Μερόπης ἐσκίοντων ὡς Πήρρασοι, καὶ ἐν τῇ ἐκπονήσει ὑπῆρξαν ἀκαταπόνητοι. Ἄλλὰ τὰς δάφνας τῆς ἐσπέρας ἐκείνης ἔδραφεν ἡ ἡρωὶς τοῦ δράματος. Ὅτε ἡ Πιρίνα Βορασέρα εἰς τὴν τελευταίαν σκηρὴν τῆς Δ' πράξεως ἀνασύρασα τὸ παραπέτασμα τῆς μεσαίας θύρας τῆς σκηρῆς, ὑπερέβη τὸ κατώφλιον, κρατοῦσα αἰμοβοφῆς ἔτι τὸ ξίφος, δι' οὗ ἐφόρνεσε τὸν

σύζυγον, ἀλλόφρων, ἀνίκανος γὰ βημισίση, ἀνίκανος γὰ διακρίνη
 οὐς ἔβλεπεν, ἀνίκανος σχεδὸν καὶ γὰ εἶπη ὅ,τι διακαῶς ἐζήτει, τὸν
 υἷόν της, ἢ ἐκτέλεισις τῆς σκηρῆς ἐκείνης ὑπῆρξεν, ὅ,τι δύναται γὰ
 φαντασθῆ τις τέλειον ἐν τῇ ἡθοποιῳᾷ, καὶ τὸ θεῖατρον ὅλον ἐκρε-
 μάσθη ἀπὸ τῶν χειλέων αὐτῆς καὶ τῶν κινήσεών της. Ἄλλὰ καθ' ἣν
 ἦν στιγμήν ἐκ τῆς χειρὸς τῆς Μερόπης, ἀναγνωρισάσης τὸν πρὸ
 αὐτῆς ἰστάμενον Αἴπυτον, ἐξέπεσε τὸ ξίφος, καὶ ἀστρατὴ χαρῶς
 κατηύγασε τὸ ποδωπόν της, ἀνοιξάσης πρὸς αὐτὸν τὰς ἀγκάλας της,
 ὡς δι' ἠλεκτρομοῦ μεταδοθεῖσα ἐξεθρόαγη ἀπανταχόθεν καὶ ἀπ' ἄ-
 κρου εἰς ἄκρον τοῦ θεῖατρον ὁμοβροντία χειροκροτημάτων παρατε-
 ταμένη, ἥς ὁμοίαν οὐδαμοῦ οὐτ' ἐγὼ καθ' ὅλον μου τὸν βίον, οὔτε
 ἄλλοι φίλοι τοῦ θεῖατρον ἐνθυμοῦνται. Ἡ Βονασέρα τὴν ἐσπέραν
 ἐκείνην εἶχε φθάση εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς τέχνης καὶ δόξης της.
 Ἄλλὰ καὶ δι' ἐμὲ ἢ ἐσπέρα ἐκείνη ὑπῆρξε πολλαχῶς κρείσιμος.

Ἀπὸ πολλοῦ εἶχον εἰσχωρήσῃ εἰς τὸ πνεῦμά μου ἀντίθετα αἰσθή-
 ματα καὶ ἰδέαι περὶ ποιήσεως, ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων αἰτιῶν
 ἐκπηράζουσαι. Ἡ πρώτη καὶ ἄμεσος τούτων αἰτία ἦτο ὁ Σαίξπηρ,
 οὐτινος ἢ ἀνάγνωσις μὲ εἶχεν αὐτομάτως δεσμεύσῃ ἐν Ἀθήναις
 ἤδη. Ἄλλ' ἐλθὼν εἰς Γερμανίαν, εἶδον ὅτι ἐκεῖ ὁ Σαίξπηρ δὲν
 ἐθεορεῖτο ὡς ποιητῆς θνητός, ἀλλὰ ὡς θεὸς κατὰ γράμμα, ὑπὸ
 σύμπαντος τοῦ κόσμου ὡς ἀθάνατος λατρευόμενος. Καὶ αὐτοὶ οἱ
 λάτρεις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ποιήσεως, εἴτε φιλόλογοι καὶ κριτι-
 κοί, εἴτε φιλόσοφοι καὶ τεχνοκρίται, ἐθαύμαζαν τὴν ἀρχαίαν ταύτην
 κλασικὴν φιλολογίαν καὶ ποίησιν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω τῆς ἐξαιρέσεως
 τοῦ Σαίξπηρ, εἰς ὃν ὠφείλετο ἢ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἀρχαίους
 λατρεία τῆς δ' ἐξαιρέσεως ταύτης δὲν ἐξηρεῖτο οὐδ' αὐτὸς ὁ Ὅμη-
 ρος. Ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης περὶ ἐμὲ παγκοσμίου γνώμης
 ἔγραφα ἐν Μονάχῳ οὐ μόνον τὴν Μαρίαν Δοξαπατρῆν, ἀλλὰ καὶ
 τὰ εἰς αὐτὴν περὶ ἐλληνικοῦ θεῖατρον προλεγόμενα. Τούτου δ'
 ἔνεκα καὶ ἐν Μονάχῳ ἐνέκρυφα μετὰ πλείονος προσοχῆς εἰς τὴν
 μελέτην τοῦ Ἀγγλοῦ δραματικοῦ, καὶ ἐν Βερολίῳ ἔπειτα, ὅπου
 παρηκολούθησα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους αὐτὸν διδασκόμενον ἄγ-
 γλιστὶ ἀπὸ σκηρῆς ὑπὸ τοῦ ἀρίστου τότε τῶν Σαίξπηριστῶν, τοῦ
 διευθυντοῦ τοῦ ἐν Λονδίῳ Shakespear's Theater, Phelps,

ἐπὶ τούτῳ παρεπιδημήσαντος εἰς Βερολίον μετὰ τοῦ θιάσου του.
 Ἐκ τῆς μελέτης ταύτης ἐκλονήθη λίαν ἢ εἰς τὸν μέγαν ποιητὴν
 ἀπεριόριστος πεποιθήσις μου, ἔτι δὲ μᾶλλον ἢ πολλαχῶς ἔνεκα
 τούτου εἰς τὸ ἔπακρον ἐπαρθεῖσα αὐτοπεποιθήσις τῶν γερμανῶν
 Ῥωμαντικῶν, μοὶ ἐφάνη ἀδικαιολόγητος, ὡς καὶ ἢ περὶ τῆς γαλ-
 λικῆς ποιήσεως περιφρονητικὴ αὐτῶν κρείσις, καὶ δὴ καὶ αὐτῆς
 ἐν γένει τῆς κλασικῆς ποιήσεως καὶ φιλολογίας ἢ ὑποτίμησις.
 Προῖόν τῆς ἐφερευτικῆς καὶ ἀμφιβόλου ταύτης ταλαντεύσεως τῶν
 ποιητικῶν μου ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων ὑπῆρξαν οἱ Κυψελίδαι.

Καὶ ἐπανελθόντος μου δ' εἰς Ἑλλάδα, ἢ πνευματικὴ αὐτῆ σύγ-
 κρουσις καὶ διαμάχη δὲν εἶχεν ὀριστικῶς κριθῆ. Οὐχ ἦτιον αἰσθημα
 βιαϊότερον ἐκλόνησε τὰς ἰδέας μου καὶ κατὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἐπιστρο-
 φὴν μου. Ὅτε ἐνθρόθην αἴφνης μακρὰν τῆς ἀηλίου καὶ ζοφερᾶς
 Γερμανίας, ἐν μέσῳ τῆς ἀρχαίας ἀποικίας τῶν Φωκαέων, ἠλιο-
 λούστου ἐν μέσῳ χιμῶνι, καὶ ὑπὸ τὸν ἀνέφελον οὐρανὸν ἠτένισα
 ἔνδακρος τὴν θάλασσαν, ἣν εἶχον στερηθῆ ἐπὶ πέντε συναπτὰ ἔτη,
 μοὶ ἐφάνη, ὅτι ὁ βαρὺς καὶ ἀπανταχόθεν συνθλίβων με ἀῆρ ἡρθη
 ὡς διὰ μαγείας, ὅτι ὁ οὐρανὸς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν του, ὅτι
 ἐνώπιόν μου ἠροίχθησαν ὀρίζοντες ἀτέρμονες, ὅτι ἀνέπνεον ἐλευ-
 θέρος πάλιν, καὶ ὅτι ὀλόκληρος ὁ περὶ ἐμὲ κόσμος, ὁ οὐρανὸς καὶ
 ἢ γῆ καὶ ἢ θάλασσα, πάντα ἐκεῖνα ὅσα ἔλαμπον ὑπὸ τὸν φεγγοβό-
 λον ἥλιον, ἦσαν πάλιν ὅπως ἄλλοτε, διαυγῆ, ἐνκρινῆ, σαφῆ, εὐλη-
 πια, λογικά. Ἦτο τὸ κροῦσμα, ὅπερ ἤρχισεν ἐν Μασσαλίᾳ, καὶ
 οὐτινος ἢ ὀριστικῆ κρείσις ἐμελλε γὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς ποιήσεως καὶ
 διδασκαλίας τῆς Μερόπης.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Τὸ θέμα τῆς ἀνὰ χεῖρας τραγωδίας ἐπραγματεύθη πρότως ὁ Εὐριπίδης ἐν τῷ δράματι αὐτοῦ «Κροεφόνη», οὗτινος ὀλίγα μόνον λείψανα περιεσώθησαν ἄχρις ἡμῶν. Ἐκ τῆς τραγωδίας δὲ ταύτης ἠρώσθη, ὡς φαίνεται, καὶ ὁ Ὑγιῶς ὅσα διηγεῖται περὶ τοῦ μύθου τούτου (Hygini Fabul. 137). Παρὰ τοῖς νεωτέροις πρότως, καθ' ὅσον γνωρίζω, μετεχειρίσθη τὸ θέμα τοῦτο ὁ Ἴταλὸς Torelli (1595), καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ὁμοίως Ἴταλὸς Maffei (1713), οὗτινος ἡ περιήφησης Μερόπη θεωρεῖται ὡς τὸ τελειότατον ἀριστούργημα τῆς κλασσικῆς τραγωδίας τῶν Ἰταλῶν. Κατὰ μίμησιν τῆς τοῦ Maffei ἐποίησε καὶ ὁ Γάλλος Voltaire ἰδίαν «Μερόπην» (1743), ἣτις γενικῶς κρίνεται ὡς ἐν τῶν ἀρίστων ἔργων οὐ μόνον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τῆς γαλλικῆς σκηνῆς, καὶ ἣτις παρ' ἡμῶν ἐγένετο γνωστὴ δι' ἐμμέτρου μεταφράσεως ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ δημοσιευθείσης δραματικῆς συλλογῆς («Συλλογὴ διαφόρων τραγωδιῶν, ὅσαι παρεστάθησαν εἰς τὸ θέατρον τοῦ Βουκουρεστίου. Ἐκ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ῥεουσσιτάτου τυπογραφείου. 1820»). Τῆς Μερόπης αὐτοῦ ὁ Voltaire προτάξας μακρὸν ἐπιστολιμαῖον πρόλογον, ὅστις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν γερμανὸν κριτικὸν Lessing νὰ γράψῃ τὴν μακρὰν ἐκείνην, ἐν τοῖς πλείστοις μὲν ὀρθὴν καὶ δικαίαν, ἀλλ' ἐν μέρει καὶ ἐμπαθῆ καὶ ἄδικον ἐπίκρισιν, ἣτις ἀποτελεῖ ἐν τῶν περιεργωτάτων καὶ χαρακτηριστικωτάτων κεφαλαίων τῆς «Ἀμβουρgeois δραματογραφίας», ἀπ' ἧς χρονολογεῖται καὶ δικαίως ἡ χειροφέτης τῆς δραματικῆς τῶν γερμανῶν ποιήσεως. Τελευταία ἔρχεται ἡ «Μερόπη» τοῦ μεγάλου τραγικοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰταλίας Alfieri (1783). Τὸ θέμα τοῦτο ἐπραγματεύθησαν καὶ ἄλλοι τινὲς ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, οἵτινες ὅμως εἶνε ἀνάξιοι ἰδιαίτερας μνείας, περὶ ὧν ὁ βουλούμενος δύναται νὰ ἴδῃ τὸν ἐπιστολιμαῖον πρόλογον τοῦ Voltaire (Lettre à M. le marquis Scipion Maffei). Ἐν ἐκτάσει περὶ τῆς Μερόπης τοῦ Torelli, Alfieri, καὶ ἰδίως τῆς τοῦ Voltaire, τῆς πασῶν κατὰ τὴν γνώμην μου ἀρίστης ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Lucrèce Borgia τοῦ V. Hugo, πραγματεύεται ὁ ἀρχίνους γάλλος κριτικὸς Saint-Marc Girardin ἐν τῷ α. τόμῳ (σελ. 302—372) τοῦ Cours de littérature dramatique, ὅπερ ἐν γένει βοήθει κρίσεων ὀρθῶν καὶ ὑγιῶν καὶ παρατηρήσεων ἀγχινοσιτάτων, εἰ καὶ ὁ ἔπερ τῶν κλασσικῶν καὶ κατὰ τῶν ὡμαντικῶν ζήλος αὐτοῦ παραφέρει αὐτόν, ὡς νομίζω, ἐνίοτε εἰς ἄδικους καὶ μορμερῶς ὑπερβολάς.

Ὁ ἀναγνὼς τὰς ξένας ταύτας Μερόπας καὶ τὴν ἀνὰ χεῖρας θέλει ἴδῃ εὐκόλως, ὅτι ἐκεῖνα μὲν κατ' οὐσίαν ὁμοιάζουσι πρὸς ἀλλήλας ἐν τοῖς κυριωτάτοις, αὐτὴ δὲ ἡ ἑλληνικὴ διαφέρει ἀσχηθῆν καὶ οὐσιωδῶς ἀπ' αὐτῶν. Τὸ δ' ἄλλο ζήτημα ἂν ἐν γένει κακῶς ἢ καλῶς ἔπραξα τοιμήσας νὰ πραγματευθῶ θέμα εἰς τὸ ὅποιον

ἐνετύπωσαν τὴν σφραγίδα τῆς μεγαλοφυΐας τῶν τόσο ἐξοχοῖ καὶ ἔνδοξοι ποιηταὶ τῆς νεωτέρας σκηνῆς, δὲν ἀπόκειται εἰς ἐμὲ νὰ κρίνω.

Τὴν ὑπαρξίν τῆς ἡ ἀνὰ χεῖρας Μερόπης ὀφείλει εἰς περιστάτικα τινα ἰδιαίτερα τῆς κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος ἀκαδημαϊκῆς μου ὑπερησίας. Ἄλλ' ὅπως κατὰ τὴν ἐκ τῶν περιστάτικῶν ἐκείνων βραχίον ὀχλίῳ μου ἡ Μερόπη ὑπέσχεε δι' ἐμὲ ἄσυχον καταφυγῆς ἀπὸ τοῦ βδελυγμοῦ, ὃν ἔπασχεν ἡ ψυχὴ μου ἐκ τῶν ἐλεεινῶν ἐν τῷ σκότει κατ' ἐμοῦ σκευωριῶν ψευδαδέλφων τινῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα νῦν ἐρῶν φθῶ πέπλος ὁ γῆς εἰς τὰ γενέθλια ταῦτα τοῦ ἀνὰ χεῖρας δράματος περιστάτικα.

Ἡ ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐπιτυχία τῆς Μερόπης ὑπέσχεεν ἔκτακτος, ὑπερακοτιῦσα καὶ τὰς τοιμηροτάτας τῶν ἐλπίδων μου· τὸ δὲ φιλόκαλον καὶ εὐγενὲς κωνὸν τῆς πρωτευούσης μοι παρέσχεεν εὐμενῶς δείγματα ἐξαιρετόν ἐπιδοκιμασίας. Ὅσοφ μᾶλλον πείθω ἐμᾶντόν, ὅτι αἱ ἐνθουσιώδεις ἐκεῖνα ἐφηρημίαι τοῦ κοινῶ ἀπενέμουτο εἰς τὸν ἔπερ τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς ζήλῶν μου μᾶλλον, ἢ εἰς δραματικὰς τυχὸν ἀρετάς τοῦ ἔργου μου, τόσφ βαλῦτερον ἐνεχαράχθη εἰς τὴν καρδίαν μου ἡ εὐγνωμοσύνη, καὶ τόσφ μᾶλλον ἀπαραίτητον μοὶ ἐπιβάλλεται τὸ καθῆκον, καθ' ὃ ἐκφράζω καὶ δημοσίως σήμερον τὸ θεομὸν τοῦτο καὶ ἀνεξάλειπτον τῆς καρδίας μου αἰσθημα.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ δράμα αὐτὸ δὲν ἔχω νὰ εἶπω εἰ μὴ τὰ ὀλίγα ταῦτα. Τὸ δοκίμιον τοῦτο ἐποιήθη οὐ μόνον διὰ τὴν σκηνὴν ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ εἶχε ὅσπην τὸ προσωπικὸν τοῦ ἐν Ἀθήραις σκηνικοῦ θιάσου, ἰδίως δὲ ὅ,τε χαρακτῆρ τῆς Μερόπης διεπλήσθη, καὶ ἡ ἐκλογὴ ἐν γένει τοῦ θέματος ἐγένετο κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν ὑποκριτικὴν ἰδιοφυΐαν τῆς πρωταγωνιστορίας τοῦ θιάσου τούτου, ἣτις καὶ τῶντι ἐν τῇ παραστάσει τῆς Μερόπης ἠδδοκίμησεν ἀπαρμιλλῶς, ἀναδειχθεῖσα πολὺ ἀνωτέρα ἐαυτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς πλήρη κατάληψιν τοῦ ἀνὰ χεῖρας δράματος ἠθέλεν εἶνε χρεῖα μᾶλλον ν' ἀκοσῆ καὶ ἴδῃ τις αὐτὸ διδασκόμενον ἀπὸ τῆς σκηνῆς. Ἡ ἐννοια πολλῶν περικοπῶν, φράσεων καὶ λέξεων, γενικῆ καὶ ἀόριστος ἐνεκα τῆς συμπαννώσεως, μόνον διὰ τῆς ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἀπαγγελίας καὶ ὑποκρίσεως εἶνε δυνατὸν νὰ εἰδοποιηθῇ καὶ γίνῃ καταληπτὴ· διὸ ἡ ἐμμηρία τοῦ δράματος κατὰ παράδοσιν εἰς τὸν ὑποκριτὴν παρὰ τοῦ ποιητοῦ γνησιώδης, ἔχει χρεῖαν τῆς σκηνῆς ἵνα γίνῃ καὶ εἰς ἄλλους κοινῆ. Ἡ κρίσις λοιπὸν τοῦ παρόντος δοκιμίου ἠθέλεν εἶνε, νομίζω, ἐν μέρει ἀτελής, ἐὰν ἠρώσέ τ ε αὐτὴν ἐκ μόνης τῆς ἀναγνώσεως. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι κρίσις λέγων, ἐννοῶ πάντοτε τοὺς πεφωτισμένους καὶ εὐλοκῶεις φίλους τῆς ποιήσεως, οἵτινες κρίνουσι καθ' ἑαυτούς, καὶ οἵτινες ἴστανται συνήθως μακρὰν ἀπὸ τῆς ὀχλοκρατίας τοῦ τύπου, ὅχι τοὺς ἀμαθεῖς καὶ ἀσυνειδήτους ὑβριστάς μου, τοὺς μελανωτάς τῶν ἐφημερίδων.

Περὶ τῆς γλώσσης καὶ μετῶ κῆς δὲν ἔχω νὰ εἶπω τίποτε, διὸ ὅσοι ἠξίωσαν τῆς εὐμενῶς προσοχῆς αὐτῶν τὰ προηγουμένα δραματικά μου δοκίμια, γνωρίζουσι τὸ σύστημα μου. Ἐν τῇ κατάσκευῇ τῶν ἰάμβων ἀκολοθῶ ὄχι ἀκριβῶς τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας μετριότης, ἀλλὰ τοὺς κανόνας ἐκείνων, ὅσους ὑπαγορεύει ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ φῶσις τῆς σημερινῆς γλώσσης, οὐσιωδῶς διαφόρου τῆς ἀρχαίας. Οὕτω π. χ. ἐν πολλοῖς στίχοις δὲν ὑπάρχει οὔτε ἡ πενθήμερης οὔτε ἡ ἐφθήμερης τομῆ τῶν παλαιῶν, πολλαχοῦ δὲ λείπει καὶ αὐτὴ ἡ εἰς ἀνόμοια κατὰ τὸν μῆθρον διάφοροι τοῦ στίχου, ὅπερ θεωρῶ ὡς τὸ κύριον θεμέλιον τῆς νέας ἱαμβικῆς σιζωνοχίας. Ὡς πρὸς δὲ τὴν γλώσσαν αὐτὴν ἡ προσέγγισις τῆς σκηνῆς μοὶ ἐπέβα-

λεν ἀφθονωτέραν τὴν χρῆσιν τῶν νεωτέρων στοιχείων τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς. Καὶ τύποι καὶ συντάξεις καὶ σημασιώμενα κλίνουσι πολὺ ἐν τῷ δράματι οὗτω πρὸς τὴν συνήθειαν τῆς κοινῆς γλώσσης. Τῶν ἐγκλινομένων π. χ. καὶ ὁ τονισμὸς καὶ ἡ σύνταξις πολλαχοῦ εἶνε κατὰ τοὺς κανόνας τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς, ὄχι τῆς ἀρχαίας. Ἡ χρῆσις δὲ καὶ ἐκλογή τῶν διαφορῶν τοῦτων ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας συντακτικῶν καὶ τυπικῶν στοιχείων εἶνε ποικίλη, κατὰ τὰς ἐκάστοτε προσπιπούσας ἀνάγκας τοῦ νοήματος.

Αἱ περὶ τοῦ μύθου τοῦ δράματος ἱστορικαὶ ἢ μᾶλλον ὡς ἱστορικαὶ εἰδήσεις εἶναι ἐλάχισται καὶ οὐδαμναὶ σχεδὸν (Παισαν. Δ'. γ'. 6, Ἀπολλόδωρ. Β'. ἡ, 5.). Τὰ χάσματα συνεπλήρωσα κατὰ τὸ πιθανὸν καὶ εἰκός, συνεκιάζων ἐξ ὅσης εἶχον βεβαίως ἀποσοῦν ἱστορικῆς ὕλης.

Ἐγραφον ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Μαΐου, 1866.

Δ. Ν. Β.

ΠΛΗΝ τοῦ ἐγγωρίου τύπου, καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἢ ἀνὰ χεῖρας Μερόπῃ ἔτυχε πολλῆς παρὰ πολλῶν εὐφημίας. Ἐν Παρισίοις ὁ σοφὸς ἀκαδημαϊκὸς καὶ ἐγκρατὴς τῆς ἑλληνικῆς, τῆς τε παλαιᾶς καὶ τῆς σημερινῆς, ὡς οὐδεὶς ἕτερος, Bruuet de Presle ἀφιέρωσεν ὀλόκληρον μάθημα εἰς τὴν Μερόπην, ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην «Σχολῆ τῶν ζωσῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν», ἧς ἐξῆρε θερυδὸς τὰς ἀρετάς. Ἐν δὲ τῇ Revue de Paris (1867. τεύχ. 37. σελ. 250—266, καὶ τεύχ. 38 σελ. 352—376) ὁ Marquis de Queux de Saint-Hilaire ἐδημοσίευσεν κρίσιν εὐμενεστάτην περὶ τῆς τραγωδίας καὶ τοῦ ποιητοῦ. Καὶ ὁ λαμπρὸς δὲ φίλος τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως, ὁ περικλεεὺς Saint-Marc Girardin ἐμελλε νὰ γράψῃ καὶ περὶ τοῦ δράματος οὗτου ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ τοῦ κλασικοῦ καὶ πασιγνώστου ἔργου «Coars de littérature dramatique», ὅτε ἐπελθὼν ὁ θάνατος ἀφήρησεν αὐτὸν οὐχ ἦντον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἧς ἦτο ὁ εἰλικρινέστατος φίλος καὶ συνήγορος, ἢ ἀπὸ τῆς Γαλλίας, ἧς ἦτο ἡ δόξα καὶ τὸ σεμνὸν ἀγλαΐσμα.

Ἄλλὰ καὶ ἐν Σερβίᾳ μεταφρασθεῖσα ἡ Μερόπῃ, προεκάλεσεν ὄραϊαν κρίσιν, ἣν δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ «Παρνασσῶ» περιοδικῷ τοῦ ἐν Ἀθήναις ὁμωνύμου Συλλόγου (ἔτους 1891, τόμ. ΙΔ', σελ. 697—703), μεταφερομένη ἐνταῦθα ἔχουσιν ὡς ἐξῆς :

«Ὡς γνωστὸν, ὁ παρ' ἡμῖν πρόεδρος τῆς Σερβίας κ. Βλάδαν Γεώργεβιτς μετέφρασεν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν Σερβικὴν τὴν «Μερόπην» τοῦ κ. Βερναρδάκη. Ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας ἐνδιατρίβων Σέρβος διδάκτωρ κ. Milan Savitch, ἐν ἐδιαίτερῳ αὐτοῦ ἄρθρῳ δημοσιευθέντι ἐν τῷ ἑβδομαδιαίῳ φιλολογικῷ περιοδικῷ «Ἰάβωρ» φέρει λίαν εὐμενεῖς κρίσεις περὶ τοῦ ἔργου τοῦ κ. Βερναρδάκη. Τὸ ἄρθρον οὗτο κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς Σερβικῆς ἔχει οὕτω :

«**Μερόπῃ**, τραγωδία εἰς πράξεις πέντε, ὑπὸ κ. Δ. Ν. Βερναρδάκη, μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν Σερβικὴν ὑπὸ κ. Βλάδαν Γεώργεβιτς, καὶ δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ περιοδικὸν «Ὅταζβίνα» (Πατρις) τεύχος Ἰουλίου 1892.

Ἐν τῷ περὶ ποιήσεως συγγράμματι αὐτοῦ (Κεφ. Δ') ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει, ὅτι ἐν πάσῃ τραγωδίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ συγγενεῖς ἢ ξένοι φίλοι ὀλεθρῶς ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς τύχης ἀλλήλων, τρία τινὰ κινουῦσιν ἐν ἡμῖν τὸ αἰσθημα τοῦ φόβου καὶ τοῦ οἴκτου. Πρῶτον, ὅταν συγγενὴς ἢ φίλος φονεῖται συγγενῆ τινὰ ἢ

φίλον του και γνωρίζη τίνα φονεύει, ως η Μήδεια του Ευριπίδου, ητις φονεύει τα έαυτής τέκνα· δεύτερον, όταν φονεύη, άλλ' άγνοη τίνα φονεύει, μανθάνη δε τουτο βραδύτερον, ως ο Οιδίπους του Σοφοκλέους, οστις φονεύει τον πατέρα του· και τρίτον όταν έχη μὲν την πρόθεσιν να φονεύση, άλλ' άναγνωρίζη έγκαιρώς τον ον προτίθεται να φονεύση, και ούτως απέχη του φόνου, ως η Μερόπη του Ευριπίδου, ητις διανοείται μὲν να φονεύση τον υιόν της Αϊπυτον, άλλ' άναγνωρίζει αυτον έγκαιρώς, και ούτως απέχει του φόνου. Αυτη η τρίτη περίπτωση είνε κατά τον Αριστοτέλην η άριστη. Αλλά αι σημεριναι ήμῶν βλέψεις δεν συνάδουσι με τας του Αριστοτέλους· η δευτέρα περίπτωση θεωρείται σήμεραν υπό τραγικήν έποψιν ως η άριστη, και τουτο διότι η μὲν πρώτη περίπτωση είνε καθ' αυτὸ φρικώδης, η δε τρίτη είνε ούδεν άπολύγει άποτέλεσμα, αλλά μόνον εμφαίνει πρόθεσιν, δυναμένην όμως να προξενήσῃ συγκινησιν.

Ἐκ τῶν λόγων του Αριστοτέλους μανθάνομεν επίσης, οτι οι αρχαιοί Έλληνες έπεξεργάσθησαν τον περι Μερόπης μύθον, και οτι πρώτος ο Ευριπίδης, επί τη βάσει του ήθθέντος μύθου, έγραψε τραγωδίαν υπό τον τίτλον «Κρεσφόντης». Και άπωλέσθη μὲν σὺν τῷ χρόνῳ η τραγωδία αυτη, αλλά διεσώθη ο μύθος, οστις και μόνος είνε εξαίρετως τραγικός. Ἐάν δε λάβομεν υπό σήν τον περι την δραματικήν συγγραφήν τρόπον του Ευριπίδου, τα έναπολειφθέντα αυτου έργα, ως και την επιρόην, ην ταυτα εξήσκησαν επί των συγχρόνων αυτου, και προ πάντων επί των μεταγενεστέρων, οφείλομεν να παραδεχθῶμεν, οτι ο περι Μερόπης μύθος εδημιουργήθη τρόπον τινά προς χρῆσιν του Ευριπίδου, και οτι μόνος αυτος ήδύνατο να έπεξεργασθῆ δεόντως προς συγγραφήν άληθους τραγωδίας. Ἐτεροι ποιηται ούδε καν διανοήθησαν να χρησιμοποιήσωσιν αυτὸ τὸ θέμα· δικαίως λοιπόν και ο Αριστοτέλης άποκαλει τον Ευριπίδην τον τραγικώτατον των ποιητών· ο δε μέγας αυτου αντίπαλος, ο Σοφοκλής, λέγει οτι αυτος μὲν (ο Σοφοκλής) παρουσιάζει τοιούτους χαρακτήρας, οποιους ο ποιητής οφείλει να δημιουργήση, ο δε Ευριπίδης παρουσιάζει τοιούτους, οποιους πρέπει να έχασι τα δρώντα πρόσωπα. Ἄρα ο Σοφοκλής εικονίζει τους ανθρώπους ούτως, όπως ως έγγιστα οφείλουσι να ὄσιν, ο δε Ευριπίδης ούτως, ως πράγματι είνε.

Ἐκ τῶν άνωτέρω γίνεται δήλον, οτι ο Ευριπίδης ητο ο μάλλον πλησιέστερος είνε την έννοιαν, ην περι τραγωδίας ση-

μερον έχομεν. Ο Ευριπίδης είνε πραγματιστής, συνάμα δε και καλλιτέχνης, μη άρκοίμενος είνε τας περιπετειάς, ως ο μύθος παρέχει, αλλά δημιουργῶν και πλείστας άλλας νέας. Ουδόλωσ λοιπόν παράδοξον, οτι τοιούτος ποιητής συνεκίνησε τους συγχρόνους αυτου συμπολίτας και αυτον τον μέγαν Σοκράτην, εξήσκησε δε μεγάλην επιρόην ού μόνον επί της μεταγενεστέρας δραματικής ποιήσεως, ως λ. χ. επί της ποιήσεως του Αριστοφάνους, αλλά και όλων των άλλων ειδῶν της ποιήσεως και καλλιτεχνίας. Η αξία όμως αυτου μόνον μετά θάνατον άναγνωρίσθη, διότι κατά τον βίον του ματαιώς ήγωνίσθη εναντίον των παλαιῶν παραδόσεων της τέχνης, ην ο Σοφοκλής άντεπεροσόπευεν. Η ύπόληψις, ης άπολαμβάνει ο Ευριπίδης, λέγει ο Κούρτιος, έγκειται εν τη επιτυχεί χρήσει των αρχαιῶν μύθων, εν σχέσει προς τα ανθρώπινα πράγματα. Ο Ευριπίδης έπόθησε την άλήθειαν και την παράστασιν χαρακτήρων, οποιοι πράγματι εν τῷ κόσμῳ ύπάρχουσιν, ο δε πόθος ούτος επικρατεῖ και σήμεραν, και θα επικρατῆ άείποτε εν τη πραγματικῇ ποιήσει.

Μεταξύ πάντων των αρχαιῶν ελληνικῶν μύθων ο μάλλον έλκίσας την προσοχήν των νεωτέρων δραματικῶν, είνε ο περι Μερόπης. Τον μύθον τουτον έχρησιμοποίησε προς ποιήσιν τραγωδίας, η τουλάχιστον έδωσε δι' αυτου σχέδιον τοιαύτης ο καρδιάλιος Ρισχελιέ κατά τὸ έτος 1641 υπό τον τίτλον «Τηλεφόντης». Βραδύτερον έπεξεργάσθησαν τὸ αυτὸ θέμα ο Γιλδέρτης και Σαπέλ, προ πάντων δε ο Ιταλὸς Μάφιος και ο Γάλλος Βολταίρος. Ο Μάφιος έγραψεν εν έτει 1713 την Μερόπην του, ην οι σύγχρονοι αυτου ζίαν εξετίμησαν, ο δε Βολταίρος άνωμολόγησεν οτι πρώτος ο Μάφιος κατόρθωσε να ποιήσῃ τραγωδίαν άνευ έρωτικής πλοκής, ένθα τὸ μητρικὸν φίλτρον παρέχει ὄλας τας περιπετειάς. Η Μερόπη του Βολταίρου παρεστάθη τὸ πρώτον κατά τὸ 1743, και επέτυχε πληρέστατα.

Ἐξ όλων των άνωτέρω τραγωδιῶν, αι μόναι γνωσταί είνε έμέ, είνε η του Βολταίρου και ηδη η νεωτέρα του Βερναρδάκι. Η πρώτη έγράφη είνε ποιήσιν ὁμοιοκαταληκτουσαν, η δε δευτέρα είνε πεζὸν λόγον, τουλάχιστον ούτω μετέφρασεν ο κ. Βλάδαν¹⁾. Αλλά εν τῷ ο Βολταίρος προσεκολλήθη καθ' ὄλοκληρίαν είνε τον μύθον, ο Βερναρδάκης άπ' εναντίας μικράν αυτου έκαμε χρῆσιν, και έποίησε τραγωδίαν ὄντως εξαίρετον εν τη άληθει της λέξεως σημασία. Η τραγωδία του Βολταίρου έπρεπε να άνομασθῆ «Πολυφόντης»; διότι ο Πολυφόντης πράγματι εύρίσκει

ἐν αὐτῇ τραγικὸν τέλος, ἐν ᾧ ἡ τοῦ Βερναρδάκη τραγωδία ἢ ὀνομασθεῖσα «Μερόπη», δικαίως φέρεται τὸν τίτλον.

«Θέλω ἐν ἀρχῇ ἐκθέσει τὸν μῦθον, ἵνα γείνη δῆλον πῶς ὁ Βερναρδάκης μεγαλοφυῶς ἐνόησεν αὐτὸν καὶ τὸν ἐπεξεργάσθη πρὸς ποιήσιν τραγωδίας.

«Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑρακλειδῶν διανομὴν τῆς Πελοποννήσου, μετὰ τὴν κατάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Δωριέων, κατὰ τὸν ἐνδέκατον π. Χ. αἰῶνα, ἡ εὐφορος Μεσσηνία περιῆλθεν εἰς τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Κρεσφόντην, ὅστις συνεζεύχθη τὴν Μερόπην, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας Κυψέλου, ἐκ τῆς ὁποίας ἔσχε τρεῖς υἱούς. Ἡ ἐν Μεσσηνία μεταπολίτευσις συνετελέσθη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰρηνικῶς, καθότι ὁ Κρεσφόντης, πιθανῶς τῇ εἰσδησίᾳ τῆς Μερόπης, προσεπάθησε νὰ συνδιαλλάξῃ νικητὰς καὶ νικηθέντας, καὶ νὰ συγχωρεῖσθαι αὐτοὺς εἰς ἓν ἔθνος. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἤρесе τῇ τῶν Δωριέων ἀριστοκρατίᾳ, ἥτις στασιάζει ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐπίσης Ἑρακλείδου Πολυφόντου. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν φονεῖται ὁ Κρεσφόντης, καὶ σὺν αὐτῷ καὶ οἱ δύο πρεσβύτεροι υἱοὶ του, μόλις δὲ σωθεὶς ὁ νεώτερος υἱὸς του Αἰπυτος, μεταφέρεται παρὰ τινα φίλον εἰς Αἰτωλίαν. Ὁ Πολυφόντης ἀρπάζει τὴν ἐξουσίαν, ὅπως ἀποκτήσῃ δὲ καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν κατοίκων, νυμφεύεται καὶ τὴν χήραν τοῦ Κρεσφόντου Μερόπην. Ἀλλ' ὁ Πολυφόντης δὲν εἶνε ἀσφαλής, ἐφ' ὅσον ζῆ ὁ υἱὸς τῆς Μερόπης, τούτου δ' ἕνεκα ὑπόσχεται ἀμοιβὴν εἰς ὃν τινα ἤθελε φέρῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ Αἰπύτου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Αἰπυτος ἐνπληκίωθεὶς καὶ γνωρίσας τίς ἦτο, ἀποφασίζει νὰ μεταβῇ εἰς Μεσσηνίαν καὶ ἐκδικηθῇ τὸν πατέρα του. ἔρχεται λοιπὸν εἰς Μεσσηνίαν καὶ παρουσιάζεται εἰς τὸν Πολυφόντην ὑπὸ ψευδὲς ὄνομα καὶ ὡς φονεὺς τοῦ Αἰπύτου. Ἡ Μερόπη, μαθοῦσα ὅτι ὁ ἐλθὼν ξένος εἶνε ὁ φονεὺς τοῦ Αἰπύτου, ἀποφασίζει νὰ φονεῖσθαι αὐτόν, ἀλλ' ἐν τῇ κρισίμῳ στιγμῇ ἀναγνωρίζει τὸν υἱόν, καὶ συνεννοεῖται μετ' αὐτοῦ νὰ φονεῦσθαι τὸν Πολυφόντην, ὃν πράγματι φονεῖται ὁ Αἰπυτος καὶ καταλαμβάνει τὴν ἐξουσίαν.

«Τοιοῦτος ὁ μῦθος. Κατὰ δὲ τὴν ἱστορίαν, ὁ Αἰπυτος δὲν ἦτο υἱὸς τῆς Μερόπης, ἀλλ' Ἀρκάς τις, ὅστις ἐκίνησε στάσιν ἐν Μεσσηνίᾳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κρεσφόντου καὶ κατέλαβε τὴν ἐξουσίαν.

1) Ἡ Μερόπη τοῦ κ. Βερναρδάκη μεταφράσθη εἰς περὶ λόγον, ἵνα μὴ χάσῃ τὸν τίτλον ἀπολεσθῆ ἢ καλλονὴ καὶ τῆς ἐλαχίστης φράσεως.

«Ὁ Βολταῖρος μετεχειρίσθη τὸν μῦθον μετὰ τινος παραλλαγῆς κυρίως εἰπεῖν προετίμησεν ἑτέραν παράδοσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Πολυφόντης δὲν ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν Μερόπην εὐθύς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ βραδύτερον, τουτέστι μετὰ τὴν ἐπιστροφήν τοῦ Αἰπύτου, καὶ τὴν ἀναγνωρίσιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Μερόπης, καὶ τὴν μεταξὺ μητρὸς καὶ υἱοῦ γενομένην συνεννόησιν, τοῦ νὰ προσποιηθῶσι ψευδῆ φιλίαν πρὸς τὸν Πολυφόντην, ἵνα εὐκολώτερον κατορθώσῃ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Καὶ πράγματι κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην, ὁ Πολυφόντης συμβιβάσθεις μετὰ τῆς Μερόπης, νυμφεύεται αὐτήν, ἀλλὰ φονεῖται ὑπὸ τοῦ Αἰπύτου καθ' ἣν στιγμὴν φέρεται θυσίας εὐχαριστηρίους διὰ τὸν μετὰ τῆς Μερόπης γάμον του.

«Ἡ τοῦ Βολταίρου λοιπὸν τραγωδία εἶνε ἀπλῶς ποιητικὴ ἐπεξεργασία δεδομένου μύθου, ἐπεξεργασία πλήρης ὠραίων εἰκόνων. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Βολταίρου δὲν δύναται νὰ μᾶς εὐχαριστήσῃ ὡς τραγωδία, καθ' ὃ μὴ ἔχον τοὺς ὅρους οὓς ἀπαιτεῖ αὐτή. Ἡ Μερόπη δὲν εἶνε ἡ τραγικὴ ἥρωίς, ἡ δὲ Μερόπη τοῦ Βολταίρου δύναται νὰ θεωρηθῆ ἀπλῶς ὡς θεατρικὸν ἔργον, ἐνθα τὰ πάντα ἐπὶ τέλους καλῶς ἀπολήγουσιν, ἀφ' οὗ ἐκβάλλεται τοῦ μέδου ὁ Πολυφόντης.

«Ἴδωμεν τώρα πῶς ἄλλως ἐνόησε τὸν μῦθον ὁ Ἕλληνας Βερναρδάκης. Τὰ πράγματα ἐκτίθενται μέχρι τινός, ὡς ἡ παράδοσις ἀναφέρει. Ἀμα καταλαβὼν τὴν ἐξουσίαν ὁ Πολυφόντης, νυμφεύεται τὴν Μερόπην, πείσας αὐτήν ὅτι αὐτὸς (ὁ Πολυφόντης) δὲν ἐφόνευσε τὸν σύζυγόν της, ἀλλ' ὅτι οὗτος εὖρθε πρὸς τὸν θάνατον κατὰ τὴν μάχην, οὐδ' ὅτι αὐτὸς ἐφόνευσε τοὺς υἱούς της, ἀλλ' ὅτι οὗτοι ἔπεσαν ὑπὸ χειρὸς ἄλλης. Μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ μετὰ τῆς Μερόπης γάμου του, ὁ Πολυφόντης, μὴ ἀποκτήσας μετ' αὐτῆς τέκνα, διανοεῖται ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν προϋχόντων Δωριέων, νὰ υἱοθετήσῃ τὸν Αἰπυτον. Ἡ πρόθεσις αὕτη τοῦ Πολυφόντου καθησυχάζει κάπως καὶ πράττει τὴν Μερόπην, ἥτις παραιτεῖται τῆς μετὰ τῶν Μεσσηνίων ἐναντίον τοῦ Πολυφόντου συνωμοσίας. Ἐν τῷ μεταξὺ παρουσιάζεται ὁ Αἰπυτος ὑπὸ ψευδὲς ὄνομα καὶ ὡς φονεὺς ἑαυτοῦ, προστρέχει εἰς τὸν βωμὸν αἰτούμενος προστάσιαν, καὶ ψευδῶς ὁμολογεῖ εἰς τὸν Πολυφόντην, ὅτι ἐφόνευσε τὸν Αἰπυτον. Ὁ Πολυφόντης πιστεύει μὲν εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ ξένου, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἔχει καταφύγει εἰς τὸν βωμὸν ὡς ἱκέτης, ἀναγκάζεται νὰ τῷ ὑποσχεθῆ προστάσιαν. Ἐν τούτοις ἡ γραῖα τροφὸς τῆς Μερόπης Εὐρυμέδνη, πείθει αὐτήν, ὅτι ὁ Πολυφόντης οὐ μόνον δὲν διανοεῖται

νά υιοθετήσῃ τὸν Αἴπυτον, ἀλλ' ὅτε μάλιστα ἔσπειλε φονεῖς εἰς Αἰτωλίαν, ἵνα φανεύσῃ τὸν υἱὸν τῆς. Ἡ Μερόπη μαθοῦσα ἐν ἐν τῷ μεταξὺ, ὅτι ὁ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ξένος εἶνε ὁ φονεὺς τοῦ υἱοῦ τῆς, καὶ ὅτι ὁ Πολυφόντης προστάτει αὐτόν, οὐδὲν πλέον ἀμφιβάλλει περὶ τῆς κακῆς πίστεως τοῦ συζύγου τῆς, καὶ ὁρμῆ κατὰ τοῦ ξένου, ὅπως φονεῖσθαι αὐτόν, ἀλλ' ἐμποδίζεται ὑπὸ τοῦ Πολυφόντου καὶ τῶν δορυφόρων, καὶ ἀποφασίζει νὰ θανατώσῃ αὐτόν κρυφίως. Ἡ πεποισθῆς αὐτῆς, ὅτι ὁ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ξένος εἶνε ὁ φονεὺς τοῦ υἱοῦ τῆς, ἐνισχύεται ἐτι μᾶλλον, ὅτε ὁ φυγαδεύσας ἄλλοτε καὶ διαφυλάξας τὸν μικρὸν Αἴπυτον ἀρχαῖος ὑπὲρ τῆς τοῦ οἴκου Λυκόρτας, ἐπιστρέψας ἐξ Αἰτωλίας, πλῆροφωρεῖ τὴν Μερόπην, ὅτι ἐξηφανίσθη ὁ Αἴπυτος. Εἰσέρχεται λοιπὸν νίκτωρ εἰς τὴν αἰθουσαν τοῦ βωμοῦ, ἐνθα κοιμᾶται ὁ Αἴπυτος. ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμήν ἐτοιμάζεται νὰ φονεῖσθαι αὐτόν, παρουσιάζεται καὶ πάλιν ὁ Λυκόρτας, ὅστις πληροφωρεῖ τὴν Μερόπην, ὅτι ὁ ξένος εἶνε αὐτὸς ὁ υἱὸς τῆς. Μήτηρ καὶ υἱὸς ἐναγκαλιζονται ἀλλήλους.

«Ἀλλ' ὁ Πολυφόντης εἶχε πράγματι υιοθετήσῃ τὸν Αἴπυτον, καὶ ἐπομένως δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῆ τὸν φονεὴ αὐτοῦ· ἠγνοεῖ ὅμως τίς ἦτο ὁ ξένος. Ἴνα πρᾶνῃ δὲ τὴν λύπην καὶ ἀγανάκτησιν τῆς συζύγου του, ὁ Πολυφόντης ὀρκίζεται αὐτῇ ὅτι θέλει θανατώσῃ τὸν ξένον. Ἀλλ' ἡ Μερόπη γνωρίζουσα, ὅτι ὁ Πολυφόντης ἐπιθυμεῖ τὸν θάνατον τοῦ Αἰπύτου, δὲν τολμᾷ οὐδὲ θέλει νὰ γνωρίσῃ αὐτῷ, ὅτι ὁ ξένος εἶνε ὁ υἱὸς τῆς. Ἡ ἀπελπισία αὐτῆς φθάνει εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, ὅτε ὁ Πολυφόντης τῇ ἀγγέλλει ὅτι θέλει φονεῖσθαι τὸν ξένον. Φρικτὸν δίλημμα! Ἐὰν μὲν γνωρίσῃ εἰς τὸν σύζυγόν τῆς ὅτι ὁ ξένος εἶνε ὁ υἱὸς τῆς, ὁ Πολυφόντης θέλει φονεῦσαι αὐτόν, τοῦλάχιστον ὡς αὐτὴ ὑποθέτει, ἐὰν δὲ δὲν τῷ ἀνακοινώσῃ, πάλιν ὁ Πολυφόντης θέλει θανατώσῃ αὐτόν, ὡς ὁ ἴδιος ἐδήλωσε. Ἐν τῇ φρικτῇ ταύτῃ θέσει εὐρισκομένη, ἰκετεύει τὸς σύζυγόν τῆς, ὅπως φεισθῆ τῆς ζωῆς τοῦ ξένου, ἀλλ' ὁ Πολυφόντης οὐδὲν πλέον θέλει ν' ἀκούσῃ, διότι ὠρκίσθη εἰς τοὺς θεοὺς ὅτι θέλει φονεῖσθαι τὸν ξένον. Ἄγουσιν ἤδη τὸν Αἴπυτον πρὸς θάνατον, ἀκολουθοῦντος τοῦ Πολυφόντου. ἐν τῇ κρίσει δὲ ταύτῃ στιγμῇ ὁρμῆ ἡ Μερόπη κατὰ τοῦ Πολυφόντου, καὶ φονεῖ αὐτόν Ἐπαιίστανται οἱ Μεσσηνιοὶ ἐλευθερώσουσι τὸν ξένον, καὶ ἀνακηρύττουσιν αὐτόν ὡς βασιλέα. μαθόντες παρὰ τοῦ Λυκόρτου, ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ τῆς Μερόπης υἱὸς Αἰπύτος.

«Ἀλλ' οἱ Δωριεῖς δὲν θέλουσι ν' ἀναγνωρίσωσι τὸν Αἴπυτον ὡς βασιλέα, ἐφ' ὅσον δὲν ἠθελε τιμωρηθῆ ὁ φονεὺς τοῦ Πολυφόν-

του. Συνεπεῖα τούτου ἐκρήγνυται ἐμφύλιος πόλεμος, πρὸς κατάπαυσιν δ' αὐτοῦ ἡ Μερόπη μεταβαίνει πρὸς τὴν Γερουσίαν τῶν Δωριέων, καὶ αὐτοκτονεῖ ἐνώπιον αὐτῆς, προσφέρουσα οὕτως ἑαυτὴν θῦμα εἰς ἐξιλίωσιν τῶν Δωριέων. Ἡ πρᾶξις αὕτη συντελεῖ εἰς κατάπαυσιν τοῦ πολέμου, καὶ συμφιλιώσιν Δωριέων καὶ Μεσσηνίων, ἀμφοτέρω δὲ τὰ ψῦλα ἀναγνωρίζουσι τὸν Αἴπυτον ὡς βασιλέα.

Ἐκ τῆς μικρᾶς ταύτης ἐξελίξεως γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ Βερναρδάκης ἐξ ἀπλοῦ μύθου κατώρθωσε νὰ ποιήσῃ ἀληθῆ τραγωδίαν, πλήρη τραγικῶν περιπετειῶν καὶ ἐπεισοδίων. Ἐκ γυναικὸς ἐμφορομένης ὑπὸ κοινοῦ αἰσθήματος ἐκδικήσεως, ἀπέδειξεν ἀληθῆ τραγικὴν ἥρωϊδα, ὑψηλοῦ χαρακτῆρος, καὶ ἵνα τοῦτο κατορθώσῃ, ὤφειλε νὰ παραβῆ τὸν μῦθον, καὶ παρουσιάσῃ αὐτὴν ὡς φονεὴ τοῦ Πολυφόντου. Ἡ Μερόπη ἠμάρτησε συζευχθεῖσα τὸν Πολυφόντην, ὡς ἡ μήτηρ τοῦ Ἀμλέτου Γερτρούδη ἠμάρτησε συζευχθεῖσα τὸν φονεὴ τοῦ συζύγου τῆς Κλαύδιον. Καὶ ἐπινώρθωσε μὲν τὸ ἁμάρτημα τοῦτο, ἀλλὰ τὸ ἐπινώρθωσε δι' ἐτι μεγαλύτερου ἁμαρτήματος, διὰ τοῦ φόνου δηλονότι τοῦ Πολυφόντου, τὸ δ' ἁμάρτημα τοῦτο ἐπέδρασε μοιραίως καὶ ἐπὶ τῆς τύχης αὐτῆς, καὶ συνεπίνεγκε καὶ τὸν ἑαυτῆς θάνατον. Ὄφειλε ν' ἀποθάνῃ, διότι ἐφόνευσε τὸν Πολυφόντην, ἂν καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐνόμιζεν, ὅτι εἶχε δίκαιον νὰ πράξῃ τὸν φόνον τοῦτον· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Πολυφόντης πράγματι εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ υιοθετήσῃ τὸν Αἴπυτον, οὐδὲν πλέον εἶχε δίκαιον νὰ φονεῖσθαι αὐτόν. Ἐνταῦθα ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ τραγικὴ περιπέτεια. Καὶ τώρα ἐπίσης τραγικὴ περιπέτεια εἶνε ἡ ἐξῆς: Ὁ θάνατος τοῦ Πολυφόντου γίνεται ἀφορμὴ πολλῶν ἐρίδων, ἡ πατρὶς φθάνει εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον, πρόκειται δὲ ἤδη δυοῖν θάτερον, ἢ νὰ ἀπολεσθῆ ἡ πατρὶς, ἢ πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς νὰ πέσῃ ἕτερον μικρότερον θῦμα. Τὸ μικρότερον τοῦτο θῦμα εἶνε αὐτὴ ἡ Μερόπη, ἢ ἄμεσος ἄλλως τε ἀφορμὴ τῶν ἐρίδων. Προσφέρουσα ἄρα ἑαυτὴν θῦμα χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος, ἡ Μερόπη ἐξαγνίζεται τοῦ ἁμαρτήματός τῆς, καὶ φθάνει εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς τραγικῆς λάμψεως.

Ἡ πόσον ὠραία ἡ σχέσις μεταξὺ αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, ὅπερ καὶ πάλιν ἀποτελέσμα εἶνε αἰτία ἐτέρου ἀποτελέσματος καὶ ἐφεξῆς μέχρι τέλους!

Ἡ μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἠδύνατο ἡ Μερόπη νὰ καταστῆ ἀληθῶς τραγικὴ ἥρωϊς, ἢ δὲ «Μερόπη» ἀληθῆς τραγωδία. Ὁ Βερναρδάκης λοιπὸν εἶνε ἄξιος ἀπόγονος τοῦ Εὐριπίδου, ὡς κατορθώσας νὰ συσχετίσῃ τὴν ἀρχαίαν κλαδικὴν ποίησιν μετὰ τῆς νέας τέχνης».

τοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τῷ Ἀνατολικῷ Ἰνστιτούτῳ τῆς Νεαπόλεως, παρ' ᾧ ἐμαθήτευσε καὶ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Καρμ. Καζζᾶτος) ἀναμένει νὰ δημοσιεύσῃ τὴν «Φαῦσταν», καὶ τίς ἠξεύρει ἂν εὐτολμὸς τις συνθέτης ἐξ ἡμῶν δὲν θελήσῃ νὰ ἐνδύσῃ μὲ τῶν μουσικῶν τόνων τὴν περιβολὴν τὰ δύο ταῦτα ἀριστουργήματα. ἐν οἷς δύο μεγάλᾳ πάθῃ ἔχουν εὖρη ἐπὶ τέλους τὸν ποιητὴν των».

ΕΝ Ἰταλίᾳ σοφὸς κριτικὸς καὶ ἑλληνιστὴς, ὁ ἐλλόγιμος καθηγητῆς κύριος G. F. Damiani ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ (Italia del Popolo) ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύγχρονος ἑλληνικὴ φιλολογία», λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Carmelo Cazzato μεταφράσεως τῆς πρώτης πράξεως τῆς Μερόπης (Saggio di traduzione dal greco moderno della Merope di D. N. Bernardaki), ἄρθρον περισπούδαστον, οὐ μεταφρασθέντος ἐν τῇ Ἀκροπόλει (ἐτ. 1901, 28 Ὀκτωβρίου) μεταφερομένῳ ἐνταῦθα τὰς ἐξῆς περικοπὰς :

«Ὁ Καζζᾶτος ἐδημοσίευσε καὶ μετάφρασιν εἰς στίχους ἀνομοιοκαταληκτοῦς τῆς πρώτης πράξεως τῆς «Μερόπης» τοῦ κ Δ. Ν. Βερναρδάκη. καθηγητοῦ ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ Πανεπιστημίῳ. ὃν οἱ Ἕλληνες τάσσουσι τέταρτον ἐν τοῖς ἔθνικοῖς αὐτῶν τραγικοῖς ποιηταῖς μετὰ τὸν Αἰσχύλον, Σοφοκλέα καὶ Εὐριπίδην. Ἡ μετάφρασις εἶνε ἀκριβής, εἰ καὶ ὁ ἐνδεκασύλλαβος στίχος τοῦ Καζζᾶτου δὲν ἔχει τὴν ποικιλίαν, τὴν φυσικότητα καὶ τὴν εὐστροφίαν τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου τοῦ πρωτοτύπου, οὐδὲ βαίνει ἀνευ φράσεων, νῦν μὲν ἄγαν δημωδῶν, νῦν δ' ἄγαν ἀρχαϊκῶν. Δὲν γνωρίζω δρᾶμα νεώτερον (dramma moderno), ἐν ᾧ ἡ μπηρικὴ φιλοσοφία νὰ ἐξεφράσθῃ μετὰ τόσης περιπαθείας, μεθ' ὅσης ἐν τῇ Μερόπῃ ταύτῃ, καθὼς δὲν γνωρίζω τραγωδίαν, ἥτις νὰ δύναται ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν «Φαῦσταν» τοῦ αὐτοῦ Βερναρδάκη, ἐν τῇ παραστάσει τοῦ ἀθέσμου ἔρωτος μπηρικῆς πρὸς προγονόν. Ἡ «Φαῦστα» εἶνε ἀπλῶς καὶ ἐκπᾶγλως ὑψηλὴ (La «Fausta» è semplicemente e terribilmente sublime !).

«Εἶνε εὐτύχημα διὰ τὴν Ἰταλίαν ἡ νέα αὕτη ἑλληνικὴ φιλολογία, ἥτις συγκεφαλαιοῦσα ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, ἀνακαινιζομένη δὲ καὶ ἀναζωογονουμένη εἰς τὰ νάματα τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, ἀρχίζει νὰ εὐρίσκη σπουδαστὰς καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ, ἥτις κατεκλύσθη ὑπὸ πλημμύρας μετριοτήτων καὶ ὑπεραλπίου ὁμίχλης. Ἐς δημοσιεύσῃ ὁ κ. Καζζᾶτος ὁλόκληρον τὴν «Μερόπην» του ἀμέσως ἕτερος μαθητῆς τοῦ Τριανταφύλλου (Σ. Ἀκροπ. τοῦ γνωστοῦ ὁμογενοῦς Κωνστ. Τριανταφύλλου, καθηγη-

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

ΜΕΡΟΠΗ, βασίλισσα Μεσσηνίας, σύζυγος Πολυφόντου
ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ, βασιλεύς Μεσσηνίας
ΕΥΡΥΜΕΔΗ τροφός Μερόπης
ΑΙΠΥΤΟΣ, υιός Μερόπης
ΛΥΚΟΡΤΑΣ, σωτήρ και παιδαγωγός Αιπύτου

ΔΟΥΛΟΙ και άλλα κωφά πρόσωπα

*Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν Στενωκλίῳ τῆς Μεσσηνίας κατὰ τὴν
ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα π. Χ.*

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α'.

ΜΕΡΟΠΗ και ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

[Ἀνάκτορα Πολυφόντου. Ἡ Μερόπη ἵσταται ἐμφροντις. Ὁ Πολυφόντης ἔρχεται ἐκ δεξιῶν τῆς σκηνῆς, και ἵσταται ἐπὶ μικρὸν προσέχων πρὸς αὐτήν. Ἡ Μερόπη στραφεῖσα βλέπει αὐτόν, και πως ταράττεται].

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Εἰς σκέψεις εἶσαι βυθισμένη, ἄνασσα,
σπουδαίας, βλέπω, και ἡ παρουσία μου
σ' ἐτάραξεν.

ΜΕΡΟΠΗ

Οὐδόλωσ· χαῖρε, βασιλεῦ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

χαρὰν ἂν εἶνε δυνατὸν τὸ μέτωπον
τὸ συνωφρωμένον τῆς συζύγου μου
να μοι παράσχη.

ΜΕΡΟΠΗ

Ὅλωσ ἰδιαίτεροι,
ἀσήμαντοι φροντίδες.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἡ βασίλισσα
βασιλικὰς φροντίδας πιθανώτερον
να εἶχε.

ΜΕΡΟΠΗ

Σ' ἐνθυμίζω, ὅτι πάντοτε
ὑπῆρξας μάντις ἀστοχος.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

τῶν καρδιῶν·

ἀλλὰ τῶν λόγων εὐστοχος ἀκροατῆς
καὶ θεατῆς τῶν ἔργων.

ΜΕΡΟΠΗ

Δὲν ἐννόησα

ὅτι ἐγὼ τῆς μαντικῆς δυνάμεως
μετέχω, ἢν ἠρνήθην πρὸ μικροῦ εἰς σέ.
Οἱ λόγοι σου αὐτοὶ μοι εἰν' αἰνίγματα.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Αἰνίγμα εἶνε ἢ πλαστί σου ἄγνοια.

ΜΕΡΟΠΗ

Ἐὰν δὲν ἤμην πρὸ ὀλίγου ἔμφροντις,
ἤρχισα τώρα ἀληθῶς νὰ γίνωμαι.
Μὰ τοὺς θεοὺς, ᾧ βασιλεῦ, δὲν σ' ἐννοῶ.
Δάλησον γλῶσσαν καθαρὰν ὑπαινιγμῶν
καὶ φανεράν. Ἄν τῆς ὀργῆς σου ἔστησας
ἐμὲ σκοπόν, ὡς κόρη μὴ βασάνιζε
κεντῶν μὲ τὴν βελόνην· πλῆξον ἀνδρικῶς,
διὰ τοῦ ξίφους. Ἄναξ, λέγε φανερά:
τί ἔργα εἶδες καὶ τί λόγους ἤκουσας;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Δὲν εἶπα σοῦ, Μερόπη, πλὴν γνωστὰ εἰς σέ.
Ὁ θρόνος τοῦ συζύγου σου καὶ θρόνος σοῦ
ἐπὶ κρατῆρος ἠφαιστείου, πρὸ πολλοῦ
εἰς ἔκρηξιν ἐτοίμου ἦδη ἴσταται.
Συνωμοσία πρὸ πολλοῦ λανθάνουσα
λυμαίνεται τὸ κράτος· συνωμόται δὲ
τῆς Μεσσηνίας εἶνε ὅλος ὁ λαός.
Πολὺ ταχέως, φαίνεται, ἐλθισμόνησαν
οἱ ἀγαθοὶ τῆς Μεσσηνίας κάτοικοι,
ὅτι αἰχμάλωτ' εἶνε τῶν κατακτητῶν
ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦτο αισθανόμενοι
ὑπὲρ τὸ δέον τὸν ζυγὸν βαρύνοντα
τῶν Δωριέων ἐπὶ τοῦ τραχήλου των,

νὰ τὸν ἀποτινάξουν ἐφαντάσθησαν,
χωρὶς ὀλίγον πέραν, εἰς τὴν γείτονα
Λακωνικὴν, στραφέντες, τὸ παράδειγμα
νὰ φοβηθῶσι καὶ τὴν τύχην τὴν σκληρὰν
τῶν δυστυχῶν Εἰλώτων. Τόσον ὁ λαὸς
μωρὸς καὶ μύψι εἶνε. Οἱ Μεσσήνιοι
ὀπλίζονται ἐν τούτοις, καὶ ὀλόκληρος
ἡ Μεσσηνία μόνον εὐκαιρον στιγμὴν
προσμένει, ἵνα ἐγερθεῖσα σύσσωμος,
τῶν Δωριέων, ὡς ἐλπίζει, τὸν ζυγὸν
συντριψῆ, καὶ τὸν λαομίσητον ἐμὲ
ἀπὸ τοῦ θρόνου ῥίψῃ τῶν Ἡρακλειδῶν.
Τὸ κέντρον δὲ γνωρίζεις, καθὼς λέγουσι,
φιλιτάτη μου Μερόπη, τῶν συνωμοτῶν
ποῦ εἶνε;

ΜΕΡΟΠΗ

Ἐγὼ; Ὅχι.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ.

Εἰς τὰνάκτορα.

ΜΕΡΟΠΗ.

Μ' ἐκπλίττεις.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ.

Ναί, ἐδῶ, εἰς τὰ ἀνάκτορα.

Ἐν μόνον μέχρι τοῦδε δὲν κατῶρθωσα
ν' ἀνακαλύψω: τίς εἶνε ὁ εὐτυχῆς
διάδοχος μου. Πλὴν καὶ τοῦτο πάραυτα
ὁ ἀρχηγὸς θὰ μ' εἴπῃ τῶν συνωμοτῶν.

ΜΕΡΟΠΗ.

Ὁ ἀρχηγὸς τίς εἶνε τῶν συνωμοτῶν;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ.

Ἡ φίλη σύζυγός μου, ἡ βασίλισσα
Μερόπη.

ΜΕΡΟΠΗ.

Μὲ ὑβρίζεις, βασιλεῦ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Καὶ ἄν

ἐγὼ σ' ὑβρίζω, φέρετ' εὐφημούμενον
εἰς τοῦ λαοῦ τὸ στόμα τὸ δημοφιλές
τῆς βασιλείσσης ὄνομα ἀπανταχοῦ
τῆς Μεσσηνίας.

ΜΕΡΟΠΗ

Τοῦτο ἄν ἠλήθευε,

νὰ μὲ εὐχαριστήσης, ἀναξ, ἔπρεπεν,
ὄχι νὰ μὲ ὑβρίσης. Ἄν δημοφιλές
τῆς βασιλείσσης φέρεται τὸ ὄνομα
ἐν Μεσσηνία, τίς ἐκ τούτου ἕτερος
πλειότερον κερδαίνει, ἢ ὁ βασιλεὺς
τῆς Μεσσηνίας; Ἀλλὰ διὰ τί ἐγὼ
νὰ εὐνοῶμαι τόσον, ὄχι δὲ καὶ σύ;
Ἀπλούστατος ὁ λόγος: Σὺ τὴν εὐνοίαν
ποτὲ τῶν Μεσσηνίων δὲν ἐζήτησας,
ἐξ ἀδιαφορίας πάντως, ἐὰν μὴ
ἐξ ὑπεροπτικῆς περιφρονήσεως.
Μετ' εὐμενείας φερομένη πρὸς αὐτοὺς
ἐγὼ ἀπ' ἐναντίας, τὴν ἀγάπην τῶν
ἐκέρδησα εὐκόλως καὶ συμπάθειαν.
Ἐκτὸς δὲ τούτου σὺ μὲν εἶσαι Δωριεὺς,
κατακτιτῆς, διὰ τοῦ ξίφους ἐξωθεν
ἐπίδραμὼν εἰς ταύτην τὴν χερσόνησον·
ἐγὼ δὲ Ἀρκαδία, τοῦ αὐτόχθονος
κ' εἰρηνικοῦ τῆς Ἀρκαδίας ἀνακτος
θυγάτηρ, τοῦ Κυψέλου. Ἐπὶ πᾶσι δὲ
σύ μὲν ἀνὴρ, ἀνάσσων διὰ σιδηροῦ
τῆς βίας ξίφους, ἀσθενῆς δ' ἐγὼ γυνή,
τῆς γυναικειᾶς ὄπλον βασιλείας μου
τὸν λόγον μόνον ἔχουσα, τὸν ἄοπλον,
τὸν ἡμέρον δυνάστην τοῦτον τῶν θνητῶν,
εἰς τὴν καρδίαν ὅστις ἐνθρονίζεται

καὶ ζεύγ' εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ ὄχι σώματα,
ἀλλὰ ψυχάς.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Γνωρίζω τοῦτόν σου καλῶς
τὸν λόγον, τὸν δυνάστην σου τὸν ἄοπλον,
ὑπὸ τοῦ κράτους οὔτινος συρόμενοι
τῆς βασιλείσσης πλημιυροῦν τὸν θάλαμον
τὰ γυναῖα τῆς Μεσσηνίας κ' οἱ ἀργοί.
Αὐτὸς ἢ ῥίζα πάντων ἦτο τῶν κακῶν
ἀνέκαθεν καὶ εἶνε ἔτι σήμερον·
τῶν Μεσσηνίων τὴν καρδίαν κατ' ἐμοῦ
αὐτὸς ὁ διαστρέψας, καὶ εἰς τὸν λαὸν
τὸ ὄνομά μου καταστήσας μισητόν·
αὐτὸς ὁ ὑποσκάψας ἐν βραδύτητι,
ἀλλ' ἀσφαλῶς τοῦ θρόνου τὰ θεμέλια,
καὶ ἀπειλῶν κ' ἐμὲ νὰ ἐκθρονίσῃ νῦν,
ὡς ἄλλοτε τὸν μέγαν ἐξεθρόνισε
προκάτοχόν μου, σοῦ μὲν πρῶτον σύζυγον,
τῆς γῆς δὲ ταύτης πρῶτον βασιλέα, τὸν
Κρεσφόντην.

ΜΕΡΟΠΗ (μετὰ πενθίμου σοβαρότητος)

Τοῦ Κρεσφόντου, ἀναξ, τ' ὄνομα
θαμμένον κεῖται εἰς τὸ κενοτάφιον
τῆς Λήθης πρὸ πολλοῦ, ὅπως ἢ κόνις του
εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ἡρακλειδῶν.
Τ' ὄνομα τοῦτο ζοφερὸν κ' αἰφνίδιον
ἐκ τῶν νεωτέρων ἀναθάπτων σήμερον,
νὰ μ' ἐνθυμίσης προφανῶς ἠθέλησας,
ὅτι ὁ Πολυφόντης, ὁ νῦν βασιλεὺς
καὶ σύζυγός μου, θέλων τὸ διάδημα
τοῦ πρώτου μου ἀνδρός καὶ βασιλέως, τοῦ
Κρεσφόντου, νὰ ἀρπάσῃ, τὸν ἐφόνευσεν,
αὐτὸν καὶ δύο τέκνα μου.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ *(πρὸς ἑαυτὸν)*.
 ὦ παρελθὼν

ἀπαίσιον ! Ἐὰν ἐκ τῆς ὑπάρξεως
 νὰ ἐξαλείψῃ τις αὐτὸ ἠδύνατο ! *(γεγωνὸς πρὸς τὴν Μερόπην)*.
 Λοιπὸν εἰς τὴν ψυχὴν σου τὸ φαρμακερὸν
 φυτὸν τῆς ὑπονοίας, ὃ βασίλισσα,
 δὲν ἔπαυσεν ἀκόμῃ νὰ βλαστάνῃ. καὶ
 τοῦ ὄχλου νὰ τὸ τρέφῃ ἢ διαβολή ;
 Ἀκόμῃ δὲν ἐπέισθης οὐδὲ πείθεσαι,
 ὅτι τὰ πάντα μῦθοι ;

ΜΕΡΟΠΗ

ὅπως λέγεις σύ,
 ἀλλ' ὄχι καὶ ὁ κόσμος.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

ὦ Μερόπη μου,
 ὡς πότε μὲ τοῦ κόσμου τὰς διαβολὰς
 θὰ μὲ λυπῆς ; Ὁ κόσμος εἶνε βάσκανος.
 Αὐτὸς ὁ κόσμος οὗτος μὴ καὶ περὶ σοῦ
 δὲν λέγει, ὅτι σὺ ἢ ὑποθάλλουσα
 τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ μου κατ' ἐμοῦ, καὶ σὺ
 τῶν αἰωνίων τούτων συνωμοσιῶν
 κατὰ τοῦ θρόνου εἶσαι ἢ ψυχὴ ; Σιγᾶς ;

ΜΕΡΟΠΗ

Καὶ τί νὰ εἶπω ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

κατὰ τῶν διαβολῶν
 τοῦ κόσμου ! Ἐχεις δίκαιον. Μὴ τὸ λοιπὸν
 καὶ σὺ μὲ θλίβῃς μὲ ψευδεῖς διαβολὰς.
 Εἶμαι ἀθῶρος, καθαρὸς τοῦ αἵματος
 τῶν τέκνων σου κ' ἢ τοῦ Κρεσφόντου. Μὴ ἐμέ,
 ἑτέρους αἰτιῶ.

ΜΕΡΟΠΗ

Πλὴν σὺ ὁ ἀρχηγὸς
 δὲν ἦσο, Πολυφόντα, τῶν συνωμοτιῶν
 τῆς ἀριστοκρατίας ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ναί, οἱ Δωριεῖς,
 οἱ συνωμόται, οὗτοι ἐξετέλεσαν
 τὸν φόνον τοῦτον.

ΜΕΡΟΠΗ

ὅστις ἀνεβίβασε
 σὲ εἰς τὸν θρόνον τοῦ Κρεσφόντου.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

ναί, ἀλλὰ

ἀπλῶς ὡς Ἡρακλείδην. Αἱ αἵματρηαὶ
 σκίναὶ ἐκείνης τῆς ἐπαναστάσεως
 εἰς τὴν ψυχὴν σου φρίκης καὶ ἀποστροφῆς
 καὶ μίσους ἀνεξάλειπτα αἰσθήματα
 ἀφῆκαν. Ἀλλὰ μὴ διὰ τοῦ πρίσματος
 τῶν αἰσθημάτων τούτων κρινέ με, ὦ ! μὴ.
 Εἶνε σκληρόν, εἶν' ἀδικόν. Πολιτικοὺς
 οἱ ἄλλοι συνωμόται ἐπεδίωκον
 σκοπούς· ἐγὼ, Μερόπη, ὄχι. Ἄν δ' ἐγὼ
 τὸ στέμμα τοῦ Κρεσφόντου ἐπεθύμησα,
 τοῦ στέμματος ἐκείνου τὸν ἀδάμαντα
 κυρίως ἐπεθύμουν, τὴν Μερόπην μου !

ΜΕΡΟΠΗ

Πρὸς ἧς τὴν χεῖρα μία μόνη στενωπὸς
 αἵματρηὰ ὠδήγει, τοῦ συζύγου μου
 ὁ φόνος καὶ τῶν τέκνων μου !

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μὰ τοὺς θεοὺς,

εἶσαι σληνρά, Μερόπη, εἶσ' ἀπάνθρωπος.
 Ἐγὼ, Μερόπη, τοῦ συζύγου σου φονεὺς ;
 τὰς χεῖράς μου νὰ βάλω εἰς τῶν τέκνων σου
 ἐγὼ τὸ αἷμα ; ὦ ! μὴ γένοιτο ποτέ !
 Ἄν νῦν, χολῆς πικρίαν ὅτε σταζοῦσι
 τὰ χεῖλη σου, καὶ πᾶσα λέξις σου καθὼς

φαρμακευμένον βέλος τὴν καρδίαν μου
διατριπᾶ, Μερόπη, ἂν ἐγνώριζες
τί ὁ φονεὺς τῶν τέκνων σου ἐνήργησα,
ἤθελες εἶπῃ πάντως, ὅτι βλασφημεῖς
κατὰ τοῦ Πολυφόντου ἀγνωμόνως.

ΜΕΡΟΠΗ

Τί ;

Εἰπέ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μερόπη, ἄκουσον. Πρὸ δεκαεῶς
ἔτων συζῶμεν ἥδη, ἀλλὰ ἄτεκνον
ἀπέδειξαν τὸν γάμον οἱ θεοὶ ἡμῶν.
Ἐγγὺς τὸ γῆρας, καὶ τὸ μέλλον ἄδηλον.
Παλίνστροφος ἡ τύχη εἶνε ἄγνωστον
ποίας περιπετείας εἰς κλονούμενον
καὶ ἄλλως θρόνον καὶ εἰς φιλοτάραχον
προετοιμάζει χώραν. Τούτων ἕνεκα
ἀπάντων νέον υἱοθέτησά τινα,
ὄν καὶ τοῦ θρόνου ὄρισα διάδοχον.

ΜΕΡΟΠΗ (*πικρολόγως εἰρωνικῶς*)

᾽Ω ! σὲ συγχαίρω, βασιλεῦ, καὶ μετ' ἐμοῦ
ἡ Μεσσηνία σὲ συγχαίρει βέβαια,
διὰ τὴν εὐτυχίαν τὴν ἀπρόοπτον
τοῦ ἀπροόπτου τούτου βασιλόπαιδος.
Καὶ εἴν' ἐδῶ ὁ νέος ὁ τρισευτυχής ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Λεῖπει μακρὰν ὁ βασιλόπαις, ἀνασσα,
κ' ἐσχάτως μόλις ἀνεκάλυψα αὐτὸν
ὡς κεκρυμμένον καὶ φυγάδα, ἐπειδὴ
ἐντεῦθεν λείπει ἔτη δεκαεῶς φυγᾶς.

ΜΕΡΟΠΗ

Πῶς ; ἔτη δεκαεῶς φυγᾶς ; Τίς εἶνε, τίς ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ὁ Αἴπυτος.

ΜΕΡΟΠΗ

Ὁ Αἴπυτος ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ὁ Αἴπυτος,

υἱὸς Κρεσφόντου καὶ Μερόπης.

ΜΕΡΟΠΗ

Βασιλεῦ, —

Μὲ σκόπτεις, μὲ χλευάζεις, ἀναξ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Οὐδαμῶς.

ΜΕΡΟΠΗ

Εἶνε σκληρὸν ἢ χλευήν δυστυχοῦς μπτρός.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μερόπη, ὦ Μερόπη ! δὲν σὲ σκόπτω, ὦ !
μὰ τοὺς θεοὺς, δὲν σὲ χλευάζω· ἄπαγε.
Σοὶ λέγω μετὰ πάσης σπουδαιότητος
κ' ἐνόρκως, ὦ Μερόπη μου, ὁ Αἴπυτος
υἱὸς θετός μου εἶνε καὶ διάδοχος.
Τοὺς ἀθανάτους μάρτυρας τοῦ λόγου μου
θεοὺς ἐπικαλοῦμαι.

ΜΕΡΟΠΗ

Ἄν, ὦ βασιλεῦ,

χλευάζης, εἴν' ἢ χλευήν σου θανάσιμος.
Ἄλλ' ἂν σπουδάζης, ὦ ! ἂν ἀληθεύσῃ
οἱ ἔνορκοί σου λόγοι, τίς θνητός, θεοὶ
ἀθάνατοι, μεγάλοι, ἐδοκίμασε
τὴν δόξαν, τὴν χαρὰν, τὴν εὐτυχίαν μου ;
Λοιπὸν θὰ ἔλθῃς, θὰ σὲ ἶδω τὸ λοιπὸν,
κ' εἰς ταύτας θὰ σὲ σφίγξω τὰς ἀγκάλας μου,
τεταλαιπωρημένε, πολυπλάνητε,
ἔρημε, ξένη, ἀπροστάτευτε υἱέ,
ὦ ὀρφανόν μου τέκνον ! — Πολυφόντα μου,
ἀγαπῆτέ μου σύζυγε καὶ βασιλεῦ !

σ' ἠδίκουν δυσπιστοῦσα ἢ ἀχάριστος,
καὶ παραλόγως σ' ἐβλασφήμουν. Σύγγνωθι.
Ἐκ ταύτης τῆς στιγμῆς εἰς λήθης ἄβυσσον
τὸ παρελθὸν ἐβρίθην. Ἀπὸ σήμερον
ἀρχίζει νέος βίος, νέος κόσμος, "Ω,
εἶπέ, τί θέλεις; τί εἰς ἀνταπόδοσιν
μικρὰν τοσαύτης εὐτυχίας δύναται
νὰ πράξῃ ἢ εὐγνώμων μήτηρ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μᾶλλον ἢ

ἠγαπημένη σύζυγός μου λέγε.

ΜΕΡΟΠΗ

Ναί,

οὐχ ἦπτον ἀγαπῶσα, Πολυφόντα μου
ἠγαπημένε! (*ὁμιλεῖται εἰς τὰς ἀγκάλας του.*)

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Πολυφόντ' — ἀλλοίμονον —

ἠγαπημένε διὰ τὴν Μερόπην, ναί,
ἀλλὰ διὰ τοὺς Μεσσηνίους μιστέ!

ΜΕΡΟΠΗ

Ὡς πρὸς αὐτοὺς ἠσύχαζε. "Ω, δάκρυα
χαρᾶς κ' εὐγνωμοσύνης θὰ ὑγράνωσι
τοὺς ὀφθαλμούς σου, ὅταν τὴν γενναίαν σου
ἀκούσουν πράξιν.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Πόσον ἢ καρδία σου

σὲ ἀπατᾷ, Μερόπη! Ἀπατᾶσαι, ἂν
νομίζης, ὅτι ἡ γενναία πράξις μου
νὰ μεταβάλῃ δύναται τὴν ἔμφυτον
κακίαν καὶ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.
Ἄγνώμων φύσει εἶνε καὶ ἀναίσθητος
καὶ πᾶς μὲν ἕτερος λαός, πρὸ πάντων δὲ
τῆς Μεσσηνίας. Ἐὰν σήμερον ἐμέ,

αὔριον θὰ μισῶσι σέ, μεθαύριον
τὸν Αἴπυτον, καὶ καθεξῆς. Ἐξ ἅπαντος
ἀνάγκη νὰ μισῶσι καὶ διώκωσιν
ἓνα τινὰ ὑπέροχον, πρὸ πάντων δὲ
τὸν ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ ἱστάμενον.

ΜΕΡΟΠΗ

Ὡς πρὸς αὐτοὺς, ὦ ἀναξ, ἔσο ἥσυχος.
Τῶν Μεσσηνίων ὁ λαὸς μὲ ἀγαπᾷ
ἀνεξαιρέτως, ὅστις φύσει ἀγαθὸς
κ' εὐγνώμων, ἀναξ, εἶνε καὶ εὐαίσθητος,
ἂν μόνον τὸν γνωρίζῃ τις καὶ ἐννοῇ.
Ὡς πρὸς αὐτοὺς ἠσύχαζε. Κατ' ὄνομα
τοὺς ἀρχηγούς γνωρίζω ἓνα ἕκαστον.
Ἄν εἰς μου λόγος δύναται εἰς θύελλαν
ν' ἀναστατώσῃ τὸν λαόν, ἐν νεῦμά μου
νὰ κατευνάσῃ δύναται τὴν θύελλαν.
Καὶ τέλος πάντων, ἂν εἰς τὴν ἀπόνοιαν
καὶ φθᾶσῃ τις κατὰ τοῦ βασιλέως του
μικρόν τι νὰ τολμήσῃ, ἔχει με ἐμέ,
μὲ τὴν Μερόπην ἔχει, σὲ ὑπόσχομαι,
εἰς τὸ ἐξῆς νὰ κάμνῃ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Τύχη ἀγαθῇ. (*Ὁ Πολυφόντης ἐξέρ-**χεται τῆς σκηνῆς.)*

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΜΕΡΟΠΗ

Ποία χαρὰ καὶ ποία εὐτυχία μου!
Ὁ Αἴπυτος θὰ ἔλθῃ, εἰς τ' ἀνάκτορα
θὰ ἔλθῃ τοῦ πατρός του ὁ ἐξόριστος
υἱός. Τὸ τέκνον ἄγνωστον τὴν ἄγνωστον
μητέρα του θὰ ἴδῃ, καὶ τὸ τέκνον της

θά ἴδ' ἢ μήτηρ, καὶ θά ἐναγκαλισθῆ,
καὶ εἰς τὸν μητρικὸν λαβοῦσα κόλπον τῆς
μὲ δάκρυα θά βρέξῃ. Κρύψον τὴν χαρὰν,
Μερόπη, ἕως τότε. Οἱ ἀθάνατοι
θεοὶ φθονοῦσι τῶν ἀνθρώπων τὴν χαρὰν.
Μὴ σκίρτα, ἀλλ' ἠσύχασον, καρδία μου
ταλαίπωρ', ἕως τότε, ἔνδον τὴν χαρὰν
ὡς τιμαλφῆς κειμήλιον φυλάττουσα
ἐκ τῶν ὀμμάτων τῆς βασκάνου τύχης. Ἄν
νὰ δράμω ἠδυνάμην εἰς τοὺς Αἰτωλοὺς
ἐγὼ αὐτὴ ἀμέσως. Ἀλλὰ ποῦ, καὶ πῶς,
καὶ διὰ τίνος ὀδηγοῦ γινώσκοντος
τὸ κεκρυμμένον ἄσυλον τοῦ τέκνου μου ;
Ὁ Πολυφόντης ἔπειτα— ; Ὅχι· ἐγὼ
ἐδῶ νὰ μένω μᾶλλον εἶν' ἐπάναγκες.
Ἐκεῖ πλησίον τοῦ Αἰπύτου ἄγρυπνος
ἵσταται φύλαξ καὶ προστάτης πάντοτε
ὁ γηραιὸς Λυκόρτας, τοῦ Κρεσφόντου, φεῦ !
πιστὸς θεράπων καὶ φυγάς, συμμετοχὸς
τῆς τύχης τοῦ υἱοῦ μου τῆς σκληρᾶς. Πλὴν τίς
ταράττει τὴν καρδίαν μου ἀόριστος
ἀλλὰ φρικώδης φόβος ! Ὅσον αἱ στιγμαὶ
τῆς δυστυχίας φεύγουσι κ' ἐγγύτερον
ἢ ὥρα φθάνει τῆς εὐδαιμονίας μου,
τόσον ὁ φόβος κυριεύει τὴν δειλὴν,
τὴν τρέμουσαν καρδίαν μου. Σεῖς, ὦ θεοὶ
ἀθάνατοι, μεγάλοι, παντοδύναμοι,
ἢ δυστυχῆς σᾶς ἰκετεύω μήτηρ, σεῖς
τὴν κεφαλὴν τοῦ ὀρφανοῦ μου σκέπετε.

(Καταπεταννίεται ἡ αὐλαία).

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΣΚΗΝΗ Α΄.

[Αἰθουσα ἀνακτόρων. Ἀγαλμα Διὸς καὶ βωμὸς πρὸ τοῦ ἀγάλ-
ματος. Παρὰ τὸν βωμὸν κεῖται ἡ ἰκετηρία τοῦ Αἰπύτου].

Αἰπύτος

Σᾶς βλέπω πάλιν, ζοφερά, αἰμόφυρτα
ἀνάκτορα, κ' οἱ πόδες μου τὸ ἔδαφος
πατοῦσιν, ὅπου τοῦ Κρεσφόντου ἄλλοτε
τὸ αἶμα καὶ τῶν τέκνων ἐρρέυσεν αὐτοῦ,—
σκηνὴ φρικώδης, ἥτις ὡς ἀνάμνησις
κακοῦ ὄνειρου εἰς τὴν φαντασίαν μου
ἔκτοτε μένει. Πῶς, θεοὶ ἐφέστιοι,
ἐνιαυτοὺς τοσοῦτους ὑπομένετε
τὸν δολοφόνον τοῦ Κρεσφόντου τύραννον
καὶ ἄρπαγα τοῦ θρόνου του, τὰ ἔδῃ σας
νὰ βεβηλώνη ταῦτα ; Καὶ σύ, ἄνασσα,
ἠνέχθης καὶ ἀνέχεσαι τὸν μαρὸν
τῶν τέκνων σου φονέα τῶν Ἡρακλειδῶν
τὸν θρόνον νὰ κατέχη, καὶ τὴν κοίτην τοῦ
Κρεσφόντου νὰ μολύνῃ ! Γύναι δυστυχῆς !
Ποῦ ἄρα εἶνε ; δὲν τὴν εἶδα πώποτε·
τὸ πρόσωπόν της μ' εἶνε πάντῃ ἀγνωστον·
καὶ ὅμως πόσον ἢ καρδία μου διψᾷ
τῆς γυναικὸς τὴν θεὰν ταύτης ! Πλὴν σφραγὶς
σιγῆς μυστηριώδης ἃς καλύπτῃ νῦν
κ' ἐμὲ καὶ τὸν σκοπὸν μου καὶ τὸ ὄνομα,
διότι μία λέξις ἀπερίσκεπτος
νὰ ματαιώσῃ πάντα εἶνε κίνδυνος.

Ἐν ὄσφ' δ' εἰς τὴν θύκην τοῦ τὸ ξίφος μου,
καὶ τ' ὄνομά μου ἔστω εἰς τῶν σπλάγγνων μου
τὰ βάθη κεκρυμμένον, καὶ τὸ ξίφος μου
γυμνὸν ὀπόταν τὴν καρδίαν τοῦ σκληροῦ
τυράννου πλήξῃ, τότε εἰς τὰ ὄτα του
συγχρόνως ἄς βροντήσῃ ὡς ἐκ κεραυνοῦ
καὶ τ' ὄνομά μου. (*Ἀκούσας εἰσερχόμενον τὸν Πολυφόντην, ἔρχεται
πρὸς τὸν βωμόν, ὃν ἐναγκαλιζέται, ἀναλαβὼν καὶ κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα τὴν
ἰκετηρίαν.*)

ΣΚΗΝΗ Β'.

Αἰγύτιος καὶ Πολυφόντης μετὰ δορυφόρων.

Πολυφόντης

Εἶσαι σὺ ὁ νέηλος

ἐξ Αἰτωλίας ξένος ;

Αἰγύτιος

Ναί.

Πολυφόντης

Πῶς λέγεσαι ;

Αἰγύτιος

Καλοῦμαι Τηλεφόντης.

Πολυφόντης

Μὲ ἐζήτησας.

Τί θέλεις ;

Αἰγύτιος

Βασιλεῦ, τὴν προστασίαν σου.

Πολυφόντης

Τὴν προστασίαν οἴκοθεν ἢ στέγη μου
παρέχ' εἰς πάντα ξένον ἰκετεύοντα,

ἀλλ' ἄνευ ὀπλων.—Λάβετε τὸ ξίφος του. (*Νεῦει πρὸς τοὺς
δορυφόρους, οἵτινες λαμβάνουσι τὸ ξίφος τοῦ Αἰγύτιου.*)

Αἰγύτιος

Ἰκέτης, ἄναξ, ναί, τὴν προστασίαν σου

ἐπικαλοῦμαι κινδυνεύων.

Πολυφόντης

Πῶς ; Εἰπέ.

Αἰγύτιος

Μόνος πρὸς μόνον νὰ λαλήσω δύναμαι ; [*Ὁ Πολυφόντης
νεύει πρὸς τοὺς δορυφόρους, οἵτινες ἐξέρχονται τῆς σκηνῆς.*]
Εἰπέ μοι πρῶτον, βασιλεῦ, ἂν ἀσφαλῆς
ἐνταῦθα εἶμαι ;

Πολυφόντης

Ξένε, τί ἐρώτησις ;

Ἐὰν ἐγγὺς τοῦ βασιλέως ἀσφαλῆς

δὲν εἶσαι, τότε ποῦ λοιπόν ;

Αἰγύτιος

Ἔχω ἐχθροὺς

τοὺς Μεσσηνίους ὅλους.

Πολυφόντης

Οὐδὲ τρίχα σου

κανεὶς δὲν θὰ ἐγγίση, σοὶ ὑπόσχομαι.

Αἰγύτιος

Ὡς ἐκ τῶν Μεσσηνίων εἶμαι ἀσφαλῆς
ἐνταῦθα μάλλον, ναί· ἀλλὰ πλειότερον
τῶν Μεσσηνίων ἔχω τὴν βασίλισσαν
ἐχθρὰν, ἐχθρὰν θανάσιμον καὶ ἄσπονδον,
καὶ ὡς ἐκ ταύτης εἶμ' ἐνταῦθα ἥκιστα,
ὦ Πολυφόντα, ἀσφαλῆς.

Πολυφόντης

Δὲν ἐννοῶ

τί λέγεις, ξένε. Εἶσαι, σ' εἶπα, ἀσφαλῆς.

Εἰπέ τί θέλεις, καθαρὰ καὶ σύντομα.

Αἰγύτιος

Εἶχες ἐχθρὸν τὸν Αἰγύτιον, ὦ βασιλεῦ,
τὸν Κρεσφόντου καὶ Μερόπης.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἐντελῶς

ἠγνόουν τοῦτο, ξένε, καὶ τὸ ἀγνοῶ
καὶ τῶρ' ἀκόμην.

Αἰπύτος (πρὸς ἑαυτόν).

Ἄ! μὲ ὑποπτεύει. (Γεγωνὸς πρὸς τὸν Πολυ-
φόντην).

Πῶς ;

Εἰς Αἰτωλίαν δολοφόνους ἔπεμψας
διὰ νὰ θανατώσωσι τὸν Αἴπυτον.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἐγώ ; τί λέγεις ;

Αἰπύτος

Ὅλοι οἱ Μεσσήνιοι
γνωρίζουν τοῦτο, βασιλεῦ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Αἰ, βέβαια

κ' ἢ Μεσσηνία δὲν εἶνε ἀδύνατον
νὰ περιέχη ψεύστας ἀναιδεῖς, ὡς σύ,
καὶ συκοφάντας.

Αἰπύτος

Ἐννοῶ τὴν ἄρνησιν.

Ὡς ἄγνωστος καὶ ξένος, σ' εἶμαι ὑποπτος,
κ' εὐλόγως. Ἄλλ' ἂν εἶνέ τις καθ' ἅπασαν
τοῦ Πέλοπος τὴν νῆσον ἄνθρωπος, εἰς ὃν
νὰ ἐκμυστηρευθῆς τὰ πάντα δύνασαι
ἀφόβως, ἀκινδύνως, ἀναξ, εἴμ' ἐγώ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἦ σὺ παράφρων εἶσαι, ξένε, ἢ ἐγώ.

Αἰπύτος

Οὐδεὶς ἡμῶν εἶν' ὄντως ὅ,τι φαίνεται.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Σὲ ὑπομένω ἤδη ὥραν ἰκανήν.

Αἰπύτος (πρὸς ἑαυτόν).

Ἐνιαυτοὺς ἐγώ. (Γεγωνὸς πρὸς τὸν Πολυφόντην).

Τὰ πάντα λύνονται

μὲ ἓνα μόνον λόγον, τὸν ἀκόλουθον :

Ἐφόνευσα τὸν Αἴπυτον.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Εἶν' ἀληθές ;

Αἰπύτος

Τοῦ Πολυφόντου δὲν ὑπάρχει ὁ ἐχθρός,
ὦ ἀναξ, ἐν τοῖς ζῶσιν.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἦ μὲ ἀπατᾶς,

ἢ ἄξιος ἀγχόνης εἶσαι, βάρβαρε.

Αἰπύτος

Οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἄλλο. Πανταχοῦ
γῆς ζήτησον τὸν Αἴπυτον. Ἄν εὑρεθῇ
ζῶν, τὸν ἀπατεῶνα εἰς τὰς χεῖράς σου
ἔχεις ἐμέ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

ὦ μήτηρ δυστυχῆς ! — Καὶ τί
σοὶ ἔπταισε, κακοῦργε, τὸ μειράκιον ;

Αἰπύτος

Ἦτο ἐχθρός σου. Τοῦτο μ' ἤρκει, βασιλεῦ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἦτο θετὸς υἱός μου καὶ διάδοχος.

Αἰπύτος

Υἱὸς ἦν τοῦ Κρεσφόντου καὶ διάδοχος
τῆς τύχης μόνον τοῦ Κρεσφόντου ἄξιος.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Εἶσαι θρασὺς κακοῦργος.

Αἰπύτος

Καὶ ἀγνώμων σύ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Πῶς θὰ τ' ἀκούσῃ ἡ Μερόπη. ὦ θεοί!
 Ἐδῶ θὰ μένης, ξένη, ὑπὸ φύλαξιν,
 ἕως τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἐξακριβωθῆ.
 Οὐαὶ εἰς σέ, ἂν ἀληθεύῃς, βάρβαρε. (Ὁ Πολυφόντης ἐξέρχεται τῆς σκηνῆς).

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΑΙΠΥΤΟΣ

Ἄλλ' ἂν δὲν ἀληθεύω, τύρανε, οὐαὶ
 εἰς σέ! — ὦ, ποί' ἀπάτη καὶ ὑπόκρισις!
 Τί πλάσμα καὶ τῶν λόγων καὶ τῶν τρόπων του!
 Ἄν ὁ Κρεσφόντης ἔζη καὶ ἐμάνθανε
 τοῦ τέκνου του τὸν φόνον, θλίψιν ἔμελλε
 νὰ δείξῃ πλειοτέραν; Οἴκτου ἄξιον
 τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα τῶν θνητῶν,
 ἀφ' οὔ τοῦ δόλου καὶ τῆς ὑποκρίσεως
 εἶν' ἀμοιβή! Δὲν βλέπεις; καὶ ἐγὼ αὐτὸς
 ἐνταῦθα μόλις εἰσελθὼν, ὑποκριτῆς
 καὶ ψεύστης ἐγενόμην. Τὸν ἀέρα τις
 καὶ μόνον ἀναπνέων τοῦ οἰκήματος
 τῶν δυναστῶν, μολύνεται, ἀφ' οὔ προτοῦ,
 τὴν κλίμακ' ἀναβαίνων, εἰς ἐκάστην τῶν
 βαθμίδων ἀνὰ μίαν πάσας ἐκδυθῆ
 τὰς ἀνθρωπίνους ἀρετάς. Τῶν Αἰτωλῶν
 ἐλεύθερα βουνά, σὰς ἐπεθύμησα.
 Ἐδῶ δυσκόλως ἀναπνέω ὁ ἀἴο
 ἐδῶ μὲ πνίγει. ὦ, ποῦ εἶσαι, ξίφος μου,
 ποῦ εἶσαι; Σὺ δὲν ἔμαθες νὰ ψεύδῃσαι,
 δὲν ἐδιδάχθης σὺ νὰ ὑποκοίνεσαι.
 Γυμνὴ ἐκ τῶν χειλέων ἡ ἀλήθεια
 ἐξέρχεται ἐκείνου, ὅστις, ξίφος, σὲ
 γυμνὸν κραδαίνει εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ!

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΑΙΠΥΤΟΣ καὶ ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ μετὰ δορυφόρων.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ (πρὸς τοὺς δορυφόρους).

Τὸν ξένον τοῦτον, ὅστις παρὰ τὸν βωμὸν
 ἐκάθισεν ἰκέτης τῆς οἰκίας μου,
 φρουροί, σὰς παραδίδω. Ὑπὸ φυλακὴν
 τηρεῖτε τοῦτον αὐστηράν. Ἡ κεφαλὴ
 αὐτοῦ μοι εἶνε ἱερά, εἰς τὸν βωμὸν
 ἐν ὅσῳ μένει τοῦ ξενίου μου Διός.
 Σεβάζεσθε παρόντα· δραπετεύοντα
 κωλύσατε ἐν βίᾳ. Ἔστε ἄγρυπνοι. (Ὁ Πολυφόντης ἐξέρχεται).

(ΜΕΤΑΣΚΕΥΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ)

ΣΚΗΝΗ Ε'.

(Αἰθουσα τῶν ἀνακτόρων ἄνευ τοῦ βωμοῦ, ὅπως
 καὶ ἐν τῇ πρώτῃ πράξει).

ΜΕΡΟΠΗ καὶ ΕΥΡΥΜΕΔΗ

ΜΕΡΟΠΗ

Τί ἔχεις, Εὐρυμέδη; Πόθεν ἡ σπουδὴ
 κ' ἡ ταραχὴ ἡ τόση σου;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

ὦ ἄνασσα,
 ὦ χήρα τοῦ Κρεσφόντου πολυστένακτε,
 καὶ μῆτερ τοῦ Αἰπύτου δυστυχῆς!

ΜΕΡΟΠΗ

Θεοί!

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

ὦ τῶν Ἡρακλειδῶν μοιραία κάθοδος,
 ἀπαίσιος ὑδρία, ὅθεν ἔλαβε
 τῆς Μεσσηνίας ὁ Κρεσφόντης τὸν λαχνόν,
 λαχνὸν εἰς τὴν Μερόπην μου ἀπαίσιον!

ΜΕΡΟΠΗ

Δὲν ἀναπνέω. Εὐρυμέδῃ, λάλησον.
Μὴ ὁ υἱός μου — ;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Τοῦ υἱοῦ σου, ἄνασσα,
τὸ ἄσυλον Αἰπύτου ἀνεκάλυψεν
ὁ τύραννος.

ΜΕΡΟΠΗ

Ναί, τὸ γνωρίζω, γηραιά.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ἄλλὰ γνωρίζεις, ὅτι καὶ ἐξέπεμψεν
εἰς Αἰτωλίαν δολοφόνους κατ' αὐτοῦ ;

ΜΕΡΟΠΗ

Τίς κατὰ τίνος ; Λέγε.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Κατὰ τίνος τίς ;

Ὁ ἀπηνῆς τῶν Μεσσηνίων τύραννος
κατὰ τοῦ βασιλόπαιδος, ὃν ὁ λαὸς
λατρεῦει ὡς ἡμίθεον καὶ ἥρωα·
ὁ τοῦ ἀνδρός σου καὶ τῶν τέκνων σου φονεὺς
κατὰ τοῦ μόνου θύματος, τὰς φονικὰς
ὑπερ ἐσώθη χειρὰς του διαφυγόν·
τοῦ θρόνου ὁ παράνομος σφετεριστῆς
κατὰ τοῦ κληρονόμου τοῦ νομίμου του,
ὁ Πολυφόντης κατὰ τοῦ Αἰπύτου σου !

ΜΕΡΟΠΗ

Τὸν Πολυφόντην ἀδικεῖς, ὑβρίζουσα
τὸν σύζυγόν μου. Εἶνε ἀνεπίδεκτος
τοιούτου κακουργήματος ὁ ἀγαθὸς
τοῦ βασιλέως χαρακτήρ.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Συγχώρησον.

τὴν τόλμην εἰς τὴν δούλῃν σου καὶ γηραιά,

ὦ ἄνασσα, τροφὸν σου, ἂν ἐξίσταται
μετ' ἀπορίας πρὸς τῶν αἰσθημάτων σου
τὴν νέαν ταύτην καὶ ἀπρόοπτον τροπὴν.
Τοὺς λόγους μου ἐθάβρουν, ὅτι ἤκουεν
ἢ χήρα τοῦ Κρεσφόντου κ' ἢ φιλόστοργος
τοῦ ὀρφανοῦ Αἰπύτου μήτηρ. Ἡ γυνὴ
τοῦ Πολυφόντου αἴφνης μ' ἀποκρίνεται.

ΜΕΡΟΠΗ

Δὲν ἦτο, Εὐρυμέδῃ, ἡ καρδία μου
δοχεῖον μίσους· σεῖς τὴν κατεστήσατε
μὲ τὰς διαβολὰς σας οἱ Μεσσήνιοι.
Τὸ πῶμα τοῦ δοχείου τούτου μάθετε
ὅτι ἐσχάτως χεῖρ σοφὴ ἀφήρεσε,
καὶ ἐξητμίσθη ἀπὸ τῆς καρδίας μου
τοῦ μίσους ἢ πικρίας ἢ φαρμακερά,
ὅση διὰ τοσούτων εἰς αὐτὴν ἐτῶν
ἐνεσταλάχθη. Ἀπὸ τότε νέον φῶς
φωτίζει τὴν καρδίαν μου, καὶ νέον πῦρ
ὡς ἐκ βομοῦ ἐκ ταύτης ἀναφλέγεται,
ὁ ἔρωσ, ἢ ἀγάπη. Μὴ μὲ τὴν πνοὴν
τῶν ἐμπαθῶν διαβολῶν σας σβέσετε
τὸ φῶς μου, καὶ μὲ τὴν χολὴν τοῦ μίσους σας
τὸ πῦρ μου. Ὅστις λέξιν εἶπη τοῦ λοιποῦ
κατὰ τοῦ Πολυφόντου, εἶνε ἄσπονδος
ἐμοῦ ἐχθρός.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Μοὶ ἐπιβάλλει σιωπὴν
ὁ αὐστηρὸς σου λόγος, ἀλλ' ἢ συμφορὰ
τὸ χρέος νὰ λαλήσω, ὦ βασιλίσσα.
Ἄν προσικονομοῦσα τὴν καρδίαν σου
τὴν μητρικὴν, περὶ κινδύνου ἔμελλον
νὰ σοὶ λαλήσω πρὸ μικροῦ, ἀνάγκη νῦν
νὰ σοὶ λαλήσω περὶ δυστυχήματος.
Μερόπη, λῦσον τὸν πικρὸν ἐπίδεσμον,

δι' οὐ τοὺς ὀφθαλμοὺς σου περιέδεσαν,
 ἵνα τυφλὴ μὴ βλέπῃ τὴν ἀλήθειαν.
 Ὁ Πολυφόντης δολοφόνους ἐπεμψεν
 εἰς Αἰτωλίαν κατὰ τοῦ Αἰπύτου σου
 πρὸ μινδὸς ἦδη, οἵτινες —

ΜΕΡΟΠΗ

τὸν Αἰπυτον

εἰς Μεσσηνίαν, Εὐρυμέδην, φέρουσιν
 ἐδῶ κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως σου.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

νεκρόν ; !

ΜΕΡΟΠΗ

Εὐφήμει, ζῶντα καὶ τιμώμενον.

Ὁ Πολυφόντης, μάθε, Εὐρυμέδην μου,
 τὸν Αἰπυτον διάδοχον τοῦ θρόνου του
 υἱοθετήσας ὥρισεν.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

ὦ τάλαινα

Μερόπη, ἡπατήθης ἀποτρόπαιον
 σοὶ εἶπαν ψεῦδος.

ΜΕΡΟΠΗ

Γύναι, μ' ἐβεβαίωσεν

ἐνόρκως περὶ τούτου —

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

τίς ;

ΜΕΡΟΠΗ

Ὁ βασιλεύς.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Κ' ἐγὼ λοιπὸν ἢ δούλη, ἥς ἐν νεῦμά του
 νὰ κόψῃ τὰς ἡμέρας δύναται, ἐγὼ
 σοὶ λέγω, ὅτι ψεύδεται καὶ ψευδορκεῖ
 ὁ βασιλεύς, Μερόπη. Ἄν τὸν Αἰπυτον
 υἱοθετῶν σπουδαίως κληρονόμον του

ὁ βασιλεύς ἐσκόπει καὶ διάδοχον
 τοῦ θρόνου νὰ ὀρίσῃ, ἤθελεν εἰς σέ
 καὶ μόνην εἶπῃ τοῦτο ; Εἰς συνέλευσιν
 τοὺς Μεσσηνίους πάντας ἢ τοὺς γέροντας
 τοῦλάχιστον, ἢ κἂν τοὺς ὁμοφύλους του
 νὰ συγκαλέσῃ Δωριεῖς δὲν ἔπρεπε,
 κ' ἐνώπιον αὐτῶν πανδήμως τ' ὄνομα
 προφέρων τοῦ Αἰπύτου, τὴν ἀπόφασιν
 καὶ πράξιν του νὰ προκηρῦξῃ ; Διὰ τί
 ὁ βασιλεύς, Μερόπη, δὲν τὸ ἔπραξε ;
 Τὸ ἀγνοεῖς, καὶ διὰ τοῦτο σιωπᾷς.
 Ἐγὼ νὰ σοὶ τὸ εἶπω. Οἱ Μεσσήνιοι
 βαρέως φέρουν ἐπὶ τοῦ τραχήλου των
 τῆς τυραννίας τοῦ ἀνδρός σου τὸν ζυγόν.
 Τῶν Δωριέων τῶν δορυκτικτόρων μας
 ὁ ἀριθμὸς, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δύναμις
 ἢ ἐκ τῶν ὀπλῶν, ὅσημέρ' ἐκπίπτουσα
 μαραίνεται· πλὴν τόσῳ μᾶλλον αἴρεται
 τοῦ δουλωθέντος Μεσσηνιακοῦ λαοῦ
 ὁ ἀριθμὸς, ὁ πλοῦτος καὶ τὸ φρόνημα
 πρὸ πάντων. Ἐν καὶ μόνον φλέγει αἴσθημα
 τῶν Μεσσηνίων τὰς καρδίας, τὸν ζυγόν,
 διὰ τοῦ Πολυφόντου ὃν οἱ Δωριεῖς
 βαρὺν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ τραχήλου των
 ἐπέθεσαν, ἐκ νέου ν' ἀποσειώσωσι.
 Πλὴν τοῦ τυράννου, ὄχι καὶ τοῦ θρόνου του
 ἀνατροπὴν ζητοῦσιν οἱ Μεσσήνιοι.
 Ἐὰν τὴν τυραννίαν ἀποστρέφονται,
 τὴν ἀναρχίαν ἔτι μᾶλλον τρέμουσιν.
 Ἡ βασιλεία δι' αὐτοὺς ἢ πατρικὴ
 εἶν' ἱερὰ ἰδέα. Οἱ Μεσσήνιοι
 δὲν θέλουν βασιλέα ἐνὸς κόμματος,
 ἀλλὰ τῆς Μεσσηνίας, ὄχι τύραννον
 διχάζοντα τὸ ἔθνος εἰς κατακτητὰς

ἀργούς καὶ φυγοπόνους, καὶ εἰς Εἴλωτας,
ἀλλὰ κοινὸν πατέρα, περικλείοντα
κοινῶς τοὺς πάντας δι' ἀγάπης πατρικῆς
καὶ προστασίας· μ' ἓνα λόγον θέλουσι
τοιούτον βασιλέα, οἷος ὁ κλεινὸς
Κρεσφόντης ἦτο, καὶ ὁποῖος ἔμελλεν
ὁ Αἴπυτος νὰ εἶνε. Ἴδου διὰ τί
τῆς Μεσσηνίας ὁ λαὸς τὸ ὄνομα
λατρεῖ τοῦ Αἰπύτου, καὶ τὸ τῆς μητρὸς
αὐτοῦ Μερόπης. Ταῦτα πάντα ἀκριβῶς
ὁ τύραννος γνωρίζει, καὶ φοβούμενος
ἀπαύστως τοῦ λαοῦ τὴν ἐπανάστασιν,
ἤλπισεν, ὅτι τῆς ἐπαναστάσεως
ἐκσπᾶ τὰς ρίζας, τὸν μὲν Αἴπυτον μακρὰν
δολοφονῶν, ἐνταῦθα μεταπειθὼν δὲ
σὲ δι' ἀπατηλῶν του ὑποσχέσεων,
καὶ διὰ σοῦ τὸ μῖσος παύων τοῦ λαοῦ
τὸ κατ' αὐτοῦ καὶ συνδιαλλαττόμενος.
Τῶν λόγων τῶν ψευδῶν του κ' ὑποσχέσεων,
τῶν δόλων, τῆς ἀπίστου του πολιτικῆς
ἰδοῦ τίς ἢ αἰτία καὶ τίς ὁ σκοπός.

ΜΕΡΟΠΗ

Εἶνε φρικτὴ τῶν λόγων σου ἡ ἔννοια.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ἄλλ', ὅπως βλέπω, ἀσθενὴς ἡ δύναμις.

ΜΕΡΟΠΗ

Καὶ τί νὰ πράξω θέλεις ; ὦ, τί δύναμαι
κατὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς δολιότητος
ἢ ἀσθενῆς, ἢ εὐπιστος ἐγὼ γυνή ;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Τί δύνασαι ; Νὰ σβέσης τῆς συζυγικῆς
ἀγάπης σου τὸ νέον πῦρ, τὸ νέον φῶς,
καὶ μήτηρ πάλιν, μήτηρ, ὅπως πρότερον,
νὰ γίνης.

ΜΕΡΟΠΗ

ὦ ! τὸ πῦρ μου τοῦτο καὶ τὸ φῶς
τὰ μητρικά μου σπλάγχνα πάντοτ' ἔτρεφον.
Καὶ ἤμην κ' εἶμαι μήτηρ.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Μήτηρ δυστυχῆς !

ΜΕΡΟΠΗ

Μὲ κρύπτεσαι, μὲ κρύπτεις τι ἀπαίσιον.

ὦ Εὐρυμέδη, σ' ἐξορκίζω, λάλησον.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ὁ Πολυφόντης δολοφόνους ἐπεμψεν
εἰς Αἰτωλίαν κατὰ τοῦ Αἰπύτου σου !

ΜΕΡΟΠΗ

Καὶ μὲ τὸ κρύπτεις, ἄσπλαγχνε, καὶ σιωπᾶς ;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

ὦ ! πρὸ πολλοῦ ἐλάλουν, ἀλλ' οἱ λόγοι μου
τὴν ἀκοήν σου μάταιοι προσέβαλλον,
διότι ἡ καρδιά σου ἦτο κωφή.

ΜΕΡΟΠΗ

Δὲν ἦτο μόνον ἡ καρδιά μου κωφή,
οὐδὲ ἡ ἀκοή μου, φεῦ ! ὀλόκληρος
ἤμην κωφή, τυφλή, ἀναίσθητος, μωρά.
Τῆς δολερᾶς ἀπάτης διελύθη νῦν
ἡ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου παχυλὴ ἀχλύς,
καὶ τὴν φρικτῶδη βλέπω τὴν αἰλήθειαν !

Πῶς ἐνεπαίχθην ! ὡς παιδίον νήπιον !

Ἐπίστευσα καρδίαν ὄτ' ἠδύνατο

νὰ ἔχη ἀνθρωπίνην, τίς ; ὁ τύραννος !

Ἐντὸς τῶν σπλάγχων τοῦ θηρίου εὐφλεκτος

ἐπίστευσα σπινθῆρ ὅτι ἐκρύπτετο

γενναίων αἰσθημάτων, ὅτι ὁ σπινθῆρ

ἐξαίφνης ἀνεφλέχθη, καὶ ἐξύπνισεν

ἡ ληθαργοῦσα τέλος εὐγενῆς ψυχῆ.

Τοὺς μυστικούς μου στεναγμούς, ἐπίστευσα,
 ἐμάντευσ' ἢ ψυχὴ του, ἀνεκάλυψε
 τῆς κεκρυμμένης μου στοργῆς τὰ δάκρυα,
 κ' ἢ μπτρικὴ μου ἀγωνί' ἀντήχησεν
 εἰς τὴν καρδίαν, τίνος ; "Ω, μωρὰ ἐγώ !
 εἰς τὴν καρδίαν τοῦ τυράννου τὴν σκληρὰν,
 καρδίαν θηριώδη, ἥτις ἐπιε
 τὸ αἷμα τοῦ συζύγου καὶ τῶν τέκνων μου,
 ἥτις ἀκόμη αἷμ' ἀνθρώπινον διψᾷ,
 τὸ αἷμα τῆς καρδίας μου, τὸ αἷμα, ὦ
 θεοί ! τοῦ ὀρφανοῦ καὶ μόνου τέκνου μου !
 Τί, τί νὰ πράξω τώρα ; Ποῦ νὰ δράμω ; ποῦ
 νὰ εὔρω σωτηρίαν ; ποῦ βοήθειαν ;
 Τὸ στῆθος μου κτυπᾷ, καὶ ἡ καρδιά μου
 ἀγρία τρικυμίας εἶνε θάλασσα,
 ὅπου ὡς σκάφος καταποντιζόμενον
 ὁ νοῦς μου μάτην κράζει εἰς βοήθειαν.
 "Ω ! βοηθήσατέ με, σεῖς, θεοί ! σεῖς εἰς
 βοήθειάν μου δράμετε. Θεοί, θεοί !
 Ἄπελπισία ! εἶμαι ἀσθενῆς γυνή !
 Τί εἶπα ; ἀσθενῆς γυνή ; "Οχι, γυνὴ
 δὲν εἶμαι πλέον. Αἷμα εἰς τὰς φλέβας μου
 αἰσθάνομαι κοχλάζον νῦν ἀσύνηθες·
 ἡ κεφαλὴ μου καίει· νέα δύναμις
 μὲ κυριεύει ἄγνωστος, ὀρμητικὴ.
 τὰ σπλάγχχνα μου καταβιβρώσκει φλόξ πυρός·
 ἀγρία δίψα φλέγει τὴν καρδίαν μου
 καὶ πυρπολεῖ τὰ χεῖλη μου, δίψ' ἄσβεστος
 καὶ θηριώδης, δίψα αἵματος. Γυνὴ
 δὲν εἶμαι πλέον, αἰμοβόρε τύραννε !
 εἶμαι θηρίον· τρέμε, εἶμαι ἢ γυνὴ
 τοῦ Πολυφόντου ! Ἄλλ' ἐγὼ παραφρονῶ,
 ἐγὼ ἐδῶ εἰς λήρους κατατρίβομαι
 καὶ ἀπειλάς, θεοί, ἐν ᾧ ὁ Αἴπυτος

μακρὰν μου κινδυνεύει. "Ω ! τὸν θάνατον,
 αἰῶνα ὄλον, "Ατλαντα δυστυχιῶν,
 ὠκεανὸν δακρύων, πᾶσα νῦν στιγμὴ
 ἐγκυμονεῖ. Εἰς Αἰτωλίαν πάραυτα,
 εἰς Αἰτωλίαν, Εὐρυμέδην. Σπεύσωμεν,
 ταχύνωμεν, ἐν ὅσῳ ἔχομεν καιρόν.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ἄνάγκη πλέον καὶ καιρὸς νὰ δράμωμεν
 εἰς Αἰτωλίαν δὲν ὑπάρχει, ἄνασσα.

ΜΕΡΟΠΗ

Εἶπέ μοι, διὰ τί ; "Ω ! ἡ καρδιά μου
 ἐπάγωσεν. Ὀμίλει.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Διὰ τί, θεοί,
 νὰ ζῶ ἀκόμη καὶ τὸ φῶς ἢ τάλαινα
 νὰ βλέπω τοῦ ἡλίου μὲ ἀφήκατε ;

ΜΕΡΟΠΗ (*ἀρπάζουσα τὴν Εὐρυμέδην ἐκ τῆς χειρὸς*).

Ἄπάνθρωπε, Ὀμίλει. Ὁ υἱὸς μου — ; "Ω,
 σ' ἐννόησα. Ἐφόνευσαν τὸν Αἴπυτον ! ;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ὁ ἄναξ Πολυφόντης ταύτην τὴν στιγμὴν
 ξενίζ' εἰς τοῦ Κρεσφόντου τὰ ἀνάκτορα
 τὸν δολοφόνον τοῦ Αἰπύτου. (*Ἡ Μερόπη ἀναπίπτει λιπόθυμος*).

Τάλαινα

τί ἐπραξα, τί εἶπον ; — Μῆτερ δυστυχής !

(Καταπεταννύεται ταχέως ἢ αὐλαία).

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α΄.

(Αΐθουσα τῶν ἀνακτόρων. Τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς καὶ ὁ βωμός. Εἰς τὰ μύχια τῆς σκηνῆς δορυφόροι).

ΑΙΠΥΤΟΣ (*ἀνείσας ἐκτὸς τῶν παρασηνίων*).

Ὁ ἥλιος ἐγγίζει εἰς τὴν δύσιν του.
Ἡμέρα ἦδη μία — διὰ τοὺς θεούς,
ἀλλ' ὄχι μία δι' ἐμέ, — ὀλόκληρος
παῖλθε καὶ ὡς ἄλλος Προμηθεὺς ἐδῶ
ἐγὼ δεσμώτης, μένω εἰς τὸν τοῦ Διὸς
βωμὸν προσπλωμένος τοῦτον ἄπρακτος.
Τὸ Κράτος καὶ ἡ Βία τοῦ τυράννου δέ,
οἱ δορυφόροι οὗτοι μὲ φυλάττουσιν
ὡς ἐν εἰρκτῇ, ἀναίσθητοι καὶ ἀλαλοὶ
ἀκροαταὶ καὶ θεαταὶ τῆς λύπης μου
καὶ τῆς ἀπελπισίας, ἦτις, ὡς ὁ γύψ,
τὰ σπάγγνα μου σπαράσσει καὶ τὸ ἦπάρ μου
βιβρώσκει. Μάτην ἄρα, Ζεῦ ἰκέσιε,
ἐκάθισα ἰκέτης παρὰ τὸν βωμὸν
ἐνταῦθα, ὃν σοὶ ὁ Κρεσφόντης ἴδρυσε,
τῆς Αἰτωλίας μάτην τὸν ἐλεύθερον
ἀφῆις ἀέρα, ἦλθον τὴν πολύμοχθον
πορείαν διανύσας, κ' εἰς τάνάκτορα
ἐκλείσθην ταῦτα, ὡς εἰς δεσμοτήριον
ἐν μέσῳ τούτων τῶν δεσμοφυλάκων μου.
Ἡ χεὶρ καὶ ἡ καρδία μου πλειότερον
ἐνταῦθ' ἀπέχει ἀπὸ τοῦ σκοποῦ μου ἢ
προτοῦ ἐν Αἰτωλία. Οὐδεὶς δύναται
ἐνταῦθα νὰ εἰσέλθῃ, οὐδὲ δύναμαι

ἐντεῦθεν νὰ ἐξέλθω πρὸς συνέντευξιν
τῆς βασιλίσσης. ὦ! ἂν τὴν βασιλίσσαν,
ἂν τὴν Μερόπην ἅπαξ μόνον ἐβλεπον,
θεοὶ! — Ἀπελπισίη! Ἴδε πῶς εὐθύς
τὴν δέησίν μου οἱ θεοὶ εἰσέκουσαν!
Ἴδοῦ ποίαν Μερόπην μ' ἀποστέλλουσιν!
Ἐγὼ δὲ — ξένος, ἄνευ ξίφους, ἄοπλος!

ΣΚΗΝΗ Β΄.

ΑΙΠΥΤΟΣ καὶ ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ποῦ εἶσαι, ξένη; — Ποία εὐγενῆς μορφῇ,
καὶ ποία θηριώδης φύσις ἐνδοθεν!
Ἐκρύβῃ ὑπὸ ῥόδα πλέον ἀθηρὰ
νεότητος καὶ κάλλους πλέον φοβερὸς
σκορπίος, πλέον ἰοβόλος ἐχιδνα
ποτέ; — Τοῦ οἴκου τούτου τὸ κατώφλιον
οὐδέποτε, ὦ ξένη, βεβηλωτέροι
διπλῶν πόδες, οὐδ' ἐσκέπασέ ποτε
ἡ σεβασμία στέγη τῶν Ἡρακλειδῶν
ἰκέτην ξένον, σοῦ ἀνοσιώτερον.
Ἡ γῆ τῆς Μεσσηνίας ὑπὸ τὸ βαρὺ
τοῦ φοβεροῦ ἐγκλήματός σου ἄκουσμα
μέχρι νεοτέρων τρέμουσα θέλει σεισθῆ,
καὶ τὴν ἀνθοῦσαν ὄψιν τῆς νεκρώσιμος
θέλει καλύψῃ πένθους πέπλος πάραυτα.
Ἄλλ' οὔτε ἡ Μεσσηνία, οὔτε ὁ βωμὸς
Διὸς τοῦ ἰκεσίου οὔτος, ἱερὸς
διὰ τοὺς ξένους καὶ ἀπαραβίαστος,
τόσον βαρέως φέρει τὴν ἀφόρητον
σοῦ παρουσίαν, ὅσον ἡ καρδία μου
τὴν ἐπαχθῆ σου θεάν. Ξένη, ἀκουσον·

νά σὲ ξενίζη πλέον ἢ οἰκία μου
 παρέχουσά σοι ἄσυλον δὲν δύναται,
 ἀλλὰ οὐδ' ἢ Μεσσήνη. Ἐφθασεν ἢ νύξ,
 ἢ σκέπη τῶν κακούργων καὶ προστάτρια.
 Ὁ Ζεὺς ἐνταῦθ' ἀρκούντως σ' ἐπροστάτευσε.
 Τὸ ἀπὸ τοῦδε εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς
 ἀσφάλειαν καὶ προστασίαν ζήτησον.
 Ἐξελθ' ἐντεῦθεν. Λόχος δορυφόρων μου
 μακρόθεν θέλει ἕως εἰς τὰ σύνορα
 τῆς Μεσσηνίας σ' ὀδηγήσῃ ἀσφαλῶς.

ΑΙΠΥΤΟΣ

Διὰ νὰ μὲ φονεύσωσιν.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Οὐδεὶς ποτε
 θέλει τολμήσῃ τοῦτο παρὰ γνώμην μου.

ΑΙΠΥΤΟΣ

Τίς οἶδεν ἂν καὶ ὄχι παρὰ γνώμην σου ;
 Μὴ ἀγανάκτει οὕτω μὴδ' ἀπόστρεφε
 ἀπὸ τοῦ δυστυχοῦς τὴν ὄψιν ξένου σου.
 Μία ἡμέρα μόνη εἰς τ' ἀνάκτορα
 ἐνιαυτῶν σοφίαν μὲ ἐδίδαξε.
 Μωρὸς καὶ ἄφρων, ὅστις ἰδιώτης ὢν,
 τοὺς ἰσχυροὺς εὐεργετεῖ καὶ βασιλεῖς.
 Τὸ στήριγμά του εὐλογεῖ εὐγνωμονῶν
 ὁ ἀσθενής, ἐν ᾧ ὑπὸ τὸ βάρος του
 ὁ ἰσχυρὸς συντριβεὶ βλασφημιῶν αὐτό.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Τὴν γλῶσσαν ἔχεις θραυστέραν τῆς χειρός,
 κακούργε. Τῆς οἰκίας, σ' εἶπα, ἔξελθε.

ΑΙΠΥΤΟΣ (ἐναγκαλιζόμενος τὸν βοῦμόν).

Πρὸς σὲ λοιπὸν καὶ πάλιν, Ζεῦ ἰκέσιε,
 Ζεῦ ξένιε τοῦ οἴκου τῶν Ἡρακλειδῶν,

ἰκέτιδας ὀρέγω χεῖρας καὶ περὶ
 τὸν ἱερὸν βομόν σου, Ζεῦ, προσφύομαι
 ἐνταῦθα τοῦτον. Ὅ,τι ὁ ἡμίθεος
 Ἀλκείδης, ὁ υἱὸς σου, πανταχοῦ ζητῶν
 γῆς εὗρηκε, ξενίαν, ἄσυλον ζωῆς,
 καὶ ἄλας, τοῦτο οἱ ἀπόγονοι
 ἐκείνου νῦν εἰς τοῦτον τὸν ἰκέτην σου
 ἐμὲ ἀρνοῦνται,

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μὴ βλασφήμει.

ΑΙΠΥΤΟΣ

ἄξενον

τὴν στέγην καθιστῶντες τῶν Ἡρακλειδῶν,
 τῆς ἱερᾶς ξενίας παραβαίνοντες
 τοὺς νόμους.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μὴ βλασφήμει.

ΑΙΠΥΤΟΣ

καὶ τὸν ὄρκον, ὄν

εἰς τ' ὄνομά σου ὤμοσαν τὸ ἱερὸν
 ἀρτίως, ἀθετοῦντες.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ (σύρων τὸ ξίφος του)

Παῦσον, βλάσφημε,

τὰς ὕβρεις παῦσον, πρὶν μὲ ἀναγκάσωσι
 μὲ τὸ δυσῶδες αἷμά σου τὸν ἱερὸν
 νὰ βεβηλώσω τοῦτον χῶρον. Ἄσυλον
 ἢ στέγη δὲν σ' ἠρνήθη τῶν Ἡρακλειδῶν,
 οὐδὲ τοὺς τῆς ξενίας ἱεροὺς ἐγὼ
 παρέβην νόμους, οὐδ' ἠθέτησα ποσῶς
 τὸν ὄρκον, ὄν εἰς Δία τὸν ἰκέσιον
 καὶ ξένον ἐπώμοσι, ἐὰν ἐκὼν
 ἐντεῦθεν νὰ ἐξέλθῃς σοὶ προέτεινα.
 Ἄν σὺ ἐνταῦθα θέλῃς παρὰ τὸν βομόν

νά μένης ἱκετεύων, μένε πάντοτε.
Θά μ' εἶνε ἀπεχθὴς καὶ ἀποτρόπαιος
ἢ θεά μαροῦ ἱκέτου, οἶος σύ,
ἀλλὰ ἢ κεφαλὴ του θέλει ἱερὰ
μοὶ εἶνε, ὅπως ἱερὸς ὁ ὄρκος μου.

ΑἰΠΥΤΟΣ (*ἀπαλατιόμενος τοῦ βωμοῦ*)

Συγγνώμη, ἄναξ, ἂν ἱκέτης δυστυχῆς
καὶ κινδυνεύων ἐβλασφήμει πρὸ μικροῦ.
Ὁ σοβαρὸς σου λόγος εἰς τὴν τρέμουσαν
καρδίαν μου τὸ θάρρος ἀνερόβησε
καὶ τὴν ἐλπίδα. Ὁ ἀγροῖκος Αἰτωλὸς
ὄψῃ μὲν, ἀλλὰ τέλος ἐκ τῶν λόγων σου
τοῦ ἥρωος Ἀλκείδου τὸν ἀπόγονον
καὶ τῆς Μεσσήνης ἄνακτ' ἀνεγνώρισα.
Λοιπὸν τοῦ Ἡρακλείδου εἶνε ἱερὸς
ὁ ὄρκος ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἐένε, ναί.

ΑἰΠΥΤΟΣ

Ἀπαραβίαστον
τὸ ἄσυλον τῆς στέγης τῶν Ἡρακλειδῶν,
καὶ ὁ βωμὸς αὐτός ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἀπαραβίαστα.

— Ἀλλ' ἢ Μερόπη ἔρχεται.

ΑἰΠΥΤΟΣ

Τίς ἔρχεται,
τίς ; ἢ Μερόπη, ἄναξ, ἢ βασίλισσα
καὶ σύζυγός σου ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ναί, καὶ μήτηρ τάλαινα
τοῦ δυστυχοῦς Αἰπύτου !

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΑἰΠΥΤΟΣ, ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ, ΜΕΡΟΠΗ
καὶ ΕὐΡΥΜΕΔΗ

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Χαῖρε, ἄνασσα.

ΜΕΡΟΠΗ

Χαῖρε καὶ σύ, ὦ βασιλεῦ, καθὼς ἐγώ.

ΑἰΠΥΤΟΣ (*ἄνευ τῆς ἱκετηρίας δραμῶν πρὸς τὴν Μερόπην.*)

᾿Ω τῆς Μεσσήνης ἢ κλεινὴ βασίλισσα
καὶ ἄνασσα Μερόπη —,

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ (*πρὸς ἑαυτὸν*).

Ποῖον τόλμημα !

ΑἰΠΥΤΟΣ

᾿Ω μήτερ παμφιλτάτη τοῦ Αἰπύτου σὺ !

ΜΕΡΟΠΗ

Θεοί, τί βλέπω ; (*Πρὸς τὴν Εὐρυμέδην, ἀλλὰ χωρὶς νὰ στραφῇ πρὸς αὐτήν, ὡς προσηλωμένη εἰς τὸν Αἰπυτον, ἀποτεينوμένη δὲ πρὸς αὐτήν μόνον διὰ τῆς ἑτέρας χειρός*).

Εὐρυμέδην !

ΑἰΠΥΤΟΣ

Πότνια

ὦ μήτερ τοῦ Αἰπύτου, εἰς τοὺς πόδας σου
γονυκλινῆς προσπίπτων, ἄφες ν' ἀσπασθῶ
καὶ μὲ θερμὰ νὰ καταβρέξω δάκρυα
τὴν σεβασμίαν ταύτην δεξιάν. (*Πράττει ὅ,τι λέγει*).

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ (*καθ' ἑαυτὸν*).

᾿Ιδὲ

ὁ μαρὸς τί δόλον ἐπενόησε !

ΜΕΡΟΠΗ (*ἔχουσα ἤδη καὶ μέχρι τέλους τῆς σκηνῆς ταύτης ἀναποσπάτως προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμούς της εἰς τὸν Αἰπυτον*).

Τίς εἶσαι, νέε σύ, ὁ τὴν καρδίαν μου

ταράττων μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς μυχῶν,
καὶ διὰ τῆς μορφῆς σου τῆς ἀπατηλῆς
τὰς φρένας καὶ τὴν ὄρασιν τῆς δυστυχοῦς
μητρὸς ἀποπλανῶν; Δὲν ἀποκρίνεσαι;
Τίς εἶσαι, σ' ἐρωτῶ, πῶς ὀνομάζεσαι;

ΑΙΠΥΤΟΣ

Ἐξ Αἰτωλίας εἶμαι ξένος νέηλυς,
καὶ Τηλεφόντης λέγομαι.

ΜΕΡΟΠΗ

Ποία φωνή,

τί τόνος, ποία συμπαθητικὴ μορφή! (*Πρὸς τὴν Εὐρυμέδην,
ἀλλ' ὅπως καὶ ἀνωτέρω*).

Τὸν ἤκουσας, τὸν βλέπεις, Εὐρυμέδη μου;
Ἴδέ, οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του
εἰς σὲ δὲν ἐνθυμίζουσι τὸν Κρεσφόντην; Καὶ
τὸ βλέμμα του πρὸ πάντων — !;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ποία πλάνη, φεῦ!

ΜΕΡΟΠΗ

Ναί, ποία πλάνη! ποῖον ὄνειρον ψευδές,
ἀπατηλόν, ὦ Εὐρυμέδη, πλὴν τερπνόν!
— Ἔχεις μητέρα, ξένη;

ΑΙΠΥΤΟΣ

Ἔχω, ἄνασσα.

ΜΕΡΟΠΗ

Καὶ ζῆ ἀκόμ' ἢ μήτηρ σου;

ΑΙΠΥΤΟΣ

Ζῆ, ἄνασσα.

ΜΕΡΟΠΗ

Εἰπέ μοι, ξένη, σ' ἀγαπᾷ; τὴν ἀγαπᾷ;

ΑΙΠΥΤΟΣ

Ναί, μ' ἀγαπᾷ, τὸ βλέπω, τὸ αἰσθάνομαι.

Κ' ἐγώ; ὦ! ἂν ἐγώ, θεοί, τὴν ἀγαπῶ;!
Διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς μου προσφιλέστερον
ὄν τῆς μητρὸς μου ταύτης καὶ γλυκύτερον
ὁ ἥλιος ἀκόμη δὲν ἐφώτισεν
ἐπὶ τοῦ κόσμου, ἄνασσα. Ἡ θεὰ τῆς
τόσον γλυκεῖα μ' εἶνε, τόσον προσφιλής,
ὥστε πρὸς πάντα ἐὰν ἔμελλον τυφλὸς
να γίνω, ἵνα βλέπω τὴν μητέρα μου,
τυφλὸς να εἶμαι ἐδεχόμεν πάντοτε
καὶ πρὸς τὸν κόσμον ὅλον τὸν ἐπίλοιπον,
καὶ ὀφθαλμοὺς να ἔχω μόνον διὰ τὴν
μητέρα μου!

ΜΕΡΟΠΗ

Εὐδαῖμον μῆτερ!

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

ὦ θεοί!

ΜΕΡΟΠΗ

Κ' ἐγώ — μὲ βλέπεις, ξένη; — εἶχα καὶ ἐγὼ
υἴον, ὁποῖος σύ, τῆς ἡλικίας σου,
ἀλλ' ὀρφανὸν καὶ μόνον — ξένη, μ' ἐννοεῖς;
Ναί, ὀρφανὸν καὶ μόνον, ξένον, ἔρημον!

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

ὦ ἄνασσα Μερόπη!

ΜΕΡΟΠΗ

Εἶχον, ναί, κ' ἐγὼ

υἴον. Ἄλλ' εἶσ' ἀκόμη νέος, ξένη, σύ,
οὐδ' ἔμαθες ἀκόμη τί σημαίνουν
αἱ λέξεις αὗται. Ὅχι, σὺ οὐδέποτε,
οὐδέποτε οἱ ἄνδρες σεῖς θὰ μάθετε
οὐδὲ θὰ αἰσθανθῆτε ποῖαν ἐννοίαν
καὶ σημασίαν διὰ τὴν καρδίαν τῆς
μητρὸς ἢ λέξις αὕτη ἔχει ἢ ἀπλῆ:
υἴος.— Πλὴν σὺ δακρύεις, σὺ μὲ ἐννοεῖς.

Καὶ ὅμως σὺ δὲν εἶσαι μήτηρ, ὡς ἐγώ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ταλαίπωρε Μερόπη!

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Σύνελθ', ἄνασσα.

ΜΕΡΟΠΗ

Διὰ νὰ μ' ἐννοήσης, ξένε, κάλλιον,
—διότι μ' ἐννοεῖς, διότ' ἢ θεά σου,
διότι ἢ ὠραία σου καὶ ἄδολος
αὐτὴ μορφή ἐλκύει τὴν καρδίαν μου,
καθὼς τοῦ κοιωμένου Ἐνδυμίωνος
ἢ ὄψης τῆς Σελήνης τ' ὄμμα τ' ἄγρυπνον—
ναί, ἵνα μ' ἐννοήσης, ξένε, ἀκουσον.
Δὲν εἶχον ἓνα μόνον, εἶχον τρεῖς υἱούς·
ἀλλὰ τοὺς δύο, παῖδας ἔτι νεαρούς,
μοὶ τοὺς ἐφόνευσαν. Κ' ἤλθον ἐδῶ ἐγώ,
καὶ εἶδον, εἶδον κείμενα ἐδῶ χαμαί,
εἰς ταῦτα τῆς Μεσσήνης τὰ ἀνάκτορα,
τὰ νεαρά των σώματα ἀγνώριστα,
κρεουργημένα, αἱματόφυρτα, ἐγώ,
ὦ ξένε, μ' ἐννοεῖς; ἐγὼ ἢ μήτηρ των!
Τὸν τρίτον μου υἱόν, παιδίον νήπιον,
ψελλίζον μόλις, χεῖρες εὐσπλαγχνοὶ μακρὰν
κ' ἐκτὸς τῆς Μεσσηνίας τὸ διέσωσαν.
Ὁ ὀρφανὸς υἱὸς μου οὗτος καὶ φυγὰς
τὸ μόνον ἦτο τέκνον μου· μὲ ἐννοεῖς;
ἦτο τὸ πᾶν, ὁ κόσμος ὅλος ἐν ἐμέ.
Ἐγώ, μὲ βλέπεις; εἶμαι ἢ βασίλισσα
ἐδῶ τῆς Μεσσηνίας. Τὴν βασιλικὴν
πλὴν ἀλουργίδα ταύτην, τὸ διάδημα,
τὸν θρόνον τῆς Μεσσήνης, σύμπαντας ὁμοῦ
τοὺς θρόνους καὶ τὰς χώρας τῶν Ἡρακλειδῶν
ἠθελον δώσειν, ξένε, εἰς ἀντάλλαγμα

μῆς ἡμέρας τοῦ υἱοῦ μου. Μ' ἐννοεῖς;
Πλὴν τὸν υἱόν μου τοῦτον, πλὴν τὸ τέκνον μου
τὸ μόνον τοῦτο, ξένε, τὸ ἐφόνευσαν.
Τί; τρέμεις ἐκ τῆς φρίκης;!

ΑΙΠΥΤΟΣ

Παῦσον, πρὸς θεῶν,
βασίλισσα.

ΜΕΡΟΠΗ

Ναί, τρέμε ἐκ τῆς φρίκης σὺ,
παιδίον. Σὺ δὲν εἶσαι μήτηρ. Ἄλλ' ἐγὼ —
Ἐγὼ δὲν τρέμω. Μ' ἔλειψεν ἢ δύναμις
τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης.

ΑΙΠΥΤΟΣ

Παῦσον, ἄνασσα.

ΜΕΡΟΠΗ

Ἄλλ' ὄχι, καὶ εἰς σὲ θὰ λείψ' ἢ δύναμις
τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης, καὶ τῆς νέας σου
ζωῆς θὰ σταματήσῃ ἢ ἐνέργεια,
ὅταν ἀκούσης, ὅτι τὸν ἀνόσιον
καὶ μαρδὸν κακοῦργον, τὸν ἀπάνθρονον
φονέα τοῦ υἱοῦ μου (Ὁ Αἰπυτιὸς ὑποχωρεῖ ἐντρομος πρὸς τὸν
βωμόν).

εἰς τὸν οἶκόν του
φιλοξενεῖ, γνωρίζεις τίς; ὦ, μάντευσον!
Ὁ σύζυγός μου,

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἄνασσα,—

ΜΕΡΟΠΗ

ὁ βασιλεύς,

ὁ Πολυφόντης.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ὅχι, δὲν φιλοξενεῖ
ὁ οἶκος τοῦ συζύγου σου καὶ ἄνακτος

τὸν δολοφόνον τοῦ υἱοῦ σου, ἄνασσα,
ἀλλὰ τοῦ ἱκεσίου τῶν Ἡρακλειδῶν
Διὸς ὁ χῶρος οὗτος καὶ ὁ ἱερός
ἐδῶ βωμός, εἰς ὃν ἱκέτης ὁ φονεὺς
κατέφυγε, παρέχει σκέπην, ἄσυλον
καὶ προστασίαν.

ΜΕΡΟΠΗ

Ποῦ ; ἐδῶ ; Τίς εἶνε, τίς ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ὁ ξένος οὗτος.

ΜΕΡΟΠΗ

Εὐρυμέδην— ;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ναί, αὐτός,

ὁ Αἰτωλός.

ΜΕΡΟΠΗ

ὦ, ποία, θεοί, τύφλωσις !

Ὁ ξένος οὗτος, ἢ ἀσπίς, ἢ ἔχιδνα ; (*Ὁρμῆ καὶ θέλει ν'*
ἀρπάσῃ τὸ ξίφος τοῦ Πολυφόντου, ὅστις ἐμποδίζει αὐτήν. Ὁρμῆ ἔπειτα πρὸς
τὸν βωμόν, ὃν ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀναγκαλισθῆ ὁ Αἰπίτιος, ἀλλ' ὁ Πολυφόντης
ἔρχεται καὶ ἐκεῖ καὶ τὴν ἐμποδίζει).

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Τί μελετᾶς, παράφρον ; Ποῦ, ὦ πάντολμε,
ποῦ προχωρεῖς ἐνταῦθα ; Εἶνε ὁ βωμός
Διὸς τοῦ ἱκεσίου καὶ ξενίου τῶν
Ἡρακλειδῶν, διὰ τοὺς ξένους ἄσυλον
καὶ τοὺς ἱκέτας. Εἶνε, γύναι, ἱερὰ
ἢ κεφαλὴ τοῦ ξένου καὶ ἱκέτου μου.
Ὅπισ', ὀπίσω, βέβηλε. Φρουροί, ἐδῶ
ταχθῆτε πέριξ. (*Οἱ δορυφόροι περιγκλοῦσι τὸν βωμόν.*)

ΜΕΡΟΠΗ

ὦ θεοὶ αἰώνιοι !

τί βλέπω, τί ; δὲν εἶνε τῶν αἰσθήσεων
ἀπάτη τοῦτο ; ὦ, ποῖος ἀνόσιος,

αἰσχροὺς τῶν θείων νόμων ἐμπαιγμός ! Ἴδοὺ
λοιπόν, τὸ προσωπεῖον πλέον ἔπεσε,
καὶ τοῦ υἱοῦ μου τὸν φονεὴ ἀναφανδὸν
ὁ τῆς Μεσσήνης προστατεύει βασιλεὺς
καὶ τρυφερός καὶ φίλτατός μου σύζυγος.
Ἄλλ' ὄχι, Πολυφόντα, ὄχι πρόμαχε
τῆς εὐσεβείας, κ' ὑπουργὲ τῆς Θέμιδος !
Ἐὰν δι' Ἡρακλείδην εἶνε ἱερὰ
ἢ κεφαλὴ τοῦ ξένου καὶ ἱκέτου του,
πολὺ ἱερωτέρη εἶνε δι' ἐμὲ
ἢ κεφαλὴ ἐκείνου, ὅστις ἔβαψε
τὰς χεῖράς του εἰς αἷμα Ἡρακλείδου, εἰς
τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ μου. Ναί, τὴν κεφαλὴν
τοῦ μαροῦ κακούργου ἀφιέρωσα
εἰς τὰς θεὰς τοῦ σκότους, αἵτινες γοργαί
καὶ παρὰ πόδας τοὺς φονεῖς διώκουσαι,
τὸ αἷμα ἐκδικοῦνται. ἢ ἐκ τοῦ Ἄδου ἂν
αἱ Ἐρινύες καὶ τῆς γῆς ἐξέλιπον,
διὰ τὸν δολοφόνον τοῦ Αἰπίτου μου
θὰ εὐρεθῆ, ὦ Πολυφόντα, Ἐρινύς. (*Ἐξέρχεται ἡ Μερόπη, καὶ*
μετ' αὐτῆς ἡ Εὐρυμέδη.)

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ καὶ ΑΙΠΥΤΟΣ

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μερόπη !—Δὲν μ' ἀκούει, οὐδὲ δύναται
νὰ μὲ ἀκούσῃ. Ἐφύγε, τὸ βλέμμα της
τὸ ἀπειλητικὸν ἐξακοντίσασα
ὡς ἰοβόλον βέλος κατεπάνω μου.
Ναί, ποῖον βλέμμα, ποία εἰς τοὺς λόγους της
χολῆς πικρία, ποία τύχη φοβερά !
Ἐγὼ τὸν δολοφόνον ν' ἀναγκάζωμαι
νὰ προστατεύω, τῆς Μερόπης ὁ ἀνήρ !

Θνητός ποτε θυσίαν ἄρα μείζονα
καὶ βαρυτέραν ταύτης σοὶ προσήνεγκεν,
ὦ πάτερ σὺ τῶν ἀθανάτων καὶ θνητῶν ;
Εἰς τὸν βωμόν σου τοῦτον πάντ' ἀνθρώπινον
καὶ θεῖον νόμον καὶ θεσμὸν ἐπέθηκα,
τὰς λαοσσόους ἐντολάς τῆς Θέμιδος,
τὸ σέβας τῶν σεμνῶν θεῶν, τῆς ἔνδοθεν
ἀνθισταμένης μου καρδίας τὴν φωνήν,
τῆς χώρας καὶ τοῦ ἔθνους τὴν συμπάθειαν,
τὸ αἷμα τοῦ ἀθῶου, καὶ τὰ δάκρυα
τῆς δυστυχοῦς μητρὸς. Εἰς ὀλοκαύτωμα
ἐπάνω τοῦ βωμοῦ σου πάντ' ἀνέφλεξα.
Τίς οἶδε τούτου τοῦ ὀλοκαυτώματος
τοῦ φοβεροῦ αἰ φλόγες ἂν ἐκ τοῦ βωμοῦ
δὲν θὰ μεταδοθῶσι κ' εἰς τὸν οἶκόν μου
κ' εἰς τὸ βασίλειόν μου ; Σὺ μοι ἴλεως
γενοῦ, ὦ Ζεῦ, ὦ σῶτερ ἀλεξίκακε ! (*Ἐξέοχεται*).

(ΜΕΤΑΣΚΕΥΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ)

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

(Αἰθουσα ἀνακτόρων ἄνευ τοῦ βωμοῦ).

ΜΕΡΟΠΗ ἀριστερόθεν καὶ μετ' ὀλίγον ΕΥΡΥΜΕΔΗ δεξιόθεν.

ΜΕΡΟΠΗ

Λοιπὸν, ὦ Εὐρυμέδῃ ;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Εἰς τ' ἀνάκτορα

ὁ ὕπνος βασιλεύει καὶ ἡ σιωπὴ
μεσονυκτίου.

ΜΕΡΟΠΗ

Ὁ φονεὺς ;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Εἰς τοῦ βωμοῦ

τοὺς πρόποδας κοιμᾶται.

ΜΕΡΟΠΗ

Καὶ οἱ φύλακες ;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Κοιμῶνται ἔξω τοῦ θαλάμου ἅπαντες.

ΜΕΡΟΠΗ

Ἔως λοιπὸν εἰς τὸν φονέα δύναται
νὰ φθάσῃ ἀκωλύτως ὁ βουλόμενος ;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ναί, ἀκωλύτως δύναται, ὦ ἄνασσα.

ΜΕΡΟΠΗ (*ἐκπαύσασα ἐκ τοῦ κόλπου τῆς ἐγχειρίδιον*)

Λοιπὸν ἔλθέ, ὦ ἰατρὲ τοῦ πένθους μου
καὶ τῆς ἀπελπισίας σίδηρε, ἔλθέ,
εἰς τὴν ψυχρὰν λεπίδα σου τὰ χεῖλῃ μου
νὰ προσκολλήσω, ὡς εἰς χώραν ἄνυδρον
ὁ ἐκ μακρᾶς ἐκπνέων δίψης προσκολλᾷ
τὰ φλογερά του χεῖλ' εἰς τὴν ἀνέλπιστον
καὶ σωτηρίαν στάμνον ὕδατος.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Θεοί !

— Τί μελετᾷς, Μερόπη ; Εἰς τὰς χεῖράς σου
τί θέλει τοῦτο ἄνασσα, τὸ φάσγανον ;

ΜΕΡΟΠΗ

Τί μελετῶ ; τί θέλω ; Ἄν δὲν ἔμαθες,
ἐρώτησον νὰ μάθῃς, τί, ὦ γηραιά,
τοῦ δάσους μελ-τᾶ καὶ θέλ' ἢ λέαινα,
ὅταν τὸν νέον σκύμνον τῆς φονεύσωσι.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Σὲ ἱκετεύω, δός μοι ἢ ἀπόρρητον
τὸ φάσγανόν σου. Ἰατρὸς ὀλεθριος
τοῦ πένθους εἶνε, ἄνασσα, ὁ οἰδηροῦς.

ΜΕΡΟΠΗ

Ἄλλὰ ὁ μόνος, γηραιά.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

ὦ τέκνον μου,

δός, ἄφες. (Θέλει ν' ἀρπάξῃ τὸ φάσγανον. Ἡ Μερόπη τὴν ἀποθεῖ).

ΜΕΡΟΠΗ

Τίς τὴν χεῖρά του ἐπάνω μου
τολμᾷ νὰ θέσῃ ; Τὸ ἐσκέφθη πρότερον ;
Τὸν κεραυνὸν δὲν ἐμποδίζει τις ποτέ,
τὸν ἀποφεύγει μόνον.

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

ΜΕΡΟΠΗ, ΕΥΡΥΜΕΔΗ καὶ ΛΥΚΟΡΤΑΣ μὲ κεκα-
λυμένον τὸ πρόσωπον παρὰ τὴν εἴσοδον.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ἄ, τίς ἔρχεται ; (Σπείδουσα ἐμποδίζει

τὴν εἴσοδον εἰς τὸν Λυκόρταν).

— Τίς εἶσαι σύ, καὶ τί εἰς τὰ ἀνάκτορα
ζητεῖς τοιαύτην ὥραν ;

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Τὴν βασίλισσαν.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Εἰπέ· τίς εἶσαι ;

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ξένος.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ἀποκάλυψον

τὸ πρόσωπόν σου.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Γηραιά, δὲν δύναμαι.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Εἰπέ μοι τ' ὄνομά σου.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ἡ βασίλισσα

θὰ μάθῃ τ' ὄνομά μου. Ἄφες πρὸς αὐτὴν
νὰ ἔλθω, γηραιά.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ὅπισω, ἄθλλε !

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Σιώπα, γύναι. Κάλεσον τὴν ἄνασσαν.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Εἰπέ μοι τ' ὄνομά σου, ἢ τὸ πτωμά μου
θὰ διαβῆς, πρὶν φθάσης εἰς τὴν ἄνασσαν.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Εἰπέ σύ πρῶτον τ' ὄνομά σου, γηραιά.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Τὸ ὄνομά μου Εὐρυμέδην λέγεται.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ἡ Εὐρυμέδην δύναται τὸ πρόσωπον
εὐθύς νὰ ἴδῃ, καὶ ν' ἀκούσῃ τ' ὄνομα
τοῦ γέροντος Λυκόρτα.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ὁ Λυκόρτας ; !

ΜΕΡΟΠΗ (*προχωρήσασα πρὸς τὴν εἴσοδον, ὅθεν εἰσῆλθεν ὁ Λυκόρτας*)

ᾠ

θεοί, τί βλέπω ; Ναί, ὁ γηραιός μου καὶ
πιστὸς θεράπων εἶνε, ὁ Λυκόρτας μου.
Τὴν ὥραν ταύτην, γέρον, οἱ ἀθάνατοι
θεοὶ σ' ἐξαποστέλλουν. Τύχη ἀγαθῆ.
Λυκόρτα, λέγε. Ὁ υἱός μου Αἴπυτος — ;
Ποῦ εἶνε ὁ υἱός μου ;

ΛΥΚΟΡΤΑΣ (*γονυπετής.*)

Ἄφες, ἄνασσα,

μὲ τὰ πικρά μου δάκρυα τὰ γόνατα
νὰ βρέξω τῆς ἀνάσσης μου ὁ δύσμοιρος,
κ' ἐδῶ εἰς τὸ μοιραῖον τοῦτο ἔδαφος

τὴν πολίαν μου κόμπη καὶ τὸ γένειον
κυλίων, τοῦ Κρεσφόντου, ᾧ βασίλισσα,
καὶ τῆς Μεσσήνης νὰ θρηνήσω τὴν πικρὰν
καὶ ὀλεθρίαν τύχην !

ΜΕΡΟΠΗ

Τοῦτο μοὶ ἀρκεῖ,
ᾧ γέρον. Σὲ ἐννόησα. Ἐγέρθητι.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Βασίλισσ', ἄφες. Εἰς τὴν συμφορὰν μου, φεῦ !
ἢ θέσις αὐτῆ μόνη πρόπ' ἢ πένθυμος.

ΜΕΡΟΠΗ

Ἐγέρθητι, Λυκόρτα. Διηγῆθητι
τοῦ ὀρφανοῦ Αἰπύτου μου τὸν θάνατον.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ *(ἐγεροθεῖς.)*

Μὴ λέγε τοῦτο, ἄνασσα, μὴ θάνατον,
ἀλλὰ δολοφονίαν.

ΜΕΡΟΠΗ

Λέγε, γηραιέ.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ἐν Αἰτωλία τέως βίον ἀσφαλῆ
καὶ ἥσυχον διήγομεν, βασίλισσα,
ὁ Αἴπυτος κ' ἐγώ, εἰς πάντας ἄγνωστοι.
Ἐξαίφνης φήμην ἀπαισία ἔφθασε
καὶ διεσπάρ' εἰς Αἰτωλίην πανταχοῦ,
ὁ Πολυφόντης ὅτι ἀνεκάλυψεν
υἷόν τινα Κρεσφόντου καὶ Μερόπης, ὃν
ἡ μήτηρ εἶχε κρύψῃ εἰς τ' ἀπρόσβατα
τῶν Αἰτωλῶν βουνά, καὶ ὅτι φθάνουσι
κρυφίως δολοφόντοι, οὓς ἐξέπεμψε
ὁ βασιλεὺς διὰ νὰ τὸν φονεύσωσι.
Μόλις ἡ φήμη αὕτη διεδόθη, καὶ
παραλαβὼν τὸν Αἴπυτον, μετόπισσα

μακρὰν ἐκείθεν. Δὲν παρῆλθεν ἑβδομάς
ἐν τούτοις, καὶ ἡ φήμη περιέζωσε
τὸ νέον μας ἐκ νέου ἐνδιαίτημα,
τῶν πρὶν ἀπαισιώτερα μινύουσα :
οἱ δολοφόντοι ὅτι εἰς τῶν Αἰτωλῶν
τὰ ὄρια εἰσῆλθον, καὶ μετὰ σπουδῆς
ὡς κύνες θηρευταὶ τοῦ βασιλόπαιδος
διώκουσι τὰ ἴχνη. Ἀναλογισθεῖς
τὸ γῆρας τὸ βαθύ μου, καὶ τὴν ὄριμον
ἡδ' ἡλικίαν τοῦ Αἰπύτου, ὡς καὶ τοὺς
κινδύνους, ὅσοι τῷ ἐπεκρεμάσθησαν,
νὰ τῷ ἀποκαλύψω τὸ μυστήριον
τοῦ γένους του καὶ τ' ὄνομ' ἀπεφάσισα.
Ἦ ἀποφορὰς ἡμέρα, καὶ ἀπόφασις
ἐκείνη ἀπαισία ! Φρίττων ἦκουσε
τὸν φόνον τοῦ πατρός του καὶ τῶν ἀδελφῶν,
καὶ θαλερὰ τὰ δάκρυά του ἔβροχον
τὸ ἔδαφος. Ἄλλ' ὅτε περὶ τῆς μητρὸς
ἐπίεσθη ὅτι ζῆ, λάμπης χαρμύσινος
τὴν τεθλιμμένην ὄψιν του ἐφαίδρυνε,
καὶ δάκρυα χαρᾶς τὰ πικρὰ δάκρυα
τῆς λύπης καὶ τοῦ πένθους διεσκεδάσαν.
« Λοιπὸν ἐμὲ τοῦ Πολυφόντου οἱ φονεῖς
ζητοῦν, ἐμοῦ τὸ αἷμα νῦν ὁ τύραννος
διψᾷ νὰ πῖν, ὅπως ἄλλοτ' ἔπιε
τὸ αἷμα τοῦ πατρός μου καὶ τῶν ἀδελφῶν »,
ἐκ τῆς ὀργῆς ἐφώνησε παρήφορος
ἐν τέλει. Εἰς τοὺς πόδας μου γονυπετῆς
πεσὼν τὴν δεξιὰν μ' ἠσπᾶσθη ἔγδακρυς,
καὶ « πάτερ, εἶπεν, ἐπειδὴ πατέρα μου
κ' εἰς τὸ ἐξῆς θὰ σὲ καλῶ, — ὑγίαινε.
Ἵπάγω εἰς συνάντησίν των. Τοὺς φονεῖς
νὰ εὔρω τρέχω. Πάτερ ἡ χεὶρ αὐτῆ μου
θὰ δεῖξῃ κ' εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὸν τύραννον

κ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅλην, ὅτι γνήσιον
τὸ αἷμα ἔτι ῥέει τοῦ μεγάλου μου
προγόνου Ἡρακλέους εἰς τὰς φλέβας μου,
καὶ ὅτι ἀκριβὰ ἐξαγοράζεται
τὸ αἷμα τοῦτο. Πάτερ μου, ὑγίαινε. »
Τοὺς λόγους τούτους εἶπε, καὶ τὸ ξίφος του
λαβὼν ζητεῖ νὰ φύγη. Ἐντρομος ὀρμῶ,
ἀρπάζω μίαν ἄκραν τῆς χλαμύδος του,
γονυπετῆς πρὸ τῶν ποδῶν του πίπτω, καὶ
τὸν ἱκετεύω, τὴν νεανικὴν ὀρμὴν
νὰ καταστείλῃ. Εἰς τὰ δάκρυα καμψθεὶς
καὶ τὰς θερμὰς δεήσεις μου ἐνέδωκεν.
Ἄλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν — ποία συμφορὰ!
ἐγείρομ' ἐκ τῆς κλίνης, καὶ ὁ Αἴπυτος
πλησίον μου δὲν ἦτο. Τρέχω πάραυτα
ἐκτὸς τοῦ οἴκου, κράζω· μάτην. Ἐρωτῶ
τοὺς πάντας πέριξ· μάτην. Ἦτο ἀφαντος.
Αὐθημερὸν τὴν βακτηρίαν ἔλαβον,
καὶ τὴν Ἑλλάδα ὅλην περιώδευσα,
παντοῦ τὰ ἴχνη του διώκων — μάτην, φεῦ!
Ἀπληπισμένος ἦλθον εἰς Στενύκλαρον
σήμερον τέλος. Εἶδον τὰ ἀνάκτορα
μακρόθεν ταῦτα, καὶ ἡ τεηλιμμένη μου
καρδία συνετριβή, καὶ οἱ πόδες μου
μόλις τὸ σῶμα ἔφερον κλονοῦμενοι.
Πλὴν τὸ ἐσπέρας, εἰσελθὼν εἰς τὴν αὐλήν,
ὡς τοῦ Κρεσφόντου τὴν σεμνὴν καὶ πένθιμον
οἰκίαν ταύτην εἶδον, τότε τοὺς λυγμοὺς
δὲν ἠδυνήθην πλέον καὶ τὰ δάκρυα
νὰ ἐμποδίσω. Ἐδράμον εἰς μίαν τῆς
αὐλῆς γωνίαν, καὶ συγκαλυφθεὶς ἐκεῖ
ἐρόβηθην μόνος κ' ἔκλαυσα πικρότατα.
Ἄφ' οὗ δὲ τὴν καρδίαν μου τὰ δάκρυα
ὀλίγον ἀνεκούφισαν, ἀθέατος

εἰσῆλθον, καὶ ἀνέβην εἰς τ' ἀνάκτορα,
καὶ καιροφυλακτῆσας ἦλθον, ἄνασσα,
πρὸς σὲ ἐγρηγοροῦσαν νῦν ἐδῶ.

ΜΕΡΟΠΗ

Οὐδὲ ἀμφιβολίας πλέον τὸ λοιπὸν
σκιά μοι ἀπομένει. — Σεῖς τοὺς πόδας μου,
καὶ σεῖς τὴν δεξιάν μου ὀδηγήσατε,
θεαὶ τοῦ σκότους. (*Ἡ Μερόπη ἐξέρχεται*)

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ποῦ ὑπάγει, ὦ θεοί;
Τί μελετᾶ νὰ πράξῃ; Ἀκολουθεῖ μοι
συμβοηθός, Λυκόρτα.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Σεῖς τὴν τάλαιναν,
σεῖς τὴν ἀπληπισμένην ἐλεήσατε
μπτέρα τοῦ Αἰπύτου, ὦ ἀθάνατοι.

(ΜΕΤΑΚΕΥΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ)

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

(Αἰθουσα τοῦ βωμοῦ. Ὁ Αἰπυτος κοιμᾶται εἰς τὸ κρηπίδωμα
τοῦ βωμοῦ).

ΜΕΡΟΠΗ καὶ κατόπιν κρυφίως ΕΥΡΥΜΕΔΗ
καὶ ΛΥΚΟΡΤΑΣ

ΜΕΡΟΠΗ (*ἐλθοῦσα καὶ κατασκοπεύουσα τὸν Αἰπύτον*).

Ἐδῶ κοιμᾶται — μόνος. (*Περιβλέπουσα*)

Εἰς τὴν αἶθουσαν
οὐδεὶς φυλάττει πλέον. Σπεύσωμεν· καιρός. (*Ἐλθοῦσα
ἔμπρὸς τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διός*).

— ὦ ἱκετήσιε καὶ ξένιε σὺ Ζεῦ,
τὴν θείαν σου ἐπικαλοῦμαι ἀρωγὴν,
ἢ τοὺς θεσμούς σου ἐὰν παραβαίνω νῦν,
τὸ αἷμα ἐκδικοῦσα τοῦ υἱοῦ μου, ὦ!

ὁ κεραυνός σου ἄς μὲ κατακαύσῃ, Ζεῦ,
πλὴν τὴν γλυκεῖαν ἄφες με ἐκδικήσω
νὰ ἀπολαύσω ταύτην. (*Καταβᾶσα εἰς τὸ προσκήριον*)

— Σεῖς δέ, ὦ σέμναι

ὀνόματα τοῦ σκότους, καταχθόνια
θεαί, ὦ Ἐρινύες, σεῖς τὴν χειρὰ μου,
σᾶς ἱκετεύω, σεῖς καθοδηγήσατε. (*Ἐλθοῦσα ὑπεράνω τοῦ Αἰ-
πίτου καὶ ὑψώσασα ἐπ' αὐτὸν τὸ ἐγχειρίδιον*).

Σκὰ παρωργισμένη τοῦ Αἰπίτου μου,
τὸ θῦμα δέξαι τὸ ἐκδικητήριον.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ (*δραμὸν καὶ παρεμβὰς μεταξὺ τοῦ Αἰπίτου καὶ
τῆς Μερόπης*).

Μερόπην, στάσου.

ΜΕΡΟΠΗ

Γέρον, τί ἀποτολμᾷς ;

Ὅπισω ! (*Ὁ Αἰπίτιος ἐγείρεται ἔντρομος*).

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Μῆτερ τάλαινα, τί ἔμελλες
ἐδῶ νὰ πράξῃς ; !

ΜΕΡΟΠΗ

Τὸν υἱὸν μου ἔμελλον
νὰ ἐκδικήσω.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Νὰ φονεύσῃς ἔμελλες.

ΜΕΡΟΠΗ

Τί λέγεις ὦ Λυκόρτα ;

Αἰπίτος (*παρατηρήσας τὸν Λυκόρταν*)

Πάτερ μου ! (*Παρατηρήσας τὴν Μερόπην*)
Θεοί !

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ἡ μήτηρ σου Μερόπην, εἶνε, Αἰπίτε. (*Ἐκ τῆς χειρὸς τῆς Με-
ρόπης ἐκπίπτει τὸ ἐγχειρίδιον*).

ΜΕΡΟΠΗ

Σκληροῦ ὄνειρου ὄπτασία δὲν πλανᾷ

τὴν ὄρασίν μου, ὦ θεοὶ αἰώνιοι ;

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Τοὺς ὀφθαλμούς σου ὄνειρον, μὰ τοὺς θεοὺς
τοὺς ἀθανάτους, ἄνασσα, δὲν ἀπατᾷ.
Εἶν' ὁ υἱός σου οὗτος, εἶν' ὁ Αἰπίτος.

ΜΕΡΟΠΗ

Ἡ μάντις μου καρδία δὲν ἐψεύδετο
λοιπὸν ! ὦ τρισολβία τῆς μητρὸς στιγμῆ !
ὦ τέκνον, ὦ υἱέ μου !

Αἰπίτος

Μῆτερ, μῆτέρ μου ! (*Ῥίπτονται εἰς
τὰς ἀγκύλας ἀλλήλων*).

(Καταπεταννύεται ἡ αὐλαία).

ΠΡΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α΄.

[Αἴθουσα ἀνακτόρων, οὐχὶ ἢ τοῦ βομοῦ.]

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ναί, Πολυφόντα. Διὰ τῶν χειρῶν σου σὺ τὸν σπόρον τοῦτον ἔσπειρας, οὗ τοὺς καρποὺς θερίζεις νῦν. Μὲ αἷμα σὺ ἐμφύλιον ἐμίανας τὸν οἶκον τῶν Ἡρακλειδῶν ἐνταῦθα τοῦτον. Σὺ τὰς χεῖρας ἔβαψας εἰς τοῦ Κρεσφόντου σὺ τὸ αἷμα, καὶ ἂν σὺ τὰς μαιφόνους χεῖρας δὲν ἐμόλυνας καὶ εἰς τὸ αἷμα τῶν ἀθῶν τέκνων του, σὺ ὅμως τοὺς φονεῖς τῶν καθωδήγησας ὅπου κρυμμένα εἶχεν ἀσφαλῶς αὐτὰ ἢ μητρικὴ στοργή. Τί δὲ τὸ ὄφελος, ἂν τῆς Μερόπης σ' ἔθελξεν ἢ καλλονή, ἂν τοῦ Κρεσφόντου ἢ γυνὴ πλειότερον τὰ βλέμματά σου ἢ ὁ θρόνος εἴλκυσε ; Τὸ μαρὸν σου ἔργον μαρώτερον ὑπῆρξε διὰ τοῦτο, καὶ τὸν γόνιμον πρὶν τῆς Μερόπης κόλπον, στείρον, ἄγονον ἢ θεία Δίκη διὰ σὲ κατέστησεν. Ἐν ᾧ δὲ ἐπὶ τέλους πρὸς τὴν Νέμεσιν καὶ τὴν Μερόπην ἤλπιζες διὰ παντὸς νὰ συνδιαλλαγῆς, εἰς τὸν φυγάδα της υἱὸν μεταβιάζων τὸ διάδημα τῆς Μεσσηνίας, ἤλθε τὴν βασιλικὴν

νὰ ἀπολαύσῃ χάριν σου καὶ εὐνοίαν καὶ προστασίαν, ὄχι ὁ διάδοχος, ἀλλὰ ὁ δολοφόνος. ὦ ! τὸν δάκτυλον τὸν τιμωρόν σας, ὦ θεοὶ ἀθάνατοι, ἀναγνωρίζω. Ὅστις ἄπαξ ἤνωσε μὲ τοὺς φονεῖς τὴν τύχην του, μὲ τοὺς φονεῖς θά μένη ἠνωμένος. Τὸ κακούργημα κακούργημα γεννᾷ, καὶ ἐκ τοῦ αἵματος βλαστάνει αἷμα. Ἐρυθρὸς ὁ δρόμος σου ἐδάφη, Πολυφόντα. Σὺ τὴν τροχίαν πρὸ τῶν ποδῶν σου ταύτην τὴν αἱματηρὰν ἠνέωξας, ἦν οἱ θεοὶ εἰς ἄβυσσον μετέβαλον φρικώδη, ὅθεν δύναμις θνητοῦ νὰ σ' ἐξαγάγῃ δὲν ἰσχύει τις. Καὶ ἡ Μερόπ', ἡ σύζυγος, ἡ ἄνασσα ; ἢ μήτηρ ἢ ἀπηλπισμένη ; ἢ γυνὴ ἐκείνη τέλος, ὑπὲρ ἧς ἐτόλμυσα τὰ πάντα, καὶ εἰς ταύτην τοῦ ἐγκλήματος τὴν ἄβυσσον ἐρρίφθην ; Τὴν καρδίαν μου εἰς ποίαν ἀγωνίαν, οἴμοι ! ἔθεσε σκληρὰν ἢ ἀπαισία αὐτῆ συμφορὰ ! Ἄνάγκη σιδηρὰ καὶ ἀναπόφευκτος ἢ τῆς ξενίας ν' ἀθετήσω τὸν θεσμόν καὶ ἱκεσίας τοῦτον, καὶ τὸν ὄρκον μου νὰ παραβῶ, ὃν πρὸς τὸν ξένον ὤμοσα, ἢ τὴν φωνὴν νὰ πνίξω τὴν ἐνδόμυχον, καὶ νὰ κωφεύσω πρὸς τὸν ἄγριον θυμόν, πρὸς τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὰ δάκρυα τῆς βασιλείσης, τῆς συζύγου, τῆς μητρός. Οὐδὲν νὰ πράξω δύναμαι, οὐδὲν τολμῶ, καὶ ὅμως ἐκ τῶν δύο τούτων ἀφεικτον ἐν νὰ ἐκλέξω. Πόσον τὸ διάδημα βαρύνει τοῦτο τοῦ Κρεσφόντου, ὦ θεοί, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου ! ὦ, εἶνε βαρύ,

διότι ἐκυλίσθην εἰς τὸ αἷμα, φεῦ!
 ἐκείνου ὅστις τὸ ἐφόρει. Ναί, βαρῦ,
 διότι ἐπ' αὐτοῦ βαρύνει ἔγκλημα.
 Εἶνε βαρῦ, διότι νέον εἰς αὐτὸ
 ἀνήρτησα φρικῶδες πάλιν ἔγκλημα,
 ὄχι οἰκεῖον, ξένον καὶ ἀλλότριον.
 Καὶ διὰ τί; Διότι — "Α! οὐδέποτε!
 Μακρὰν μακρὰν τοῦ ἄγουσ τούτου, βασιλεῦ,
 μακρὰν τοῦ φόνου τούτου. Εἰς τὸν οἶκόν μου
 πάντ' ἄλλον πέμψον ξένον καὶ ἰκέτην σου,
 ὦ Ζεῦ, ἀλλὰ μὴ τοῦτον, τοῦτον μόνον μὴ!
 Ὁ κύβος ἀνερόφθη! Οἱ Μεσσήνιοι
 καὶ ἡ Μερόπη πλέον δὲν θὰ εἴπωσιν,
 ὅτι ὁ Πολυφόντης εἰς τὸν οἶκόν του
 τοῦ ἀτυχοῦς ξενίζει βασιλόπαιδος
 τὸν δολοφόνον, ὄχι. Ὁ ἀπάνθρωπος
 κακοῦργος καὶ θρασύς τοῦ κακοῦ ὀργήματος
 ἐδῶ θὰ δώσῃ δίκην καὶ αὐθήμερον.
 Εἰς δὲ τὸ αἷμα τοῦ σκληροῦ τοῦ τέκνου της
 φονέως ἡ Μερόπη τὴν φιλέδικον
 καὶ φλογοεράν της δίψαν θέλει σβέσῃ. Ναί,
 μὰ τοὺς θεοὺς ὀμνύω τούρανοῦ, τῆς γῆς
 καὶ τοὺς ἐν Ἄδου. Εἶπον. (*Ἐξέρχεται τῆς σκηνῆς*).

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΜΕΡΟΠΗ καὶ ΛΥΚΟΡΤΑΣ

ΜΕΡΟΠΗ

Λέγε, γηραιέ.

Ἰδοῦ ἐγώ.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Δὲν εἶναι δορυφόρος τις
 ἢ φύλαξ περίξ; (*Περιβλέπει*).

ΜΕΡΟΠΗ

Μόνοι εἴμεθα ἐδῶ.

Ἀφόβως νὰ λαλήσης, γέρον, δύνασαι.
 Ποῦ ἦσο; τίνας εἶδες; τί κατώρθωσας;
 Εἶπε συντόμως πάντα, ἐπειδὴ καιρὸν
 δὲν ἔχομεν καὶ τόπον.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ἄκουσον εἰς τρεῖς

τὰ πάντα λέξεις νὰ σοὶ εἴπω, ἄνασσα.
 Τὰ πάντα εἶνε ἔτοιμα, κ' ἐν νεῦμά σου
 οἱ συνωμόται ἀναμένουσι. Νεκρὸν
 τὸν Αἴπυτον οἱ πλεῖστ' ὑπολαμβάνουσιν,
 ἀλλὰ οἱ κομματάρχαι τὴν ἀλήθειαν
 γνωρίζουσιν. Ἀπόψε εἰς Στενικλάρον
 ἀπανταχόθεν συνωμόται θέλουσι
 συνέλθῃ ἄνδρες ἔνοπλοι τρισχίλιοι,
 καὶ ὄχι μόνον ἐκ τῆς περιχώρου γῆς,
 ἀλλὰ καὶ ἀλλαχόθεν. Μίσος ἄσπονδον
 κατὰ τοῦ Πολυφόντου πνέει σύμπασα
 ἡ Μεσσηνία, ὄχι ἡ περίχωρος
 τῆς Στενικλάρου μόνον. Διὰ τοῦτο καὶ
 μὰς πέμπει ἐπικούρους εἰς Στενικλάρον
 τὸ Ῥίον, ἡ Μεσσόλα, ἡ Ἰάμεια
 κ' ἡ Πύλος. Οἱ ἐλεύθεροι Μεσσήνιοι
 τῶν ὑποδοῦλων ἐλεοῦσιν ἀδελφῶν
 τὴν τύχην. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισαν
 ἢ καὶ αὐτοὶ τὰ ἔσχατα νὰ πάθωσιν,
 ἢ τὸν ζυγὸν τῶν Δωριέων τὸν βαρῦν
 συντρίψαντες τὸν θρόνον ν' ἀναστήσωσι
 τοῦ ἥρωος Κρεσφόντου, ὃν ἀέτρεψεν
 ὁ τῆς δουλείας καὶ τῆς διαίρεσεως
 τῆς δωρικῆς προστάτης καὶ ὑπέρμαχος,
 ὁ Πολυφόντης. Μία πάντας ἱερὰ
 ἐμπνέ' ἰδέα, εἰς σκοπός, ἐν αἴσθημα,

εἰς πόθος, ἢ ἐνότις. Οἱ Μεσσήνιοι
εἰς θέλουσι νὰ εἶνε ἀδιήρετος
παντοῦ λαός, κοινὰ τὰ πάντα ἔχοντες,
ὡς μία εἶνε ἡ κοινή των μήτηρ γῆ.
Τὸ σύνθημά των εἶνε : Ἐν βασιλείον,
εἰς θρόνος, μία χώρα, εἰς λαός, καὶ εἰς
διὰ τοὺς πάντας νόμος.

ΜΕΡΟΠΗ

Γέρον, ἄριστα.

Ναί, εἰς λαός, εἰς νόμος, Ἐν βασιλείον,
καὶ μία Μεσσηνία. Τοῦτο ἔλεγε,
τοῦτο ἐπόθει, τοῦτο ἐπεδίωξε
καὶ ὁ Κρεσφόντης, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καί,
Λυκόρτα, ὁ Κρεσφόντης ἔπεσε.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ποτὲ

ὁ βασιλεὺς δὲν πίπτει, ὅστις ἔπεσεν
ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἐνε γῶν, ὦ ἄνασσα.
Εἰς τὴν καρδίαν ἴσταται τοῦ ἔθνους του
ὀρθὸς ὡς ἀνδριάς, ὃν παρερχόμενος
ὁ χρόνος παραδίδ' εἰς τοὺς μετέπειτα
λαμπρότερον αἰῶνας. Ὁ Κρεσφόντης ἂν
νεκρὸς ἐν τάφῳ κεῖται, ζῆ τὸ πνεῦμά του,
γιγάντειον ἐκείθεν ἀνιστάμενον,
διότι γίγας εἰς κληρονομίαν του
παρέλαβε τὸ πνεῦμα τοῦτο, ὁ λαός.

ΜΕΡΟΠΗ

Ὑπὸ τὸ γῆρας ἔκυψε τὸ σῶμά σου,
ἀλλ' ὄχι, γέρον, κ' ἡ μεγάλη σου ψυχὴ.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Καὶ τὴν μικρὰν ψυχὴν μεγάλαν, ἄνασσα,
ἢ μνήμην τρέφει τῶν μεγάλων ἡμερῶν.

ΜΕΡΟΠΗ

Αἱ ἀναμνήσεις εἶνε βάκτρον γήρατος,
ὡς αἱ ἐλπίδες πτέρυξ τῆς νεότητος.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ἄλλ' ἂν ἐμὲ τὸν γέροντα ὑπόπτερον
μετεωρίζει ἡ ἐλπίς, ὦ ἄνασσα,
μὴ ἄρα κλονουμένη σὺ βημάτιζε
ὡς δύσελπις προσβύτις. Τὸν βαρὺν ζυγὸν
τῆς τυραννίας ἀποσεῖει σήμερον
ἡ Μεσσηνία, θάρρει, καὶ ὁ τύραννος,
ὁ αἰμοβόρος τοῦ Κρεσφόντου σου φονεύς,
καὶ τῆς κληρονομίας τοῦ Αἰλύτου σου
τῆς πατρικῆς ὁ ἄρπαξ, δίκην ἄφευκτον
ἐκτίνει τέλος τῶν κακουργιῶν του.

ΜΕΡΟΠΗ

Πῶς ;

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ὁ Πολυφόντης σήμερον φονεύεται.

ΜΕΡΟΠΗ

Λυκόρτα, εἶνε φοβερὸς ὁ λόγος σου.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

ἀλλ' ἀσφαλῆς, βασίλισσα, καὶ βέβαιος.

ΜΕΡΟΠΗ

Ἄρκεῖ ἡ ἐξορία ἢ ἡ κάθειρξις.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

εἰς τὴν Μερόπην, ὄχι καὶ εἰς τὸν λαόν.

ΜΕΡΟΠΗ

Φρονίμως δὲν ἐσκέφθησαν οἱ φίλοι μας.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

ἀλλὰ δικαίως.

ΜΕΡΟΠΗ

Τὸ δικαίωμα ἐγὼ
τῆς δίκης ἔχω καὶ ποιῆς, ἀλλ' ὄχι σεῖς.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Χθές ἄλλο εἶχε φρόνημα ἢ ἄνασσα.

ΜΕΡΟΠΗ

Χθές ἐθρηνοῦμεν ὡς νεκρὸν τὸν Αἴλυτον.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Νεκρὸν θα τὸν θρηνήσης, μήτερ τάλανα,
ἂν οὕτω συμπαθῆς τὸν δολφόνον του.

ΜΕΡΟΠΗ

Εὐφήμει, γέρον.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Εἶπα μόνον τὸ κακόν,
ἀλλ' ἄλλος θὰ τὸ πράξῃ σιωπῶν ποτε.

ΜΕΡΟΠΗ

Τὰ πεπραγμένα τιμωρεῖ ὁ δίκαιος,
Λυκόρτα, ὄχι καὶ τὰ πραχθησόμενα.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Εἰς πεπραγμένων ἔνδειαν ἢ τιμωρὸς
τοῦ Πολυφόντου Δίκη δὲν θὰ εὐρεθῆ.

ΜΕΡΟΠΗ

᾽Ω, ποία πάλιν αἰσθημάτων κ' ἰδεῶν
φρικώδης τρικυμία τὴν καρδίαν μου
σαλεύει καὶ ταράττει. Γέρον ἄτεγκτε,
ἀμείλιкте, λιθίνην ἔχεις, σιδηρᾶν
καρδίαν ; Ὑμεναίου δᾶδες ἱεραὶ
ἀνήφθησαν ἐμπρὸς μας, καὶ γαρῆλιος
δεσμὸς στιφάνων περιέβαλεν ἐμὲ
κ' ἐκεῖνον. Εἶνε, γέρον, σύζυγος ἐμοῦ
ὁ Πολυφόντης. Ἐκπτωτος τοῦ θρόνου του
ἀλλὰ ζῶν ἔστω. Τοῦτο ἀπεφάσισα.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

᾽Ω φρένες κοῦφαι γυλακῶν καὶ ἄστατοι !

ΜΕΡΟΠΗ

᾽Ω γλῶσσα καὶ ὦ μένος τῶν ἀνδρῶν θρασύ !

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ἄφ' οὗ λοιπὸν τὸ προσωπεῖον ἔπεσε
τὸ ἔντεχνον τῆς χήρας τοῦ Κρεσφόντου μου,
κ' ἐγὼ ἀναλαμβάνω τὸν ἐλεύθερον
πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ τυράννου λόγον νῦν.
Τὸ πένθος λοιπὸν, ὅπερ ἐπεδείκνυτο
ἢ χήρα τοῦ Κρεσφόντου, ἦν ὑπόκρισις.
Πολιτικὴ ἀνάγκη ὄχι τὸ λοιπὸν,
οὐδὲ παρακινήσεις τοῦ πατρός, οὐδὲ
φροντὶς πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ θλίβοντος
τοῦ Μεσσηνιακοῦ λαοῦ τὸν τράχηλον
ζυγοῦ ποτε, οὐδ' ἄλλο τι παρόμοιον,
τὴν χεῖρα νὰ δεχθῆς σὲ παρεκίνησε
τοῦ Πολυφόντου, χεῖρα αἷμα στάζουσαν
ἀκόμη ἐκ τοῦ φόνου τοῦ συζύγου σου,
ἀλλ' ἔρωσ, αἰσχροὺς ἔρωσ καὶ ἀνόσιος.

ΜΕΡΟΠΗ

Εἶνε συκοφαντία. Εἰς τὸ αἷμα τοῦ
Κρεσφόντου ἄλλοι ἔβαψαν τὰς χεῖράς των,
ὁ Πολυφόντης ὄχι.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Τὴν ἀκούετε,
θεοί ; Ὁ Πολυφόντης ὄχι ! Καὶ τολμᾷ
τὸ ψεῦδος της νὰ λέγῃ τοῦτο ἔμπροσθεν
ἐμοῦ, ὅστις μὲ τούτους μου τοὺς ὀφθαλμοὺς
ὑπὸ τὴν δολοφόνον εἶδον μάχαιραν
τοῦ Πολυφόντου πίπτοντα τὸν ἄνακτα
Κρεσφόντην, κ' εἰς τὸ αἷμα κυλιόμενον
αὐτοῦ ἐδῶ, εἰς ταῦτα τ' ἀποτρόπαια
ἀνάκτορα ! ᾽Ω, μάτην ἄρα ἔφαγον
τὸν ἄρτον τὸν πικρὸν, μάτην ἐλείκανα

μακρὰν τῆς γενεθλίας γῆς τὰς τρίχας μου,
 ἐλπίζων τὴν στιγμὴν τῆς ἐκδικήσεως
 τοῦ αἵματός σου ταύτην εἰς τὸ γῆρας μου
 νὰ ἶδω, ἄναξ ! Ἡ ἐλπίς μου ἔπεσε,
 καὶ ἔπρεπε νὰ πέσῃ, ἐπειδὴ γυνὴ
 τὸ μόνον τῆς ἐλπίδος ἦτο στήριγμα.
 Κ' ἐγὼ μὲν ὀσονούπω, ἄναξ φίλτατε,
 τὴν Μεσσηνίαν κατὰ τοῦ φονέως σου
 κινῶν καὶ ἀποθνήσκων, ἔρχομαι πρὸς σέ,
 εἰς Ἄδου κάτω. Σὺ δὲ πέμψον κάτωθεν
 ἐκ τοῦ Ταρτάρου τὰς θεὰς τὰς στυγεράς
 κατὰ τοῦ ζεύγους τούτου, ὅπερ μιὰρῶς
 τὴν κοίτην σου ἐμόλυνε καὶ σήμερον
 μολύνει ἔτι. Ἡ φρικώδης ὄψις των
 ἄς θραύσῃ ἐκ τοῦ τρόμου τὴν καρδίαν των
 καὶ ἄς σαλεύσῃ πλήξασα τὰς φρένας των·
 ἢ ὄφειδῆς τὴν νύκτα κόμπη των
 ὡς ἐχιδνῶν ἄς περιβάλη δίκτυον
 τὴν μιὰρὰν των κοίτην, καὶ τὸ βλέφαρον
 ὀρθὸν ἢ φρίκη ἄς κρατῆ καὶ ἄγρυπνον,
 καὶ ὕπνος μὴ τὸ κλείσῃ μηδὲ νυσταγμῶς. (*Ὁ Ἀγκόρτας
 ἐξέρχεται. Ἡ Μερόπη μένει ἐντρομος καὶ ἀτενὲς ἔχουσα τὸ βλέμμα πρὸ ἐαυτῆς*).

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΜΕΡΟΠΗ καὶ ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μερόπη ! — Ἡ ὀδύνη τὴν κατέβαλε
 καὶ ἡ ἀπελπισία. — ὦ ! μετρίασον
 τὸ πένθος σου, Μερόπη μου. Μή, ἄνθρωποι
 θνητοὶ πλασθέντες, τρέφωμεν ἀθάνατον
 τὴν θλίψιν καὶ τὸ πένθος. Στρέψον τόμμα σου,
 Μερόπη. ὦ Μερόπη !

ΜΕΡΟΠΗ

Τ' ὄνομά μου τίς

φῶνεϊ ; (*Νῦν πρῶτον στυραφεῖσα καὶ ἰδοῦσα τὸν Πολυφόντην*).

Μακρὰν ! ὀπίσω ! Αἶμα στάζουσιν
 αἱ μιὰραὶ σου χεῖρες !

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Εἶνε καθαρά
 τοῦ αἵματος τοῦ τέκνου σου αἱ χεῖρές μου
 Μερόπη, εἴμ' ἀθῶος. Ὅπως σὺ, κ' ἐγὼ
 τὸν δολοφόνον φρίττω, καὶ τὸν Αἴπυτον
 θρηνῶ ἐπίσης, ὅπως σὺ.

ΜΕΡΟΠΗ (*πρὸς ἐαυτήν*).

Τὸν Αἴπυτον ; !

Τὸν Αἴπυτόν μου, ὦ, πῶς ἦτο δυνατόν
 νὰ λησμονήσω, ἔστω μόχον καὶ στιγμὴν ; !
 — Ἀκόμ' ἠχοῦσιν εἰς τὰ ὄτα ἐναυλοὶ
 τοῦ γέροντος οἱ λόγοι κ' αἱ φρικώδεις του
 ἀραὶ ! Ἀκόμ' φρίττω !

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἄνασσ', ἄκουσον.

ΜΕΡΟΠΗ

Σ' ἀκούω, ἄναξ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Πόσον σὲ ἠγάπησα
 καὶ σ' ἀγαπῶ, Μερόπη, τὸ γνωρίζεις σὺ.

ΜΕΡΟΠΗ

Καὶ ἂν ἐγὼ δὲν τὸ γνωρίζω, ὅλαι σου
 τὸ μαρτυροῦν αἱ πράξεις. Ὅντως ἔρωτος
 σοὶ πρέπουν λόγοι, Πολυφόντα, σήμερον.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

ὦ ! μὴ τὰς λέξεις ταύτας τὰς μεστὰς χολῆς,
 τὸ βλέμμ' αὐτὸ τοῦ μίσους μὴ, Μερόπη μου.
 Τὰ πράγματα δὲν εἶνε, ὡς σοὶ φαίνονται.
 Μὲ κατακρίνεις, μὲ καταδικάζεις νῦν,
 διότι ἐξετάζεις τὰ φαινόμενα,

διότι δὲν μ' ἀκούεις. ὦ! ἂν μ' ἤκουες,
 ἂν ἡ παραφορά σου δὲν ἐθ' ἄλωνε
 τὴν κρίσιν τὴν ὀρθὴν σου, κ' εἰς τὰς φλέβας σου
 τὸ αἷμ' ἂν τὸ θερμὸν σου δὲν ἐκόχλαζε
 τόσον εὐκόλως, καὶ δὲν ἔρρεε ταχύ,
 γοργόν, ὀρμητικόν καὶ ἀκατάσχετον!
 Μερόπη, ἄκουσον με, ἀλλὰ ἦσυχος.
 Δὲν εἶνε, ὄχι, μαρὰ αἱ χεῖρές μου,
 οὐδ' αἷμ' ἀθῶν, ὅπως εἶπες, στάζουσιν.
 Ἄθῶς ὅλως εἶμ' ἀπὸ τοῦ αἵματος
 τοῦ προσφιλοῦς υἱοῦ σου, μὰ τὸν ἕπατον
 πατέρα τῶν θεῶν, ὅστις μ' ἐβίασε
 τὸν δολοφόνον ἀκουσίως ν' ἀνεχθῶ
 ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων. Πλὴν, Μερόπη μου,
 μὲ τοῦ κακούργου τὴν ἀπαίσιον μορφήν
 τὴν μητρικὴν καρδίαν σου πλειότερον
 νὰ βασανίζω δὲν ἠνέχθην καὶ ἰδοῦ,
 εἰ καὶ ἐν μέσῳ ἀπαισίων οἰωνῶν
 καὶ φοβερῶν ἐντὸς προαισθημάτων μου,
 καὶ τὴν θυσίαν ὅμως ταύτην ἄσμενος
 προσφέρω νῦν ἰδοῦ εἰς τὴν ἀγάπην σου.
 Ἄπὸ τοῦ δολοφόνου πᾶσαν σκέπην μου
 καὶ προστασίαν αἶρω. Εἰς τ' ἀνάκτορα
 ὁ μέχρι τοῦδε ξένος καὶ ἰκέτης μου
 δὲν εἶνε πλέον· μόνον τοῦ Αἰπύτου σου
 ὁ δολοφόνος ἔμεινε. Τὸν μαρὸν
 κακούργον τοῦτον εἰς τὴν ἐξουσίαν σου,
 Μερόπη, παραδίδω.

ΜΕΡΟΠΗ

Εἶνε ἀληθές;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ὁ δολοφόνος εἶνε εἰς τὰς χεῖράς σου,
 Μερόπη. Σβέσον ὅλην εἰς τὸ αἷμά του

τὴν φλόγα τῆς δικαίας ἐκδικήσεως,
 ἥτις καταδιβρώσκει τὴν καρδίαν σου.

ΜΕΡΟΠΗ

Ἄπὸ καρδίας, βασιλεῦ, σ' εὐγνωμονῶ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Λοιπὸν, φιλότατη σύζυγε, μετρίασον
 τὴν θλίψιν σου, κ' εἰς τὸ ἐξῆς ὑπόνοια
 εἰς τὴν ψυχὴν σου μὴ φαρμακερά ποτε
 παρεισερπίση πλέον.

ΜΕΡΟΠΗ

Ὅχι, βασιλεῦ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Πλὴν χαίρω καὶ θαυμάζω τοῦτο, ἄνασσα,
 τὸ ἦσυχόν σου ἦθος καὶ τὸ ἥμερον.

ΜΕΡΟΠΗ

Ὁ χρόνος θραύει τῆς οδύνης τὴν αἰχμὴν,
 ὦ ἄναξ, ἐπὶ τέλους, καὶ ψυχρὸς ὁ νοῦς
 καθυποτάσσει τὴν καρδίαν τὴν θερμὴν.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἄν τὴν λαμπρὰν τῆς Μεσσηνίας ἄνασσαν
 ἔβλεπον μόνον τέως, καὶ ἀκούω νῦν.
 Δὶς βασιλεύει ὅστις ὄχι τῶν λαῶν,
 ἀλλὰ καὶ τῶν παθῶν του εἶνε κύριος.
 Ἄν εἶσαι μήτηρ, εἶσαι καὶ βασίλισσα
 συγχρόνως, ὦ Μερόπη· καὶ τοῦ μαροῦ
 τὸ αἷμα δολοφόνου ἢ αἰμοβαφῆς
 χεῖρ τοῦ δημίου, ὄχι τῆς Μερόπης μου,
 νὰ χύσῃ πρόπει.

ΜΕΡΟΠΗ

Βασιλεῦ, τί ἐννοεῖς;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Τὸν φόνον τοῦ κακούργου δὲν ἀρμόζ' εἰς σὲ
 νὰ ἐκτελέσῃς.

ΜΕΡΟΠΗ

Τί ἀκούω, ὦ θεοί ;

Ὁ ξένος, ὁ ἱκέτης — ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Τοῦ Αἰπύτου σου

ὁ δολοφόνος —

ΜΕΡΟΠΗ

Ναί. Εἶπέ — ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

φονεύεται.

ΜΕΡΟΠΗ

Φονεύεται ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μερόπη, ναί, φονεύεται.

Καὶ τὴν θυσίαν ταύτην εἰς τὸν ἔρωτα
προσφέρω τῆς συζύγου μου.

ΜΕΡΟΠΗ

Σ' εὐχαριστῶ. (Καθ' ἑαυτήν)

Ἀπάνθρωπε ! — (Γεγωνός)

Μερόπη, ὦ ! φονεύεται !

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Καὶ παρευθής, Μερόπη. Ὅρκον ὤμοσα
εἰς τοὺς θεοὺς φρικτὸν. Μὴ πλέον δισταξε.

ᾠ, πιστευσόν μοι.

ΜΕΡΟΠΗ

Πολυφόντα, —

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Παύουσιν,

οἱ στεναγμοί, ναί, παύουν τῆς φιλιότητος μου

Μερόπης, καὶ τὰ δάκρυα. Τοῦ τέκνου σου

ὁ δολοφόνος ἀποθνήσκει πάραυτα,

μὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ θεῶν τὸν ὑπατον

πατέρα σοὶ ὀρκίζομαι, Μερόπη μου.

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Οἱ τῆς προλαβοῦσης σκηνῆς καὶ ΕΥΡΥΜΕΔΗ

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ὁ ξένος καὶ ἱκέτης —

ΜΕΡΟΠΗ

Λέγε.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

ἄνασσα,

ὁ Αἰτωλὸς ὁ δολοφόνος δέσμιος
ἐκ τοῦ βωμοῦ ἀπάγεται εἰς θάνατον.

ΜΕΡΟΠΗ (ὁρμῶσα ἐκτός)

Νὰ μὴ ἐξέλθῃ. Δορυφόροι !

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἄνασσα,

ποῦ τρέχεις ; Τὸν ἀπάγουσιν εἰς θάνατον,
ἔσο βέβαια, ἀσφαλῆ, Μερόπη μου.

ΜΕΡΟΠΗ

Κακοῦργε, δολοφόνε ! (Πρὸς ἑαυτήν).

ᾠ αἰώνιοι

θεοί ! (Γεγωνός)

Ζητεῖτε νὰ τὸν φυγαδεύσετε.

Ἐδῶ, ἐδῶ νὰ ἔλθῃ.—ᾠ, ποῦ εἶνε, ποῦ ;

Νὰ τὸν φονεύσω θέλω μὲ τὰς χεῖράς μου
ἐγώ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μερόπη, μεῖνον. (Πρὸς τοὺς δορυφόρους)

Τὸν κατάδικον

ὁ δῆμιος νὰ φέρῃ κ' οἱ φρουροὶ ἐδῶ. (Ἐξέρχονται δορυφόροι).

ΜΕΡΟΠΗ (κατ' ἴδιαν πρὸς τὴν Εὐρυμέδην)

Πρὸς τὸν Λυκόρταν, Εὐρυμέδην, τάχυνον.

Ὁ Πολυφόντης μελετᾷ τὸν Αἰπυτον

νά θανατώσ', εἶπέ τῳ. Δράμε, πτέρωσον
 τοὺς πόδας σου. (*Ἡ Εὐρυμέδῃ ἐξέρχεται. Ἡ Μερόπη πρὸς ἐαυτήν*)
 "Ω, κράτησον, καρδιά μου.

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

Οἱ τῆς προηγούμενης σκηνῆς, πλὴν τῆς Εὐρυμέδης.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

"Ἄν ἀμφιβάλλης, εἰς τὸν τόπον δύνασαι
 τῆς καταδίκης παρακολουθήσασα
 τὸν θάνατον νά ἴδῃς τοῦ κακούργου. Πλὴν
 αὐτὴ σύ μὴ τολμήσῃς κατ' ἐκείνου τι,
 Μερόπη. Δὲν ἀρμόζ' εἰς τὴν βασιλίссαν.

ΣΚΗΝΗ ΣΤ΄.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς καὶ ΑἰΠΥΤΟΣ δέσμιος προσαχθεὶς
 ὑπὸ δορυφόρων.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ἰδοῦ, Μερόπη, ἦλθον.

ΜΕΡΟΠΗ

Πολυφόντα μου,
 σ' εὐχαριστῶ. "Ἄς μένη ὁ κατάδικος,
 ὃ βασιλεῦ, αὐτοῦ.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ (*πρὸς τοὺς περὶ τὸν Αἰπύτον δορυφόρους*).

"Ἐνταῦθα μένετε. (*Οἱ δορυφόροι μένουσι
 μετὰ τοῦ Αἰπύτου εἰς τὰ μύχα τῆς σκηνῆς*).

ΜΕΡΟΠΗ

"Ἀγαπητέ μου Πολυφόντα, κάθισον
 ἐδῶ ἐγγύς μου. (*Κάθηνται ἀμφοτέρω εἰς ἀνάκλιτρον*).

"Ἀκουσον.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μερόπη μου,
 οἰμίλει, σὲ ἀκούω.

ΜΕΡΟΠΗ

"Ἡ καρδιά μου
 εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν θυσίαν σου
 αἰσθάνεται βαθεῖαν, ἀνεξάλειπτον.
 Τοσαῦτα μέχρι τοῦδε τῆς ἀγάπης σου
 δείγματα μοὶ παρέσχες, τόσας χάριτας
 εἰς σὲ ὀφείλω, ὥστε νέαν παρὰ σοῦ
 θυσίαν, νέαν χάριν, τὸ αἰσθάνομαι,
 νά σὲ ζητήσω, βασιλεῦ, δὲν ἔπρεπεν.
 "Ἄλλ' ὅμως τόσ' ἢ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη σου
 αἰείποτε ἐφάνη κ' ἐπιείκεια,
 ὥστε καὶ νέαν χάριν ἐνθαρρύνομαι
 νά σὲ ζητήσω.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Λέγε μόνον.

ΜΕΡΟΠΗ

"Ἀκουσον.

Τὸν θάνατον τοῦ ξένου ἀπεφάσισας
 ἀμετατρέπτως ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

"Ὅχι τ' ἀπεφάσισα,
 τὸ ὄμοσα, σοὶ εἶπον.

ΜΕΡΟΠΗ

Καὶ ὁ ὄρκος σου
 αὐτός — ;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μερόπη, εἶνε ὄρκος ἄλυτος
 καὶ ἱερός. Τί θέλεις ; Λέγε, ἄνασσα.

ΜΕΡΟΠΗ

Νά μοὶ χάρισης τοῦ φονέως τὴν ζωὴν.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

"Ἡ ἀκοή, Μερόπη, δὲν μ' ἠπάτησε ;

ΜΕΡΟΠΗ

Ναί, χάρισόν μοι, δός μοι τὴν ζῶν ἑνὸς
κακούργου δυστυχοῦς.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ (*ἐγερθεὶς ἐν βίᾳ, μετ' αὐτὸν δὲ καὶ ἡ Μερόπη*)-

Ἐδῶ μυστήριον
ἀπαίσιόν τι κρύπτεται, μὰ τοὺς θεοὺς,

ΜΕΡΟΠΗ (*καθ' ἑαυτήν*)

Τί ἔπραξα ἐγὼ ἢ ἀπερίσκεπτος!
Ἦ μῆπως ἦδη — ὦ Ζεῦ ἀλεξίκακε,
τὸ τέκνόν μου σὺ σέκεπε ἐλεῶν ἐμέ! —
ἢ μῆπως ἀνεκάλυψε τὸν Αἴπυτον;

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

ἢ σὺ, Μερόπη, ἔχασες τὰς φρένας σου!

ΜΕΡΟΠΗ

Οὐδὲν ἐκ τούτων· γυναικὸς συμπάθεια.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ὁ δολοφόνος ἀποθνήσκει πάραυτα,
Μερόπη. Τὸ ὠρίσθην.

ΜΕΡΟΠΗ

Σὲ παρακαλῶ, —

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Εἰς μάτην.

ΜΕΡΟΠΗ

Σ' ἱκετεύω, —

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Εἶν' ἀδύνατον.

ΜΕΡΟΠΗ

ᾧ βασιλεῦ, —

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Μὴ μάτην μόχθει, ἄνασσα.

Ἄν τὴν ἀδυναμίαν καὶ κουφόνειαν
ὡς τώρα εἶχον νὰ συμπαραφέρωμαι

εἰς τὴν συχνὴν παλιόροϊαν καὶ ἄμπωτιν,
Μερόπη, τῶν φρενῶν καὶ τῆς καρδίας σου
ὡς σκάφος ἀκυβέρνητον, εἰς τὸ ἐξῆς
ἔσο ἐτοίμη εἰς τοῦ βασιλέως σου
νὰ ὑποκύπτῃς σιδηρᾶν τὴν θέλῃσιν.
Μωρὸς ὁ ἰδιώτης, ὅστις δέχεται
νὰ πηδαλιουχῆται ὑπὸ γυναικός,
ἀλλὰ παράφρων ἀντικρὺς ὁ βασιλεὺς.
Σοῦ χάριν πρὸ ὀλίγου ἱερόσυλος
κ' ἐπίορκος, τὰς φλόγας ἐπεκρέμασα
καὶ τὴν ὀργὴν ἐπάνω μου τὴν φοβεράν
τοῦ τῶν θεῶν μεγίστου. Νῦν ἐπίορκος
νὰ γίνω πάλιν ἀπαιτεῖς καὶ δεύτερον.

ΜΕΡΟΠΗ

ᾧ ἄναξ, ἀκουσόν με.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ματαιοπονεῖς.

ΜΕΡΟΠΗ

Δὲν θέλω τὴν ζῶν του. ᾧ, ἄς φονευθῆ,
ἀλλ' ὄχι τόσα, ὄχι, Πηλεφόντα μου,
τὴν ἀποφράδ' αὐτὴν ἡμέραν, αὔριον.
Τὴν χάριν δός μοι τὴν μικρὰν καὶ ἄσημον,
σὲ ἱκετεύω, σ' ἱκετεύ' ἡ ἄνασσα,
ἢ φίλη σύζυγός σου, ἡ Μερόπη σου.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Ὁ Πηλεφόντης πάραυτα φονεύεται.

Θεῶρει ἦδη τὸν κακοῦργον ὡς νεκρόν. (*Πρὸς τοὺς περὶ τὸν
Αἴπυτον δορυφόρους*).

Ἐμπρός, φρουροί.

ΜΕΡΟΠΗ

Θεοί! (*Καθ' ἑαυτήν*)

Εἶνε ἀδύνατον.

ᾧ, ποία φρίκη! (*Γεγωνός*)

Πηλεφόντα, πρὸς θεῶν —,

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

Εἶσαι παιδίον — ποῖον αἶσχος, ἀνασσα! —
εἶσαι παιδίον, εἶσαι θάλασσαν ἄστατος,
ἀγρία, μαινομένη. Τὰς ὀρμάς σου τὰς
ἀλόγους ταύτας καὶ παραφοράς, — ἰδοῦ,
σοὶ τὸ ἐκμυστηρεύομαι καὶ μάθε το —
τὰς ἐβαρύνθην. ἐβαρύνθην σὲ αὐτήν,
σὲ ἀπεστράφην!

ΜΕΡΟΠΗ

Σ' ἵκετεύω, φιλτάτε,
ἀγαπητέ μου ἀναξ, Πολυφόντα μου! —

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ (πρὸς τοὺς περὶ τὸν Αἴπυτον δορυφόρους)

Τὸν ξένον, δορυφόροι, ἀπαγάγετε
εἰς θάνατον.

ΜΕΡΟΠΗ (δραμοῦσα πρὸς τοὺς δορυφόρους)

Σταθῆτε.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ (πρὸς τοὺς αὐτοὺς)

Μὲ ἠκούσατε;

ΜΕΡΟΠΗ (ὁμοίως)

Σταθῆτε. Δορυφόροι, μὲ τὴν κεφαλὴν
ἐκάστην τρίχα τούτου θὰ πληρώσετε.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ (ὁμοίως)

Ἐξέλθετε. (Ὁ Πολυφόντης ὀρμῇ κατὰ τῶν δορυφόρων).

ΜΕΡΟΠΗ (Τρέχει, καὶ σταθεῖσα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν δορυφόρων τὸν
ἐμποδίζει. Πρὸς τὸν Πολυφόντην):

Μή. (Πρὸς τοὺς δορυφόρους)

Ἴκετεύω σᾶς, ἄρχουροι!

αὐτὸς εἶνε σκληρὸς, εἶνε ἀπάνθρωπος,
αὐτὸς εἶνε θηρίον, αὐτὸς ἔπιε
τὸ αἷμα τοῦ Κρεσφόντου καὶ τῶν τέκνων μου,
καὶ διὰ τοῦτο διψᾷ αἷμα· ἀλλὰ σεῖς,
σεῖς ἔχετε καρδίαν, λυπηθῆτέ με.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ (Γυμνῶσας τὸ ξίφος, ὅπερ ὁμοῦ ἀρπάζει ἐκ τῆς λαβῆς
καὶ προσπαθεῖ ν' ἀφαιρέσῃ ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πολυφόντου ἢ Μερόπης. Ὁ Πολυ-
φόντης κινεῖται κατὰ τῶν δορυφόρων· ἀλλ' ἢ Μερόπη κρατοῦσα μὲ τὰς δύο τῆς
χειρῶν τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους σύρεται ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τῶν
γονάτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους).

Οἱ ἀπειθοῦντες εἰς τοῦ βασιλέως τῶν
τῶν λόγον, θὰ ἐκπλύνουν μὲ τὸ αἷμά τῶν
τὸ ἔγκλημά τῶν. (Οἱ δορυφόροι ἀπάγοντι τὸν Αἴπυτον διὰ τῆς θύρας
τῶν ἀριστερῶν παρασκηνίων. Πρὸς τινὰς τῶν δορυφόρων, οἵτινες μένουσι φρου-
ροὶ τῆς θύρας)

Σεῖς ἐνταῦθα μείνατε

ἄρχουροι τῆς θύρας. (Πρὸς τὴν Μερόπην).

Ἄψες. (Ἡ Μερόπη κρατεῖ σφιγκτὰ μὲ τὰς δύο
χειρῶν τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους τοῦ Πολυφόντου, ὅστις ἀπειπισθεὶς νὰ τὸ λάβῃ, τὸ
παρατεῖ).

Τώρα λάβε το.

Σοὶ εἶναι πλέον ἄχρηστον. (Ὁ Πολυφόντης ἐξέρχεται διὰ τῆς
μεσαίας καὶ κατὰ πρόσωπον τοῦ θεατοῦ θύρας τῆς σκηνῆς. Ἡ Μερόπη ὀρμῇ νὰ
ἐξέλθῃ διὰ τῆς θύρας τῶν ἀριστερῶν παρασκηνίων, ἀλλ' ἐμποδίζουσιν αὐτὴν οἱ
φρουροί. Ἀπειπισθεῖσα ἵσταται πρὸς μικρὸν ἀπέλιπς. Ἀλλὰ παρενθὺς ὀρμῇ διὰ
τῆς μεσαίας θύρας ἐκτὸς τῆς σκηνῆς. Μετ' ὀλίγον ἀκούεται ἔξωθεν τῆς σκηνῆς
ἢ φωνὴ τοῦ Πολυφόντου)

Μερόπην, μή!

Ἄ, τίγρις αἰμοδόρε, μὲ ἐφόνευσας!

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

(Ἀκούεται κρότος ἐκτὸς τῶν ἀριστερῶν παρασκηνίων. Οἱ δορυ-
φόροι ἐξέρχονται πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, μεθ' ὃ ἀκούεται
κλαγγὴ ὄπλων. Μετ' ὀλίγον εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν ἐκ τῶν
ἀριστερῶν παρασκηνίων ὁ Αἴπυτος ξιφῆρης, καὶ ὁ Λυκόρτας
ξιφῆρης καὶ ἐν πανοπλία, ἄγοντες συνωμότας Μεσσηνίους
ἐνόπλους καὶ ξιφῆρεις).

Αἰπύτος, Λυκόρτας καὶ Μεσσηνιοί.

Αἰπύτος

Καὶ πάλιν τὴν ζών μου, πάτερ μου, εἰς σὲ
ὀφείλω, —

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Παῦσον τὰς εὐχαριστίσεις σου,
πρὶν ἢ τὸ ἔργον ὅλον συντελέσωμεν.

ΑἰΠΥΤΟΣ

Ἡ μήτηρ μου ποῦ εἶνε ; ποῦ ὁ τύραννος ;

Ἐμπρός, ὦ πάτερ. *(Κινοῦνται ὡς μέλλοντες νὰ διαβῶσιν εἰς τὰ δεξιὰ παρασκήνια. Ἐμβαίνει εἰς τὴν σκηνὴν διὰ τῆς μεσαίας πύλης ἔντρομος ἢ Εὐρυμέδης. Οἱ περὶ τὸν Λυκόρταν καὶ Αἰπυτον, ἰδόντες αὐτὴν ἐπέχουσι).*

ΣΚΗΝΗ Η΄.

Οἱ τῆς προλαβοῦσης σκηνῆς καὶ ΕΥΡΥΜΕΔΗ

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Εὐρυμέδης, —

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Αἰπυτε,

Λυκόρτα, φρίκη, φρίκη ! Εἰς τὸ αἷμά του
ὁ Πολυφόντης κεῖται !

ΑἰΠΥΤΟΣ

Τί ;

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Αὐτόχειρ ; πῶς ;

ΑἰΠΥΤΟΣ

ᾠ, λέγε.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ἡ Μερόπη τὸν ἐφόνευσε ! *(Εἰσέρχεται διὰ τῆς μεσαίας πύλης εἰς τὴν σκηνὴν ἡ Μερόπη, κρατοῦσα εἰς τὴν δεξιάν της γυμνὸν καὶ αἱματοβαφῆς τὸ ξίφος τοῦ Πολυφόντου).*

ΣΚΗΝΗ Θ΄.

Οἱ τῆς προλαβοῦσης σκηνῆς καὶ ΜΕΡΟΠΗ

ΜΕΡΟΠΗ

Ποῦ εἶνε ὁ υἱός μου ; Αἰπυτ', Αἰπυτε !

ΑἰΠΥΤΟΣ

ᾠ μήτηρ μου φιλιτάτη !

ΜΕΡΟΠΗ

Μὴ ἐκεῖνος — ; *(Στρέφεται ἔντρομος πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν εἰσηλθε).*

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

ᾠ,

τὴν σεβασμίαν τέλος τοῦ Κρεσφόντου μου
αναγνωρίζω χήραν καὶ βασίλισσαν !

ΜΕΡΟΠΗ *(πρὸς τὸν Αἰπυτον).*

Ποῦ εἶνε ὁ υἱός μου ;

ΑἰΠΥΤΟΣ

Μῆτηρ μου,

ΜΕΡΟΠΗ *(ἐκλαμβάνουσα τὸν Αἰπυτον ὡς Λυκόρταν)*

Εἰπέ,

Λυκόρτα, τὸν Κρεσφόντην ὅν ἐφόνευσεν
αὐτός ;

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ἄνασσα, ναί !

ΜΕΡΟΠΗ

Εἰπέ, τὰ τέκνα μου

καὶ τὸν υἱόν μου — ᾠ αἰώνιοι θεοί !

ποῦ εἶν' οἱ δορυφόροι καὶ ὁ Αἰπυτος ;

Ἐλθέτε ! *(Προσπαθεῖ νὰ δράμῃ πρὸς τὰ ἀριστερὰ παρασκήνια, ἀλλὰ δὲν δύναται).*

ᾠ ! δὲν δύναμαι νὰ κινηθῶ.

Εἶνε νεκρὰ τὰ μέλη μου, κ' οἱ πόδες μου
βαρύνουσιν ὡς μόλυβδος. — ᾠ ! δράμετε—
ἐδῶ—ἐκεῖ—Λυκόρτα ! ᾠ ! τὸ τέκνον μου
ποῦ εἶνε ;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ὁ Λυκόρτας κ' οἱ Μεσσήνιοι
ἐκ τῶν χειρῶν τῶν δορυφόρων ἔσωσιν

τὸν Αἴπυτον, καὶ εἶν' ἔδῶ. Ἴδου αὐτός,
Μερόπην.

ΑἴΠΥΤΟΣ

Μῆτέρ μου ! (*Ἐκ τῆς χειρὸς τῆς Μερόπης, ἀναγνωρισάσης
τὸν Αἴπυτον, ἐκρίπτει τὸ ξίφος*).

ΜΕΡΟΠΗ

Υἱέ μου, τέκνον μου ! (*Ὁ Αἴπυτος
καὶ ἡ Μερόπη ὄπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων*).

(Καταπεταννύεται ἡ αὐλαία).

ΠΡΑΞΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α'.

(Αἴθουσα ἀνακτόρων ἢ ἀνευ τοῦ βωμοῦ).

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Κανείς δὲν εἶνέ που, κανείς δὲν ἔρχεται.
Ὁ τρόμος τώρα μόνον τῶν Ἡρακλειδῶν
τὰ ἔρημα κατόκησεν ἀνάκτορα,
κ' εἰς τοὺς εὐρεῖς θαλάμους σύρει θῦμά του
ἀγωνιῶν κ' ἡμιθανές τὴν δυστυχῆ
Μερόπην. Ἄνοιχθῆτε σεῖς καὶ ρεύσατε,
πηγαὶ δακρύων, ἂν ἀρκοῦν τὰ δάκρυα
εἰς τῆς πατρίδος καὶ τῆς βασιλίσσης μου
τὴν δυστυχίαν. ὦ ! εἰς ποίαν συμφορῶν
τὴν Μεσσηνίαν ἄβυσσον ἐκρόμνισεν
ἡ χεὶρ τῆς βασιλίσσης, ἣν παράφορος
κατὰ τοῦ Πολυφόντου μητρικὴ στοργὴ
ἐξώπλισε. Φρικώδης ἔξω σήμερον
τὴν νύκτα ὅλην πόλεμος ἐμφύλιος
λυμαίνεται τὴν πόλιν. Οἱ Μεσσηνιοὶ
τὸν φόνον τοῦ τυράννου ἅμ' ἀκούσαντες,
πολίται, συνωμόται καὶ περίοικοι,
τὴν ἀγορὰν κατέλαβον κραυγάζοντες,
τὴν Μεσσηνίαν κράτος ἐν ἐκέρυξαν
ἀπὸ τῆς Νέδας μέχρι τοῦ Ἄκρίτα, καὶ
παμβασιλέα ταύτης ἀνηγόρευσαν
τὸν Αἴπυτον. Ἐν τούτοις ἦλθε πρὸς αὐτοὺς
ὁ νέος βασιλεύς, καὶ διὰ κήρυκος

τῶν Δωρικῶν γερόντων τὴν ὑποταγὴν ἐζήτησεν. Ἀλλὰ ν' ἀναγνωρίσωσι τὸν νέον βασιλέα ὅλ' οἱ Δωριεῖς ἠρονήθησαν, ἐν ὅσῳ ἡ Μερόπη ζῆ. Ὁμολογοῦσιν, ὅτι εἶν' ὁ Αἴπυτος ὁ μόνος Ἡρακλείδης· διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τοῦ Πολυφόντου ἦδη πρὸ μινὸς ὡς κληρονόμον καὶ διάδοχον αὐτὸν διώρισαν τοῦ θρόνου. Τοῦτον ἤθελον ἀνακηρύξῃ βασιλέα καὶ αὐτοὶ τῆς Μεσσηνίας· ἀλλὰ ὄρκον ὤμοσαν, τοῦ Πολυφόντου ὡς τὸν φόνον ἤκουσαν, κοινὸν οἱ Δωριεῖς, νὰ ἐκδικήσωσι τὸν ἀδικόν του φόνον, τὸν φονέα του, ὅστις ἤθελεν εἶνε, θανατώνοντες. Ὁ Αἴπυτος ἀκούσας τὴν ἀπόκρισιν τῶν Δωριέων ταύτην, ἠγανάκτησε καὶ μανιώδης κατ' αὐτῶν ἐπέδραμεν. Ὁ Ἄρης ἀμφοτέρων τότε τῶν λαῶν τὸ μῖσος ἔτι μᾶλλον ἐξηρέθισεν, εἰς ἀλληλοκτονίας ἡ Στενύκλαρος σκηνὴν φρικώδη μετεβλήθη ἔκτοτε, κ' ἡ γῆ τῆς Μεσσηνίας, μήτηρ τῶν κοινή, μὲ τὸ ἀδελφικὸν τῶν αἵμα βρέχεται! Ἡ δυστυχὴς Μερόπη ἀγνοοῦσ' αὐτὰ ἀκόμη, μόλις τὴν ὑπὸ τοῦ ἀνακτος καὶ τῶν γερόντων Δωριέων ἔμαθεν υἰοθεσίαν τοῦ Αἰπύτου, καὶ πικρᾶς μεταμελείας ἔρμαιον, τὴν φοβερὰν μαιφονίαν ἐνθυμεῖται φρίπτουσα. ὦ! πότε, ὦ θεοί, πότε θὰ εὔρωμεν ἀπαλλαγὴν καὶ τέλος τούτων τῶν δεινῶν;

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ καὶ ΛΥΚΟΡΤΑΣ

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ποῦ εἶνε, Εὐρυμέδη, ποῦ ὁ Αἴπυτος;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Πλησίον τῆς Μερόπης, ἥτις ἄγρυπνος καὶ ἔντρομος τὴν νύκτ' αὐτὴν διήνυσε.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Καιρὸς διὰ θωπείας ὄντως μπηκᾶς, ἐν ᾧ ἡ Μεσσηνία καταστρέφεται.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Λυκόρτα, ποῦ τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς ποῦ ἔφθασεν; εἰπέ μοι. Οἱ Μεσσήνιοι ἀνθίστανται ἀκόμη; ἀπεκρούσθησαν οἱ Δωριεῖς;

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Τὴν τύχην κλαῦσον, γηραιά, τῆς δυστυχοῦς πατρίδος! Οἱ Μεσσήνιοι, ἐν ὅσῳ εἰς τὸ μέσον τῶν ὁ Αἴπυτος ὑπῆρχεν ὀδηγῶν αὐτούς, ἐμάχοντο ἀνδρείως, ἀλλ' ἀφοῦ εἰς τὰ ἀνάκτορα ὑπέστρεψεν ἐνταῦθα ὑπὸ σοῦ κληθεῖς, διότι τὸν ἐζήτηι ἡ βασίλισσα, νὰ ὑποστῶσι μέχρι τέλους τὴν ὀρμὴν τῶν Δωριέων πάντες δὲν κατώρθωσαν, καὶ εἰς φυγὴν τραπέντες, ἐγκατέλιπον τὴν ἀγορὰν οἱ πλεῖστοι καὶ τὰς ἀγυῖας τῆς πόλεως· ὀλίγοι δὲ ἀνθίστανται Μεσσήνιοι ἀκόμη, οἱ ἐκ τῶν χωρῶν τῶν πέριξ συνομιῶται. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ φοβοῦμαι μέχρι τέλους μὴ διαλυθοῦν, ἐὰν δὲν σπεύσῃ πρὸς αὐτούς ὁ Αἴπυτος. Ἀλλὰ ποῦ εἶνε; λέγε.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Εἰς τὸν θάλαμον
τῆς βασιλίσσης. — Ἄλλ' ἐνταῦθα μείνον σύ,
Λυκόρτα, μὴ ὑπάγῃς, μὴ φανῆς ἐκεῖ.
Τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς τῆς πόλεως
ἀκόμῃ δὲν γνωρίζει ἡ βασίλισσα,
οὐδ' ὅτ' εἰς μάχην ἔνοπλος ὁ Αἴπυτος
λαθὼν αὐτὴν ἐξῆλθε κατὰ τῶν ἐχθρῶν,
οὐδ' ὅτ' οἱ Δωριεῖς ν' ἀναγνωρίσωσι
τὸν Αἴπυτον ἀρνοῦνται βασιλέα τῶν,
ἂν ἡ Μερόπη πρότερον δὲν φονευθῆ.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Πλὴν τότε ἄς τὰ μάθῃ, γύναι, τὸ λοιπόν.
Ὁ Αἴπυτος δὲν ἦλθεν εἰς Στενίκλαρον
διὰ νὰ κλώσῃ ἔρια, μὰ τοὺς θεούς,
καὶ νὰ ὑφάνῃ. Ἦλθε σπουδαιότερα
νὰ ἐκπληρώσῃ ἔργα καὶ καθήκοντα.
Εἶπε ποῦ εἶνε; Εἰς δεινὴν τὰ πράγματα
ἀκμὴν προῆλθον. Τοῦ Κρεσφόντου σήμερον
ὁ θρόνος τρέμει, εἰς τὸ χεῖλος τοῦ κρημινοῦ
ἡ Μεσσηνία ἴσταται, καὶ τὴν στιγμὴν
καθ' ἣν μ' ἀκούεις ταύτην κινδυνεύει, φεῦ!
ὄχ' ἡ Μερόπη, κινδυνεύει ἡ πατρίς.
Ὁ Αἴπυτος ποῦ εἶνε;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Μείνον, ἔρχεται,
ἰδοῦ, ἐκείνη μόνη. Πρὸς τὸν Αἴπυτον
ὑπάγεις μόνος ἔπειτα. Ἐλθέ ἐδῶ. (*Ἐποχωροῦσιν εἰς τὰ μύχια
τῆς σκηνῆς. Ἀφ' οὗ ἡ Μερόπη ἔρχεται εἰς τὴν σκηνήν, ὁ Λυκόρτας ἀπέχεται
ἐκτὸς τῶν παρασκηρίων, ὅθεν ἤλθεν αὐτή*).

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ καὶ ΜΕΡΟΠΗ

ΜΕΡΟΠΗ

Ἐκ τοῦ ἐγγύς λειμῶνος σπεῦσον, γηραιά,
καὶ ἄνθη ῥαντισμένα μὲ τὴν πρωϊνὴν
ἀκόμῃ δρόσον δρέψασα προσκόμισον.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Νὰ σ' ἐρωτήσω, ἄνασσα, ἐπίτρεψον
τί θέλεις τ' ἄνθη σύμερον;

ΜΕΡΟΠΗ

Ἄκιδευτος

καὶ ἄταφος ἀκόμῃ κεῖται κατὰ γῆς
ὁ Πολυφόντης, γύναι. Νὰ κηδεύσωμεν
καιρὸς τὸν βασιλέα.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Κρύπτει, ἄνασσα,
τὴν κόμην ἥδη πρὸ πολλοῦ τοῦ ἀνακτος
ὁ τάφος.

ΜΕΡΟΠΗ

Πῶς;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ἦμεῖς τὸν ἐκηδεύσαμεν.

ΜΕΡΟΠΗ

Σεῖς; ὦ! ἰδοὺ εἰς βασιλεὺς θαπτόμενος,
χωρὶς νὰ τὸ ἀκούσῃ ὁ λαὸς αὐτοῦ,
καὶ εἰς ἀνὴρ εὐδαίμων κηδεύομενος,
χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ ἡ γυνὴ αὐτοῦ!
Καὶ ὅμως εἶχεν ἥδη λόγους ἡ γυνὴ
τοῦ Πολυφόντου νὰ γνωρίζῃ, ὅτι ὁ
ἀνὴρ αὐτῆς κηδεύεται. Καὶ τίς αὐτοῦ
τὸ σῶμα ἐκ τῶν λύθρων καὶ τοῦ αἵματος
ἀπέπλυνε καθάρας; Σεῖς. Ἐντάφια
λευκὰ καὶ καινουργῆ τίς τὸν ἐνέδυσσε;
Σεῖς. Μ' ἄνθη καὶ στεφάνους τίς τὸν ἐφόρει;

Σεῖς. Ἄλλὰ τίς ἐθρήνει, τίς ὠδύρετο
παρὰ τὴν νεκρικὴν του κλίνην ; ὦ ! κανεῖς.
Τίς εἶχεν, ὄχι τὴν ἐσθῆτα καὶ μορφὴν,
ἀλλ' ἔνδον τὴν καρδίαν του πενθοῦσαν, τίς ;
Κανεῖς. Μ' ἐν δάκρυ μόνον τίς κἄν ἐρῶνε
νεκρὸν τὸν βασιλέα τῆς Μεσσηνίας ; ὦ !
κανεῖς, κανεῖς ! Δὲν εἶχεν ὁ ταλαίπωρος
θνητὸς αὐτὸς κανένα, ὅστις δι' αὐτὸν
ἐν μόνον δάκρυ θαλερὸν νὰ χύσῃ, ἐν.
Μίαν γυναῖκα εἶχεν, ἣν ἠγάπησε,
καὶ ὑπὲρ ἧς τὰ πάντα ἐθυσίασεν,
ἀλλ' ἡ γυνὴ του αὐτὴ — ὦ ! τὰ στέρνα σου
πιέζει τόσον ἐπωδύνως, μῆτερ γῆ,
ὁ ἄτλας ὁ βουρὺς καὶ ὑπερύψηλος,
ὅσον πιέζει τὴν ψυχὴν μου τὸ βαρὺ
τῆς θλίψεώς μου καὶ τοῦ πένθους αἴσθημα ;
Ἄλλ' ὄχι, Εὐρυμέδην, μ' ἀπατᾶτε σεῖς.
Ὁ βασιλεὺς ἀκόμη κεῖται ἀταφος
ἐδῶ ἀπ' ἐξω, ὅπου τὸν ἐφόνευσαν,
καὶ ἡ σκιά του ἐπ' αὐτὸ ἀπόρθημευτος,
πλανᾷτ' ἐδῶ ἀκόμη εἰς τ' ἀνάκτορα,
παντοῦ διώκουσά με, ὅπου εὐρεθῶ.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ἀγαπητὴ Μερόπη, δὲν σὲ ὑπατῶ,
καὶ πιστευσὼν με.

ΜΕΡΟΠΗ

Τρέμω ! Μόνοι εἴμεθα

ἐδῶ ;

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ναί, μόνοι.

ΜΕΡΟΠΗ

Κάλεσον τὸν Αἴπυτον. (*Ἡ Εὐρυμέδην πη-**γαίνει πρὸς τὴν θύραν*)

Ἄ ! φύγε ἀπ' ἐκεῖ. Θεοὶ αἰῶνιοι !

ὁ βασιλεὺς ! (*Ἡ Εὐρυμέδην τρέχει πρὸς τὴν Μερόπην, ἣν ὑποστηρίζει*).

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ποῦ ; τίς ;

ΜΕΡΟΠΗ

Ἐκεῖ, ὁ βασιλεὺς,

ὁ Πολυφόντης ! Ἴδε πῶς προσήλωσε
τὸ ἄγγυον του βλέμμα κατεπάνω μου !
ὦ ! θ' ἀποθάνω, Εὐρυμέδην.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Τίποτε,

βασιλισσα, δὲν εἶνε.

ΜΕΡΟΠΗ

Δὲν τὸν βλέπεις ; ὦ !

ἐκεῖ, ἐκεῖ.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Δὲν βλέπω. Πλάσμ' ἀπατηλὸν
τῆς πυρεσσύσης εἶνε φαντασίας σου,
Μερόπη.

ΜΕΡΟΠΗ

Τὸν υἱόν μου κάλεσον. (*Ἀκούεται σάλπιγξ*).

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Ἴδου

αὐτὸς ἐγγίζει.

ΜΕΡΟΠΗ

Ἀναπνέω· ἔφυγε.

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ, ΜΕΡΟΠΗ, ΑΙΠΥΤΟΣ καὶ ΛΥΚΟΡΤΑΣ

ΑΙΠΥΤΟΣ

Φιλτάτη μῆτερ !

ΜΕΡΟΠΗ

Αἴπυτέ μου, κάθισον

ἐδῶ ἐγγύς μου. Τόσπν ὄραν ἔλειπες,
ἐν ᾧ ἡ δυστυχίης σου μήτηρ, τέκνον μου,
τοῦ Πολυφόντου ἠγωνία βλέπυσσα
τὸ φάσμα τὸ φρικῶδες.

ΑΙΠΥΤΟΣ

Ἄναθάρρησον,
ὦ μήτερ, βλέπουσά με, καὶ ἀπόδαζε
ἀπὸ τῆς κεφαλῆς σου τὴν ἀνάμνησιν
τοῦ Πολυφόντου, ἥτις μόνη τὴν σκιάν
γεννᾷ ἐμπρὸς σου ταύτην. (*Ἀκούεται μακροθὲν σάλπισμα*).

ΜΕΡΟΠΗ

Ἡ καρδία μου
ἀναθαρόει ἐγγύς σου, φίλτατε υἱέ.
Ἐδῶ ἐγγύς μου κάθισον.

ΑΙΠΥΤΟΣ

Δὲν δύναμαι,
φιλτάτη μήτερ.

ΜΕΡΟΠΗ

Διατί ;

ΑΙΠΥΤΟΣ

Δὲν δύναμαι.
Ἄνάγκη νὰ ἐξέλθω.

ΜΙΡΟΠΗ

Ἄλλὰ τί, θεοί,
ἐδῶ τί βλέπω ; Πανοπλίαν, Αἴπυτε,
φορεῖς ; καὶ σύ, Λυκόρτα. Ποῦ ὑπάγετε ;
Σαλπίγγων ἦχον πρὸ ὀλίγου ἤκουσα.
Εἰπέτε τί συνέβη ; ποῦ ὑπάγετε ;
Υἱέ μου, λέγε.

ΑΙΠΥΤΟΣ

Μὴ ἐρώτα, μήτέρ μου.

ΜΕΡΟΠΗ

Εἰπέ μοι σύ, Λυκόρτα. Γέρον, σιωπᾶς ;
κ' οἱ δύο σιωπᾶτε ;

ΑΙΠΥΤΟΣ (*ὡς ἐξελευσόμενος*)

Χαῖρε, μήτέρ μου.

ΜΕΡΟΠΗ

Υἱέ μου, εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας μου
ἂν ἐβλεπες, ποτὲ τὸ χαῖρε τοῦτό σου
δὲν ἤθελες προφέρει. Ὅταν πληρωθῆ
τῶν συμφορῶν ἡ κύλιξ, μί' ἀρκεῖ σταγῶν
διὰ νὰ ἐκχειλίση. ὦ ! δὲν ἐννοεῖς
ὅτι νὰ σὲ ἀφήσῃ εἶν' ἀδύνατον
ἡ μήτηρ νὰ ἐξέλθῃς οὔτως ἔνοπλος,
ἐν ᾧ τὰ πάντα ἄγνοεῖ. Εἰπέτε μοι,
ποῦ ἔνοπλοι ἐξέρχεσθε, καὶ διατί ;
Ὅπως ὁ λόγος, οὔτω καὶ ἡ σιωπὴ
ρομφαία εἶνε δίστομος ἐνίστε,
ζῶν ἄλλὰ καὶ θάνατον πηγάζουσα. (*Ἀκούεται σάλπιγξ*)
Καὶ πάλιν ἡχεῖ σάλπιγξ.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Αἴπυτ', Αἴπυτε, —

ΜΕΡΟΠΗ

Πολέμου, εἶνε, τὸ γνωρίζω, σάλπισμα,
κ' εἰς πόλεμον, τὸ βλέπω, σεῖς ἐξέρχεσθε.
Πλὴν σὺ δὲν θὰ ἐξέλθῃς, ὄχι, τέκνον μου.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Βασίλισσα !

ΜΕΡΟΠΗ

Λυκόρτα, εἶν' ἀδύνατον.
Θὰ τὸν φονεύσουν· εἶνε νέος ἄπειρος,
καὶ τὴν ὀρμὴν του ἔτι τὴν νεανικὴν
ὁ χρόνος καὶ ἡ πείρα δὲν ἐκόλασαν.

ΑΙΠΥΤΟΣ

ὦ μήτέρ μου !

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ὠραῖα εἰς τὸν Αἴπυτον

τὸν Ἡρακλείδην δίδει ἡ βασίλισσα
μαθήματα.

ΜΕΡΟΠΗ

Λυκόρτα, ὦ ! δὲν σκέπτεσαι
τὸν θρόνον τῆς Μεσσήνης, τὴν πατρίδα σου ;
Μόνος ὑπάρχει Ἡρακλείδης σήμερον
ὁ Αἴπυτος, Λυκίρτα. Εἰς τὴν ἀγορὰν
οἱ βασιλεῖς δὲν καταβαίνουν, κλείονται
εἰς ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορ' ἀσφαλῆ,
ὡς ὁ Κρεσφόντης, ὡς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ
ἐποιοῦν Ἡρακλείδαι κινδυνεύοντες.
'Ο ἰδιώτης εἶνε ῥιψοκίνδυνος,
δὲ ὅτι ἡ ζωὴ του εἶνε κτῆμά του,
ἀλλὰ τοῦ βασιλέως κτῆμα ἴδιον
δὲν εἶνε ἡ ζωὴ, ἀλλὰ τοῦ ἔθνους του.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ἐμὲ τὸν ἰδιώτην ἄλλ' ἀπαιδευτος
διδάσκει φρόνην, κ' ἐδίδαξε τὸν Αἴπυτον.
Οὐτιδανὸς τὸ γένος καὶ τὸ φρόνημα,
καὶ ἂν θεοὶ ἀκόμην τὸν ἐγέννησαν,
ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος εἶνε, ἄνασσα,
εἰς τοὺς κινδύνους ὅστις τῆς πατρίδος του
δὲν κινδυνεύει πρῶτος.

ΑἴΠΥΤΟΣ (ὡς ἐξελευσόμενος)

Χαῖρε, μητέρα μου.

Ἐλθέ, Λυκόρτα.

ΜΕΡΟΠΗ

Αἴπυτέ μου, τέκνον μου !
— Παιδίον, ποῦ ἀφίνεις τὴν μητέρα σου ;

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ἡ πόλις ἔξω σείεται, βασίλισσα,
τὴν ὥραν ταύτην, ὁ λαὸς φονεύεται,
καὶ ἡ πατρίς εἰς τῆς ἀβύσσου ἵσταται
τὸ χεῖλος.

ΜΕΡΟΠΗ

Τί ἀκοῦω ; Γέρον, τέκνον μου,
σᾶς ἱκετεύω, πρὸς θεῶν, λαλήσατε.
Τίς τοῦ πολέμου ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἀρχὴ
τοῦ ἐμφυλίου τούτου ;

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ἡ Στενύκλαρος

εἰς δύο χωρισμένη εἶνε ἐχθρικά
στρατόπεδα, Μερόπη, εἰς τοὺς Δωριεῖς
καὶ εἰς τοὺς Μεσσηνίους, ὅσοι ἔλαβον
τὰ ὄπλα, ἢ ἐντεῦθεν ἐκ τοῦ ἄστεως,
ἢ συνωμόται ἐκ τῶν Μεσσηνιακῶν
χωρῶν ἐνταῦθα φθάσαντες καὶ πόλεων.
Τὴν νύκτα οὗτοι σύμπαντες κατέλαβον
τὴν ἀγορὰν μεθ' ὄπλων οἱ Μεσσήνιοι,
τὴν Μεσσηνίαν ὅλην ἀνεκήρυξαν
ἐν κράτος ἐνιαῖον καὶ ἰσόνομον
ἀπὸ τῆς Νέδας μέχρι τοῦ Ἀκρίτα, καὶ
τῆς Μεσσηνίας βασιλέα ἄπιντες
τὸν Αἴπυτον συμφώνως ἀνηγόρευσαν.
'Αλλὰ οἱ Δωριεῖς ἠ' ἀναγνωρίσωσι
τὸν νέον βασιλέα δὲν ἠθέλησαν
πρὶν ἢ τοῦ Πολυφόντου ἐκδικήσωσι
τὸν φόνον. Τοῦ Κρεσφόντου, εἶπαν, τὸν υἱὸν
ὡς Ἡρακλείδην καὶ ἐκεῖνοι στέργουσι
νὰ συναναγορεύσουν βασιλέα τῶν,
πλὴν τὴν Μερόπην, ὡς φονεύσασαν αὐτὴν
τὸν Πολυφόντην, ὅρκον ὤμοσαν φοικτὸν
νὰ θανατώσουν. Δι' αὐτὸ ἐν ὄσῳ ζῆ
ἡ μήτηρ τοῦ Αἰπύτου, εἶν' ἀδύνατον
τῆς Μεσσηνίας βασιλέα τὸν υἱὸν
αὐτῆς ἐκεῖνοι νὰ ἀναγνωρίσωσι.

ΑἴΠΥΤΟΣ

Ναί, καὶ ἐν ὄσῳ, γέρον, ζῆ ὁ Αἴπυτος,

οἱ δολοφόνου τοῦ Κρεσφόντου κ' οἱ φονεῖς
τῶν τέκνων τῆς Μερόπης μὴ ἐλπίσωσιν
ἐκ τοῦ Αἴπυτου χάριν, ἢ διαλλαγὴν.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Τῶν Δωριέων ταύτην τὴν παράλογον
ἀπαίτησιν ὁ Αἴπυτος ἀπέκρουσεν
ὀργίλος, μετ' αὐτοῦ δὲ κ' οἱ Μεσσήνιοι.
Οἱ Δωριεῖς ἐπῆλθον τότε ἔνοπλοι
κατὰ τῶν Μεσσηνίων, κ' ἡ Στενίκαρος
τὴν νύκτα ὅλην μέχρη ταύτης τῆς στιγμῆς
φρικώδης εἶνε ἐμφυλίου σπαραγμοῦ
σκηνή. Γινώσκεις πάντα νῦν, βασίλισσα.

ΑΙΠΥΤΟΣ

Ἐλθέ, Λυκόρτα. Σπεύσωμεν. — ὦ μῆτέρ μου,
φιλάττη μῆτερ, χαῖρε.

ΜΕΡΟΠΗ (*ἀλλόφρων καὶ καθ' ἑαυτήν*)

Ναί, πατρίς μου, ναί,
νιέ μου! — Καὶ σεῖς κάτω, ἔρχομαι, πρὸς σᾶς.
Τὸ θῦμα θέλει θῦμα, ἐξιλέωσιν! (*Γεγονὸς πρὸς τὸν Αἴπυτον*)
Υἱέ μου, χαῖρε. (*Ὁ Αἴπυτος κινεῖται ὡς ἐξελευσόμενος*)

ὦ θεοὶ αἰῶνιοι,
τοιουτοτρόπως μὲ ἀποχωρίζεσαι
διὰ πιντός, νιέ μου;

ΑΙΠΥΤΟΣ

ὦχι, μῆτέρ μου,
διὰ πιντός.

ΜΕΡΟΠΗ

Τίς οἶδε; Δὲν ἐξέρχου
πρὸς πόλεμον, νιέ μου;

ΑΙΠΥΤΟΣ

Πάλιν, μῆτέρ μου,
θὰ σ' ἴδω.

ΜΕΡΟΠΗ

Πάλιν θὰ μὲ ἴδης; — ἴσως. — Ναί,
νιέ μου. (*Πρὸς ἑαυτήν*)
ὦ! φρικώδης, φοβερὰ στιγμή! (*Γεγονὸς πρὸς τὸν*

Αἴπυτον)

Υπόθεες, ὅτι ἀποχωρίζομεθα
διὰ παντός καὶ αἰωνίως, Αἴπυτε.
Υπόθεες, ὅτι ἡ βαρύσταθμος αὐτῆ
στιγμῆ ἐγκλείει τὴν αἰωνιότητα
τοῦ τάφου, ὅτι δὲν θὰ σ' ἴδ' ἡ μήτηρ σου,
οὐδὲ θὰ ἴδης πλέον τὴν μητέρα σου.
Τίς οἶδεν; (*Καθ' ἑαυτήν*)

ὦχι, ὄχι! εἶν' ἀδύνατον,
θεοί, νὰ ὑπομείνω. (*Γεγονὸς πρὸς τὸν Αἴπυτον*)

Αἴπυτ', Αἴπυτε! (*Ὁ Αἴπυτος ὁρμῆ πρὸς*
αὐτὴν διὰ τὰ τὴν ἐναγκαλισθῆ, ἀλλ' αὐτὴ τῶ νεύει διὰ τῶν χειρῶν νὰ μὴ πλησιάσῃ,
καὶ ὁρμῆ παράφορος ἐπὶ τῆς σκηνῆς).

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς πλὴν τῆς Μερόπης.

ΑΙΠΥΤΟΣ

Εἰς ποῖον τρόπον τὴν καρδίαν μου, θεοί,
οἱ λόγοι τῆς μητρός μου οὔτοι ἐρόψαν. (*Ἦχει σάλπιγγε*).

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Ἐμπρός, νιέ μου. Σὲ προσμένει ὁ λαός.

ΑΙΠΥΤΟΣ

Ἰπαγε μόνος μετ' ὀλίγον ἔρχομαι
κ' ἐγώ, ὦ πάτερ.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Τί ἀκούω, Αἴπυτε;
Παῖθον ἦδη ᾄδου, ἐν ᾧ ἔχομεν
καὶ τῆς στιγμῆς ἀνάγκην. Σπεύσον, ἄγωμεν.

ΑΙΠΥΤΟΣ

Δὲν δύναμαι τὴν ἔντρομον λακτίζουσαν
νὰ καταστείλω ἔνδοθεν καρδίαν μου.

Ἐάν σε ἀκολουθήσω, ἡ καρδία μου
θὰ συντριβῆ, ὦ πάτερ. Εἶν' ἀδύνατον
ἐνταῦθα τεθλιμμένην τὴν μητέρα μου
ν' ἀφήσω οὕτω καὶ ἀπαρηγόρητον.
Ἀνάγκη νὰ τὴν ἴδω, νὰ τὴν ἀσπασθῶ,
ἀνάγκη μίαν ἀποχωριζόμενος
γλυκεῖαν λέξιν νὰ τῇ εἶπω.

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Αἶπυτε ! —

Συγγχώρησέ τον, κινδυνεύουσα πατρίς !
Ἄκόμ' εἶνε παιδίον.

ΑΙΠΥΤΟΣ

Γέρον, ὕπαγε,

σοὶ τὸ προτάσσω. Μετὰ μίαν σύντομον
στιγμὴν ἐν μέσῳ εἶμαι τοῦ λαοῦ κ' ἐγώ. (*Ἀμφότεροι ἐξέρ-
χονται δι' ἀντιθέτων παρασκηνίων*).

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ

ᾠ ! εἶθε τὴν ἡμέραν ταύτην, ἦλιε,
ἡ Εὐρυμέδῃ μὴ τὸ φῶς σου ἔβλεπε,
κ' οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς εἶθε μὲ τὸν ζοφερόν
κεκαλυμμένοι πέπλον τοῦ θανάτου νῦν,
τυφλοὶ πρὸς τῆς πατρίδος ἦσαν τὰ δεινά,
κ' ἡ τάλαινα καρδία μου ἀναίσθητος
πρὸς τῆς Μερόπης ταῦτα τὰ παθήματα.
ᾠ ! ὅσοι πρὸς τοῦ θρόνου ἀτενίζουσι
τὴν λάμψιν μετὰ θάμβους, ἂν ἐγίνωσκον
πόσας καλύπτει ἡ πορφύρα σιμφοράς !
Θνητοί, ὅπισθ' ὅσοι πρὸς τὰς κορυφάς

τῆς ἀνθρωπίνης δόξης ἀκατάσχετοι
ὄρατε. Νέφη κρύπτουσι τὰς κορυφὰς
ζοφώδη, καὶ τὰ νέφη φλόγας κεραυνῶν.
Ὁ ἦχος τῶν σαλπίγγων ὁ πολεμικός,
τὸν τρομόν νὰ ἐμπνέ' εἰς τὴν καρδίαν μου
κατέπαυσε. (*Ἀκούεται μακρόθεν θόρυβος καὶ κραυγαὶ λαοῦ. Ἐκ δια-
λειμμάτων ὁ θόρυβος ἀκούεται ζοηρότερος*).

Ποικίλῃ δὲ καὶ συμμιγῆς
βοῇ ἀνθρώπων φθάνει εἰς τὰ ὠτά μου
μακρόθεν. Νῦν ἐγγίζει· νῦν ἐγγύτερον
ἀκούεται· νῦν ἔφθασεν ἐκτὸς κ' ἐγγύς
τῶν ἀνακτόρων. Εἰς τὰ τεῖχῃ ἔφθασε
καὶ εἶνε κάτω ὁ λαός. ᾠ ! εὐκρινῶς
τὰς λέξεις διακρίνω τώρα· « βασιλεῦ,
τῆς Μεσσηνίας Αἶπυτε ! » κραυγάζουσι.
Ποία χαρά ! Ποῦ εἶνε, ποῦ ἡ εὐτυχῆς
Μερόπῃ ; Εὐρυμέδῃ, δράμε πρὸς αὐτήν,
καὶ παρὰ πρώτης σοῦ τὰ εὐαγγέλια
τῆς δόξης ἃς ἀκούσῃ κ' εὐτυχίας τῆς. (*Ἡ Εὐρυμέδῃ ἐξέρ-
χεται*).

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

ΑΙΠΥΤΟΣ καὶ ΛΥΚΟΡΤΑΣ ἐξ ἀντιθέτων παρασκηνίων.

ΑΙΠΥΤΟΣ

ᾠ, τέλος πάντων ἦλθες, ἦλθες, πάτερ μου !
Εἰπέ μοι, τί συνέβη, καὶ διάλυσον
τὴν ἐκπληξίν μου καὶ τὴν ἀπορίαν μου.
Οἱ Δωριεῖς εἶπε καὶ οἱ Μεσσήνιοι
πῶς ἀπροόπτως οὕτω διπλάγησαν,
καὶ συμφλωμένοι πρὸς τ' ἀνάκτορα
ἡ πόλις ὅλην τρέχει τώρα πανδημεί,
ἀνακρυπτούσά με ἐν μιᾷ φωνῇ
τῆς Μεσσηνίας βασιλέα ;

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Βασιλεῦ

τῆς Μεσσηνίας, μόνον εὐαγγέλια
τὴν ὄραν ταύτην ὁ πιστὸς θεράπων σου
πύχεται νὰ σοὶ φέρῃ κ' ἦτο δίκαιον.
Ἄλλ' οὕτως οἱ θεοὶ δὲν ἀπεφάσισαν,
καὶ τῶν θεῶν οἱ ἄνθρωποι τὴν θέλῃσιν
ὀφείλουν ἀγογγύστως ν' ἀπεκδέχονται.

Αἶπυτος

Ἡ μήτηρ μου, ποῦ, γέρον, εἶν' ἡ μήτηρ μου ;

ΛΥΚΟΡΤΑΣ

Περὶ αὐτῆς θὰ σοὶ λαλήσω, βασιλεῦ. —
Ἀπέναντι ἀλλήλων οἱ Μεσσηνιοὶ
κ' οἱ Δωριεῖς εἰς μάχην ἔτοιμ' ἴσταντο
κατὰ τὴν ἀγοράν, ὅτε ἡ ἄνασσα
Μερόπη συγκεκαλυμμένη ἔφθασεν,
ἡ γερουσία ὅπου συνεδρίαζε
τῶν Δωριέων. Ἐκθαμβοὶ οἱ Δωριεῖς
τὴν ἄγνωστον γυναῖκα εἶδον ἔμπροσθεν
αὐτῶν ἐμφανισθεῖσαν. Ἡ βασίλισσα
εἰς μάτην τοὺς προέτρεψε νὰ παύσωσι
τὴν ἀλληλοσφαγίαν καὶ νὰ σώσωσι
τὴν Μεσσηνίαν, τὴν κοινὴν πατρίδα, σὲ
τὸν Ἡρακλείδην Αἶπυτον ὡς ἀνακτα
καὶ βασιλέα συνανακηρύττοντες.
Οἱ Δωριεῖς ὀργίλοι ἀπεκρίθησαν,
ὅτι ἐν ὄσῳ ἡ Μερόπη ζῆ, αὐτοὶ
ποτὲ δὲν θὰ δεχθῶσι τὸν υἱὸν αὐτῆς
ὡς βασιλέα. Ὄταν ἡ φονεύσασα
τὸν Πολυφόντην φονεῖθῃ βασίλισσα,
τότε καὶ οὗτοι θέλουσι τὸν Αἶπυτον
ἀνακηρύξῃ βασιλέα. Τὴν μορφήν
ταχέως τότε ἐκείνη ἀπεκάλυψε,

κ' « ἐγὼ τὸν Παλυφόντην, εἶπ', ἐφόνευσα,
ἐγὼ εἶμ' ἡ Μερόπη. » Εἶπῃ στίλβουσι
γυμνά, καὶ κατ' ἐκείνης εὐθύς στρέφονται.
« Ἐδοῦ κτυπάτε », εἶπε, καὶ τὸ στῆθός της
προέτειν' ἐναντίον εἰς τὰ ξίφη των.
Ἄκίνητοι καὶ σωπῶντες ἔμειναν
ἐκείνοι τότε. « Τρέμ' ἡ χεὶρ σας, ἔκραξεν,
ἀλλὰ θαρρόεϊτε. Εἶχεν, εἶχε, Δωριεῖς,
ὁ Αἶπυτος μπτέρα, καὶ βασίλισσαν
ἡ Μεσσηνία, ἥς ἡ χεὶρ δὲν ἔτρεμεν,
ὅταν τὸ ξίφος τοῦτο εἰς τὸ στῆθός της
ὑπὲρ αὐτῶν ἐθύθισε ! » — Καὶ πράγματι
γυμνὸν ἐν τάχει ξίφος, ταῦτα λέγουσα,
βυθίζει εἰς τὸ στῆθός της, κ' αἰμόφυρτος
ἀνέπεσεν ἐπάνω τοῦ ἀγκῶνός της
χαμαὶ προστηριχθεῖσα. Θάμβους δάκρυα
καὶ θαυμασμοῦ τῶν Δωριέων βρέχουσι
τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ φήμῃ τῆς ἡρωϊκῆς
σκορπίζεται παντοῦ ἀφοσιώσεως.
Οἱ ἀλληλομαχοῦντες εἰς τὰς θήκας των
ἐγκλείουσι τὰ ξίφη, καὶ δακρῦβρεκτοὶ
ἀλλήλους δεξιοῦνται. Συνδιαλλαγεῖς
τῶν Μεσσηνίων καὶ τῶν Δωριέων ὁ
λαὸς τοιοῦτοτρόπως πρὸς τ' ἀνάκτορα
ἐνταῦθα συνοδεύει τὴν βασίλισσαν,
κ' ἐν ᾧ ὑπὲρ ἐκείνης χύνει θαυμασμοῦ
κ' εὐγνωμοσύνης δάκρυα, ἀνευφημεῖ
ὡς βασιλέα τὸν υἱὸν της Αἶπυτον,
ἵνα χαρᾶς ἐμπλήσῃ τὰς στιγμὰς αὐτῆς
τὰς τελευταίας.

ΣΚΗΝΗ Η΄.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς, ΜΕΡΟΠΗ καθημαγμένη καὶ ἐτοι-
μοθανής, Δωριεῖς, Μεσσηνιοὶ, δορυφόροι καὶ λαός. Οἱ Δωριεῖς

καὶ οἱ Μεσσήνιοι τάπτονται ἑκάτεροι ἑκατέρωθεν τῆς σκηνῆς,
ὁμοίως καὶ οἱ δορυφόροι καὶ ὁ λαός. Τὴν Μερόπην κομίδαν-
τες στηρίζουσιν οἱ περὶ τὴν ΕΥΡΥΜΕΔΗΝ.

ΑΙΠΥΤΟΣ

ὦ θεοὶ ἀθάνατοι,
τὴν θέαν ταύτην μοὶ παρεσκευάζετε ;
Σβεσθῆτε, ὀφθαλμοί μου, καταπέσετε,
κατηραμένοι θόλοι τῶν Ἡρακλειδῶν,
καὶ τοῦ Κρεσφόντου τὸν υἱὸν τὸν ἄθλιον
χανοῦσα κρύψον, γῆ ! — ὦ τάλανος υἱοῦ
τάλαινα μητέρα ! — Μητέρα μου, τί ἔπραξας !

ΜΕΡΟΠΗ *(διὰ φωνῆς βαθμηδὸν ἐκλιπούσης)*.

Ὀλίγας ἔτι ἔχομεν σιγμᾶς, νιέ,
καὶ ἀποθνήσκω. Τῆς μητρὸς σου ἄκουσον
ὅσας ἀκόμη νὰ προφέρῃ δύναται
ὑστάτας λέξεις. Μὴ με κλαίης. Ἐπρεπε
νὰ ἀποθάνω. Οὕτως οἱ θεοὶ ἡμῶν
διέταξαν τὴν τύχην, ἐπειδὴ αὐτοὶ
τοιαύτην τὴν καρδίαν κατασκεύασαν
τὴν ἀνθρωπίνην. Τοῦ μεγάλου σου πατρὸς
τὸ ἔργον ἀποθνήσκω συντελέσασα.
Οἱ Δωριεῖς ἰδοὺ καὶ οἱ Μεσσήνιοι,
μιᾶς πατρίδος τέκν', ἀναγνωρίζουσι,
μιᾶς σὲ Μεσσηνίας βασιλέα νῦν.
Νῦν ἀποθνήσκω. Μὴ δακρύης, τέκνον μου.
ὦ ! ἀφοῦ τόσο, τέκνον μου, σ' ἠγάπησα,
νὰ σὲ ἀφήσω ἔπειτα δὲν δύναμαι.
ὦ ! πιστευσόν με, ἡ ψυχὴ μου φεύγουσα
τὴν ὄραν ταύτην, εἶνε, εἶνε μετὰ σοῦ !
ὦ τέκνον . . . ὦ νιέ μου . . . *(Ἡ Μερόπη ἐκπνέει)*

ΑΙΠΥΤΟΣ

Μητέρα ! μητέρα μου !

(Καταπεταννύεται ἡ αὐλαία).

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

ΔΡΑΜΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

Διδαχθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις σκηνῆς
τοῦ Παλαιοῦ Θεάτρου τῆ 25 Μαρτίου 1876

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Τὸ παρὸν δράμα ἐποιήθη καὶ ἐδιδάχθη ἐν Ἀθήναις πρὸ ἑξαετίας· τὴν δὲ πρὸς ποίησιν αὐτοῦ ἀφορμὴν μοι ἔδωκεν ὁ ἐν Ἀλεξανδροίᾳ καλὸς κἀγαθὸς φίλος μου, πάλαι ποτὲ ἀκροατὴς τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ παραδόσεών μου, καὶ ζηλωτὴς τῶν καλῶν διὰ πυρος, ὁ δικηγόρος κύριος Α. Φ. Διμπρότης. Οὗτος δι' ἐπανηλημμένων του ἐπιστολῶν μὲ προέτρειπε νὰ συντάξω δράμα τι ἐκ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας, εἰς χοῆσιν τῆς ἐν Ἀλεξανδροίᾳ διατριβούσης τότε διασήμου Ἰταλίδος ἠθοποιοῦ κ. Πετσάνας, ἐπιθυμούσης νὰ πρωταγωνιστήσῃ ἐν τῷ προσώπῳ ἡρωίδος τινὸς ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἰδίως δ' εἰ δυνατόν, ἐν τῷ τῆς Μπομπουλίνας. Ἐδυσκολεύθη πολὺ ν' ἀποδεχθῶ τὴν πρότασιν, καὶ διότι πρὸ πολλοῦ εἶχα ἀποξενώσει ἑμαυτὸν ἀπὸ πάσης ἐν γένει ποιητικῆς καὶ φιλολογικῆς ἐργασίας, καὶ διότι ἡ ἐπιθυμία τοῦ φίλου μου, ὅπως ὠρίζετο, ἦτο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς περὶ δραματικῆς ποιήσεως ἀτομικὰς μου καὶ κλίσεις καὶ ιδέας. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις παρέχει μὲν, ὡς ἐφρόνουν, ὕλην ἀρμόζουσαν ἴσως εἰς μελοδραματικὴν, ὅχι ὁμως καὶ εἰς δραματικὴν παράστασιν, κατὰ τὴν ἀσθηρὰν ἔννοιαν τῆς λέξεως. Ἐν τούτοις ὁ φίλος μου ἐπέμενε, καὶ ἐγὼ διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσω ἐκ τῶν ἐνόητων, ἔστρεψα τὴν προσοχὴν μου πρὸς τὴν Ἐνφροσύνην, ἐν ἐκ τῶν πολλῶν θεμάτων, ὅσα ἄλλοτε εἶχα σκεφθῆναι νὰ πραγματευθῶ δραματι-

κῶς, ἐάν ποτε ἢ τῆς ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου ἐπιτροπῆς κατὰ τὸ 1865 ἔτος συμμετοχὴ μου παρατεινομένη ἐμελλε νὰ καταστήσῃ ἀναγκαίαν τὴν σύνταξιν νέων δραμάτων, πρᾶγμα, περὶ οὗ οὐδέποτε ἐμερίμνησα ἔκτοτε, κακὴν κακῶς ἀποπεμφθεὶς καὶ ἀπὸ τοῦ θεάτρου ὑπὸ τῆς τότε κυβερνήσεως, προθύμως χαριζομένης εἰς τὰ χαμαίξηλα πάθη κακοήθων συναδέλφων μου.

Τὸ θέμα τοῦτο ἐπραγματεύθησαν καὶ ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ δραματικῶς τε καὶ ἐπικῶς· ἀλλ' ἐν τούτῳ οὐδαμῶς ἀπώκησα πρὸς τὴν ἐπιβολήν, διότι τὰ ποιητικὰ ταῦτα τῶν πρὸ ἐμοῦ ἔργα ἀπέχουσι τόσον ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, καὶ τῆς ἠρωϊδος τὸ πρόσωπον παρεμορφώθη ἐν αὐτοῖς, ἢ ἀπεκρῦβη εἰς σκότος νεφελῶδες μύθων καὶ ποιήσεως τόσον πυκνὸν καὶ ἀδιόρατον, ὥστε τὸ δραματικόν μου δοκίμιον, μέλλον ν' ἀπεικονίσῃ τὰ πράγματα πιστῶς καὶ ἀκριβῶς ὅπως συνέβησαν ἐν τῷ πασιγνώστῳ ἐπεισοδίῳ τοῦ πηγμοῦ τῆς ὥραίας Ἰωαννίτιδος, τούτου δ' ἔνεκα οὐδαμοῦ συμπίπτει πρὸς τὰς τῶν πρὸ ἐμοῦ ποιητικὰς μυθοπλαστίας, οὐδένα, ὡς εἰκόσ, ἐμελλε καὶ νὰ τρέξῃ κίνδυνον παραλληλισμοῦ καὶ συγκρίσεως.

Σημειωτέον ἐν τούτοις, ὅτι καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτήν, ὅσον πρόσφατος καὶ ἂν εἶνε, παρεξέφρησαν πολλὰ τὰ ψευδῆ καὶ τὰ ἀπεικότα, ὅθεν καὶ ἄλλοι ἄλλως ἀνέγραψαν ἢ παραδίδουσιν αὐτήν. Ἀντιπαραβαλὼν τὰ ἀντιλεγόμενα παρὰ τε τοῖς συγγραφεῦσι καὶ ἐν τῇ προφορικῇ παραδόσει, εὔρηκα ὅτι ἡ πιθανώτερα καὶ ὁμοιολογηστέρα ἀφήγησις τοῦ ἐπεισοδίου, εἶνε ἢ παρὰ τῷ A. de Beauchamp ἐν σελίδι 112 καὶ ἐφεξῆς τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ Vie d' Ali pacha, visir de Janina (Paris, 1822), ἔχουσα ὡς ἐξῆς:

«Τὸ τραγικὸν τέλος τῆς ὥραίας Εὐφροσύνης, καταδικασθεῖσης εἰς ὀδυνηρὸν θάνατον κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1801, ἔνεκα τῶν πρὸς τὸν Μουχτάρ, υἱὸν τοῦ Ἀλῆ, σχέσεών της, ἀφῆκεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἐν Ἰωαννίσις θλιβερὰς καὶ ἀλγεινοτάτας ἀναμνήσεις. Ἡ ὥραία αὕτη νεᾶνις ἐφημίζετο μεγάλως ἐν Ἰωαννίσις διὰ τὴν χάριν καὶ τὰ θέλητρα τοῦ κάλλους της, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν κομψότητα τῶν τρόπων, καὶ τὴν ζωηρότητα καὶ τὰς χάριτας τοῦ πνεύματός της. Ἑλληνὶς τὸ γένος, πλουσία κληρονόμος, συζευχθεῖσα μὲ νέον Ἑλληνα πλοῦσιον, ἐφαίνετο

ὡς μέλλουσα νὰ καταστῇ ἡ εὐδαιμονεστάτη τῶν γυναικῶν. Ἀλλ' εἶχε δυστυχῶς παραιτήσῃ τὸν συνήθη κατὰ τε τὴν Ἑπειρον καὶ τὴν λοιπὴν Τουρκίαν βίον τῶν γυναικῶν, αἵτινες διάγουσιν ἀποκεκλεισμένοι καὶ ἀθέατοι ἐν τῷ οἴκῳ· ὅθεν καὶ εἶχεν ἀποβῆ ἢ ψυχὴ καὶ τὸ ζώπυρον τῆς ἐν Ἰωαννίσις κοινωνίας, ὅπου καὶ οἱ σοβαρώτεροι ἄνδρες ἐλάλουν ἐνθουσιωδῶς περὶ τῆς εὐφύας καὶ τῶν θελήτρων τῆς συναστροφῆς της. Πρὸς τοιοῦτον γόητρον δὲν ἠδονήθη ν' ἀντισταθῇ ὁ Μουχτάρ, ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ βεζίρη, ὅστις καὶ δεινῶς αὐτῆς ἐρασθεὶς ἀπεφάσισε νὰ τὴν ἀποκτήσῃ. Ὁ σύζυγος τῆς Εὐφροσύνης ἠραγκάσθη ν' ἀποδημῆσῃ εἰς Βενετίαν χάριν τῶν ἐμπορικῶν του ὑποθέσεων· ὁ δὲ χωρισμὸς οὗτος ἐπῆρξεν ὀλέθριος, διότι πρὸ πολλοῦ καιροφυλακτῶν ὁ Μουχτάρ ἐξέλεξε τὴν στιγμὴν ταύτην πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιθέσεως, ἣν ἐμελέτα. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἔρωσ, ὃν ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Μουχτάρ, κατέπληξε τὴν Εὐφροσύνην, ἀλλὰ τοῦτο κατέστησε τὸν Μουχτάρ ἔτι βιαιότερον, καὶ ἐπὶ τέλος ἡ Εὐφροσύνη, ἐπιλήσμων τῶν καθηκόντων της, ἐσεμνύνετο ὅτι εἰς πασῶς ἔφερε τὰ δεσμὰ τοῦ ἔρωτός της. Οὐδεμίαν ἔχουσα νὰ φοβηθῇ ἀντίξηλον, διέθετε μόνη καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς τὴν παρὰ τῷ Μουχτάρ, ὅστις εὐτυχῆς ὑπεδουλοῦτο ὁσημέραι ἔτι μᾶλλον ἐπὸ τοῦ ἔρωτος. Ἡ σύζυγος τοῦ Μουχτάρ παρημελήθη μεγάλως ἔνεκά τοῦ σφοδροῦ τούτου πάθους, καὶ μεταξὺ τῶν δύο συζύγων ἐπῆλθεν ἄκρα ψυχρότης. Ταῦτα πάντα ἐξέκανσαν ζηλοτυπίαν βιαιοτάτην ἐν τῇ ὑπερηφάνῳ καρδίᾳ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰβραήμ, ἣτις καὶ μετέδωκε τὸ διακαῖον αὐτὴν μῖσος εἰς τὴν ἀδελφὴν της, σύζυγον τοῦ Βελῆ πασᾶ. Παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν μακρὸς παρήλθε χρόνος, πρὶν αἱ δύο ἀδελφαὶ ἀνακαλύψωσιν ἀπόδειξιν τινα κατ' ἐκείνης, ἣν ἐμίσουν. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους, καθ' ὃν χρόνον ὁ Μουχτάρ ἠραγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τιος ἀποστάτου τῆς Ρούμελης, ἐπαρουσιάσθη ἡ ποθητὴ εὐκαιρία, ἣς καὶ μετὰ σπουδῆς ἐπελήφθησαν.

Ἡμέραν τινα χουσοχός τις ἔφερε πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Μουχτάρ πολῦτιμον δακτύλιον ἀδαμαντοκόλλητον, ὃν καὶ αὕτη ἀναγνωρίζει παραγοῆμα ἤτοι γαμήλιον δῶρον πρὸς τὸν ἀπιστον σύζυγον της. Ὁ χουσοχός ἀνακριθεὶς, ἀπήντησεν, ὅτι τὸν δακτύλιον

τούτον ἔδωκεν εἰς αὐτὸν πρὸς πώλησιν ἢ ὥραία Φροσύνη. Κατασχούσα τὸν δακτύλιον ἢ σύζυγος τοῦ Μουχτάρ, προσκαλεῖ τὴν ἀδελφὴν της, καὶ ἀμφότεροι μεταβαίνουν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βεζίρη. Παρουσιασθεῖσαι ἐνώπιον αὐτοῦ, ἱκετεύουσιν αὐτὸν μετὰ δακρύων, καὶ ἐπικαλοῦνται δικαιοσύνην κατὰ τῶν ῥαδιοργῶν τῆς ὥραίας Ἑλληνίδος, ἢν καταγγέλλουσιν οὐ μόνον ὡς ἀκόλαστον, ἀλλὰ καὶ ὡς μέλλουσαν νὰ σφετερισθῇ ὅλα τὰ πλούτη τῶν συζύγων των. Ὁ Ἄλῆς, εἴτε δότι, ὡς ἐλέγετο, εἶχεν ὁ ἴδιος σχέσεις ἀθεμίτους μετὰ τὴν σύζυγον τοῦ δευτέρου υἱοῦ του Βελῆ πασᾶ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο ν' ἀπορρίψῃ τὰς δεήσεις της· εἴτε διότι πράγματι εἰς τὰς δύο ταύτας νύμφας του ὄφειλε τὸ κατὰ τὴν ἄνω Ἀλβανίαν κράτος του, καὶ δι' αὐτῶν εἶχεν ἤδη σφετερισθῆ μέγα μέρος χωρῶν παρὰ τοῦ πατρός των Ἰβραήμ, ὑπεσχέθη, ἐπιμαρτυρούμενος ἐνόρκως αὐτὸν τὸν πάγονα τοῦ Μωάμεθ, ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃ ἢν ἐπεθύμουν δικαίαν ἐκδίκησιν. Μὴ θέλων δὲ νὰ ἐκθέσῃ κἀνένα ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ ἀπόντος Μουχτάρ, μεταβαίνει αὐτοπροσώπως καὶ μετὰ τινων δορυφόρων του ἐν ὥρᾳ νυκτὸς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Εὐφροσύνης. Διατάξας νὰ θρασύσῃ τὴν θύραν, εἰσέρχεται κρατῶν λύχνον εἰς τὸν κοιτῶνα, ὅπου ἀνεπαύετο, τὴν ἐξεγείρει τραχέως, καὶ ἐπιδεικνύων πρὸς αὐτὴν τὸν δακτύλιον, τὴν ἐρωτᾷ ἂν τὸν ἀναγνωρίζει. Ἡ δυστυχὴς Εὐφροσύνη, ἐκτὸς ἑαυτῆς, μαντεύει ἀμέσως ἐκ τοῦ συνωφρονομένου προσώπου τοῦ Βεζίρη τὴν καταδίκην της. Πᾶσα ἄρνησις ἦτο ἀνωφελής, ὅθεν καὶ συναθροίσασα καταθέτει πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ τὰ πλούτημα της πράγματα, καὶ ἐξορκίζει αὐτὸν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ, οὗ τινος ἦτο αὐτὸς ὁ πατήρ, καὶ οὗ τινος ἢ ἄκρα ἀγάπη ὑπῆρξεν ἢ δυστυχία της, νὰ λυπηθῇ μητέρα ἀθῶν τῶν. Ἄλλ' οὔτε τὰ δάκρυα οὔτε αἱ δεήσεις της δύνανται νὰ κάμψωσι τὸν Ἄλῆν, ὅστις ἀπεφάσισε τὸν ὄλεθρόν της. Τὴν διατάσσει νὰ ἐγερεθῇ καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, μὴ ἐπιτρέψας νὰ τὴν συνοδεύσῃ ἄλλος τις πλὴν τῆς εὐνοουμένης δούλης της. Ἄφ' οὗ ἔφθασαν εἰς τὴν αὐλὴν, διατάσσει τοὺς δορυφόρους του ν' ἀπαγάγωσιν ἀμφοτέρους εἰς ἓνα ἐλληνικὴν ἐκκλησίαν παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης, ὅπου κατὰ διαταγὴν του προσάγεται καὶ εἰκοσὸς τις ἐκ τῶν εὐτελεστέρων πορνῶν. Ὅλην

τὴν νύκτα ἐκείνην διέρχονται προσευχόμενοι καὶ θεωροῦσαι ἐκάστην στιγμὴν παρεχομένην ὡς τὴν τελευταίαν τῆς ζωῆς των. Ἐν τούτοις παρέρχεται καὶ ἡ ἐπιούσα, χωρὶς νὰ δοθῇ ἢ δλεθρία διαταγή. Ὁ Ἄλῆς ἐφάνετο ὡς αἰσθανθεὶς οἶκτον ἢ ἔλεγχον συνειδήσεως. Ἐδίσταξε νὰ ἐπογράψῃ τὴν θανατικὴν ἀπόφασιν, διότι κατὰ τὸν μουσουλμανικὸν νόμον ἢ ποιῆ τῆς ἀκολασίας εἶνε θάνατος, ἢ δὲ ποιῆ αὕτη ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰς Τουρκίσσας καὶ εἰς τὰς Ἑλληνίδας ἀδιακρίτως. Εἶπε δὲ κατόπιν ὅτι ἀνέβαλλε τὴν καταδίκην ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ, ὅτι ἐμελλε νὰ προσέλθῃ τις ἐξαιτούμενος τὴν χάριν τῶν ἐνόχων. Ἄμα τῆς θανατικῆς ἀποφάσεως ἐκδοθείσης, αἱ κατάδικοι ἐπιβιβάζονται τὴν ἐπιούσαν νύκτα εἰς λέμβον καὶ ἀπάγονται εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς λίμνης· ἐκεῖ δὲ μία ἐκάστη αὐτῶν ἐγκλειομένη εἰς σάκκον δερμάτινον κατακοιμίζεται εἰς τὰ κύματα. Ἡ δ' Εὐφροσύνη καὶ ἡ πιστὴ της δούλη, ἐπιληφθεῖσαι στιγμῆς τινος, καθ' ἣν οἱ δῆμιυί των δὲν προσεῖχον εἰς αὐτάς, ἐναγκαλιζοῦνται ἀλλήλας μετ' ἀγάπης, καὶ σφιγκτὰ συνενηγκαλισμένοι ὄριπτονται ὁμοῦ εἰς τὴν λίμνην μόναι των, ὅπως ὁμοῦ καὶ συναποθάνωσι».

Τὴν ἀνωτέρω ἐκθεσὴν παρεκολούθησε κατ' ἄγρος καὶ τὸ ἡμέτερον δρᾶμα, ὡς θέλει ἴδη ὁ ἀναγνώστης, ἐλάχιστα δὲ μόνον μετετεποιήθησαν, οἷον ἢ πιστὴ δούλη ἀντικατεστάθη διὰ τῆς πιστῆς τροφῆς, συνηδὸν πρὸς τὰς πληροφορίας εἰδημόνων καὶ ἀξιοπίστον μαρτύρων, καθ' ὅς τροφὸς καὶ ὄχι δούλη ἦτο ἢ παρακολουθήσασα τὴν Εὐφροσύνην εἰς τὸν θάνατον. Εἰκότως δ' ἐπρόξαμεν οὕτω· διότι, καθ' ἡμᾶς τοῦλάχιστον, ἠθελεν εἶνε ἀσέβεια πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἱστορίαν, ἢ διαστροφὴ καὶ ἢ παραμόρφωσις γεγονότων προχθεσινῶν καὶ πασιγνώστων, ἔστω καὶ ἐν τῇ ποιήσει. Ἐχει μὲν ἢ ποιῆσις τὰς ἀδείας καὶ τὰς ἐλευθερίας της, ἀλλ' εἰς αὐτὰς ἐπιβάλλει ὅρια σεβαστὰ καὶ ἀπαράβατα αὐτῇ ἢ φύσις τῶν πραγμάτων, αὐτὰ αἱ περιστάσεις τοῦ ἐκάστοτε ὑποκειμένου θέματος. Οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παραστήσῃ τὸν Ἀλέξανδρον π. χ. ἢ τὸν Σωκράτην ἄλλως ἢ ὅπως παρέδωκεν αὐτὸν εἰς ἡμᾶς ἢ ἱστορία. Ἡ διαστροφὴ καὶ παραμόρφωσις τῶν προσώπων τούτων χάριν ποιητικῶν δῆθεν σκοπῶν, ἠθελεν εἶνε παραβίασις τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, ἀσυγχώρητος ἄμα καὶ ἄσκοπος, διότι τὸ μὲν ἐκ τῆς τοι-

αύτης ἀσεβείας ἠθικὸν ἀνοσιούργημα εἶνε βέβαιον, ὄχι ὅμως καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς ποιητικὸν ἀποτελεσμα ἢ κέρδος· οὐδὲ δικαιούται ποτε ἢ ποιήσις νὰ στήσῃ τὸν θρόνον τῆς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Ἄλλ' ὅπως δὲν παραγνωρίζομεν τὸ πρὸς πασίγνωστα ἱστορικὰ γεγονότα καὶ πράγματα ὀφειλόμενον σέβας, οὕτως ἀπαράγραπτα ἐννοοῦμεν καὶ τὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ δικαιώματα τῆς ποιήσεως· διότι ἄλλο βεβαίως ἢ ἀπλῶς εἰπεῖν ἀλήθεια τῆς ἱστορίας, καὶ ἄλλο ἢ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ποιητικὴ ἀλήθεια. Δύναται τις νὰ διηγηθῇ ὁλόκληρον τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον μετὰ πάσης τῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας, χωρὶς τὸ ἔργον του νὰ εἶνε ποιήσις, καὶ δύναται τις νὰ διηγηθῇ αὐτὸν ὡς ὁ Ὀμηρος, χωρὶς νὰ παραβιασθῇ μηδὲ κατ' ἐλάχιστον ἢ ἱστορικὴ ἀλήθεια τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Πιστὸς εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ ἰδέας ταύτας, ἐσεβάσθη καὶ ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας δράματι τὴν ἱστορίαν, ὅπου καὶ ὅπως ἔπρεπεν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐλησμόνησα διὰ τοῦτο τὴν ποιητικὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἔργου μου, ἥτις κυρίως συνίστατο εἰς τοῦτο, ν' ἀντικαταστήσω τὴν ἀπλῶς εἰπεῖν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς τούτοις τῆς ἱστορικοῦς προσώποις καὶ πράγμασι ποιητικῆς ἀληθείας.

Ἄλλὰ κατωρθώθη νὰ παρασταθῇ ἢ ποιητικὴ αὕτη ἀλήθεια ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας δράματι; Ἡ ἀπόκρισις δὲν εἶνε βεβαίως ἔργον ἡμέτερον· ἀλλὰ μὴ νομίση τις, ὅτι εἶνε καὶ ἔργον τοῦ τυχόντος. Ἄναγκάζομαι νὰ σημειώσω τὰς λέξεις ταύτας, διότι ἤκουσα πολλοὺς τινὰς ψέγοντας τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ δράματος, τοὺς μὲν ὡς παρὰ φύσιν, τοὺς δὲ ὡς παρὰ τὴν ἱστορίαν. Ἐννοεῖται, ὅτι ἱστορίαν μὲν λέγοντες οἱ τοιοῦτοι ἔτοιμοι καὶ πρόθυμοι κριτικοί, ἐννοοῦσι τὴν ἱστορίαν πιθανώτατα τοῦ Πνυσίου, ἣν ἐδ.δάχθησαν ἐν τῷ Γυμνασίῳ· φύσιν δέ, τὰ ἀνθρώπινα πρότυπα, ὅσα παρέχει εἰς αὐτοὺς ἢ πρώτη αἰθουσα ἢ τὸ πρῶτον ζαχαροπλαστεῖον τῶν Ἀθηναίων, πρὸ πάντων δὲ ἢ ἀνεξάντλητος εἰς ἀνθρωπόμεορφα πλάσματα γὰλλικὴ μυθιστοριογραφία. Δυστυχῶς ὅμως ἢ εὐτυχῶς τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος εἶχε καὶ ἔχει τὴν τε φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν ποικιλωτέραν παντὸς ἄλλου· ὅθεν ὁ ἀξίων νὰ κρίνῃ οἰονδήποτε προῖον τέχνης, ἐπιβαλλόμενον νὰ παραστήσῃ οἰονδήποτε τι, κατὰ τε χρό-

νον καὶ τόπον ὀρισμένον, μέρος τῆς ἐλληνικῆς ταύτης φύσεως καὶ ἱστορίας, ὀφείλει νὰ κάμῃ σπουδὰς καὶ μελέτας τοῦλάχιστον ὅσας καὶ ὁ φιλοτεχνήσας τὸ οἰονδήποτε θέμα τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας.

Εἰς πολλοὺς π. χ. δὲν ἤρρεσεν ἢ Εὐφροσύνη, ὅποια παρίσταται ἐν τῷ παρόντι δράματι· τὴν ἠθέλον ἄσπιλον καὶ ἀμόλυντον. Πρὸς τούτους ἀπαντῶ, ὅτι δύναται κάλλιστα ν' ἀποστρέψωσι τὸ βλέμμα ἀπὸ τῆς μὴ ἀρεσκοῦσης εἰς αὐτοὺς πραγματικότητος, καὶ νὰ ζητήσωσι καὶ εὕρωσι τὴν ἐπιθυμητὴν των εὐφροσύνην εἰς ἄλλα περὶ τοῦ προσώπου τούτου ποιήματα. Εἰς ἄλλους ἀπ' ἐναντίας ἐφάνη ὁ χαρακτήρ τοῦ Μουχτάο ἰδανικώτερος. Ἀγροοῦσιν οὗτοι τὴν ἱστορίαν· ἀγροοῦσιν ὅτι ὄχι μόνον ὁ Μουχτάο, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ υἱοὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, κατὰ τινα δὲ λόγον καὶ αὐτὸς οὗτος, ἦσαν μαθηταὶ τοῦ πολυμαθοῦς Ψαλίδα, ὅτι ἕως προχθὲς ἀκόμη ἔζων ἐν Ἀθήναις Ἕλληνας λόγιοι συμμαθηταὶ τοῦ Μουχτάο, ὅτι καὶ στίχοι ἐλληνικώτατοι, ὄχι μόνον κατὰ τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ διαπνεόν αὐτοὺς αἴσθημα, ἐπάροχουσιν ἀποδιδόμενοι εἰς αὐτὸν, οὗς καὶ θ' ἀνέφερα ἐνταῦθα, ἐὰν ἀπροσοδοκίτως δὲν εὐρισκόμην ἐν Ἀθήναις μακρὰν τῆς βιβλιοθήκης καὶ τῶν σημειώσεών μου, καὶ ὅτι ἄρα εἰς λόγον γραμμάτων καὶ παιδείας κατ' οὐδὲν διέφερον ὁ σατραπίδης οὗτος τῶν συγχρόνων αὐτῷ λογίων Ἑλλήνων. Ἐν γένει δ' ἀγροοῦσιν οἱ ταῦτα λέγοντες καὶ τοὺς νῦν Ἀλβανούς, ὧν πολλοί, καὶ μάλιστα ἐν τῇ κάτω Ἀλβανίᾳ, εἶνε ἐλληνομαθέστατοι, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἐλληνικώτατοι. Καὶ αὐτῶν τῶν ἰδεῶν περὶ συγγενείας Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, ἦν ὡς γεγονὸς ἀποδέχεται ἢ σημερινὴ γλωσσολογία, καὶ αὐτῶν τῶν περὶ ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας καὶ ἐλευθερίας καὶ ἰσονομίας ἰδεῶν τὰ προανακρούσματα, ποῦ μὲν ἀσθενέστερα ποῦ δὲ ἐντονώτερα, ἀνευρίσκει τις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν χρόνων ἐκείνων, ἐν αὐτῇ τῇ ἀλλῇ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἄς ἀναγνώσῃ τις π. χ. παρὰ Πουκεβίλλ¹ τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας προκήρυξιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ θέλει νομίση, ὅτι τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο εἶνε προῖον τῆς ἐν ταῖς σημεριναῖς Ἀθήναις πολιτικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, κατὰ 40 καὶ 50 ἔτη μεταγενέστερον. Ἄλλοι εὗρηκαν

¹ Histoire de la régénération de la Grèce, τόμ. Β', σελ. 37.

ὑπερβολικὸν τὸν χαρακτῆρα τῆς Νάσως, λησμονοῦντες ὅτι ἦτο Χορμοβίτισσα, ἐκ τοῦ ἀρξενωποῦ δηλονότι ἐκείνου καὶ ἡρωϊκοῦ φρονήματος, ἐξ οὗ καὶ αἱ Σουλιώτισσαι, γυνὴ οὐδαμῶς τρέμουσα τὸν θάνατον, ὅπως ἀποδεικνύει αὐτὸς ὁ ἐθελούσιος ὑπὲρ τῆς τροφίμου τῆς πνιγμός, ὅστις δὲν εἶνε πλάσμα τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ γεγονὸς ἱστορικόν. Κατ' ἀντίθετον λόγον ἐψυχράνθησαν ἄλλοι, διότι ὁ Μάνθος¹ ἀνελάμβανε τὴν ἐκτέλεσιν διαταγῶν ἀσυμβιβάστων ὄλως, ὅπως φαντάζονται, πρὸς τὴν λεπτότητα τῶν νεύρων τῶν αὐλικῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Πόσον ἀπατῶνται, ἢ μᾶλλον πόσον ἀγροῦσι τὴν ἱστορίαν! Ἐν πρώτοις λησμονοῦσι τοὺς στίχους τούτους τοῦ Εὐριπίδου, εἰς οὓς παρέχει κῆρος ἀδιαφιλονείκητον καὶ παγκόσμιον αὐτῇ ἡ ἱστορία :

«Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται,
κείνου ὅτι δοῦλος κἄν ἐλεύθερος μὲν.»

Ἐπειτα λησμονοῦσιν, ὅτι οἱ γονεῖς καὶ οἱ πρόγονοί των ἔφερον ἐπὶ τοῦ τραγῆλου ζυγὸν προαιωνίου δουλείας, τὰ δ' αἴσχη τῆς δουλείας ταύτης οὐδὲν ἄλλο μέτρον καὶ ὄριον εἶχον εἰμὴ τὸ τῆς κτηνώδους βίας βαρβάρων δεσποτῶν καὶ τυράννων. Ἄς ἀναγνώσῃ τις ὄχι ἄλλον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν φιλελληνισμὸν οὐδεμίαν ὑπερβολὴν καταλιπόντα Πονκεβίλλ, καὶ θέλει φριξῆ ἀναλογιζόμενος εἰς πῶτον βόρβορον κτηνωδίας ἦτο βεβυθισμένη ὄχι ἡ αὐτὴ μόνον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀλλ' ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ περὶ αὐτὸν κοινωνία. «Τὰ τέως ἀγροικότερα ἦθη εἶχαν ὑποχωρήσῃ, λέγει ὁ μεγάλθυμος φιλέλληρ², εἰς τὴν διαφθορὰν τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀλῆ, ἣτις εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς λεγεῶνα ὄλην προξενητῶν». Οἱ προξενηταὶ δ' οὗτοι, οἵτινες ἦσαν πάντοτε Ἕλληνες³, διέτρεχον τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας⁴, καθὼς καὶ τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, ὅπως τροφοδοτῶσι τὰ ἀδιακόπως ἀνανεούμενα δύο χαρέμια τῆς Ἀληπασαδικῆς αὐλῆς, τὸ τῶν θηλέων καὶ τὸ τῶν ἀρξένων, ὅπερ περιελάμβανε ὑπὲρ τοὺς

1 Ἴδε τὴν ἐν τέλει τοῦ βιβλίου σημείωσιν περὶ Μάνθου.

2 Histoire de la régénération de la Grèce, tome I, p. 161.

3 Mémoires sur la Grèce et l'Albanie pendant le gouvernement d'Ali-pacha, par Ibrahim-Manzour éfendi, Paris, 1827, p. 174.

4 Αὐτόθι, σελ. 173.

τετρακοσίους παῖδας¹, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήρχοντο ὅλοι οἱ καταλαμβάνοντες τὰς ἀνωτέρας θέσεις ἐν τῷ στρατῷ, ἐν τῇ διοικήσει καὶ ἐν τῇ αὐλῇ². Πολλοὶ δ' Ἕλληνες ἐπροθυμοποιοῦντο νὰ προσφέρωσιν εἰς τοὺς τυράννους αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας των³. Πῶς λοιπὸν ἔπρεπε, πρὸς Θεοῦ, νὰ παραστήσω τὸν ὑπηρέτην τοιαύτης αὐλῆς, τὸν αὐλικὸν τυράννον, ὅστις ἐκαυχᾶτο πρὸς τὸν Γάλλον πρόξενον, ὅτι ὅλοι οἱ περὶ αὐτὸν τὸν ὑπηρετοῦσι τυφλῶς, διότι εἶνε ἐξηχρειωμένοι, καὶ ὅτι τοὺς ἐξηχρείωσεν αὐτός, διὰ νὰ τοὺς ἐξῆ πιστὰ καὶ τυφλὰ ὄργανα τῶν θελήσεών του ;⁴.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀρκοῦσι, νομίζω, νὰ πείσωσι τὸν ἀναγνώστην, ὅτι δὲν εἶμαι ἐγὼ, ὁ μὴ σεβασθεὶς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἱστορίαν ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας δράματι.

Τοιοῦτον ὡς ἐκ τῆς ἱστορικωτέρας ὑποστάσεώς του τὸ δράμα, ὅπερ, ἀποτυχὸν τοῦ ἀρχικοῦ του προσορισμοῦ, διότι ἡ ἀλλογενὴς ἠθοποιὸς εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσῃ ἐξ Αἰγύπτου, πρὶν ἀκόμη τελειώσω τὰς δύο πρώτας πράξεις, παρεδόθη εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις σκηρῆν, ἀφ' ἧς καὶ διδαχθὲν ἠδδοκίμησεν ἐν τοῖς μάλιστα. Ἡ ἐν τῷ τύπῳ ὅμως ἐνδοκίμησις αὐτοῦ δὲν ἦτο ἀμέριστος, διότι πολλοὶ ἔφραξαν τὸ δράμα σφοδρῶς, καὶ εὔρηξαν εἰς αὐτὸ πολλὰς ἐλλείψεις. Ἀνεγνώσας τὰς ἐπικρίσεις ταύτας μὲ τὴν εἰλικρινῆ ἐπιθυμίαν νὰ ὠφεληθῶ ἐξ αὐτῶν, καὶ διορθώσω, εἰ δυνατόν, τὰ κακῶς ἔχοντα δυστυχῶς ὅμως οὐδὲν ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω ἐξ ὧσιν καὶ κατ' ἀρχὰς καὶ μετέπειτα ἐγράφησαν, ὅθεν καὶ ἐκδίδω τὸ ἔργον ἀπαράλλακτον ὅπως παρεστάθη πρὸ ἐξαετίας, ἐντεῖνας μόνον εἰς ἰάμβους ὅσα μέρη εἶχον γραφῆ πεζῶς, διὰ τὸ κατεπεῖγον τῆς συντάξεως.

Ἀλλὰ θὰ ἤμην ἀχάριστος, ἐὰν δὲν ἀνέφερα μετὰ βαθυτάτης

1 Αὐτόθι, σελ. 200.

2 Αὐτόθι, σελ. 169.

3 Αὐτόθι, σελ. 174. Πρὸβλ. καὶ ὅσα λέγει ὁ Α. Παλίδας ἐν ὑπομνήματι αὐτοῦ ἀνεκδότῳ, οὗ ἀπόσπασμα ἐδημοσίωσεν ὁ κ. Σ. Κρίνος ἐν: Ἐστίας τομ. Ζ'. σελ. 147: «Πρόξενον πρᾶγμα ἦταν στὰ Γιάννινα σὲ μερικοὺς, ὅπου ἀτιμᾶζονταν ἡ τὰ παιδιὰ τους ἢ τὰ ἀδελφιά τους, ἢ αἱ ἀδελφαὶ τους ἀπὸ τοὺς πασοῦδες, οἱ ὅποιοι, ἂν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐλυτιοῦνταν, καὶ ἐφαννοταν πῶς βάνουν τὸ κεφάλι τους νὰ ἀποθάνουν, ὅσοι ὅμως τὴν ἀτιμίαν των ἐτοχαζόνταν τιμῆν, κλπ.»

4 Pouqueville, Histoire de la régénération, I, p. 265.

εὐγνωμοσύνης καὶ ὅτι πολὺ πλειότερον ἐπαίνων ἠξιώθη τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἐν τῷ τύπῳ. Ἔνιοι μάλιστα καὶ ἀνεκίρουν αὐτὸ ὡς τὸ πρῶτον ἐθνικὸν δράμα. Ἐύχομαι ν' ἀληθεύῃ ἡ γνώμη αὕτη, εἰ καὶ δὲν δύναμαι ν' ἀποκρίνω τὸν φόβον μου, μὴ εἰς κακοὺς καιροὺς ἐπέλθῃ ν' ἀπονειμηθῇ εἰς ἐν μου ἔργον ὁ ἐπίζηλος οὗτος τίτλος. Ἐθνικὸν δράμα, ἐθνικὸς ποιητής! Ἐὰν αἱ λέξεις αὗται ἔχωσιν ἔννοιάν τινα, ἡ ἔννοια αὕτη εἶνε βεβαίως ἡ ἐξῆς: ὅτι ὁ ποιητής, ἢ τὸ ποίημα ἐκφράζει ὡς μάλιστα καὶ ἄριστα τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ιδέας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἄλλ' ἐγὼ ὅμως ἢ εἶμαι θεότυφος, ἢ δὲν βλέπω ποῦ ποτε καὶ ὑπάρχει τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο ἔθνος, ποῦ ποτε καὶ εὐρίσκεται ἡ Ἑλλάς αὕτη ἢ παλλομένη τὴν καρδίαν ἐξ ἐθνικῶν αἰσθημάτων, καὶ ἀναστρέφουσα ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς τὰς ἐθνικὰς ιδέας, διὰ νὰ ἐγκολπωθῇ τὰ ἐθνικὰ ταῦτα αἰσθήματα καὶ τὰς ιδέας ὁ ποιητής, καὶ περιβάλῃ αὐτὰς τὸ οἰκεῖον εἶδος καὶ κάλλος. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι πρὸ εἰκοσαετίας ἐξεβάλομεν ἀπὸ τοῦ θρόνου τὸν Ὀθωνα, διότι διέσπρεφε δῆθεν τὰ ἐθνικὰ μας αἰσθήματα καὶ κατεπολέμει τὰς ἐθνικὰς μας ιδέας, καὶ στήσαντες ἐν μέσῃς Ἀθήναις μεγαλοπρεπῆ κολυμβήθραν, ἀνεβαπτίσσαμεν εἰς αὐτὴν τὰ πάντα, καὶ οὕτως ἐξῆλθον καὶ ἐξέροχοντα ἀδιαλείπτως ἐξ αὐτῆς τὰ πάντα καιρὰ καὶ ἐθνικὰ: ἐθνικὸν πανεπιστήμιον, ἐθνικὴ βιβλιοθήκη, ἐθνικὸν τυπογραφεῖον, ἐθνικὰ δάνεια, ἐθνικὸς τύπος, ἐθνικὸν θέατρον καὶ δὴ καὶ ἐθνικὴ ποίησις. Ἄλλ' ἐπίσης ἀληθὲς εἶνε καὶ ὅτι ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς λαοσωτηρίου ἐκείνης ἐποχῆς ἤρχισεν ἡ Ἑλλάς νὰ χάσῃ βαθμηδὸν καὶ τὰ τελευταῖα ζώπυρα παντὸς ἐθνικοῦ αἰσθηματος, καὶ τὰ τελευταῖα ἔχη πάσης ἐθνικῆς ιδέας, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους κατήντησεν εἰς τὴν σημερινὴν αὐτῆς πλήρη καὶ ἀπόλυτον ἐθνικὴν χρεωκοπίαν ὥστε, ἀκριβῶς ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀπεκτίσαμεν τὴν λέξιν, ἐχάσαμεν τὸ πρᾶγμα. Ἐθνικὴ ποίησις, καὶ ἐθνικὸς ποιητής! Ποῦ καὶ πότε; ὅτε καὶ ὅπου ἡ Ἑλλάς ἀπέβαλε καὶ ἀπεκίρυνε πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἀπ' αἰῶνων ἀληθῶς ἐθνικὸν γνώρισμα καὶ κόσμημα, καὶ μετεβλήθη εἰς ψιττακὸν καὶ πύθηκον τῆς Λύσεως, ὄχι τῆς νηφούσης καὶ ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς ὑγαινοῦσης καὶ σωφρονοῦσης Λύσεως, ἀλλὰ τῆς παρημαζυγίας καὶ παλιμπαίδος, ἣτις ὑποκύπτουσα εἰς τὴν μακρὰν αὐτῆς ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν χροιά-

λην, ἐκπέμπει ἐν τῇ ἐσχάτῃ καὶ σπασμοδικῇ αὐτῆς ἀγωνίᾳ λήρους ἀθείας καὶ ἰαχὰς ἀναειδῆς. Καὶ αὕτη ἡ μεγάλη ιδέα—διότι κατ' ἀνάγκην τρέφουσι καὶ πρέπει νὰ τρέψωσι τὰ ἔθνη, ὅσα δὲν εἶνε τεχνητὰ προϊόντα διπλωματικῶν περιστάσεων, οὐδὲ κατασκευάσματα ἐφήμερα συγκυρίας πολιτικῆς, ἀλλ' ἔθνη πράγματι ζῶντα καὶ μέλλοντα νὰ ζήσωσιν, ἔθνη ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς, οὐδὲ δανειζόμενα ἔξωθεν, τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεώς των, πρέπει, λέγω, νὰ τρέψωσιν εἰς τὰ ἄδυστα τῆς καρδίας των αἰσθημὰ τι ἱερὸν καὶ μύχιον, ιδέαν τινὰ εὐγενῆ καὶ μεγάλην, ιδέαν τινὰ κεφαλαιώδη, εἰς ἣν νὰ συγκορυφῶται καὶ συνεπτυγμένως νὰ συμπεριλαμβάνεται ὅλον αὐτῶν τὸ ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν μέλλον—καὶ αὕτη λέγω ἡ μεγάλη ιδέα μετεβαπτίσθη ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ κολυμβήθρᾳ εἰς ιδέαν ἐθνικὴν ἄλλὰ διὰ τοῦτο καὶ παρεδωκεν ἔκτοτε εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τὴν προῆν καὶ τὸ ἄρωμά της. Ποῦ ὑπάρχει λοιπὸν ἡ ἀόρατος καὶ ἀτέκμαρτος, ἢ οὐδὲν σημεῖον ζωῆς καὶ ὑπάρξεως παρέχουσα αὕτη ἐθνικὴ ιδέα, διὰ νὰ προσέλθῃ καὶ ἐμπνευσθῇ ἐξ αὐτῆς ὁ ἐθνικὸς ποιητής; Ἐκτὸς ἐὰν οἱ τὴν ἐθνικὴν κολυμβήθραν ἐν Ἀθήναις στήσαντες, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀνακαίνισαντες καὶ ἀδιακόπως ἀνακαίνιζοντες σύμπαν τὸ ἑλληνικὸν, ἀποδίδουσι εἰς τὴν λέξιν ἐθνικὸς τὴν χριστιανικὴν, ἢ μᾶλλον τὴν μὴ χριστιανικὴν ἔννοιαν. Τότε οὐδ' ἐγὼ ἀροῦμαι, ὅτι οἱ Ἕλληνες ὅλοι, ἢ ὀλίγου δεῖν ὅλοι, ἐγείναμεν ἢ κινδυνεύομεν νὰ γείνωμεν ἐθνικοὶ! Γησιᾶ ἐθνικὴ ποίησις σήμερον ἐν Ἑλλάδι οὔτε ὑπάρχει οὔτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄλλη παρὰ τὴν ἐμπνεομένην ἐκ τῆς γαστρὸς καὶ τῶν ὑπὸ τὴν γαστέρα, καὶ κατασκευάζουσαν τὴν μὲν μετρικὴν τῆς ἀπὸ σφαιρίδια καὶ ψήφους, τὰς δὲ ὁμοιοκαταληξίας τῆς ἀπὸ παστίτσια καὶ κορίτσια! Ἄλλὰ τοιαύτης ἐθνικῆς ποιήσεως οὔτε τὸ ἰδανικὸν ποτε ὠνειρεύθημεν, οὔτε τοὺς τίτλους ἐννοοῦμεν νὰ σφετερισθῶμεν.

Ἄλλὰ τότε πρὸς τί ἡ δημοσίευσίς τοῦ δράματός μου, ἠθέλει ἴσως ἐρωτήσῃ ὁ ἀναγνώστης. Τὸ δράμα τοῦτο, ἀποκρινόμεθα, δημοσιεύεται κατὰ τύχην, ὅπως καὶ συνετάχθη κατὰ τύχην ὅι δὲ λόγοι, οἱ προκαλέσαντες τὴν δημοσίευσίν του ἔγκεινται εἰς τυχαίας καὶ ἀτομικὰς περιστάσεις τοῦ συγγραφέως, αἵτινες διὰ τοῦτο καὶ οὐδαμῶς ἐνδιαφέρουσαι τὸν ἀναγνώστην, ἀποσιωπῶνται. Ἀπόδει-

ξίς τοῦ λεγομένου, ὅτι ποῖν ἀναφυνῶσι τὰ ἰδιαίτερα ταῦτα περιστατικά, τὸ δράμα ἔκειτο παρεξόμιμένον εἰς τὰ ἄχρηστα συρτάρια τοῦ γραφείου μου ἐξαετίαν ὄλην μετὰ τὴν ἀπὸ σκηρῆς αὐτοῦ διδασκαλίαν. Πρὸς τί νὰ ἐκδίδῃ τις δράματα καὶ ἔργα ἐν γένει ποιητικὰ ἐφήμερα, ἅτινα εἰς οὐδεμιᾶς τοῦ παρόντος ἠθικῆς ἢ πολιτικῆς ἀνάγκης πλήρωσιν χρησιμεύοντα, οὐδεμίαν οὐδ' εἰς τὸ μέλλον ἔχουσιν οὐδὲ δύνανται νὰ ἔχουσιν ἐλπίδα; Ὅτε νεώτερος ἀνεμίχθην εἰς τὰ τοῦ θεάτρον, προτραπείς ὑπὸ φίλων ζηλωτῶν τοῦ δράματος, ὅπως συντελέσω καὶ ἐγὼ τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τῆς ἐθνικῆς σκηρῆς τὴν ἀνάστασιν, ἐπεδόθην πλήρης ἐλπίδων εἰς τὸ ἔργον, διότι ἐφантаζόμην τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἐκ τῆς παρηγηκνίας ἤδη γενεᾶς ἐκείνης, μέγα καὶ λαμπρὸν καὶ τρισένδοξον. Ἐφантаζόμην ὅτι ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 δὲν ἦτο εἰμὴ τὸ μέγα καὶ ἔνδοξον προανάκρουσμα μελλόντων ἄλλων ἀγῶνων μεγαλιτέρων καὶ ἔνδοξότερων, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον τοῦ 1833 ἦτο μικρὸς καὶ προσωρινὸς μόνον σταθμὸς τοῦ μελλόντος μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ ἑλληνικοῦ κράτους· ὅτι ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὸ γραφικόν, «οὐκ ὦδε μένουσαν πόλιν εἶχομεν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπεζητοῦμεν», καὶ ὅτι ὁσονοῦπω ἢ Ἑλλάς ἀνδριζομένη, ἔμελλε νὰ ἐξέλθῃ τῶν στενῶν τῆς ὀρίων πᾶνοπλος ὡς Ἀθηνᾶ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς, καὶ ἀνανεοῦσα λαμπρότερα τὰ τροπαια τοῦ 1821, νὰ στήσῃ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας παντοῦ, ὅπου ἐπὶ αἰῶνας ὄλους ἔρξενσαν τὰ αἵματα καὶ τὰ δάκρυα, ἢ ἀντήχησαν οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τοῦ δεδουλωμένου γένους· ἀνακτῶσα δ' οὕτω τὴν πατροφᾶν αὐτῆς κληρονομίαν, νὰ καταλάβῃ ἐν μέσῳ τῆς Ἀνατολῆς τὴν θέσιν, εἰς ἣν προώρισαν καὶ μονοπὸν φωνὴν ἀφίροντα προσκαλοῦσιν αὐτὴν τὰ πάντα, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα, οἱ ἄνθρωποι καὶ ἡ φύσις, ἢ γεωγραφικῆ τῆς θέσις, τὸ παρελθὸν καὶ ἡ ἱστορία τῆς. Τότε δὲ πρῶτον ἔμελλε ν' ἀναθάλῃ ἐκ νέου ὁ Ἑλικὸν καὶ ὁ Παργασός, καὶ ἐκ τῆς νέας γενεᾶς τῶν Μαραθωνομάχων καὶ Σαλαμινομάχων ἔμελλον νὰ ἐκπηδήσωσι διὰ μιᾶς νέοι Αἰσχύλοι καὶ Σοφοκλεῖς καὶ Εὐριπίδαι, καὶ τότε δὲν ἦθελον καταχραίνῃ τὴν ἑλληνικὴν σκηρὴν Μουσάοια ξεικὰ, γραῶδη καὶ ἐφιμυθιωμένα, φέροντα ἐντὸς τοῦ δραματικοῦ τῶν καλαθίσκου τὰ

ἐπάργατα τῶν νοθοκομείων ἢ τῶν κατέργων τὰ σκύβαλα, ἀλλ' ἠθελε λαμπρόνῃ αὐτὴν αὐτὴ ἢ ἀρχαία Μοῦσα τῆς Ἑλλάδος, ἀπαστραπτουσα ἐξ αἰδίου καλλονῆς καὶ νεότητος. Τότε δὲ καὶ τὰ ἐφήμερα ἡμῶν δραματικὰ δοκίμα, πρὸ μακροῦ τοῦ χρόνου λησμονημένα, εἰς σκοληκόβρωτόν τινα βιβλιοθήκην ἀνακαλύπτονσα, ἴσως ἠθελε διασώσῃ ἢ ἱστορικῆ καὶ ἀρχαιολογικῆ περιέργεια, ὅπως ἀνασκάπτει ἐκ τῆς γῆς καὶ διασώζει τὰ ἄμορφα ξόανα τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀσσυρίας, μόνον διότι ἐχρησίμευσαν ὡς ἀρχὴ καὶ ἀφετηρία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης. Ἀλλὰ τὴν σήμερον πάντα ταῦτα ἀπεδείχθησαν ὄνειροπολήματα μάταια, καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν νὰ ὀνομασθῶμεν ἴσως ποτὲ οἱ Θεσπιδες τοῦ μελλόντος τούτου νεοελληνικοῦ δράματος, ἐξηλέγχθη κενὴ καὶ φρούδη.

Ἡ ἐθνικὴ καὶ ἀξία τοῦ ὀνόματος ποιήσις καὶ φιλολογία εἶνε ἀχώριστος ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ μεγαλείου τῶν ἐθνῶν, οὕτινος εἶνε ὁ πρῶτος καὶ κάλλιστος καρπός. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ Ρώμης, τοῦτο δὲ καθόλου εἰπεῖν καὶ ἡ παγκόσμιος ἱστορία. «Λόγος ἔργου σκιᾶ». Ὁ λόγος ἔχει ἐκεῖ ἔννοιαν καὶ σημασίαν, ὅπου ὑπάρχουσι τὰ πράγματα καὶ τὰ ἔργα· ἀλλ' ὅπου ἔλλείπουσι τὰ πράγματα, ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν ἔργα, ὁ λόγος ἐκεῖ δὲν ἔχει οὐδ' αὐτῆς τῆς σκιᾶς τὴν αἰθερίαν ὑπόστασιν. Τρανὴ τῆς ἀληθείας ταύτης ἀπόδειξις εἶνε ὡς ἐκ περισσοῦ αὐτὸ τὸ σημερινὸν ἑλληνικὸν ἔθνος, ὅπερ στεροῦμενον ἔργα, στερεῖται καὶ ἐθνικὴν ποιήσιν καὶ φιλολογίαν, ἀξίαν τοῦ ὀνόματος τούτου, ἐν ᾧ σχετικῶς οὐδὲν ἄλλο ἔθνος δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτὸ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ χάριτος καὶ τοῦ μέλανος, ὅπερ καταναλίσκει, καὶ τὸ πλῆθος τῶν λόγων δι' ὃν πλήττει καθ' ἐκάστην τὸν ἄερα. Ὅτι δὲ οὐδ' ἐν τῷ μέλλοντι εἶνε ἐλπίς ν' ἀντικαταστήσωμεν τοὺς κενοὺς λόγους διὰ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἔργων, περὶ τούτου, οὐδεμίαν πλέον ἐπιτρέπεται σήμερον ἀμφιβολία μετὰ τὰ πρόσφατα γεγονότα τῆς τελευταίας δεκαετίας. Οὐδέποτε ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀνέθεσαν εἰς ἔθνος τόσον σαφῶς καὶ τόσον πανδήμως πολιτικὴν ἀποστολὴν τόσον ὑψηλὴν καὶ μεγάλην, ὅσον εἰς τὸ νέον ἑλληνικὸν βασίλειον· οὐδέποτε δ' ἐπεκρεμάσθη εἰς τὴν τύχην καὶ τὸ μέλλον τοῦ βασιλείου τούτου κίνδυνος τόσον μέγας καὶ προφανής, ὅσον ὁ ἀπὸ

δεκαετίας καὶ μέχρη τῆς στιγμῆς ταύτης· καὶ ὅμως οὐδέποτε ὁ πολιτικὸς βίος τοῦ ἔθνους τούτου ἀπεσχοινίσθη τόσον ἀπὸ τοῦ οὐκείου σκοποῦ καὶ προορισμοῦ, οὐδ' ἐπῆρξάν ποτε πολιτικοὶ ἢ τόσον μύωπες καὶ ἀνίκανοι, ἢ τόσον ἀπαθεῖς καὶ ἀνάλγητοι, ἀπέναντι τοῦ μεγαλείου τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ἀπέναντι τοῦ μεγέθους τοῦ κινδύνου τούτου. Ὁλόκληρον ἤδη δεκαετίαν ὁ πολιτικὸς κόσμος εἶνε ἀνάστατος, συμμαχίαι συνάπτονται καὶ συμμαχίαι διαλύονται, ὁ δὲ σκοπὸς καὶ τὸ αἴτιον τῆς πολιτικῆς ταύτης ἀναστατώσεως εἶνε ὄχι ἄλλο τι, παρ' ἡμεῖς αὐτότατοι οἱ Ἕλληνες, ἡ μέλλουσα τύχη χωρῶν ἑλληνικῶν καὶ λαῶν ἑλληνικῶν ὁ δὲ σκοπὸς τῆς ἀτελεσιότητος ταύτης πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς κινήσεως τοῦ κόσμου, δὲν εἶνε μυστήριον ἀνεξερεύνητον τῆς διπλωματίας, δὲν εἶνε ἀπόδητον τῶν ἀνακτοβουλίων· ὁμολογεῖται ἀπεριφράστως ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων, συζητεῖται ἀπροκαλύπτως ἐν τοῖς πολιτικοῖς συνεδρίοις, καὶ ἀνακρίνεται πανδημῶς ἐν τῇ παγκοσμίῳ δημοσιογραφίᾳ. Ἐθνάκια καὶ κρατίδια, ἅτινα ἕως χθὲς ἦσαν δορυφόροι μόλις σελιγγίζοντες περὶ τὸν ἀκτινοβόλον ἑλληνικὸν ἀστέρα, ἀνέδωκαν αἴφνης καὶ διὰ μιᾶς ἐν μέσῳ τοῦ πολιτικοῦ στερεώματος λάμψιν ἐξαισίαν καὶ ἀπροσδόκητον, πρὸ τῆς ὁποίας ἔμεινεν ὄχρὸν καὶ σχεδὸν ἀόρατον τὸ ἄστρον τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὰ χθὲς μὲν ἀσήμαντα καὶ ἀνώγνυμα, σήμερον δὲ σεβαστὰ καὶ ὀνομαστὰ ταῦτα κράτη καὶ ἔθνη συγκκοῦνται καὶ προαλείφονται· μόνοι δ' ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἡσυχάζομεν καὶ καθεύδομεν, ὡς νὰ μὴ ἀπέβλεπεν ἡμᾶς ὅλη αὐτὴ ἡ κίνησις καὶ ὁ θόρυβος, ὡς νὰ μὴ ἐπεκρέματο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν ἕνεκα τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἀσείας, καὶ ἕνεκα τῶν πέριξ ἡμῶν συμπεκνωθέντων καὶ ὀλονὲν συμπεκνουμένων κολοσιαιῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὄγκων, κίνδυνος πολλὸ φοβερώτερος τὴν στιγμήν ταύτην, παρὰ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν Μωάμεθ ὁ Β'. ὑπερῆρθε τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀεστήλουν τὴν ἡμισέληρον ἐπὶ τοῦ θόλου τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Ἐὰν μετὰ τοιαῦτα γεγονότα, ἐὰν μετὰ ἡμίσεος αἰῶνος πολιτικὴν πείραν, καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν πολιτικὴν ἢ τύφλωσιν ἡμῶν καὶ ἀνικανότητα, ἢ ἀνασθησίαν καὶ πύρωσιν, ὑπάρχει τις ἀκόμη τρέφων ἑλ-

πίδας περὶ μέλλοντος ἔθνικοῦ μεγαλείου, ἐπομένως καὶ περὶ μελλούσης ἔθνικῆς ποιήσεως, ἀξίας τοῦ ὀνόματος τούτου, τὸν μακαρίζω· ἀλλ' ἐγὼ ὁμολογῶ, ὅτι πρὸ πολλοῦ μὲ ἀπεχαιρέτισε δυστυχῶς ἡ γλυκεῖα αὐτὴ πλάνη τῆς νεότητός μου.

Ἐργαρον ἐν Ἀθήναις τῇ 2 Φεβρουαρίου 1882.

Δ. Ν. Β.

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ, βεζίρης Ἰωαννίνων, ἐτῶν 59
ΜΟΥΧΤΑΡ ΠΑΣΑΣ, υἱός του, ἐτῶν 32.
ΜΑΝΘΟΣ, Ἑλλὴν γραμματεὺς τοῦ βεζίρη.
ΔΕΡΒΙΣΗΣ.
ΣΑΔΗΚ ΑΡΑΠΗΣ, ἀρχιευνοῦχος Μουχτάρ πασᾶ.
ΔΙΒΑΝ ΕΦΕΝΤΗΣ, πρόσωπον βωδόν.
ΤΑΧΗΡ ΑΜΠΑΖ, διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας.
ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ, ἐτῶν 22.
ΝΑΣΩ, τροφός αὐτῆς ἐτῶν 45.
ΧΑΝΙΦΕ, σύζυγος Μουχτάρ πασᾶ.
ΖΩΙΤΣΑ, πρῶτρα.
ΝΑΣΡΑ, δεσμοφύλαξ.
ΕΣΜΕ,
ΜΕΛΕΚΑ, } Θεραπεία Χανιφέ.
ΖΙΛΧΑ,
ΓΥΦΤΙΣΣΑΙ,
ΟΔΑΛΙΚΙΣΣΑΙ,
ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ Ἕλληνες, Ἀλβανοὶ, καὶ διάφορα ἄλλα πρό-
σωπα βωδά.

Ἡ δεικνὴ ἐν Ἰωαννίνοις κατ' ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1801.

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

Οἰκία σατραπικὴ κατὰ τὴν Λιθαρίτσαν. Θάλαμος, δι' οὗ ἐξα-
νοίγεται ἀποψὲς εἰς τὴν Λίμνην. Πολυτέλεια ἀνατολική.
Δοῦλαι λευκαί, μαῦραι κλπ. Ἐπὶ πολυτελοῦς ὀθωμανικοῦ
ἀνακλίντρον ἀνάκειται ἡ σύζυγος τοῦ Μουχτάρ Χανιφέ. Χρυ-
σοῦς καὶ βαρύτιμος ναργιλὲς ἴσταται πρὸ αὐτῆς, τοῦ ὁποίου
τὸ μαρκοῦτσι εἶνε ἐξηπλωμένον ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρον. Ἡ
Χανιφέ στηρίζεται ἐπὶ τῆς χειρὸς της. Ὀδαλίκισσαι κάθην-
ται πρὸ αὐτῆς γονυκλινεῖς κατὰ γῆς, ἄλλαι δ' ἴστανται ὄρ-
θαι. Εἰς μίαν γωνίαν τοῦ θαλάμου συνωθοῦνται ἄλλαι πέ-
ρσιξ δούλης, ἥτις μαντεύεται ἐκ παιγνιοχάρτων.

ΣΚΗΝΗ Α΄.

ΧΑΝΙΦΕ, ΕΣΜΕ, ΜΕΛΕΚΑ, ΖΙΛΧΑ,
καὶ ΣΑΔΗΚ ΑΡΑΠΗΣ.

ΕΣΜΕ (*χειρονομῶσα καὶ ὑποκρονομένη μιμικῶς ὅ,τι διηγῆται*).

Τὸ περσικόν του πεύχι ὁ Χατζῆ Ἀχμεδ
ἀπλώνει τότε κατὰ γῆς, καὶ κάθεται
γονατιστὸς ἐπάνω. Τρίς προσεύχεται,
τὸ πρόσωπόν του στρέψας πρὸς τὴν ἱεράν
τῆς πίστεώς μας πόλιν, ψιθυρίζει τρίς :
« Εἷς Θεὸς μόνος, καὶ ἀπόστολος αὐτοῦ
εἷς μόνος ὁ Μωάμεθ », πίπτει πρόμυτα,
κρατῶν τὰ γόνατά του μὲ τὰς χειρὰς του,
ἐπάνω εἰς τὸ πεύχι, καὶ, ἐν ᾧ προνής
τοιουτοτρόπως μένει, νήδυμος εὐθὺς
τὸν κυριεύει ἵπνος. Τότε ἔρχονται

τὰ Πνεύματα ἐξ ὕψους, εἰς τὰς χεῖράς των
σηκώνουν μὲ τὸ πεύχι τὸν Χατζῆ Ἀχμέδ,
ἕως νὰ πῆς νερόν εἰς τὰ οὐράνια
τὸν μεταφέρουν, καὶ ψωμὶ ἕως νὰ πῆς
τὸν φέρουν εἰς τὴν Μέκκαν, καὶ εἰς τὸν κιαμπέν
τὸν ἀποθέτουν κάτω μὲ τὸ πεύχι του . . .

ΣΑΔΗΚ (μετὰ θανασμοῦ)

Θεὲ οἰκτίρμων ! πολυεύσπλαγγνε Θεέ !

ΕΣΜΕ (ἐξακολουθοῦσα)

Εἰς τὸν κιαμπέν τῆς Μέκκας —

ΧΑΝΙΦΕ

Οὐφ, καὶ σύ, Ἐσμέ.

Αὐτὸ τὸ παραμῦθι εἶνε ἄνοστον.

Ἐὰν δὲν ἔχῃς νὰ μᾶς πῆς καλίτερον,
τότε σιώπα.

ΕΣΜΕ

Μὴ ἢ Ὑψηλότης της
ἐπιθυμεῖ τὸ Ῥόδον τοῦ Βαγδάτ ;

ΧΑΝΙΦΕ

Αὐτὸ

Τὸ ἤκουσα τοςάκις.

ΕΣΜΕ

Τῆς Τουτιναμὲ

κανένα μῦθον ;

ΧΑΝΙΦΕ

Ἄχι.

ΕΣΜΕ

Ἐν διήγημα

τῆς Χαλιμᾶς ;

ΧΑΝΙΦΕ

Ἐραϊά !

ΕΣΜΕ

Ἐπὸ τὸ Μποστάν,

τὸ Γκιουλιστάν ;

ΧΑΝΙΦΕ

Σιώπα.

ΕΣΜΕ

Εἶνε δυστυχῆς

ἢ ταπεινὴ της δούλη μὴ ἀρέσκουσα.

Ἄν ἀκουσίως εἰς τι ἔπταισε—

ΣΑΔΗΚ (σεῖων τὴν μούσιγα ἀπειλητικῶς)

Ἐσμέ,

σιώπα !

ΖΙΛΧΑ (λαμβάνουσα τὸν ναργιλὲν ὡς διὰ νὰ τὸν ἐτοιμάσῃ)

Νὰ καπνίσῃ μὴ ἐπιθυμεῖ ; (Ἡ Χανιφὲ ἀνανεῖται.

Ἡ Ζιλχὰ σηκώνει καὶ φέρει ἔξω τὸν ναργιλὲν)

ΧΑΝΙΦΕ

Ἄ, ὄχι.

ΜΕΛΕΚΑ

Ἐν σερυπέτι μὲ ἀνθόνερων
ἂν θέλῃ ἴσως ;

ΧΑΝΙΦΕ

Ἄχι ! — Οὐφ, ἀπέθανα

ἀπὸ τὴν βρώμαν ! Τίνος χέρι ἤνοιξε
κατηραμένον τὸ παράθυρον αὐτό ;

Ἄπὸ τὴν δυσωδιαν ἀποθνήσκω, φού ! (ἀναπίνει ὀλιγοδραμῆς)

ΣΑΔΗΚ

Μυρωδικά ! Ποῦ εἶνε τὰ μυρωδικά ;

Ῥοδόσταγμα, ἢ μύσχον, ἢ ἀνθόνερων ! (Ὅλοι συγκινουῦνται
περὶ τῆς Χανιφῆς πρὸς θεοραϊαν της. Ἡ Μελέκα ἀνοίγει πολύτιμον πυξίδιον
ἰσφραδίων, ὅποθεν ἐξάγει δ ἄφορα φιαλίδια καὶ κνίδια ὀσείδη καὶ καρνοειδή,
ἅπανα προσφέρει εἰς τὴν Χανιφὲν).

Μελέκα, παίρνε γρήγορα τὰ χέρια σου.

— Μπά ! Ἄνοικτὸν ἀκόμη τὸ παράθυρον

ἀφίνετε, ἀχρεῖται ; (Μαστίζει τινὰς τῶν δούλων, αἵτινες καὶ προσδρα-
μοῦσαι κλείουσι τὸ παράθυρον. Ἡ Χανιφὲ κατ' ὀλίγον συνέρχεται).

ΧΑΝΙΦΕ

Μ' ἐθανάτωσεν

ἡ δυσωδία. (Πρὸς τὴν Μελέαν, προσφέρουσαν ὄσφραδιον ὅπερ ἀποκρούει)

Ὅχι, μόνον φέρε με
ἓνα κλωνάρι ἀνθισμένον λεμονιᾶς
ἀπὸ τὸν κῆπον κάτω. — Τί ὄργη Θεοῦ ;
Κάμνει φρικώδη ζέστην. Τὰ παράθυρα
αὐτὰ ἀπὸ τὴν Λίμνην δὲν ἀνοίγετε ; (Γίνεται τοῦτο)
— Σαδὴκ ἀράπν ! Τί κακὸν ἦτον αὐτό ;

ΣΑΔΗΚ

Αἱ κεφαλαὶ τῶν δώδεκα γκισούριδων
αἱ καρφωμέν' ἐπάνω 'ς τὸ ἀνώφλιον
τῆς ἔξω θύρας, φαίνεται, ἐχνότισαν,
καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖθεν αὔρα ἐπνευσε
μικρά, —

ΧΑΝΙΦΕ

Σαδὴκ ἀράπν, δὲν τὰς ξεκρεμᾶς
ἐκεῖθεν πλέον ; Τί τὰς ἔχετε ; Καιρὸς
'ς τοὺς σκύλλους νὰ τὰς ῥίψουν.

ΣΑΔΗΚ (ποιῶν τεμενάν)

Τρεῖς προσκυνητὸς

ὁ ὀρισμός της ! Ἄλλ' ὁ Ὑψηλότατος
βεζίρης τί θὰ εἶπη ; Εἶν' ἀδύνατον,
ἐὰν ῥητῶς ἐκεῖνος δὲν ὀρίση — Ἐ ! (ἀνασείει τοὺς ὤμους)

ΧΑΝΙΦΕ (λαβοῦσα καὶ ὀσφρανεῖσα τὸ κλωνάριον τῆς λεμονιάς
ἐγείρεται)

Τοιοῦτον τέλος εἶθε εἰς ὀλόκληρον
τὸ γένος τῶν ἀπίστων τοῦ προφύτου μας
νὰ δώση ἢ κατάρα, καὶ τοῦ λέοντος
τῆς Ἀλβανίας ἢ ἀνπλεῆς ὄργη.

ΟΛΟΙ

Ἄμην !

ΣΑΔΗΚ

Ἄ, ὁ αὐθέντης, ὁ Μουχτάρ πασᾶς.

ΣΚΗΝΗ Β'.

(Ἄμα εἰσελθόντος τοῦ Μουχτάρ, κύπτουσιν ὄλοι μ' ἐσταυρωμέ-
νας τὰς χεῖρας εὐσεβάστως, καὶ ἀναμένουσι τὰ νεύματά του.
Δοῦλαι ἐκδύουσιν αὐτὸν τὸν μανδύαν, τὰ ὄπλα κλπ. Νεύσαν-
τος αὐτοῦ, ἐξέρχονται ὄλοι)

ΧΑΝΙΦΕ καὶ ΜΟΥΧΤΑΡ

ΧΑΝΙΦΕ (δειλῶς)

Ν' ἀποχωρήσ' ὀρίζεις καὶ ἐγώ, Μουχτάρ,
ἢ χρεωστῶ νὰ μείνω ;

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ὅπως ἀγαπᾶς.

Ἐχῶ φροντίδας τόσας καὶ περισπασμούς —

ΧΑΝΙΦΕ

Λοιπὸν ν' ἀποχωρήσω τότε, φίλε μου.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἄν θέλης —

ΧΑΝΙΦΕ

Ἐχεις νὰ μοὶ δώσης προσταγὴν ;

ΜΟΥΧΤΑΡ

Καιμίαν.

ΧΑΝΙΦΕ

Ἄς ἀποχωρήσω τὸ λοιπὸν. (Ὁ Μουχτάρ ἀνασείει
τοὺς ὤμους ἀδιαφόρως, καὶ περιπατεῖ. Ἡ Χανιφὲ προχωρεῖ πρὸς τὴν θύραν μὲ
δειλά καὶ ἀμφίβολα βήματα. Μεταξὺ δὲ προχωροῦσα ἐπέχει)

Δὲν ἔχει ἄλλο τίποτε 'ς τὴν δούλνν του
νὰ εἶπη ;

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ὅχι. (Ἡ Χανιφὲ ἐπέχει ὀλίγον, τοῦ Μουχτάρ περιπατοῦν-
τος ψυχρῶς καὶ ἀδιαφόρως. Μετὰ στιγμᾶς τινας ἀμφιβολίας ἡ Χανιφὲ ἐπιστρέφ.
καὶ ζιττεται εἰς τοὺς πόδας τοῦ Μουχτάρ πλήρης δακρύων)

Τοῦτο τί σημαίνει, τί ;

Ἄκόμ' εἶσαι παιδίον, βλέπω, Χανιφέ.

Μὴ ἔγινες παράφρων ; Τὴν ἀπρέπειαν

αὐτοῦ σου συλλογίσου τοῦ κινήματος,
καὶ ἐγερεῖσα ὑπαγε. (*Προσπαθεῖ νὰ τὴν σηκώσῃ εἰς μάτην*)

ΧΑΝΙΦΕ

Τοὺς πόδας σου,
τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν σου μὲ τὰ πύρινα
νὰ βρέξω δάκρυά μου ἄφες, μόνον μὴ,
μὴ μ' ἀποβάλης.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Θὰ μὲ κάμῃς τὸν Σαδὴκ
ἀράπην νὰ φωνάξω.

ΧΑΝΙΦΕ

Ὅστις ἀπ' ἐδῶ
νεκρὰν θὰ μὲ σηκώσῃ. Κόνις ἄφες με
νὰ γείνω τῶν ποδῶν σου, ἀλλὰ μὴ. Μουχτάρ,
μὴ, ὦ καλέ μου, φίλτατέ μου σύζυγε,
μὴ μ' ἀποβάλης.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἄλλ' εἰπέ, τί θέλεις; τί;

ΧΑΝΙΦΕ

Νὰ σ' ὀμιλήσω μόνον, νὰ μ' ἀκούσης εὐμενής.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Σ' ἀκούω. (*Τὴν ἀνεγείρει*)

Λέγε.

ΧΑΝΙΦΕ

Εἶχ' ἀξιολάτρευτον
μητέρα, ὡς γνωρίζεις, σύζυγον πασᾶ
καὶ θυγατέρα. Τῆς μητρός μου τ' ὄνομα
καὶ ἡ ζωὴ ἐσώθη δις. Τρίτην φορὰν
δὲν θὰ σωθῆ ποσῶς. Ὁ δολοφόνος τῆς
καὶ συκοφάντης λέγεται Ἀλῆ πασᾶς.
Εἶχα πατέρα δίκαιον κ' ἐνάρετον,
τοῦ Βερατίου τὸν τοπάρχην Ἰβραήμ.
Ἡ δολοφόνος σφαῖρα τοῦ διώκτου του

δεκάκις ἤδη τοῦ σκοποῦ ἀπέτυχιν.
Ἄλλὰ τὴν ἐνδεκάτην βέβαια φορὰν
εἰς σκοπευτῆς θὰ εὐρεθῆ καλύτερος,
διότι τοῦ πατρός μου Ἰβραήμ πασᾶ
ἐπιθυμεῖ τὰς χώρας ὁ διώκτης του,
καὶ ὁ διώκτης εἶνε ὁ βεζίρης τῶν
Ἰωαννίνων. Τοῦ πατρός μου δεξιὸς
βραχίον ἦτ' ὁ θεῖός μου Σεφέριμπες.
Πῶς κατωρθώθη Ζαγορίτης ἰατρός
τὴν εὐνοίαν νὰ λάβῃ τοῦ Σεφέριμπε,
νὰ τὸν φονεύσῃ, δίδων διπλητῆριον
ἀντὶ φαρμάκου, κ' ἔπειτα νὰ κρεμασθῆ
ἀπὸ ἐκεῖνον, ὅστις τὸν ἀπέστειλε,
πανδημῶς μέσα εἰς τὰ Ἰωάννινα,
εἶνε θαυμάτων θαῦμα, ἀκατάληπτον
δι' ὅλους τῆς Κολάσεως τοὺς δαίμονας
μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἀλλὰ παίγνιον
σχεδὸν διὰ τὸν μέγαν καὶ ἀσύγκριτον
ἀριστοτέχνην δόλων, φόνων, ἀπατῶν,
ἀπιστιῶν, παγίδων, δολοπλοκιῶν,
ὀπόσας καὶ ὀποίας οὔτε ἤκουσε
ποτὲ ὁ κόσμος, οὔτε εἶνε δυνατὸν
ποτὲ ν' ἀκούσῃ, τὸν πατέρα σου, Μουχτάρ.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἄν τὴν ὑπομονὴν μου ἀνεξάντητον
τὴν ὑποθέτης, ἀπατάσαι, Χανιφέ.

ΧΑΝΙΦΕ

Ἄλλ' ὑπεσχέθης νὰ μ' ἀκούσης. Ἄν ποτε
τὰς ἀκοάς σου παρηνώχλησ' ἄλλοτε,
ἐπίβαλέ μοι σιωπὴν, καὶ σιωπῶ. (*Ἀποβλέπει πρὸς τὸν Μουχτάρ,
ὡς ἀναμένονσα ἀπόκρισιν. Ἐκεῖνον δὲ σιωπῶντος, ἐξακολουθεῖ*).
Ἄλλ' ἐπὶ δέκα ἔτη ἂν ὀλόκληρα
ὁ βίος μου ἐγγύς σου ἐρρόυσε, καθὼς
ὁ ρύαξ, ὃν ἐγγύθεν διαβαίνουσα

ἢ διψαλέα ἔλαφος παρέρχεται
χωρὶς ν' ἀκούσῃ, ἢ ὑπομονὴ καὶ σοῦ
ὡς μὴ ἐξαντληθῆ τόσον ἐγγρήγορα,
καὶ — ἀκουσέ με μέχρι τέλους. Δεκαεῖς
ἐτῶν νεᾶνις ἦμυν. Ἦδῃ δι' ἐμὲ
ὡς καὶ τὸν κόσμον ὅλον, οὔτε ἕαινα
αἰμοχαρῆς ἢ τίγρις, οὔτε ἔχιδνα
ὑπῆρχε τόσον ἰοδόλος, ὅσον ἐν
ἀνθρώπινον θηρίον, ὁ Ἄλῃ πασᾶς,
βεζύριος καὶ πατήρ σου.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἄ ! — Πολύ καλά !

Ἄς ἴδωμεν τί σὺ μὲ τὸν πατέρα μου
ἔχεις νὰ κάμνης.

ΧΑΝΙΦΕ

Ὁ πατήρ κ' ἡ μήτηρ μου
μίαν ἡμέραν μ' ἐκραξαν καὶ « Χανιφέ,
μοὶ λέγουν, ὁ βεζύριος, ὁ Ἄλῃ πασᾶς
εἶνε πατήρ σου. Σὲ ἠρῥαβωνίσαμεν
μὲ τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Μουχτάρ πασᾶν. Ψυχρὰ
ἔχιδνα ὅτι αἴφνης εἰς τὸ στῆθος μου
ἐγλίστηρσε, μ' ἐφάνη. Ἄλλ' εἰς τοὺς γονεῖς
νὰ ὑπακούσω ἔπρεπε, κ' ὑπήκουσα.
Ἐκτὸς δὲ τούτου, μ' ὄλην μου τὴν παιδικὴν
ἐννόησ' ἀπειρίαν, ὅτι ἔπρεπε
νὰ τρέχουν οἱ γονεῖς μου μέγαν κίνδυνον,
διὰ νὰ στέρξουν τοῦτο, καὶ ὑπήκουσα —
δίχως νὰ κλαύσω, δίχως ἐν παράπονον
νὰ ἐκστομίσω. Ἐφῆθασε, χαρμόσινος
δί' ὅλους, θλιβερά δὲ μόνον δι' ἐμέ,
τοῦ γάμου τέλος ἡ ἡμέρα, καὶ ἐγὼ
ὡς ἐστεμμένον θῦμα εἰς τὸν οἶκόν σας
ἐφέρθην, ὅπου νύξ μὲ περιέβαλε
θανάτου παγετώδης. Πλὴν παρήγορον

ἰδοῦ ἐν ἄστρον αἴφνης φαιινόν, γλυκύ,
εἰς τὴν σκοτίαν ἀνατέλλει τῆς νικτὸς
τῆς ζοφερᾶς ἐκείνης, ἄστρον ὡς αὐγῆς,
τῆς προσπνοῦς μπρὸς σου τὸ μειλίχιον
μειδίαμα καὶ βλέμμα. Καὶ μετ' οὐ πολὺ,
πρὸ τῶν ἐκθάμβων ὀφθαλμῶν μου ἦλιος
χαρᾶς καὶ εὐτυχίας ἀπροσδόκητος,
ἀλλὰ λαμπρὸς ἀνέτειλεν, ὁ νεαρός,
ὁ θελκτικὸς κ' ἐρατεινὸς νυμφίος μου,
ὁ φωτοδόλος ἄγγελός μου, ὁ Μουχτάρ ! *(Νεῖει πρὸς τὴν γῆν
ἀσχητηλὴ καὶ συγκεκλιμένη)*

ΜΟΥΧΤΑΡ

Μὰ τὸν προφήτην ! Δὲν τὸ ἐπερίμενα
τὸ τέλος τοῦτο ! Χά, χά, χά ! *(ἀναπαγγάζει).*

ΧΑΝΙΦΕ

Ἄ, πρὸς Θεοῦ,

Μουχτάρ, σὲ ἱκετεύω, ὦ ! λυπήσου με,
καὶ μὴ γελᾶς. Τὴν ὥραν, τὴν στιγμὴν αὐτὴν
μ' ἐν λεπτὸν νῆμα ἡ ζωὴ μου κρέματα
ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς, ἀπὸ τὰ χεῖλη σου.
Μία καὶ μόνη λέξις σου, εἰς κατχασμός,
καθὼς ἐκεῖνος πρὸ μικροῦ, μ' ἐφόνευσε.
Διότι τρέμω, ὅπως τρέμει κάλαμος
εἰς τρικυμίαν φοβερᾶν. Τὰ πράγματα
αὐτὰ δὲν σὲ τὰ εἶπα, καὶ δὲν ἔπρεπε
ποτὲ νὰ σὲ τὰ εἶπω. Naί, ποτέ. Ἄλλὰ —
ὦ, ἔλεος, Μουχτάρ, διότι τίκομαι,
διότι πάσχω, ὦ ! διότι πρὸ πολλοῦ
ὁ ἦλιος ἐκεῖνος ὁ χαρμόσινος
τῆς εὐτυχίας δι' ἐμέ, φεῦ, ἔδυσσε,
κ' ἡ ζοφερά ἐκ νέου μὲ ἐκύκλωσε
νύξ τοῦ θανάτου.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Πίστευσέ με, Χανιφέ,

ὅτι καὶ νὰ γελάσω ἐὰν ἤθελα,
τὴν ὄρεξιν μου ἔχεις κόψη. Ἥρχισα,
ἀγαπητῆ μου, νὰ φοβοῦμαι, καὶ πολλὴ
σπουδαίως, μήπως παρεφρόνησες. Σαφῶς
εἶπέ, τί ἔχεις ; τί ζητεῖς ; Ὁμίλησε
ἐλεύθερα. Σὲ δίδω πλήρη ἄδειαν.

ΧΑΝΙΦΕ

Δὲν ἔχω παρὰ μίαν λέξιν. Πρὸ πολλοῦ
ἔπαυσες ἥδη νὰ μὲ ἀγαπᾷς, Μουχτάρ.
Πλὴν κατ' αὐτὰς καὶ μὲ προδίδεις, κατ' αὐτὰς
παρέδωκες εἰς ἄλλην τὴν καρδίαν σου.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἦ τὸ μέγαλον τὸ κακόν ! Ἀλλὰ καὶ ἂν
τρώντ' ἤθελε δώσῃ ὁ Μουχτάρ πασᾶς
καὶ εἰς καμμίαν ἄλλην τὴν καρδίαν του,
ἐχάλασεν ὁ κόσμος ;

ΧΑΝΙΦΕ

Ὁ Μουχτάρ πασᾶς
δὲν εἶνε Τοῦρκος, νὰ μοιράζῃ εἰς πολλὰς
γυναῖκας τὴν καρδίαν του. Εἶν' Ἀλβανός·
κ' οἱ Ἀλβανοὶ οἱ γνήσιοι, οἱ Τόσκαδες,
προφήτην ἔχουν ἓνα, Θεὸν ἓνα, καὶ
γυναῖκα μίαν.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἀλλὰ τίς σὲ εἶπε, τίς,
ὦ Χανιφέ, πῶς πλέον δὲν σὲ ἀγαπῶ,
πῶς ἔδωκα εἰς ἄλλην τὴν καρδίαν μου ;

ΧΑΝΙΦΕ

Τίς μὲ τὸ εἶπε, λέγεις ; Ἄκουσε, Μουχτάρ.
Φρονεῖς, καὶ ἄλλοι δ' ἴσως, ὅπως σύ, φρονοῦν,
ὅτ' εἰς τὸν κόσμον αἱ γυναῖκες τίποτε
ἡμεῖς δὲν ἐννοοῦμεν. Ἐνδεχόμενον.
Ἐνδέχεται ἐπίσης ὅσα θέλγητρα

εὐρίσκουν ἄλλοι εἰς τὴν συναναστροφὴν
τῶν Ἑλληνίδων εἰς τὰ Ἰωάννινα,
καὶ ἄλλ' εἰς τὴν ἀνδρίαν τῶν Σουλτατισσῶν,
αἱ Μωαμεθανίδες νὰ στερούμεθα
ἡμεῖς. Βεβαίως δ' ὑπὲρ πάσας τὰς λοιπὰς
στερεῖται ὅλως ταῦτα τὰ ἑλληνικὰ
χαρίσματα τοῦ πνεύματος ἢ δούλην σου.
Ἀλλὰ ἡ ἀμαθὴς ἐγὼ καὶ ἄπειρος,
ἐγὼ ἢ πλέον ἴσως ἀπονήρευτος
τῆς Ἀλβανίας κόρη, ἔμαθα, Μουχτάρ,
ἔμαθα καὶ γνωρίζω — ἀλλὰ κάλλιστα —
ἐν πρᾶγμα, τὴν καρδίαν τοῦ συζύγου μου.
Καὶ τὴν καρδίαν ταύτην — θετικώτατα
φεῦ, τὸ γνωρίζω — πρὸ πολλοῦ τὴν ἔχασα !

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἀλλὰ τίς σὲ τὸ εἶπε ; Τοῦτο σ' ἐρωτῶ.

ΧΑΝΙΦΕ

Τίς μὲ τὸ εἶπε ; Χειρομάντις ἢ τυχὸν
ὄνειροκρίτης ὄχι βέβαια. Τίς εἰς
τὸ ῥόδον λέγει, ὅτι τῆς ἀνοίξεως
ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, κ' εἶνε καιρὸς
τὰ φύλλα του ν' ἀνοίξῃ ; τίς ὁ Μάιος
ὅτι παρῆλθε, καὶ καιρὸς νὰ μαρανθῇ ;
Ἐπάρχει μάντις ἀσφαλτος, ἀλάνθαστος
ἔδω, Μουχτάρ,

(δεικνύουσα τὴν καρδίαν της)

καὶ ὁ ἀλάνθαστος αὐτὸς
μάντις μου λέγει : Χανιφέ, ὁ ἥλιος
τῆς εὐτυχίας καὶ χαρᾶς σου ἔδυσε.
Τοῦ Βερατίου ἄνθος μου πτωχόν, καιρὸς
νὰ μαρανθῆς καὶ νὰ φυλλορρόοισης. Τίς,
τίς μὲ τὸ εἶπε ! Φέρε μ' ἐν κοράνιον,
— καὶ κάλλιστα γνωρίζεις, ὅτι τοῦ πασᾶ

τοῦ Βερατίου κόρη μὲ τοὺς ὄρκους τῆς
δὲν παίζει, ὅπως κάποιος βεζίρης τῶν
Ἰωαννίνων! — φέρε μ' ἐν κοράνιον,
τὸ πλεον ἱερόν, τὸ πλεον ἅγιον
ἀπ' ὅσ' ἀπὸ τὴν Μέκκαν ἔφερε ποτὲ
τῆς Ἀλβανίας ὁ θεοσεβέστερος
προσκυνητής. Εἰς τοῦτο τὸ κοράνιον
ἐπάνω θέτω εὐλαβῶς τὴν δεξιάν,
καὶ βεβαιῶ ἐνόρκως, ὅτι ἔπαυσε
νὰ μ' ἀγαπᾶς, Μουχτάρ.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Μοῦ τ' ἀπνηγόρευσε
καὶ δὲν γελῶ. Ἀλλὰ τί ἄλλο δύναται
νὰ πράξ', εἰπέ με, ἄνθρωπος ἀκούων σε ;
Πῶς εἶσθε αἱ γυναῖκες σεῖς, ὦ Χανιφέ ;
Ἐξαπλωμένοι εὐκαρεῖτε μ' ἔρωτας
τ' ἀργὸν ν' ἀπασχολῆτε πάντα πνεῦμά σας,
καί, μὰ τὰς τρίχας ὅλων τῶν Βερατινῶν
γενεῶν, ὅσων τὴν σκορδόπνοον ὀσμὴν
τὰ ἱερά τῆς Μέκκας προσκυνήματα
νὰ ἀπολαύσουν ἔτυχε, φθόνος οὐδεῖς.
Ἀπασχολεῖτε μ' ἔρωτας τὸ πνεῦμά σας.
Ἀλλ' ἂν αὐτὴν σας δὲν συμεριζόμεθα
κ' οἱ ἄνδρες τὴν τερπνὴν ἀργίαν πάντοτε,
μὴ ἀπορεῖτε, μὴ θυμώνετε, καὶ μὴ
πρὸ πάντων ἄλλ' ἀντ' ἄλλων ὑποπτεύετε.
Μᾶς λείπει ὁ καιρὸς, ἴδου τὸ πταῖσμά μας,
καιρὸς δι' ὑποθέσεις, καὶ οὐχὶ διὰ
παιγνίδια καὶ τέρψεις. Τοῦ ἰσλαμισμοῦ
τὸ κράτος καταρβέει μόλις δ' ἴσταται
εἰς στῦλός του ἀκόμη, ὁ βεζίρης. Πλὴν
τὸν ἕκτακτον — καὶ λέγε ἀτιμωρητὴ
σύ ὅ,τι θέλεις, δὲν σὲ συνερίζομαι —
τὸν ἕκτακτον καὶ μέγαν τοῦτον ἄνδρα τῆς

Τουρκίας, ὃν ὁ κόσμος τρέμει, καὶ αὐτὸς
— εἰς σὲ τὸ λέγω — καὶ αὐτὸς ὁ Παδισάχ,
ὕβριζει καὶ χλευάζει καὶ περιφρονεῖ
τίς ; ἓνα Σοῦλι ! μία χούφτα ἄνθρωποι !
Εἰς μάτην δέκα ἔτη πολεμοῦμεν τοὺς
ἀπίστους σκύλλους, καὶ τὴν σήμερον καλῶς
γνωρίζεις ὅτι χιλιάδας δώδεκα,
τῆς Ἀλβανίας τ' ἄνθος, ὀδηγῶν ἐγὼ
πασχίζω ν' ἀποκλείσω πανταχόθεν τοὺς
αὐθάδεις τούτους κλέπτας. Μόλις πρὸς στιγμὴν
ἀφήκα τὸν στρατόν μου διὰ σοβαρὰς
ἀνάγκας τοῦ πολέμου, κ' ἦλθα πρό τινος
ἐδῶ. Καὶ ὅμως νὰ πῶς ὑποδέχεσαι
καὶ πῶς περιποιεῖσαι τὸν κατάκοπον
ἐκ τοῦ πολέμου ἄνδρα σου ! Μὲ ὀχληρὰς
ἀργολογίας !

ΧΑΝΙΦΕ

Πόσον ἐπιδέξια

μ' ἀποστομώνεις μὲ αὐτὸν τὸν πόλεμον !
σχεδὸν μὲ κατασχύνεις ! Εἰς τὸν πόλεμον
ἐκακουχίθης, ναί. Ἀλλὰ ἠρώτησες,
ἐσυλλογίσθης κ' ἡ πιστή σου δούλη τί
ὑπέφερε μακράν σου, πόσους στεναγμοὺς
ἀπὸν τὴν ἐπροξένεις, καὶ μὲ δάκρυα
πικρὰ ποσάκις ἔλουσε τὴν κλίνην τῆς,
τ' ἀνάκλιντρά τῆς, τὰ δικτυωτά τῆς ; Ναί,
ἐκακουχίθης, φίλτατε, ὑπέφερες·
ἀλλὰ τὸν κόσμον ὅλον εἰς ἀντάλλαγμα
θὰ ἔδωκα, ἂν μόνον ἐδυνάμην εἰς
τοὺς βράχους τοῦ Σουλίου τοὺς αἱματηροὺς
κ' ἐγὼ νὰ κινδυνεύω, νὰ κακοπαθῶ,
ἀλλὰ ἐγγύς σου. Ἄ, θεέ μου, διὰ τί
μ' ἔκαμες κόρην ἀσθενῆ καὶ ἀτολμον ;
καὶ διὰ τί δὲν μ' ἔδωκες τὸ φρόνημα

τ' ἀνδρεῖον τῶν ἀπίστων θυγατέρων τοῦ
Σουλίου; Ποία εὐτυχία δι' ἐμὲ
νὰ συνοδεύω εἰς τὰς μάχας ἔνοπλος
τὸν σύζυγόν μου, εἰς τὸ πῦρ νὰ ῥίπτομαι
καθὼς ἡ Χάϊδω δι' αὐτόν, καὶ δι' αὐτὸν
νὰ κινδυνεύω καὶ νὰ προμαχῶ, καθὼς
ἡ Μόσχω τοῦ Τζαβέλλα! Ἡ θὰ ἐπιπτα
νεκρὰ ἐκεῖ, καὶ τότε εἰς τὴν Ἡπειρον
μετ' οὐ πολὺ. θ' ἀντήχει τὸ τραγούδι μου,
κ' ἡ Ἀλβανία θὰ μ' ἐθρήνει, ἢ, ἐὰν
ἐπέζων, πλήρης δόξης θὰ ὑπέστρεψι
εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ συζύγου μου, κ' ἐκεῖ
δι' ὅλους τοὺς ἀγῶνας καὶ κινδύνους μου
θ' ἀντημειβόμεν ἐπαρκῶς με μόνον ἔν,
μ' ἐν φίλημά του ἔνδακρον· ἐν ᾧ — ἰδοὺ,
ἀφ' οὗ μακροὺς ἐτάκην ὅλους μῆνας τὴν
ἐπιστροφὴν του προὔπολογίζουσα
εἰς ὥρας καὶ λεπτά, αὐτὸς ὑπέστρεψε,
κ' ἐξ ἡδ' ἡμέρας, ἐξ μακρὰς ἡμέρας ἐν
δὲν ἡξιώθην βλέμμα του!

ΜΟΥΧΤΑΡ

ὦ Χανιφέ,

πῶς διαπρέπεις εἰς τὸ νὰ παρεξηγῆς
τὰ πάντα!

ΧΑΝΙΦΕ

Ἄρκετὰ σ' ἠνώχλησα, Μουχτάρ,
κ' εἶνε καιρὸς ἀπὸ τὴν παρουσίαν μου
τὴν ὀχληρὰν νὰ σ' ἀπαλλάξω πλέον. Ἐν
σὲ λέγω μόνον. Πέρωται, ὡς φαίνεται,
νὰ ἐξοντώσῃ μία οἰκογένεια
σατραπικὴ τὴν ἄλλην, ὁ Ἀλῆ πασᾶς
ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα τὸν Ἰβραῆμ
τοῦ Βερατίου, σεῖς ἡμᾶς. Δὲν δύναιμι
τὸ πεπωμένον ν' ἀποτρέψω τοῦ Θεοῦ

τὸ θέλημα ἄς γείνη. Ἀλλὰ ζῶσα δὲν
θὰ ὑπομείν' ἡ Χανιφέ τὸ αἰσχὸς της,
οὐδὲ εἰς τὸν βεζίρην ἢ εἰς τὸν Θεὸν
θ' ἀφήσῃ τῆς καρδίας τοῦ συζύγου της
νὰ τιωρήσῃ τὴν αὐθάδη κλέπτριαν.
Ὅθεν καὶ ἀπὸ τοῦδε ὁ Μουχτάρ πασᾶς
τὴν ἐκλογὴν του μεταξὺ τῶν δύο μας
ἄς κάμῃ. Ἡ ἐκείνη ἢ ἐγώ. Ἐὰν
αὐτή, ἄς ἐτοιμάσῃ ἀπὸ σήμερον
τὸν βρόχον δι' ἐμέ, τὸ δηλητήριο
ὁ σύζυγός μου, ὅ,τι θέλει. Ἀπ' αὐτοῦ
τὰς χεῖρας ἀγογγύστως ὄλα δέχομαι
τὰ εἶδη τοῦ θανάτου. Ἀλλ' ἂν ζωντανὴν
τὸ λάθος κάμῃ καὶ μ' ἀφήσῃ — τότε ἄς
τὸ μάθῃ, τοῦ τὸ λέγω ἀπὸ σήμερον —
ἡ Χανιφέ ἢ ἕως τώρα ἄκακος
καὶ ὡς ἀρνίον ἡμερος, εἰς ἕαναν,
εἰς τίγριν αἰμοβόρον θὰ μεταβληθῇ,
κ' ἡ τίγρις αὐτὴ θέλει με τοὺς ὄνυχας,
μὲ τοὺς ἰδίους ὄνυχας σπαράξῃ τὴν
αἰσχρὰν του ἐρωμένην. (*ἀποχωρεῖ ἐν βίᾳ*).

ΜΟΥΧΤΑΡ

Στάσου· Χανιφέ,

ἔ, Χανιφέ!

ΧΑΝΙΦΕ (*στρεφομένη*)

Ἡ πρώτη καὶ ὑστερινὴ
αὐτὴ συνέντευξις μας ἐτελείωσεν.
Εἶπα τὰ πάντα, ἤκουσα τὰ πάντα. (*Ἐξίχεται ἐν βίᾳ*).

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΜΟΥΧΤΑΡ (*μῶνος*).

Ἄ,

μὰ τὸν προφήτην! τίς ὑπέθετε ποτὲ

ὄτ' εἰς τὸ σῶμα τόση τοῦτο τὸ ἄβρον
 κ' ἐσκιατραφημένον ἐνεκρύπτετο
 ὀργή, τόση μανία ; "Α, φοβοῦμαι μὴ
 εἶν' ἱκανὴ νὰ κάμη ὅ,τι ἔλεγε,
 νὰ γείνη τίγρις. "Οντ' ἀλλόκοτα αὐτὰ
 εἶν' αἱ γυναῖκες. Δὲν ὑπάρχει δι' αὐτὰς
 μέσος τις ὄρος· ὅλα τῶν ἀκρόττες·
 ἢ ἄγγελοι θὰ εἶνε ἢ θηρία. "Ε,
 πλὴν διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰ δικτυωτά,
 ὧ φίλταται γυναῖκες, σᾶς ἐκλείσαμεν
 ἡμεῖς, ὡς κλείουν εἰς κιγκλίδας σιδηρᾶς
 τὰ ἄγρια θηρία. Μὴ ἐπρόδωκε
 κανεῖς τὸ μυστικόν μου ; "Οχι. "Αλλος τις,
 ἐκτὸς τοῦ Μάνθου, δὲν γνωρίζει τίποτε.
 Εἶνε πιστὸς δ' ἐκεῖνος. Τίς μ' ἐπρόδωκε
 λοιπόν ; Κανεῖς. Πλὴν τότε πῶς κατώρθωσεν
 αὐτὴ νὰ ἐμβατεύσῃ εἰς τὰ ἄδυτα
 τοῦ νοῦ μου, εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας μου,
 νὰ μάθῃ τί φρονῶ καὶ τί αἰσθάνομαι,
 μὲ τόσῃ πίστιν, τόσῃ βεβαιότητι ;
 Καρδιογνώστης εἶνε μόνος ὁ Θεός,
 — ἀλλὰ καὶ ὁ διάβολος. Κ' ὑπάρχει τι
 ὑπερφύες εἰς τὰς γυναῖκας, μαντικὸν
 δαιμόνιον τι, πνεῦμά τι σατανικόν.
 Μὲ μίαν λέξιν, εἶνε ὑπεράνθρωπα
 αὐταί, μυστηριώδη ὄντα, ἄγγελοι,
 δαίμονες, ὅ,τι θέλεις. Τὰ ὑπέροχα
 ὄντα δ' ἡμεῖς, οἱ ἄνδρες, εἴμεθ' ἀληθῆ
 νευρόσπαστα εἰς χεῖρας τούτων, αἵτινες
 καὶ μεταβάλλουν ἢ εἰς ἄδην τὴν ζωὴν
 οἱ δαίμονες ἡμῶν, ἢ εἰς παράδεισον
 οἱ ἄγγελοι ! — "Ω σύ, τὸ ἀριστούργημα
 τῆς γυναικείας φύσεως, τὸ καύχημα
 τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων, ἄγγελε χρυσέ

σὺ τῶν Ἰωαννίνων, Εὐφροσύνη ! — "Ω,
 ἀψ' ἧς στιγμῆς σὲ εἶδα, μ' εἶνε ζοφερός
 "Αδης ὁ βίος, κόλασις πυριφλεγῆς.
 "Αλλ' ἐν μειδιάμα σου χαριτόδρυτον
 εἶν' ἱκανὸν νὰ σβέσῃ τῆς κολάσεως
 τὰς φλόγας, καὶ τὸν "Αδην εἰς παράδεισον
 νὰ μεταβάλῃ. Θ' ἀπολαύσω ἄρα γε
 τὴν ἄρόπτον χαρὰν, τὴν ἀνεκλάλητον
 αὐτὴν εὐδαιμονίαν ;

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΜΟΥΧΤΑΡ καὶ ΜΑΝΘΟΣ

('Ο Μάνθος κύπτει καὶ προσκυνεῖ τὸ κράσπεδον τοῦ Μουχτάρ).

ΜΟΥΧΤΑΡ

Μάνθε φίλτατε !

καλῶς μοῦ ἦλθες ! Τί μὲ φέρεις, λέγε μου,
 χαρὰν ἢ λύπην ;

ΜΑΝΘΟΣ

"Αν ἢ Ἰψηλότης του —

ΜΟΥΧΤΑΡ

Καὶ ἦλθες πόθεν ; "Απὸ τὸ χαρέμι μὴ
 κανεῖς σὲ εἶδε ; Τοῦτο πρῶτον λέγε μου.

ΜΑΝΘΟΣ

Τόσης ἀπροσεξίας εἶνε δυνατὸν
 ἔνοχον νὰ μὲ κρίνῃ ἢ Ἰψηλότης του ;
 Μὲ ἀδικεῖ μεγάλως. Ἦλθα ὀπισθεν
 τοῦ κήπου καὶ ἀνέβην δίχως γεννητὴ
 ψυχὴ νὰ μ' ἴδῃ. "Αλλως τί παράδοξον,
 τῆς Ἰψηλότητός του ἂν τὸ κράσπεδον
 νὰ προσκυνήσῃ ἦλθεν εἰς τῶν δούλων της,
 εἰς δοῦλος τοῦ βεζίρη μας, εἰς γραμματεῦς

τοῦ κράτους ; Οὔτε πρώτην οὔτε, ὡς τολμῶ πάντοτε νὰ ἐλπίζω, τὴν ὑστερινὴν φορὰν συμβαίνει τοῦτο.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἔχεις δίκαιον·

πλὴν τῶρ' ἀλλάζει. Δὲν γνωρίζεις, φίλε μου, μὲ τί γυναῖκας ἔχομεν νὰ κάμνωμεν· ὄχι ὅτι μὲ μέλει ἄλλως δι' αὐτάς, ἀλλὰ — εἶσαι νοῦμων, καὶ μὲ ἐννοεῖς. Λόγοι τοῦ κράτους πρῶτον, καὶ πολιτικὰ συμφέροντά μας μὲ τὸν Ἰβραῆμ πασάν τὸν πενθερόν μου, ἀπαιτοῦσι παρ' ἡμῶν ἐχεμυθίαν ἄκραν καὶ προφύλαξιν.

ΜΑΝΘΟΣ

ἦτις, ἄς μὲ πιστεύσῃ, οὔτε ἔλειψεν οὔτε θὰ λείψῃ.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἐπειτα τοῦ γέροντος

τὰς ἰδιοτροπίας τὰς γνωρίζεις σύ. Λοιπὸν μὴδ' ὁ πατήρ μου νὰ γνωρίσῃ τι.

ΜΑΝΘΟΣ

αὐτὸς πρὸ πάντων.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Τώρα ἄς ἀκούσωμεν.

Λέγε, τί σ' εἶπαν ; ναί, ἢ ὄχι ; Τὴν ζωὴν μου φέρεις ἢ τὸν θάνατον ; Τὸν ἄγγελον αὐτόν, τὸν μαργαρίτην τὸν ἀτίμητον, τὴν Εὐφροσύνην, λέγε, θὰ τὴν ἔχω, ναί ; καὶ πότε ;

ΜΑΝΘΟΣ

Ἄν τὸ πρᾶγμα μόνον ἀπ' ἐμὲ ἐκρέματο, θὰ εἶχεν εἰς τὰς χεῖράς της ἥδη, ὅ,τι ποθεῖ ἡ Ὑψηλότης του.

Πλὴν τοῦτο μόνον ἀπ' ἐμὲ δὲν κρέματα· ὅθεν καὶ φέρω πρὸς αὐτὴν ὅ,τ' ἠμπορῶ, τὴν ἀφοσίωσίν μου τὴν ἀπόλυτον, καὶ τὴν ἐλπίδα. Ναί, θὰ ἐπιτύχωμεν.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Πλὴν πότε ;

ΜΑΝΘΟΣ

Πότε ; Πότε, ἐρωτῶ κ' ἐγώ, θὰ πάρωμεν τὸ Σούλι, Ὑψηλότατε ; Ἡ μὴ τυχὸν νομίζ' ἡ Ὑψηλότης του πολὺ εὐκολωτέραν τὴν κατάκτησιν τῆς Εὐφροσύνης ; Ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ μεταχειρισθῶμεν βίαν, ναί· ἀλλὰ τὸ σκάνδαλον θὰ γείνη τότε πάνδημον, ὁ κόσμος, ὁ βεζίρης, τὸ σεράγιον, ὅλοι θὰ τὸ γνωρίζουν. Καὶ ἐξ ἅπαντος ἐγὼ μὲν τότε μάτην καταστρέφωμαι, πλὴν δὲ τῶν συμφερόντων τῶν πολιτικῶν μ' ἐμὲ συγκαταστρέφεται καὶ ὁ σκοπὸς τῆς Ὑψηλότητός του, ἡ ἀπόκτησις τῆς Εὐφροσύνης.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Μ' ἀπελπίζεις, φίλε μου.

ΜΑΝΘΟΣ

Οὐδόλωσ. Λέγω μόνον ὅτι εὐκολα τὸ φρούριον αὐτὸ δὲν κυριεύεται, οὐδ' ἐξ ἐφόδου. Θέλει τέχνην, σχέδιον. Τῆς νέας γυναικὸς λείπει ὁ σύζυγος εἰς Βενετίαν, ὅπου ἐμπορεύεται πρὸ χρόνων· νὰ τὸ μόνον δι' ἡμᾶς καλόν. Πάντα τὰ ἄλλα εἶνε ἐναντίον μας. Ἡ νέα εἶνε εὐφυής, ἀλλ' εὐσεβὴς κ' ἐνάρετος.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Πλὴν ὄχι καὶ φανατική.
Εἶνε λογία, ξεύρει τόσα γράμματα.

ΜΑΝΘΟΣ

Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι· ἴσως ἡ παιδεία τῆς
μας βοηθήσῃ. Ἀλλὰ πῶς νὰ θραύσῃ τις
τὴν χαλυβδίνην ἀρετὴν κ' εὐσέβειαν
τῆς Χορμοβίτισσας τροφοῦ τῆς ; πῶς
τὰ ἦθῃ τ' αὐστηρά τῆς, τ' ἄγρια σχεδὸν
πῶς νὰ μαλάξῃ ; Εἶνε φύλαξ ἄγρυπνος,
πανόπτῃς Ἄργος, ὅλη ἀφοσίωσις,
ἀγάπῃ πρὸς τὴν τροφίμὸν τῆς καὶ στοργῇ
μοναδικῇ. Ὡς βλέπ' ἡ Ὑψηλότῃς του,
τὸ φρούριόν μας ὅλ' αὐτὰ τὸ καθιστοῦν
δυσάλωτον πολὺ. Ὅθεν χρειάζεται
πολιορκία τεχνικὴ κ' ἐπίμονος.
Ἔχω τὸ σχέδιόν μου, κ' ἦδη ἐνεργῶ.
Ἄς κάμ' ὑπομονὴν ὀλίγην μόνον καὶ
τὸ φρούριον ἐλπίζω νὰ παραδοθῇ.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Πλὴν πότε, Μάνθε ; πότε, φίλε ἀκριβέ ;

ΜΑΝΘΟΣ

Ἐγὼ θὰ προσπαθῶσω ὅ τι τάχιστα·
ἀλλά, καθὼς προεἶπα, ἡ ὑπόθεσις
ἀπὸ ἐμὲ καὶ μόνον δὲν ἐξήρτηται.
Ἐν τούτοις, διὰ νὰ κερδήσωμεν καιρὸν,
καιρὸν δὲν πρέπ' οἱ ἴδιοι νὰ χάνωμεν.
Ὁ ταπεινός τῆς δοῦλος μὲ τὴν ἄδειαν
τῆς Ὑψηλότῃτος του —

ΜΟΥΧΤΑΡ (λαμβάνων τὸν Μάνθον καὶ ἀπὸ τὰς δύο χεῖρας)

Φίλε, ὕπαγε,
καὶ κάμε ὡς γνωρίζεις. Ἐμπιστεύομαι
εἰς σὲ τὴν εὐτυχίαν μου, τὴν ὑπαρξίν.

(ΜΕΤΑΣΚΕΥΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ)

ΣΚΗΝΗ Ε'.

(Δάσος. Ἀστραπαί, ἄνεμος, οὐρανὸς συννεφώδης. Ἀκούονται
ἐκ διαλειμμάτων ψεκάδες βροχῆς, ἥτις ἀνεπαισθήτως καὶ
βαθυμδὸν σφοδρύνεται. Ἐν μέσῳ τῆς σκηνῆς πλατάνος
ὑπερμεγέθους, τῆς ὁποίας ἡ κουφάλια χρῆσιμεῖται ὡς κατοικία
γύφτων. Καὶ ἐσῶθεν τῆς πλατάνου καὶ ἐξῶθεν διάφορα
καὶ ποικιλόχρωμα ῥάκη, δέφια, ψυδρηρά, κόσκινα, ὄρμαθοὶ
νυκτερίδων, χανδρῶν, περιάπτων κλπ. Πρὸ τῆς πλατάνου
ἀνάπτει πυρά, ἥς τὸ φῶς γίνεται ἐπαισθητότερον, καθ' ὅσον
ἐξακολουθεῖ νὰ σκοτίζεται τὸ περιέχον καὶ ν' αὐξάνῃ ἡ
βροχὴ, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους τὸ φῶς τοῦτο δεσπόζει τῆς ὅλης
σκηνῆς. Τρεῖς γύφτισσαι, ἀνυπόδυτοι, λυσίκομοι καὶ ῥακέν-
δυτοι).

Α' ΓΥΦΤΙΣΣΑ (*Ἔρχεται δρομαία, περιέρχεται τὴν πυρὰν καὶ
πυρώνει τὰς χεῖράς τῆς. Ἐπειτα λαμβάνει τριῶπον χαλκῆν χύτραν, κροῖνει αὐτὴν
ἐξῆθύμως καὶ πάλαι ὀρχομένη περὶ τὴν πυρὰν*)

Τὸν κακκαβά, ὦ Σίνδισσαι,

Τὸν κακκαβά, Σινδοί, Σινδοί !

Κουκκουβά κουκκουβά,

Κουκκουβάου κουκκουβάου !

Β' ΓΥΦΤΙΣΣΑ (*Ἔρχεται δρομαία, πυρώνεται, περῆ εἰς τὴν
ἀριστερὰν τῆς πρώτης καὶ εἰς τὴν δεξιὰν αὐτῆς ὄρμαθὸν περιάπτων καὶ χανδρῶν,
ὅπως συγκρατῆται δι' αὐτοῦ ἐν τῷ χορῷ, καὶ κροῖνούσα τὸ δέρι ἐξῆθύμως καὶ
συμφώνως πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς χύτρας κροῖσσαι τῆς πρώτης, παρακολουθεῖ αὐτὴν,
συναρχομένη περὶ τῆς πυρᾶς*)

Ἀπόψε εἶν' ὁ κακκαβάς,

Τρέξατε, Σίνδισσαι, Σινδοί !

Τὸν κακκαβά ἡ μάννα μας,

Ἡ κουκουβάγια μάννα μας !

Ἐξω Γατζοί, ἔξω Γατζοί !

Σταυρὸν καὶ μισοφέγγαρον

Ἐδῶ δὲν ἔχ' ἡ μάννα μας,

Ἡ κουκκουβάγια μάννα μας.

Α'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ (ὁμοίως)

Τὸν κακκαβᾶ, ὦ Σίνδισσαι,
 Τὸν κακκαβᾶ, Σινδοί, Σινδοί !
 Κουκκουβά κουκκουβά,
 Κουκκουβάου κουκκουβάου !

Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ (ἔρχεται δρομαία, πυρώνεται, καὶ πράττει ἀκριβῶς ὅ,τι καὶ ἡ Β'.)

Ἔξω, προφῆται καὶ θεοί !
 Ἡ Μοῖρα εἶν' ἐδῶ θεός.
 Προφήτης της ἡ μάννα μας !
 Ἡ κουκκουβάγια μάννα μας !

Ἔξω, βεζίρη καὶ πασά,
 Ἔξω, σουλτάνοι, κράλιδες !
 Δῶ βασιλεύ' ἡ μάννα μας
 Ἡ κουκκουβάγια μάννα μας !

Α'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Ἀπόψε εἶν' ὁ κακκαβᾶς.
 Τὸν κουμπαραῖν, ὦ Σίνδισσαι !

Β'. καὶ Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ (ὁμοῦ, κροῦνοσαι τὸν πλήρη νομισμάτων κουμπαραῖν τῶν)

Τὸν κουμπαραῖν, ὦ μάννα μας,
 ὦ κουκκουβάγια μάννα μας !

Α'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Ἀπόψε εἶν' ὁ κακκαβᾶς ! (κρούσασα ἐξόρθημος θέτει τὴν τριπλοῦν χαλκῆν χίτραν ἐπὶ τοῦ πυρός, καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν ὄρχησον)

Β'. καὶ Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ (ὁμοῦ)

Τρέξατε, Σίνδισσαι, Σινδοί !

Α'. Β'. καὶ Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ (ὁμοῦ)

Κουκκουβά κουκκουβά,
 Κουκκουβάου κουκκουβάου ! (Ἀκούεται ἔξωθεν τῆς σκηνῆς ὀξεῖα καὶ περιδεῖς ἢ φωνὴ τῆς)

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗΣ

Κατήγκω, Λένη, στάσου. Κυρὰ Μάνθαινα !

Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ (ἀποβλέπει καὶ τείνει τὸ ὄψις πρὸς τὰ ἔξω τῆς σκηνῆς, ὁπόθεν ἦλθεν ἡ φωνή).

Μιὰ πέρδικα εἶνε Γατζή !

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (ὁμοίως)

Μὴ φεύγετε, σταθῆτε ! Κυρὰ Μάνθαινα !

Β'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ (ἐξετάσασα ὅπως ἡ Γ'.)

Πέρδικα εἶνε Μπαλαμνή !

Α'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Σκόνι γενῆτε, Σίνδισσαι ! (Καὶ αἱ τρεῖς γύφτισσαι κρούπτονται εἰς τὸ δάσος).

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ καὶ ΓΥΦΤΙΣΣΑΙ

(Προστρέχει εἰς τὴν σκηνὴν ἡ Εὐφροσύνη συγκεκαλυμμένη καὶ τρέμουσα, ῥίπτουσα δὲ εἰς τὰ πέριξ βλέμματα ἑταστικά καὶ ἀνήσυχτα)

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Δὲν φαίνεται καμμία, δὲν ἀκούεται καμμία τῶν. Καὶ ὅμως εἶπαν πρὸς αὐτὸ τὸ μέρος, ὅπου φέγγει τοῦτο ὄψις τὸ φῶς, καὶ ὅπου μᾶς σκεπάζουν ἀπὸ τὴν βροχὴν αὐτὰ τὰ δένδρα, ὅλοι μας νὰ τρέξωμεν. Κ' ἐγὼ μὲν ἰδοῦ, ἦλθα· ἀλλ' ἐκεῖναι ποῦ ; Πῶς ἔμεινα, ἄχ, ξώρας κ' ἐνυκτώθηκα ! Ἐδῶ ποῦ εἶμαι ; Δὲν ἀκούεται ψυχὴ. ὦ, τί νὰ κάμω, ποῦ νὰ πάγω μόνη μου, ἔς τὸ σκότος τοῦτο καὶ μετὰ τὴν βροχὴν αὐτὴν ; Τὰ γονατὰ μου τρέμουν ἀπ' τὸν φόβον μου. ὦ Δέσποινά μου ! (γονατίζει καὶ συνάπτει πρὸς δέξιον τὰς χεῖρας ἐν-
 δακρυς)

λύτρωσέ με, σῶσέ με !

Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ (παρουσιάζεται αἴφνης καὶ κορόουσα τὸ δέφρ
χορεύει ἐνώπιον τῆς Εὐφροσύνης)

Καλὴ κυρά !

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Παρθένε Θεοτόκε, σὺ βοήθει μοι ! (ἀνεγείρεται ἔντρομος καὶ
σταυροκοπομένη ὁρμῇ πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ δάσους διὰ τὴν φύγην. Ἄλλ'
ἐκεῖθεν παρουσιάζεται αἴφνης ἐνώπιον αὐτῆς ἡ)

Β'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Καλὴ κυρά ! (Ἔτι μᾶλλον ἔντρομος ἡ
Εὐφροσύνη ὁρμῇ τὴν φύγην πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ δάσους. ἀλλ' ἐκεῖθεν πα-
ρουσιάζεται αἴφνης ἐνώπιον αὐτῆς ἡ)

Α'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Καλὴ κυρά, μὴ φοβηθῆς.

Β'. καὶ Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ (συνελθοῦσαι μετὰ τῆς Α'. πρὸ τῆς
Εὐφροσύνης)

Μὴ φοβηθῆς, καλὴ κυρά ! (δεικνύουσαι τὴν Α'. γύφτισσαν)

Αὐτὴ εἶνε ἡ μάνα μας,

Ἡ κουκκουβάγια μάνα μας !

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (ἔντρομος πρὸς ἑαυτήν)

Χριστέ μου ! εἶνε γύφτισσαι, ναί, μάγισσαι ! (σταυρο-
κοπιῖται)

Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ (προτείνουσα εἰς τὴν Εὐφροσύνην τὸ δέφρ της)

Δός με νὰ πῶ τὴ μοῖρά σου.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (μετὰ μικρὸν διαταγὸν ὄρπυον ἐπὶ τοῦ δεφρὸν
κερμάτιά τινά)

Ἰδοῦ, σὲ δίδω. Πάρ' αὐτὰ καὶ δεῖξέ με

τὸν δρόμον πρὸς τὴν χώραν, σὲ παρακαλῶ.

Β'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Ἄκόμα βρέχει καὶ βροντᾶ.

Μεῖνε νὰ παύσῃ ἡ βροχή,

Καὶ πᾶς με μᾶς ἡ μοναχὴ.

Ὁ δρόμος σου εἶνε κοντά.

Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Δός μου τὸ χέρι σου ἐδῶ. (Λαμβάνει τὴν δεξιὰν τῆς Εὐ-
φροσύνης ἐκούσης ἀκούσης)

Β'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Δός μου τὸ χέρι σου νὰ δῶ. (Λαμβάνει ὁμοίως τὴν ἀρι-
στερὰν τῆς Εὐφροσύνης)

Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Ἵ τὸ χέρι βλέπω τὸ δεξι,

Νά, τὴν ἀράδα τὴ χρυσῆ.

Β'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Τὸ μεγαλύτερο, θαρρόῳ,
Σημάδι τύχης δῶ θωρῶ.

Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Αὐτὴν ἐδῶ τὴν τυχηρὴ

Γραμμὴν ὁ νοῦς μου δὲν χωρεῖ.

Β'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Βλέπω χαραμματιαῖς σωρῶ

Κ' ἐγὼ ἐδῶ, καὶ ἀπορῶ.

Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Ἡ τέχνη μας, καλὴ κυρά,

Δὲν φθάνει τούτῃ τὴ φορὰ.

Β'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ (πρὸς τὴν Γ'.)

Γιατί 'σαι νυχτερίδα.

Γ'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ (πρὸς τὴν Β'.)

Γιατί 'σαι νυχτερίδα !

Β'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Σκοτάδ' ἡ μοῖρά 'νε βαθύ,

Καὶ τὰ βαθεῖα τὰ σκοτεινὰ

Τὸ μάτι μας δὲν τὰ περνᾶ.

Ἵ αὐτὰ τὸ μάτι νὰ χωθῆ

Χρειαζέται τῆς μάνας μας

Τῆς κοκκουβάγιος μάννας μας ! (Τὸν τελευταῖον
στίχον ἀπαγγέλλουσα δεικνύει τὴν Α' γύφτισσαν).

Α' ΓΥΦΤΙΣΣΑ (προσελθοῦσα)

Δότε μ' ἐδῶ, δότε μ' ἐδῶ,

Τὴ μοῖρα τούτη γῶ νὰ δῶ. (Παρατηρεῖ μετὰ προσοχῆς
καὶ ἐναλλάξ ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας τῆς Εὐφροσύνης. Ἐκαστον χάραγμα, ὅπερ
σημειώνει δεικνύουσα διὰ τοῦ δακτύλου, κύπτοι καὶ παρατηροῦσι μετὰ προ-
σοχῆς καὶ αἱ δύο ἄλλαι γύφτισσαι)

Δόξα, χαρὰ καὶ λύπη !

Ναί, δόξα, λύπη καὶ χαρὰ !

Ὅλα τὰ βλέπω φανερά,

Τίποτε δὲν σοῦ λείπει.

Ἄν θές τὴν μοῖρά σου, κυρά,

Χαρτὶ καὶ καλαμάρι

Νὰ πῶ, ἔς αὐτὸν τὸν κουμπάρᾱ

Ῥίξε χρυσὸ ἑκοσάρι.

Εἰ δὲ μὴ, σύρε. Δῶ κοντὰ

Τὸν δρόμο τοῦτον παίρνεις,

Καὶ μέσ' σ' τὴν χώρα γέρνεις.

Σύρε, δὲν βρέχει, δὲν βροντᾶ.

(Ἡ Εὐφροσύνη μετὰ μικρὸν διαταγμὸν ἐξάγει ἐκ τοῦ θυλακίου τῆς χρυσοῦν νό-
μισμα, ὅπερ ὄνεται εἰς τὸν κουμπάρᾱν τῆς γύφτισσας. Αὕτη οἰεῖ θριαμβευτικῶς
τὸν κουμπάρᾱν, καὶ, ἐν ᾧ ἡ β' καὶ γ'. γύφτισσα ψάλλουσι τὴν στροφὴν «Σκο-
τάδ' ἡ μοῖρά νε βαθύ», εἰσέρχεται εἰς τὴν κουφίαν τῆς πλατάνου, λαμβάνει
ῥαβδὸν οἰδηροῦν, κρούει μὲ αὐτὸ ἐπανελημμένως τὴν χύτραν, καὶ προσελθοῦσα
εἰς μέσην τὴν σκηνὴν ἐκφέρει κατ' ἔμπενοιον τὰ ἀκόλουθα :)

Δυὸ πέρδικες ζωγραφισταῖς, ζευγάρι ζηλεμμένο

Ζοῦσαν σ' ἀπάτητο βουνό, σὲ μιὰ ψηλὴ ῥαχοῦλα.

Εἶχαν καὶ δυὸ μικρὰ πουλιά, δυὸ πλουμιστὰ περδίκια

Ποῦ ἦταν τὸ καμάρι τους καὶ ἡ παρηγοριά τους.

Κρυφὰ τὰ βγάζαν σ' τὴ βοσκὴ, κρυφὰ σ' τὴν κρύα βρύσι,

Μὴ τύχη καὶ τὰ δῆ ἀπτός, μὴ τὰ βροη τὸ γεράκι,

Ποῦ ἔταν μικρὴ ἡ φτερούγα τῆς καὶ ἀνήξερὸς ὁ νοῦς τους.

Μιὰ μέρα κεῖ ποῦ γύριζαν καὶ κεῖ ὁποῦ βοσκοῦσαν,

Ἴσκιος ἀπτοῦ τὰ τρώμαξε καὶ σκορπισθῆκαν ὄλα.

Ἄλλο πῆρε τ' ἀνάπλαγα ἄλλο τὰ κορφοβούνια,

Κ' ἓνα τὸ μεγαλύτερο ἐχάθηκε σ' τὰ ξένα,

Κ' ἔμειν' ἡ μάννα μοναχὴ μὲ τὰ μικρὰ περδίκια.

Πασὰ ὑγὸς βεζύρη γιὸς βγῆκε νὰ κυνηγήσῃ.

Πάνει τ' ἀπάτητο βουνό καὶ τὴ ψηλὴ ῥαχοῦλα,

Καὶ στένει τὸ καρτέρι του δίπλα σ' τὴν κρύα βρύσι.

Νὰ κ' ἔρχεται κ' ἡ πέρδικα μέσα σ' τὸ μεσημέρι,

Τρεχάτη καὶ χαρούμενη καὶ γλυκοκελαδοῦσα,

Νὰ πιῇ νερό νὰ δροσιστῇ, νὰ πιῇ νὰ ξεγανιάσῃ.

Σ' τὸ ἔνα του χέρ' ὁ κυνηγὸς κρατεῖ χρυσὸ δοξάρι.

Κ' ἓνα δεμάτι σ' τ' ἄλλο του φαρμακεραῖς σαίτταις.

Ἀφίνει τὸ δοξάρι του καὶ ρίχνει ταῖς σαίτταις.

Τίνος καρδιά ποτὲ βαστᾶ, τίνος ἀπόνου χέρι,

Τὴν ὄμμορφη καὶ πλουμιστὴ πέρδικα νὰ σκοτώσῃ.

Πῶχει τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερὰ γριμμένα,

Ποῦ περπατεῖ καὶ χαίρεσαι, λαλεῖ καὶ ἀναγαλλιάζει ;

Στήνει δεξιά στήνει ζερό τὰ μεταξένια δίχτυα.

Σ' τὴ μιὰ δὲν τὸν ἐζύγωσε, σ' τὴν ἄλλην τοῦ ξεφεύγει.

Σ' τὴν τρίτη μέσα μπλέκεται καὶ πιάνεται σ' τὸ δίχτυ.

Μὲ τί λαχτάρα ὁ κυνηγὸς καὶ μὲ τί καρδιοχτύπι,

Τρέχει κοντὰ σ' τὰ δίχτυα του, ξεπλέκει τὸ πλεμμᾶτι.

καὶ βάζει τ' ὄμμορφο πουλὶ τὴν πέρδικα σ' τὸ χέρι.

Τὴν παίρνει μὲ φιλήματα, μὲ χάδια τὴν παγαίνει,

Καὶ τὸ καλύτερο κλουβί, ἓνα χρυσὸ κλουβάκι,

Ἄνοιγει καὶ τὴν πλουμιστὴ πέρδικα βάζει μέσα.

Ζάχαρι μὲ τὸ στόμα του ὁ ἴδιος τὴν ταγίζει,

Καὶ μὲ καθάριο κρούσταλλο νεράκι τὴν ποτίζει.

Μὰ ἦρθε χρόνος δίσεχτος, μῆνας δυστυχησμένος,

Καὶ ὁ κυνηγὸς σ' τὸν πόλεμο πάγει μακριὰ σ' τὰ ξένα,

Κ' ἔμεινε τὸ πουλὶ ὄρφανὸ ἡ πέρδικα μοναχὴ.

Κανεὶς δὲν τὴν ταγίζει πλεῖα κανεὶς δὲν τὴν κοιτάζει.

Μόν' ἓνα χέρι ἄπονο, χέρι καταραμένο,
 Νερὸ τῆς βάζει σ' τὸ κλουβὶ νερὸ ἀπὸ τὴν Λίμνη.
 Ποιὸς ἦπνε τὸ νερὸ ποτὲ τῆς Λίμνης κ' εἶδε κόσμον ;
 Ἦπνε κ' ἐκείνη ἀπ' αὐτό, ἦπνε κ' ἐφαρμακώθη.

Ἡ πέρικα 'τοι χάθηκε ἡ μικροχαϊδεμένη,
 Ποῦ 'χε τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερὰ γραμμένα,
 Ποῦ λάλει κί' ἀναγάλλιαζες, περπάτετε κ' ἐχαιρόσουν.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (μετὰ μικρὰν σιωπὴν)

Εἶνε ἡ μοῖρά μου αὐτά ;

Α'. ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Ἡ μοῖρά σου, Φροσύνη ! (*Ἡ Εὐ-
 φροσύνη συνάπτει τὰς χεῖρας περιδείξ.*)

(Καταπεταννύεται ἡ αὐλαία ταχέως).

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

(Οἰκία Εὐφροσύνης. Ῥυθμὸς ἀρχιτεκτονικῆς ὁ πρὸ ἐτῶν γραϊ-
 κοτουρικός. Τὰ ἐπιπλα τοῦ οἰκίματος ὁμόρρυθμα πρὸς τὴν
 ἀρχιτεκτονικὴν. Δεξιόθεν τῆς σκηνῆς μακρὸν καὶ πλατὺ
 μεντέρι, οὔτινος τὰ μὲν νῶτα συναποτελοῦσι μακρὰ μαξιλ-
 λάρια, τὸ δὲ σκέπασμα ἀπολήγει κροσσῶτον πρὸς τὸ ἔδαφος.
 Καταντικρὺ τῆς σκηνῆς θύρα ἀνοικτή, ἀλλὰ σκεπασμένῃ
 ἔξωθεν μὲ τὸ γνωστὸν χονδρὸν παραπέτασμα, ὅπερ ἀναση-
 κώνει τις ἐκ τῶν πλαγίων διὰ νὰ εἰσέλθῃ. Ἀριστερόθεν ἐστία
 μὲ πῦρ. Ἀνωθεν τῆς ἐστίας κάτοπτρον Ἑνετικὸν μακρὸν
 μὲ πλαίσια κατάλυφα καὶ ἐπίχρυσα. Ὑπεράνω τῆς ἐστίας,
 ἀλλὰ πρὸς τὰ πλάγια, εἰκονοστάσιον πλουσίως διακεκοσμη-
 μένον, πρὸ τοῦ ὁποίου κρέματα ἀργυρὰ κανδήλα ἀκοίμητος.
 Κάτωθεν τοῦ εἰκονοστασίου καὶ ἐπὶ τοῦ ραφίου βιβλία ὀλίγα,
 ἀτάκτως τοποθετημένα. Τὸ ἔδαφος καλύπτει ἀπανταχοῦ ψία-
 θος λεπτὴ, ἐνιαχοῦ δὲ μόνον, ἦτοι πρὸ τῆς ἐστίας καὶ τοῦ
 μεντερίου, τάπητος ἐγγώριος. Περὶ τὴν ἐστίαν, ὡς καὶ πρὸ τοῦ
 ἀνακλίντρον εἶνε τοποθετημένα μαξιλλάρια διαφόρου σχή-
 ματος πρὸς κάθισμα).

ΣΚΗΝΗ Α'.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ καὶ ΝΑΣΩ

(Αἰρουμένης τῆς αὐλαίας ἡ Εὐφροσύνη φαίνεται καθημένη ἐπὶ τοῦ ἀνακλί-
 ντρον, καὶ ἐπὶ μὲν τῆς δεξιᾶς, ἧς ὁ ἀγκὼν ἐρείδεται ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ἀνακλί-
 ντρον στηρίζει τὴν κεφαλὴν, τὴν ἀριστερὰν δὲ, κρατοῦσαν ἡλακίτην ἐρίων, ἔχει
 ἀδρανῶς ἐρόμιμένην εἰς τὸ ἄλλο μέρος αὐτοῦ. Ἡ Νάσω εἰσέρχεται διὰ τῆς θύρας
 τοῦ δωματίου, καὶ μετὰ τὰς πρώτας αὐτῆς λέξεις ἡ Εὐφροσύνη ἀφίνει ἐπὶ τοῦ
 ἀνακλίντρον τὴν ἡλακίτην καὶ ἐγείρεται).

ΝΑΣΩ

Κόρη μου, καλὴ μέρα ! Πῶς ἐπέρασε
 ἀπόψε ; Εἶσαι σήμερον καλύτερα ;

Ἐγὼ πὲς μάτι ἔκλεισα δὲν ἔκλεισα
μ' ἐκείνην τὴν τρομάρα σου τὴν ψεσινῆ.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μὴ νοιάζεσαι, μητέρα· μοῦ ἐπέρασε
κεῖνος ὁ φόβος. Σήμερα εἶμαι καλά.
Καὶ ὅμως, τί τὰ θέλεις; ὅσον προσπαθῶ
νὰ λησμονήσω τὴν σκηνὴν τὴν φοβερὰν,
δὲν ἠμπορῶ, τοῦ κάκου. Ὁλοζώνταναις,
ἐνόμιζα, μητέρα, ὅτι ἔβλεπα
ἐμπρός μου ταῖς τρεῖς Μοίραις.

ΝΑΣΩ

Κάνεις σὰν παιδί

καὶ σύ, καὶ μένη. Ἀπὸ πότε περπατεῖς
μέσ' σ' τὰ εἰκοσιδύο; Εἶσαι πλειά σωστὴ
κοπέλλα· ὅμως τὸ παραμικρότερο,
νά, ἓνα τιποτένιο πράγμα τοσοννά,
σὲ κάνει καὶ τρομάζεις σὰν μωρὸ παιδί.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Καὶ μάλιστα ἐκεῖν' ἡ μεγαλύτερη,
ἡ μάννα τους. Τοὺς λόγους της τοὺς φοβεροὺς
πῶς νὰ τοὺς λησμονήσω; ὦ, θὰ μοῦ συμβῆ
κακόν, μητέρα, μέγα τι δυστύχημα.
Εἶμαι βεβαία, ἄχ, τὸ προαισθάνομαι.

ΝΑΣΩ

ὦχι, τί δειλὴ, Φροσύνη μου, ποῦ ἔσαι καὶ σύ!

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Γιὰ συλλογίσου ὅμως καὶ τὴν θέσι μου
γιὰ μὰ στιγμὴν, μητέρα. Κάθε ἄνθρωπος
ἔχει σ' τὸν κόσμον τοῦτον ἓνα στήριγμα
ἐν ὥρᾳ νάγκης, ἓνα καταφύγιον.
Ποῦ τὸ δικό μου στήριγμα, τὸ ἄσυλον;
Γονεῖς δὲν ἔχω, ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφάς.
Ὁ θεῖός μου Λαρίσης, ὡς ἀρχιερεὺς

ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν του δὲν ἔμπορεῖ
μηδὲ στιγμὴν νὰ λείψῃ. Καὶ ὁ ἄνδρας μου,
τὸ μόνον στήριγμά μου, ποῦ ἔνετος; Ἄφ' οὗ
μ' ἐφόρτωσε μὲ δύο τέκν' ἀνήλικα,
ἐρόριξε πέτραν πίσω του, καὶ κάθηται
σ' τὴν Βενετιὰ τρεῖς χρόνους τώρα. Μιὰ φορὰ
δὲν μ' ἔγραψε νὰ μάθω κὰν τί γίνεται.
Ἐγὼ δὰ πλειά ἂν ζῶ ἢ ἂν ἀπέθανα,
οὐδ' ἐρωτᾷ.

ΝΑΣΩ

Φροσύνη, μὴ βαρυγνωμῆς,
κόρη μου, ἔτσι ἄδικα. Σ' τὴν ξενιτειὰ
κρατοῦν τὸν κύρ Δημήτρι τὰ ἐμπορικὰ
συμφέροντά του, ξεύρεις, ὄχ' ἢ ὄρεξιν
τῆς ξενιτειᾶς. Τί νὰ ἴθῃ δῶ νὰ κάμῃ; Πλὴν
θὰ ἐπιστρέψῃ τέλος σ' τὴν πατρίδα του
καὶ αὐτὸς ὡς τόσοι ἄλλοι, ἀπὸ μένα ξεύρε το,
θὰ ἐπιστρέψῃ.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Πότε, Νάσω; Ὑστερα
ἄφ' οὗ γηράσω; Εἶμαι, λές, εἰκοσιδύο
χρονῶν. Τὸν εἶδ' ἀκόμα, σ' ἐρωτῶ, εἰκοσιδύο
ἡμέραις ἀπὸ τότε ποῦ πανδρεύθηκα;
Ὅχι. Καὶ ὅμως δὲν μ' ἐπῆρε βέβαια
ἀπὸ τὸν δρόμον. Ἦμουν ὄρφανή, ἀλλὰ
μοναχοκόρη, καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους τῶν
Ἰωαννίνων οἴκους. (Σπογγίζει τὰ δάκρυά της)

ΝΑΣΩ

Ἄχ, Φροσύνη μου,
πόσον λυποῦμαι ὄχι μὲ τὰ πάθῃ σου
— τὰ πάθῃ σου αὐτὰ δὲν εἶνε τίποτε —
λυποῦμαι μόνον μὲ τὰς λύπας σου αὐτὰς
χωρὶς αἰτίαν, καὶ διὰ παθήματα
οὐδαμνά. Τοῦ κόσμου τὰ παθήματα,

τὴν δυστυχίαν τὴν ἀληθινὴν ποτὲ
ποτὲ δὲν εἶδες, κόρη μου, καὶ ὁ Θεὸς
ποτὲ νὰ μὴ σοῦ δώσῃ νὰ τὴν δῆς.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἄλλὰ

δεῖξέ μου μίαν, μίαν μόνην ὅπου νὰ
ὑπέφερε ποτέ της καὶ νὰ ἔπαθεν
ὅσα ἐγώ.

ΝΑΣΩ

Καὶ πόσας θέλεις ; ἑκατόν,
χιλίας, ἢ μυρίας ; Ἄλλ' ὡς πρόχειρος
ἰδοῦ ἐμπρός σου μία.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τίς ;

ΝΑΣΩ

Ἐγώ.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Σύ ; σύ,

μητέρα ; Καὶ τί ἔχεις ; Ἔως σήμερα
δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ σὲ εἶδα πώποτε
νὰ λυπηθῆς, νὰ κλαύσῃς.

ΝΑΣΩ

Εἶνε ἀληθές·

ποτὲ δὲν ἐλυπήθην — δηλαδὴ ποτὲ
νὰ λυπηθῶ ἐμπρός σου δὲν ἠθέλησα,
ποτὲ ἐμπρός σου νὰ φανῶ κλαυμένη.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Πῶς ;

ΝΑΣΩ

Ἄπὸ τὸν φόβον μὴ καὶ ἄλλος λυπηθῆ,
ἀπὸ τὸν φόβον μὴ καὶ ἄλλος κλαύσῃ, μὴ
δακρῦσουν κι' ἄλλα μάτια ἐξ αἰτίας μου,
τὰ μάτια τὰ γλυκὰ τῆς Εὐφροσύνης μου. (Τὴν φιλεῖ περι-
παθῶς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς).

Πρωτίτερα θυμᾶσαι τί μοῦ ἔλεγες ;
Σ' τὸν κόσμον τοῦτον συγγενῆ ἢ στήριγμα
κανὲν δὲν ἔχεις. Δηλαδὴ γιὰ τίποτε
τὴν Νάσω τὴν καυμένην δὲν τὴν ἔπιασες.
Ὁ ξένος πάντα ξένος.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μητερίτσα μου,

τί λόγος ; Ὅχι, σ' τῶν παιδιῶν μου τὴν ζώην,
δὲν ἐννοοῦσα τοῦτο. Μόνον ἔλεγα
πῶς ἔμεινα, πῶς καὶ οἱ δύο μας μείναμε
χωρὶς κανένα ἄνδρα. Ἔτσι ὁ Θεὸς—

ΝΑΣΩ

Ἄφες τοὺς ὄρκους· σὲ πιστεύω. Βέβαια
ἔτσι τὸ ἐννοοῦσες· τώρα καὶ ἐγὼ
τὸ βλέπω. Μὰ ποῦ θὰ σοῦ πῶ,
αὐτὸ σὰν εἶπες καὶ ἐγὼ τὸν λόγον σου
τὸν κακοπῆρα, ξεύρεις τότε μέσα μου
τί ἔγεινε ; Μ' ἐπῆρε τὸ παράπονο,
τὰ μάτια μου βουρκῶσαν, πῆγα νὰ πνιγῶ
ἀπὸ τὴν στενοχώρια καὶ ὀλάκερη,
σὲ δάκρυα νὰ λυώσω. Εἶδες τίποτε
σύ ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τίποτε.

ΝΑΣΩ

Καὶ βέβαια, ἀφ' οὗ ἐγὼ
ἐπνιξα τοὺς λυγμούς μου, καὶ ἐκράτησα
τὰ δάκρυά μου. Ξεύρεις γιὰ τὸ ὅλ' αὐτά ;
Μόνον καὶ μόνον μὴ μὲ δῆς καὶ λυπηθῆς.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Καλὴ μου Νάσω, μητερίτσα μου χρυσῆ ! (Τῆς φιλεῖ τὴν
χεῖρα).

Ἄλλὰ λοιπὸν εἶπέ με, ὅ,τι ἔπαθες,
εἶπέ με ὅ,τι ἔχεις. Εἶνε δυνατόν,

μητέρα, τόσα ἔτη σὺ νὰ κρύπτεσαι
ἀπὸ ἐμέ ;

ΝΑΣΩ

Ἄφ' οὗ ἀπὸ τὸ στόμα μου
ἐξέφυγεν ὁ λόγος, καὶ διὰ νὰ δῆς
πῶς τὰ δικά σου τὰ παθήματα ἔμπρός
σ' τῶν ἄλλων εἶνε τίποτε, ἄς σοῦ τὰ πῶ.
Μὲ μίαν συμφωνίαν ὅμως. Ἄκουσε·
δὲν θὰ δακρῶσης, δὲν θὰ κλαύσης παντελῶς·
Ἄν δῶ ἢ ἂν ἀκούσω τὸ ἐλάχιστον,
θὰ παύσω, ἤξευρέ το.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τὸ ὑπόσχομαι,
μητέρα. Λέγε μόνον.

ΝΑΣΩ

Ἦτο πρὸ ἐτῶν
κοντὰ σ' τὸ Τεπελένι, χώραν τουρκικὴν,
τὸ Χόρμπονον, χωρίον Χριστιανικόν.
Τὸ Τεπελένι ἦτο ἡ αἰμοβαθῆς
ἐνὸς θηρίου φωλεά, ποῦ λέγεται
τὴν σήμερον βεζίρης, ἀλλὰ πρὸ ἐτῶν
εἰκοσιπέντε ἴσως καὶ ἐπέκεινα,
Βελῆ-ζαδὲς Ἄλῃ μπενς ἐλέγετο.
Εἰς τὴν ἰδίαν ἦσαν φωλεὰν μ' αὐτὸν
καὶ δύο τίγρεις, Χάμκω ἡ μητέρα του,
κ' ἡ ἀδελφή του Χαϊνίτσα.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μάλιστα.

Ἦ, τίς δὲν τὰς γνωρίζει ; τίς δὲν ἤκουσε
τὰ δύο φοβερὰ αὐτὰ ὀνόματα ;

ΝΑΣΩ

Κ' αἱ δύο λυσσασμέναι γιὰ τὸ Χόρμπονον
καὶ γιὰ τοὺς Χορμπούρις. Τέλος ὁ Ἄλῃς,
τὴν λύσσαν ποτισμένος καὶ τὸ μῖσός των,

μὲ δυὸ χιλιάδες ῥίχνεται σ' τὸ Χόρμπονον.
Ἦ, καὶ νὰ ἦσουν τότε ἐκεῖ καὶ νὰ ἔβλεπες
νὰ τρέχουν αἱ γυναῖκες μὲ τοὺς ἄνδρας των
νὰ τοὺς ξεπροβοδίζουν εἰς τὸν πόλεμον,
ἄλλαις ἐκεῖ νὰ κλαίουν καὶ νὰ δέρνονται,
ἄλλαις νὰ ξερρίζωνουν ταῖς πλεξίδες των,
κ' ἄλλαις νὰ καταρῶνται καὶ νὰ βλισφημοῦν
τὸν ἄπιστον Ἄλῃν καὶ τὴν μητέρα του.
Ἦμουν ἐκεῖ κ' ἐγὼ μὲ τὴν μητέρα μου
καὶ μὲ τὰς ἀδελφάς μου. Κείναις ἔκλαιαν;
ἐγὼ — μικρὴ ἀκόμα — ἔμεν' ἄφωνη,
καὶ ἐκρατοῦσα μόνον τὴν μητέρα μου
ἀπὸ τὸ φόρεμά της. Ἐνικήθησαν
οἱ ἀσεβεῖς, καὶ πρῶτος εἰς φυγὴν τραπεῖς,
κατησχυμμένος ὁ Ἄλῃς ὑπεστρεψε
σ' τὸ Τεπελένι. Ἦς τὸν εἶδεν, ὤρμησεν
ἡ Χάμκω μανιώδης κατεπάνω του,
καὶ πτύουσά τον κατὰ πρόσωπον, « Δειλέ,
κρημνίσου ἀπ' ἔμπρός μου ! » τοῦ ἐφώναξε,
« Ἄμε νὰ κλώθης σ' τὸ χαρέμι νήματα.
Τὰ ὄπλα δὲν ἀρμόζουν εἰς τὰς χεῖράς σου,
ἡ ἡλακάτη μόνον. »

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ὅλα ἀληθινά.

Τὰ ἤκουσ' ἀπὸ τόσους ἀπαράλλακτα.
Τοιαύτη μόνον μήτηρ ἦτο δυνατόν
υἱὸν τοιοῦτον νὰ γεννήσῃ.

ΝΑΣΩ

Ἰκανὰ

παρῆλθον ἔτη, καὶ ὁ πρὶν ἐχθρὸς Ἄλῃς
ὁ ἄκρος ἦτο φίλος τῶν Χορμπουιτῶν.
Νεόνυμφη ἀκόμα, ἐναννούριζα
μίαν ἡμέραν ἤσυχη τὸν Χρῆστό μου,

δέκα μινῶν ἀγόρι. Ἐξαφνα πυκνοὺς
τουφεκισμοὺς ἀκούω σ' τὸ παράθυρον
προβάλλω, πλὴν δὲν βλέπω τὸ παραμικρὸν.
Καθίζω, καὶ σ' ὀλίγον ὁ τουφεκισμὸς
ἀρχίζει πάλιν. Πάλιν ἐσηκώθηκα.

Οἱ γείτονές μου ψιθυρίζουν. Ἐλεειπεν
ὁ ἄνδρας μου, κι' ὁ φόβος μ' ἐκυρίευσε.
Κάνω νὰ τρέξω σ' τοῦ πατρός μου, μὴ ἐκεῖ
μάθω τί τρέχει· ἀλλὰ μόλις ἤνοιξα
τὴν θύραν κ' εἶδα μαῦρα σύννεφα καπνοῦ
τὴν χώραν νὰ σκεπάζουν, καὶ ὑπόκωφος
βοὴ νὰ τὴν σαλεύη. Γέροντες, παιδιὰ,
γυναῖκες, ὅλοι ἐρύριχναν ξεφωνητά,
ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἤκουε τί ἔλεγαν.

Μακρόθεν μετ' ὀλίγον γοερὰ κραυγὴν
ἀλλ' ὄξυτάτ' ἠκούσθη: « Φωτιά καὶ σπαθὶ
σ' τὸ Χόρμοβον! Σωθῆτε! » Ἦτο ὁ Ἀλῆς
μὲ τοὺς Τουρκαλθανοὺς του, ὅπου ἔξαφνα
ἐπιδραμόντες ἔβαζαν φωτιά παντοῦ
καὶ ἔσφαζαν τὸν κόσμον εἰς τὸ Χόρμοβον.

Ἐπὶ τὸν φόβον ἔτρεμα ὀλάκερη.

Ἐκαμα μὴ νὰ τρέξω, ἀλλ' ἀδύνατον.

Θεὸς καὶ τὸ παιδί μου ἐνθυμήθηκα.

Ἀνέβηκα, τὸ πῆρα, κ' ἔξω ἔτρεξα
νὰ πάγω σ' τοῦ πατρός μου. Πλὴν πυκνότατον
τὸ πλῆθος εἰς τὸν δρόμον μ' ἔσπρωξεν ἀλλοῦ,
ἀπ' ὅπου μόλις εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός
μύορεσα νὰ γυρίσω καὶ νὰ τὸν δῶ, ἄχ!
ζωσμένον ἀπὸ φλόγας. « Βοηθήσατε »
ἐφώναξα, καὶ τρέχω. Ἀπὸ τὰ μαλλιά
ἕνας Τουρκαλθανίτης μὲ σπαθὶ γυμνὸ
μ' ἀρπάζει καὶ μὲ σέρνει!

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (περιελγῶς φελλίζουσα)

Παντοδύναμε!

ΝΑΣΩ

Ἐξαφνα τότε ἕνα πελέκι ἄστραψε,
καὶ ὁ τουρκαλθανίτης ἐκυλίσθηκε
σ' τὰ χρώματα μαζί μου. Ἀπ' τὰ χέρια του
μ' ἀδράχνει τότε χέρι δυνατώτερο
καὶ μὲ σηκώνει. Ἦτανε ὁ ἄνδρας μου.
Ἀρπάζει τὸ παιδί μου — Ἀχ, Φροσύνη μου!
σ' τὴν ἀγκαλιά μου τὸ καυμένο ἦτανε
συμμαζεμένο, σὰν νὰ ἐννοιωθε, χωρὶς
νὰ βγάλη ἄχνα — τὸ φιλεῖ, σ' τὸν κόρφο μου
τὸ βάνει πάλιν, μὲ φιλεῖ, καὶ δείχνοντας
τὸν δρόμο, ποῦ τὸ πλῆθος πῆρε φεύγοντας,
« Τρέξε ἐκεῖ, μὲ λέγει, τρέξε γρήγορα,
μαζί μ' ἐκείνους! » — « Τάσο μου, ἐφώναξα
ἐγώ, ποῦ μὲ ἀφίνεις; » — « Κάμε γρήγορα
ὅ,τι σὲ λέγω », εἶπε μὲ προστακτικὴν
φωνὴν ἐκεῖνος. « Διὰ τοὺς γονεῖς ἐγὼ
καὶ συγγενεῖς μας θὰ φροντίσω γρήγορα,
καὶ τρέχουμεν κατόπι καὶ σὰς φθάνομεν.
Πήγαινε, τρέξε. » — Ἐτρεξα καὶ ἔφθασα
τὸ πλῆθος ὅπου ἔφευγαν. (Μικρὰ παιδί)

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Καὶ ὕστερα;

ΝΑΣΩ

Μακρὰν τῆς χώρας φεύγοντες ἐσώθημεν.
Καὶ ἄλλοι μὲν, καθὼς κατόπιν ἤκουσα,
σ' ταῖς Κυθωνιαῖς ἐφύγαν τῆς Ἀνατολῆς,
ἄλλοι σ' τὴν Βουλγαρίαν ἐσκορπίσθησαν,
καὶ ἄλλοι πῆγαν εἰς τὸ Βουθρωτόν. Ἐγὼ
εἰς τοῦ Ἀργυροκάστρου τὰ βουνὰ καθὼς
ἐφθάσαμεν, ὀπίσω ἔμειν' ἀπ' αὐτοὺς,
προσμένουσα εἰς μάτην, φεῦ, τὸν ἄνδρα μου
καὶ τοὺς γονεῖς νὰ ἴδω καὶ οἰκίους μου.
Ἀπελπισθεῖσα τέλος πρὸς τὸ Χόρμοβον

τὸ βῆμα στρέφω, καὶ εἰς βράχον ὑψηλὸν
 ἀνέβηκα νὰ ἴδω τὴν πατρίδα μου.
 Ζητῶ νὰ τὴν ἀνεύρω μὲ τὸ βλέμμα, ἀλλὰ
 δὲν βλέπω παρ' ἐρείπια καπνίζοντα,
 ἐκεῖ ποῦ ἦτον ὡς προχθὲς τὸ Χόρμοβον.
 Ὡ, τὴν στιγμὴν ἐκείνην δὲν ἐβάσταξα·
 ἔκλαυσα τότε, ἔκλαυσα κ' ἐθρήνησα.
 Ἐκεί σ' τὴν χώραν ἐκατέβηκα,
 ἀλλ' οὔτε δρόμον οὔτε συνοικίαν κἄν
 ἀναγνώριζω. Προχωρῶ ἐπάνω εἰς
 ζεστὴν ἀσβόλνῃ καὶ διασκελίζουσα
 κορμιά νεκρῶν καὶ μέλη ἢ ἠμίκαυστα
 ἢ ἀπανθρακωμένα καὶ κατάμαυρα.
 Ἐπάγω πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ἔκειτο
 ἡ πατρικὴ οἰκία, ὡς ὑπέθετα.
 Ἐκεῖ κοιτάζω ἔν πρὸς ἔν τὰ πτώματα·
 ἀλλὰ εἰς μάτην· ἦσαν ὅλ' ἀγνώριστα.
 Φωνάζω τότε κ' ἐξ ὀνόματος καλῶ
 τὸν σύζυγόν μου, τοὺς γονεῖς, τοὺς συγγενεῖς.
 Κανεῖς δὲν ἀποκρίνεται ἀπὸ πουθενά.
 Πλὴν μετ' ὀλίγον ἀσθενῆ ψιθυρισμὸν
 ἀκούω κάπου. Τρέχω πρὸς αὐτὸν εὐθύς,
 καὶ βλέπω Τουρκογύφτους ποῦ ἐσκάλιζαν
 εἰς τὴν ἀσβόλνῃ. Ἐσφίξα τὸ τέκνον μου
 ἔς τὴν ἀγκαλιά μου, καὶ ὠπισθοδρόμησα,
 ἀπὸ τὸν τρόμον καὶ τὴν φρίκην ἀφῶνος
 καὶ παγωμένη. Ἐτρεξα καὶ ἔφυγα.
 Τὸν δρόμον τότε ἐπῆρα πρὸς τὰ Γιάννινα,
 ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὸ ψῦχος τρέμουσα,
 ὡς καὶ ἀπὸ τὴν πείναν — νῆστις πρὸ τριῶν
 ἡμερονύκτων ἦμην —, μὲ φορέματα
 σχισμένα εἰς τοὺς λόγκους, ὅπου ἔτρεχα,
 καὶ ἀπὸ τὴν ἀσβόλνῃ μαῦρα. Ἐτρεχα
 ὅσον μποροῦσα. Ἐξαφν' ἄκουσα φωνὰς

καὶ τρέχω. Ἦσαν πλῆθος γυναικόπαιδα
 δεμένα, καὶ σὲ μία βρῦσι κάθονταν
 μὲ τοὺς Τουρκαρβανίταις ποῦ τὰ ἔσερναν
 εἰς τὴν σκλαβιάν· τοὺς φθάνω καὶ ἠμιθανῆς
 ἔπεσα χάμου. «Ὡ, δι' ὄνομα Θεοῦ,
 λίγο ψωμί, φωνάζω, λυπηθῆτέ με!»
 Εἰς τὸ σχοινὶ τῶν ἄλλων οἱ Τουρκαλβανοὶ
 μὲ ἔδεσαν κ' ἐμένα, καὶ ψωμί ξηρὸν
 ἓνα κομμάτι μ' ἔρριξαν. Ἐγνώρισα
 ταῖς σκλαβωμέναις· ἦσαν Χορμοβίτισσαις,
 καθὼς κ' ἐκείναις παρενθὺς μ' ἐγνώρισαν.
 Ταῖς ἐρωτῶ, τί ἔγεινεν ὁ ἄνδρας μου;
 Μὲ λέγουν, ἐσκοτώθη. Ὁ πατέρας μου;
 Κ' ἐκεῖνος. Ἡ μητέρα, τὰ ἀδέλφια μου,
 οἱ συγγενεῖς μου; Ἄλλοι κατεσφάγησαν,
 ἀλλ' εἰς τὰς φλόγας ζῶντες κατεκάψαν.
 Πρὶν φθάσω τὸ κομμάτι τὸ ξηρὸ ψωμί
 νὰ τὸ τελειώσω, ἔπεσ' ἀπ' τὰ χέρια μου.
 Δὲν ἐκρατούμην· τῶν δακρῶν ἔσπασεν
 ὁ χεῖμαρὸς, καὶ τότε ἤρχισαν μ' ἐμὲ
 τοὺς θρήνους καὶ αἱ ἄλλαι· καὶ μετ' οὐ πολὺ
 ὄλος ἐκεῖ ὁ λόγκος ἀπὸ τοὺς κλαυθμοὺς
 τῶν γυναικῶν ἀντήχει καὶ τῶν Ἀλβανῶν
 τὰς βλασφημίας κ' ὕβρεις. Ἐπ' τὰ Γιάννινα
 ἦλθαν κατόπιν πλούσιοι Χριστιανοὶ
 σ' τοὺς Ἀρβανίταις καὶ μᾶς ἐξηγόρασαν.
 Ἐμένα μ' ἐξηγόρασ' ὁ πατέρας σου,
 γιατί ἔταν φίλος τοῦ πατρός μου, κ' ἀπ' ἐκεῖ
 ξεκίνησα μαζί του γιὰ τὰ Γιάννινα.
 Σ' τὸν δρόμον — δοκιμάζω, Εὐφροσύνη μου,
 σ' τὸν δρόμον νὰ βυζιάξω τὸ παιδί μου, καὶ
 — πῶς νὰ τὸ εἶπω, ὦ Θεέ μου, τοῦτο, πῶς; —
 ἦτο νεκρὸν. Ἀκούεις, κόρη μου; νεκρὸν
 τὸ ὄρφανόν μου, τὸ βασανισμένον μου,

τὸ δυστυχές μου τέκνον. (Συνέχει δι' ὑπεριότητος βίας τοὺς λυγμούς της).

— Τὸ ἔφερα νεκρὸν
ἐδῶ σ' τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸ ἔθαψα.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (ἐνδακρως)

Ἦ σὺ δυστυχεστάτη πάσης γυναικός,
ταλαίπωρή μου Νάσω, ὃ γλυκεῖά μου
καὶ ἀκριβὴ μητέρα !

ΝΑΣΩ

Ἄλλὰ βλέπεις ; Νά,
σὲ ἔκαμα καὶ κλαίεις. Ἄς τ' ἀφήσωμεν
αὐτά.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἄλλ' εἶνε φρικαλέα τὸ λοιπὸν
ἔσα, μητέρα, ἔπαθες. Κ' ἠμπόρεσες
νὰ μοῦ κρατῆς κρυμμένη τὴν πολίπτυαθην
αὐτὴ ζωὴ σου ;

ΝΑΣΩ

Μάθε, ὅτι, κόρη μου,
αὐτὰ δὲν εἶνε παρὰ κόκκος ἄμμου εἰς
εἰς ἔσα πάσχουν τόσοι μας ὁμόθρησκοι
ἀπὸ ἕνα μόνον Τοῦρκον, τὸν Ἀλῆ πασᾶν.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Αὐτὸ ἔτσ' εἶνε, Νάσω. Ἐχεις δίκαιον.

ΝΑΣΩ

Παρηγορήσου τότε τὸ λοιπὸν καὶ σὺ
διὰ τὰ ἰδικά σου δυστυχήματα,
ὅπου δὲν εἶνε τίποτε, καὶ ἐνθυμοῦ
τῶν ἄλλων τὰ μεγάλα καὶ ἀσύγκριτα.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μήγαρ κ' ἐγὼ φοβοῦμαι ἄλλο τίποτε
ἔξ' ἀπὸ τοῦτον, Νάσω, τὸν Ἀλῆ πασᾶν ;

ΝΑΣΩ

Καὶ ποῖον λόγον ἔχεις τὸν Ἀλῆ πασᾶν
νὰ τὸν φοβῆσαι σὺ ; Ἄ, ἐλπισμόντισσα,
καὶ τοῦτο θὰ σοῦ τὸ ἔχουν πῆ αἱ Γύφτισσαις.
Εἶν' ἐντροπή, ὦ κόρη μου, ταῖς γύφτισσαις
σὺ νὰ πιστεύης, ἅ ! καὶ ἁμαρτία. Ναί,
εἶσαι γραμματισμένη, καὶ καλότερα
σὺ τὸ γνωρίζεις. Πλὴν ὅ,τ' ἔγειν' ἔγεινε.
Ἐπαρε τώρα ν' ἀναγνώσης, κόρη μου,
κανὲν βιβλίον διὰ νὰ ξαερισθῇ
ὁ νοῦς σου ἀπὸ τούτους τοὺς σατανικοὺς
καπνοῦς. Σὲ φέρνω νά, τὸ Συναξάριον, (λαμβάνουσα ἐκ τοῦ
ὑπὸ τὸ εἰκονοστάσιον ἑαφίον τὰ ὀνομαζόμενα βιβλία)
τοὺς Βίους τῶν Ἀγίων· τὴν Ἀμαρτωλῶν
ἔπαρε Σωτηρίαν.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τ' ἀπεστῆθισα

αὐτά, μητέρα, ὅλα.

ΝΑΣΩ

Τότε νὰ λοιπὸν
τὸν Χρονογράφον, νὰ τὴν Ἱστορίαν τοῦ
μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἢ, ἂν καὶ αὐτὰ
τὰ ἐβαρέθης, νὰ τὸν Ἐρωτόκριτον.
Ὅσον γιὰ μένα, ἂν καὶ ἑκατὸν φοραῖς
τὸν ἤκουσα, καὶ πάλιν τὸν ἀκούω. Ἄ,
μὰ τί ὠραῖος, τί ψυχοπονετικός,
Θεέ μου, εἶνε τοῦτος ὁ Ἐρωτόκριτος.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τόσαις φοραῖς καὶ τοῦτον τὸν ἐδιάβασα.

ΝΑΣΩ

Ξεύρω τί θέλεις. Θέλεις τὸν Ἀνάχαρσιν,
νά, πῶς τὸν λέγουν ; τὰ βιβλία δηλαδὴ,
ποῦ ἐξηγοῦν τὰ ἔργα καὶ τὰ θαύματα
τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ποῦ ἔσαν πρόπαπποι

τῶν πάππων καὶ προπάππων μας ἓνα καιρόν.
 Αἶ, καὶ νὰ ζοῦσαν οἱ καῦμένοι σήμερα,
 νὰ δοῦν τὴ δυστυχία καὶ τὰ βιάσανα,
 ποῦ τὰ παιδιὰ τους ὑποφέρομεν ἡμεῖς !

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ὅχι, μητέρα. Κάλλια κεῖνο τὸ μικρὸ
 βιβλιάρκι φέρε. ποῦ μοῦ ἔδωκε
 δῶρον ὁ πρωτοσύγκελλος τοῦ θείου μου.
 Εἶνε βιβλιάρκι τόσονα μικρὸν
 χρυσοδεμένο, κ' ἔχει τίτλον Θούριος
 τοῦ Ῥήγα.

ΝΑΣΩ

Ἄ ! τοῦ Ῥήγα τοῦ Βελεστενλῆ,
 ποῦ πρόδωκαν προπέρσι οἱ ἀντίχριστοι
 Αὐστριακοὶ σ' τοὺς Τούρκους, καὶ τὸν σκότωσαν
 αὐτοὶ σ' τὸ Βελιγράδι ; Ἄ, πολὺ καλὰ
 θυμοῦμαι καὶ αὐτὸ καὶ τὰ τραγούδια του.
 Ὅσ τοῦ σανδουκιῦ μου τὸν κρυψῶνα τό βαλα,
 τὸ μάτι Τουρκολάτρη μῆπως ἔξαφνα
 τὸ πάρη κανενὸς καὶ κινδυνεύσωμεν.

Πάγω καὶ σοῦ τὸ φέρνω τώρα σ' τὴν στιγμὴ. (*Ἐξέρχεται διὰ τῆς μεσαιᾶς θύρας εἰς τὰ ἐκτὸς τῆς σκηνῆς, ὅπουθεν ἀκούεται ψάλλονσα τὰ ἀκόλουθα :*)

« Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν σ' τὰ στενά,
 Μονάχοι σὰν λιοντάρια, σ' ταῖς ῥάχαις, σ' τὰ βουνά ;
 Σπηλιαῖς νὰ κατοικῶμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιὰ,
 Νὰ φεύγωμεν τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴν σκλαβιά ;
 Νὰ χάνωμεν ἀδελφία, πατρίδα καὶ γονεῖς,
 Τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας κ' ὄλους τοὺς συγγενεῖς ; »

(*Τὸ τελευταῖον δίστιχον ψάλλονσα εἰσέρχεται ἔνδακρος εἰς τὴν σκηνήν. Αἱ δὲ λέξεις, ὡς ψάλλει, διακόπτονται ὑπὸ λυγμῶν.*)

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μητέρα ! — ὦ, μὰ σὺ λοιπὸν χειρότερη
 ἔγαινες ἀπὸ μένα.

ΝΑΣΩ

Μὴ πικραίνεσαι,
 Φροσύνη μου, διότι ἀνακούφισιν
 μεγάλην ἢ ψυχὴ μου εἰς τὰ δάκρυα
 αὐτὰ εὐρίσκει. Ἄχ, νὰ ζοῦσ' ὁ ἄθρωπος
 ὁ ἅγιος αὐτὸς καὶ νὰ τὸν ἐβλεπα !
 Θὰ τὸν ἐπροσκινοῦσα, καὶ θὰ ἔβροχα
 μὲ δάκρυά μου πύρινα τὸ χέρι του,
 τὸ χέρι τὸ θεόπνευστον, ποῦ ἔγραψε
 τὰ λόγι' αὐτά, τοῦ πληγωμένου στήθους μου
 τοὺς πόνοις ποῦ τοςάκις κατεπράϊναν.
 Λόγια χρυσᾶ, γεμάτα ἀπὸ βάλσαμον !
 Νά, Εὐφροσύνη, κάθισε τώρα καὶ σὺ
 καὶ διάβασε, νὰ πάγω μὰ στιγμὴ κ' ἐγὼ
 νὰ δῶ ἐπάνω τὰ καῦμένα τὰ μικρὰ
 τί γίνονται. (*Ἡ Νάσω ἐξέρχεται διὰ τῆς μεσαιᾶς θύρας*)

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (μόνη.)

Ἄλλ' εἶνε ἀληθῶς φρικτὰ
 τῆς δυστυχοῦς μητρὸς μου τὰ παθήματα.
 Ἄ, αἱ τοιαῦται φοβεραὶ καταστροφαὶ
 νὰ γίνωνται, Θεέ μου, πῶς ἀνέχεσαι,
 καὶ τοὺς ἀλιτηρίους αὐτουργοὺς αὐτῶν
 ἀτιμωρήτους ὄχι μόνον μένοντας,
 ἀλλὰ καὶ καθημένους εἰς δυνάμειος
 καὶ δόξης θρόνον ; Ὅλα ταῦτα γίνονται
 διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν βέβαια,
 διότι ἐκ τῶν τριῶν ἐξεκλίναμεν
 τῶν θεῶν ἐντολῶν σου, καὶ παρέβημεν
 τὸ ἅγιόν σου θέλημα. Ἦ ἔφθασε
 τοῦ κόσμου ἡ συντέλεια, καὶ ὁ φρικτὸς
 τύραννος οὗτος εἶνε ὁ Ἀντίχριστος ;

— Ἄλλὰ τίς ἀναδίνει, ποῖος ἔρχεται; (*Ἐισέρχεται διὰ τῆς με-
σαίας θύρας ἡ Ζωΐτσα, κρατοῦσα δέμα πραγματειῶν ἐπὶ μάλῃς, καὶ ἐποκλίνουσα
ἐδαφιαίως.*)

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ καὶ ΖΩΙΤΣΑ

ΖΩΙΤΣΑ

Καλὴ μέρα, Κυρὰ Φροσύνη.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Καλῶς τὴν Ζωΐτσα. (*Πρὸς ἑαυτήν.*) Ἐδιάλεξες τὸν καιρὸν
νὰ ἔλθῃς.

ΖΩΙΤΣΑ

Καλὰ εἶσαι, κοκκῶνά μου; Πῶς εἶνε τ' ἀρχοντόπουλά
σου; ἢ κυρὰ Νάσω;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Καλὰ εἶνε, Ζωΐτσα.

ΖΩΙΤΣΑ

Ἄδιάθετη μοῦ φαίνεσαι, κοκκῶνά μου, ἢ λάθος ἔχω;
Κ' ἐγὼ δὰ εἶπα, ἄς πάγω σ' τῆς κυρὰ Φροσύνης, μπᾶς καὶ
πάρῃ τίποτα, καὶ βγάλω κανένα παρᾶ, ποῦ ἔχω μιὰ βδο-
μάδα τώρα νὰ πουλήσω ἐνὸς ἀσπροῦ πράμμα, καὶ ἕνας
θεὸς τὸ ξέρει ποῦ ἔχρεώθηκα γιὰ νὰ ταγίσω τὰ παιδιὰ μου.
Καὶ ἴσα ἴσα, κόρη μου, αὐτὴ τὴν ἐβδομάδα ἔτυχε νὰ ἔχω
κάτι πράγματα, ποῦ ἐγέρασα καὶ πάγω, καὶ ποτὲ ἄλλῃ φορὰ
δὲν μοῦ ἔτυχαν. Ἀναπαραδιά, βλέπεις, σ' τὸν κόσμον. κό-
ρη μου, καὶ — τί νὰ σοῦ κάνουν οἱ ἄνθρωποι; ἔχουν δίκαιον.
Δὲν εἶνε, νὰ πῆς, φόρεμα· εἶνε διαμαντικά, βαρειά πράμ-
ματα, ποῦ κόφτουν παρᾶ καὶ παρᾶ. Ἄ, μὰ δὲν ἠξέρεις,
κυρὰ Φροσύνη, μοῦ ἔτυχαν ἦγουν αὐτὴ τὴ φορὰ κάτι πράμ-
ματα, ὄχι γιὰ πασαδίνα, ὄχι γιὰ βεζυρίνα, γιὰ σουλτάνα!
Καὶ θεόφτηνα, κόρη μου, θεόφτηνα· γιὰ ἕνα κομματί ψωμί.
(*Ἀνοίγει τὸ δέμα τῶν διαμαντικῶν τῆς*)

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τοῦ κάκου, κυρὰ Ζωΐτσα, κάνεις τὸν κόπο, γιὰτὶ δὲν
θὰ πάρω τίποτε.

ΖΩΙΤΣΑ

Ἐγὼ θὰ τὰ βγάλω νὰ δῆς, καὶ τοῦ λόγου σου μὴ πά-
ρῃς τίποτα. Ἄμ, ἂν δὲν βγάλω σ' τὸ ἀρχοντικὸ τῆς κυρὰ
Φροσύνης ἕνα παρᾶ, ποῦ ἀλλοῦ θὰ τὸν βγάλω, δέ μου λές;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἦχ, νὰ τὰ κλαῖς, κυρὰ Ζωΐτσα, τέτοια ἀρχοντικά.

ΖΩΙΤΣΑ

Πολὺ μοῦ κακοφαίνεται, κόρη μου, γιὰ τὸν λόγο, ποῦ
ἔπες. Πῶς τάχατες; εἶνε μαθὲς ἀληθινὰ ὅσα λέγει ὁ κό-
σμος γιὰ τὸν ἀφέντη τὸν κύρ Δημήτρι; Αἶ, ποτὲ δὲν τὸ
πιστεύω.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*ἐκπεπληγμένη*)

Γιὰ ποιόν; γιὰ τὸν ἄνδρα μου; Τί λέγει ὁ κόσμος;

ΖΩΙΤΣΑ

Τίποτα, κόρη μου. Τὸν κόσμον δὲν τὸν ξέρεις; Καὶ
μὲ ποιὸν δὲν ἔχουν νὰ κάνουν;— Ἀλήθεια δὰ, κοίταξε,
ἀπὸ τρίχα νὰ τὸ λησμονήσω. Καλέ, ποῦ ἔνε ἢ κυρὰ Νάσω;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἐπάνω εἶνε. Τί τὴν θέλεις;

ΖΩΙΤΣΑ (*καλοῦσα*)

Κυρὰ Νάσω! κυρὰ Νάσω!

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς, καὶ **ΝΑΣΩ**.

ΝΑΣΩ

Τί τρέχει, κόρη μου; (*Παρατηροῦσα αἰφνης τὴν Ζωΐτσαν*)

Ἄ! σὺ εἶσαι, κυρὰ Ζωΐτσα;

ΖΩΙΤΣΑ

Ἐγὼ σ' ἐφώναξα. — Καλέ, πῆγες σ' τοῦ κύρ Μάνθου,
ποῦ σ' ἐμίγνυσαν τόσαις φοραῖς;

ΝΑΣΩ

Ἐμένα ; Κανείς δὲν μὲ εἶπε τίποτα.

ΖΩΙΤΣΑ

Ὅ,τι δουλειὰ ἔχεις, ἄφησέ την, καὶ τρέξε γλήγορα.

ΝΑΣΩ

Ἄκουσε. Δὲν ἔχασα κανένα γαῖδαρο, γιὰ νὰ πάγω νὰ τὸν γυρεύω σ' τοῦ κύρ Μάνθο. Χαρὰ σ' τὰ τρεχάματα μὲ τὸν κύρ Μάνθο καὶ μὲ τὴν κυρὰ Μάνθαινα αὐταῖς ταῖς ἡμέραις ! Δὲν ἔχω νὰ πάγω πουθενά.

ΖΩΙΤΣΑ

Καλέ, σ' τὴν ζωὴ τῶν παιδιῶν μου, ἀπὸ τὸ προῖ σ' ἐμῆνυσε καὶ σὲ θέλει.

ΝΑΣΩ

Κ' ἐγὼ σὲ λέγω, πῶς δὲν μ' ἀρέσουν αἱ μεγάλαις αἰ φιλίας μὲ τὸν κύρ Μάνθο. Χθὲς μᾶς κουβαλήθηκε ἀπὸ τὸ προῖ ἡ ἀφεντίνα ἡ κυρὰ Μάνθαινα. μὲ ὄλαις ταῖς φιλενάδες της, καὶ ξεμαυλίζουν τὴν κόρη μου, καὶ τὴν πάγουν σ' τὸ ἐξωκκλήσι τοῦ ἀγίου Σπυριδῶνος σ' τὸν ἐσπερινόν, καὶ ἔπειτα τὴν ἀφίνουν μονάχη καὶ χάνεται σ' τὸ δάσος, καὶ ἔρχεται θεοσκοτεινά ὀπίσω, καταμόναχη καὶ κατατρομαγμένη. Σήμερα ἄφες τὴ δουλειά σου, καὶ τρέχα σ' τοῦ ἀφέντη τοῦ κύρ Μάνθο, γιὰτὶ σὲ θέλουν. Τί μὲ θέλουν ; Τί μᾶς θέλουν ; Τί ἔχει νὰ κάνη μὲ μᾶς ὁ κύρ Μάνθος, ὁ Μάνθος, ὁ γραμματικὸς τοῦ βεζίρη, ὁ συμβουλάτορας, ὁ ἀγᾶς, ὁ ἀφέντης ; Ἄν εἶνε καὶ θέλει παράδες ὁ βεζίρης του, ἡ βρύσι ἐστείρευσε, καὶ ὁ νεροκράτης, τὸ ξέρει πολὺ καλά, ἔφυγε ἐδῶ καὶ χρόνια σ' τὴν Βενετιά, τόσον ποῦ δὲν ἔχει νερόν νὰ πιῇ ἡ αὐλή μας, ὄχι νὰ δώσωμε καὶ ἐξω.

ΖΩΙΤΣΑ

Καλὲ μπτέρα, μὴν εἶσαι παράξενη. Ἡ φιλία καὶ ἡ ἐπίσκεψις τοῦ κύρ Μάνθο εἶνε μεγάλη τιμὴ δι' ἡμᾶς, καὶ ἐγὼ τοὺς εἶμαι καθυποχρεωμένη. Τί λόγος ; Πετάξου μιὰ

στιγμὴ, σὲ παρακαλῶ, καὶ ἰδὲ τί σὲ θέλει. Ἴσως μᾶς ἔχει κανένα γράμμα. Τίς ἡξεύρει ; Τέλος πάντων πῆγαινε.

ΝΑΣΩ

Ἐγὼ, κόρη μου, πηγαίνω, ἀφ' οὔ τὸ θέλεις. Μὰ αὐτὰ τὰ σύρ' τα φέρ' τα μὲ τὸν κύρ Μάνθο δὲν μ' ἀρέσουν, καὶ ὁ Θεὸς νὰ τὰ βγάλῃ σὲ καλὸ. Νά, δὲν εἶνε ὁ Ἄλῆς, ὁ Χασάνης ; Ἐ λοιπόν, καλότερα ἔχω τὸν Ἄλῆ, τὸν Χασάνη, παρὰ τὸν κύρ Μάνθο, τὸν ἀγᾶ τὸν κύρ Μάνθο, τὸν ἀφέντη τὸν κύρ Μάνθο, ποῦ εἶνε καὶ δὲν εἶνε Ἄλῆς, ποῦ εἶνε καὶ δὲν εἶνε Χασάνης.

ΖΩΙΤΣΑ

Καλὲ κυρὰ Νάσω, τί λόγια εἶνε αὐτά, ποῦ λές ; Καλέ, ὁ ἀφέντης ὁ κύρ Μάνθος, ποῦ εἶνε ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ παρηγοριὰ τῶν Χριστιανῶν, μικρῶν καὶ μεγάλων ; Τί θὰ ποῦν αὐτά ; Φτύσε σ' τὸν κόρφο σου, φτύσε σ' τὸν κόρφο σου, καλέ ! Ὁ κύρ Μάνθος, ὁ ἀφέντης ὁ κύρ Μάνθος, ποῦ ἂν ἔλειπε αὐτός, ὁ Νοῦτσος, καὶ τρία τέσσερα ἄλλα σημαντικὰ ὑποκείμενα εἰς τὸ γένος μας, οὔτε πίστι θὰ μᾶς ἔμενε οὔτε τίποτα, καὶ θὰ ἦταν τώρα γῆς Μαδιάμ τὰ Γιάννενα ; Ὁ Θεὸς νὰ μοῦ κόψῃ ταῖς ἡμέραις καὶ νὰ ταῖς δίνη τοῦ ἀφέντη τοῦ κύρ Μάνθο.

ΝΑΣΩ

Ἄκουσέ με, κυρὰ Ζωίτσα. Ἐμένα μὲ λένε Νάσω, Χορμობίτισσα Νάσω. Ὅ,τι, ξέρω ἀπὸ μπρός, ξέρω καὶ ἀπ' ὀπίσω. Ὁ κύρ Μάνθος σου, ὁ κύρ Νοῦτσός σου, ὁ κύρ Κολοβός σου καὶ ὁ κύρ Δεξερωποῖός σου, ὅλοι αὐτοὶ καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἀποδέλοιποι, εἶνε σημαντικὰ καὶ λαμπρὰ ὑποκείμενα, καὶ παρακαλῶ καὶ ἐγὼ τὸν Μεγαλοδύναμο νὰ κόψῃ ταῖς ἡμέραις σου καὶ νὰ ταῖς χαρίσῃ σ' αὐτούς· μὰ γιὰ μένα εἶνε ὅ,τι καὶ γιὰ κείνον, ποῦ τοὺς ἔχει. Καὶ ἐκεῖνος ποῦ τοὺς ἔχει, ἔχει περισσότερο μυαλὸ καὶ ἀπὸ σένα καὶ ἀπὸ μένα. Εἶδες ποτὲ κανένα ἄλλον πασᾶ, κανένα ἄλλον βεζίρη νὰ ἔχη γραμματικούς Ῥωμιοὺς, καπετάνιους Ῥωμιοὺς, δεξιὰ ζερβιά Ῥωμιοὺς, σ' τὸ σαράγι Ῥωμιοὺς.

ἔπου σταθῆς κι' ἔπου βρεθῆς Ῥωμηούς; "Οχι. Γιατί λοιπόν αὐτός τὸ ἔκαμε; Για τὰ μαῦρά τους τὰ μάτια; ἢ μπᾶς καὶ πιστεύεις καὶ σύ, καθὼς μερικοὶ ἀνόητοι, πῶς ὁ Ἄλῃ πασσᾶς θὰ βαπτισθῆ καὶ θὰ τὸ κάμῃ Ρωμαῖκο; Τοὺς ἔχει γιατί ἔτσι τοῦ συμφέρεϊ. Ξέρεϊ ὁ Γιάννης τί ἔχει σ' τὸν τορβά του. Ξέρεϊ, κοκὼνά μου, καὶ ὁ Ἄλῃς γιατί τοὺς ἔχει τοὺς Ῥωμηούς. Καλοὶ καὶ ἄξιοι, κυρὰ Ζωίτσα, μὰ ἀπὸ μᾶς μακριὰ τὰ ροῦχά τους.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μά, μπτέρα, αὐτὰ τὰ λόγια τώρα... Πήγαινε, σὲ παρακαλῶ, νὰ ἰδῆς τί τρέχει.

ΝΑΣΩ

Ἄμεσως. — Ἐμπρός, κυρὰ Ζωίτσα, νὰ πᾶμε σ' τοῦ κῦρ Μάνθου. Ἐγὼ δὲν γνωρίζω ποῦ κάθεται, νὰ μοῦ δείξῃς.

ΖΩΙΤΣΑ (πρὸς τὴν Εὐφροσύνην)

"Ἄν εἶνε καὶ μὲ διώχνετε ἀπὸ τὸ ἀρχοντικό σας, ἄλλος λόγος (συμμαζεῦει τὸ δέμα της).

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Κάθισε, κυρὰ Ζωίτσα. — Μά, μπτέρα (Νεύει πρὸς τὴν Νάσων νὰ πηγαῖν).

"Ἄν εἶνε πάλι κι' ἀληθινὰ δὲν ξέρεις τὸ ἀρχοντικό τοῦ ἀφέντη, καὶ τὸν μπάρμπα Θωμᾶ τὸν στραβό, βρὲ ἀδελφί, νὰ ῥωτήσης, θὰ σοῦ τὸ δείξῃ.

ΝΑΣΩ (ἐξερχεται δυναρροστημένη καὶ ὑποβλέπουσα τὴν Ζωίτσαν. Πρὸς εαυτήν)

Χοῦμ! χοῦμ! Δὲν μοῦ ἀρέσουν τὰ μοῦτρα αὐτῆς τῆς βρώμης τῆς πρᾶτριας!

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ καὶ ΖΩΙΤΣΑ

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

"Ἀκουσέ με, κυρὰ Ζωίτσα, τὰ λόγια ποῦ ἄκουσες ἀπὸ τὴν μπτέρα μου, σ' τὴν ζωὴ τῶν παιδιῶν σου, νὰ μὴν

ἔβγουν ἔξω ἀπὸ τὸ κατώφλι μου. Μὴ τὴν συνερροισθῆς. Ὅσον, ξεύρεις, βαραίνει ὁ ἄνθρωπος σ' τὰ χρόνια, τόσον βαραίνει καὶ ἡ παραξενιά. Ὅσον δι' ἐμένα, ξεύρεις πόσον τιμῶ καὶ σέβομαι τὸ ἀρχοντικό τοῦ κῦρ Μάνθου.

ΖΩΙΤΣΑ

Ἐγὼ, κόρη μου, νὰ ξεστομίσω τίποτα; Καλίτερα νὰ βγάλῃ φάγουσα ἡ γλῶσσά μου! Τί λόγος εἶν' αὐτός; Εἶνε παράξενη, ἀλήθεια, ἡ καὶμένη ἡ παραμάννα σου, πολὺ παράξενη! "Ἐ, τί νὰ κάνωμε; Ὑπομονή.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τί ἤθελες νὰ μοῦ εἰπῆς, κυρὰ Ζωίτσα, πῶς λέγει ὁ κόσμος γιὰ τὸν ἄνδρα μου;

ΖΩΙΤΣΑ

"Ὦχ, κόρη μου, λόγια τοῦ κόσμου! Ἐγὼ, ἂν δὲν τὰ δῶ μὲ τὰ μάτια μου, δὲν τὰ πιστεύω.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μὰ τί; Ἀδιάφορον, ἂν δὲν τὰ πιστεύεις. Εἰπέ με, τί λέγουν;

ΖΩΙΤΣΑ

Νά, πῶς σὲ παράτησε, καὶ πῶς ἔχει μιὰ Βενετσάνα, ποῦ τὸν ἐμάδησε σὰν παππί, πῶς εἶνε τρελλαμμένος μαζί της, πῶς ὁ δεσπότης ὁ θεῖός σου δὲν θέλει νὰ τὸν ξέρῃ πλειά, πῶς τὸν ἀφώρροισε, πῶς . . . "Ὦχ, καὶ τί δὲν λέν; Ὡς τόσο, πολὺ κακός, κόρη μου, εἶνε ὁ κόσμος. Τί τοὺς μέλει, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τί τοὺς μέλει; Σ' τὰ ξένα εἶνε, νέος εἶνε, ἡ Βενετιά εἶνε ὁμορροφῆ χώρα μ' ὁμορροφαις κοπέλλαις· γιὰ τί νὰ μὴ διασκεδάσῃ; Τώρα τὸ εἶδαμε; ἔχει κ' ἐξοδεῦει. Ἄν τοὺς χρωστᾶ, ἂς στρώσουν τὴν κάπα τους νὰ τοὺς πλερώσῃ. Τὴν ὑγείᾳ του νὰ ἔχη. Ἄκους ἐκεῖ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (μετὰ πικρίας)

"Ἄ, ἔτσι λοιπόν; Καὶ ἡ γυναῖκά του, καὶ τὰ παιδιά του;

ΖΩΙΤΣΑ

Ἡ γυναῖκά του; ! (μετὰ μεγάλης ὀργῆς) Μά, ἂν ὁ κῦρ Δημήτρις εἶνε νέος, ἡ γυναῖκά του δὲν εἶνε γραῖα, θαρρῶ.

Ἡ γυναῖκά του, μὰ τὸ ψωμί, εἶνε πολὺ πλεόν νέα· καί, ἂν ἡ Βενετιά ἔχη πολλαῖς ὁμορφαῖς, ἔχουν καὶ τὰ Γιάννενα, ὄχι πολλαῖς, ἀλήθεια, μὰ καὶ μονάχην, ἅμμα τί λογῆς μορφιά; Ἔχομεν, δόξα τῷ Θεῷ, πολλοὺς, ὅπου εἶδαν ταῖς ὁμορφαῖς τῆς Βενετιάς ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, καὶ ξέρουν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ τὴν ὁμορφὴν ποῦ 'νε σ' τὰ Γιάννενα. Ἐ λοιπόν! τὸ λέν καὶ τὸ διαλαλοῦν, πῶς τέτοιος ἥλιος σ' τῆ Βενετιά δὲν φάνηκε ἀκόμα, πῶς τέτοιο διαμάντι σ' τῆ Βενετιά ἀκόμα δὲν τὸ εἶδαν. Μὰ ὁ κύρ Δημήτρης ἀφῆκε τὸν ἥλιο, καὶ προσκυνᾷ τὰ ἄστρα· μὰ ὁ κύρ Δημήτρης ἀφῆκε τὸ διαμάντι καὶ λατρεύει ταῖς χάνδραις. Τόσο τὸ χειρότερο γι' αὐτόν! Θὰ πῆ πῶς δὲν γνωρίζει ἀπὸ διαμαντικά, θὰ πῆ πῶς δὲν εἶνε ἄξιος γιὰ διαμαντικά.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν καταλαμβάνω τί θέλεις νὰ εἶπης μὲ ὅλα αὐτά.

ΖΩΙΤΣΑ

Θέλω νὰ πῶ, πῶς ὁ ἥλιος, Φροσυνάκι μου, δὲν κυλιέται κατὰ γῆς, γιὰ νὰ τὸν τοιρποῦν αἱ ὄρνιθες καὶ νὰ τὸν τρῶν τὰ γουρούνια, μόνον βασιλεύει σ' τὸν οὐρανό· πῶς τὸ διαμάντι, τὸ μεγάλο, τὸ μοναδικό, τὸ ἀτίμητο διαμάντι, δὲν τὸ φορεῖ σ' τὸ δαχτυλίδι τῆς ἡ Ζωίτσα ἡ πρᾶτρια, μόνον τὸ βάζουν σὲ βασιλικὴ κορῶνα. Κατάλαβες τώρα;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Οὐδὲ τὸ παραμικρό.

ΖΩΙΤΣΑ

Ὡς τόσο δὲν ἐπρόσμενα νὰ εὔρω τόση βαρικεφαλιὰ σὲ λόγου σου. Θὰ πῆ λοιπὸν πῶς δὲν ἠξέρει τί λέγει ὁ κόσμος, ποῦ σὲ θέλει γιὰ τὴν πλειὸ ὁμορφὴν, ἅμμα καὶ τὴν ποιὸ ἐξυπνὴ γυναῖκα μέσα σ' τὰ Γιάννενα. Ἄς γελάσω, χὰ, χὰ, χὰ!

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ὁ κόσμος ἠμπορεῖ νὰ λέγῃ καὶ νὰ φρονῆ ὅ,τι θέλει δι'

ἐμέ· ἐγὼ ὅμως σὲ λέγω, ὅτι ἀπὸ ὅσα μὲ εἶπες τίποτε δὲν κατάλαβα. Ὡστε ἡ ὁμίλησε καθαρὰ, ἡ εἶνε περιττὸν νὰ ὁμιλῆς.

ΖΩΙΤΣΑ

Θὰ σοῦ μιλήσω καθαρὰ, Φροσύνη. Εἶσαι Χριστιανή, καὶ πιστεύω πῶς λυπεῖσαι τοὺς Χριστιανοὺς δι' ὅσα ὑποφέρουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τὰ βάσανα αὐτὰ καὶ τὰ μαρτύρια τὰ γνωρίζεις, καὶ εἶνε περιττὸν νὰ σὲ τὰ λέγω. Ὑπάρχει Χριστιανός, ὅπου νὰ γνωρίζῃ ὅτι αὐτὸς μὲ ἕνα λόγον του ἠμπορεῖ νὰ παύσῃ ὅλα αὐτὰ τὰ βάσανα καὶ τὰ μαρτύρια τῶν Χριστιανῶν, καὶ νὰ μὴ τὸ κἀνῃ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Δὲν πιστεύω. Ἀλλὰ δὲν πιστεύω ὁμοίως καὶ νὰ ὑπάρχη Χριστιανός, ἔχων αὐτὴν τὴν δύναμιν.

ΖΩΙΤΣΑ

Καὶ ὅμως ὑπάρχει. Ἄκουσέ με. Ἐνθυμείσαι τί ἔλεγεν ἡ κυρὰ Νάσω, ἡ μητέρα σου; Πῶς εἶνε πολὺ ἀνόητοι κείνοι ποῦ πιστεύουν ὅτι ὁ βεζιρῆς μας ὁ Ἀλῆ πασᾶς θέλει νὰ βαπτισθῆ καὶ νὰ γείνη ὁ τόπος μας Χριστιανικὸ βασίλειο. Ἐ λοιπόν, αὐτὸ ποῦ ἡ κυρὰ Νάσω δὲν πιστεύει εἶνε ἡ καθαρὰ ἀλήθεια. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐγήρασε καὶ αὔριο μεθαύριο θὰ 'ποθάνῃ. Ποιὸς θὰ πάρῃ τὴ θέσι του; Ὁ Μουχτὰρ πασᾶς. Ὁ Μουχτὰρ πασᾶς λοιπὸν σὲ λέγω ἐγὼ, πῶς εἶνε ψυχῆ καὶ σώματι Χριστιανός. Πῶς ἐσπούδασε σ' τοὺς δασκάλους μας τὰ ἑλληνικά, καὶ πῶς τὰ γράφει σὰν τὸν καλύτερό μας γραμματικὸ, τὸ γνωρίζεις· ὅ,τι ὅμως τοῦ λόγου σου δὲν γνωρίζεις, καὶ ἐγὼ ξέρω ἀπὸ βέβαιο μέρος, ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν κύρ Μάνθο, εἶνε πῶς ὁ Μουχτὰρ πασᾶς δὲν ὑποφέρει τοὺς Τούρκους, καὶ σκοπεύει νὰ κάμῃ τὸν τόπον μας Χριστιανικὸ βασίλειο.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ποτὲ δὲν τὸ πιστεύω· παρακαλῶ ὅμως τὸν Θεὸν νὰ τὸν φωτίσῃ.

ΖΩΙΤΣΑ

Ἔ, Φροσύνη μου, αὐτὸ μονάχα ἂν ἔφθανε, θὰ ἦταν πολὺ καλὰ. Μὰ εἶδες τί λέγει ὁ λόγος; «Παναγιά μου, βῶθα με! — Κούνησε καὶ σὺ τὰ χέρια!» — Ναί, ὁ Μουχτάρ πασσᾶς ἔχει αὐτὸ τὸ πρᾶμμα σ' τὸ νοῦ του σήμερα· μὰ θὰ τὸ ἔχη καὶ αὔριο καὶ μεθαύριο; Ἐδῶ ἔχρειαζόνταν νὰ ἦταν πάντα σ' τὸ πλάγι του ἕνας ἄνθρωπος Χριστιανός, ποῦ νὰ τὸν κεντᾶ καὶ νὰ μὴ τὸν ἀφήσῃ ἥσυχον παρ' ἀφ' οὗ τὸ κάμη. Τοῦ λόγου σου εἶσαι διαβασμένη καὶ ξέρεις ἀπὸ ταῖς ιστορίαις, πῶς γίνονται οἱ βασιλεῖς, πῶς οἱ βασιλεῖς ἀγαποῦν ταῖς ὁμορφαῖς κοπέλαις, πῶς ὅ,τι ποῦν ἐκείναις, ὁ λόγος τους δύο δὲν γίνεται, καὶ πῶς ὡς τὸ ἕστερον γίνονται βασίλισσαις, καὶ ἐξουσιάζουν τὸν κόσμον, καὶ κάνουν ὅ,τι θέλουν. Καὶ ἐδῶ λοιπόν, ἂν εὐρεθῇ μία τέτοια Χριστιανή, ὁμορφὴ καὶ μὲ τετρακόσια, ὅπου νὰ μπορέσῃ νὰ βάλῃ σ' τὸ χέρι της τὸν Μουχτάρ πασσᾶ, νὰ τὸν ἐξουσιάσῃ, νὰ τὸν κυριεύσῃ, καὶ νὰ κάνῃ τὸν τόπον μας χριστιανικὸ βασίλειο, νὰ λείψουν τὰ βᾶσανα, νὰ λείψῃ ἡ τυραννία, γιὰ πέρς μου, εἶνε ἄλλο ψυχικὸ μεγαλύτερο, εἶνε ἄλλῃ μεγαλύτερα δόξα;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Καλὰ καὶ ἅγια εἶνε ὅλα αὐτά, κυρὰ Ζωίτσα, μὰ εἶνε παραμύθια. Ποῦ θὰ εὐρεθῇ τέτοια γυναῖκα, ὅπου νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐξουσιάσῃ τέτοιον Χριστιανομάχο, τέτοιο θηρίο, σὰν τὸν Μουχτάρ πασσᾶν;

ΖΩΙΤΣΑ

Ποῦ θὰ εὐρεθῇ τέτοια γυναῖκα νὰ ἡμερώσῃ τέτοιο θηρίο; Δάγκασε τὴ γλῶσσά σου, Εὐφροσύνη μου, δάγκασε τὴ γλῶσσά σου. Ἡ γυναῖκα εὐρέθηκε καὶ τὸ θεριὸ ἔγινε ἀρνί, μόνο ποῦ τὴν εἶδε. Καὶ ἡ γυναῖκα αὐτή, ἔαν ἔχη νοῦν, ἔαν πονῇ τὸ γένος της, ἔαν δὲν θέλῃ νὰ καταστραφῶν τόσα καὶ τόσα σχέδια διὰ τὴν πίστιν καὶ διὰ τὸ γένος της, δὲν ἔχει παρὰ νὰ εἶπῃ ἕνα λόγον εἰς τὸ ἀρνί, καὶ τὸ

ἀρνὶ θὰ ἔλθῃ σ' τὰ πόδια της, καὶ αὐτὴ δὲν ἔχει παρὰ νὰ τοῦ περάσῃ ἕνα χαλκᾶ σ' τὴ μύτι, καὶ νὰ τὸ σέρνῃ ὅπου θέλει. — Σὲ ἀφίνω ὑγεία, κόρη μου. Ὅ,τι εἶπαμε δὲν τὸ ξέρουν παρὰ οἱ τέσσερες τοῖχοι. Ὁ Θεὸς νὰ σὲ φωτίσῃ εἰς τὸ καλλίτερο. Ἡ τύχη τοῦ γένους σου κρέματα ἀπὸ σέ.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἄλλὰ τί ἔχω ἐγὼ νὰ κάμω εἰς ὅλα αὐτά;

ΖΩΙΤΣΑ

Ἀνάγνωσε αὐτό, καὶ θὰ τὸ καταλάβῃς. (*Δίδει εἰς τὴν Εὐφροσύνην ἐπιστολήν, καὶ ἐξέρχεται χωρὶς νὰ στραφῇ*).

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*ἀνοίγει μὲ τρεμούσας χεῖρας τὴν ἐπιστολήν καὶ ἀναγινώσκει ἐντρομος*).

Θεέ μου! Ὀνειρεύομαι, ἢ ἀληθές εἶν' ὅ,τι βλέπω; Ἄλλὰ ὄχ', εἶν' ἀληθές. Εἶν' ἡ ὑπογραφή του. Νὰ «Μουχτάρ πασσᾶς»! Καὶ «πρὸς τὴν Εὐφροσύνην» γράφει, πρὸς ἐμέ! καὶ πρὸς ἐμὲ τί γράφει, τί; Ἐπιστολὴν ἐρωτικὴν! Πλὴν τοῦτο εἶνε δυνατὸν; Ὅχι, εἶνε πλεκτάνη τοῦτο, εἶν' αἰσχρὰ καὶ μυσαρὰ πλεκτάνη κατὰ γυναικὸς ἀπροστατεύτου! — Ναί, ἀλλὰ ἡ πράτρια; οἱ λόγοι τῆς πράτριας; Ὑψιστε Θεέ, εἶν' ἀληθές, τὸ βλέπω τώρα, ἀληθές. Ὡ φρίκη! Τώρα τίς θενὰ μὲ σώσῃ, τίς; τίς θὰ μὲ προστατεύσῃ; (*ἔρχεται καὶ γονυπετεῖ πρὸ τοῦ εἰκονοστασίον*)

Σύ, Παρθένε μου, σύ, Δέσποινά μου, σῶσέ με τὴν ὄρφανὴν κ' ἐγκαταλελειμμένην, σὺ λυπήσου με! (*ἐγείρεται*) Πῶς τρέμω ἢ ἀθλία; Κ' ἡ μπτέρα μου; Κ' ἐκείνη λείπει. Λείπει, ἐν ᾧ ἔπρεπε

νὰ εἶν' ἐδῶ πρὸ τόσης ὥρας, πρὸ πολλοῦ !
 Ποιοὶ φρικώδεις στοχασμοὶ ταράττουσι
 τὰς φρένας μου ! Νὰ φύγω ! Ποῦ νὰ φύγω, ποῦ ;
 Ἄλλ' ἢ ἀθλία ἔχασα τὰς φρένας μου.
 Εἰς φλναρίας χάνομαι ἐδῶ, ἐν ᾧ
 πρὸ τόσης ὥρας μένει κάτω ἀνοικτὴ
 ἡ θύρα.

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ καὶ ΜΟΥΧΤΑΡ

ΜΟΥΧΤΑΡ (ἀποκαλυπτόμενος ὃν ἦτο περιβεβλημένος μανδύαν)

Εὐφροσύνη !

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (δειμαλέα καὶ ψελλίζουσα. Ἄπ' ἀρχῆς δὲ μέχρι
τέλους τῆς σκηνῆς νεύει ἀσχητηλῆ χαμαὶ)

Ὑψηλότατε ! —

Τὸ πτωχικόν μου ἦτο, Ὑψηλότατε,
 ἀνάξιον τοιαύτης ὑψηλῆς τιμῆς,
 καὶ θὰ μὲ συγχωρήσ' ἡ Ὑψηλότης Σας,
 ἢ αἰθηνιδί' ἂν αὕτη καὶ ἀπρόοπτος
 ἐπίσκεψίς της ὄλην μὲ ἐνέπλησε
 φόβου καὶ τρόμου, ὃν δυσκόλως δύναμαι
 νὰ καταστείλω.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Εὐφροσύνη, ἂν ἐγὼ
 εἶμ' αἴτιος τοῦ φόβου καὶ τοῦ τρόμου σου,
 εἶπέ το ἐλευθέρως, καὶ ὑπόσχομαι
 ἀμέσως νὰ ἐξέλθω.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ὑψηλότατε ! —

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἐνώπιόν σου πλὴν νὰ παρουσιασθῶ
 ἐτόλμησα, διότι ἤλπιζ' ἀρκετὰ

ὅτι σοὶ εἶχεν ἐξηγήσ' ἡ πράτρια
 τὰ κατ' ἐμέ, πρὸ πάντων δ' εἰς τὰς χεῖράς σου
 μία ἐπιστολή μου ὅτι ἔφθασε,
 καὶ ἤξιώθη εὐμενοῦς σου προσοχῆς.
 Ἄλλὰ ἀνάγκη, πρὶν καὶ ἀπὸ στόματος
 σοὶ ἐξηγήσω κάλλιον τὰ κατ' ἐμέ,
 ἀνάγκη, Εὐφροσύνη, τοῦτο μάλιστα
 καλῶς νὰ ἐννοήσης καὶ βεβαιωθῆς.
 Τὴν ὥραν ταύτην ἐμπροσθέν σου ἴσταται
 τοῦ φοβεροῦ βεζίρη ὄχι ὁ υἱός,
 οὔτινος προαγγέλλει τὴν ἐμφάνισιν
 ὁ φόβος, καὶ ἡ φρίκη παρακολουθεῖ,
 ὁ τοῦ Σουλίου ὄχι πολιορκητής,
 ἐπὶ σωροῦ πτωμάτων ὄχι ὁ πατῶν
 κ' αἱματηρὰν πορείαν μὲ τὸ ξίφος του
 ἀνοίγων, ὄχι ! ὄχι ὁ Μουχτάρ πασᾶς !
 Ἦλθον ἐνταῦθα ὄλως ἄοπλος — Ἰδοῦ ! (δεικνύει ἑαυτὸν
ὄντα ἄοπλον)

καὶ μόνος, δίχως ἓνα μου κἂν ἄνθρωπον —
 ἰδὲ, ἂν θέλης — (δεικνύει πρὸς τὰ ἔξω)

εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός,
 ἄγνωστος, μόνος καὶ ἀπαρατήρητος —
 ἐπίτηδες καὶ ὅπως μὴδ' ἐλάχιστον
 σοὶ προξενήσω φόβον. Ἦ φοβεῖσαι μὴ
 τὴν ἀνδρικήν μου ὡς πρὸς σὲ ὑπεροχὴν
 καταχρησθῶ ; Εἶπέ μοι, τί ἐχέγγυον,
 τί ὄρκον θέλεις τί διαβεβαίωσιν,
 ὅπως πιστεύσης ὅτι ὁ Μουχτάρ πασᾶς
 τοιαύτης ὑπονοίας δὲν εἶν' ἄξιος ;
 Ἄλλὰ καὶ πάλιν, ἂν μὲ ὑποπτέυης καί,
 μεθ' ὅλα ὅσα λέγω, ἂν ἀδύνατον
 ἄλλως τοῦ φόβου τούτου σου ν' ἀπαλλαχθῆς,
 εἶπέ το, Εὐφροσύνη, καὶ ὀρκίζομαι
 εἰς τὸν Θεὸν τὸν ἓνα, ὅστις καὶ θεὸς

σοῦ εἶνε, νὰ ἐξέλθω ἀπ' ἐδῶ εὐθύς.
 Ἀπελπισίας μᾶλλον θῦμα προτιμῶ
 σκληρῶς νὰ γείνω, παρὰ τὴν ἀφόρητον
 ὑπόνοιαν νὰ τρέφω, ὅτι αἶσθημα
 ἐκτὸς τοῦ φόβου ἄλλο δὲν ἐνέπνευσα
 εἰς τὴν καρδίαν σου, ἐν ᾧ ὀλόκληρον
 θὰ ἔδιδα τὸν κόσμον εἰς ἀντάλλαγμα,
 ἂν ἠδυνάμην νὰ ἐμπνεύσω ἔρωτα,
 συμπάθειαν κἂν, οἶκτον, ἔλεον μικρόν.
 Ἰδοῦ, προσμένω. Ἀποκρίσου, λάλησε.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (πρὸς ἐαυτήν)

Ἄχ, πόσον τρέμω! — Στήριγμά μου ἔσο σὺ
 ἐξ ὕψους, Δέσποινά μου, σὺ βοήθεια!

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἦ, πρὸς Θεοῦ, τὰ χεῖλη ἀνοίξε αὐτά,
 ὧν μόν' ἡ θεὰ μὲ φλογίζει, ἀνοίξε
 τὸ στόμα τοῦτο, ὅπερ θὰ ἀπήλπιζε
 τοῦ κόσμου τοὺς ζωγράφους· ἀνοίξ', ἄγγελε,
 τοῦ οὐρανοῦ τὴν πύλην, ἧς ἐξόπισθεν
 θεία σειρὴν ἢ θεσπεσία κρύπτεται
 φωνή σου. Ἦ τὸ βλέμμα σου κἂν ὕψωσε,
 τοὺς ὀφθαλμούς σου στρέψε τούτους, οἵτινες
 τὰς φρένας ἤδη πρὸ πολλοῦ μ' ἀφήρσαν.
 Ἀπελπισία! Ἦ, οὐδὲ νὰ μ' ἴδῃ κἂν
 ὁ τύραννός μου στρέφεται ὁ ἀπηνής,
 ὁ ἀνοικτίμων, — Εὐφροσύνη, ἄκουσε.
 Λησμόνησε διόλου τὸν Μουχτάρ πασᾶν
 καὶ τὸν βεζίρην. Ἦσως εἶνε δύσκολον
 τὸ πρᾶγμα τοῦτο διὰ σέ, ἀλλὰ καὶ ἂν
 ὀλίγον προσπαθήσῃς, εἶμαι βέβαιος,
 τὸ κατορθώνεις. Ἦπειτα λησμόνησε,
 ᾧ Εὐφροσύνη, καὶ τὸν Μωαμεθανόν,
 κ' εὐκόλως τοῦτο δύνασαι σύ, ὡς γυνὴ

λογία, ἦτις τὰς χυδαίας τοῦ λαοῦ
 προλήψεις δὲν πρεσβεύεις. Ὅ,τι ἔμαθες
 καὶ ἐδιδάχθης, τοῦτο ἔμαθα κ' ἐγὼ
 καὶ ἐδιδάχθην. Οἱ αὐτοὶ διδάσκαλοι
 ἐδίδαξαν ἐνταῦθα καὶ ἐμὲ καὶ σέ.
 Τὰ ἴδια βιβλία ἀνεγνώσαμεν
 ἀμφοτέροι καὶ νῦν ἀναγινώσκομεν.
 Αὐτὰ ὁ κόσμος ὅλος τὰ γνωρίζει. Πλὴν
 ὅ,τι ὁ κόσμος ὅλος δὲν ἐγνώρισεν
 οὐδὲ γνωρίζει, εἶνε ὅτ' οἱ πρόγονοι
 σοῦ εἶν' ἐπ' ἴσης κ' ἰδικοί μου πρόγονοι,
 καὶ ἡ φυλὴ μου σοῦ φυλὴ. Ἀνεγνώσες
 τὴν τῆς Ἑλλάδος ὅλης καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς
 Ἠπείρου ἱστορίαν, καὶ τὸ ἔμαθες.
 Τί εἶνε ὅλοι οὗτοι οἱ τὴν καθ' ἡμᾶς
 περίχωρον οἰκοῦντες, ὅσους χθὲς προχθὲς
 τύχη κακῇ κ' εἰς χρόνους βαρβαρότητος
 διήρσε σταυρὸς καὶ ἡμισέλννος,
 τί ἄλλο εἶνε εἰμὴ μία γενεά,
 ἐν μόνον ἔθνος, εἰς λαὸς ὁμόφυλος,
 τουτέστιν Ἠπειρῶται, ἦτοι Ἕλληνες;
 Αὐτὰ μὲ ὅλην τὴν ἀπαιδευσίαν του
 καὶ ὁ πατήρ μου τὰ γνωρίζει, δι' αὐτὸ
 μόνος αὐτὸς καθ' ὅλον τὸ ἀπέραντον
 κράτος τῶν Τούρκων μεταξὺ Χριστιανῶν
 διάκρισιν δὲν κάμνει καὶ Ἰσλάμιδων·
 φαντάσου ἂν νὰ κάμω δύναμαι ἐγὼ.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (καθ' ἐαυτήν)

Οἱ λόγοι τῆς πατρίας ἀπαράλλακτοι
 — ἂν ἐννοῶ τί λέγει εἰς τὴν ταραχὴν
 αὐτὴν τοῦ πνεύματός μου. — Νάσω, μητέρα μου!

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἑλλήνων αἶμα ῥέει εἰς τὰς φλέβας μου,

ὦ Εὐφροσύνη! Ἡ Τουρκία σήμερον
 πάντοθεν καταρρέει, μόνον δ' ἴσταται
 ὄρθον τὸ κράτος τοῦτο, ὃ συνέπληξαν
 καὶ συγκρατοῦσι χεῖρες σιδηρόπλαστοι
 κ' αἰμοβαφεῖς, ἀν θέλης, ἀλλ' ἑλληνικαί,
 αἱ χεῖρες τοῦ πατρός μου. Εἰς τὸ κράτος τῶν
 Ἰωαννίνων τοῦτο τίς γνωρίζει τί
 μέλλον ἢ θεία Πρόνοια προώρισε;
 Τίς οἶδεν ἀπὸ τὰ ἐρείπια ἐάν,
 ἐὰν ἀπὸ τὴν τέφραν τὴν καλύπτουσαν
 τὴν δίδυμον κοιτίδα τοῦ ἑλληνισμοῦ,
 τουτέστι τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλικήν,
 καὶ τὴν Δωδώνην τὴν Πελασγικήν ἐδῶ,
 ἤτοι τὰ Ἰωάννινα, τίς οἶδεν ἂν
 ἀπὸ τὴν τέφραν ταύτην πλήρης χάριτος
 δὲν ἐγεροθῆ καὶ σφρίγγους τῆς ἑλληνικῆς
 ὁ φοῖνιξ παλιγγενεσίας; Τίς δέ, ἂν,
 ἀφ' οὗ τοῦ κράτους τούτου ἢ κυβέρνησις
 ἀπὸ τῶν τοῦ βεζίρη σιδηρῶν χειρῶν
 εἰς χεῖρας περιέληθαι τοῦ Μουχτάρ πασᾶ,
 τίς οἶδεν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ἂν
 τῆς παλιγγενεσίας τῆς ἑλληνικῆς
 ἀσυντελής δὲν μείνῃ ὁ Μουχτάρ πασᾶς,
 ἀρκεῖ νὰ φέρῃ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς
 αὐτὸς ἐπὶ τοῦ στήθους τὸν ἀδάμαντα,
 τὴν Εὐφροσύνην; Εὐφροσύνη, τῆς λαμπρᾶς
 γενοῦ ἰδέας ταύτης ἢ ἀνάδοχος,
 τοῦ νέου τούτου κράτους ἢ βασίλισσα.
 Ἄλλὰ βοήθησέ με εἰς τὸ δυσχερὲς
 καὶ μέγα ἔργον, δίδουσά μοι τὴν ζωὴν,
 καὶ σώζουσά με ἀπὸ τῆς καταστροφῆς
 καὶ τῆς παραφροσύνης, εἰς ἣν ἀπελπιν
 ἀφεύκτως θά μ' ὠθήσῃ ἢ σκληρότης σου.
 Θερωῶς σὲ ἱκετεύω, ὦ, ἐν βλέμμα σου,

ἐν βλέμμα, Εὐφροσύνη, μίαν λέξιν σου,
 μίαν σου λέξιν, ναί. (Ἀρπάζει παράφορος τὴν χεῖρα τῆς Εὐφρο-
 σύνης. Ἄλλ' ἐνθὺς παρεμβαίνει ἢ πρὸ ὀλίγου εἰσελθοῦσα ἀπαρατήρητος: Νάσω,
 καὶ ἀποχωρίζει βιαίως τὴν Εὐφροσύνην ἀπὸ τοῦ Μουχτάρ).

ΣΚΗΝΗ Η'.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ, ΜΟΥΧΤΑΡ καὶ ΝΑΣΩ

ΝΑΣΩ (πρὸς τὸν Μουχτάρ)

Ὅπισω, ἔχιδνα
 φαρμακερά, ὀπίσω! Ἄ, σὺ τὸ λοιπόν,
 κακοῦργ', ἐμψχανεύθης τὴν παγίδ' αὐτὴν
 νὰ στήσης, τὴν παγίδ' αὐτὴν τὴν ἄτιμον,
 εἰς νέαν ὄρφανὴν καὶ ἀπροστάτευτον!
 Σὺ τοῦ αἰσχίστου τῶν πατέρων ὁ αἰσχροῦς
 υἱὸς τὴν κωμωδίαν ταύτην τὴν αἰσχρὰν
 τὰ ὄργανά σου τὰ αἰσχρὰ ἐδίδαξες,
 τοὺς κακοήθεις καὶ αἰσχροὺς μεσίτας σου,
 ὡς καὶ τὴν βρωμερὰν ἐκείνην πρᾶτριαν!
 Ὅ,τι δουλειὰ κι' ἂν ἔχῃς, Νάσω, ἄφες τὴν,
 καὶ τρέξε σ' τοῦ κυρ Μάνθου ποῦ σὲ θέλουνε.
 Τρέχω εἰς τοῦ κυρ Μάνθου. Τί μὲ θέλουνε;
 Τὴν τύφλα τους! — Καλῶς τὴν κυρὰ Νάσω μας!
 ὀρίστε, κυρὰ Νάσω, ὀδῶ, ὀρίστε ἔκει!
 ὡς ποῦ νυχτιάζει, καὶ — καλὸ ξημέρωμα!
 Ἄλλὰ ἡ Νάσω δὲν εἶνε μωρὸ παιδί.
 Σπικῶνεται ἐπάνω ὁμορφά ἄμορφα,
 καὶ δίχως εἰς κανένα νὰ πῆ τίποτα,
 βγαίνει καὶ φεύγει. Τρέχουνε, φωνάζουνε.
 Νὰ μ' ἐμποδίσῃ ἓνα ζῶον ἔτρεξεν
 ἔφαγε μιά, ποῦ ἄλλη δὲν χρειάσθηκε.
 Ἐνα ζωντόβολ' ἄλλο τότε ἔτρεξε
 νὰ μ' ἐμποδίσῃ. Τὸν ἐφιλοδώρησα
 μὲ δύο γρόνθους, ποῦ ἐκεῖ θὰ κείτεται

ἀκόμα. Τρέχω, φθάνω ἄδω. Ἀνάθεμα
τὴν ὄραν! Μόλις ἀπὸ τὴν Πελασγικὴν
Δωδώνην εἶχε φθάσ' ἢ Ὑψηλότης του
τῆς παλιγγενεσίας τῆς ἑλληνικῆς
τὸν φοῖνικα νὰ ἀπολύσῃ!

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἄλλ' αὐτῆς
τῆς γυναικὸς μ' ἐκπλήττει ἢ αὐθάδεια
τῆ ἀληθεία. — Κάθαυμα, τὴν γλῶσσάν σου
θὰ ξερῶρίζωσω.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*γονυπετῆς πρὸ τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, καὶ
συνάπτουσα ἱκετευτικῶς τὰς χεῖρας*)

Ὑψηλότατ', ἔλεος,
σὲ ἱκετεύω, διὰ τὴν μητέρα μου!
Εἶνε ἢ μήτηρ, ἢ τροφὸς μου.

ΝΑΣΩ (*ἐγείρουσα βιαίως τὴν Εὐφροσύνην καὶ παραμερί-
ζουσα αὐτὴν μακρὰν τοῦ Μουχτάρ πασᾶ. Πρὸς τὴν Εὐφροσύνην* :)

Ἐλεος

ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκεῖνος ἄς ζητήσῃ σέ,
ἀλλ' ὄχ' ὑπὲρ ἐμοῦ σὺ τοῦτον ἔλεος,
ὄχι! (*Πρὸς τὸν Μουχτάρ πασᾶν, ἐκκλητημένον ἔτι μᾶλλον*)

Ἴδέ, ἰδέ με κατὰ πρόσωπον!

Ἔ; μὲ γνωρίζεις; Εἶμαι Χορμοβίτισσα!
Πατρίδα — τοῦτο τὸ γνωρίζεις κάλλιστα —
δὲν ἔχω· ἢ πατρίς μου εἶν' ἀπέραντον
νεκροταφεῖον ἦδη πρὸ ἐτῶν πολλῶν.
Γονεῖς δὲν ἔχω. Τέκνα, ἄνδρα, ἀδελφούς,
καὶ συγγενεῖς δὲν ἔχω. Ὁ παμμίαιρος
πατήρ σου ὄλους τοὺς ἐδολοφόνησεν.
Πατρίς, γονεῖς μου, σύζυγός μου, τέκνα μου,
καὶ ἀδελφὴ καὶ συγγενεῖς μου εἶν' αὐτὴ
ἐδῶ ἢ κόρη, ἦτοι ἢ τιμὴ αὐτῆς
τῆς κόρης. Μὲ τὸν κόσμον καὶ μὲ τὴν ζῶν
ἰδοῦ τὸ μόνον πρᾶγμα, ποῦ μὲ συγκρατεῖ.

Ἔχε λοιπὸν μεγάλην χάριν εἰς αὐτήν,
ἐὰν ἀπόψε ἀπὸ τὴν οἰκίαν της
σ' ἀφίνω ζῶντα νὰ ἐξέλθῃς. Ὑπαγε!

ΜΟΥΧΤΑΡ (*Κίνημα αὐτοῦ ὀργίλον εἰς ἄκρον καὶ ἀπειλητικόν*)
Αὐθαδεστάτη!

ΝΑΣΩ

Πήγαινε, σὲ εἶπα, καὶ
χωρὶς νὰ ἐκστομίσης λέξιν, εἰάν, μὰ
τὸν Ἰησοῦν Χριστόν μου, δὲν ἐπιθυμῆς
νὰ ἐξυπνήσουν αὐριον τὰ Γιάννινα
μ' ἔν' ἀπὸ τοὺς πασάδες των ἄλιγότερον,
κ' εἰς ἓνα τῆς χειρὸς μου κτύπημα αὐτῆς (*Προτείνει τὴν
δεξιὰν ὀπλισμένην μ' ἐγχειρίδιον, ὅπερ ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ κόλπου της*)
ν' ἀνασκιρτήσουν ἐκ χαρᾶς τὰ κόκκαλα
τ' ἄταφα τοῦ Χορμούβου. (Ὁ Μουχτάρ πασᾶς ἀκράτητος ἐκ τῆς
ὀργῆς ἐτοιμάζεται νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τῆς Νάσως, ἣτις καὶ αὐτὴ ἐτοιμάζεται νὰ
ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ)

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ὑψηλότατε! (*Παρεμβᾶσα ἱκε-
τεύει διὰ τῶν χειρῶν καὶ τοῦ νεύματος ν' ἀναχωρήσῃ, εἰς δ καὶ ὑπέκων ὁ
Μουχτάρ πασᾶς διὰ ταχέως ὑποκλίσεως, ἀναχαιτίζει ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς κατὰ τῆς
Νάσως ὀρμῆς καὶ ἐξέρχεται*)

ΣΚΗΝΗ Θ'.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ καὶ ΝΑΣΩ

(Ἡ Νάσω βλέπει ἀπὸ τὴν θύραν καὶ τὰ παράθυρα ἔξω,
καὶ ἀσφαλίζει τὴν θύραν.)

ΝΑΣΩ

Ἐφυγεν.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἄκριδὴ μου μῖπτερ, μ' ἔσωσες.

ΝΑΣΩ (*λαμβάνουσα τὴν Εὐφροσύνην ἐκ τῆς χειρὸς, προχω-
ροῦσα εἰς τὸ προσκήριον, καὶ δεικνύουσα πρὸς αὐτὴν τὸν οὐρανόν*)

Ἐκεῖνος μόνον νὰ μᾶς σώσῃ δύναται!

(Καταπεταννύεται ἡ αὐλαία ταχέως).

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

(Οικία Εὐφροσύνης. Ἡ αὐτὴ σκηνογραφία καὶ ἐν τῇ
δευτέρᾳ πράξει)

ΣΚΗΝΗ Α΄.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (μόνη, ἀφ' οὗ ἠκροάσθη ἐκ τῆς θύρας)

Δὲν εἶν' ἐκεῖνος. Ὅλον ἐν παρέρχεται
ἡ ὥρα καὶ ἀκόμην δὲν ἐφάνη. ὦ,
τὸ θαῦμ' ἂν ἦτο τοῦτο δυνατόν ποτε
νὰ προμαντεύσω, ὅτι νὰ μεταβληθῶ
ἐπέπρωτο εἰς κόρην ἐρωτόληπτον,
καὶ νὰ ὑποδουλώσω εἰς τὸν ἔρωτα
ψυχὴν καὶ σῶμα! Δύο καὶ ἐπέκεινα
παρῆλθον ἤδη μῆνες, ἀφ' ἧς ἔρῳψεν
ἡ Μοῖρα πρὸ ἐμοῦ τὸν ὅστις ἔμελλε
πηγὴ νὰ μ' εἶνε θλίψεως καὶ ἠδονῆς,
ἡ κόλασις ὁμοῦ καὶ ὁ παράδεισος,
μῆνες, καθ' οὓς πολλάκις, φεῦ! ἐκένωσα
τὸν πύρινον τοῦ ἄλγους καὶ τῆς ἠδονῆς
κρατῆρ' αὐτόν, τὴν κύλικα τοῦ νέκταρος
καὶ τοῦ δηλητηρίου, — δίχως νὰ σβεσθῆ
τοῦ πάθους ἡ πυρπόλος φλόξ, τοῦ ἔρωτος
ἡ μέθη ἡ γλυκεῖα, ἡ ναρκώσασα
τὴν αἴσθησίν μου, καὶ ἀπονεκρώσασα,
φεῦ! τὴν ψυχὴν. Πολλάκις ἐκ τῆς μέθης μου
ζητῶ νὰ ἀνανήψω, κ' ἐκ τῆς φλογερᾶς
καμίνου ταύτης νὰ σωθῶ τοῦ ἔρωτος,

ἀλλὰ εἰς μάτην. Ἡ ψυχὴ μου πτέρυγας
δὲν ἔχει πλέον νὰ πετάξῃ καὶ σωθῆ.
Καθὼς αἱ κοῦφ' ἐκεῖναι πτερωταὶ ψυχαί,
αἱ πρὸς τὸ φῶς τῶν λύχνων προσιπτάμεναι,
καὶ ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸ φῶς προσέδραμε,
ψευδοῦς φῶς δόξης, ἀλλ' εἰς φλόγας ἔρωτος
ἔκαυσε τὰ πτερά της, καὶ ἠμιθανῆς
πεσοῦσα, μόλις κατορθώνει ῥυπαρὰ
καὶ βορβορώδης κατὰ γῆς νὰ σύρεται.
Ποῦ, ὦ! ποῦ εἶνε ἡ ζωὴ ἡ πρώτη μου;
Ποῦ εἶνε ἡ γαλήνη τῆς καρδίας μου;
ποῦ ἡ ἀγνότης καὶ ἡ ἀθρότης μου;
ποῦ ἡ τιμὴ μου; Φροῦδα πάντα οἰχονται.
Νὰ στρέψω δοκιμάζω πρὸς τὴν πρὶν ζωὴν,
νὰ ζήσω ὅπως ἔζων, μόνη, ἀγνωστος,
ἀλλὰ εἰς μάτην. Ἐνδοθεν ἐγείρεται
φωνὴ καὶ λέγει: «Εὐφροσύνη, τοῦ λοιποῦ
αὐτὸ μὴ τὸ ἐλπίσης. Τοῦτο τοῦ λοιποῦ
εἶν', Εὐφροσύνη, διὰ σὲ ἀδύνατον!»
Ναί, τοῦτο εἶνε δι' ἐμὲ ἀδύνατον.
Ποῦ εἶνε ἡ τροφὸς μου; Τὴν ἐπαύριον
τῆς πρώτης μας ἐκείνης συνεντεύξεως
κατ' ἐντολὴν ἠρπάγη τοῦ Μουχτάρ πασᾶ,
κ' ἐκλείσθ' εἰς μέρος ἀσφαλές, καθὼς αὐτὸς
μὲ λέγει. Ἀλλὰ λέγει τὴν ἀλήθειαν;
Πιστεύω. ὦ, ἄς ἤρχετο, ἄς ἤρχετο!
νὰ μ' ὀδηγήσῃ, νὰ μὲ συμβουλευσῃ, ἂν,
ἂν τοῦτο εἶνε πλέον δυνατόν. Ἀλλὰ
πῶς νὰ τὴν ἴδω; πῶς νὰ στρέψω πρὸς αὐτὴν
ἐγὼ τὸ βλέμμα, ἥτις πλέον δὲν τολμῶ
ψυχὴν νὰ ἴδω, μηδ' αὐτὰ τὰ τέκνα μου,
καὶ μένω ἐν τῷ οἴκῳ μου κατάκλειστος;
Ἴδου τῆς εὐτυχίας ποῦ κατήντησαν
τὰ ὄνειρα καὶ δόξης μου! τὸ ζῆλωτόν

διάδημα, ὁ θρόνος ὁ βασιλικός,
εἰς ὃν ὁ ἔρωσ τοῦ Μουχτάρ μ' ἀνύψωσεν !
Ἄλλοίμονον ! Καὶ μόνον τ' ὄνομα Μουχτάρ
τὰ χεῖλη μου φλογίζει, ὡς ἡ θεά του
ἐμπρός μου μεταβάλλει εἰς παράδεισον
ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Ἄδην ! ὦ, ποῦ εἶσαι, ποῦ
τῆς Εὐφροσύνης τῆς ἀθλίας μόνη σὺ
παρηγορία, μόνη σύ, Μουχτάρ, ἐλπίς ;
Ἄ ! εἶν' ἐκεῖνος. Ναί, εἶνε τὸ βῆμά του !
Μακρὰν μου τύψεις συνειδότος κ' ἔλεγχου
καρδιοδόροι !

ΣΚΗΝΗ Β.

ΕΥΦΡΟΣΥΜΗ καὶ ΜΟΥΧΤΑΡ

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*ἐξακολοθοῦσα πρὸς ἐαυτήν*)

ὦ, πῶς εἰς τὴν θεάν του,
εἰς τὴν γλυκεῖαν θεάν του πῶς λησιμονῶ
τὰ πάντα ! (*πρὸς τὸν Μουχτάρ*)

Ἦλθες τέλος, ἔλαμψες τὸ φῶς
τῶν ὀφθαλμῶν μου τέλος, ὁ χρυσοφαῆς
ἥλιος τῆς καρδίας μου ἀνέτειλες !

Μουχτάρ, ἀγαπητέ μου, φίλτατε Μουχτάρ ! (*ῥίπνεται εἰς τὰς
ἀγκάλας του*)

ΜΟΥΧΤΑΡ

Φιλτάτη Εὐφροσύνη ! Πλὴν τὸ πρόσωπον
ἀλλοιωμένον βλέπω τῆς Φροσύνης μου.
Καλὰ δὲν εἶσαι. Τί συνέβη !

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τίποτε.

Καὶ τίποτε ἂν ἦτο, τώρα πέρασε.

Ὅταν σὲ βλέπω, κ' εἶς' ἐγγύς μου, οἱ κακοὶ
ὄλοι συλλογισμοί μου διαλύονται,

τὴν δυστυχίαν λησιμονῶ. κ' εἶμαι χαρὰ
καὶ εὐτυχία ὅλη.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Δυστυχῆς λοιπὸν
εἶς', Εὐφροσύνη, κ' εἶνε ἡ ἀγάπη μου
σοῦ δυστυχία ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ὅχι· ἡ ἀγάπη σου
εἶν' ἡ χαρὰ μου καὶ ἡ εὐτυχία μου.
Ἄλλὰ πρὸς τί — τοσάκις σοὶ ἐξήγησα
τὰ βάσανά μου — πάλιν νὰ ταῦτολογῶ ;
Πρὸς τί νὰ φθείρω μὲ τὴν θλιβεράν αὐτήν
τῆς δυστυχιοῦς ζωῆς μου ἀνιστόρησιν
καὶ τὰς ὀλίγας σου στιγμὰς τὰς παρ' ἐμοί ;
Διότι στιγμὰς μόνον πρὸ πολλοῦ, Μουχτάρ,
σὲ βλέπω, στιγμὰς μόνον. Καὶ κανένα ἂν
δὲν εἶχα ἄλλον λόγον θλίψεως, αὐτὴν
τὴν ἀπομόνωσίν μου κ' ἐγκατάλειψιν
φαντάσου μόνον. Ἐδοκίμασες ποτὲ
τὴν βίασιν, τὸν τάρταρον, τὴν κόλασιν
νὰ περιμένης ὄν λατρεύεις, ὄν ποθεῖς
νυχθήμερον ; Δὲν ἀριθμοῦνται μὲ λεπτὰ
αὐτὰ αἱ ὄραι καὶ μὲ δευτερόλεπτα.
Μὲ τοὺς παλμοὺς μετροῦνται τοὺς ὀδυνηροὺς
καρδίας αἰμασσοῦσης, καὶ τοὺς στεναγμούς,
ὄσους ἐκπέμπει στῆθος πυρπολούμενον.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἄν τοῦτο μόνον εἶνε, ἔργον εὐκόλον
ἡ θεραπεία. Τοὺς ὀδυνηροὺς παλμοὺς
καὶ τοὺς πυρίνους στεναγμοὺς τοῦ στῆθους σου
τὰ χεῖλη μου θὰ παύουν προσκολλώμενα
εἰς τὸ γλυκύ σου στόμ' αὐτὸ καὶ λέγοντα,
« Σ' εὐχαριστῶ ἀπείρως διὰ τοὺς παλμοὺς — (*τὴν ἀσπάζεται*)

Σ' εὐχαριστῶ δι' ὅλους σου τοὺς στεναγμούς !» (τὴν ἀσπάζεται καὶ πάλιν)

Μὴ φοβηθῆς δὲ τῶν παλμῶν καὶ στεναγμῶν
ποτὲ νὰ λείψῃ τοῦτό μου τὸ φάρμακον.
Εἶν', Εὐφροσύνη, ἀνεξάντλητον, καθὼς
ἢ ἀφοσίωσίς μου, ἢ λατρεία μου.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἄγαπῆτέ μου, ἀνεκτίμητε Μουχτάρ ! (Τοῦ ἀσπάζεται μετὰ
συγχορῆσεως τὴν χεῖρα)

Ναί, ἔχεις πλῆρες δίκαιον, πληρέστατον.
Μία στιγμὴ ἐγγύς σου μ' ἀποζημιῶ
δι' ὅλας τὰς βασάνους καὶ τὰς θλίψεις μου.
Ἀλήθεια, πῶς ἦλθες ; μόνος ;

ΜΟΥΧΤΑΡ

Μόνος μου,
ἀφ' οὗ δὲν θέλεις σὺ νὰ συνοδεύωμαι.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ναί, μόνος ἔρχου· εἰς τὸ σκότος, φίλτατε,
τὸν ἔρωτα διότι ἀναγκάζομαι
νὰ κρύπτω τοῦτον, ἂν καὶ ἤδη πρὸ πολλοῦ
τὸ μυστικόν μου, ὡς φοβοῦμαι, πάνδημον
θὰ εἶνε. Ἀλλῶς μ' εἶν' ἀδύνατον αὐτὰς
τὰς πρὸ τῶν παραθύρων μου συχνὰς σκηνὰς
νὰ ἐννοήσω.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Πῶς ; Εἰπέ μοι.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Σήμερον
πρὸ μνησιμβρίας κατὰ τὴν ἐφ' ἵππου σου
διάβασιν διέβαινον τρεῖς ἄνθρωποι,
πρὸς τὰ δικτυωτά μου ἀλλοκότως πῶς
στρεφόμενοι καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔσειον
τὴν κεφαλὴν των, ὕστερον δ' ἐκάγχαζον.

Ἡ θεὰ αὕτη ἦτο κτύπος δι' ἐμὲ
θανάσιμος. Ἀφῆκα τὸ δικτυωτόν,
κ' εἰς ἓν ἐκάθισ' ἄκρον ἐκεῖ κλαίουσα. (Κλαίει)

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἐν προῶγμα, Εὐφροσύνη, σὲ παρακαλῶ. (Ἀπομάττουσα τὰ
δάκρυά της)

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Νὰ σὲ τὸ κάμω, φίλε μου. Μόνον εἰπέ.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Εἰπέ μοι τῶν ἀνθρώπων τὰ ὀνόματα.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (ἐντρομος)

Τί νὰ τοὺς κάμης ;

ΜΟΥΧΤΑΡ

Τί ; νὰ τοὺς κρεμάσω, νὰ
τοὺς πνίξω, τοὺς ἀθλίους, τὰ καθάρματα !
Εἰπέ.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Δὲν τοὺς γνωρίζω.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Τὴν ἀλήθειαν
δὲν λέγεις, Εὐφροσύνη, πράττεις δὲ κακῶς.
Εἶνε ἀνάγκη διὰ παραδείγματος
σωφρονισθεῖς ὁ κόσμος νὰ διέρχεται
ὄχι ἀσχημονῶν ἐμπρὸς τοῦ οἴκου σου,
ἀλλὰ μὲ σέβας, ὅπως ἐμπροσθεν ναοῦ,
ἐμπροσθεν ἐκκλησίας.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τοῦτο, φίλε μου,
τωόντι λείπει : ἡ οἰκία μου ναὸς
καὶ ἐκκλησία ! Ἄν μὲ ἀγαπᾷς, Μουχτάρ,
μὴ ἐκστομίσης ἄλλοτε τὸν βλάσφημον
τοῦτόν σου λόγον.

ΜΟΥΧΤΑΡ

"Ἔστω, τὰ ὀνόματα
ἂν μόνον μ' εἴπῃς τῶν ἀθλίων ὑβριστῶν.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Δὲν τοὺς γνωρίζω· οὐδ', ἂν τοὺς ἐγνωρίζα,
θὰ ἐμαρτύρουν.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Τοὺς μανθάνω μόνος μου.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τί ; νὰ παραφρονήσω θέλεις τὸ λοιπὸν ;
"Ἄκουσε τοῦτο κ' ἐνθυμοῦ καλῶς, Μουχτάρ.
Εἶνε πικρὰ τοῦ βίου μου ἢ ἄψινθος,
πικρὰ παρ' ὅσον γλώσσο' ἀνθρώπου δύναται
νὰ περιγράψῃ. Τῆς φηρμακευμένης μου
ζωῆς αὐτῆς αἱ μόναι γλυκεραὶ στιγμαὶ
εἶν' αἱ καθ' ἃς ὁ Μάνθος τὴν χαροποιὰν
μοὶ φέρῃ ἀγγελίαν, ὅτι παρὰ σοὶ
ἐκ μέρους μου μεσάσας ἓνα ἄνθρωπον
ἐκ τῆς εἰρκτικῆς ἢ τῆς ἀγχόνης ἔσωσε.
Καὶ τὰς ὀλίγας τῶν πικρῶν μου ἡμερῶν
γλυκείας στιγμὰς ταύτας θέλεις τὸ λοιπὸν
νὰ μὲ στερήσῃς ; Ἀλλὰ τότε κάλλιον,
Μουχτάρ, νὰ μὲ φονεύσῃς, δι' ἐμὲ ἀφ' οὔ
νὰ ζήσω τοῦ λοιποῦ θὰ εἶν' ἀδύνατον. *(Δακρύει)*

ΜΟΥΧΤΑΡ

"Ὅχι, ὦ Εὐφροσύνη, ὄχι, ἄγγελε
τῶν οὐρανῶν. Θὰ πράξω, ὡς ἐπιθυμεῖς.
Εἰς τὴν ὀριστικὴν σου πότε θέλῃσιν,
εἰπέ με, δὲν ὑπῆκουσα ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Σ' εὐχαριστῶ.

"Ὁρκίσου, ὅτι ἐξ αἰτίας μου ποτὲ
δὲν θέλει πάθῃ ἄνθρωπος.

ΜΟΥΧΤΑΡ

'Ὁρκίζομαι

μὰ τὸν προφήτην. Ἀλλὰ τὸν προφήτην σὺ
δὲν τὸν πιστεύεις. Τότε σὲ τ' ὀρκίζομαι
εἰς τὴν ἀγάπην, εἰς τὸν ἔρωτά μου, εἰς
τοὺς δύο τούτους φαινοὺς τ' ὀρκίζομαι
τοῦ οὐρανοῦ φωστῆρας, ἄστρα ἄγνωστα
εἰς ὄλον τὸ στερέωμα τῶν ποιητῶν
τοῦ Φαρσιστὰν καὶ μάγων, εἰς τοὺς δύο σου
γλυκεῖς, ὧ ἄγγελέ μου, τούτους ὀφθαλμούς,
οἵτινες χαρωποὶ μὲν θὰ ἠδύναντο
τὰς ἀναρίθμους μυριάδας τῶν οὐρῶν
τοῦ παραδείσου νὰ ἐφοδιάσωσι
μὲ κάλλος καὶ μὲ φῶς, ἀλλὰ δακρύβρεκτοι
θὰ ἦσαν ἱκανοὶ καὶ τὸν ἀρχάγγελον
νὰ ἀφοπλίσουν Γαβριήλ, καθ' ἣν στιγμὴν
ἐγείρει τὴν ῥομφαίαν τὴν φλογίνην του,
ὅπως αὐτὸν πατάξῃ κατὰ κεφαλῆς
τὸν ἀποστάτην Ἐωσφόρον. *(τῆρ ἐναγκαλιζέται μετὰ παραφορᾶς)*

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

'Ἐπειδὴ,

τὸ βλέπεις, ὅπως συγκρουθῆ τὸ σκάνδαλον,
καὶ ἀποφύγω τὴν κοινὴν κατάκρισιν,
κατάκλειστος νὰ μένω ἀναγκάζομαι
ἐδῶ πρὸς πάντας. Προφυλάξεις μάταιαι,
θὰ εἴπῃς. Τὸ πιστεύω· προφυλάξεις πλῆν.
Ἐὰν τὸν κόσμον μὲ αὐτὰς δὲν δύναμαι
νὰ ἀπατήσω, πάντως ὅμως ἀπατῶ
τὸν ἑαυτὸν μου, ὅπερ κέρδος δι' ἐμέ.
Διότι, ἂν ἀφήρουν, ἂν διέσχίζα
τὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου πέπλον, κ' ἐναργῶς
τὸ βύραθρον, εἰς ὃ ἐρρίφθην, ἔβλεπα
ἐνώπιόν μου, πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν
νὰ μὴ παραφρονήσω ; Τοῦτο τρέμω, τὴν

παραφροσύνην, φίλε μου. Τὸν θάνατον
δὲν τὸν φοβοῦμαι· ἐὰν θέλῃς μάλιστα,
καὶ τὸν ποθῶ. (*Μένει περίλυπος καὶ τεθλιμμένη*)

ΜΟΥΧΤΑΡ

Φροσύνη, Εὐφροσύνη μου !

Ἄλλὰ, φιλάτη, μὰ τὸν ἕνα τὸν Θεόν,
δὲν σὲ καταλαμβάνω. Τί σημαίνουν
οἱ λόγοι οὗτοι ; Δυστυχῆ ὁ ἔρωσ μου
σ' ἔκαμε, λέγεις, καὶ φυλάττεις σεαυτὴν
ἀπὸ τὸν κόσμον, ὡς καὶ ὄσους δι' ἐμοῦ
εὐεργετεῖς. Τὸ βλέπω, ἀλλὰ διατί ;
Ἐντρέπεσαι ἐμὲ ἢ τὴν ἀγάπην μου ;
Σοὶ φέρει ἰσχυρὸς ὅτι σύρεται πρὸ σοῦ
δεσμώτης ὁ υἱὸς ἐκείνου, οὔτινος
πρὸ τῶν ποδῶν δεσμία ἢ ἡμίσεια
χερσόνησος τοῦ Αἴμου κεῖται ; Ἐγκλημα
εἶνε τὸ ὅτι σ' ἀγαπῶ καὶ μ' ἀγαπᾷς ;
Ἔ, ἀνωτέραν τούτων τῶν προλήψεων
τῶν χύδην, Εὐφροσύνη, σὲ ὑπέθετα.
Ὁ ἔρωσ μας δὲν εἶνε, ὄχι, ἔγκλημα.
Εἶνε τῶν ἀδυνάτων ὅ,τι δι' ἐμὲ
εἶν' εὐτυχία ἄκρα, τοῦτο διὰ σὲ
δυστύχημα νὰ εἶνε καὶ ἀμάρτημα.
Ἄλλ' ἀποκρύπτεις νῦν τὴν εὐτυχίαν μας
ἀπὸ τὸν κόσμον, τῶν ἀνθρώπων πρὸς στιγμὴν
οἰκονομοῦσα τὰς προλήψεις. Συνετὸν
τὸ μέτρον, τίς ἀρνεῖται ; καὶ τ' ἀσπάζομαι.
Τοῦτο τρώντι καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς ἐμὲ
πρὸς τὸ παρὸν συμφέρει· ναί, πρὸς τὸ παρὸν.
Ἄλλ' ὅταν τὸν πατέρα μου μεθαύριον
διαδεχθῶ, κ' εἰς χεῖρας τὴν κυβέρνησιν
λαβὼν τοῦ κράτους, ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου δὲ
μέχρις Ἀδρίας καὶ Κορίνθου, ἴσως δὲ
καὶ μέχρι τοῦ Εὐρώτ', ἀνακηρύξας τὴν

ἐλευθερίαν, ἀναστήσω ἐκ νεκρῶν,
λαμπρὰν ὡς πρῖν, ἀλλ' εὐρυτέραν ἢ προτοῦ,
τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, τίς τὸν Ἀλβανόν,
τὸν Πελασγὸν τουτέστι καὶ τὸν Ἕλληνα
ἐμὲ θὰ ἐμποδίσῃ, στέφανον διπλοῦν,
τὸν εὐανθῆ τοῦ Ἰμεναίου στέφανον
καὶ τὸ τοῦ κράτους στέμμα, πανηγυρικῶς
νὰ θέσω καὶ πανδῆμως εἰς τὴν κεφαλὴν
τῆς Ἑλληνίδος, ἥτις ἐπετέλεσε
τὸ θαῦμα τοῦτο, καὶ παντοῦ βασιλίσσαν
τοῦ νέου κράτους νὰ κηρύξω τῆς ἐμῆς
καρδίας τὴν βασιλίσσαν ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἄ, ὄνειρα,
χρυσᾶ, Μουχτάρ, θεσπέσια, ἀλλ' ὄνειρα !
Οὐδέποτε ὁ ἄδης εἰς παράδεισον
μετνηφιέσθη τόσον ἐπιτήδεια,
οὐδὲ τὴν γλῶσσαν καὶ μορφὴν ὑπέκλειψε
τοῦ Ἀρχαγγέλου τόσον ἐπιδέξια
ὁ ἄρχων τῶν δαιμόνων, ὅπως τὴν φορὰν
αὐτὴν, διὰ ν' ἀγρεύσῃ καὶ κερδήσῃ τί ;
μίαν ψυχὴν ἀθλίαν, τὴν ἀμαρτωλὴν
ψυχὴν τῆς Εὐφροσύνης. Ναί, ἐξ ἔρωτος
ὄτ' ἐνθους κατὰ πρῶτον καὶ παράφορος ;
ἢ γλῶσσά σου αὐτὰς μοὶ ἀπεκάλυψε
τὰς μεταρσίους σου ἰδέας, ταῦτά σου
τὰ σχέδια, Μουχτάρ, τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων,
ἐμβρόντητος ἀπέμεινα καὶ ἐκπλακτός.
Τὰ θέμεθλα τῆς γῆς αὐτὰ ἐσείσθησαν,
ἐνόμισα, καὶ ὑπερθεν τοὺς οὐρανοὺς
ἀνοιγομένους εἶδα, καὶ ἀρχάγγελος
μοὶ ἐπεφάνης τότε σὺ τῆς γενικῆς
κρατῶν καταστροφῆς καὶ ἀναπλάσεως
τὴν σάλπιγγα εἰς χεῖρας. Πρὸς τὸ σάλπισμα

τοῦ Ἀρχαγγέλου τότε τὸ παγκόσμιον,
 μ' ἐφάνη τῆς Ἠπείρου ὅτι ἔντρομος
 ἡ γῆ ἐσειέθη, καὶ οἱ προιώνιοι
 ἦνοιξαν τάφοι, κ' ἐν αὐτοῖς ἐκ τῆς ὀμφῆς
 τῆς θεσπεσίας χαίροντ' ἀνεσκήοτησαν
 νεκρῶν προαιωνίων τὰ γυμνά ὄστα.
 Ἀπὸ τοῦ Ἰστρου δ' αἴφνης κρότος φοβερός
 ἀντήχησεν εὐθύς καὶ πανελλήνιος
 εἰς τὸν Εὐρώταν, κρότος ὡς ἀλύσειον
 συνθραυομένων, κ' ἐκ τῶν τάφων ἔδραμεν
 ἐκτός, πορφύραν βασιλίσσης φέρουσα
 καὶ στέμμα ἡ λησμονημένη καὶ νεκρὰ
 μήτηρ τῆς δόξης, ἡ Ἑλλάς. Πλάνη, ἀλλὰ
 ὠραία πλάνη ἦτο, ὅτι ἔμελλα
 νὰ ἴδω ζῶσα καὶ ἰδίους ὀφθαλμοῖς
 λυτρούμενον ἐν τέλει τ' ἀσυμπάθητον
 τῆς τυραννίας θῦμα, τὸ ταλαίπωρον
 καὶ δυστυχές μου ἔθνος. Ἦτο ὄνειρον,
 ἀλλ' ὄνειρον νὰ συγκινήσῃ ἱκανὸν
 τὴν πλέον πωρωμένην καὶ ἀναίσθητον
 καρδίαν ἐκ μυχῶν, τὸ ὅτι ἔμελλε
 νὰ παύσῃ βασανιζομένη ἀπνῶς
 καὶ καταπατουμένη δίκην σκώληκος
 ὑπὸ τὴν πτέρναν τῶν Ὀσμάνων τὴν σκληρὰν
 ἢ τῶν ἐθνῶν Νιόβη, ἡ καρτερικὴ
 τῆς ἱστορίας μάρτυς, ἡ διπνεκὴς
 αἷμα καὶ δάκρυ στάζουσα ἑλληνικὴ
 φυλή! Πῶς νὰ μὴ δώσῃ πίστιν εἰς αὐτὰ
 νεᾶνις ἀμαθῆς καὶ ἀπειροκάκος;
 Ἐπίστευσα τὴν πλάνην, εἰς τὸ ὄνειρον
 ἐπείσθην τὸ ὠραῖον, κ' εἰς ἀντάλλαγμα
 τοῦ Ἀντιχρίστου ἐπὶ τοῦ μετώπου μου
 ἐδέχθην τὴν σφραγίδα, καὶ παρέδωκα
 τὴν δύστηνον ψυχὴν μου εἰς τὸν Σατανᾶν!

ΜΟΥΧΤΑΡ

"Ὅργανον ἤμην Σατανᾶ λοιπὸν ἐγώ,
 ἀπατεὼν καὶ ψεύστῃς, τὸν σὸν ὄλεθρον
 ἐπιδιώξας;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

"Ὅχι, ὄχι βέβαια.

Τὸ ψεῦδος κ' ἡ ἀπάτη εἰς τὸν Σατανᾶν
 ἀνήκει, ὅστις διὰ σοῦ ἐνήργησε
 τὸν ὄλεθρόν μου, ὄχι δὲ εἰς σέ, Μουχτάρ,
 ὃν πῶς θὰ ἦτο νὰ λατρεύω δυνατὸν
 ἀκόμη μέχρι τοῦδε, ἐὰν ἤθελα
 ποτὲ πιστεύσῃ, ὅτι σὺ ἀπὸ σκοποῦ
 κ' ἐν γνώσει μὲ ἠπάτας;

ΜΟΥΧΤΑΡ

"Α, σ' ἠπάτων μὲν

καὶ ἔτι σ' ἀπατῶ, ἀλλ' ἐν ἀγνοίᾳ μου.
 "Ὅχι, φιλάτη. "Ὅ,τι τότε σ' ἔλεγα,
 τοῦτο σοὶ λέγω μετὰ πεποιθήσεως
 καὶ σήμερον καὶ αὔριον καὶ πάντοτε..

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Λοιπὸν ἔπαυσεσ τότε ν' ἀπατᾷς ἐμέ,
 ἀλλ' ἐξακολουθεῖς ἀκόμη, φίλε μου,
 νὰ ἀπατᾷς τὸν ἑαυτὸν σου. "Ακουσον.
 "Ὅ,τι ὁμοῦ καὶ εἶπαμεν κ' ἐσκέφθημεν,
 ὅ,τι ὁμοῦ συνωνειροπολήσαμεν,
 ἦτο καπνὸς καὶ διελύθη δι' ἐμέ,
 σκιά καὶ ἠφανίσθη. "Ὅχι! διὰ σοῦ
 ἢ δι' ἐμοῦ, ἀθλίας γυναικός, ποτὲ
 τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων δὲν θὰ λυτρωθῇ.
 Ἐὰν τὸ μέτρον ἐπληρώθῃ τῆς ποινῆς,
 ἦν διὰ τὰ πολλά του ἀμαρτήματα
 ἐπέβαλεν ἡ θεία εἰς τὸ γένος μας
 δικαιοσύνη, κ' ἐκ τῶν παθημάτων τῆς
 ἐὰν συνετισθεῖσα ἡ ἑλληνικὴ

φυλή, ἔτοιμη εἶνε ν' ἀναλάβῃ τὴν
ἐλευθερίαν τῶν προγόνων της, οὐχί
ὡς ἐμφυλίου νέον ἐμπρησμοῦ δαυλόν,
ἀλλὰ ὡς δᾶδ' ἀγνὴν καὶ φωτοπάροχον
πρὸς τοὺς ἐν σκότει καθημένους καὶ σκιαῖ,
δὲν θ' ἀνακτῆσῃ τὴν ἐλευθερίαν της
ἄλλως, ἢ διὰ τῆς ἐξ ὕψους ἀρωγῆς
καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῆς αἵματος.
Ἰδοὺ ἡ στερεὰ νῦν καὶ ἀκλόνητος
πεποιθήσις μου. Ὅθεν καὶ ἄς παύσωμεν
τὰ μάταιά μας ὄνειροπολήματα.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Δὲν θέλω νὰ σ' ἀντεῖπω· εἰς τὸν χρόνον δὲ
ἀφίνω νὰ σὲ δείξῃ τὴν ἀλήθειαν.
Ἐν τούτοις, ἐὰν ὄλα εἶνε κατὰ σὲ
κενὰ καὶ φροῦδα ὄνειροπολήματα,
δὲν εἶνε τοῦτο λόγος καὶ νὰ ζῆς, ὡς ζῆς,
μακρὰν τοῦ κόσμου, μόνῃ καὶ κατάκλειστος.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μακρὰν τοῦ κόσμου; Κόσμος πλέον δι' ἐμέ,
φίλε μου, δὲν ὑπάρχει. Ὅλος δι' ἐμὲ
ὁ κόσμος εἶνε ὁ Μουχτάρ.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Φροσύνη μου,

καλὴ μου Εὐφροσύνη! *(τῆς σφίγγει μετὰ συγκινήσεως τὴν χεῖρα)*

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τὴν τροφὸν μου ἂν
νὰ ἀπελευθερώσῃς μόνον ἤθελες,
ὅπως πολλακίς δι' αὐτὸ σ' ἰκέτευσα,
πλήρης θὰ ἦτο κ' ἐντελής ὁ κόσμος μου,
κ' εὐγνώμων θὰ σοὶ ἦμιν δι' αὐτὸ πολὺ.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Νὰ ἀπολύσουν τὴν τροφὸν σου σήμερον

διέταξα, καὶ πῶς δὲν ἦλθεν ἀπορῶ
ὡς τῶρ'. Ἀλλ' ἡ τροφὸς σου, Εὐφροσύνη μου,
εἶνε ἀγρία, εἶν' ἀνοικονόμητος·
καὶ θὰ ὁμολογήσῃς, ὅτι τόλμημα
διέπραξ' ἀπολύων τὴν, ὡς ἤθελες.
Πολὺ φοβοῦμαι μὴ μετανοήσωμεν
κ' οἱ δύο μας. Ἐν τούτοις, ὅπως δύνασαι,
νὰ μεταβάλλῃ πεισέ τὴν διαγωγὴν,
καὶ νὰ συνετισθῇ, διότι —

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Φίλε μου,

σ' εὐχαριστῶ· θὰ πράξω δ' ὅ,τι δύναμαι
ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς τροφῆς μου.

ΜΟΥΧΤΑΡ *(βλέπων τὸ ὄρολόγιόν του)*

Ἴδε πῶς

ἐπέρασεν ἡ ὥρα! Εὐφροσύνη μου — *(Λαμβάνει τὴν χεῖρά
της διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ)*

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ *(ἀποσιῶσα τὴν χεῖρά της)*

Πηγαίνεις, ἐν ᾧ μόλις ἦλθες; Διατί;

ΜΟΥΧΤΑΡ

Εἶνε ἀνάγκη· μὲ προσμένει ὁ πατὴρ
τοὺς ὀρισμούς του νὰ μὲ δώσῃ. Πρὸ πολλοῦ
ἐπέρασεν ἡ ὥρα, κ' εἶνε ἰκανὸς
εἰς τὴν ὀργὴν του — τὸν γνωρίζεις, φίλη μου.
Πρέπει νὰ σπεύσω, καὶ εὐθύς.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Δὲν δύναμαι

νὰ σ' ἐμποδίσω, ἀλλὰ καὶ δὲν δύναμαι
τοὺς φόβους νὰ σὲ κρύψω, οὐς μ' ἐμπνέουσιν
αἱ πρό τιος συνήθειαι ἀπουσίας σου.
Ἐάν, Μουχτάρ, δὲν μ' ἀγαπᾷς, ἂν ἔπαυσε
νὰ μ' ἀγαπᾷς, εἶνε σκληρότης ἀνανδρός
νὰ μὲ τὸ κρύπτῃς. Ὡς ἀνὴρ εἶπέ μοι το

ἐντιμος καὶ γενναῖος. Ναί, ὁ λόγος σου
αὐτὸς θὰ μὲ φονεύσῃ· ἀλλ' ὀρκίζομαι
εἰς τὸν — πλὴν ἄφες ἱερὸν τι ὄνομα
νὰ μὴ μολύνω πάλιν μὲ τὰ χεῖλη μου —
ὅς ὀρκίζομαι εἰς μόνην τὴν ἀγάπην μου,
καὶ τόσον φθάνει διὰ σὲ — ὅτι, ἀφ' οὗ
τὸ ὄνομά μου εἰς τὸν κόσμον ἔχασα
αὐτόν, καὶ τὴν ψυχὴν μου εἰς τὸν μέλλοντα,
καὶ τὸν Μουχτάρ ἂν χάσω, τότε δι' ἐμὲ
ὁ θάνατος θὰ εἶνε χάρις ἀληθής,
εὐεργεσία πλήρης. Ἄγε, φίλε μου! *(Τοῦ ἀσπάζεται τὴν χεῖρα
καὶ τὸν ἀποπέμπει)*

ΜΟΥΧΤΑΡ *(ἀνθιστάμενος)*

Φροσύνη! — Ἄλλὰ πῶς μετὰ τοιούτους σου
πικρούς, φαρμακευμένους λόγους δύναμαι
νὰ σὲ ἀφήσω;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἦπαγε. Γνωρίζω τί
θὰ μ' εἴπῃς· τὸ γνωρίζω, ὅτι μ' ἀγαπᾷ;
ἀκόμη, ὅτι πάντοτε μὲ ἀγαπᾷς.
Βλέπεις πῶς σὲ πιστεύω. Χαῖρε, φίλτατε.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Ἦ ἀγγελέ μου, χαῖρε! *(ὁ Μουχτάρ ἐξέρχεται)*

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ *(μόνη.)*

Ἦ, νὰ τίκεσαι
προσμένουσα ἐκεῖνον, οὔτινος διψᾷς
τὴν θέαν, νὰ τὸν βλέπῃς μόλις πρὸς στιγμὴν,
κ' ἔπειτα ἡ ἰδίᾳ ν' ἀναγκάξῃσαι
νὰ τὸν ἀποδιώκῃς! Εἰς ἀντάλλαγμα
νὰ δώσω ἑμαυτὴν, νὰ δώσ' ὀλόκληρον
τὸν κόσμον, τὸν παρόντα καὶ τὸν μέλλοντα,

διὰ νὰ βλέπω τὸν Μουχτάρ, καὶ τὸν Μουχτάρ
ἔπειτα νὰ στεροῦμαι! Τύχην ζήλευτὴν
τῇ ἀληθείᾳ! *(τείνουσα τὸ οὖς πρὸς τὴν θύραν)*
Ἐπιστρέφει; Πῶς; — Ἀλλὰ
τὸ βῆμά του δὲν εἶνε λοιπόν;

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ καὶ ΝΑΣΩ.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Θεέ μου, ἡ τροφὸς μου! — *(τρέχει νὰ διφθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας της).*

Ἄ, μητέρα μου!

Σὲ βλέπω τέλος, ἀκριβῆ μητέρα μου! *(Ἡ Νάσω προβαίνει
ψυχρὰ καὶ σίνοφρος. Ἡ Εὐφροσύνη ὑποχωρεῖ ἐντρομος καὶ κάτω νεύουσα.
Προχωρήσασα ἱκανῶς εἰς τὸ προσκίμιον ἢ Νάσω ἴσταιται, ἀπέναντι δ' αὐτῆς
ἴσταιται καὶ ἡ Εὐφροσύνη περιδείξῃ καὶ κάτω νεύουσα.)*

ΝΑΣΩ *(μετὰ μικρὰν σιωπὴν, καὶ μὲ τόνον φωνῆς ἡρεμαῖον)*

Τοῦ δρόμου προτοῦ στρέψω τὴν ἀντικρυνήν
γωνίαν τούτου, εἶδα τὸν Μουχτάρ πασᾶν.
Ἦς ἦτο ἐνδυμένος, ἦτο δύσκολον
νὰ γνωρισθῇ· ἐγὼ τὸν ἀνεγνώρισα.
Μήπως γνωρίζεις νὰ μὲ εἴπῃς ἀπὸ ποῦ
τοιαύτην ὥραν ἦρχετ' ὁ Μουχτάρ πασᾶς;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μητέρα — *(νεύει πάλιν χαμᾶ καὶ σιωπᾷ.)*

ΝΑΣΩ *(μετὰ βραχείαν σιωπὴν.)*

Περιμένω τὴν ἀπόκρισιν
εἰς τὴν ἐρώτησίν μου, Εὐφροσύνη. Ποῦ
ἦτο καὶ πόθεν ἦρχετ' ὁ Μουχτάρ πασᾶς
τοιαύτην ὥραν;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ *(μετὰ σκληρὰν ἀγωνίαν.)*

Ἦτο εἰς τὸν οἶκόν μου

ΝΑΣΩ *(κεραννοβόλος.)*

Καὶ τί ἐζήτει εἰς τὸν οἶκον γυναικὸς

ἐγγάμου καὶ τιμίας ξένος ἄνθρωπος
τὴν νύκτα ; εἰς τὸν οἶκον τῆς χριστιανῆς
ὁ μουσουλιάνος ; ὁ υἱὸς τ' Ἀλῆ πασᾶ
ἔς τῆς θυγατρὸς μου ; (*Βραχεῖα οἰωπῆ. Ἡ Νάσω καταστέλλει τὸν
τόνον τῆς φωνῆς, καὶ ἐξακολοῦθει μὲ φωνὴν ταπεινότεραν καὶ κατὰ τὸ φαινόμε-
νον ἡμερωτέραν*).

Σ' ἐρωτῶ, ὦ κόρη μου·
δὲν μ' ἀποκρίνεσαι ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*ὁμοίως*).

Ἀλλὰ τί τὸ λοιπόν,
μητέρα, θέλεις τώρα νὰ σὲ εἶπω, τί ;

ΝΑΣΩ (*ἡσύχως καὶ ἀρχάς, ἀλλὰ προοίῳσα μετὰ πάθους δυσκόλως
κατατελλομένου*).

Τί θέλω νὰ μὲ εἶπης ; Ἰδοῦ, κόρη μου.
Εἶμαι πτωχὴ γυναῖκα, ὅπου τίποτε
ἄλλο δὲν εἶχα παρὰ μίαν εἰς αὐτὸν
τὸν κόσμον κόρην. Ἐθρεψα, ἀνέθρεψα
αὐτὴν τὴν κόρην, καὶ μετὰ τὸν γάμον της
ἀπὸν ὁ σύζυγός της εἰς τὰς χειράς μου
μοῦ τὴν ἐνεπιστεύθη. Κατὰ προσταγὴν
ἔξαφνα τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, αἰσχροῦ υἱοῦ
αἰσχροῦ πατρὸς, ἔς τὸν δρόμον συλλαμβάνομαι,
ἔς τὴν Λίμνην μὲ ἀπάγουν, καὶ εἰς τὴν μονὴν
μὲ φυλακίζουν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ.
Βλέπουσα, ὅτι οὕτως ἐχωρίζετο
ἀπὸ ἐμέ, καὶ μόνη ἐκινδύνευεν
ἡ κόρη μου νὰ ἀπομείνῃ, ἔφριξα.
Μὲ δάκρυα καὶ θρήνους καθικέτευσα
τοὺς δεσμοφύλακάς μου νὰ μ' ἀφήσωσιν,
κακῶς ὡς συλληφθεῖσαν, ὡς ἀθῶαν, πλὴν
εἰς μάτην. Μετὰ δύο καὶ ἐπέκεινα
ἐν τέλει μῆνας ἀποφυλακίζομαι
σήμερον τὸ ἑσπέρας. Εἰς τὸ ὑπαιθρον
μόλις εὐρέθην, καὶ τὰ Ἰωάννινα

διέσχισα ὡς ἄνεμος, καὶ τρέχω πρὸς
τὴν κόρην μου, τὸν θησαυρόν μου. Ἀλλ' ἐν ᾧ
πρὸς τὴν οἰκίαν ἔτρεχα, μὲ σταματᾶ
ὁ ἕνας καὶ μοῦ ψιθυρίζει ἔς τὸ αὐτὶ
τοῦτο κ' ἐκείνο περὶ τοῦ Μουχτάρ πασᾶ,
πῶς δηλονότι οὔτις ἐξηπάτησε
νέαν τινὰ χριστιανὴν κ' ἠτίμασε.
Μὲ σταματᾶ παρέκει καὶ μ' ἐξιστορεῖ
ἄλλος τὸ πῶς ὠραία τις Χριστιανή,
σωφρονεστάτη μέχρι τοῦδ', ἐπρόδωκε
πατρίδα, ἔθνος, πίστιν, τέκνα, σύζυγον,
κ' ἐδέχθη, καταισχύνουσα τὸ ὄνομα
τὸ ἴδιον καὶ τῆς οἰκογενείας της,
τὴν θέσιν παλλακίδος τοῦ Μουχτάρ πασᾶ.
Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα μ' ἐψιθύρισαν
καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τοὺς ἀφῆκα κ' ἔτρεξα,
περὶ τῆς θυγατρὸς μου ὅλην τρέμουσα,
ποῦ εἶχ' ἀφήσῃ μόνην καὶ ἀφύλακτον.
Σ' τὸν δρόμον ἐνυχτώθηκα, κ' ἡ πρὸ στιγμῆς,
ὡς σοι προεῖπα, θέει τοῦ Μουχτάρ πασᾶ
μ' ἐτάραξε πλειότερον, κ' ἴσως ἐδῶ
ἐμβῆκα κατὰ λάθος. Ὁ σκοπός μου πλὴν
ὅπου ἐδῶ ἐμβῆκα καὶ ποῦ ἐρωτῶ
καὶ σέ, εἶνε νὰ βρῶ τὴν θυγατέρα μου,
τὸν θησαυρόν μου, τὸ κειμήλιόν μου. Naί,
τὴν κόρην μου ζητῶ, τὴν Εὐφροσύνην μου,
τὴν σύζυγον τὴν σόφρονα, τὴν ἀγαθὴν
μητέρα, τὴν πιστὴν εἰς τὸ καθῆκόν της,
πιστὴν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὸ βάπτισμα,
πιστὴν εἰς τ' ὄνομά της καὶ τὸ ἔθνος της,
τὸ δοῦλον, δυσπραγοῦν καὶ τυραννοῦμενον,
ἀλλ' ὑπομένον, ἀλλ' ἐγκατεροῦν. Αὐτὴ
ἦτο ἡ μόνη μου χαρὶ ἐπὶ τῆς γῆς,
τὸ καύχημά μου, ἡ παρηγορία μου.

Τῆς δυστυχίας τὸ ναυάγιον ἐγώ,
 ἐγὼ μὲ τῆς πτωχῆς αὐτῆς καρδίας μου
 τὸ αἷμα νηπιόθεν τὴν ἀνέθρεψα.
 Εἰς τὰς ἀγκάλας μου αὐτὰς τὸν παιδικὸν
 ἀπεκοιμᾶτο ὕπνον της, καὶ εἰς αὐτὰς
 τὰ πρῶτά της ἀθῶα εἶδεν ὄνειρα.
 Ἐκ τὸ τρυφερόν της πρόσωπον ἐγὼ
 καὶ τοὺς γλυκεῖς της ὀφθαλμοὺς τὰ δάκρυα
 ἐσπόγγισα, κ' ἐγὼ ἐκαλλιέργησα
 τὸ πρῶτον εἰς τὰ χεῖλη της μειδιάμα.
 Ἐγὼ πρὸς τοὺς λειμῶνας τὴν ὠδήγησα,
 καὶ εἰς τοὺς κήπους τὴν ἐχειραγώγησα
 πρὸς τὰς ψυχὰς καὶ τ' ἄνθη. Τοὺς δακτύλους της
 τοὺς ἀπαλοὺς ἐγὼ νὰ σημειώνωσι
 τὸ στῆθος καὶ τὸ μέτωπον ἐδίδαξα
 μὲ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, καὶ τὴν μικρὰν
 γλῶσσάν της νὰ ψελλίζῃ τοῦ Δημιουργοῦ
 τὴν δόξαν καὶ τὸ ὄνομα. Αὐτὴν ζητῶ,
 ὦ κόρη μου, ἐδῶ, τὴν θυγατέρα μου,
 τὴν Εὐφροσύνην μου!

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (ἐν μεγίστῃ ἀγωνίᾳ)

Μητέρα, ἔλεος

διὰ τὴν ἀναξίαν θυγατέρα σου,

διὰ τὴν δυστυχῆ τὴν Εὐφροσύνην σου! (Ὁρμῆ πλήρης δι-
 σταγμῶν πρὸς τὰς ἀγκάλας τῆς Νάσως, ἀλλ' αὐτὴ κλείει πρὸ αὐτῆς τὰς ἀγκάλας
 της. Ἡ Εὐφροσύνη ὑποχωρεῖ ἀπελπισ καὶ συντετριμμένη, καὶ νεύουσα πάλιν
 χαμαί).

ΝΑΣΩ

Ἐὰν ἡ Εὐφροσύνη εἶσαι, τότε πῶς
 τὸ καθαρὸν της δὲν μὲ δείχνεις πρόσωπον,
 ὅπου τὰ χεῖλη ἄλλου δὲν προσήγγισαν
 ποτὲ ἀνδρὸς παρὰ τὰ τοῦ συζύγου της;
 Πῶς δὲν μὲ δείχνεις τὸ ἀκτινοβόλον της
 μέτωπον, ὅπου μόνοι ἀπεθέταμεν

τὸν φόρον τῆς ἀγάπης τῆς ἀγνῆς ἡμῶν
 τὰ τέκνα της κ' ἐγώ; Ἡ, ἂν δὲν εἶσαι μὲν
 ἡ Εὐφροσύνη σύ, ἀλλὰ ἐπιθυμῆς
 ὅμως τὸν ἀσπασμὸν μιᾶς μητρος, ἐλθὲ
 καὶ δεῖξέ με τί μέρος τοῦ προσώπου σου,
 τί μέρος τοῦ μετώπου εἶνε καθαρὸν
 ἀπὸ τῶν φιλημάτων τοῦ Μουχτάρ πασᾶ
 τὰ ἴχνη, διὰ νὰ σὲ ἀσπασθῶ ἐκεῖ.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Χριστιανὴ ἂν εἶσαι, τότε διατί
 δὲν μὲ φονεύεις; Φόνευσέ με κάλλιον.

ΝΑΣΩ

Δὲν εἶν' ἐδῶ ἡ κόρη μου, ὡς ἤλπισα·
 εἶνε ἡ κατοικία τοῦ Μουχτάρ πασᾶ,
 κ' ἐμβῆκα κατὰ λαῖθος. (Στρέφεται πρὸς τὴν ἔξοδον, ὅπως ἀναχω-
 ρήσῃ. Ἡ Εὐφροσύνη τρέχει βιαίως καὶ παρεμβάσα μεταξὺ τῆς Νάσως καὶ τῆς
 θύρας τῆς ἀποφράσσει τὴν ἔξοδον).

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τί; νὰ φύγῃς; ὦ,

ἀνθρώπινα ἂν ἔχῃς σπλάγχνα, κάλλιον
 ἐδῶ κ' εὐθύς θανάτωσέ με. Ἐλεος,
 μητέρα! (Ἀρπάζει καὶ βρέχει μὲ τὰ δάκρυά της τὴν χεῖρα τῆς Νάσως,
 ἣτις ἀποσιπᾷ αὐτήν).

Ἀκριθὴ μου μῆτερ, ἡμαρτον, (Πιπτεῖ γονυπετῆς
 πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Νάσως, καὶ ἀπειται ἰκετεύουσα τῶν γονάτων αὐτῆς, ἣτις
 ἀποσιπᾷται καὶ ἀφίσταται, ἐφ' ᾧ καὶ ἀνίσταται ἡ Εὐφροσύνη).

καλῶς τὸ βλέπω, θανασίμως ἡμαρτον·
 ἀλλ' ἂν τὸν τρόπον ἤξευρες, τὰ αἷτια
 τοῦ ἁμαρτήματός μου ἂν ἐγνώριζες,
 — καὶ θὰ τ' ἀκούσης ὅλ' ἀπὸ τὸ στόμα μου,
 ἀρκεῖ νὰ μείνης, νὰ μ' ἀκούσης — πιθανὸν
 νὰ μὴ μὲ ἐσυγχώρεις, ἀλλὰ βέβαια
 θὰ μ' ἐλυπεῖσο, καὶ τὴν τόσον ἄσπλαγχνον
 ἀπόφασιν αὐτὴν δὲν θὰ ἐλάμβανες

νὰ φύγης, νὰ μ' ἀφήσης μόνην, μόνην, ὦ !
 τὴν ὀρφανὴν καὶ πάλιν, μόνην κ' ἔρημον !
 Μητέρα μου, λυπήσου με ! Δὲν σὲ ζητῶ
 ἀγάπην, ὄχι. Τὸ γνωρίζω κάλλιστα,
 εἶμ' ἀναξία τῆς ἀγάπης ὄχι σοῦ,
 ἥτις τὰ πάντα δι' ἐμὲ μετὰ Θεόν,
 ἀλλ' ἀναξία τῆς ἀγάπης καὶ τιμῆς
 παντὸς ἀνθρώπου, τῆς ἐσχάτης γυναικός·
 εἶμαι ἢ χειρότερα τῶν ἀμαρτωλῶν,
 ἢ ἔνοχος ἢ πλεόν ἀξιόποινος·
 ἀλλὰ συγχώρησέ με σύ, ἀφ' οὔ κανεῖς
 δὲν θὰ μὲ συγχωρήσῃ ἄλλος — ἢ, αὐτὸ
 ἀδύνατον ἂν εἶνε, κ' εἶν' ἀδύνατον —
 λυπήσου με, λυπήσου σύ, ἀφ' οὔ κανεῖς
 ἄλλος δὲν θὰ μὲ λυπηθῇ. Μητέρα μου,
 μητέρα ! *(Γονυπετεῖ πάλιν πρὸ τῆς Νάσως.)*

ΝΑΣΩ *(πρὸς ἐαυτήν, καὶ ἔχουσα, ὡς καὶ πρότερον, κατὰ τὸ ἦμισον
 ἐστραμμένα τὰ νῶτα πρὸς τὴν Εὐφροσύνην).*

Μ' εἶν' ἀδύνατον νὰ κρατηθῶ
 πλειότερον. Ἡ ἀσθενὴς καρδία μου
 συντρίβεται. — Θεέ μου, τί ἢ δυστυχὴς
 νὰ κάμω τώρα ; *(Στραφεῖσα πρὸς τὴν Εὐφροσύνην καὶ τείνουσα πρὸς
 αὐτὴν τὰς χεῖρας.)*

Εὐφροσύνη, κόρη μου ! *(Ἡ Εὐφροσύνη ἐγεί-
 ρεται μεθ' ὀριμῆς καὶ ὀπίσκειται εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Νάσως.)*

(Καταπεταννύεται ἢ αὐλαία).

ΠΡΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

(Σκηνογραφία ἢ αὐτὴ καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης πράξεως).

ΣΚΗΝΗ Α΄.

ΧΑΝΙΦΕ, ΕΣΜΕ, ΜΕΛΕΚΑ, ΖΙΛΧΑ, ΣΑΔΗΚ ἀράπης,
 ὀδαλίκισσαι κλπ., ὅπως καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς α' πράξεως.

ΧΑΝΙΦΕ *(ἀνακειμένη ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρον, ὡς καὶ ἐν τῇ πρώτῃ
 πράξει)*

Σαδὴκ ἀράπην, ἔλαβεν ἐπιστολὴν
 ἢ ἀδελφῆ μου ἀπὸ τὸν Βελῆ πασᾶν ;

ΣΑΔΗΚ

Ἄκόμιν ὁ αὐθέντης ὁ Βελῆ πασᾶς
 εἶνε ᾗς τὸ Τεπελένι καὶ στρατολογεῖ.
 Ἡ ἀδελφὴ τῆς ἔλαβεν ἐπιστολὴν
 τῆς ὑψηλότητός του τοῦ Βελῆ πασᾶ
 ἀπὸ τὸν ταχυδρόμον τὸ ἑσπέρας χθές·
 ἀλλὰ τί περιέχει ἢ ἐπιστολὴ
 κανεῖς τῶν δὲν γνωρίζει, ὁ Ἐμὴν ἀγᾶς
 μοὶ εἶπεν ὁ συνάδελφός μου.

ΧΑΝΙΦΕ

Διατί ;

ΣΑΔΗΚ

Διότι τοῦ αὐθέντου τὴν ἐπιστολὴν
 δὲν ἤνοιξεν ἀκόμ' ἢ ὑψηλότης τῆς,
 ἢ ἀδελφῆ τῆς.

ΧΑΝΙΦΕ *(γελῶσα)*

Χά, χά, χά ! Μοναδικὴ

αὐτὴ ἢ ἀδελφὴ μου, μὰ τὴν πίστιν μου !
 Λαμβάνει γράμμα τοῦ ἀπόντος της ἀνδρός,
 καὶ δὲν ἀνοίγει νὰ ἰδῆ τί γίνεται,
 ἀλλὰ κρατεῖ τὸ γράμμα ὥρας εἴκοσι
 κλειστόν, καὶ — τί τὴν μέλει ; "Α, Ζαχρά, Ζαχρά ! (*Ὡς*
πρὸς ἐαυτὴν καὶ σοβαρώτερον)

Μὰ τὸν προφήτην ! εἶνε φρονιμώτερον
 ἀπὸ ἐμένα ἢ Ζαχρὰ αὐτή. (*Γεγονός*)

Σαδὴκ,

πήγαινε, 'ς τὸν Θεό σου, καὶ ἐνθύμισε
 τὴν ἀδελφὴν μου, ὅτι ἔφθασεν ἐχθὲς
 ἀπὸ τὸ Τεπελένι τοῦ συζύγου της
 γραφὴ στεναγμοφόρος, ἥτις τίκεται
 ὀλόκληρον ἡμέραν ἢ ταλαιπῶρος
 προσμένουσα τὴν χεῖρα τῆς κυρίας της
 τὴν ἄσπλαγχνον νὰ θραύσῃ τὰ δεσμά της. — Χά,
 χά, χά ! (*Γελά. Ὁ Σαδὴκ ἀράτης προσκυνήσας ἀποχωρεῖ ὅπως ἐξέλιθη.*
Ἡ Χανιφὲ τὸν ἀνακαλεῖ)

Σαδὴκ ἀράτη, πέρασ' ἔπειτα
 εἰς τοῦ Βεζίρη γρήγορα κ' ἐρώτησε,
 ἂν ἤλθε ταχυδρόμος τοῦ Μουχτάρ πασᾶ. (*Ὁ Σαδὴκ ἀράτης*
προσκυνήσας ἐξέρχεται).

ΣΚΗΝΗ Β.

Οἱ τῆς προλαβοῦσης σκηνῆς πλὴν τοῦ ΣΑΔΗΚ.

ΧΑΝΙΦΕ (*Ἐξακολουθοῦσα καὶ πρὸς ἐαυτὴν*)

Τί πράγμα' ἀλήθεια εἶνε ἢ Ζαχρὰ αὐτή,
 ἢ ἀδελφὴ μου ! Μ' ἔκαμε κ' ἐγέλασα,
 ποῦ εἶχα ἄπιστον νὰ γελῶ σχεδόν !
 Κοίταξε τώρα : καὶ αἱ δύο ἀδελφαί,
 καὶ ὅμως πόσον πόσον διαφέρομεν !
 Πρὸ πέντε ἐβδομάδων ἀνεχώρησε
 μετὰ στρατοῦ ἐντεῦθεν ὁ Μουχτάρ πασᾶ

κατὰ τοῦ ἀποστάτου τῆς Ἀδριανοῦ
 Τζορτζιμ πασᾶ· καὶ ὅμως μέχρι σήμερον
 ἐπιστολὴν του μίαν κἂν δὲν ἔλαβα
 ἢ δι' ἐκείνον κλαίουσα νυχθήμερον
 καὶ τικομένη σύζυγός του. Ἀκριβῶς
 πρὸ πέντε ἐβδομάδων ἀνεχώρησε
 καὶ εἰς τὸ Τεπελένι ὁ Βελῆ πασᾶ·
 ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἤλθε ταχυδρόμος του
 χωρὶς ἐπιστολὴν του καὶ πρὸς τὴν Ζαχρὰν.
 Κ' ἐκείνη ; "Ω, πολὺ τὴν μέλει διὰ τὰς
 ἐπιστολάς του ! Χαίρει, εὐθυμεῖ, γελᾷ !
 Ὅμοίως ἀπὸ ἓνα καὶ τὸν ἴδιον
 κορυδὸν βλαστάνουν δύο κλάδοι ἀδελφοί.
 Ὁ πρῶτος θάλλει καὶ ἀνθεῖ· τὸν δεύτερον
 ὁ σκόληξ τρώγει, ἕως οὔ μαραίνεται. (*Ἐγείρεται ἐκ τοῦ ἀνα-
 κλίντρον καὶ περιπατεῖ σύννος εἰς τὸν εὐρὴν θάλαμον.*)

ΖΙΛΧΑ (*εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ θαλάμου νεύουσα κατ' ἴδιαν πρὸς*
τὴν Μελέκαν καὶ ταπεινῇ τῇ φωνῇ)

Μελέκα, πῶς τὸν βλέπεις σὺ τὸν οὐρανόν ; (*βλέπουσα πρὸς*
τὰ ἔξω τοῦ παραθύρου, ἀλλ' ὑποδεικνύουσα διὰ τοῦ βλέμματος τὴν Χανιφὲν).

ΜΕΛΕΚΑ

Μοῦ φαίνεται ὠραῖος, ἂν καὶ ἦρχισαν
 κάππου καὶ κάππου νὰ προβάλλουν σύννεφα.

ΖΙΛΧΑ

Θὰ σκοτεινεῖ αἴσῃ· σὲ τὸ λέγω, κ' ἐνθυμοῦ.
 Προβλέπω τρικυμίαν. Ὅταν σύννεφα
 ἐπάνω βλέπεις, καὶ ἡ θάλασσα γελᾷ
 γαλινῶσα, τότε νὰ φοβῆσαι. —

ΜΕΛΕΚΑ

Σύ,

τί λές, Ἐσμέ ;

ΕΣΜΕ (*στρεφομένη πρὸς τὴν Μελέκαν καὶ Ζιλχὴν*)

Μελέκα, δὲν σᾶς ἤκουσα.

ΖΙΛΧΑ

Πότε, Μελέκα, ἦτο τῆς Ἐσμῆς ὁ νοῦς

μὲ μᾶς ἐδῶ, τὰ ἐρπετὰ κόσμου πεζοῦ ;
 Εἰς ἕψη ἐπλανᾶτο ὑπερνέφελα
 ἐπάνω εἰς τὸ πύχι τοῦ χατζῆ Ἀχμέδ,
 ἢ τοὺς λειμῶνας τοῦ Μποστὰν καὶ Γκιουλιστὰν
 ἢ μέλισσα ἐτρύγα ἢ φιλόπονος,
 διὰ νὰ καταρτίσῃ τὴν μελόπιτταν
 τῶν περσικῶν τῆς στίχων, δι' ὧν δωρεὰν
 τροφοδοτεῖ κηφῆνα τῶν δακρύων τῆς,
 τὸν παχουλὸν ἐκείνον νεαρὸν σοφτᾶν, *(νεύουσα μυστηριωδῶς
 πρὸς τὴν Μελέκην)*
 τὸν Ἰσμαῖλ ἐφέντην.

ΕΣΜΕ

Ἄληθέστατον,
 Ζιλχά μου. Τὰ πτηνά μου τὰ συνήθισα
 μὲ ζάχαρι καὶ μέλι, ἐπειδὴ αὐτὰ
 δὲν εἶνε σαρκοφάγα ὄρνεα, καθὼς
 ἰσχνὸς καὶ πεναλέος τις Ὀσμὰν ἀγᾶς.

ΜΕΛΕΚΑ *(καγχάζουσα πρὸς τὴν Ἐσμὴν)*Ἐσμὲ, ὠραῖα ! *(Πρὸς τὴν Ζιλχάν)*

Λίγα καὶ καλά, Ζιλχά !

Ἄλλην φορὰν νὰ μάθῃς νὰ μὴ πιάνεσαι
 μὲ ταῖς καλῖτεραίς σου.

ΖΙΛΧΑ

Ἄ, καὶ σύ, κυρὰ
 Μελέκα ; Τώρα ἤρχισα καὶ σένα. Ἄ !

ΜΕΛΕΚΑ

Ζιλχά, ν' ἀρχίσῃς. Τί θὰ εἴπῃς ; Μεταξὺ
 ἐμοῦ καὶ τῶν μυρωδικῶν μου τί χωρεῖ ;
 Οὔτε πτηνὰ τὰ τρώγουν οὔτε ὄρνεα. *(Ἰδοῦσα ἔξω τοῦ
 παραθύρου)*

Ἄλλὰ τί βλέπω ἔξω ; Μὰ τὰ κάρδαμα,
 πολλὰ μαυρίλα πλάκωσεν εἰς τοῦ Σαδῆκ
 τὰ μοῦτρα. Οὐ ! ὁ μαῦρος παραμαύρισε !
 Κακαὶ εἰδήσεις ! Ὁ Τζωρτζῆμ πασᾶς αὐτὸς

δὲν χωρατεύει, φαίνεται, ἀφ' οὔ καιρὸν
 δὲν δίδ' εἰς τὸν αὐθέντη μας Μουχτὰρ πασᾶν
 νὰ εὔρῃ τὸ χαμένον καλαμάρι του.

ΖΙΛΧΑ *(ἐμφοβὸς νεύει πρὸς τὴν Μελέκην νὰ σιωπήσῃ, ὑποδει-
 κνύουσα διὰ τοῦ βλέμματός τὴν Χανιφὴν)*

Μελέκα —

ΜΕΛΕΚΑ *(ὁμοίως)*

Δὲν ἀκούει. — Μὰ τὴν πίστιν μου,
 βρὲ σεῖς κορίτσια, ἢ ἀγάπη κρέματα
 ἀπὸ τὸ ἄστρον ὅπου γεννηθῆ κανεῖς.
 Μὲ τὸν θερμὸν τῆς ἔρωτα ἢ Χανιφὴ
 καὶ μὲ τὰ δάκρυά τῆς τί κατῶρθωσε ;
 Νὰ τὴν ἀφήσῃ ὁ Μουχτὰρ καὶ νὰ ῥιφθῆ
 εἰς τὰς ἀγκάλας ἐρωμένης.

ΕΣΜΕ

Ἔ, καὶ σύ !

Δὲν τὸ πιστεύω.

ΜΕΛΕΚΑ

Εἶνε βεβαιότατον.

Ἐν ἄσπρον ἢ Ζαχρὰ διὰ τὸν ἄνδρα τῆς
 δὲν δίδει ναί ; *(Ἡ Ζιλχά καὶ ἡ Ἐσμὴ κατανεύουσι.)*

Καὶ ὅμως ὁ Βελῆ πασᾶς
 λατρεύει τὴν Ζαχρὰν· κ' ἐν ᾧ ὁ ἄθλιος
 ὡς ἐραστῆς στενάζει πέντε μίλια
 αὐτὸς μακρόθεν, ἔχει ἄνδρα πρόσθετον
 ἐδῶ ἐκείνη.

ΖΙΛΧΑ

Ποῖον ;

ΜΕΛΕΚΑ

Ἄν μαντεύσετε ;
 Τὸν γέρον λύκον, τὸν βεζίρην !

ΕΣΜΕ *(ἐντονος καὶ ταπεινοφώνως)*

Ἐχασες
 τὰς φρένας σου, Μελέκα ; Σιωπή.

ΖΙΛΧΑ

Αὐτὰ

ποτὲ τὰ λέγουν ; Ἄ, Μελέκα ! Σιωπή·

ΕΣΜΕ

Μετὰ τοιοῦτον λόγον σου ἀνόητον
τὴν κεφαλὴν μας χάρισμα θὰ ἔχωμεν,
ἐὰν μᾶς τὴν ἀφήσουν, κ' ἔξ αἰτίας σου. *(Διαλύονται ἐπιδει-
κνύμενοι γαλήρη καὶ ἀδιαφορίαν, ἀλλὰ πράγματι ἐντρομοί. — Ὁ Σαδὴκ εἰσ-
έρχεται καὶ προσκυνεῖ βαθύτατα).*

ΣΚΗΝΗ Γ'.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς καὶ ΣΑΔΗΚ ἀράπης.

ΧΑΝΙΦΕ *(σπεύδουσα πρὸς αὐτὸν)*

Λοιπὸν ;

ΣΑΔΗΚ

Λοιπὸν εἰδήσεις ἔφθασαν καλαί,

Ἵψηλοτάτη.

ΧΑΝΙΦΕ *(μὴ δυναμένη καὶ κρούει τὴν καρδίαν της)*

Τέλος πάντων ! Δόξα σοι,

Θεέ μου ! — Λέγε, λέγε, φίλτατε Σαδὴκ !

Πρὸ πάντων δὲ εἶπέ μοι : ζῆ, εἶνε καλά ;

Τί σ' εἶπαν ;

ΣΑΔΗΚ

Ἵγυαίνει· εἶνε κάλλιστα.

ΧΑΝΙΦΕ

Καὶ ἡ ἐπιστολή του ;

ΣΑΔΗΚ

Πλήρης ἔρωτος !

ΧΑΝΙΦΕ *(μετὰ μειδιάματος ἅμα καὶ πλαστῆς ὀργῆς)*

Καὶ πόθεν τὸ γνωρίζεις, ἀδιάκριτε ;

— Ποῦ εἶνε ;

ΣΑΔΗΚ

Ποῖος ;

ΧΑΝΙΦΕ

Ποῖος ; Ἡ ἐπιστολή !

ΣΑΔΗΚ

Ἄ, ἡ ἐπιστολή ; *(γελῶν)*

Αὐτὴ — πῶς ἔγέλασα

κ' ἐγώ, Ἵψηλοτάτη ! Ἡ ἐπιστολή —

ἂν εἶνε δυνατὸν ἡ Ἵψηλότης Σας

νὰ φαντασθῆ τὸ πρᾶγμα τοῦτο ; χὰ, χὰ, χὰ ! *(ἀνακαγχάζων)*

ἐκεῖ ποῦ ἦτο μένει. Δὲν τὴν ἤνοιξεν

ἡ ἀσπλαγχνος ἀκόμη.

ΧΑΝΙΦΕ *(ὀργίλη ἀλλὰ συνέχουσα ἐαυτήν)*

Τί σὲ ἐρωτῶ,

καὶ σὺ τί ἀποκρίνεσαι, τετράποδον ;

ΣΑΔΗΚ

Περὶ τῆς Ἐνδοξότητος του τοῦ Βελῆ πασᾶ

καὶ τῆς ἐπιστολῆς του.

ΧΑΝΙΦΕ *(πιτύουσα αὐτὸν)*

Φτού, ἀνόητε !

Εἰς τοῦ Βεζίρη περὶ τοῦ αὐθέντου σου

νὰ ἐρωτήσης, ζῶν, δὲν σὲ ἔστειλα ;

ΣΑΔΗΚ

Εἰδήσεις ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν,

γνωρίζω, δὲν ὑπάρχουν.

ΧΑΝΙΦΕ

Ἄλλ' ἐρώτησες

εἰς τοῦ Βεζίρη, κάθαρμα ;

ΣΑΔΗΚ

Ἵρωτήσα.

Οὔτε εἰδήσεις ἤλθαν τοῦ Μουχτὰρ πασᾶ

οὔτε ἐπιστολαί του.

ΧΑΝΙΦΕ

Ζῶν, νὰ χαθῆς. *(Ὁ Σαδὴκ ἀράπης*

προσκυνεῖ, καὶ ὑποχωρεῖ τεταπεινωμένος εἰς τὸ ἄκρον τῆς αἰθούσης, ὅπου ἵσταται ὀρθῶς καὶ μ' ἐστιαρωμένας τὰς χεῖρας)

Ἴδου εἰς τί ἀνθρώπους ἐμπιστεύομαι !

Ἴδου τί ζῶα μ' ἔδωκαν ! (πρὸς τὰς θεραπαίνας της)

Τί στέκεσθε

αὐτοῦ σὰν μουμίαις, σεῖς ; Σὺ, πῆγαινε αὐτοῦ

νὰ φέρης μίαν λεμονάδαν. (Ἵπάγει ἡ Μελέκα νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν διαταγὴν. Πρὸς αὐτήν :)

Ὅχι σὺ,

ἀνόητη ! Μελέκα, ὄχι, εἶπα, σὺ !

Νὰ μὲ φονεύσης θέλεις μὲ τὰς ῥυπαρὰς

αὐτάς σου χεῖρας, ποῦ βρωμοῦν αἰώνια

ἀρώματα καὶ μόσχους ; — Ἄμε σὺ, Ἐσμέ !

ΕΣΜΕ (ἐξερχομένη πρὸς ἑαυτήν)

Εἶμαι τὸ θῦμα τὸ ἐξίλαστήριον. (Εἰς τὴν θύραν φαίνεται ἡ Ζωῖτσα μὲ τὸ δέμα της, προβάλλουσα τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν αἰθουσαν διὰ τοῦ καλύπτοντος τὴν θύραν παραπετάσματος, ὅπερ παραμερίζει δειλῶς διὰ τῆς χειρὸς).

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς καὶ ΖΩΙΤΣΑ

ΖΩΙΤΣΑ

Σαδὴκ ἀγᾶ, νὰ ἔμβω ; (Ἐο Σαδὴκ ἀράπης νεύει πρὸς αὐτήν κρυφίως νὰ σιωπήσῃ καὶ νὰ φύγῃ)

Μάτια μου Σαδὴκ ! (Ἐο Σαδὴκ ἀράπης ὁμοίως. Ἡ Ζωῖτσα ἐξαφανίζεται, ἀλλ' ἐνθὺς πάλιν παραμερίζει τὸ παραπέτασμα, καὶ προβαλοῦσα καλεῖ τολμηρότερον :)

Σαδὴκ ἀράπτη ! (Ἐο Σαδὴκ ὑψώνει τὴν μάστιγά του κατὰ τῆς Ζωῖτσας, ἣτις μεταβαλοῦσα ἀμέσως τόνον καὶ τρόπον λέγει :)

Μάτια μου Σαδὴκ ἀγᾶ ! (Ἐο Σαδὴκ νεύει πρὸς αὐτήν ἡμερώτερον, παριστῶν διὰ χειρονομιῶν ὅτι ἀδυνατεῖ, ὅπως ἔχουσι τὰ πράγματα, νὰ τὴν εἰσαγάγῃ, καὶ ὅτι θὰ κάμῃ καλὰ νὰ φύγῃ)

ΧΑΝΙΦΕ (ἣτις πρὸ ὀλίγον παρετήρησε τὰ παρὰ τὴν θύραν μεταξὺ τῆς Ζωῖτσας καὶ τοῦ Σαδὴκ ἀράπτη, μετ' ὀργῆς :)

Καὶ δὲν μοῦ λὲς τί κάμνεις τώρα, σὺ, ἐκεῖ ;

Τὸν караγκιόζην παίζεις σὺ αὐτοῦ ;

ΣΑΔΗΚ

Ἐγὼ

δὲν πταίω.

ΧΑΝΙΦΕ

Ποῖος εἶν' αὐτοῦ, ἀνόητε ;

ΣΑΔΗΚ

Αὐτὴ ἡ βρώμα ! (δεικνύον τὴν Ζωῖτσαν, ἣτις ἀποκρυβεῖσα κατὰ τὰς πρώτας λέξεις τῆς Χανιφῆς, προέβαλε πάλιν δειλῶς τὴν κεφαλὴν της. Ἐγείρει τὴν μάστιγα, ἣν καὶ κατευθύνει μετὰ πατάγον πρὸς τὴν Ζωῖτσαν, ἣτις ἐν ἀκαρεῖ ἐξαφανίζεται καὶ φεύγει)

Ἐεκουπίσου ἀπ' ἐδῶ !

ΧΑΝΙΦΕ

Τίς εἶνε εἰς τὴν θύραν ;

ΣΑΔΗΚ

Πάγει νὰ χαθῆ !

Τὴν ἐδιώξα τὴν βρώμα !

ΧΑΝΙΦΕ

Βρὲ ἀνόητε !

σκοπὸν νὰ μ' ἀρρώστῆσῃς ἔχεις σήμερα ;

Τίς εἶνε εἰς τὴν θύραν ; σ' ἐρωτῶ ἐγώ,

καὶ σὺ μὲ ἀποκρίνεσαι : τὴν ἐδιώξα !

Καὶ τίς, αὐθάδη, σ' ἔδωκε τὴν ἀδειαν ἀπὸ ἐδῶ νὰ διώχνης τοὺς ἀνθρώπους, ἔ ;

ΣΑΔΗΚ

Αὐτὴ ἦτο μὴ βρώμα, μὴ γκιαούρισσα !

ΧΑΝΙΦΕ

Καὶ τί σὲ μέλει ;

ΣΑΔΗΚ

Θὰ σὲ παρεζάλλιζε,

Ἵψηλοτάτη, ποῦ ἔσαι ἀδιάθετη.

ΧΑΝΙΦΕ

Ὅριστε ! μὲ τὸ τόσοννα μιλιάκι του ἔγεινε τώρα καὶ καρδιογνώστης. Μὴ χειρότερα, ναί ! — Φώναξε τὸν ἄνθρωπον !

ΣΑΔΗΚ

Ἐκείνην τώρα— ! (ποιεῖ χειρονομίαν θριαμβευτικὴν, οἷονεὶ σημαί-

νοσαν, ὅτι ἐκεῖνη δρομαία φηγοῦσα εἶνε τώρα πολὺ μακρὰν, καὶ ἐπομένως ἢ
Ἐψηλότης σας ἀπαλλαγείσα αὐτῆς, δύναται νὰ μὴ ἐνασχληται πλειότερον).

ΧΑΝΙΦΕ (παράφορος ἐκ τῆς ὀργῆς).

Νὰ τὴν εὔρης. Εἰ δὲ μὴ — ! (Ὁ Σαδὴκ
ἐπιτομος ἐξέρχεται δρομαῖος).

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς πλὴν τοῦ ΣΑΔΗΚ ἀράπῃ
καὶ ΕΣΜΕ.

(Ἡ Ἐσμέ φέρει πρὸς τὴν Χανιφὲν ποτήριον λεμονάδας, ἣν καὶ δοκιμάσασα ἡ
Χανιφὲ ἀηδιάζει, καὶ δίδει ὀλίγω).

ΧΑΝΙΦΕ

Σήμερα εἶσθε ὅλοι διὰ κρέμασμα !

Πάρε τὴν.

ΕΣΜΕ

Εἶνε — ;

ΧΑΝΙΦΕ

Σὰν τὰς διηγήσεις σου !

Ἐπὸ τὴν γλύκα τὴν πολλὴν δὲν πίνεται !

ΕΣΜΕ

Τὸ ἐναντίον ἐφοβήθ' ἢ δούλῃ τῆς.

ΧΑΝΙΦΕ

Τὰ ἐναντία παῖρνέ τα, καὶ — δρόμον ! ἦ !

ΕΣΜΕ

Νὰ κάμω ἄλλην ξεινοτέραν ;

ΧΑΝΙΦΕ

Ἦ Θεέ !

εἶπα νὰ κάμῃ ; — Ἄ ! (ποιοῦσα χειρονομίαν σημαίνουσαν νὰ φύγῃ)
μὴ τὰ ξεινίσω ἄνω !

ΣΚΗΝΗ ΣΤ΄.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς, ΣΑΔΗΚ ἀράπῃς
καὶ ΖΩΙΤΣΑ

ΖΩΙΤΣΑ (προσκυνησασα ἐπαιλημένως καὶ φιλήσασα ἐπαι-
λημένως τὰ κρόσπεδα τῶν φορεμάτων τῆς Χανιφῆς).

Κοκκῶνα μου, σουλτάνα, Χανιφὲ χανοῦμι,
τῆς Ῥούμελης διαμάντι καὶ κορῶνα μας !

ΧΑΝΙΦΕ

Γυναῖκ', ἂν ἤλθεσ νὰ μοῦ πῆς αὐτὰ ἐδῶ,
κάμνεις καλὰ νὰ φύγῃς. Λέγε καθαρὰ
τί θέλεις. Τί μὲ θέλεις ; Θέλεις τίποτε ;

ΖΩΙΤΣΑ

Σουλτάνα μου, δὲν θέλω, ὄχι, τίποτε.

Τὴν σκόνη μόνον νὰ φιλήσω ποῦ πατοῦν

τὰ πόδια τῆς σουλτάνας μου, ποῦ μ' ἔκραξε,
καὶ κατεδέχθη νὰ ἴθω μπρὸς ἔς τὰ πόδια τῆς

ἐγὼ ἢ τιποτένια, τὸ σκουλήκι ἄνω,

τὸ φρόκαλο τοῦ δρόμου, νὰ, πῶς νὰ σοῦ πῶ,

σουλτάνα μου ; ποῦ νὰ σὲ δίνει ὁ Θεὸς

ὑγείᾳ καὶ χρόνους, καὶ ν' ἀστράψῃ τὸ σπαθὶ

τοῦ πολυχρονεμένου μας Μουχτάρ πασᾶ

σ τὰ μάτια στροπελέκι τοῦ Τζορτζιμ πασᾶ

καὶ ὄλων τῶν ἐχθρῶν του, ποῦ ἔμαι, κόρη μου,

θεοφτωχῆ, καὶ ἔχω πέντε ὀρφανὰ

καὶ μόνη δίχως ἄνδρα μὲ τὴν τέχνη μου,

αὐτῆ, ποῦ τυραννοῦμαι.

ΧΑΝΙΦΕ

Τὴν ἐπάθαμε !

— Τί θέλεις, βρε γυναῖκα ;

ΖΩΙΤΣΑ

Ἄχ, σουλτάνα μου !

ΧΑΝΙΦΕ

Τὰ ἴδια ! — Ποία εἶσαι ;

ΖΩΙΤΣΑ

Νά, ἡ πράτρια

Ζωίτσα.

ΧΑΝΙΦΕ

Τέλος πάντων ! — Κ' ἡ πραγματεία σου
εἶνε τὸ δέμα τοῦτο ; (δεικνύουσα τὸ δέμα, ὅπερ ἔφερεν ὑπὸ μάλῃς
ἢ Ζωίτσα)

ΖΩΙΤΣΑ

Ναί.

ΧΑΝΙΦΕ

Καὶ τί πωλεῖς ;

ΖΩΙΤΣΑ

Διαμαντικά.

ΧΑΝΙΦΕ

Νά, βλέπεις ; ἐννοούμεθα

ὠραῖα !

ΖΩΙΤΣΑ

Τώρα πλεῖα τὸ ἐκατάλαβα,
σουλτάνα μου. Νά, λίγα λόγια !

ΧΑΝΙΦΕ

Δεῖξέ τα,

ΖΩΙΤΣΑ

Τὰ λίγα λόγια ;

ΧΑΝΙΦΕ

Οὐφ !

ΖΩΙΤΣΑ

"Α ! Τὰ διαμαντικά,

ἔ ;

ΧΑΝΙΦΕ

Καὶ τὰ δηλό.

ΖΩΙΤΣΑ (λύει τὸ δέμα τῆς καὶ τὸ θέτει πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Χανιφῆς. Ἐξ αὐτῶν ἀποχωρίζει μέρος τι, ὅπερ δεικνύουσα πρὸς τὴν Χανιφὴν λέγει :)

Αὐτὰ γιὰ τὴν Σουλτάνα μου
δὲν κάνουν· μόνον δῶρα 'ς τοὺς ἀνθρώπους τῆς.

ΧΑΝΙΦΕ

Δὲν εἶνε τοῦτο ἔργον σου.

ΖΩΙΤΣΑ

Μὲ συμπαθῆς. (Ἡ Χανιφὴ ἀνα-
διφᾷ τὰ ἐν τῷ δέματι πολύτιμα ἀντικείμενα. Αἰφνης τὸ βλέμμα τῆς ἐλκύει δακτυ-
λιδίων τι, ὅπερ ἀρπάζει, βλέπει, καὶ ἐμβaloῦσα κρανητὴν, ἐγείρεται ὀρθία. Ἀλλὰ
μὴ δυναμένη νὰ σταθῇ, ἀναπίπτει εἰς τὸ ἀνάκλιτρον ἐλιγοδρανῆς. Ἡ θεραπεία
τῆς συγκεντροῦνται περὶ αὐτήν. Συγκλήνησις γενική)

ΧΑΝΙΦΕ

Λίγον νερόν ! (Ἡ Σαδὴκ ἀράτης τρέχει ἐν σπουδῇ μετὰ τῆς Ζιλχᾶς,
ἥτις καὶ ἀμέσως προσφέρει τὸ αἰτηθὲν ὕδωρ. Ἡ Χανιφὴ πίνει)

Θεέ μου ! — Ἡουχάσατε.

Εἶμαι καλά· δὲν ἔχω πλέον τίποτε. (Μετὰ προσποιητῆς ἀδια-
φορίας)

Καὶ τούτη ἡ καυμένη θὰ ἐτρόμαξε.

Πῶς εἶπες τὸ ὄνομά σου ; — "Α, Ζωίτσα, ναί.

Τὸ δακτυλίδι τοῦτο πόσα τὸ πωλεῖς,

Ζωίτσα ;

ΖΩΙΤΣΑ

Πῶς, ὦ, πῶς μὲ κακοφαίνεται !

Δὲν εἶν' αὐτὸ γιὰ πουλῆμα, σουλτάνα μου.

ΧΑΝΙΦΕ

Γιατί ;

ΖΩΙΤΣΑ

Γιατί τὸ ἔχω γιὰ ἐνέχυρο.

Θὰ τ' ἀμαχέσω γιὰ παράδες δανεικούς,
κατάλαβες, σουλτάνα μου ;

ΧΑΝΙΦΕ

Κατάλαβα.

Καὶ τίνος εἶνε ;

ΖΩΙΤΣΑ

Εἶνε ἀπ' ἀρχοντικό,
μεγάλο σπίτι· κ' ἐπειδὴς τὰ ἔφεραν
στενὰ ἀπὸ παράδες, μοῦ τὸ ἔδωκαν
νὰ τ' ἀμαχέψω πουθενὰ λίγον καιρὸ
γιὰ δανεικά.

ΧΑΝΙΦΕ

Ἄπὸ μεγάλο σπίτι, ἔ;
καὶ πλούσιον;

ΖΩΙΤΣΑ

Καὶ πλούσιο, σουλτάνα μου.

ΧΑΝΙΦΕ

Πλούσιοι ἀφ' οὗ εἶνε, πῶς δανείζονται;

ΖΩΙΤΣΑ

Ὁ νοικοκύρις λείπει.

ΧΑΝΙΦΕ

Ποῦ;

ΖΩΙΤΣΑ

Ἐς τὴν ξενιτειά.

Καὶ ὁ νοικοκύρις ὅταν λείψῃ, κλάψῃ τα.
Τί θὰ σοῦ κάμῃ μὰ γυναῖκα; Ἐπειτα
τὸ σπίτι τοῦτο κάνει ψυχικά πολλά,
γιατί ἔνε ψυχικάρα ἢ νοικοκυρά,
καὶ ἀπ' τὰ ψυχικά τους τὰ ἔφεραν στενά.
Φεύγ' ἢ δὲν φεύγει ὁ παρὰς, σουλτάνα μου;

ΧΑΝΙΦΕ

Ἐ, βέβαια, Ζωίτσα. (*ἀδιαφόρως*)

Καὶ ποῖα εἶν' αὐτή;

ΖΩΙΤΣΑ

Σουλτάνα μου, γνωρίζεις πῶς δὲν λέγονται
αὐτά.

ΧΑΝΙΦΕ

Γιατί;

Τὸ ἔχει ἔτσ' ἢ τέχνη μας.
Ἐπειτα, βλέπεις, δὲν τὸ καταδέχονται
αὐτὰ τὰ σπίτια ἔξω ν' ἀκουσθῇ ποτε
ἔς τὸν κόσμον, πῶς δὲν ἔχουν καὶ δανείζονται.

ΧΑΝΙΦΕ

Σὲ μένα δὲν πειράζει.

ΖΩΙΤΣΑ

Θές, σουλτάνα μου,
νὰ χάσω τὸ ψωμί μου ἢ θεόφτωχον,
ἐγὼ καὶ τ' ἀρφανά μου; Εἶν' ἀδύνατον.

ΧΑΝΙΦΕ (*μετ' ὀργῆς πρὸς τὸν Σαδῆκ*)

Σαδῆκ ἀράπν, πὰρ' αὐτὴν τὴν κλέπτριαν,
καὶ πῆγανέ τιν ἔς τὸν Ταχῆρ ἀμπάζ εὐθύς.
Αὐτὸ τὸ δακτυλίδ', εἶπέ τον, ἔκλειψε,
καὶ ἢ νὰ μαρτυρήσῃ τίς τῆς τό ἔδωκεν,
ἂν ὄντως τῆς ἐδόθη, ἢ ἔς τὰ σίδερα
ἀμέσως νὰ τὴν ῥίψῃ. Εἶνε κλέπτρια!

ΖΩΙΤΣΑ (*ἐντρομος*)

Χριστὲ καὶ Παναγία μου! — Σουλτάνα μου,
σὲ μένα τέτοιο ἄδικο, τέτοι' ἀβανιά;

ΧΑΝΙΦΕ

Τὸ δακτυλίδι τοῦτο εἶνε κλειψιμῆ!

ΖΩΙΤΣΑ (*προσιπτιουσα ἔνδακρον πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Χανιφῆς*)

Ἄπ' τὸν Θεό, σουλτάνα, καὶ ἔς τὰ χέρια σου!
Ἐγὼ νὰ κλέψω, ποῦ ποτὲ δὲν βρέθηκε
τριάντα χρόνια τώρα ποῦ παιδεύομαι
ἔς τὴν τέχνη ἕνας νὰ μοῦ πῆ τέτοι' ἄδικο,
ποῦ, ἂν σὲ λέγω ψεύματα, τὰ κρέατα
νὰ φάγω τῶν παιδιῶν μου μὲ τὰ δόντια μου,
σουλτάνα μου!

ΧΑΝΙΦΕ

Ἡ λέγεις ποῖος σὲ τό ἔδωκε,

κυρά Ζωίτσα, ἢ θὰ πᾶς 'ς τὰ σίδερα

ΖΩΙΤΣΑ (*ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ καὶ θλίψει*)

Χριστέ μου, τί νὰ κάμω ;

ΧΑΝΙΦΕ

"Αν δὲν τό 'κλειψες,
νὰ μαρτυρήσης ποιὸς σοῦ τό 'δωκεν αὐτό.
Δὲν βλάπτει ἡ ἀλήθεια.

ΖΩΙΤΣΑ

Ναί, σουλτάνα μου,
αὐτὸ ποῦ λὲς εἶνε σωστό· μὰ ἔλα ποῦ
τὸ ἔχω σὲ ντροπή μου. "Επειτα χαλνᾷ
κ' ἡ τέχνη, ποῦ τὸ θέλει ἔτσι. "Υστερα
πῶς θὲς νὰ βγάλω τὸ ψωμί μου, κόρη μου ;

ΧΑΝΙΦΕ (*μετ' ὀργῆς*)

"Α, πεισματάρρα, βρώμα ! νὰ σὲ δεῖξω 'γώ !

Σαδὴκ ἀράπη, εἰς τὰ σίδερα ! Εὐθύς ! (*Ο Σαδὴκ ἀράπης προσ-
τρέχει ἐπὶ τούτῳ πρὸς τὴν Ζωίτσαν)

ΖΩΙΤΣΑ (*ἐντρομος*)

Τὸ μαρτυρῶ.

ΧΑΝΙΦΕ

'Αμέσως.

ΖΩΙΤΣΑ

Ναί, ἀμέσως, νά !

ΧΑΝΙΦΕ (*νεύουσα πρὸς τὸν Σαδὴκ ν' ἀπομακρυνθῆ*)

Τὸ δαχτυλίδι τοῦτο ποιὸς σοῦ τό 'δωκε ;
ποιός ;

ΖΩΙΤΣΑ

"Η κυρά Φροσύνη !

ΧΑΝΙΦΕ (*ἀναπηδᾷ αἰφνιδίως καὶ ἐκβάλλει κρανητὴν ἀγρίας χαρᾶς*)

Μέγας ὁ Θεός ! (*Συνελθοῦσα ἐξακο-*

λουθεῖ μετὰ προσποιητῆς ἡμερότητας καὶ ἀδιαφορίας)

Σαδὴκ, καὶ σεῖς κορίτσια, τὴν ἀκούσατε ; (*πρὸς τὴν Ζωίτσαν*.)

Ποιός ;

ΖΩΙΤΣΑ

"Η κυρά Φροσύνη.

ΧΑΝΙΦΕ

Ποῦ ὁ ἄνδρας τῆς
ὁ κύρ Δημήτρις λείπει εἰς τὴν Βενετιά
ἐδῶ καὶ τρία χρόνια ;

ΖΩΙΤΣΑ

Ναί.

ΧΑΝΙΦΕ

Ποῦ ἔχει δὲ
παιδιὰ καὶ παραμάν' ἀπὸ τὸ Χόρμοβον ;
Τὴν λέγουν Νάσων. "Οχι ;

ΖΩΙΤΣΑ

Ναί, σουλτάνα μου. (*Πρὸς
ἐαυτήν*)

Θεέ μου ! ὅλα τὰ γνωρίζει. Συμφορά !

ΧΑΝΙΦΕ

Ποῦ ἔχει τὸν Δεσπότην τῆς Λαρίσσης θεῖόν ;
Εἶνε σωστά αὐτά, ἢ εἶνε ψεύματα ;

ΖΩΙΤΣΑ

"Όλα σωστά, ἀλήθεια. (*πρὸς ἐαυτήν*)

Δυστυχία μου !

ΧΑΝΙΦΕ (*περιπατοῦσα ἐν βίᾳ καὶ πλήρης ἀκαθέκτου χαρᾶς καὶ
ὀργῆς*)

"Α, εἶνε μέγας ὁ Θεὸς καὶ δίκαιος !

"Α, ὁ Θεός, ἐκεῖνος μὲ ἐφώτισε
νὰ τὴν φωνάξω ! "Εχιδνα κακοποιέ !
ἀπὸ τὴν φωλεάν σου σ' ἐξετρύπωσα,
σὲ βλέπω τώρα, καί, — ζῆ ὁ Θεός μου, ζῆ ! —
θὰ σὲ καταπατήσω, καὶ τὴν κεφαλὴν,
τὴν ἰσοβόλον κεφαλὴν σου μὲ αὐτὴν
τὴν πτέρναν μου θὰ τὴν συντρίψω ! — "Η κυρά,

κυρά Φροσύνη, ἡ ἐνάρετος γυνή,
ἡ εὐσεβής, ἡ ἐλεήμων, (*πλησιάσασα πρὸς τὸ οὖς τῆς Ζωΐτσας,*
ἀλλ' ἐντόνωσ και ἡχηρῶς)

ἡ αἰσχροά,

ἡ μοιχαλῖς! (*Πρὸς τὴν θεραπείαν τῆς*)

Τὸ ὑπεθέτατε ποτέ;

Ἴδου τὸ δακτυλίδιον τοῦ γάμου μου,
τὸ δακτυλίδι ποῦ φοροῦσε πάντοτε
ὁ σύζυγός μου, ὁ Μουχτάρ πασᾶς, ἔς αὐτὸ
τὸ δάκτυλόν του, καὶ ποτὲ δὲν τοῦ ἔλειπε.

ΖΩΙΤΣΑ (*πρὸς ἐαυτήν*)

Θεέ μου! τί ἀκούω; τώρα ἐννοῶ
τί τρέχει. Δυστυχία μου! ὁ Σατανᾶς
μὲ ἔσπρωξε νὰ ἔλθω ἐδῶ σήμερα;
Καλύτερα νὰ κόβγονταν τὰ πόδια μου!

ΧΑΝΙΦΕ

Τὸ δακτυλίδι, ναί, ὅπου μὴ βλέπουσα
πρὸ τινος εἰς τὴν χεῖρα τοῦ συζύγου μου
εἰς μάτην ἀνεζήτησα ἐδῶ κ' ἐκεῖ,
καὶ διὰ τὸ ὁποῖον τόσα δάκρυα
καὶ σεῖς, πτωχὰ κοράσια, ἐχύσατε.
Πλὴν δι' ἐκεῖνα σήμερον τὰ δάκρυα
θ' ἀποξηνωθῆτε, ναί. Ἐλᾶτ' ἐδῶ.

Ἐσμέ, αὐτό, Μελέκα, λάβε τοῦτο, καὶ

Ζιλιχὰ σύ, λάβε τοῦτο. Νὰ καὶ σύ, Σαδῆκ. (*Ὅλοι προσέρ-
χονται κατὰ σειρὰν καὶ λαμβάνοντες τὰ ἐκ τοῦ δέματος τῆς Ζωΐτσας προσφερόμενα
παρὰ τῆς Χανιφῆς δῶρα, φιλοῦσι μετὰ σεβασμοῦ τὴν χεῖρά τῆς*)

Αὐτὰ ποῦ μένουν, χάρισμά σου, προάτρια!

ΖΩΙΤΣΑ (*προσπίπτονσα εἰς τοὺς πόδας τῆς καὶ φιλοῦσα τὰ κορ-
σπεδα τοῦ ἱματίου τῆς*).

Σουλτάνα μου καλή μου, ἄγγελε Θεοῦ,
κατὰ τὴν καλλοσύνη καὶ τὴν γνώμην σου
νὰ σὲ καλοκαρδίῃ πάντα ὁ Θεός.

ΧΑΝΙΦΕ

Τί κάμνουν ὅλα, ἔξω ἀπὸ τοῦτο δῶ,

ποῦ ἔνε δικόν μου;

ΖΩΙΤΣΑ

Χιλιάδες δεκαῆξ.

ΧΑΝΙΦΕ (*πρὸς τὸν Σαδῆκ*)

Νὰ τὰ πληρώσης ὅλα. (*Πρὸς τὴν Ζωΐτσαν*)

Σύ, Ζωΐτσα, δῶ

θὰ μείνης ἕως αὔριον, καὶ ἔπειτα
πνγαίνεις εἰς τὸ σπίτι σου. (*Πρὸς τὸν Σαδῆκ*)

Εἰς τὴν Ζαχρὰν

τὴν ἀδελφὴν μου ὑπαγε εὐθύς, Σαδῆκ,
κ' εἶπέ την, ὅτι τὴν προσμένω παρευθύς.

Στιγμὴν νὰ μὴν ἀργήσῃ, κατεπεΐγουσαν

διότι ἔχω χρεῖαν τῆς, καὶ ἔπειτα

εὐθύς νὰ ὀδηγήσῃς ἔσο ἔτοιμος,

Σαδῆκ, εἰς τοῦ Βεζίρη τὴν Ζαχρὰν κ' ἐμέ. (*Ὁ Σαδῆκ ἀρά-
της προσκυνεῖ καὶ ἐξέρχεται*)

(ΜΕΤΑΣΚΕΥΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ)

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

(Αἰθούσα τοῦ Βεζίρη. Ὁ Ἀλῆς κάθηται εἰς τὸ ἄκρον διβανίου
περιθέοντος τοὺς τρεῖς τοίχους τῆς αἰθούσης. Εἰς τὸ ἀπέ-
ναντι ἄκρον τοῦ διβανίου κάθηται γονατιστὸς ὁ Διβὰν ἐφέν-
της, ἔχων ἐνώπιόν του μικρὸν γραφεῖον ἐν ὀχήματι κιβω-
τίου, ἐφ' οὗ κεῖνται τὰ πρὸς γραφὴν χρεῖῶδιν καὶ χάρτης,
γράφων δέ, ὁσάκις διαταχθῆ, ἐπὶ χάρτου, ὃν ἐπιστηρίζει ἐπὶ
τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς. Παρὰ τὸν ἀπέναντι τοῖχον τῆς αἰθού-
σης καὶ πλαγίως τῆς θύρας, κεκαλυμμένης μὲ παραπέτασμα,
ἴστανται ὄρθοι καὶ μ' ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας, διάφοροι
ἀξιωματικοί, Ἀλβανοὶ καὶ Ἕλληνες, ἐν οἷς καὶ ὁ Μάνθος. Ὁ
Ἀλῆς καπνίζει ναργιλὲν ἀδαμαντοκόλντον).

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ, ΜΑΝΘΟΣ, ΤΑΧΗΡ ΑΜΠΑΖ
καὶ οἱ λοιποί.

ΑΛΗΣ

Γραμματικέ, τί νέα;

ΜΑΝΘΟΣ (προσκυνεῖ ἑδαφιαίως, προχωρεῖ βήματά τινα πρὸ τῶν λοιπῶν, προσκυνεῖ πάλιν ἑδαφιαίως καὶ λέγει :)

Εἰς τὸ κράτος σου
ἔδῶ τί νέα θέλεις, Ὑψηλότατε ;

ΑΛΗΣ

Πῶς, μωρὲ Μάνθο ;

ΜΑΝΘΟΣ

Νέα γίνονται ἀλλοῦ·
ἀλλ' εἰς τὰς χώρας, ὅπου ἐξαπλώνεται
τοῦ κραταιοῦ βεζίρη ἢ σκιά, ἐκεῖ
οἱ ὀρισμοὶ του μόνον νέα γίνονται.

ΑΛΗΣ (σειῶν τὴν κεφαλὴν)

Λάθος τὸ εἶπες, Μάνθο. Οἱ Ῥωμαῖοι σεῖς
μὲ τὰ πολλά σας γράμματα ποτὲ Θεοῦ
πρόσωπον δὲν θὰ δῆτε. Τί' νε ἢ σκιά
ἐνὸς βεζίρη, ὅταν λείψῃ τοῦ Θεοῦ
τὸ φῶς ἀπὸ τὸν κόσμον ;

ΜΑΝΘΟΣ (ταπεινοφώνως καὶ πρὸς ἑαυτὸν)

Σήμερον φύσῃ
θεοσεβείας ἄνεμος.

ΑΛΗΣ

Κάμνω ἕκ ἐγὼ
ἕς τὸν κόσμον νέα, πλὴν τὰ μεγαλύτερα
κάμνει ἐκεῖνος ἀπὸ πάνω. (δεικνύει τὸν οὐρανόν)

Σήμερα

ἐγὼ ὡς τώρα τὴν ζωὴν δὲν ἔκοψα
ἀνθρώπου· ἀλλ' εἶπέ με, εἶσαι βέβαιος
ὅτι ἀνθρώπου τὴν ζωὴν δὲν ἔκοψε
κ' ἐκεῖνος κάπου ; Δὲν ἀπέθανε κανεὶς ;

ΜΑΝΘΟΣ

Πῶς ὄχι ; Πρὸ ὀλίγου ἀπεβίωσεν
ὁ Μετσοβίτης κύρ Ἀλέξις Χαραμῆς.

ΑΛΗΣ (Μετὰ τόνου φωνῆς τεκμηριούσης αὐξάνον βαθμηδὸν τὸ ἐνδιαφέρον του)

Εἶχε παιδιά, γυναῖκα ;

ΜΑΝΘΟΣ

Οἰκογένειαν
μεγάλην, θυγατέρας διὰ γάμον.

ΑΛΗΣ (μετὰ βαθείας θλίψεως)

ᾠ

τὸν δυστυχή ! (Ζωηρότερον καὶ μετ' ἐνδιαφέροντος).

Καὶ εἶχε, μωρὲ Μάνθο, ἔ ;

ΜΑΝΘΟΣ

Βεζίρη μου — (καθ' ἑαυτὸν)

Ἄφρων ἐγώ, τί ἔπραξα ;

ΑΛΗΣ

Νομίζω, ψιθυρίζεις κάτι, Μάνθο μου·
νομίζω κάτι ἔπαθεν ἢ γλῶσσά σου,
Μάνθο μου, καί, νομίζω, εἰς τὴν γλῶσσά σου
θὰ χρειασθῇ ἐγχείρησις, κύρ Μάνθο μου !

ΜΑΝΘΟΣ (μετὰ προσποιητῆς ἀταραξίας καὶ ἀφελείας).

Τίποτε. — Μὲ τὸν νοῦν μου ἐλογάριαζα
τί ἔμπορεῖ νὰ ἔχη. Εὐρηκα λοιπὸν
ἐπάνω κάτω διακόσια πουγγιά.

ΑΛΗΣ

Τότε λοιπὸν θὰ εἶνε, Μάνθο, πλούσιος ;

ΜΑΝΘΟΣ

Ἔ, ἀρκετά.

ΑΛΗΣ

Εὐλογημένη ἀνθρώπε,
μοῦ ἔκοψες τώρα ὅλην τὴν διάθεσιν.
Πολὺ τὸν ἐλυπήθην τὸν κύρ Χαραμῆν.
Ἦμεθα φίλοι, εἶχαμεν ἀδελφικὴν
ἀγάπην μεταξύ μας. Πῶς μ' ἠγάπα, πῶς !
ὡσάν παιδί του ! Εἰς τὴν διαθήκην του

μ' ἔκαμε κληρονόμον του. Ὁ ἴδιος
ἔσχάτως μου τὸ εἶπε. (Πρὸς τὸν διευθυντὴν τῆς ἀστυνομίας Ταχῆρ
ἀμπάζ).

Πήγαινε, Ταχῆρ,
καὶ σφράγισε τὸν οἶκον τοῦ κύρ Χαραμῆ,
καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχει. Εἶνε τοῦ λοιποῦ
ὅλα δικά μου. Ὅ,τι καὶ ἂν χρειασθῆ
εἰς τὴν θανὴν του τώρα, καὶ μετέπειτα
εἰς τὰ μνημόσυνά του, ὅλα τακτικά
εἰπέ νὰ τὰ φροντίζ' ἡ κυρ' Ἀλέξαινα,
γιατὶ ὁ μακαρίτης ἦταν τοῦ Ἀλῆ
ψυχοπατέρας. (Ὁ Ταχῆρ ἀμπάζ προσκυνεῖ ἑδαφιαίως καὶ ἐξέσχεται).
Θεὸς συγχωρέσῃ των! (πρὸς τὸν Μάνθο)
— Αὐτοῦ τί ἔχεις; λέγε.

ΜΑΝΘΟΣ (ἀποσπῶν ἐκ τῆς δέσμης τῶν χαρτίων, ἦν κρατεῖ, ἐν ἔργα-
ρον, καὶ ἀναγινώσκει).

Ἄπ' τὰ Σάλωνα

οἱ μπένδες μᾶς γράφουν τὰ ἐξῆς: «Ἡμεῖς
οἱ εὐσεβάστως ὑποσημειούμενοι
μικροὶ μεγάλοι τῶν Σαλώνων κάτοικοι —

ΑΛΗΣ

Εἰπέ μου μὲ τὸ στόμα, Μάνθο. Τί ζητοῦν;

ΜΑΝΘΟΣ

Εἶνε πολὺ αὐθάδης ἡ ἀναφορά.

ΑΛΗΣ

Ἄς εἶνε. Λέγε.

ΜΑΝΘΟΣ

Λέγουν τὸν ἐμφύλιον
πόλεμον τῶν Σαλώνων πῶς ὁ ἴδιος
βεζιρὸς ὑπεκίνησεν.

ΑΛΗΣ

Ὦχ! Τούρκικα

κεφάλαια! — Ἔ;

ΜΑΝΘΟΣ

Καὶ ὅτι, ἀφ' οὔ ἔσφαξε

τοὺς μπένδες ὁ ὄχλος, καὶ τοὺς οἴκους των
κατέκαυσε καὶ ἐλαφυραγώγησε,
τοὺς πρωταίτιους τῆς ὀχλαγωγίας σὺ
ἐκρέμασες —

ΑΛΗΣ

Καὶ ἀπαιδεύτους ἔπρεπε
ν' ἀφήσω τοὺς ἀντάρτας; — Ἔ;

ΜΑΝΘΟΣ

καὶ ἔλαβες

τὰ λάφυρά των.

ΑΛΗΣ

μὲ τὸν νόμον σύμφωνα.

ΜΑΝΘΟΣ

Ἄλλ' ὅ,τι τοὺς ἐλύπησε κατάκαρδα,
οἱ ὑπογεγραμμένοι λέγουν μπένδες,
εἶνε τὸ ὅτι ἔστειλες ἔς τὰ Σάλωνα
νὰ κυβερνήσῃ τοὺς πιστοὺς Ὀθωμανοὺς
ὡς βοεβόδαν τὸν παππᾶ Λουκᾶν.

ΑΛΗΣ

Καὶ τί;

δὲν τοὺς ἀρέσει ὁ παππᾶς; Καλὰ λοιπόν,
τοὺς στέλλω τότε μίαν δούλαν ἀπὸ τὸ
χαρέμι μου. (πρὸς τὸν Διβᾶν ἐφέντην)

Διβᾶν ἐφέντην, γράψε το. (Ὁ Διβᾶν ἐφέντης λαμ-
βάνει ἐκ τοῦ πρὸ αὐτοῦ μικροῦ γραφείου χάριτην καὶ κάλαμον καὶ γράφει ἐπὶ
τῆς χειρός)

Ἄς τοὺς γλυτώσουν τώρα οἱ Σουλιώταις τους,
οἱ φίλοι τους. Τὸ αἷμα ποταμοὺς ἐγὼ
νὰ χύσω τῶν παιδιῶν μου, τῶν παλληκαριῶν,
ποῦ ἔνε τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς μου, καὶ γιατί;
τὸ Σούλι γὰρ νὰ βάλω μὴ ἔς τὸ χέρι μου,
καὶ νὰ γλυτώσω τοὺς Σουλιώταις, ποῦ καὶ αὐτοὶ
εἶνε παιδιὰ μου καὶ αὐτοὶ νὰ βοηθοῦν
κρυφίως τοὺς Σουλιώταις, ὅπου ἔπρεπε,

ἄν τὸ καλὸ τους ἤθελαν, ὡς φίλοι τους,
 νὰ τοὺς παρακινήσουν νὰ παραδοθοῦν
 ἔς τὸ ἑλεός μου μίαν ὥρ' ἀρχίτερα!
 Αὐτά, νὰ τὸ ἠξεύρης, καὶ χειρότερα
 ἀκόμη ἀπ' αὐτὰ θὰ πάθουν ὅλοι τους,
 ὅλοι αὐτοὶ οἱ ξιπασμένοι μπένδες,
 ὅσοι κεφάλι σήκωσαν, καὶ ἔς τοὺς ἐχθροὺς
 δίδουν κρυφὰ βοήθειαν, καὶ μάλιστα
 ὁ φίλος μου ἐκείνος ὁ συμπέθερος,
 ὁ Ἰμπραήμ πασᾶς! Εἶδες ἔς τὸ Δέλβινον
 ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς; Φρόνιμος ἄνθρωπος·
 εἶδε τὸ λάθος ποῦ ἴσφαλε καὶ ἔκαμε,
 καὶ τοὺς ὀμήρους εὐμορφα τῶν Σουλτιωτῶν
 μοῦ παραδίδει. — Μὰ αὐτοὶ οἱ ὄμηροι
 τί ἔγειναν, ἀλήθεια; Ὁ Ταχῆρ Ἀμπάζ
 ποῦ εἶνε; Νὰ ἴθι. *(Εἰς ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἀξιωματικῶν ἐξερχεται*

διὰ τῆς θύρας ἐν σπουδῇ. — Πρὸς τὸν Μάνθον).

Ἔχεις ἄλλο τίποτε;

ΜΑΝΘΟΣ

Ὁ πρόεδρος τῆς νέας ὀμοσπονδικῆς
 δημοκρατίας βοεβόδας Ἀβδουλλάχ —

ΑΛΗΣ

Πῶ, πῶ, Τουρκιὰ καὶ μένη, ποῦ κατάντησες,
 καὶ ποῦ θὰ καταντήσης; Τὰ ἀκοῦς αὐτὰ
 τοῦ λόγου σου, Διβάν ἐφέντη; Ἄς ἐλθοῦν
 τὰ κατορθώματά τους τοῦ Σουλτάνου μας
 οἱ σύμβουλοι νὰ καμαρώσουν, μάλιστα
 ἐκείνος ὁ κεφάλας, ὁ ἀγαπητὸς
 τῆς Βαλιδὲ Σουλτάνας, ὁ Γιουσούφ μπενς!
 Γιατὶ τέτοια κεφάλια ὄταν δίπλα του
 γιὰ συμβουλάτοράς του ἔχει, καὶ αὐτὸς
 τί νὰ σοῦ κάμη ὁ καὶ μένος — ὁ Θεὸς
 νὰ τὸν πολυχρονάη! — ὁ Σουλτάνος μας;
 Δὲν κυβερνᾷ ἔς τὴν πόλι ὁ Σουλτάν Σελίμ

τὴν σήμερον ἡμέραν, μόνον κυβερνᾷ
 τῆς Μοσχολιᾶς ὁ Τσάρος κ' Ἰμπεράτορας,
 ὁ καρὰ Παῦλος — ἔς τὴν ψυχὴ τ' ἀνάθεμα
 καὶ εἰς τὴν γενεά του, ναί! — Ἀκοῦς ἐκεῖ;
 δημοκρατία ἔς τὴν Τουρκιά, ἔς τὸν τόπο μου,
 ἔς τὰ πόδια μου μπροστά, μέσα ἔς τὴν μῦτι μου!
 Δημοκρατία, λέγει, ποῦ; ἔς τὴν Βόνιτσα,
 τὴν Πρέβεζα, τὴν Πάργα καὶ τὸ Βουθρωτόν!
 Μὰ τὴν δημοκρατία, σὰν τὴν ἀγαπᾷ
 τόσον πολὺ ὁ φίλος μας ὁ Μόσκοβος,
 πῶς δὲν τὴν κάμνει μέσα εἰς τὸν τόπο του;
 μάλιστα νὰ φωνάξῃ καὶ τὸν στρατηγὸν
 τὸν Μποναπάρτε ἀπ' τὴν Φράντσα, νὰ γενῆ
 σωστὸ τὸ πράγμα; — Ἄχ, δὲν πταί' εἰς ὄλ' αὐτὰ
 ἄλλος κανεῖς παρὰ ἐκείνος ὁ Γιουσούφ!
 — Ἄς εἶνε δά. Λοιπὸν; ὁ βοεβόδας τί
 μᾶς γράφει τῆς ψωροδημοκρατίας μας,
 ὁ Μποναπάρτε-Ἀμπδουλλάχ μπενς; Χά, χά! *(ἀνακαγχάσει)*

ΜΑΝΘΟΣ

Μὲ τὰς διαταγὰς του, λέγει, σύμφωνα
 καὶ τὰς συνθήκας ποῦ ὁ Τσάρος ἔκαμε
 μὲ τὸ Δεβλέτι, νὰ τοῦ παραδώσωμεν
 ζητεῖ τὸ Βουθρωτόν.

ΑΛΗΣ

Αὐτὸ δὲν γίνεται,

καὶ ἄς τὸ βγάλη ἀπ' τὸν νοῦ του. — Γράψε του,
 διβάν ἐφέντη, πῶς ἐγὼ θ' ἀγρικηθῶ
 μὲ τὸ Διβάνι γι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν. *(Ὁ Διβάν ἐφέντης*
ἀναλαβὼν χάριτην καὶ κάλαμον γράφει)

— Τί νέα, Μάνθο, ἔχομεν ἀπ' τ' Ἀγραφα;

ΜΑΝΘΟΣ

Βεζίρη μου, τὰ ὅσ' ἀκούσῃ εἶχαμεν
 ἐσχάτως, ὅλα ἐπιβεβαιώνονται.
 Μακροθανάσης, Μακροπούλιος, ὁ Σταθάς,

ὁ Ζῆδρος, ὅλοι τέλος οἱ ἀρματολοὶ
ἐτραβήξαν μαζί με τὸν Παληόπουλον.

ΑΛΗΣ

Καὶ τ' ἄλλο, πῶς 'ς τοῦ Μπουκουβάλλα τάχατες
τὸν τόπ' ὁ Θύμιος ὁ Βλαχάβας ἔμπηκε,
εἶνε ἀλήθεια ;

ΜΑΝΘΟΣ

Μάλιστα, βεζίρη μου.

ΑΛΗΣ

Τό 'λπιζες, μωρὲ Μάνθο, τέτοια προδοσιὰ
ἐμένα νὰ μοῦ κάμη τὸ Παληόπουλο,
ὅπου ψωμὶ κι' ἀλάτι φάγαμε μαζί,
ποῦ καὶ ἀπ' ἀδελφὸ μου πλεῖδὸ καλύτερα
τὸν εἶχ' ἀκόμα ; Γιατί, Μάνθο μου, αὐτὸ
τ' ἄδικο νὰ μοῦ κάμη ὁ Παληόπουλος ;

ΜΑΝΘΟΣ

Βεζίρη μου, ὁ ἴδιος καλύτερα
γνωρίζεις τὴν αἰτίαν. Καὶ καλὰ αὐτὸς
ἐπίστευσε τὸ πῶς ἡ Ὑψηλότης σου
ἔβαλε τάχα καὶ ἐδολοφόνησαν
'ς τὸ Μακρυνόρος τὸν γνωστόν σου ἀδελφὸν
τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀναγνώστην Καναβόν,
καὶ πῶς τὰ ἴδια θὰ ἐπάθαινε κι' αὐτός,
ἂν ἔμενε κοντά σου, ὡς τὰ ὕστερα.

ΑΛΗΣ

Τί λόγια, μωρὲ Μάνθο, εἶν' αὐτὰ ποῦ λές ;
Νὰ βάλω νὰ σκοτώσουν 'γὼ τὸν Καναβό,
ἔ ; τὸν γραμματικὸ μου, τὸ παιδί μου, ἔ ;
ὅποῦ τὸν εἶχα, Μάνθο, σὰν καὶ λόγου σου,
ἕνας Θεὸς τὸ ξέρει, καὶ ἀπὸ λόγου σου,
ἂν γίνεται, ἀκόμα πλεῖδὸ καλύτερα ;
Ἄμ κάλλια τὰ κρεάτα μου νὰ ἔτρωγα !
Βαῖ βαῖ κακὸ ποῦ μ' εὔρηκε μετ' ἄδικα !

ΣΚΗΝΗ Η'.

Οἱ τῆς προλαβοῦσης σκηνῆς καὶ ΣΑΔΗΚ ἀράπης.

ΣΑΔΗΚ (*κύβας καὶ προσκυνῆσας τὸ κράσπεδον τῆς γούνας τοῦ Ἀλῆ*)

Ἡ ταπεινὴ σου δούλη, Ὑψηλότατε,
ἡ Χανιφὲ χανούμ, ζητεῖ τὴν ἀδειαν
νὰ σ' ὀμιλήσῃ περὶ ὑποθέσεως
κετεπειγούσης.

ΑΛΗΣ

Χαιρετίσματα πολλὰ
'ς τὴν ἀκριθὴ μου κόρη Χανιφὲ χανούμ,
καὶ γιὰ ἄλλη 'μέρα θὰ ἴθῃ. Ἔχω σήμερα
δουλειᾶς, εἶπέ την. Χαιρετίσματα πολλὰ.

ΣΑΔΗΚ (*προσκυνεῖ, ὡς πρότερον, καὶ ἀναχωρεῖ. Ἐν τῷ μεταξὺ
ἵσταται καὶ λέγει πρὸς ἑαυτὸν :*)

Κακὸ ποῦ μοῦ ἴθε, βαῖ ! Καὶ μετ' ἄτι πρόσωπο
θενὰ φανῶ μπροστά της ; Θὰ με πνίξῃ. — Ἄ,
τί ξεχασμένος ποῦ 'μαι ! Ἐλνσμονήσα
τὴν ἄλλην ! (*Ἐπιστρέφει ζωηρότερος καὶ περιχαρότερος καὶ προσκυνεῖ
πάλιν ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἐν ἀρχῇ*).

ΑΛΗΣ

Ἔλα, βρε χαμένε ! Μιὰ δουλειὰ
ἐδῶ θὰ κάνης σήμερα, νὰ μοῦ φιλής
τὴ γούνα ; Λέγε γρήγορα.

ΣΑΔΗΚ

Βεζίρη μου,
ξέχασ', ἀνάθεμά με ! τώρα νὰ σοῦ πῶ,
πῶς μετ' τὴν δούλην σου τὴν Χανιφὲ χανούμ
τὴν κόρη σου, εἶνε κ' ἡ ἄλλη δούλη σου
μαζί, κ' ἡ ἄλλη κόρη σου Ζαχρὰ χανούμ.
Τὴν ὑψηλότητά σου καὶ αἱ δύο τους
παρακαλοῦν θερμῶς καὶ ταπεινῶτατα,

ἂν εἶνε τρόπος, παρευθὺς νὰ τὰς δεχθῆς.
Κ' αἱ δύο ἔχουν τὴν ἰδίαν δένσιν
πρὸς σὲ νὰ κάμουν.

ΑΛΗΣ

Νὰ χαθῆς, ἀνόντε !

Αἰῶνια θὰ εἶσαι ξεχασμένος, βρέ ;

Κ' αἱ δὴ οὖν εἶνε, ἅς ὀρίσουν. Τί νὰ πῶ ; (*Νεῦει, ποιῶν
τεμενάν, νὰ ἐξέλθωσιν ὅλοι, οἵτινες καὶ προσκυνοῦντες ἐξέρχονται παραχρῆμα τῆς
αἰθοῦσης. Ἐφ' ᾧ καὶ εἰσέρχονται, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ Σαδὴκ ἀράπη, αἱ δύο
νύμφαι τοῦ Ἄλῃ κεκαλυμμένα μετὰ τὸ νάμ-ἰχράμ. Λαμβάνουσαι ἀσπάζονται τὴν
χεῖρα τοῦ Ἄλῃ, μετ' ὃ ἴστανται ἐκατέρωθεν αὐτοῦ.*)

(ΜΕΤΑΣΚΕΥΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ)

ΣΚΗΝΗ Θ'.

Οἰκία Εὐφροσύνης, ὅπως καὶ ἐν τῇ β'. πράξει. Νύξ.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ καὶ ΝΑΣΩ.

ΝΑΣΩ

Εἶν' ἀρκετά, νομίζω, ὅσα εἶπαμεν,
καὶ ὁ Θεὸς ἐλπίζω ἔς τὸ καλίτερον
νὰ σὲ φωτίσῃ. — Ἄλλ' ἢ ὥρα πέρασε,
κ' εἶνε καιρὸς κ' ἡμεῖς νὰ ἠσυχάσωμεν.
Μὴ λησμονήσης ὅσα σὲ παρήγγειλα
ἔς τὴν προσευχή σου. — Καλὴ νύχτα, κόρη μου.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μητέρα, καλὴ νύχτα.

ΣΚΗΝΗ Ι'.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*μόνη, βλέπονσα πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν ἐξηλθεν ἡ Νάσω*)

Τί γυναῖκα, τί
ἀδάμας καθαρὸς καὶ ἀκατάθραυστος,

πρὸς τὴν ἀθλίαν ποῖος θησαυρὸς ἐμὲ
ἀγάπης καὶ πιστῆς ἀφοσιώσεως.
Τι ὀρθὴ κρίσις, ποῖα εἰλικρίνεια
κ' εὐθύτης χαρακτῆρος καὶ διαγωγῆς !
Εἰς ὅλα ἔχεις δίκαιον, ὦ Νάσω μου·
εἶνε ὀρθά, μητέρα, ὅσα ἔλεγες·

— μητέρα, λέγω ! ὄχι, εἶσαι δι' ἐμὲ
ἀνώτερόν τι, ἱερώτερον μητρός,
εἶσαι ὁ φύλαξ ἄγγελός μου πάντοτε !
Ἄλλ' ἔχει νοῦν ἢ ἀσθενὴς καρδία, ἢ
εἰς κρίσιν πείθεται τὸ πάθος ; Ἐπρεπεν,
ὦ ἄγγελέ μου, τότε νὰ μὴ σ' ἔχανα,
εἰς τὴν ἀρχὴν, ἀπὸ κοντά μου, ἔπρεπε
νὰ μὴ σ' ἀρπάσῃ καὶ καθείρξῃ ὁ Μουχτάρ
ἀκόμην τότε, ὅτε μόλις ὁ σπινθὴρ
ὁ πρῶτος εἶχεν ἐκκρουσθῆ τοῦ ἔρωτος.
Σπινθὴρ τὸ πάθος τότε ἦτο δυνατόν
νὰ σβήσῃ, ἦτο εὐκόλον· τὴν σήμερον
πυρκαϊὰ δὲν σβύνεται. Τί δύναμαι
νὰ πράξω τώρα πλέον, ἀπὸ τὸν κρημινὸν
τὸν πρὸ ποδῶν μου ἀφ' οὗ εἶν' ἀνίκανος
νὰ μ' ἀνακόψῃ καὶ αὐτὴ ἢ δι' ἐμὲ
ὀδυνηρά, φεῦ ! καὶ σπαραξικάρδιος
ιδέα, ὅτι θανασίμως ἐπληξῆ
καὶ καθ' ἐκάστην πλῆττω τὴν καρδίαν σου,
μητέρα ἀκριβή μου, ἄγγελέ μου, σοῦ ;
Πόσον ἀθλία εἶμαι, πόσον μυσσάρά !

— Ἄλλὰ καιρὸς νὰ ἠσυχάσω. (*Ἀκούσασα κρότον, τείνει τὸ οὖς
πρὸς τὰ ἔξω*)

Νά, περνοῦν

ἔς τὸν δρόμον ἔξω καὶ οἱ νυκτοφύλακες.

— Ἄλλὰ πολὺν ἀπόψε κάμνουν θόρυβον
αὐτοὶ οἱ νυκτοφύλακες. (*Πλησιάζει πρὸς τὰ ἐπὶ τοῦ δρόμου κλει-
στὰ παράθυρα, καὶ ἀκροῦται μετὰ πλείονος προσοχῆς*)

Τί λέγω ; Ἄχ,

δὲν εἶνε, ὄχι, νυκτοφύλακες αὐτοί,
εἶν' ἢ ἀστυνομία. Ναὶ — ἄ, ἄ ! κτυποῦν
βιαίως μίαν θύραν, καὶ ἐδῶ κοντά.

— Πῶς τρέμω ! Ποῖον τώρα πάλιν ἄρά γε
θενὰ συλλάβουν ; Κ' ἐγὼ — ποία συμφορά ! —
τὸν δυστυχῆ νὰ σώσω μ' εἶν' ἀδύνατον !

Λείπει ἐκεῖνος ὁ πρὸς πᾶσαν ἀγαθὴν
πρόθυμος πρᾶξιν, οἴμοι ! λείπει ὁ Μουχτάρ.

Ποία υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρ' ἀντίθεσις !

Τί συμπαθῆς καρδία, τί εὐγένεια
αἰσθήματος καὶ ἰδεῶν εἰς τὸν υἱόν,

καὶ τί θηριωδία τοῦ πατρός ! Ποτὲ
δὲν εἶδα τὸ θηρίον τοῦτ' ἀπὸ κοντά·

ἀλλὰ, νομίζω, ἤθελ' ἀπολιθωθῆ
εἰς τὴν στιγμὴν, ἐάν ποτε τὸν ἐδῶλεπα.

Τί θηριωδὴς, ἀποτρόπαιος μορφή !

— Ἀλλὰ ὁ κρότος ὑπερνήξισεν αὐτός.

Εἰς τὴν οἰκίαν εἶνε τὴν γειτονικὴν·

κ' ἐγὼ, τί δυστυχία νὰ μὴ δύναμαι

νὰ βοηθῆσω. (*Ἀκούεται θύρβος καὶ κρότος ὡς ἀνθρώπων ἀναβαι-
νόντων*)

— Τί θὰ πῆ ; — Θεέ μου ! ἄ !

Μητέρα ! Νάσω, Νάσω ! — Παναγία μου ! (*Ὁ θύρβος συ-
νεκεντρώθη ὅπως ἐν τῇ σκηνῇ. Ἀκούονται σαφῶς τὰ βήματα, καὶ κτυπήματα
λαχρὰ ἐπὶ τῆς θύρας. Ἡ Εὐφροσύνη συνάται ἐξ ἀπέλειδος ἀμηχανίας τὰς χει-
ρας καὶ ἀδυνατεῖ νὰ κινήθῃ ἐκ τοῦ καταλαβόντος αὐτὴν τρόμου*)

ΦΩΝΗ (*ἔξωθεν τῆς θύρας*)

Κυρὰ Φροσύνη, ἀνοιξε. — Ἀνοιξατε.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*ψελλίζουσα ἐκ τοῦ τρόμου, καὶ μόλις δυναμένη
νὰ γείνη ἀκουστή*)

Ποιὸς εἶνε ; — Νάσω, δὲν ἀκούς ; Μητέρα μου,
μητέρα, τρέξε.

ΦΩΝΗ (*ὁμοίως*).

Ὅρισμός βεζιρικός !

— Ἐμπρός. Σπᾶστε τὴν θύραν. (*Ἡ θύρα θραύεται διὰ τῆς*

*βίας, καὶ εἰσέρχεται ὁ Ἄλῆς, κρατῶν λόχρον, συνοδευόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ Ταχῆρ
'Αμπὰς καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἐνόπλου ἀστυνομίας. Τὸ φῶς καταπλημμυρεῖ τὴν
τέως σκοτεινὴν σκηνήν*).

ΣΚΗΝΗ ΙΑ΄.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ, ΤΑΧΗΡ ΑΜΠΑΖ, ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ καὶ μετ'
ὀλίγον ΝΑΣΩ, ἀξιωματικοὶ καὶ κλητῆρες τῆς ἀστυνομίας.

(*Ὁ Ταχῆρ Ἄμπὰς λαβὼν παρὰ τοῦ Ἄλῆ τὸν λόχρον, κραμεῖ ἢ τοποθετεῖ
πὺρ αὐτόν. Οἱ περὶ τὸν Ταχῆρ Ἄμπὰς προσφέρουσι κάθισμα εἰς τὸν Ἄλῆν,
ὅστις κάθηται τὸν λοιπὸν ἰσταμένον περὶ αὐτὸν ὀρθίον*).

ΑΛΗΣ (*μειλιχίως*)

Καλὴ ἑσπέρα σας,

κυρὰ Φροσύνη ! — Ἡ κυρὰ Φροσύνη σὺ
δὲν εἶσαι ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*ἀναθαρόδησασα ὀλίγον ἐκ τοῦ μειλιχίου τρόπου τοῦ Ἄλῆ*)

Ἐγὼ εἶμαι, Ὑψηλότατε.

ΑΛΗΣ (*στραφεὶς ὀλίγον πρὸς τὸν Ταχῆρ Ἄμπὰς*)

Μὰ ὁ Μουχτάρ αὐτός, Ταχῆρ Ἄμπάζη μου,
ἔχει καὶ ἔχει, βλέπω, τὰ ματάκια του.
Μωρὲ ἄμορφιά ὁ σκύλλος ποῦ ξετρώπωσε !

ΤΑΧΗΡ

Τὸ αἶμα εἶνε βολετὸν ποτὲ νερόν,
βεζίρη μου, νὰ γείνη ; Ὁ Μουχτάρ πασᾶς
μαθὲ δὲν εἶν' παιδί σου ;

ΑΛΗΣ

Ναί, μωρὲ Ταχῆρ,
ναί, δὲν σοῦ λέγω· μ' ἄλλο εἶνε σὰν γενῆ
τὸ πρᾶγμα ὅπως πρέπει, καὶ μὲ τοῦ Θεοῦ
τὴν στράτα, καὶ ἄλλο ἔτσι. Ὅ,τι καὶ ἂν πῆς,
τὸ ἴσιο πάντα ἴσιο, τὸ στραβὸ στραβό.

ΤΑΧΗΡ

Καὶ λόγον θέλει ; Βέβαιη, βεζίρη μου !

ΑΛΗΣ (ἀφοῦ ἐθεώρησε τὴν Εὐφροσύνην, ἀναφωνεῖ ὡς πρὸς ἑαυτὸν :)
Μωρὲ καῦμένα νειάτα ! ἄχ, ποῦ εἴσαστε ; (Πρὸς τὴν Εὐφρο-
σύνην, μὲ τόνον φωνῆς καὶ τρόπον ὅπως μελίχιον)

Ἔλα κοντά μου· μὴ φοβῆσαι, κόρη μου·
ἔλα κοντά μου νὰ τὰ ποῦμε τώρα δῶ

οἱ ὁλοὺς μας σὰν πατέρας καὶ σὰν κόρη. (Ἡ Εὐφροσύνη
προσέρχεται καὶ ἀσπάζεται μετὰ σεβασμοῦ τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου τοῦ Ἀλῆ.
Οὗτος κτυπᾷ διὰ τῆς χειρὸς θωπευτικῶς τοὺς ὤμους τῆς, καὶ θωπεύει φιλοφρό-
νως τὰς παρειὰς καὶ τὸ πρόσωπόν τῆς. Ἡ Εὐφροσύνη ἀποσύρεται καὶ ἀπενίζει
κατὰ πρόσωπον τὸν Ἀλῆν ὄχι ἄνευ ὀργῆς. Οὗτος συνοφρυοῦται, καὶ οὐδέποτε
πλέον ἀναλαμβάνει τὸ τέως μελίχιον ἤθος)

Τί ;

ΝΑΣΩ (ἦτις εἶχε παρεισχωρήσῃ ἀδέατος εἰς τὸν περίε τοῦ Ἀλῆ ὄμι-
λον, ἰδοῦσα τὰ ἐπὶ τῆς Εὐφροσύνης χειρονομίματα τοῦ Ἀλῆ, ἐξάγει ἐκ τοῦ κόλπου
τῆς ἐγχειρίδιον ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ μὲθ' ὀργῆς· ἀλλ' εὐθὺς ἐπέχει καὶ λέγει πρὸς
ἑαυτήν)

Νὰ τὸν σκοτώσω ; — Κ' ἢ Φροσύνη ἔπειτα ;

Ποία παραφροσύνη ! Εἶνε τὸ αὐτὸ

μεσ' ἔς τὴν καρδίαν ἐκείνης σὰν νὰ τὸ ἔμπυχα ! (ἀπενί-
ζουσα τὸ ἐγχειρίδιόν τῆς)

Τὸν κόσμον ὅλον τώρα ἐν σου κτύπημα

θὰ ἤξιζε καλόν ! — Κ' ἐκείνη ἔπειτα ;

— Ἡ χεὶρ μου καίει. Ἄ, μακρὰν ὁ πειρασμός !

Δὲν εἶχες τύχην, ὄπλον μου ! Ὑγίαινε ! (Φιλεῖ τὸ ἐγχειρίδιον
καὶ τὸ ὀφτεῖ μακρὰν αὐτῆς)

ΑΛΗΣ

Ταχὴρ Ἀμπάζη ! Θύμωσ' ἢ κοκόνα μας.

Ἄντ' ἔμεις νὰ θυμώσωμε, θυμώνει αὐτή !

Τοῦτο δὰ πάλιν τώρα πῶς σοῦ φαίνεται ;

— Κυρὰ Φροσύνη, ἄκουσε. Ἐτοῦτο δῶ (ἐξάγων ἐκ τοῦ κόλ-
που δακτυλίδιον, ὅπερ ἐπιδεικνύει πρὸς τὴν Εὐφροσύνην)

τὸ δακτυλίδι τὸ ἔδωκες ἔς τὴν πρότρα

Ζωίτσα σύ, γιὰ νὰ τὸ βάλῃ ἔνεχυρον ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (ἐντρομος πρὸς ἑαυτήν)

Θεέ μου ! (Πρὸς τὸν Ἀλῆν)

Γὼ τὸ ἔδωκα, βεζίρη μου.

ΑΛΗΣ

Καὶ ποῦ αὐτὸ τὸ δακτυλίδι τὸ ἔδωκες ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μοῦ τὸ χεῖρ' ἔδωκε δῶρον ὁ Μουχτάρ πασσᾶς.

ΑΛΗΣ

Καὶ τόσος ἄλλος κόσμος δὲν σοῦ ἔφθανε,
κυρὰ μου, μόνο καὶ τὸν γιὸ μου θέλησες
νὰ ξεμαυλίσης, τὸ παιδί, τὸ αἷμά μου,
καὶ νὰ τὸν ξεγιμνώσης ἔτσι τέλεια,
ποῦ νὰ μὴν τὸν ἀφήσης ὡς τὸ ὑστερον
μυδὲ τὸ δακτυλίδι τ' ἀρῶραβῶνός του ;

ΝΑΣΩ (Ἔρχεται καὶ θέτει ἐνώπιον τοῦ Ἀλῆ δίσκον ἀργυρῶν
καὶ χρυσοῦν νομισμάτων καὶ κοσμημάτων)

Ἔς τὸ πτωχικὸ μας ὅλα ὅσα βρίσκονται
δικά σου. Καταδέξου τα, βεζίρη μου !

ΑΛΗΣ

Τί νὰ τὰ κάμω ἔγὼ αὐτά, ποῦ ἔχασα
τὸν γιὸ μου, τὸ παιδί μου, τὸν ἀληθινὸ
τὸν θησαυρό μου, καὶ μοῦ τὸν ἐκλέψατε,
παληογυναῖκες σεῖς, καὶ μοῦ τὸν γδύσατε,
καὶ μοῦ τὸν ἐλωλάνατε ;

ΝΑΣΩ (ὄψαθα πρὸς τὸν Ἀλῆν βλέμμα κεραυνοβόλον, ὅπερ
ὅμως ἐκείνος δὲν παρετήρησε)

Ἄλλῃ πασσᾶ

βεζίρη ! —

ΑΛΗΣ

Σιωπή.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἐὰν ἀκρόασιν

ὀλίγην μοὶ χαρίσης, Ὑψηλότατε,
θὰ σ' εἶπω πῶς συνέβη τοῦτο.

ΑΛΗΣ (πλήρης ὀργῆς)

Σιωπή !

Ἐχεις καὶ στόμα νὰ μιλήσῃς ! — Πάρ' τὴν, Ταχὴρ,

καὶ ῥίψε τὴν ἔς τὴν φυλακὴν, ἔς τὰ σίδερα !

ΝΑΣΩ (ὁρμῇ καὶ ἐναγκαλλίζεται τὴν Εὐφροσύνην παράφορος)

Τὴν κόρη μου ἔς τὴν φυλακὴν, ἔς τὰ σίδερα ;
Ἰαὶ ποῖος θὰ τολμήσῃ ἀπ' τὰ χέρια μου
νὰ τὴν ἀρπάσῃ ;

ΑΛΗΣ

Δὲς ἐκεῖ αὐθάδεια

καὶ τόλμην ! (πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν)

Πῶς ; ἀκόμην στέκεσθε αὐτοῦ ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (πρὸς τοὺς ἐπ' αὐτὴν δραμόντας)

"Ερχομαι μόνη μου εὐθύς. (Πρὸς τὴν Νάσων)

Μητέρα μου,

μὴ ἐπιμένης μάτην. "Εχει ὁ θεός·

θὰ ἐλευθερωθῶ, ἐλπίζω. "Αφες με. (Οἱ περὶ τὸν Ταχὴ ἀπο-
σπῶσι διὰ τῆς βίας τὴν Νάσων ἀπὸ τῆς Εὐφροσύνης. Αὕτη παλαίει πρὸς αὐτοὺς)

Εἶναι ματαία πᾶσά σου ἀντίστασις. ("Ἄλλοι συλλαβόντες ἀπά-
γομαι τὴν Εὐφροσύνην)

Μητέρα, τὰ παιδιὰ μου, — καί, Ὑγίαινε,

μητέρα μου καλὴ !

ΝΑΣΩ (θέλονσα νὰ ὁρμήσῃ, ἀλλ' ἀναχαιτίζοι ἐν ὑπὸ τῶν κρα-
τούντων αὐτὴν, καὶ φωνοῦσα ἄπελπις)

Φροσύνη, κόρη μου !

(Καταπεταννύεται ἡ αὐλαία).

ΠΡΑΞΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

Δεσμωτήριον. Νύξ. Ἡ Εὐφροσύνη φέρουσα ἀλύσεις κοιμᾶται ἐξηπλωμένη ἐπὶ ψιᾶθου εἰς μίαν γωνίαν τοῦ δεσμωτηρίου. Ἡ δεσμοφύλαξ Νάσρα ἔρχεται καὶ ἀποθέτει πλυσίον τῆς ἐν τεμά-
χιον ἄροτου καὶ κεράμιον ὕδατος.

ΣΚΗΝΗ Α΄.

ΝΑΣΡΑ καὶ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ.

ΝΑΣΡΑ (καθ' ἑαυτὴν)

Κοιμᾶτ' ἀκόμην. Τίς ἤξεύρει τί τερωπὰ

δόξης καὶ εὐτυχίας βλέπει ὄνειρα !

Καλὰ ἰδέ τα, ὄνειρεύσου τα καλὰ,

διότι εἶνε καὶ τὰ τελευταῖά σου.

Ὁ θάνατός σου ὑπεγράφη, κ' ἔφθασεν

ἡ ὥρα ποῦ ἔς τὴν λίμνην θὰ ῥιφθῆς, κ' ἐκεῖ

τὴν βρωμερὰν ψυχὴν σου εἰς τὸν Σατανᾶν

θὰ παραδώσης, ἄπιστη Γκιαούρισσα.

Ἄλλὰ καὶ ἂν δὲν σ' ἐπνίγιν, δὲν θὰ ὕβαινες

ἐδῶθεν ζωντανὴ ἀπὸ τὰ χέρια μου. (Δεικνύουσα κίμβον τοῦ
μανδύλου τῆς).

"Ἔχω ἐδῶ πᾶν ὅ,τι σοῦ χρειάζεται.

Λίγη ἀπὸ τοῦτο σκῖνι, καὶ τετέλεσται.

Ἄλλὰ ὁ θάνατός σου εἶνε βέβητος

καὶ μὲ τὸν ἄλλον τρόπον, πλέον δ' ἄτιμος.

Κόρη μου, μεῖνε ἥσυχην, ναί, Χανιφέ.

κ' ἡ δούλη σου ἡ Νάσρα σ' ὑπηρετήσω.

καθὼς κάνεις ἔς τὸν κόσμον τοῦτον ἄνθρωπος.

Τοὺς στεναγμούς σου καὶ τὰς ἀγρυπνίας σου

τὰ δάκρυά σου ὅλα τὰ ἐπλήρωσεν
 ἑκατονταπλασίως εἰς τὴν φυλακὴν
 ἐδῶ, καὶ ὄχι μιὰ φορὰ μὲ μιὰ χουφτιὰ
 φλωριά, καθὼς ἐκεῖνος ποῦ 'νε πλούσιος,
 ἀλλ' ὅπως ὁ πτωχός, φοραῖς ἀμέτρηταις,
 καὶ ἓνα ἓνα ἄσπρο, κάθε ἄσπρο τῆς
 περιχυμένον ὄλον μὲ αἱματηρῶν
 ἰδρώτα. καὶ μὲ πύρινά τῆς δάκρυα
 βρεγμένον. (*Ἀποσύρεται ἀπὸ τῆς ψιάθου, παρ' ἣ ἴστατο, εἰς μίαν γωνίαν*).

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*κοιμωμένη ἀκόμη*)

Θεῖα ὄνειρα, χρυσᾶ, Μουχτάρ,
 ἀλλ' ὄνειρα! ὦ, ἡ ἀπελευθέρωσις
 τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἀνάστασις
 τῆς πάλ' Ἑλλάδος! Ποία πλάνη, φίλτατε! (*ἐξυπνοῦσα καὶ
 περιβλέπουσα ἔντρομος ἑαυτὴν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν*).

Θεέ μου! ποῦ εὐρίσκομαι; Αὐτὸς ἐδῶ
 ὁ τόπος; αἱ ἀλύσεις; — ὦ ἐλεεινὴ
 σὺ Εὐφροσύνη! Τί φρικῶδες ὄνειρον,
 κ' ἐξύπνημα ἀκόμη φρικωδέστερον!
 — Φυλακισμένη καὶ σιδηροδέσμιος
 ἐδῶ κρατεῖσαι. — Διατί; Καὶ ἐρωτᾷς
 ἀκόμη; ὡς γυναῖκα ἄτιμος καὶ ὡς —
 διστάζεις; ὦ, εἰπέ. καὶ μὴν ἐντρέπεσαι,
 εἰπέ τὴν λέξιν, ὦ ἀθλία! — μοιχαλὶς!
 Καὶ τὰς ἡμέρας ὅλας δι' ἐμὲ αὐτὰς
 θὰ ὀμιλῇ ὁ κόσμος, ἄχ! περιφρονῶν
 κ' ἐλεεινολογῶν με! — ὦ ἀνόητη,
 ὦ κούφη Εὐφροσύνη! (*Κοιτάει εἰς τὰς χεῖρας τὸ πρόσωπόν τῆς*)

Ἐὰν ἤρχετο

καὶ μ' ἔλεγε τις, ὅτι ὅλα ταῦτα ἔμελλα
 νὰ πάθω, δίχως ν' ἀποθάνω, δίχως κἂν
 τὰς φρένας μου νὰ χάσω, θὰ ἐπίστευα;
 Καὶ ὅμως ζῶ, κ' ἰδοῦ, δὲν παρεφρόνησα!
 Ἄς ἡδυνάμην κἂν νὰ ἔβλεπά τινα

ἐδῶ, νὰ ἐρωτήσω, νὰ συμβουλευθῶ!
 Ὅσον τὸ πλάγι ὁδῶ τῶν Σουλζιωτῶν οἱ ὄμηροι
 εἶνε φυλακισμένοι. Ἄς ἀκροασθῶ,
 ἴσως ἀκούσω, ἴσως μάθω τίποτε
 ἔς τὸν τάφον τοῦτον, ὅπου ζῶσαν μ' ἔθαψαν.

ΝΑΣΡΑ (*προκίψασα οὐρανὸν ἐκ τῆς γωνίας τῆς*)

Κυρὰ Φροσύνη, μάταιος ὁ κόπος σου.
 Κανεῖς δὲν εἶνε πλέον εἰς τὸ πλαγιῶν
 δωμάτιον.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*ὄλη ἔντρομος καὶ πρὸς ἑαυτὴν*)

Θεέ μου! εἶν' ἐδῶ αὐτὴ
 ἡ φοβερὰ γυναῖκα;

ΝΑΣΡΑ

Παρετήρησα

εἰς τὴν ὠτακουστίαν σου ὅτι αὐτὴν
 εὐρίσκες ἐνασχόλησιν εὐάρεστον,
 καὶ τοὺς ὀμήρους εἶπα καὶ μετέφερα
 εἰς ἄλλο μέρος μακρινόν. Εἰς τὸ ἐξῆς
 ἐμὲ θὰ ἔχῃς μόνην διασκέδασιν.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*ὁμολῶς*)

Ἄλλ' εἶνε τόση μοχθηρία δυνατὴ;
 Τί ἡδονὴν εὐρίσκει ἡ γυναῖκ' αὐτὴ
 μὲ τόσων θηριώδη νὰ μὲ τυραννῇ
 ἀπανθρωπίαν;

ΝΑΣΡΑ

Δὲν μοῦ κακοφαίνεται,
 πλὴν μόνον πῶς αὐτὴ ἡ διασκέδασις
 πολὺ δὲν θὰ κρατήσῃ, ἐπειδὴ θὰ βγῆς
 ἐντὸς ὀλίγου ἀπ' ἐδῶ, γὰρ νὰ πνιγῆς.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Γιὰ νὰ πνιγῶ;

ΝΑΣΡΑ

Ναί, νὰ πνιγῆς. Εἰς θάνατον
 κατεδικάσθης σὺ καὶ ἄλλαι δεκαφτὰ

αίσχραϊ καὶ ἄτιμοι γυναῖκες, καθὼς σύ,
κ' ἐντὸς ὀλίγου θὰ πνιγῆτε ὅλαι σας
ἔς τὴν λίμνην. (*Ἡ Εὐφροσύνη ἐπίπεται ἔντρομος ἐπὶ πενιχοῦ καθί-
σματος ὀλοῦζουσα*)

Διατί λυπεῖσαι, διατί
σὺν τὸ καλάμι τρέμεις ; Σὺ δὲν ἔλεγες
πολλάκις, ὅτι διὰ σὲ ὁ θάνατος
θὰ εἶνε σωτηρία, ἀπολύτρωσις ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τὸ ἔλεγα, ἀλλὰ τοιοῦτον ἄτιμόν
δὲν ἐννοοῦσα θάνατον.

ΝΑΣΡΑ

Τὸν θάνατον

τὸν ἄτιμον αὐτὸν καὶ ἐπονείδιστον
θὰ λάβῃς.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τὸ προαίσθημά μου τώρα, νά,
τὸ φοβερόν ἐκεῖνο, νὰ ἡ πρόρρησις
τῶν γυφτισσῶν ! Πληροῦται κατὰ γράμμα ! ὦ,
εἶνε φρικτόν ! (*Ἀνεγείρεται καὶ λέγει μετὰ ζωηρότητος*)

Ἄλλ' ὄχι, εἶν' ἀδύνατον.

Καὶ τίς τὴν τόλμην, τὴν παραφροσύνην τίς
θὰ ἔχη, χεῖρα ἐχθρικὴν ἐπάνω μου
νὰ βάλῃ, τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἐκδίκησιν
περιφρονήσας οὕτω τοῦ Μουχτάρ πασᾶ ;

ΝΑΣΡΑ

Ποία γελοία πλάνη, τί ἀνόητος
ιδέα ! Τίς θὰ ἀψηφίσῃ τὴν ὀργὴν,
φαντάζεται, ἐκείνου, τοῦ Μουχτάρ πασᾶ !
Τίς ; ὁ βεζίρης ! Καὶ πρὸ ἡμερῶν κανεῖς
νὰ σὲ συλλάβῃ δὲν ἐτόλμα, ἐπειδὴ
ὅλοι τοὺς ἐφοβοῦντο τὸν Μουχτάρ πασᾶν.
Ἦλθε καὶ σὲ συνέλαβεν ὁ ἴδιος
βεζίρης. Ἔτσι θὰ συμβῇ καὶ τώρα. Ναί,

θὰ συλληφθῆς, θὰ ἀπαχθῆς καὶ θὰ πνιγῆς,
μὴ ἀμφιβάλλῃς.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τέκνα μου, μπτέρα μου !

ΝΑΣΡΑ

Τὰ τέκνα σου τοὺς δρόμους πῆραν καὶ ζητοῦν,
διότι δὲν τολμᾷ νὰ τὰ ἐπάρῃ τις,
μὴ ὁ βεζίρης ὀργισθῇ φοβοῦμενος.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Εἶσαι λοιπὸν θηρίον, ὄχι ἄνθρωπος ;
Νὰ μὲ φονεύῃς μὲ αὐτὰς κάθε στιγμὴν
σκοπεύεις τὰς εἰδήσεις τὰς φρικώδεις σου ;
Πλὴν τοῦτο εἶν' ἀδύνατον καὶ ψεύδουσαι·
τὰ τέκνα μου τὰ ἔχει εἰς τὸν οἶκόν μου
ἡ Νάσω ἡ τροφός μου.

ΝΑΣΡΑ

Ἡ οἰκία σου

καὶ ὅ,τι εἶχες ὅλα ἐδημεύθησαν·
ἡ δὲ τροφός σου εἶνε εἰς τὴν φυλακὴν,
ἂν καὶ πασχίζει νὰ τὴν βγάλῃ ἀπ' ἐκεῖ
ὁ θεῖός σου δεσπότης.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Πῶς ; ὁ θεῖός μου ;

ΝΑΣΡΑ

Πρὸ δύο ἡμερῶν ἔς τὰ Ἰωάννινα
εἶν' ὁ δεσπότης θεῖός σου.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

ὦ, θεῖέ μου ! (*ἀπογγίζει τὰ δά-
κρυδά της*)

ΝΑΣΡΑ

Ἐξήτησε νὰ ἴδῃ τὸν βεζίρην, πλὴν
εἰς μάτην. Μόνον ἔλαβε τὴν ἀδειαν
τὰ τέκνα σου μαζί του εἰς τὴν Λάρισσαν

νά παραλάβῃ. Νά σὲ δῆ ἐζήτησε
τὴν ἄδειαν εἰς μάτν.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μὲ τί πρόσωπον,
θεῖέ μου, θὰ σὲ ἔβλεπα !

ΝΑΣΡΑ

Ἐζήτησε

κατόπιν νά σοῦ στείλῃ ἱερέα νά
ἐξομολογηθῆς καὶ κοινωνήσης, πλὴν
αὐτὸ δὲν τὸ κατώρθωσεν, οὐδὲ ποτὲ
θὰ κατορθώσῃ.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τί μὲ λέγεις ; Ἄλλ' αὐτὸ
εἶνε πρωτοφανές, εἶνε ἀνήκουστος
θηριωδία. Κ' εἰς τὸν κακουργότερον
κατάδικον πρὸ τοῦ θανάτου στέλλεται
ὁ ἱερεὺς· καὶ ἀνεξομολόγητος
θὰ ἀποθάνω κοὶ ἀμετανόητος
ἐγὼ καὶ ἀκοινωνήτος ; Λυπήσου με,
Θεέ μου, ὦ, λυπήσου με ! Δὲν ἔχω, ἄχ,
ποῦ νά προσδράμω, τίνος τὴν βοήθειαν
νά ἐπικαλεσθῶ ἐντεῦθεν. (*Ἐρχεται πρὸς τὴν Νάσρα, ἣς λαμβάνει
τὴν δεξιάν καὶ ἀπαύειται*)

Νάσρα, ἂν

ἀπὸ ἀνθρώπους ἐγεννήθης, γυναικὸς
μητρὸς τὸ γάλα ἂν καὶ σὺ ἐθήλασες,
καὶ ἂν νά ἐννοήσης δύνασαι, κ' ἐγὼ
ὅτι γυναῖκα εἶμαι, ὅτι ἀνθρώπος,
πλάσμα κ' ἐγὼ ὅτ' εἶμαι, Νάσρα, τοῦ Θεοῦ,
ιδὲ τὰ δάκρυά μου, ὅσα βρέχουσι
τὴν χεῖρά σου, λυπῶν με, καὶ τρέξ' εὐθύς,
εἰς τὸν Θεὸν σὲ ἐξορκίζω, τὸν Θεόν,
ὅπου πιστεύεις, τρέξε, κάμε δυνατὰ
τ' ἀδύνατα, νά ἔλθῃ ἓνας ἱερεὺς.

ΝΑΣΡΑ

Ἀδύνατον, Φροσύνη, ἐπειδὴ αὐτὸ
ἀπὸ τὴν Ὑψηλότητά της Χανιφέ,
ὡς καὶ τὴν ἀδεφὴν της τὴν Ζαχρὰ χανούμ,
ῥητῶς ὡς χάρις ἐζητήθη, καὶ ῥητῶς
καὶ αὐστηρῶς ἐκεῖνος τ' ἀπηγόρευσεν,
ὁ ἴδιος βεζίρης.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*ἀποχωρήσασα ἀπὸ τῆς Νάσρας*)

Τ' ἀπηγόρευσε ;

Καὶ διατί ; — ὦ, ἐννοῶ, τὸ ἐννοῶ.
Διὰ νά ἀπολαίω τὴν ἀνέκφραστον
ὀδύνην ταύτην νῦν, τὴν ἐναγώνιον
ἀπελπισίαν, τὴν μυρίων φρικωδῶν
θανάτων ἀνταξίαν ταύτην βάσανον !
Πλὴν τοῦτο, ὦ Θεέ, εἶνε τὸ ἔπακρον
τῆς ἀνθρωπίνης μοχθηρίας. Ἐννοῶ
νά θέλουν τὴν θανάτωσιν τοῦ σώματος,
πλὴν νά ζητοῦν τὸν ὀλεθρον καὶ τῆς ψυχῆς
αὐτῆς ὀλοσχερῶς καὶ διὰ πάντοτε,
ὦ, τοῦτο εἶνε φοβερόν, ἀνήκουστον !
— Ἄλλ' ὄχι, Νάσρα, ὄχι, σὺ δὲν θ' ἀνεχθῆς
αὐτό, καὶ θὰ μὲ λυπηθῆς. Ἐκ τῶν δεσμῶν
καὶ ἐκ τῆς δυστυχίας τόσας ἔσωσα
ὀθομανίδας καὶ ὀθομανούς, χωρὶς
νά ἔχω χρέος· ἀλλὰ ἤμην ἀνθρώπος,
καὶ ἔλυπούμην. Τοῦτο τὸ γνωρίζεις σὺ,
πρέπει νά τὸ γνωρίζῃς, εἴν' ἀδύνατον
ποτὲ νά μὴ τὸ ἤκουσες. Γί' ἀνθρώπος,
Νάσρα, καὶ σὺ, λυπήσου με. ὦ, ἔλεος,
ἔλεος, Νάσρα !

ΝΑΣΡΑ

Σ' εἶπα, εἴν' ἀδύνατον·
δὲν δύναμαι νά πράξω, σ' εἶπα, τίποτε.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Σὲ ἐξορκίζω ἔς τοῦ ἀνδρός σου τὴν ζώην,
 ἂν ἔχῃς ἄνδρα, ἔς τὴν ζώην τῶν τέκνων σου,
 ἂν ἔχῃς τέκνα, ἔς τὴν ζώην ἢ ἔς τὴν ψυχὴν
 σὲ ἐξορκίζω τῶν γονέων, οἵτινες
 σ' ἐγέννησαν, ὧ Νάσα, καὶ σ' ἀνέθρεψαν.

ΝΑΣΡΑ

Σὲ λέγω, πιστευσέ με, τὴν ἀλήθειαν,
 Φροσύνη, εἶν' ἀδύνατον· καὶ ἔπειτα
 εἶνε πολὺ ἀργά. Νά, βλέπεις; ἔφθασαν.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ποῖοι; — Θεέ μου!

ΝΑΣΡΑ

Ἦλθαν· τώρα θὰ τοὺς δῆς. (*Ἀ-
 πέρχεται καὶ ἀνοίγει τὴν θύραν τοῦ δεσμοτηρίου· ἡ Εὐφροσύνη ἵσταται ἀκίνητος
 καὶ ἄφωνος ἐν τοῦ τρόμου.*)

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ, ΝΑΣΡΑ, ΤΑΧΗΡ ΑΜΠΑΖ, ΜΟΥΦΤΗΣ
 καὶ ΔΕΡΒΙΣΗΣ

(*Ο Μουφτής ἔρχεται καὶ ἵσταται πρὸ τῆς Εὐφροσύνης. Οἱ λοιποὶ τάσσοντα
 κύκλῳ περὶ αὐτόν.*)

ΤΑΧΗΡ (*προβάς ἐν τοῦ κύκλου*)

Κυρὰ Φροσύνη, ἦλθαμεν καθ' ὑψηλὴν
 διαταγὴν νὰ σὲ εἰδοποιήσωμεν,
 ὅτι χθὲς ἐδικάσθης μὲ δεκαεπτὰ
 ἄλλας γυναῖκας καὶ κατεδικάσθητε
 ἔνεκα τῶν διεφθαρμένων σας ἠθῶν
 εἰς θάνατον. Ἀμέσως εἰς ἀκάτιον
 θὰ ἐπιβιβίσθητε, πέτρα θὰ δεθῆ
 εἰς τὸν λαιμόν σας, καὶ μ' αὐτὴν ἔς τὰ κύματα
 τῆς λίμνης θὰ ῥιθῆτε. Ἐνιπόγραφος

ἰδοὺ ἡ καταδίκη σου κ' ἐνοφράγιστος
 ἐν πάσῃ τάξει. (*Ἀναπύσσει καὶ ἐπιδεικνύει εἰς τὴν Εὐφροσύνην χάσ-
 την. Ἡ Εὐφροσύνη κλονεῖται. Πρὸς τὴν Νάσαν*)

Κράτησέ την, ἐπειδὴ

θὰ πέση, Νάσα. (*Ἡ Νάσα προσέρχεται καὶ ὑποστηρίζει τὴν Εὐ-
 φροσύνην, ὃ δὲ Ταχὴρ προσαρτῶν διὰ καρφίδων ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς Εὐφροσύ-
 νης τὸ ἔγγραφον τῆς καταδίκης.*)

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*μετ' ἀσθενοῦς φωνῆς*)

Ἴκετεύω σας θερμῶς

εἰς ἱερεὺς νὰ μοὶ σταλῆ, τὰ χρῆν μου
 διὰ νὰ ἐκπληρώσω τὰ θρησκευτικά.

ΤΑΧΗΡ

Κυρὰ Φροσύνη, μᾶς τὸ ἀπηγόρευσε
 ῥητῶς καὶ αὐστηρῶς ἡ Ὑψηλότης του.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Δίδ' ὅ,τι ἔχω εἰς ἀντάλλαγμα αὐτῆς
 τῆς χάριτος, τὸν οἶκόν μου, τὸ ἔχειν μου.

ΤΑΧΗΡ

Ὁ οἶκός σου καὶ ἡ περιουσία σου
 κατὰ τὸν νόμον ὅλα ἐδοιμεύθησαν.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἀπελπισία! (*Ἐποχωροῦντες τοῦ Ταχὴρ, προχωρεῖ ὀλίγον πρὸς τὴν
 Εὐφροσύνην ὁ Μουφτής*)

ΜΟΥΦΤΗΣ

Εὐφροσύνη, ὅ,τι νῦν
 κατὰ τὸ ἱερόν θὰ σ' εἶπω χρέος μου,
 εἶνε αὐτό, καὶ πρόσεξε. Θανάσιμον
 ἀμάρτημα διέπραξες, καὶ δι' αὐτό
 καὶ θανάσιμῶς τιμωρεῖσαι, ἐπειδὴ
 ὁ θάνατός σου μόνον εἶνε δυνατὸν
 τὴν μιανθεῖσαν ἀπὸ τὸ ἀμάρτημα
 νὰ ἐξαγνίσῃ κοινωνίαν. Δι' αὐτό
 καὶ τῶρ' ἀμέσως θ' ἀπαχθῆς εἰς θάνατον.
 Ἀλλὰ ὑπάρχει τρόπος νὰ ἐξαγνισθῆ
 ὁ τόπος δίχως ν' ἀποθάνῃς σύ. Ἐὰν

δεχθῆς τὸν τρόπον τοῦτον, αἱ ἀλύσεις σου
 θὰ πέσουν πρὸ ποδῶν σου, ἡ οἰκία σου
 καὶ τὰ ὑπάρχοντά σου θὰ σ' ἀποδοθοῦν,
 θὰ ἐπιστρέψῃς ἐλευθέρα οἰκαδε,
 καὶ τότε, ἂν θέλῃς, ὅπως θέλεις βέβαια,
 καὶ νὰ σὲ νιμφευθῇ ἡ Ὑψηλότης του
 Μουχτάρ πασᾶς, θὰ ἔχῃ πᾶσαν ἄδειαν·
 ἀντὶ τοῦ αἰσχους δέ, τῆς ἀτιμίας σὺ
 καὶ τοῦ θανάτου, θ' ἀποκτήσης τὰς τιμὰς
 καὶ δόξας ὅλας κ' ἐπὶ γῆς εἰς τὴν ζῶην
 αὐτὴν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν. Τὸ δέχεσαι ;

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Τίς εἶν' αὐτὸς ὁ τρόπος ; Τοῦτο πρότερον
 νὰ μάθω πρέπει.

ΜΛΥΦΤΗΣ

Ν' ἀρνηθῆς, ὦ κόρη μου,
 τὴν γελοιώδη καὶ ψευδῆ θρησκείαν σου,
 εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ δυστυχίαν σου
 καὶ σύ, ὡς τόσοι ἄλλοι, ἐγεννήθης, καὶ
 νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὸ φῶς τῆς ἀληθοῦς
 θρησκείας, γινομένη μωαμεθανίς.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (ἀποσπασμένη ζωηρῶς ἀπὸ τῆς Νάσορας,
 ἣτις ἐξηκολούθει τέως νὰ τὴν ὑποστηρίξῃ, καὶ ζωηρῶς λέγουσα καὶ κινουμένη).

Πῶς ; ν' ἀρνηθῶ τὴν πίστιν μου εἰς τὸν Χριστόν,
 καὶ ἐξωμότις μωαμεθανίς ἐγὼ
 νὰ γείνω ; (Προχωροῦσα εἰς τὸ προσκήμιον, καὶ ἀνενίζουσα πρὸς τὸν
 οὐρανόν)

ὦ Θεέ μου, σὲ εὐχαριστῶ·

σ' εὐχαριστῶ, διότι θέλει δυννηθῆ
 κατὰ τὴν τελευταίαν φοβερὰν αὐτὴν
 στιγμήν της μία δυστυχῆς ἁμαρτωλῆ
 ἐνώπιον τῶν ἀσεβῶν τυράννων νὰ
 ὁμολογήσῃ τ' ἅγιόν σου ὄνομα,
 κ' ἐκ τοῦ ἐδάφους, ὅπου τὴν κατέκλινεν

ἡ ἁμαρτία, αἴρουσα τὴν κεφαλὴν
 τὴν τεταπεινωμένην πρὸς τὸν οὐρανὸν
 μὲ θάρρος ν' ἀνιψώσῃ, κ' ἐπικαλεσθῇ
 ἐν τῇ ἐσχάτῃ ταύτῃ ἀγωνία της
 τὸ μέγα σου, τὸ ἄπειρόν σου ἔλεος ! (*Ἐπιστρέφουσα πρὸς
 τὸν μουφτῆν*).

Δὲν εἶνε γελοιώδης ἡ θρησκεία μου,
 οὐδὲ ψευδῆς θρησκεία ἡ διδάσκουσα
 πίστιν, ἐλπίδ', ἀγάπην· ὄχι, ὦ μουφτῆ,
 ἡ πίστις εἰς ἐκεῖνον, ἐκ τῆς πρὸς ἡμᾶς
 ὅστις ἀγάπης ἔχυσε τὸ αἷμά του,
 ἡ πίστις, ἥτις ἐξημέρωσε λαοὺς
 βαρβάρους, κ' εἰς τὸ ἄκρον τοῦ πολιτισμοῦ
 καὶ τῆς ἐλευθερίας προεδίβασε,
 μεταβαλοῦσα εἰς Ἑλλάδ' ἀπέραντον
 τὴν βάρβαρον Εὐρώπην, καὶ εἰς τόσας της
 Ἀθήνας, τόσας φώτων καὶ πολιτισμοῦ
 ἐστίας, τὰς ἀναριθμήτους πόλεις της.
 Γελοία καὶ ψευδῆς εἶν' ἡ θρησκεία σας,
 ἥτις διδάσκει μῖσος, διωγμὸν, σφαγὴν,
 ἡ πίστις εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἐκμανῆς
 καὶ ζῶν αὐτὸς ἐνήργει καὶ ἐδίδασκε
 τὸν ἐξολοθρευμὸν καὶ τὴν ἐρήμωσιν,
 κ' εἰς τοὺς πιστοὺς του ὅλους μετὰ θάνατον
 ὡς ὄρον καὶ κανόν' ἀφῆκε πίστεως·
 ναί, ἡ θρησκεία, ἥτις εἰς ἐρείπια
 μετέβαλε κ' ἐρήμους τὴν πατρίδ' αὐτὴν
 — τὸ πᾶν διὰ νὰ εἶπω — τοῦ πολιτισμοῦ
 καὶ τῆς ἐλευθερίας, κ' εἰς ἀπέραντον
 κλαυθμῶνος μετεποίησε κοιλάδ' αὐτὴν
 τῶν φώτων τὴν ἐστίαν. Δὲν ἀρνοῦμαι τὴν
 θρησκείαν τῶν γονέων μου τὴν ἱεράν,
 ἐν ἧ καὶ ἐγεννήθην θεία χάριτι
 καὶ ἀνετράφην, ὄχι, ὄχι, κ' ἐκατὸν

θανάτους καὶ μυρίους ἂν μοὶ δώσετε.
Χριστιανὴ ὡς ἐγεννήθην κ' ἔζησα,
θὰ ἀποθάνω.

ΜΟΥΦΤΗΣ (ἐμπλεως ὀργῆς)

Μετ' ὀλίγον θὰ κλεισθῆ
τὸ βρωμερόν σου στόμα, κ' εἶνε ἀρκετὴ
αὐτὸ ποιηὴ τῆς τόσης αὐθαδεΐας σου. (*Ἀποστραφεῖς, καὶ*
πρὸς τὸν Ταχῆρ)

Τελείωνε μὲ τούτην τὸ ταχύτερον,
Ταχῆρ. Ὡς τάχος ἀπὸ τὸ θρασὺ κ' αἰσχρὸν
ἄς καθαρῆ ἢ πόλις τοῦτο γύναιον. (*Στρέφεται ὡς ἀναχω-*
ρήσων, ἀλλὰ προλαμβάνει αὐτὸν καὶ λέγει ὁ)

ΔΕΡΒΙΣΗΣ

Ἐάν τὴν χάριν ἢ σεβασμιότης του
μοὶ ἔκαμνε —

ΜΟΥΦΤΗΣ

Τί χάριν ;

ΔΕΡΒΙΣΗΣ

Δυσκολεύεται

ἡ ἀνθρωπίνη ὄρασις νὰ μεταβῆ
ἔξαφν' ἀπὸ τὸ σκότος τὸ ψηλαφητὸν
τοῦ ψεύδους εἰς τὸ φῶς ἀμέσως τ' ἄπλετον
τῆς ἀληθείας. Ἦτο ἄπλετον τὸ φῶς,
ὑπερ καὶ νῦν, ὡς πάντοτε, κατηύγασε
τοὺς θείους λόγους, ὅσοι ἐκ τοῦ ἱεροῦ
τῆς σοφολογιότητος του στόματος
ἐξήστραψαν· διὸ καί, ἂν κατώτερον
πνεῦμά τι καὶ μὲ φῶτα ὀλιγώτερα
ἐλάλει πρὸς τὴν ἄπιστον, ἢ ἀσθενὴς
τίς οἶδεν ὄρασις τῆς ὀλιγώτερον
ἂν θαυδουμένη κάλλιον δὲν ἔβλεπε ;

ΜΟΥΦΤΗΣ

Ὁ ταπεινός της δοῦλος εἶν' ἀνάξιος

ἐπαίνων, οὗς ἡ σοφολογιότης του,
ἄνθη γονίμου διανοίας καὶ σοφῆς,
ἔδρευε διὰ γλώσσης εὐφραδοῦς. Εἰμὶ
ικέτης ταπεινός της πρὸς Θεόν. (*Ὁ Μουφτῆς προσκυνεῖ τὸν*
δεξιὸν ὑποκλινῶς κατὰ τὸν τουρκικὸν τρόπον· ὁ δὲ δεξιὸς ἀποδίδει τὸ προσ-
κίνημα ἀμέσως καὶ εἰ ὑποκλινέστερον)

Τολμᾷ

νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τοῦ ἐντίμου της
ὀνόματος ὁ δοῦλος της ;

ΔΕΡΒΙΣΗΣ

Ἄδδ-ουρ-ραχμᾶν
δεξιότης τοῦ τεκὲ Πρεβέζης, ταπεινός
πρὸς τὸν Θεὸν ἰκέτης. — (*Μετὰ ταπεινῆν, ἀλλὰ βραχεῖαν ὑπό-*
κλιαν)

Ἐάν τὸ λοιπὸν

μόνος ἐγὼ πρὸς μόνην μ' ἐπετρέπετο
τὴν ἄπιστον —

ΜΟΥΦΤΗΣ

Ἡ σοφολογιότης του
παρέχει νέον δεῖγμα τοῦ ἀγίου της
πρὸς τὴν θρησκείαν ζήλου. Πλήρη ἄδειαν
παρὰ τοῦ ταπεινοῦ της πρὸς τὸ ἱερὸν
ικέτου ἔχει ἔργον της. — Ταχῆρ ἀγᾶ,
ἐδῶ θὰ μείν' ἡ σοφολογιότης του
μόνος μὲ μόνην τὴν κατάδικον αὐτήν.
Καὶ ἂν μὲν ἐπιστρέψῃ πρὸς τῆς ἀληθοῦς
τὸ φῶς θρησκείας αὐτῆ, σπεῦσον πάραυτα
νὰ μοὶ τὸ ἀναγγείλῃς, ὅπως ἐκδοθῆ
τῆς ἀπολύσεώς της τὸ διάταγμα·
ἐάν δὲ σ' εἴπ' ἡ σοφολογιότης του,
ὅτι δὲν κατωρθώθη τι, πρὸς θάνατον
ἄς ἀπαχθῆ ἀμέσως. Ὑγιαίνετε. (*Χαιρετᾷ τοὺς ἐν τῇ εἰρκετῇ,*
ἀντιχαιρετοῦντας καὶ ἐξέρχεται. Κατόπιν αὐτοῦ ἐξέρχεται ὁ Ταχῆρ καὶ ἡ Νάσρα.
Ὁ Δεξιότης κλείει ἔσωθεν ἀσφαλῶς καὶ μετὰ προσοχῆς τὴν θύραν)

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΔΕΡΒΙΣΗΣ καὶ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

ΔΕΡΒΙΣΗΣ (απεύσας πρὸς τὴν Εὐφροσύνην καὶ μετὰ τόνου φωνῆς ἐνθουσιώδους)

ὦ δυστυχῆς σὺ τέως, νῦν δὲ τοῦ Χριστοῦ
 τρισμακαρία νύμφη, ὦ καρτερική,
 ὦ καλλιμάρτυς εὐγλωττε καὶ ἔνδοξε!
 Ἐσώθης, Εὐφροσύνη! Χαῖρε, χαῖρε νῦν!

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (ἐκθαμβος καὶ ὡς πρὸς ἑαυτήν)

Θεέ μου! ποῖος εἶν' αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος,
 τοιαῦτά τινα ὅστις πρὸς ἐμὲ ἐδῶ
 καὶ μὲ φωνὴν τοιαύτην λέγει;

ΔΕΡΒΙΣΗΣ

Ἄνθρωπος,
 ὅστις αὐτόπτης μάρτυς καὶ αὐτήκοος
 εἰς τὴν σκηνὴν παρέστη, ἦτις πρὸ στιγμῆς
 ἐνταῦθα παρεστάθη, φοβερᾶς σκηνῆς
 καὶ συγκινητικῆς, καθ' ἣν κατέστελλε
 μόλις καὶ μετὰ κόπου τ' ἀναβλύζοντα
 ἔς τοὺς ὀφθαλμούς του δάκρυα, καὶ οὔτινος
 ἀκόμην ἡ καρδιά πάλλεται σφοδρῶς
 ἀπὸ τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν συγκίνησιν·
 ἄνθρωπος, ὅστις ἀμφιδάλλει ἔτι ἂν
 εὐρίσκεται ἐδῶ ἔς τὰ Ἰωάννινα,
 ὅπου τὴν φωλεάν του τ' ἀνθρωπόμορφον
 ἔχει τῆς τυραννίας τέρας, τοῦ Χριστοῦ
 ἡ πίστις ὅπου ἡ ἀγία πρὸ πολλοῦ
 εἰς τὰ πηλὰ κυλιέται, καὶ ὅπου πᾶν
 ἔλευθερίας ἀνθρωπίνης αἶσθημα
 ποδοπατεῖται πρὸ αἰώνων, ἢ ἂν
 τερπνὴ ὄνειρου πλάνη τὸν μετέφερε
 ἔς τοὺς χρόνους καὶ τοὺς τόπους, καθ' οὓς ἐπιπτεν
 ὑπὸ τὸν τοῦ δημίου πέλεκυν, ἀλλὰ

τὴν δυσσεβῆ εὐγλώττως σπληλιτεύουσα
 πλάνην καὶ εὐθαρσῶς, ἀλλὰ τὸν θάνατον
 ἢ καλλιμάρτυς ἀψηφοῦσα ἀνδρικῶς
 Αἰκατερίνην.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἀπορίας πρόξενοι
 οἱ λόγοι σου μὲ εἶν' αὐτοί, καὶ μάλιστα
 μεθ' ὅσα πρὸ ὀλίγου τώρα ἔλεγες.
 Τίς εἶσαι;

ΔΕΡΒΙΣΗΣ (ἐξαγαγὼν ἐκ τοῦ κόλπου του καὶ ἐγχειρίσας εἰς τὴν Εὐφροσύνην ἐπιστολήν)

Εὐφροσύνη, ἡ ἐπιστολὴ
 αὐτὴ θὰ σ' εἴπῃ ποῖος εἶμαι καὶ πρὸς τί
 ἦλθα ἐδῶ.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (ἀνοίξασα καὶ διελθοῦσα ταχέως τὴν ἐπιστολήν)

Τοῦ θείου μου τὸ γράψιμον
 καὶ ἡ ὑπογραφή του. (*Αναγνώσκουσα τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς)
 Ἄἰωάννινα·

ἡμέρα τρίτη, Ἰανουαρίου ἕξ,
 χίλια ὀκτακόσια ἐν ἀπὸ Χριστοῦ.

Πολύκλαυστή μου κόρη καὶ ἀνεψιά, ... (Μικρὰ παῖσις, καθ' ἣν ἀναγινώσκει καθ' ἑαυτήν τὴν ἐπιστολήν· μεθ' ἣν ἀναγινώσκει καὶ τὸ τέλος αὐτῆς γεγονός, ἀλλ' ὡς καθ' ἑαυτήν)

Ὁ πρὸς θεὸν εὐχέτης σου καὶ θεῖός σου
 Λαρίσσης Γαβριήλ. Εἶν' ἱερεὺς σταλεὶς
 κρυφίως πρὸς ἐμὲ ἀπὸ τὸν θεῖόν μου. (στραφεὶς πρὸς τὸν
 Δερβίσην :)

Εἶν' ὄντως ἀληθῆ ὅσα ἀνέγνωσα,
 ἢ μὴ ὄνειρου πλάνη μ' ἀπατᾷ σκληρὰ;
 Λοιπὸν σὺ ὁ δερβίσης —

ΔΕΡΒΙΣΗΣ (ὅστις, καθ' ὃν χρόνον ἡ Εὐφροσύνη ἀνεγίνωκε τὴν ἐπιστολήν, εἶχεν ἀποδυθῆ τὴν πρόσθετον ἐνδυμασίαν τοῦ δερβίσου, καὶ μείνη μὲ μόνην τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ ἱερέως)

Εἶμαι ἱερεὺς
 Κυρίου τοῦ Ὑψίστου, καὶ ὡς ἱερεὺς

ἦλθον νὰ παραστῶ εἰς τὰς ἐσχάτας σου
στιγμὰς πρὸ τοῦ θανάτου.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*ἔξαλλος ἐν τῆς χαρᾶς*)

Ἄν τοὺς θησαυροὺς

τοῦ κόσμου ὅλους ἔχουσα σοὶ ἔδωκα,
σέβάσμιέ μου πάτερ, εἰς ἀντάλλαγμα
τῆς χάριτός σου, τῆς εὐεργεσίας σου
αὐτῆς τῆς ὑπὲρ πάντα λόγον κ' ἔννοιαν,
μικρὸν θὰ ἦτο τοῦτο τὸ ἀντάλλαγμα.
Ἄλλὰ πρὶν ἀποθάνω, τοῦ ἀνδρὸς εἶπὲ
νὰ μάθω τούτου τοῦ γενναίου τ' ὄνομα,
τὴν ὀργὴν ὅστις τοῦ τυράννου ἀψηφῶν,
μὲ τῆς ζωῆς του κίνδυνον ἀνέλαβε
νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν μου τῆς ἀμαρτωλῆς,
ἂν σωτηρία εἶνέ τις καὶ δι' ἐμέ.
Εἶπέ, τίς εἶσαι, τίς ; πῶς ὀνομάζεσαι ;

ΔΕΡΒΙΣΗΣ

Εἴμ', Εὐφροσύνη, ὡς σοι εἶπα, ἱερεὺς,
καὶ Σαμουὴλ καλοῦμαι.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Πῶς ; Πλὴν Σαμουὴλ,

καθ' ὅσον ἕως τώρα ἤξευρα ἐγώ,
εἰς ἱερεὺς καὶ μόνος ὀνομάζετο,
ὁ πολεμάρχης τοῦ Σουλίου.

ΔΕΡΒΙΣΗΣ

Εἴμ' αὐτὸς

ἐκεῖνος.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (*ὀπιπομένη μετ' ἄκρας συγκινήσεως καὶ ἔνταθους εἰς
τοὺς πόδας τοῦ Δερβίσου, καὶ ἀσπασομένη τὰ κράσπεδα τοῦ ῥάσου του*).

Πρόμαχε γενναίε τοῦ σταυροῦ
καὶ τῆς ἐλευθερίας !

ΔΕΡΒΙΣΗΣ (*ἀνεγείρει τὴν Εὐφροσύνην*).

Γόνυ ἔμπροσθεν

ὀφείλει μόνον τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος
νὰ κλίνει, καὶ θὰ πράξης τοῦτο πάραυτα
ἔμπρὸς τοῦ ἱερέως του.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Καὶ ἄλλο τί,
τί δύναμαι νὰ πράξω ἄλλο δι' αὐτὴν
τὴν ἀφοσίωσίν σου, ἄγγελε Θεοῦ,
παρὰ πρηνῆς νὰ πέσω, καὶ μὲ δάκρυα
νὰ βρέξω τοὺς ἀγίους τούτους πόδας σου ;
Ἐνάρετέ μου πάτερ, πάτερ ἅγιε ! (*Ἀσπάζεται μετὰ σεβασμοῦ
τὴν χεῖρα τοῦ Δερβίσου*).

ΔΕΡΒΙΣΗΣ

Καιρὸν εἰς λόγους, Εὐφροσύνη, περιττοὺς
νὰ σπαταλᾷς δὲν ἔχεις. Ὅθεν σύνελθε
ἐκ πάσης ἐγκοσμίου συγκινήσεως
καὶ ταραχῆς ὡς τάχος, κ' ἔτοιμος γενοῦ
νὰ ἐκτελέσῃς δι' ἐμοῦ πρὸς τὸν Θεὸν
τῆς μετανοίας κ' ἐξομολογήσεως
τὸ ἔργον.

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Εἴμ' ἐτοίμη ὅλως, πάτερ μου. (*Ὁ Δερβίσης ἐξά-
γει ἐκ τοῦ κόλπου του περιτραχήλιον, ὅπερ εὐλογήσας φορεῖ, ἐνῶ ἡ Εὐφροσύνη
κλίνει τὰ γόνατα, καὶ μένει γονυπετὴς πρὸ αὐτοῦ. Σηρόνως καταπεταννύεται
πρὸ αὐτοῦ ἡ σκηρὴ*)

(ΜΕΤΑΣΚΕΥΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΡΗΣ)

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Τὰ παρόχθια τῆς Λίμνης· εἰς ἃ ἀπολήγει δρόμος τῆς πόλεως.
Ἐκατέρωθεν τοῦ δρόμου καὶ παρὰ τὴν ὄχθην λαός. Ἐντὸς
τῆς Λίμνης ἀκάτιον, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ κωπηλάτης Ἑβραῖος.
Δεξιᾷ τοῦ θεατοῦ ἡ ἔξω θύρα τοῦ δεσποτηρίου, ἐν ᾧ ἡ Εὐ-
φροσύνη. Ἐκατέρωθεν τῆς θύρας ἡ Νάσρα, κρατοῦσα κλεῖ-
δας, ὁ Ταχῆρ καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ μετ' ἀποσπάσματος ἀστυ-
νομικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ. Εἶνε ἥδη ἐξημερώματα.

ΤΑΧΗΡ ΑΜΠΑΖ, ΝΑΣΡΑ, ἀξιωματικοί, κλπ.

ΤΑΧΗΡ

Ἄκόμη ὁ δερβίσης δὲν ἐτέλειωσεν
αὐτός ;

ΝΑΣΡΑ

Ἄκόμη. Ἡ ἀγίωσύνη του
δὲν θενά κατορθώση τίποτε, Ταχῆρ.
Ἐγὼ δὲν τὸ ἐλπίζω, δὲν τὸ εὐχομαι.
Τί θὰ κερδήσῃ τώρα ὁ ἰσλαμισμὸς
μὲ μὴ γυναικὰ ; Ὅ,τι ὁ ὠκεανὸς
μὲ μὴ σταγόνα.

ΤΑΧΗΡ

Δὲν εἶνε αὐτὰ ποῦ λὲς
δουλειὰ δική σου, Νάσρα. Ὁ Ἰσλαμισμὸς
τί θὰ κερδήσῃ ; Ἔτσι ἂν ἐσκέπτοντο
τὴν ἱεράν μας πίστιν ὅσοι ἔξάπλωσαν
παντοῦ ἔς τὸν κόσμον, τόσα ὁ Ἰσλαμισμὸς
σήμερον δὲν θὰ εἶχ' ἑκατομμύρια.
Τὸ ἓνα κάμνει τὸ ἑκατομμύριον,
καὶ δίχως τὴν σταγόνα ὁ Ὄκεανὸς
δὲν γίνεται.

ΝΑΣΡΑ

Ὡς τόσον προκοπὴ πολλὴ
νὰ ἔχη πρέπει τοῦτος ὁ δερβίσης, ἔ ;
Δὲν τὸν γνωρίζεις ;

ΤΑΧΗΡ

Ὅχι. Κάπου βέβαια
νὰ εἶδα πρέπει γὰρ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον,
μὰ ποῦ δὲν ἐνθυμοῦμαι. Πρέπει, ναί, πολὺ
νὰ εἶνε διαβασμένος. — Μὰ δι' ὄνομα
θεοῦ, νά, ἐξημέρωσε, κι' ἀκόμ' αὐτὸς
μ' αὐτὴν δὲν τελειώνει ; Ἐχῶ σήμερα
καὶ ἄλλας ὑποθέσεις.

ΝΑΣΡΑ (ἀκροωμένη)

Ἐτελείωσε,

μοῦ φαίνεται, διότι βήματα ἐδῶ
κοντὰ ἀκούω. (Ἡ θύρα τοῦ δεσποτηρίου ἀνοίγεται ἔσωθεν, καὶ ἐξέρ-
χεται ὁ δερβίσης μὲ τὴν στολήν, ἣν ἔφερε κατὰ τὴν εἰς τὸ δεσποτήριον εἰσοδὸν του)

ΣΚΗΝΗ Ε'.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς καὶ ΔΕΡΒΙΣΗΣ

(Ἄμα ἐπιφανέντος τοῦ Δερβίσου, ἀκούεται ψιθυρισμὸς ζωηρὸς μεταξὺ τοῦ ἀπει-
ροπληθοῦς κατὰ τὰ παρόχθια καὶ ὁλονὲν οὐρόεοντος λαοῦ)

ΤΑΧΗΡ

Σοφολογιώτατε,

λοιπὸν ;

ΔΕΡΒΙΣΗΣ

Εἰς μάτην πάντα. Εἶνε δύσκολον
νὰ φοντασθῆ τις πείσμα μεγαλύτερον.
Δὲν δέχεται ν' ἀλλάξῃ τὴν θρησκείαν της,
ὅσας λαμπρὰς προτάσεις καὶ ἂν ἔκαμα
καὶ ὑποσχέσεις δόξης, πλοῦτου, καὶ τιμῶν,
ἀλλ' ἐπιμένει ν' ἀποθάνῃ ἄπιστος
χριστιανῆ. (Ὁ μεταξὺ τοῦ ὁλονὲν προστρέχοντος λαοῦ ψιθυρισμὸς γίνε-
ται ζωηρότερος)

Γνωρίζετε τὸ χρέος σας. (Οἱ περὶ τὸν Ταχῆρ εἰ-
σέρχονται εἰς τὸ δεσποτήριον)

ΝΑΣΡΑ (ὁμοίως).

Δεδοξασμένος ὁ Θεός ! Εὐτύχημα
 τρώντι μέγα, ὅτι τὸν Ἰσλαμισμὸν
 ἢ φοδερὰ ἀπέκρουσε Γκιαούρισσα·
 εἶδὲ μὴ, τρὶς ἀλλοίμονον εἰς ἄλους μας,
 καὶ μάλιστα τὴν δέσποιάν μου Χανιφέ !
 Ἐκεῖνη τότε ἔπρεπεν εἰς τὸν λαιμὸν
 νὰ δέσῃ μίαν πέτραν κ' εἰς τὰ κύματα
 τῆς λίμνης νὰ ριφθῇ. Ὁ πολυεύσπλαγχνος
 ἀλλὰ Θεὸς τὴν εὐσπλαγχνίσθη, κ' ἔπρεπε
 νὰ τὴν εὐσπλαγχνισθῇ.

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς, ΤΑΧΗΡ ΑΜΠΑΖ,
 ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ καὶ ΝΑΣΩ.

(Οἱ περὶ τὸν Ταχὴρ ἐξέρχονται τοῦ δεσποτηρίου ἀπάγοντες τὴν Εὐφροσύνην
 ὀπισθάγκωνα δεδεμένην καὶ φέρουσαν προσηλωμένον ἐπὶ τοῦ στήθους τὸ
 ἔγγραφον τῆς καταδίκης. Ὁ ὄλονεν σὺδῆεν λαὸς ἔχει ἤδη πλημμυρῆση τὴν
 σκηνήν).

ΤΑΧΗΡ (πρὸς τοὺς στρατιώτας).

Παραμερίσατε

τὸν κόσμον ἀπ' ἐδῶθε νὰ περάσωμεν.

ΝΑΣΩ (τρῆχει μακρόθεν διασχίζουσα τὸ πλῆθος καὶ κραυγάζουσα).

Σταθῆτε !

ΤΑΧΗΡ

Μπρός !

ΝΑΣΩ

Σταθῆτε ! — Εὐφροσύνη μου,

κόρη μου !

ΤΑΧΗΡ

Μπρός !

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Ἡ Νάσω, ἡ μητέρα μου !

— Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου !

ΝΑΣΩ (φθάσασα ἐνόπιον τῆς Εὐφροσύνης)

Εὐφροσύνη, μὴ
 λυπῆσαι, μὴ. Σήμερον εἶσ' ἡ κόρη μου,
 τὸ τέκνον τὸ γλυκύ μου, ἡ Φροσύνη μου ! (Λαμβάνει καὶ
 σφίγγει περιπαθῶς εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς τὴν Εὐφροσύνην)

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μητέρα γλυκυτάτη μου, σὲ βλέπω καί,
 ἀφ' οὗ εἰς τὴν ἀγκάλῃ σου τὴν μητρικὴν
 μὲ σφίγγεις πάλιν, ἀποθνήσκω εὐτυχῆς.

ΝΑΣΩ (ἀποχωρισθεῖσα)

Ἄ, ὄχι μόνον εὐτυχῆς· καὶ ἔνδοξος,
 ὦ Εὐφροσύνη· ἀποθνήσκεις ἔνδοξος.
 Τοὺς ὀφθαλοὺς σου στρέψε πέριξ καὶ ἰδὲ
 τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν χριστιανῶν ἐκεῖ,
 ὅσοι σὲ βλέπουν μ' ὄμματα δακρῦδρεκτα.

Ἡ πόλις ὅλη τὴν ἀνδρίαν ἔμαθε,
 μὲ ὅσων τῶν δημίων σου τὰς βδελυρὰς
 ἀπέβρύψες προτάσεις, διὰ νὰ σωθῆς
 ἀπαρνούμενη τὸν Χριστόν, καὶ τὴν στιγμὴν
 αὐτὴν ὁ κόσμος ὅλος χύνει θαυμασμοῦ
 καὶ συμπαθείας δάκρυα θερμότερα
 διὰ τὸ θῦμα σὲ τ' ἀξιοθρήνητον
 τῆς τυρανίας, τοῦ σταυροῦ τὴν πρόμαχον
 σὲ τὴν ἡρωϊκὴν, διὰ τὴν μάρτυρα
 σὲ τῶν Ἰωαννίνων τὴν πολὺκλαυστον. (Τὴν σφίγγει πάλιν
 εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς)

ΤΑΧΗΡ (πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν)

Ἀποχωρίσατέ τας. Ἄγωμεν ἐμπρός. (Οἱ στρατιῶται ἐπιχει-
 ροῦσι νὰ τὰς ἀποχωρίσωσιν· ἀλλ' ἡ Νάσω τοὺς ἀπωθεῖ βιαίως)

ΝΑΣΩ

Νὰ μὲ χωρίσῃ ἀπ' αὐτὴν, τὸ τέκνον μου,
 ἀπὸ τὴν Εὐφροσύνην μου ; Εἰς τὸ ἐξῆς
 καμμία πλέον ἀνθρωπίνην δύναμις

δὲν μὲ ἀποχωρίζει ἀπ' αὐτήν. Αὐτὴ
τὴν ἔφερε ἔς τὸν κόσμον ἢ ἀγκάλῃ μου,
αὐτὴ καὶ εἰς τὸν τάφον ἢ ἀγκάλῃ μου
θενὰ τὴν φέρῃ. Θ' ἀποθάνωμεν μαζί.
Μαζί της εἰς τὴν λίμνην θὰ μὲ ῥίψετε
κ' ἐμέ. Ἐμπρός!

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ

Μητέρα, εἶν' ἀδύνατον.

Σὲ ἐξορκίζω —

ΤΑΧΗΡ (πλήρης ἀδημονίας καὶ ὀργῆς ἀκαθέκτου)

Τοῦτο ἀνυπόφορον

κατήντησεν. Ἐμπρός σὰς λέγω. Καὶ αὐτὴ
ἐδῶ, ἀφ' οὗ τὸ θέλει, πάρτε τὴν μαζί.

Ἐμπρός καὶ τούτῃ! (Οἱ περὶ τὸν Ταχῆρ ἀπαγαρόντες ἐπιβάζουσι
τὴν Εὐφροσύνην μετὰ τῆς Νάσως εἰς τὸ ἀκάτιον, εἰς δ' ἐπιβάντες καὶ αὐτοὶ ἀφανί-
ζονται μετ' ἄλλων ἀπὸ τῆς σκηνῆς)

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

ΔΕΡΒΙΣΗΣ (μόνος)

Κλαύσατε, χριστιανοί,
θρηνήσατέ τὴν, Ἕλληνες, καὶ σύ, Θεέ,
τὰ τοῦ πιστοῦ σου δάκρυα ἰδὲ λαοῦ, (δεικνύει τοὺς ἐκ τῆς
σκηνῆς ὄλονεν ἀποχωροῦντας θεατὰς)
τοῦ ταπεινοῦ σου ἱερέως τὴν εὐχὴν
ἐπάκουσον, καὶ τὴν μετανοήσασαν
συγχώρησον ὡς μόνος πολυεύσπλαχνος,
καὶ τὸ πολυπαθές, τὸ πολυδάκρυτον
θύμα, Θεέ, παράλαβ' εἰς τοὺς κόλπους σου.
Ἄν ἔπταισεν ὡς ἄνθρωπος, ἂν ὡς γυνὴ
ἠμάρτησεν, ὡς Ἕλληνις ἀπέθανε,
Θεέ μου, καὶ ὡς μάρτυς ἐτελεύτησε!
Καὶ σύ, ὦ Σαμουήλ, τὸ σὸν τετέλεστο!

ἐνταῦθα ἔργον· τοῦ κλαυθμῶνος ἄφες νῦν
τὴν πνιγρὰν κοιλάδα ταύτην, καὶ ἐκεῖ
ἔς τὰ προσφιλεῖ σου δράμε καὶ ἀδούλωτα
βουνά, ὅπου πρὸς νέους σὲ προσμένουσι
τὰ τέκνα σου ἀγῶνας τὰ ἠρωϊκά.
Ἄς ἀκουσθῇ καὶ πάλιν ἡ προφητικὴ
φωνὴ τοῦ Σαμουήλ ἀπὸ τὰ ὑψηλῶν,
κ' οἱ βράχοι κλαγγὴν ὄπλων ὡς ἠχήσωσι
τοῦ Ἀβαρίκου καὶ τῆς Κιάφας. Ὁ ἀγὼν
ὁ ἄνισος δ' αὐτὸς καὶ ὑπεράνθρωπος
ἂν ἀποτύχη, κ' εἰς τὸ αἷμά του πνιγῇ
τὸ Σοῦλι, μὴ παραδοθῆς ἔς τὸν τύραννον.
Ἐπὶ τὸ φρούριον ἔλθε μὲ τοὺς ἀνδρείους σου
ἐπάνω σύ, ῥίψε τὸν ἀναμυμένον σου
δαυλὸν εἰς τὴν πυρῆτιν, ἀνατίναξε
τὸ Κιοῦγκι ἔς τὸν ἀέρα, καὶ εἰς οὐρανοὺς
ἀνάβα μετ' ἐκείνων ὀλοκαύτωμα.
Ἡ τέφρα σας ἐκεῖθεν καταπίπτουσα
καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἡπειρον
θὰ σκορπισθῇ θερμὴ καὶ αἱματόφυρτος.
Ὅπου ἡ τέφρα πέσῃ αὐτὴ ἀνωθεν,
θέλει βλαστήσῃ δάφνη, κ' ἕνα Μάρτιον
ἔταν ἀνθήσ' ἢ δάφνη, μὲ τοὺς κλώνας τῆς
εὐτυχεστέρα τοῦ Σουλίου ἢ Ἑλλάς
τὰ ὅπλα θέλει στέφῃ καὶ τοὺς ἥρωας
ἐνὸς πανελληνίου ὑπὲρ πίστεως
κ' ὑπὲρ πατρίδος ἱεροῦ ἀγῶνός της.

Καταπεταννύεται ἡ αὐλαία.

ΖΩΓΡΑΦΕΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΤΗ ΕΠΙΣΤΑΣΙ ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
„ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ“

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΔΡΑΜΑΤΑ

ΕΞ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ

Α. Ν. ΒΕΡΝΑΔΑΚΗ

Ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε :

Τόμος Α'. **Φοίνισσαι**. (Σελ. α—5', Ἀφιέρωσις. σελ. ιγ'.—ρλς', Προλεγόμενα. Σελ. 1—189 : Κείμενον καὶ ὑποσημειώσεως ἐρμηνευτικά. Σελ. 190—638 : Σημειώσεις κριτικά. Σελ. 639—648 : Μετρικὴ ἀνάλυσις τοῦ δράματος. Σελ. 649—657 : Πίναξ ἀλφαριθμητικὸς τῶν ἐν τῷ παρόντι τόμῳ σημειωθεστέρων λέξεων καὶ πραγμάτων. Σελ. 658—60 : Πίναξ τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ πεζογράφοις διορθωθέντων, ἐρμηνευθέντων ἢ ὁπωσδήποτε ἄλλως διαφωτισθέντων χωρίων).

Τόμος Β'. **Ἐκάβη, Ἰππόλυτος, Μήδεια** (Σελ. ε'—η' Πρόλογος. σελ. 1—665 : Κείμενον καὶ ὑποσημειώσεις κριτικά καὶ ἐρμηνευτικά. Σελ. 676—86 : Μετρικὴ ἀνάλυσις. Σελ. 677—907 : Πίναξ τῶν...λέξεων καὶ πραγμάτων. 691—698 : Πίναξ τῶν παρὰ ποιηταῖς καὶ πεζογράφοις διορθωθέντων κλπ. χωρίων.

Παράρτημα εἰς τὸν Β'. τόμον. (Appendice au deuxième volume d'Euripide, ἦτοι: σελ. 1—16. Mon édition d'Euripide et la définition de la Tragédie dans la Poétique d'Aristote. Réplique à Mr. Henri Weil, de

I'Institut.—Σελ. 77—91: Meine Ausgabe der Phönischen, und Herr Prof. Weecklein.

Τόμος Γ'. Ἰφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι, Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις, Ἡλέκτρα, Ἀλκησις. (Σελ. ε'—η'. Πρόλογος. Σελ. 1—717: Κείμενον καὶ ὑποσημειώσεις κριτικαὶ καὶ ἐρμηνευτικαί).

ΕΥΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ἐν Μυτιλήνῃ παρὰ τῷ Ἐκδότῃ ἐν Ἀθήναις παρὰ τοῖς κκ. Μπέκ καὶ Μπάροτ βιβλιοπώλαις, καὶ παρὰ τῷ κ. Ι. Κολλάρφ, βιβλιοπώλῃ τῆς «Ἐστίας», καὶ τιμῶνται

Τόμος Α'	φρ. χρ. 15
» Β'	φρ. χρ. 10 (ἀντὶ τῶν τέως 14)
Παράρτημα εἰς τὸν Β'. τόμον.....	φρ. χρ. 2	(ἀντὶ τῶν τέως 3)
Τόμος Β' μετὰ τοῦ παραρτήματος.	φρ. χρ. 12	(ἀντὶ τῶν τέως 17)
Τόμος Γ'	φρ. χρ. 10.

Εὐρίσκεται :

Ἐν ΜΥΤΙΛΗΝῃ παρὰ τῷ κ. Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚῆ

Ἐν ΑΘΗΝΑΙΣ παρὰ τῷ κ. Ι. ΚΟΛΛΑΡῶ βιβλιοπώλῃ τῆς
«Ἐστίας», καὶ παρὰ τοῖς κ.κ. ΜΠΕΚ καὶ ΜΠΑΡΤ βιβλιο-
πώλαις.

Τιμᾶται

Ἐν μὲν τῷ ἐσωτερικῷ δραχμῶν ἑπτὰ

Ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ ἡράγκων χρυσῶν πέντε